FUNDAŢIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ŞTIINŢĂ, CULTURĂ, ARTE ŞI LITERATURĂ

Anul IV, Nr. 6, 2016

Redactor fondator: NICULAE VRĂSMAŞ

BÂRGAIELE LA RĂSCRUCE

VOLUM COORDONAT, ÎNGRIJIT ŞI PREFAŢAT DE
NICULAE VRĂSMAŞ

Cluj-Napoca, 2016

SUMAR

„Anuarul Bârgăuan” este o publicaţie culturală care cuprinde domeniile: ştiinţe, cultură, arte şi literatură, cu privire la ţinutul bârgăuan şi zonele adiacente, editată în cadrul Fundaţiei Culturale „Valea Bârgăului” începând din anul 2011 de redactorul fondator Niculae Vrăsmaş.

Primul volum, intitulat: „Despre Ţara Bârgaielor şi oamenii ei”, coordonat şi îngrijit de Niculae Vrăsmaş, a fost lansat cu ocazia jubileului de 40 de ani de la înfiinţarea Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului şi a inclus, în principal, lucrări, inedite, apărute în ultimii ani, dar şi comunicări mai vechi, susţinute în cadrul simpozionului.

Volumul al doilea, intitulat „Bârgaiele în spaţiu şi timp (Exerciţii de trecut... cu privire spre viitor)”, a apărut în anul 2012, cel de al treilea, intitulat „Repere bârgăuane”, a apărut în anul 2013, cel de al patrulea, sub denumirea „Bârgaiele între istorie și prezent”, a apărut în 2014 iar cel de al cincilea, întitulat „Bârgaiele între trecut și viitor”, a apărut în 2015.

Volumele publicate, la fel ca cel de faţă, al șaselea, întitulat „Bârgaiele la răscruce”, 2016, au fost alcătuite într-o structură asemănătoare, sub aceeaşi coordonare, îngrijire și prefațare, în ideea completării cunoaşterii, cu noi date despre Ținutul Bârgăuan şi a continuării publicării acestora, într-o lucrare de referință.

SUMMARY

„The Year-Book of Bârgău” is a cultural publication which includes works from different domains: sciences, ethnography, arts and literature, all related to the region of Bârgău and its contiguous, published by the Cultural Foundation „Valea Bârgăului” in 2011, by the editor of the foundation, Niculae Vrăsmaș.

The first volume, entitled „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei” („About the Country of Bârgău and its People”) coordinated and arranged by Niculae Vrăsmaș, was launched on the occasion of the Jubilee for 40 years since setting up of the Cultural Symposium of the Borgo Valley and included, mainly, new works which have appeared in the recent years as well as some old works held within the Symposium.

The second volume, entitled „The Borgo Land in Space and the Time” („The Exercise about the Past Times with a look to the Future”), has appeared în 2012, the third entitled „Repere Bârgăuane” („Borgo Marks”), has appeared in 2013, and the fourth with the name „Bârgaiele între istorie și prezent” („The Borgo Land between the History and Present”) has appeared in 2014, and the fifth, entitled „Bârgaiele între trecut și viitor”,(The Borgo Land Between Past and Future) was published in 2015.

The published volumes, as well as the present (the sixth one) „Bârgaiele la răscruce”, 2016, (The Borgo Land at a Crossroad) 2016 were edited in a similar structure under the same editorship supervision and foreword in the idea of completing the existing knowledge with new data about the Borgo Land and continuing the publication of these data in a work of reference.

CUPRINS

PREFAȚĂ 7
1. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR 10
GEOGRAFIE 10
Timea Melinda DARLACZI, *Morfometria din Ținutul Bârgăului* 10
Lia CIOANCA, *Peisaje culturale în ținutul Bârgăului* 17
2. ISTORIE 22
Niculae VRĂSMAȘ, *Izvoare monografice bârgăuane* 22
Dorin DOLOGA, *Date istorice, economico-sociale și administrative, privind Valea Bârgăului* 68
Adrian ONOFREIU, *Familia Buzdug din Rusu Bârgăului. File risipite sau „îndeletnicirea" consemnărilor istorice* 88
Ioan CORDOVAN, Ștefan MURGOI, *Legendă şi adevăr* 102
Ioan BÂCA, *Pe urmele trenului benzino-electric de la Tiha Bârgăului la Dornișoara. Centenar 1915-2015* 105
Adrian ONOFREIU, *„La longue durée" și pe Valea Bârgăului* 121
Alexandru DĂRĂBAN, *Lateș Aurel – un „bandit" dat uitării* 124
Adrian ONOFREIU, *Așa vă place istoria? Descrierea Bârgăului în timpul administrației hortyste (1942)* 125
Adrian L. MĂNARCĂ, *Două „Coloane infinite" ale românismului, la Blăjeni!* 127
Dorin DOLOGA, *Viața religioasă pe Valea Bârgăului* 142
3. REPERE 148
BISERICA 148
Emanuel VIDICAN, *Cerc preoțesc pe Valea Bârgăului* 148
Dorin DOLOGA, *Preotul și învățătorul Eliseu Dan din Susenii Bârgăului* 149
Alexandru DĂRĂBAN, *„Plecarea" părintelui Teodor Lazăr din Sângeorz-Băi* 152
Simion CRISTEA, *Vasile Hasnăş vestitul diac al Cuşmei (1915-2000)* 161
ȘCOALA 163
Călin MUSTEAȚĂ, Școala bârgăuană azi 163
CASA REGALĂ A ROMÂNIEI 179
Cele patru regine ale României și Principesa Margareta 179
Elisabeta I 179
Maria 180
Elena 181
Regina Ana 182
Principesa Margareta a României 183
ASR Principesa Margareta, aniversată, cu decenţă regală, de monarhiştii bistriţeni. Preşedintele Radu Moldovan, prezent la sărbătoare 185
În onoarea Majestăţii Sale Regele Mihai I 186
M.S. Regele Mihai I, la 94 de ani, aniversat de monarhiştii bistriţeni şi din judeţ 187
150 de ani de la instaurarea monarhiei în România, marcaţi la Prundu Bârgăului 189
PANTEONUL PERSONALITĂȚILOR BÂRGĂUANE 190
Portrete de bârgăuani 190
Simion CRISTEA, *Profesorul Nicolae Fonogea (1935-1989)* 190

Ioan SĂRĂȚEAN, *Dascălul Toader Galben – activitate de apostolat în domeniul educației bârgăoane* 192
PERSONALITĂȚI BÂRGĂUANE 194
Dr. Lidia Purghel 194
Prof. univ. dr. Florian Purghel 203
Prof. univ. dr. Traian Vrăsmaş 208
Prof. univ. dr. Ecaterina Vrăsmaș, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Președinte Asociația RENINCO România 211
NOI CETĂȚENI DE ONOARE AI COMUNEI PRUNDU BÂRGĂULUI 213
General de brigadă dr. Virgil-Ovidiu Pop 213
Omul de știință, cercetător, prof. univ. doctor Sebastian Wachsmann-Hogiu, Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului 218
4. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR 223
NUNTA BÂRGĂUANĂ 223
Emilia OMETIȚĂ, *La 47 de ani de la prima sa ediție... Festivalul Judeţean de Folclor „Alaiul Nunţilor de pe Bârgău" – evocă măreţia nunţii tradiţionale româneşti* 223
Ioana HANGAN*, Despre druştele de la mireasă* 234
Ioana Hangan, *Stegarii-s ai mirelui* 237
Ioana Hangan: *Ursita fetelor de Sf. Andrei* 239
Ioana SUCIU, *Activitățile culturale desfășurate în cadrul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului* 240
5. EVOCĂRI 245
Teo Vrăsmaș 245
Rafila MUREȘAN, *Ceasul lui s-a oprit într-un aprilie...* 245
Ioan VIRAJ, *Teo Vrăsmaş, un profesor ca nu oricare* 246
Titus WACHSMANN-HOGIU, *Teo Vrăsmaş – un intelectual cu talent* 247
Radu IVAN, *În amintirea prietenului meu, scriitorul Ion Moise* 248
Gheorghe Mereuță 249
În memoria veteranilor Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, care au trecut în veşnicie 251
6. COMEMORĂRI 252
Preotul iconom stavrofor Augustin Pop 30 de ani de la trecerea la cele veșnice (1985-2015) Comemorare – 8 octombrie 2015 la biserica Mijlocenii Bârgăului 252
IN MEMORIAM 255
Titus Wachsmann-Hogiu: *Ne-a părăsit Mircea Platon, un profesor de excepție* 255
Rafila MUREȘAN, *Divina chemare în veşnicie* 257
Rafila MUREȘAN, *Învierea se dobândeşte prin moarte* 258
Menuţ MAXIMINIAN, *Titus Wachsmann Hogiu a trecut porţile Raiului în Săptămâna Luminată* 260
Menuţ MAXIMINIAN, *Lacrimi din cer pentru Titus Wachsmann-Hogiu. Mulţime de lume l-a condus pe ultimul drum* 261
Leon HOGIU, *Îndoliată familie şi întristată asistenţă* 262
Gica W. Hogiu, *Fără iubirea ta* 264
7. ANIVERSĂRI 266
AUREL RĂU – 85 266
Nicolae Manolescu, *Efigie* 266

Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan 267
8. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC 268
Restituiri: Vasile Fabian Bob Reu (Rău) (31.12.1795-7.04.1836) 268
Moldova la anul 1821 268
Rafila MUREȘAN, *Memoria istoriei* 270
Moştenirea lui Fabian 271
CRONICI LITERARE 273
Ion BUZAȘI, *Aceşti poeţi uitaţi…* 273
Icu CRĂCIUN, *Niculae Vrăsmaş şi Vasile Fabian Bob* 275
Vasile V. FILIP, *Despărţirea de Titus Wachsmann-Hogiu* 276
Elena M. CÎMPAN, *Poezia Văii Bârgăului* 281
RECENZII 282
Adrian ONOFREIU: *Liviu Maior, Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni şi basarabeni în război*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016. 282
Virgil RAȚIU, *Asociaţia „Conexiuni", poezie şi proză, cu Dumnezeu care a coborât din OZN* 285
Dan POPESCU, *Cartea pe roţi a Ligii Scriitorilor din Năsăud* 286
Ioan LAZĂR, *Tovarăşii împotriva Coroanei* 288
Diana TODORAN PLATON, Mircea PLATON, *Cui şi de ce nu-i place denumirea de „Radu Petrescu" dată liceului din Prundu-Bârgăului?* 289
SOCIETATEA SCRIITORILOR DIN BISTRIŢA-NĂSĂUD – COMUNICAT 293
EPIGRAMĂ 294
Ioan LAZĂR, *O lecţie de înaltă ţinută patriotică, inclusiv prin versuri, la Clubul pentru Neam şi Ţară – „Regăsirea Daciei"* 295
Victor ȘTIR: *Anuarul Bârgăuan 2015 – semnele perenității* 297
Menuţ MAXIMINIAN, *Reperele bârgăuane, între trecut şi viitor, în simpozion* 298
Victor ȘTIR, *Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, ediția a 44-a* 300
Ioan P. ALEXA, *Semnal editorial: Geografia şi administraţia publică a judeţului Bistriţa-Năsăud* 301
9. INTERVIU 302
Încă ne bântuie legendara figură a lui Găbriş – supranumit şi Nostradamus de Borgo (din Bârgău) 302
10. BÂRGAIELE LA RĂSCRUCE 306
Niculae VRĂSMAȘ, *Bârgaiele la răscrucea vremii* 306
BISTRIȚA BÂRGĂULUI 307
Vasile Laba: *Că voi fi eu primar, că va fi altcineva primar, proiectele trebuie duse până la capăt* 307
TIHA BÂRGĂULUI 310
24 ani de la primele alegeri locale libere. Vasile Dologa (Tiha Bârgăului): În 1992, am fost inconştient când am candidat. E o uzură psihică fantastică 310
Vasile Dologa: *În cei peste 20 de ani, de când sunt primar, am avut mai multe bucurii* 312
PRUNDU BÂRGĂULUI 317
Investiții de peste 6 milioane euro, la Prundu Bârgăului, în ultimii ani. Proiecte curajoase, pentru 2016 317
O modernă Unitate Medico-Socială a fost inaugurată la Susenii Bârgăului, în prezenţa a numeroase oficialităţi 322

Prefectul Ovidiu Frenţ, după vizita de la Unitatea Medico-Socială din Susenii Bârgăului: Ziua Europei a avut sens pentru mine! 324
JOSENII BÂRGĂULUI 325
Tudorel Ciotmonda (primar Josenii Bârgăului): După 23 ani la primărie, în viaţă trebui să ştii când şi cum să te opreşti. Noi am făcut administraţie, nu politică 325
LIVEZILE 331
Comuna Livezile, un parc de poveste 331

PREFAȚĂ

„Anuarul Bârgăuan”, periodic de știință, cultură, arte și literatură, dedicat arealului nord-est transilvan, cu privire specială asupra Țării Bârgaielor, a intrat în peisajul cultural în anul 2011, cu ocazia jubileului de 40 de ani al Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, ajungând în anul 2016 la nr.6, odată cu împlinirea a 45 de ediții, neîntrerupte, ale simpozionului bârgăuan.

Tematica aleasă în acest demers cultural a fost comprehensivă și generoasă, lăsând o poartă larg deschisă unei multitudini de date care au fost cuprinse în următoarele titluri ale volumelor apărute până acum: „Despre Țara Bârgaielor şi oamenii ei” (vol. I, 2011), ”Bârgaiele în spaţiu şi timp…Exerciţii de trecut cu privire spre viitor” (vol. II, 2012), ”Repere bârgăuane” (vol. III, 2013), ”Bârgaiele între istorie și prezent” (vol. IV, 2014) și „Bârgaiele între trecut și viitor” (vol. V, 2015), la care se adaugă numărul de față, întitulat „Bârgaiele la răscruce” (vol. VI, 2016), lucrările fiind coordonate și organizate în aceeași structură, cu scopul realizării unei acțiuni utile cunoașterii Ținutului Bârgăuan și în speranța continuării acestei acțiuni în publicațiile viitoare.

Considerat drept un necesar act de cunoaștere a civilizației, sub aspect spiritual și material, a locurilor și oamenilor acestui minunat ținut românesc, păstrător de datini și tradiții, cu o istorie multimilenară mai puțin cercetată și prea puțin cunoscută, „Anuarul Bârgăuan” și-a propus publicarea lucrărilor prezentate, anual, în cadrul Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, începând cu ediția 40, din 2011, dar și a lucrărilor susținute la edițiile din anii anteriori, pe măsura posibilităților de recuperare ale acestora, în paralel cu alte materiale prezentate direct la redacție, precum și a unor lucrări interesante, referitoare sau tangente arealului, afine scopului cultural propus, preluate din unele publicații, cu specificarea surselor.

Eforturile oamenilor de cultură bârgăuani și a multor alți cercetători și specialiști, din întreaga țară, au condus la tezaurizarea, în cele cinci volume publicate, precum și în cel prezent, a unor importante date de cunoaștere, sub multiple aspecte, ale civilizației din arealul bârgăuan și a zonelor adiacente, cuprinse în lucrările din fiecare număr, în variate și specifice capitole, care se continuă și în numărul de față .

Despre volumele publicate, poetul Aurel Rău afirma că „Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan (Anul 1, Nr. 1, 2011), volum cu un cuprins bogat şi divers, grupând un număr mare de colaborări şi semnatari, oameni de cultură, scriitori, profesori, cercetători în arhive, texte acoperind domenii ca istorie, etnografie, învăţământ, economie, literatură şi arte, topografie, creaţie populară, unele dintre ele foste comunicări ştiinţifice sau abordări cu alte prilejuri publice, totul preluat în cunoştinţă de cauză, realizat sub îngrijirea şi cu o mare dăruire sufletească şi cu un Cuvânt înainte de Niculae Vrăsmaş.

Acest gest editorial e unul reprezentativ şi prin recurs la modalităţi şi forme revuistice şi publicistice diverse, studiul ştiinţific sau monografic, articolul aniversar sau evocativ, profilul de scriitor, interviul şi reportajul, recenzia, fotografia cu portrete şi port popular şi formaţii artistice şi peisaj.”…( )… „Evident, un astfel de început ar trebui continuat. Cu o preocupare sporită pentru o construcţie concertantă şi o problematică specifică. Eventual cu fixări pe rubrici (câteva s-au şi conturat), care să permită o cuprindere mai conformă cu exigenţele şi cerinţele unei publicaţii periodice. Situaţie în care şi-ar avea rostul ei şi constituirea unui comitet de redacţie, care să se implice atât în arhitecturarea sumarelor, cât şi în lărgirea cercului de colaboratori, inclusiv la personalităţi din întreaga ţară, care au o tangenţă cu istoria sau locurile fostei plase Bârgău, cum şi ale întregului judeţ Bistriţa - Năsăud. Poate atunci ar fi justificată şi o schimbare de titlu, prin preluarea sintagmei propuse, într-un elan, de Vasile Netea, dar cu acest plural, de Ţara Bârgaielor – ca pentru o publicaţie a tuturor locuitorilor de pe un sistem de „axe geografice” atât de frumos dăruit de natură şi de forţe de peste vieţi.” Cele propuse de poetul Aurel Rău s-au pus parţial în aplicare, urmând ca în numărul care va urma, în anul viitor, prin „constituirea unui comitet de redacţie, care să se implice atât în arhitecturarea sumarelor, cât şi în lărgirea cercului de colaboratori.”

Despre anuar a mai scris și profesorul universitar Vasile Dobrescu, remarcând următoarele: „Apariţia unui nou periodic în arealul cultural al judeţului Bistriţa Năsăud, *Anuarul Bârgăuan* dedicat Ţării Bârgaielor se constituie într-un ales şi notabil act de cultură, menit să circumscrie civilizaţia spirituală şi materială a locuitorilor unei zone cu frumoase tradiţii istorice şi etnografice, din păcate uneori uitată sau marginalizată până acum de lipsa unor introspecţii sistematice care să-i releve valorile specifice şi autentice.”

Despre primele două volume, scriitorul Ștefan Borbely scria: „Îmi plac cărţile bine făcute, din care ai ce învăţa. Am stat mai multe zile cu creionul în mână, notându-mi informaţii din *Anuare*. Ştiam de Oarcăsu, de Rău sau de Flămând, tot aşa cum avusesem privilegiul de a-i întâlni pe câţiva dintre marii oameni de litere din Ţara Bârgaielor, pentru care patriotismul local nu e numai subiect de orgoliu, ci şi unul de smerenie participativă, altruistă. Fiindcă – aşa cum sugerează unul dintre autorii pe care i-am citit aici –, esenţial nu e să-ţi iubeşti ţinutul din care provii, ci să faci ceva pentru el ca semn al acestei iubiri. Îl respect pe dl. Vrăsmaş pentru altruismul de a lucra mai mult pentru ceilalţi, decât pentru el însuşi. Totodată, îi admir pe constructori.”

Scriitorul Ion Buzași scria despre primele anuare următoarele: „Din Anuarul Bârgăuan – au apărut până acum trei volume: vol. I, *Despre Ţara Bârgaielor şi oamenii ei*; vol. II, *Bârgaiele în spaţiu şi timp* şi vol. III, *Repere bârgăuane.* Tustrele aceste titluri sunt cuprinzător monografice despre unul din cele mai frumoase ţinuturi româneşti din nordul transilvan, cuprins administrativ actualmente în judeţul Bistriţa-Năsăud, alcătuit din două „Ţări”: „Ţara Năsăudului” şi „Ţara Bârgaielor”. Poate mai mult decât primele două, acest al treilea volum are un mai accentuat caracter monografic, justificând interesul pe care Nicolae Iorga îl dădea cuvântului ţară – de entitate geografică, istorică, etnografică şi social culturală cu un specific bine conturat.”

Despre al patrulea volum, Virginia Brănescu scria: „Volumul „Bârgaiele între istorie şi prezent” este o oglindă fidelă a întregii activităţi cultural-ştiinţifice care s-a desfăşurat în zonă într-un an de zile, dar nu numai. Figurile oamenilor deosebiţi, născuţi în zonă, şi faptele lor în scrierile unor oameni de cultură sunt absorbite şi redate în acest anuar spre a nu fi date uitării. Şi ca inginer geolog care a fost, nu uită să facă loc dintru început şi unor relatări despre „Cadrul natural al Ţării Bârgaielor”. Apoi, figuri de dascăli, literaţi, ctitori de instituţii culturale, martiri ai neamului, viaţa spiritual-religioasă, figuri de primari merituoşi etc., întregesc conţinutul anuarului, care devine totodată şi o carte de istorie. O istorie a Ţinutului Bârgăuan. Vrednic este cel care munceşte pentru obşte!”

Scriitoarea Jenița Naidin notează, referitor la Anuarul Bârgăuan nr.4, despre „Bucuria pe care o simţim, atunci când citim o publicaţie de ştiinţă, cultură, arte şi literatură de înaltă ţinută aşa cum este Anuarul bârgăuan, este un balsam al sufletului şi minţii. Când ai în mâinile tale aşa o publicaţie voluminoasă, mai întâi mergi la cuprins să alegi ce să citeşti mai întâi. Parcurgi titlurile şi eşti tentat să citeşti fiecare text.” (…) „Recomand cu căldură această operă, apărută cu sprijinul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud (Preşedinte Emil Radu Moldovan) prin Centrul Județean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud (Director Gavril Ţărmure), operă ce sper că se găseşte în biblioteci. Anuarul bârgăuan este o lucrare din care ai multe de învăţat.”

Victor Știr scria, sub „semnele perenității”, că „Harnicul scriitor şi publicist Niculae Vrăsmaș, inițiatorul publicației „Anuarul Bârgăuan”, a ajuns în acest an să ofere cititorilor săi cel de-al cincilea volum al așteptatului tom. Subintitulat „Bârgaiele între trecut și viitor”, Anuarul a apărut la Editura „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca sub egida Fundației Culturale „Valea Bârgăului”, în cadrul unui proiect editorial girat de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud (președinte Emil Radu Moldovan) prin Centrul Județean pentru Cultură, director dr. Gavril Țărmure. Sumarul întins pe aproape 350 de pagini, format A4, este bogat, divers, structurat în zece părți...”

Volumul de față, al șaselea, întitulat „Bârgaiele la răscruce”, cuprinde numeroase și inedite lucrări, aparținând unor importanți specialiști în domeniu, cunoscători ai zonei, printre care și mulți tineri, pasionați de cunoașterea Țării Bârgaielor.

Am ales ca temă, la cea de a 45-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului din acest an, 2016, problema dilemei prin care trece omenirea, aflată la răscruce odată cu schimbarea de milenii și drumul pe care îl vor urma și Bârgaiele noastre în viitor.

Bârgaiele au avut o evoluție aparte, care a luat-o cu mult înaintea prezicerilor, aflându-se astăzi într-o lume total schimbată în ultimele decenii. Această schimbare, binefăcătoare, s-a produs într-un timp relativ scurt, iar planurile și proiectele de viitor încep să se apropie de o lume a fantasticului, dar nu lipsită de posibile pericole nebănuite care stau la pândă.

Mulțumim pe această cale Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, domnului președinte Radu Moldovan, Centrului Județean pentru Cultură, domnului Gavril Țărmure, Primăriei Prundu Bârgăului, domnului Doru Crișan, Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, doamnei Ioana Suciu și domnului Grigoriță Vlad, pentru sprijinul acordat desfășurării Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului și a editării Anuarului Bârgăuan.

Niculae VRĂSMAȘ

1. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR

GEOGRAFIE

Timea Melinda DARLACZI[1], *Morfometria din Ținutul Bârgăului*

Morfometria teritoriului, prin caracteristicile sale, poate fi considerat un indice foarte expresiv al gradului de interrelaționare cu factorul antropic, ce impune adesea însă o tentă restrictivă. Favorabilitatea sau restrictivitatea parametrilor săi influențează în mod direct repartiția teritorială a așezărilor, infrastructura tehnică a teritoriului, modul de amplasare a localităților, textura habitatelor respectiv modul de utilizare a terenurilor. În acest sens, este relevantă analizarea indicatorilor morfometrici care au un rol definitoriu în conturarea sistemului regional de tip *ținut,* (*Ținutul Bârgăului*, în acest studiu), respectiv influența exercitată de aceștia asupra componentelor natural și cele antropice.

Pentru surprinderea realităților teritoriale din această microregiune, se vor utileze hărțile analitice, specifice fiecărui indicator morfometric, respectiv: *altitudinea, panta, expoziția versanților, densitatea și adâncimea fragmentării reliefului.*

Distribuția altitudinală a formelor de relief este redată cu ajutorul *hărții hipsometrice*. Analizând harta hipsometrică a *Ținutului Bârgău* din Fig.1., putem observa faptul că, treptele de relief se încadrează în ecartul valoric de 426 m (talvegul Bistriței în perimetrul satului Rusu Bârgăului) și 1900 m (Vf. Bistricior, munții Călimani). Cea mai joasă treaptă de relief, cu valori altitudinale de sub 500 m, reprezintă treapta cea mai extinsă a *depresiunilor Prundu Bârgăului și Bistrița Bârgăului.* Valorile altitudinale de 600-800 m sunt specifice versanților înclinați ale văilor principale și ai depresiunilor.

Altitudinile 800-1000 m se înscriu platourilor culmilor interfluviale precum și *depresiunii înalte a Colibiței. Izohipsele* de 1000-1200 m au o largă răspândire, reprezentând „ *nivelul flișului transcarpatic al Bârgăului"* (E., Rusu, 1999,p. 49), fiind o suprafață de eroziune cu ușoară tentă de înclinare de la est la vest.

Măgurile subvulcanice de mici dimensiuni se înscriu în palierul altitudinal de 1200-1400 m (*Tăşuleasa, Măgura Calului, Dosul Zimbroaiei, Frumuşeaua).* Marile măguri subvulcanice, ce domină fondul sedimentar cu 300-400 m, cu apariția lor insulară, au altitudini de peste 1400 m, încorporând grupa corpurilor intrusive *Heniu, Miroslava și Căsarul.*

În ceea ce privește distribuția așezărilor pe treptele altitudinale, ecartul de valori pleacă de la 427m (satul Rusu Bârgăului), ajungând la peste 1100 m (localitățile Piatra Fântânele, Ciosa, Colibița). La peste 1100 m pe rama montană a ținutului s-au dezvoltat doar așezări cu caracter sezonier.

În concluzie distribuția altitudinală a formelor de relief din *Ținutul Bârgăului* au jucat atât un rol de *favorabilitate* prin dezvoltarea unor tipicități imprimate regiunii prin valorificarea resurselor locale, cât și unul de *restrictivitate,* prin limitarea extinderii gospodăriilor permanente.

[1] Ph.D. Student, Babeş-Bolyai University, Faculty of Geography, 5-7 Clinicilor Street, Cluj-Napoca, Romania. E-mail: darlaczi.timea@gmail.com

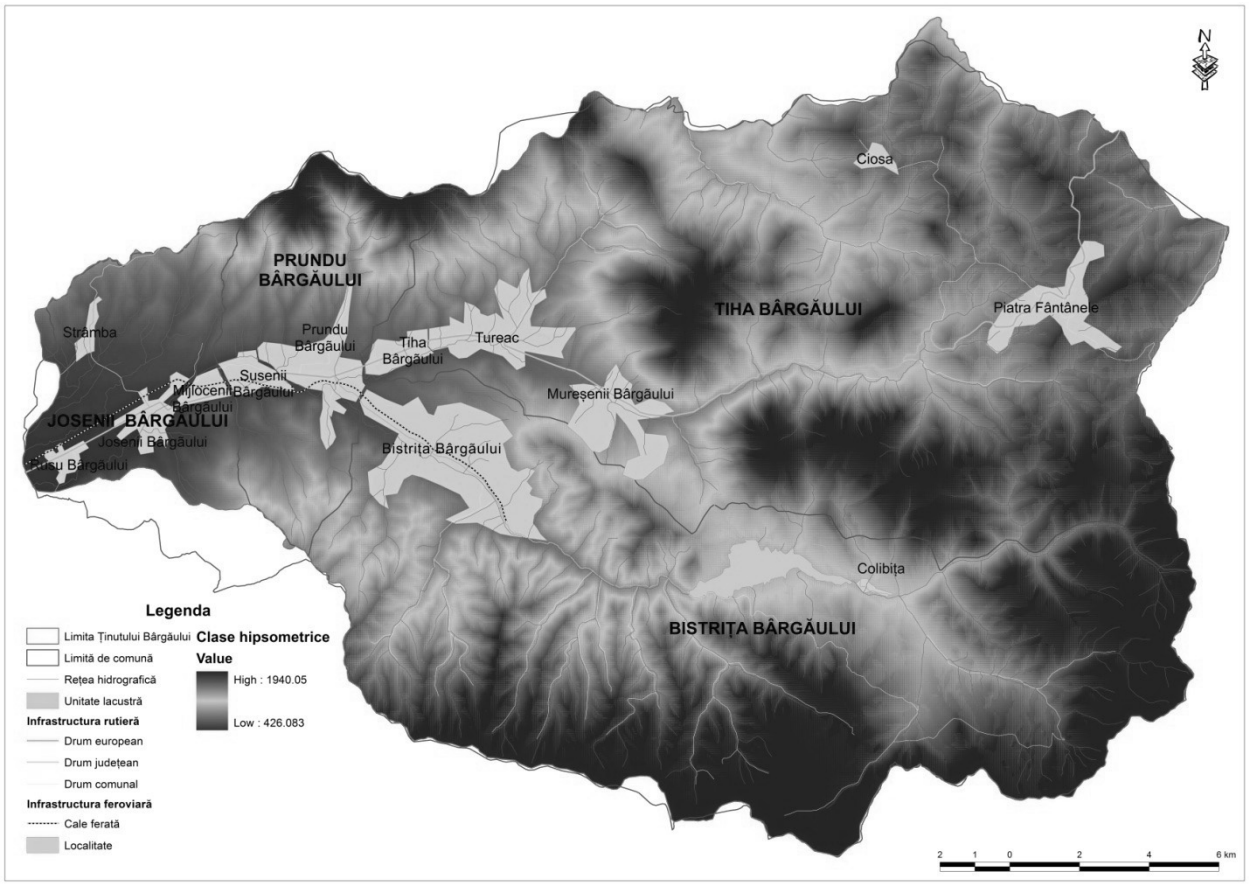

Fig.1. Ținutul Bârgăului. Harta hipsometrică.

Densitatea fragmentării reliefului este rezultatul modelării rețelei hidrografice, reprezentând raportul dintre lungimea cursurilor de apă (permanente și temporare) și dimensiunea lor teritorială.

Conform Fig. 2 valorile obținute au fost grupate în 6 (șase) clase, astfel încât densitatea fragmentării reliefului se încadrează în ecartul valoric de 0,5 km/km² și 4,7 km/km². Valoarea medie al acestui indicator morfometric este de 2,6 km/km², ceea ce se datorează atât friabilității ridicate al sedimentarului cât și aportului ridicat a precipitațiilor de pe versantul vestic al Carpaților Orientali. Valoarea minimă a densității fragmentării reliefului de 0,5 km/km² se înscrie interfluviului *Piatra Bridireului.* De asemenea, valori foarte reduse ale acestui indicator prezintă și părțile superioare ale măgurilor vulcanice din Dosul Zimbroaiei. Valori scăzute de 1-2 km/km² corespund ș versanților măgurilor subvulcanice (Căsarul), respectiv suprafețelor aplatizate din depresiunea Prundu Bârgăului.

Cea mai mare pondere o prezintă valorile cuprinse între 2,1km/km² și 3-4 km/km², acestea fiind specifice versanților atât celor dezvoltați pe sedimentare cât și a corpurilor intruzive.

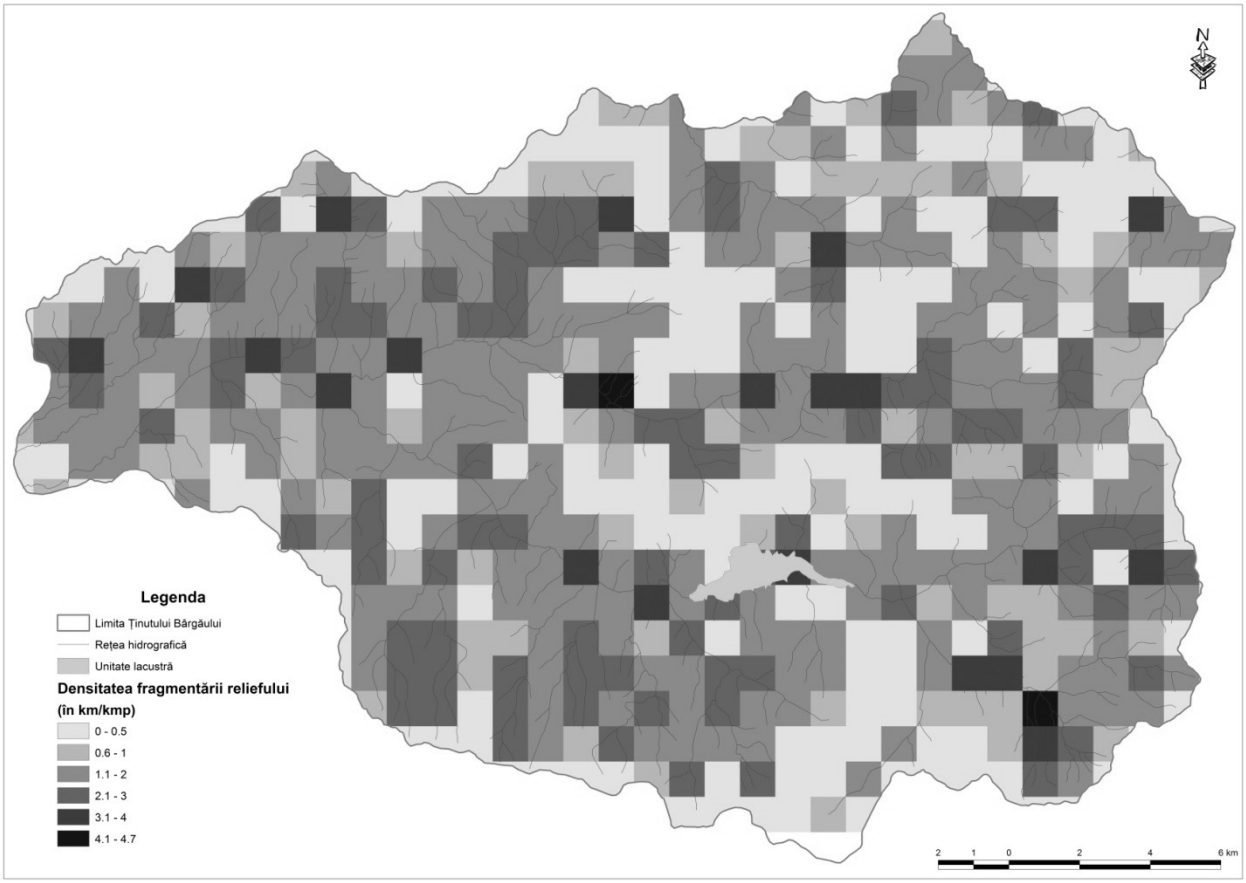

Fig.2. Ţinutul Bârgăului.
Densitatea fragmentării reliefului.

Valorile cele mai ridicate ale densităţii fragmentării reliefului se înregistrează în glacisurile piemontane din SE-ul regiunii, pe cursul superior al râurilor mici, la obârşiile râurilor mari (Bistriţa, Bârgăul) precum şi în zonele cu cea mai mare concentrare a reţelei hidrografice.

Acest indicator morfometric, alături de factorii naturali, şi-a pus amprenta asupra modului de distribuţie în teritoriu a aşezărilor.

Intensitatea fenomenului de eroziune liniară este exprimată prin valorile ***adâncimii fragmentării reliefului,*** influenţată fiind de condiţionările de natură neotectonice, litologice, hidrologice şi climatice, reprezentată în harta din Fig.3., pe o scară de valori între 0-580,4 m.

Valorile maxime se înscriu suprafeţelor cu pante foarte mari, unde eroziunea are o activitate intensă. Valori ridicate ale adâncimii fragmentării reliefului sunt specifice zonei montane, respectiv abrupturilor. Valoarea maximă este de 1474 m, rezultată din diferenţa dintre altitudinea Vf. Bistricior (1900 m) şi altitudinea talvegului Bistriţei (426m).

Vetrele depresionare din cadrul ţinutului înregistrează valorile cele mai scăzute ale adâncimii fragmentării reliefului (<300m/km), care concentrează cel mai mare număr de aşezări din teritoriu.

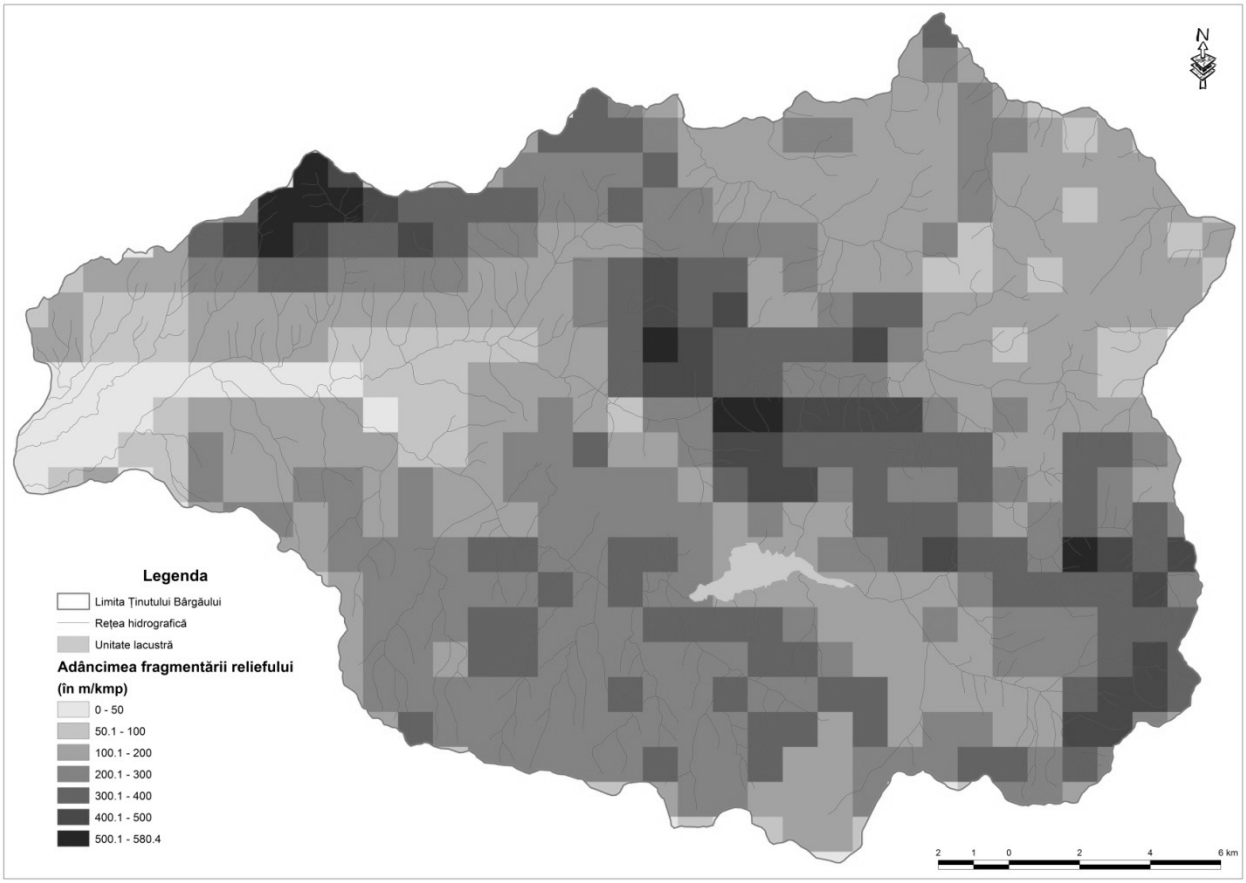

Fig.3. Ținutul Bârgăului. Adâncimea fragmentării reliefului.

Pentru reliefarea diferențelor însemnate dintre ariile depresionare joase și versanții marilor corpuri intruzive, se apelează la calcularea *adâncimii relative a fragmentării reliefului*, indicator obținut prin diferența de altitudine dintre fundul văilor și cumpenele lor de apă.

Bazinul	**Valoarea în m/km**	**Observații**
Bistrița	0-300	mică spre moderată
Bârgău	400-600	foarte ridicată
Tureac	300-400	Ridicată
Străjii	200-300	moderată spre ridicată
Muncel	100-200	Moderată

Tab.1.Valorile adâncimii fragmentării reliefului pe principalele văi din Ținutul Bârgăului.

În urma calculelor efectuate, valorile maxime apar într-o pondere foarte redusă, pe versantul nordic și sudic al Heniului, punând în valoare declivitatea accentuată al acestui corp subvulcanic. Valori ridicate sunt prezente pe flancurile măgurilor vulcanice înalte, pe versanții Heniului, pe versantul nordic al Căsarului și cel sudic al Miroslavei. Valorile de 300-400 m/km sunt specifice sectoarelor de defilee.

Clasele, cu valori cuprinse între 100-200m/km și 200-300m/km, au cea mai mare pondere, fiind arondate reliefului dezvoltat pe sedimentarul flișului transcarpatic.

Valorile cele mai scăzute, <100m/km sunt prezente în culoarele depresionare de pe Valea Bistriței, dar și pe Platoul Zimbroaiei respectiv pe interfluviul situat la nord de Piatra Fântânele.

Adâncimea fragmentării reliefului influențează ritmul de producere a proceselor geomorfologice la care este supusă o parte a arealului studiat, precum și modul de rezistență a rocilor vulcanice la procesul de eroziune.

Panta reprezintă o entitate morfometric, care exprimă gradul de înclinare a suprafețelor. Acest indicator condiționează cel mai mult procesele geomorfologice, evidențiind în același timp diferențierea de rezistență la acțiunea de modelare a celor două categorii de roci dominante în acest ținut, cele vulcanice și sedimentare. În vederea analizării a geodeclivității s-a elaborat harta, care grupează cele șapte clase de valori. (Fig. 4).

Cele mai reduse valori ale pantelor sunt întâlnite în zonele depresionare și în văile principale din cadrul *Ținutului Bârgău*. Valori foarte reduse sunt prezente în Valea Bistriței, în depresiunile Prundu Bârgăului și Bistrița Bârgăului. Zonele cu înclinare moderată (5-10º) sunt caracteristice sedimentarului și apar pe marile interfluvii. Arealele înclinate 10-20º se întâlnesc la zona de contact dintre sedimentar și corpurile intruzive. Pantele cu 20-40º se înscriu versanților măgurilor intruzive, respectiv sectoarelor înguste de pe Valea Bârgăului.

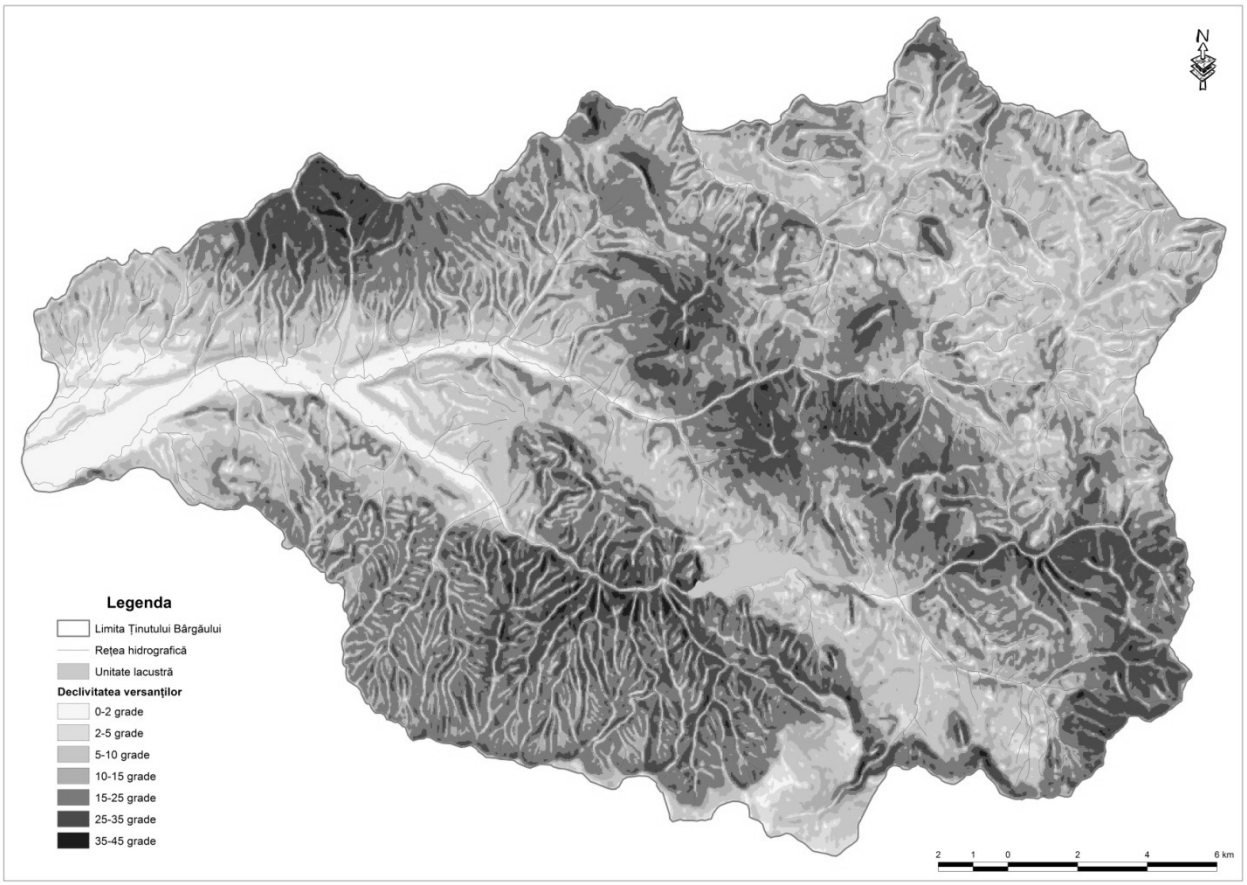

Fig.4. Ținutul Bârgăului. Harta geodeclivității.

Cea mai mică pondere în teritoriu este deținut de suprafețele cu pante foarte înclinate (>40º), întâlnite atât în zonele de defileu cât și în sectoare înalte reprezentate de abrupturi.

Bazinul	Valoarea în grade	Observații
Bistrița	2-5	înclinare foarte redusă
Bârgău	35-45	înclinare foarte ridicată
Tureac	35-45	înclinare foarte ridicată
Străjii	35-45	înclinare foarte ridicată
Muncel	5-15	Înclinare redusă

Tab.2.Valorile geodeclivității pe principalele văi din Ținutul Bârgăului

Declivitatea reliefului influențează modul de adaptare a populației, prin forma utilizării terenurilor precum și al organizării acestuia. Cea mai mare parte a localităților din cadrul acestui ținut sunt amplasate pe suprafețe cu pante ușor înclinate, cu înclinare medie sau cu pante înclinate.

Expoziția versanților influențează diferențierile duratei insolației spolare, modul de distribuție a cantităților de precipitații și vânturile, care împreună cu *panta,* generează regimuri calorice diferențiate, ceea ce va influența ulterior umiditatea solului, modul de utilizare a terenurilor, inducând conotații calitative și cantitative proceselor geomorfologice.

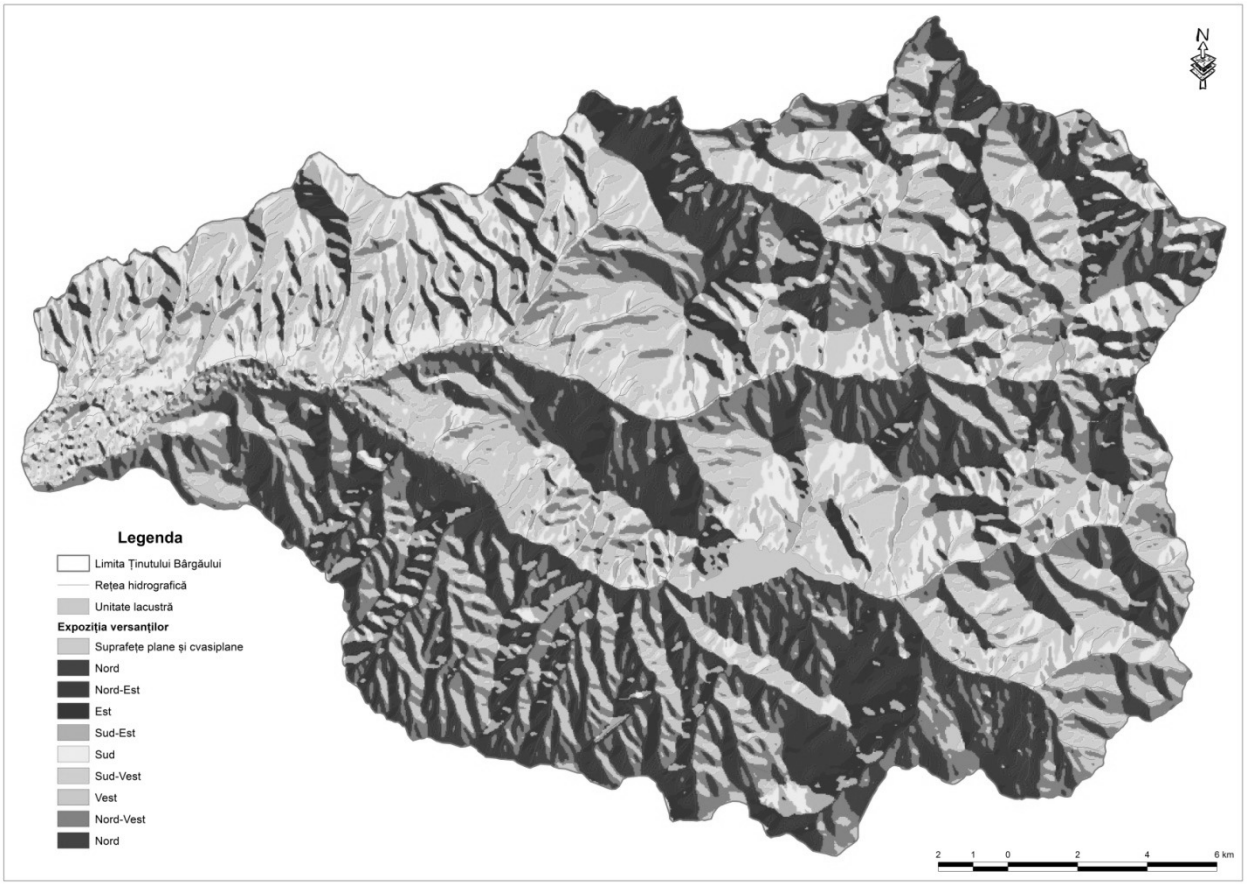

Fig.5. Ținutul Bârgăului. Harta expoziției versanților.

Din Fig.5. reiese faptul că, în zonele montane înalte predomină versanții umbriți și semiumbriți, ceea ce conduce la scăderea favorabilității regiunii, datorită temperaturilor mai reduse față de versanții însoriți și semiînsoriți care domină partea central vestică a ținutului.

Bibliografie

1.Costea, C. (2014), *Munții Bârgăului. Studiu de geografie umană,* Cluj-Napoca, Teză de doctorat.
2.Pop, Gr. (2000), *Carpații și Subcarpații României,* Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
3.Rusu, E. (1999), *Munții Bârgăului. Studiu fizico-geografic,* Edit. Univ. „Al. I. Cuza, Iași.
4. Vrăsmaș, N. (2007), *Prundu Bârgăului. O vatră străveche. Vol. 1,* Edit Karuna, Bistrița.
xxx, (1987), *Geografia României, Volumul III, Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei,* Edit. Academiei, București.

Lia CIOANCA[2], *Peisaje culturale în ținutul Bârgăului*

1. Repere conceptuale

În definirea peisajului cultural e necesar să pornim de la numeroasele semnificații atribuite cuvântului „cultură", de la componenta fundamentală, spirituală a ființei umane și până la cea cotidiană a unor activități agricole, de la instituțiile însărcinate cu promovarea valorilor culturale și până la utilajele implicate în cultura solului.

Prin urmare, conform DEX (1975), se poate atribui conceptului de *peisaj cultural* următoarea definiție: *„totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire în procesul practicii social-istorice..."*

Peisajul trebuie înțeles și perceput ca un loc de trai și muncă prin prisma celor care trăiesc și muncesc acolo. Toate peisajele sunt *simbolice*, ele exprimă o dorință persistentă de a transforma imaginea pământului în imaginea unui tărâm binefăcător și se supun unor schimbări pentru că ele sunt expresia societății care devine la rândul ei istorie de-a lungul timpului.

Peisajul geografic reprezintă, într-o definiție regăsită în toate manualele de profil, peisajul natural transformat sub impactul acțiunii umane, în timp ce *peisajul cultural* „înseamnă întregul *peisaj geografic* deoarece elementele naturale ale sale au fost modificate prin intermediul activităților umane" (Cocean, David, 2014).

Prin urmare, peisajul cultural este compus din elemente antropice, elemente naturale și elemente rezultate din comuniunea omului cu natura locului. În unele situații speciale, cum este cazul peisajelor simbolice sau istorice, omul integrează elementul natural în propria creație, scoțându-i în evidență trăsăturile esențiale și valorificându-le prin acordarea diferitelor semnificații.

Fig.1 Panoramă asupra ținutului Bârgăului (foto Călin Gabor)

[2] Asist. univ. dr. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Geografie, Extensia Universitară Bistrița.

2. Tipologia peisajelor culturale din Ţinutul Bârgăului

2.1. Peisajele agricole

Prezența acestor peisaje este determinată de practicarea activităților specifice culturii plantelor pe un suport natural bine determinat, relieful devenind astfel elementul-cheie pe care se bazează elementele antropice determinate de tipul de exploatare. În acest mod rezultă un număr mare de peisaje, cum ar fi: peisajul culturilor cerealiere și al legumelor, peisajul livezilor cu arbuști și arbori fructiferi, peisajul agricol mixt (cu culturi, pomi fructiferi, fânețe).

Peisajele agricole se suprapun în linii mari cu ceea ce am putea numi „peisaje rurale" deoarece tipul predominant de peisaj este în strânsă legătură cu modul rural de locuire a teritoriului. Peisajele rurale reprezintă modalitatea cea mai completă de caracterizare a specificului teritoriului. În cadrul lor peisajele agricole reprezintă doar o parte.

Pajiştile naturale au cunoscut un proces continuu de extindere (prin ample acţiuni de defrişare), ca urmare a creşterii presiunii antropice asupra spaţiului şi a efectivelor de animale, astfel încât, în prezent, reprezintă principala sursă de susţinere a sectorului zootehnic al regiunii.

Agricultura rămâne o activitate economică de bază pentru locuitorii ținutului Bârgăului, deşi acest aspect nu este reflectat de structura profesională a populaţiei. Condiţiile oropedoclimatice impun sectorul creşterii animalelor ca principal pilon de susţinere al acestui domeniu, urmat îndeaproape de cel al culturii plantelor (pe suprafeţe mai reduse), în cadrul căreia predomină cultura cartofului. În privinţa modului de folosinţă a terenurilor agricole, păşunile şi fânețele ocupă ponderea cea mai mare la nivelul unităţii montane, urmate de terenuri arabile, livezi şi pepiniere pomicole (aflate în scădere, atât ca pondere, cât şi ca suprafaţă, în perioada corespunzătoare începutului ultimului deceniu al secolului al XX-lea şi sfârşitului primului deceniu al secolului nostru).

Cea mai mare parte a terenurilor agricole se află în proprietate privată, domeniului public rămânându-i, preponderent, terenurile ocupate cu păduri (aproape 50,0% din total) şi, secundar, cu păşuni (25,0%). De altfel, în timpul regimului comunist, terenurile agricole din perimetrul ținutului Bârgăului nu au intrat în sfera colectivizării, în vreme ce pădurile au fost supuse acţiunii de retrocedare (din 1991), proces nefinalizat nici în prezent. În privința plantelor de cultură, s-au înregistrat mutaţii însemnate legate de ponderea acestora între sfârşitul secolului trecut şi prima parte a secolului al XXI-lea, în sensul în care, aşa cum era şi firesc, ținând cont de particularităţile naturale ale spațiului montan, a scăzut ponderea culturilor cerealiere (grâu, secară şi porumb), în favoarea culturii cartofului şi, secundar, a legumelor. De altfel, randamentele la hectar la principalele cereale cultivate (porumb, grâu şi secară) sunt extrem de mici, impunându-se, fie renunţarea treptată la aceste culturi şi înlocuirea lor cu altele, care se pretează condiţiilor oropedoclimatice locale, fie practicarea unei agriculturi de mare randament (prin selecţia seminţelor, ample lucrări de mecanizare şi fertilizare) (Costea, 2014).

Fig.2 Peisaje agricole în ținutul Bârgăului (sursa www.ecoaequilibrium.blogspot.com)

2.2. Peisajele culturale forestiere

Acest tip de peisaje este în strânsă legătură cu cel agricol, majoritatea terenurilor cultivate în prezent fiind integrate inițial domeniului forestier, din care au fost defrișate schimbându-li-se modul de folosință.

Intervenția antropică de modelare a peisajului forestier poate avea un caracter voluntar, intenționat când aceasta este prestabilită și își propune exploatarea în diferite forme a acestei resurse naturale atât de importantă din punct de vedere economic. Astfel, amenajările hidrotehnice, localizate în special în zonele montane împădurite presupun despăduriri ale suprafețelor afectate de viitoarele lacuri de acumulare (Lacul de acumulare de la Colibița); construirea liniilor de transport ale curentului electric sau conducte impune de asemenea degajarea traseului de vegetație forestieră existentă în zonă; amenajarea spațiului turistic pentru practicarea schiului presupune în egală măsură intervenții masive asupra vegetației preexistente (pârtia de schi de la Piatra Fântânele) (Cocean, David, 2014).

Plantațiile forestiere realizate pe suprafețele recent defrișate sau degradate se deosebesc de pădurea propriu-zisă deoarece sunt rezultatul intervenției umane, ceea ce le conferă statutul de „păduri cultivate", având suprafețe mult mai restrânse și o oarecare ordonare a arborilor, ceea ce la pădurea inițială nu se identifică, menționăm aici plantațiile de molid, pin, larice și brad.

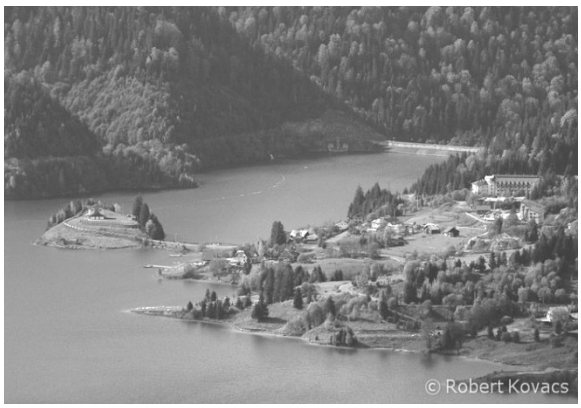
Fig.3 Lacul de acumulare Colibița (sursa www.turistinfo.webs.com)

Fig.4 Plantație de molid în Munții Bârgăului (sursa www.turistinfo.webs.com)

2.3. Peisajele turistice

Turismul, ca domeniu efervescent este beneficiarul direct și indirect al elementelor și infrastructurilor altor domenii de activitate, cum sunt cele agricole, industriale, forestiere, comerciale și va încadra, prin urmare părți componente ale acestora, distingându-se astfel în ținutul Bârgăului peisajul turistic montan cu amenajări pentru agrement hivernal (pârtia de schi de la Piatra Fântânele), peisajul stațiunilor turistice climatice cu rol curativ și de agrement (lacul Colibița, supranumit „marea dintre munți", loc în care se poate respira cel mai curat aer din țară, în prezent stațiune turistică de interes local), peisajul satelor turistice, care ar putea lua amploare în urma implementării proiectelor aferente promovării turismului în zonă, peisajul bazelor turistice izolate, cum sunt cabanele, pensiunile, campingurile, adăposturile și refugiile care au cunoscut un avânt în ultimii 5 ani și au beneficiat de o promovare atât în țară cât și în străinătate.

a

b

c

Fig.5 (a-c) Peisaje turistice în localitatea Colibița (foto Robert Kovacs)

2.4. Peisaje ritualice

Din categoria acestor peisaje fac parte mănăstirile, bisericile, troițele și răstignirile, crucile, edificatoare în acest sens fiind *Crucea* din incinta mănăstirii *de la Piatra Fântânele*, cu o înălțime de 31 de metri, devenit loc de pelerinaj și panoramă asupra împrejurimilor locului.

Fig.6 Crucea de la Piatra Fântânele (sursa www.turistinfo.webs.com)

2.5. Peisaje simbolice

Aceste peisaje includ o serie de elemente cu o încărcătură spirituală aparte, de natură religioasă, culturală, istorică, politică, socială, care au avut ca scop simbolic marcarea timpului prin păstrarea în actualitate sau comemorarea unor evenimente, fapte sau perioade istorice. Edificatoare

în acest sens sunt *Troița și Monumentul de la Prundu Bârgăului*, ridicat în memoria eroilor martiri din 1944, *Monumentul eroilor din localitatea Rusu Bârgăului*, *Monumentul eroilor de pe Vârful Gruiul Mare*, unde anual cu ocazia sărbătorii Înălțării Domnului are loc slujba de comemorare a celor 60 de eroi români din Batalionul de grăniceri 56 Fălticeni, căzuți în Primul Război Mondial.

Fig.7 Monumentul din Gruiul Mare (sursa www.cronicadefalticeni.com)

Fig.8 Monumentul eroilor din Prundu Bârgăului (sursa www.rasunetul.ro)

Pentru a concluziona, putem afirma faptul că omul, prin acțiunea sa conștientă asupra naturii și prin creativitatea sa se află la originea peisajului cultural, rezultat din interferența omului cu mediul său de viață și care ajunge treptat să fie exploatat ca atare în cu totul alt domeniu și în cu totul alt scop decât cel prevăzut inițial. Peisajul cultural ajunge astfel să îndeplinească diverse funcții și valențe, precum cea estetică, economică, socială, environmentală sau poate fi privit ca un *brand,* întrucât anumite elemente strict individualizate sunt unice și inedite prin originalitatea lor, prin caracteristicile lor arhitecturale, dimensionale sau funcționale, ceea ce le conferă statut de simboluri sau elemente de referință în atractivitatea locului respectiv, caracteristici pe care le putem atribui în mod evident ținutului Bârgăului.

Bibliografie

Bâca, I. (2012) *Arealul turistic Piatra Fântânele-Măgura Calului,* Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

Cioanca, L.M. (2013), *Fenomene geografice de risc în Munții Bârgăului*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca.

Cocean, P., David, N. (2014) *Peisaje culturale*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.

Cordovan, I. Col.(r.) (2011) *Recunoștință pentru eroi. Monumente dedicate eroilor în județului Bistrița-Năsăud*, Editura Eikon, Cluj-Napoca.

Costea, C. (2014) *Munții Bârgăului. Studiu de geografie umană*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca.

Surse internet

www.bistritanews.ro

www.ecoaequilibrium.blogspot.com

www.rasunetul.ro

www.turistinfo.webs.com

2. ISTORIE

Niculae VRĂSMAŞ, *Izvoare monografice bârgăuane*

Ideea acestei lucrări constă în încercarea de a identifica şi aduna, la un loc, cronologic, cele mai vechi documente şi date, cu caracter monografic, despre ţinutul bârgăuan. Aceste surse vor constitui primele izvoare ale unei viitoare monografii, complexe, a Ţării Bârgaielor.
În acest scop ne propunem să prezentăm o mică parte, semnificativă, din documentele întocmite, de către oficialităţile comunelor din Valea Bârgăului, în chestionarele anchetei toponimice lansate la 7 mai 1864 de Guberniul Transilvaniei, comparativ cu alte documente importante, existente în arhivele grănicereşti şi, mai ales, cu informaţiile oferite de monografiile scrise ulterior, despre aceste localităţi.

Vom utiliza, într-o primă etapă, materialul documentar referitor la districtul Năsăud, din colecţia publicată de Simion Retegan[3], comparativ, sau în completare, cu informaţiile şi datele din primele monografii bârgăuane, scrise de preotul Vasile Pavel[4], învăţătorii George Georgiţă[5] şi Ilarion Bosga[6], s-au din alte documente, cu caracter monografic, referitoare la aşezările din ţinutul bârgăuănesc.

Unele dintre cele mai vechi documente existente, despre spaţiul istoric al Bârgaielor, sunt chestionarele completate, de către autorităţile locale săteşti (juzi, juraţi şi notari), la ancheta toponimică din 1864 -1865, a Guberniului Transilvaniei. Materialul documentar, care cuprinde date despre întreaga Transilvanie, a fost realizat la cererea istoricului maghiar Pesty Frigyes din Timişoara şi se găseşte la Biblioteca Szechenyi din Budapesta[7].

Chestionarele au fost scrise în limba română şi constituie primele documente privind: denumirea (originea şi evoluţia numelui) şi descrierea comunelor, numărul caselor, etnia, religia şi provenienţa locuitorilor (uneori şi numărul lor sau al familiilor), ocupaţiile acestora, hotarele şi vecinătăţile comunei, numărul, dimensiunea şi felul terenurilor, a munţilor, apelor şi drumurilor, natura vegetaţiei şi animalelor, numărul de mori şi fierăstraie, precum şi unele informaţii privind istoria locală şi chiar regională.

Aceste date au constituit primele izvoare scrise, ale unor viitoare monografii transilvane, ce nu vor întârzia să apară, mai întâi ale satelor din Mărginimea Sibiului şi apoi ale aşezărilor din Ţara Năsăudului.

Printre primele lucrări cu caracter monografic, ale comunelor năsăudene, au fost manuscrisele colecţionate de harnicul istoriograf al graniţei militare, Nestor Şimon, care intenţiona să publice o lucrare istorică a întregului ţinut grăniceresc. Între acestea sunt menţionate: *„Istoria parohiei Ilva Mare escrisă de parohul Grigore Gallanu, în 21 iuliu 1840”* şi *„Istoria comunei Ilva Mare, scrisă de Paul Gallan în anul 1863 revedută, corectată şi adausă de Nestor Şimon, secretariu şi controlor al fondurilor centrale şcolastice şi de stipendii din Districtul Năsăudului în 1891”.* [8]

Tot printre primele monografii se încadrează şi cele două scrise, spre sfârşitul secolului XIX, de bârgăuani: *„Istoria Comunei Borgo-Bistriţa, de Popa Vasile Pavel, 1876*” [9] şi *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni,(1884)”,* a învăţătorului George Georgiţă[10].

---

[3] Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea”, ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.
[4] Teodor Ghiţan: „Istoria Comunei Borgo-Bistriţa, de Popa Vasile Pavel, 1876”, Arhiva Someşană, nr. 23, pag. 469, Năsăud, 1938.
[5] *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni”,* Manuscris, 1884, A.N.B. Fond nr. 96.
[6] Monografia comunelor din Valea Bârgăului, manuscris, Cluj, 29. 01.1931, A.N.B.
[7] Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea”, ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.
[8] Adrian Onofreiu, „Nestor Şimon-istoric al graniţei năsăudene”, Arhiva Someşană, seria III-a, 2002, Ed.
[9] Teodor Ghiţan: „Istoria Comunei Borgo-Bistriţa, de Popa Vasile Pavel, 1876”, Arhiva Someşană, nr. 23, pag. 469, Năsăud, 1938.
[10] *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni”,* Manuscris, 1984, A.N.B. Fond nr. 96.

Au urmat apoi şi alte monografii, despre comunele din Valea Someşului: „ *Monografia comunei Rodna Nouă", 1903* [11]; „*Monografia comunei Sâniosif", 1910* [12] şi „*Monografia comunei Leşu".* [13]

Pentru comunele bârgăuane s-au mai scris monografii de către: Ilarion Bosga (1931)[14], Teodor Ghiţan (1939)[15] şi (1947)[16], Teodor Vrăsmaş (1968)[17], (1980)[18], (1999)[19], Grigore Moldovan (1968)[20], Ioan Cernucan (1977)[21], (1972)[22], Eudochia Vonica Ghiţa (1974)[23], (1985)[24], Pompei Boca (1975)[25], Traian Bălan (1980)[26], Ioan Cernucan (1977)[27], (1972) Viorel Nemeş (1988)[28], (1988)[29], George Mănarcă (1990)[30] şi Titus Wachsmann-Hogiu (2003)[31].

În zona Văii Bârgăului vechile aşezări au fost sistematizate, odată cu militarizarea, din 1783, când au luat fiinţă 8 comune. Acestea erau înşirate ca o salbă, de o parte şi de alta a râului Bistriţa şi văii Tiha, pe unde străpunge *„drumul împărătesc", spre Bucovina, construit în 1783-84, când au fost militarizate aceste sate*[32]*, refăcut în 1818-20*[33].

Cunoaşterea şi dezvoltarea aşezărilor bârgăuane au evoluat odată cu militarizarea, care a fost benefică din toate punctele de vedere, pentru întreaga Transilvanie. Istoria românilor din Ţara Bârgaielor a ieşit din conul de umbră secular, conturându-se odată cu regimentul de graniţă năsăudean.

Cele 8 comune bârgăuane, ale căror oficialităţi au completat, în perioada 1864-1865, chestionarele anchetei toponimice, solicitate de Guberniul Transilvaniei au fost: Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mureşenii Bârgăului şi Bistriţa Bârgăului.

Ingenios concepute, aceste chestionare au pus la încercare capacităţile notarilor şi a juzilor comunali. Rezultatele au fost însă mulţumitoare şi extrem de interesante, iar chestionarele în discuţie au devenit primele documente monografice ale comunelor transilvane.

Vom prezenta, în continuare, datele cele mai vechi despre comunele bârgăuane, în ordinea primelor monografii scrise, pe care le cunoaştem.

Comuna Bistriţa Bârgăului.

Cea mai veche descriere cunoscută, a acestei comune, a fost făcută la 31 ianuarie 1865, când Bistriţa Bârgăului ţinea de cercul Borgo Prundului, districtul Năsăud. Descrierea este o mică monografie şi se datorează comitetului comunal de atunci, care era compus din următorii membrii:

---

[11] Grapini E. „ *Monografia comunei Rodna Nouă",* Bistriţa, 1903.
[12] Buzilă Ştefan, „*Monografia comunei Sâniosif comitatul Bistriţa-Năsăud",* Bistriţa 1910.
[13] Idem, „Monografia comunei Leşu" , Bistriţa, fa.
[14] Ilarion Bosga, op. cit.
[15] Teodor Ghiţan, „Contribuţii la istoricul Văii Bârgăului. Delimitarea hotarului dintre Bârgău şi comuna săsească Iad", Arhiva Someşană, Năsăud, 1939, nr. 35, p.426-435.
[16] Idem, „Valea Bârgăului. Monografie geografică" ,Lucrare de licenţă, Cluj, 1947.
[17] Teodor Vrăsmaş, „Monografia comunei Tiha Bârgăului", Manuscris, 1968.
[18] Idem, „Valea Bârgăului", monografie geografică, Lucrare pentru gradul I, Cluj-Napoca, 1980.
[19] Idem, „Ţara Bârgăului", monografie complexă, în trei vol., Manuscris, Sângeorz-Băi, 1999.
[20] Grigore Moldovan, „Monografia comunei Bistriţa Bârgăului", Manuscris, 1968.
[21] Ioan Cernucan, „Ecouri memorandiste la intelectualii din Prundu Bârgăului", File de istorie vol. II, 1972.
[22] Idem, „Contribuţii la istoricul învăţământului din Prundu Bârgăului", Lucrare pentru gradul I, Cluj-Napoca.
[23] Eudochia Vonica Ghiţa, Monumente ale naturii şi locuri de interes turistic pe Valea Bârgăului", Manuscris, 1974.
[24] Eudochia Vonica Ghiţa, Mircea Eliade Platon,); „Peisajul geografic al Văii Bârgăului reflectat în viaţa spirituală", Manuscris, 1985.
[25] Pompei Boca, „Populaţia Văii Bârgăului în conscripţii şi recensăminte de-a lungul veacurilor", Manuscris, 1975.
[26] Traian Bălan, „Valea Bârgăului – o vale a prosperităţii şi a frumuseţii", Ecoul, nr.1368/23. 02. 1980.
[27] Ioan Cernucan, „Contribuţii la istoricul învăţământului din Prundu Bârgăului", manuscris, Cluj-Napoca, 1977.
[28] Viorel Nemeş, „Contribuţii la monografia comunei Prundu Bârgăului", Lucrare de grad, Cluj-Napoca, 1988.
[29] Idem, „Monografia istorică a comunei Prundu Bârgăului", Manuscris, 1988.
[30] George Mănarcă, „Trecutul satului, bisericii, şcolii Mijlocenii Bârgăului", Manuscris, 1990.
[31] Titus Wachsmann-Hogiu „Mic ghid prin Ţara Bârgăului", Edit, „Răsunetul", Bistriţa, 2003.
[32] Krammer Friederich, *Beiträge zur Geschichte der Militărisierung des Rodnaer Thales,* Bistriţa, 1880**.**
[33] Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea", ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.

Elias Csuria m.p., Maxin Niamţ m.p., Maftei Orban m.p., Lazar Pavel m.p., x Simion Ilie, x Grigore Ligaroi (Grigore Ţigăroi, n.n.). Ioan Laba, jude com. şi Theodor Monda [?] notar.

În chestionarul completat, de către cei menţionaţi, la cererea Guberniului Transilvaniei,[34] despre această comunitate s-a afirmat că numele de Borgo Bistriţa l-a avut de la început şi că *„poate s-au primit numirea de la râul ce curge prin comună, aşa numit apa Bistriţei, care isvorăşte din muntele Bistricioara."* Despre formarea comunei se afirmă că *„s-au înfiinţat sub imperatoriul Iosif al II-lea, după care, venind locuitorii din celelante comune la moşii, s-au aşezat, [şi-au] făcut clădiri şi împopulat"*. Se mai spune că *„pe terenul al III-lea, Podereiul Piscului, fuseră în anul 1848-9, câmp de bătălie, pe care de către sud se află l monument, lucrat frumos, de piatră, cu (în)scripţiuni ruseşti, din revoluţiune, anul 1848-9, unde au picat un ofiţir de la ruşi (moscani)"*.

Patrimoniul comunei cuprindea, la acea vreme, 375 de case, dispuse în lungul văii Bistriţa, 10 terenuri, între care unele aveau grădini cu odăi în câmp, mori de făină, fierăstraie, păduri, numeroase pâraie, stâncării, un munte numit Strunioru şi 2 fântâni de slatină, una aparţinând comunei Tiha Bârgăului. Prezentăm în continuare aceste locuri, care constituiau patrimoniul comunei, a căror denumiri sunt foarte interesante, sub aspect toponimic.

„Otarul comunităţii Borgo Bistriţa se împarte în 10 numiri, table sau terene, şi anume:

a. Locul comunităţii Bistriţa, teren nr. I, care cuprinde 375 de locuinţe, ce zac aproape de râul Bistriţa.

b. Terenu al II-lea „Din Jos de Sat", în care se află loc de fanat,

cam apătos şi e tot în ţarină.

c. Terenu al III-lea „Podereiul Piscului", loc cea mai mare parte fanat, una parte arător, apoi loc de pasiune, cu huşiag de arin şi mesteacăn; tot loc slab şi steril, care devine tot în al 2-lea an în imaş.

d. Terenu al IV-lea, aşa-numit „Lungimea Satului", loc arător pe care se află mai multe locuinţe, înfiinţate de la desfiinţarea regimentului român al II-lea, de la anul 1851 încoace, care toate de terenul nr. l se ţin şi sunt alternatoare, toate cam pre lângă râul Bistriţa în sus stau, unde se afla şi mai multe mori de fărină şi ferestrău.

e. Terenu nr. V „Brazii Buni", cu Dealul lui Pasăre, loc de fanat, puţin arător, loc de mişloc, pe care se află şi neşte grădini cu hodăi de câmp; partea cam de către ost e cam huşiag, tufărie şi făget, care se chiamă Tăul şi Bridirciu, cu una stâncă „Piatra Bridireiului"; în acest teren se află şi 2 fântâni de slatină, una a comunei B.Bistriţa şi alta a comunei B.Tiha.

f. Terenu nr. VI, Arşiţa Mare, cu Arinişu, loc muntos, de păşiune, făget, molizi şi brazi, puţine poieni de fânat, cu tare multe culme de stânci, petrării sterile şi anume Piatra Mare, Vârvu Arinişului, etc.

g. Terenu nr. VII, Colibiţa, loc de fanat, cu poieni prin pădure de molid, pe care se află ici şi colea mai multe odăi de câmp; se află şi un părău, Valea Măgurii, Gura Isvoarelor, apoi o culme înaltă de piatră „Petricea" numită; în acest teren se află lângă râul Bistriţa mai multe mori de fărină.

h. Terenu nr. VIII, Dialu Negru, loc muntos cu tare multă pădure de molid, brad şi mai la vale şi făget, puţin loc de pasiune şi anume Poiana Calului, Dialu Şireglelor (Şireglă, parte constitutivă a carului),

Stâncioara, Vultura şi Briază; în acest teren se află mai multe isvoară, părae cu culme mari de stanei, adică Isvolul Zăpezile, Şoimu din Sus şi din Jos, Părăul Maeri, Părăul Tătărcii, cu una culme de stâncă tare înaltă, numită Piatra Tătărcii, apoi părăul Petroasa, apă de munte, repede, cu peşti, lângă care se află neşte mori de ferăstrău, cu mai multe odăi.

i. Terenu nr. IX, Dialu Alb, loc cam slab, parte fanat, parte arător, ce devine tot în al 2-lea an în imaş; în partea de către sud se află neşte dialuri cu pădure de fag şi huşiag.

k. Terenu nr. X, Bridireasa, loc bun de fanat, puţin arător; în partea de către sud se află mai multe dialuri cu huşiag şi făget: Dialu Calului, Dialu Tecii, Dialu lui Tănasie apoi Simegyia, o

[34]Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea", ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.

poiană mare în pădure, de către sud, de unde curge Părăul Bridiresii; în acest teren se află mai multe grădini cu odăi de câmp.

Comunitatea Borgo Bistriţa posede, fără aceste păduri descrisă, încă şi un munte, numit Strunioru, care, parte loc de pasiune, parte

pădure, ce se mărgineşte de către ost cu râul Dorna, ce curge din acel munte."

În acelaşi chestionar apar primele date despre fauna caracteristică a comunei Bistriţa Bârgăului:

„În pădurile comunei noastre se află mai multe soiuri de animale sălbatice, adică: urşi, lupi, capre, viezuri, şderi, vulpi, mâţe şi iepuri, apoi şi mai multe soiuri de pasări şi anume: gotşe, potârnichi, fugei, etc."

Dintre puţinele lucrări cu caracter monografic cunoscute, despre satele din Ţara Bârgaielor, una dintre cele mai vechi este **„Istoria Comunei Borgo-Bistriţa**", scrisă cu litere latine de **Popa Vasile Pavel, după anul 1876.** Manuscrisul a fost păstrat de nepotul preotului Vasile, primul director de scenă al Operei române din Bucureşti, tenorul Constantin Pavel.

Lucrarea, scrisă în ortografie ciparianâ, a fost transcrisă, modificată ortografic şi publicată de către Teodor Ghiţan[35], în revista istorico-culturală „Arhiva Someşană".

În această mică istorie sunt prezentate unele evenimente şi date din trecutul comunei, Bistriţa Bârgăului, dar şi al celorlalte localităţi bârgăuane, a întregului ţinut grăniceresc şi chiar a unor regiuni mai îndepărtate ale Transilvaniei şi Bucovinei.

Evenimentele descrise sunt cunoscute de la bătrâni, dar şi trăite de preotul Vasile Pavel, aşa cum a fost participarea sa, în mai 1948 la Blaj şi Năsăud, în acţiunea de unificare a românilor, sau la luptele grănicerilor din anii 1848—1849, la care acesta a participat, luptând alături de armata lui Urban, pentru izgonirea generalului Bem şi a trupelor sale din satele bârgăuane. Preotul Vasile a fost iubit de săteni şi a înfăptuit multe lucruri bune pentru comuna sa, după cum reiese dintr-o autobiografie menţionată tot de Teodor Ghiţan.[36] Multe din cele prezentate, în această lucrare monografică, se bazează pe documente, la care bătrânul preot a avut desigur acces. Acestea se aflau, probabil, în *„arhivele companiei a 3-a şi a plutonului de grăniceri ce se găseau în comuna Borgo-Prund şi Borgo-Bistriţa, în timpul cât dânsul a trăit. Dovada acestor izvoare este numele tuturor căpitanilor şi locotenenţilor amintiţi în manuscris pe cari nu putea să-i ştie decât dela sediul companiei sau plutonului mai sus amintite"*[37].

Redăm în cele ce urmează conţinutul *„transcris cu modificările necesare ortografice"*[38], aşa cum a fost publicat de către Teodor Ghiţan în „Arhiva Someşană".

Ne-am permis îndrăzneala de a comenta şi a completa, pe ici pe acolo, unele date prezentate în această primă monografie bârgăuană cunoscută, pe baza altor lucrări şi monografii ulterioare, pe care le-am cercetat.

„Înainte de militarizare comuna Borgo-Bistriţa au fost tare împrăştiată, oamenii locuiau cu caselor lor, fieştecare unde-şi avea locul său propriu, şi atuncea spuneau bătrânii că trăiau cu mult mai bine ca acuma.

Iar cât a venit cătunia în Bârgâu, la anul 1783, minten au strâns satul la olaltă, au croit drumuri lungiş şi curmeziş; prin sat au împărţit grădini la fieştecare, cu număruş, şi au aşezat satul în rânduială regulată.

Mai înainte până a nu aşeza satul unde stă acuma, au fost aşezaţi cu case pe moşia lor Gâţanii, Ciurenii, Brumenii, unde stau şi acum în ziua de astăzi. Mai către apa Bistriţei au fost aşezaţi Tăncanii, Frijenii, Andrei Mare şi Găină.

Locul unde stă satul acuma a fost mlăştinos acoperit cu arini, şi a fost al oamenilor dela Joseni, şi din celelalte sate din jos, şi acelora li s'au dat alte locuri în hotarul Borgo-Bistriţei. Şi dupăce au

[35]Teodor Ghiţan: Istoria Comunei Borgo-Bistriţa, de Popa Vasile Pavel, „Arhiva Someşană" nr. 23, pag. 469, Năsăud, 1938.
[36] ibidem
[37] ibidem
[38] ibidem

format grădini la fieştecare unde să-şi pună casa, au hotărât să aducă şi bisericele din sus să le aşeze în sat.

Biserica gr.-ortodoxă a fost aşezată în sus pe locul Bâcanilor şi cea unită în Strâmba pe locul Popenilor şi spuneau bătrânii că înainte de militarizare nu se pomenea să fie uniţi, toţi erau de religia gr.-orientală şi Bârgăul întreg slujia la domnii Bethlen Georg, Bethlen Pal şi Bethlen Laioş şi se ţinea de Varmeghia Dobâcii de jos.

Iară după militarizare au strâns satele Bârgăului laolaltă şi au înfiinţat două companii, adică Borgo-Rus, Borgo-Joseni, Borgo-Mijloceni, Borgo-Suseni a patra companie, iar Borgo-Prund, Borgo-Bistriţa, Borgo-Tiha şi Borgo-Moroşeni a treia companie.

În Borgo-Prund au aşezat un Maior, în Tiha au făcut cortel de căpitan şi în Joseni iară.

Preoţi de când a venit cătunia în Borgo-Bistriţa au fost popa Alexandru din Galaţ, al doilea popă Macaveiu din Joseni, al treilea popa Ionică din Rusu, al patrulea popa Luca de aicea din Bistriţa şi al cincilea sunt eu popa Vasile Pavel, feciorul popii Luchi.

***Căpitanii** dupăce au venit cătunia în Bârgău au fost la companii: Jarodcu, Bohaci, Simini, Zaibingher, Nemeşu, Raţiu, Storvatu, Lang, Marincovici, Negovan, Craglici. Saifertici, Ditrihu, Ilicici, Seculici, Marchesici, Angherer, Osmolschi, loan Mihăilaşiu; şi **Laitnanţi** în Borgo-Bistriţa au fost ca staţion-comandanţi: Unguru Androne, Ceheti, Bertel, Raupenstrauch, Bota, Paramon, Ilieşiu, Doci, Iordici, Popu, Oarbeşiu, Craus, Pruneanu, Buia, Mihăilaşiu, Uşieru, Covaci.*

Aceste două companii s'au ţinut de regimentul al 2-lea românesc de grăniţeri, Nr. Regimentului 17.

Anii mai însemnaţi au fost şi neroditori 1812 până la anul 1816 şi nerodirea a fost din ploile cele multe. Atuncea s'au scumpit bucatele dela 5 până la 15 florini merţa, bani uşori (devalorizaţi)."

Despre această foamete relatează mai târziu George Georgiţă[39], completat apoi de Ilarion Bosga[40].

„Cei mai cu putere aduceau bucate dela Moldova iar sărăcimea aducea scoarţă de ulm, o usca şi făcea fărină, o mesteca cu buruene, făcea turte şi mânca. Apoi la un timp auzind împăratul Franţ, a ajutat sărăcimea cu bani şi bucate.

În anul 1817 a trecut împăraţii Franţ prin Bârgău şi anul acela a fost foarte roditor încât toamna a fost merţa de mălai cu l florin 20 c r. m. v. Au scăpat oamenii de foame. În vremea foametei mulţi oameni şi-au lăsat casele goale şi s'au dus în Moldova, acolo au fost bucate deajuns.

La taberi în contra turcului au eşit grenzerii în anul 1809, 1812 şi 1815, apoi s'a încheiat pacea."

După cum menţionează Teodor Ghiţan[41], „*Fiind folosită şi tradiţia în documentarea şi expunerea faptelor, nu toate evenimentele amintite sunt verosimile, fiind în contradicţie cu alte evenimente petrecute în ţinutul grăniceresc, a căror autenticitate este suficient controlată prin diferite acte şi documente publicate anterior în „*Arhiva Someşană". Teodor Ghiţan se referă, pe bună dreptate, la afirmaţia de mai sus, arătând că: „*se ştie destul de bine că după istoria lui Gheorghe Bariţiu şi istoricul regimentului 50 «Thurn und Taxis», cari au folosit isvoare autentice, regimentul de graniţă Năsăudean în aceşti ani nu a luptat contra Turcilor ci contra francezilor, pe teatrul de operaţiuni din Italia şi Rin".*

În anul 1836 au murit mulţi oameni de coleră. S'a croit drum pe valea lui Ştefu. În anul 1839 sub comanda Domnului maior Bezmann, l-au scos până la Colibiţa tot pe lângă apă".

Despre acelaşi maior se menţionează ulterior, în 1884, în lucrarea lui George Georgiţă, referitor la reorganizarea localităţilor bârgăuane: *„O atare spargere a pustelor sa întâmplatu la an. 1838. de maiorul Becmann",*[42] relatare reluată şi de Ilarion Bosga, în 1931, care notează, corectând numele maiorului care era diferit în cele două lucrări: *„...la anul 1838 sub maiorul Betzman (despre acesta am act original)".*

---

[39] *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni",* Manuscris, 1984, A.N.B. Fond nr. 96.

[40] Monografia comunei Mureşenii Bârgăului, manuscris, Cluj, 29. 01.1931, A.N.B.

[41] ibidem

[42] *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni",* Manuscris, 1984, A.N.B. Fond nr. 96.

„În ziua de Sf. Măria Mică am fost şi eu preotul Vasile Pavel comăndăluit de domnul protopop Bogatu şi am făcut o sfeştanie şi rugăciune în gura părălui Petri. Acolo au fost strânşi feciorii din amândouă compăniile care era sub arme. De faţă au fost maiorul şi doi căpitani, doi obări-lecmani şi doi lecmani (Locot. şi Sub. Lt.). O companie deoparte şi una de altă parte. Tisturile (Ofiţerii) în mijloc. A fost gătită o masă unde am făcut rugăciunea, fiind cu toţi de faţă. După rugăciune unde a stat masa, am pus o cruce pentru aducerea aminte, şi de atunci locul acela s'a numit »Poiana Crucii« până în ziua de astăzi. Toţi feciorii au fost sub arme în timpul muştrului (Instrucţiei) de 8 zile, au lucrat la drum."

Dar însemnările preotului Vasile Pavel nu se limitează numai la comuna şi împrejurimile acesteia. Fiind un mare patriot, acest bărbat al Văii Bârgăului, a fost preocupat de soarta românilor din aceste locuri şi a participat, personal, la cele mai importante evenimente istorice ale vremii. Acest fapt rezultă din notările sale, pe care l-e redăm în continuare.

„În anul 1846 a eşit un batalion din regimentul nostru la Galiţia la Zalescic şi a stat acolo până la anul 1847 în Iunie. Bătălie nu a avut, au venit feciorii acasă.

În anul 1848 în luna lui Mai, au prins a se face adunări la Blaj şi la Năsăud în contra Ungurilor, unde am fost şi eu. La Blaj a fost o mulţime de 40.000 de oameni din toate părţile Ardealului adunaţi. Preşedinţii la acea adunare au fost domnii episcopi Andrei Şaguna şi loan Lemeny episcopul Blajului şi de faţă au fost un general şi doi comisari cu un escadron de husari, două companii de cătane pedestre şi un tun pentru apărarea păcii. La acea adunare au vorbit mai mulţi: domnul Bărnuţiu, dl Avram Iancu, domnul Laurian, domnul Buteanu, domnul Pop Alexandru. Domnul George Bariţiu şi alţi mai mulţi domni inteligenţi au poftit să aibă şi Românii toate drepturile asemenea cu celelalte naţii şi să se uşureze şi alte greutăţi ce au fost în spinarea românilor.

Dupăce s'a împrăştiat adunarea cea mare dela Blaj, la puţină vreme au prins Ungurii a-şi face gardă naţională, Saşii încă, Românii aşişderea. Au prins Ungurii a se împotrivi Românilor, iară Românii asupra Ungurilor.

În luna lui Iulie 1848 a eşit un batalion din Regimentul al 2-lea românesc de graniţă în ţara ungurească, în contra Sârbilor şi maiorul cu acel batalion a fost Leon Pop. Şi au silit feciorii, dacă au sosit în ţara ungurească, să joare pe constituţia ungurească şi să ţie cu Ungurii, neştiind ei că merg în contra Sârbilor. Dară feciorii nu au vrut a călca jurământul împăratului care i l-au fost pus lui. Mare necaz au suferit bieţii feciori, au umblat închişi prin oraşe şi totuşi 2 companii din batalionul acela au fugit la Sârbi, şi din ceialalţi au mai prins Ungurii, dar nu le-au făcut nimica. Au scăpat bieţii feciori cum au putut.

Cu al doilea batalion ce a fost acasă ca comandant a rămas domnul obărstlaitnantu Urban şi în August 1848 au prins a veni ţărani din toate părţile la Năsăud, şi puneau jurământu că vor ţinea cu împăratul, că vor lua şi ei arme contra Ungurilor. În Octomvrie 1848 s'a şi început revoluţia.

La Sas Reghinu, Săcuii s'au sculat asupra Românilor şi Urban a eşit la bătaie cu toţi care au fost acasă cătane, şi cei bătrâni şi ţăranii şi-au făcut cu toţi lănci, au eşit şi ei la bătae. S'au pus peste ei mai mari prefecţi şi tribuni, aceia îi povăţuiau.

Urban de la Reghin s'a tras înapoi până la Bistriţa, după aceia au mers Urban cu grănicerii spre Meseş şi a avut în multe locuri bătae. În Decemvrie 1848 a prins Urban a se trage înapoi cu armadia lui.

Avram Iancu şi Axentie au avut decilin (separat) armadia lor şi ei au ars Aiudu şi Turda şi au scos mulţi bani dela Unguri. Minteni după aceea au intrat multe armadii ungureşti în Ardeal şi pe ai noştri pe mulţi i-au prins.

Urban s'a tras cu armadia lui către Bucovina. În 22 Decemvrie 1848 Ungurii au mers după Urban până la Dorna şi de acolo minten s'a întors înapoi şi trupa s'a aşezat în Prund şi Tiha. Forposturile (avanposturile) le-au pus Ungurii în Borgo-Bistriţa şi Borgo-Mureşeni. Urban cu armadia lui s'a aşezat la Câmpu-Lung.

Iancu şi Axente, cu ale lor cătane, s'au aşezat în munţii Clujului şi de acolo au atacat cetatea Bălgăratu în multe rânduri şi a avut bătae cu Ungurii şi tot din munte nu l'au putut scoate.

Iancu nu a avut cătane regulate împărăteşti fără numai mocani de către Abrud cu puşti de vânătoare cu cremene, dar toţi iagări (vânători) buni şi tunuri de lemn şi cu acelea încă se putea ajuta.

În luna Iui Februarie 1849 a venit Urban prin dealul Sănienilor şi prin Branişte cu vre-o 200 de feciori harnici şi noaptea au intrat în Moroşeni şi a prins Ungurii care au fost acolo la forposturi, ca o companie de cătane cu tisturile lor. A fost şi un maior, au fost vre-o 20 călăreţi şi i-au dus pe toţi către Bucovina. Armadia ungurească apoi s'a retras la oraşul Bistriţa; după aceia a venit Urban cu grănicerii şi cordoniştii şi un batalion dela »Carl Ferdinand«. Ungurii s'au tras la Dej, după aceea au avut puţină bătaie la Crainimăt.

Într'aceia vreme au venit şi doi generali cu un regiment de Poleci şi vre-o câteva excradoane de sfeliegeri (cavaleria poloneză), ca ajutor lui Urban. Dară aceia n'au vrut a întră la bătaie cu Ungurii fără au stat 2 zile la gura Tureacului, şi la sfârşitul lui Februarie 1849 a venit armadia ungurească cu generalul Bem, iar Urban s'a tras înapoi cu toată armadia lui, şi la Borgo-Joseni au prins a se bate; de acolo Urban s'a retras până la podul Vrăşmăşenilor la Prund şi acolo a stat la bătae. Au picat şi Unguri şi au picat şi Români de ai noştri. La pod a picat comandaşul care a fost la tunuri cu numele Pampert, şi cât a picat acela minten au slăbit cu toţii şi au rătăluit, (s-au retras) şi cei doi generali cu armadia lor. Au stat la Moroşeni şi Marţi în săptămâna postului mare a trecut toată armadia împărătească dela Moroşeni la Bucovina. Ungurii după ei până dincolo de Moroşeni şi după aceia armadia ungurească s'a aşezat la Prund şi s'au pus în toate părţile forposturi.

La noi în Bistricioara venea în toată ziua o companie de cătane la forposturi. Oamenii când a întrat armadia ungurească în Decemvrie 1848 şi în sfârşitul lui Februarie 1849, au fugit mulţi la Bucovina, iar ai noştri la păduri în Colibiţa şi Gura Izvoarelor. Şi dacă au văzut oamenii că nu omoară Ungurii pe nimeni, afară de vre-o trei oameni care au fost în calea lor, au venit pe la casele lor, şi aşa au stat până în postul Sânpetrului 1849.

Ungurii cât au stat în Bârgău şi-au făcut 2 şanţuri: unul lângă curtea maiorului în Prund (pătării) şi al doilea în Poderei la Maxim Gâţan. La şanţuri au lucrat Saşii câţi au fost dela Beclean încoace şi Românii.

Cam pe la mijlocul postului Sâmpetrului 1849 au venit Moscalii pe toate părţile au intrat în Ardeal şi atunci au avut bătaie mare cu Ungurii la Prund unde a picat lovit de tun un căpitan care era comandaş la tunurile Muscalilor, în Poderei la Maxim Gâţanu, şi pe urmă au aşezat în locul unde a picat un monument. Numele acestui tist a fost Alexandrovici.

Pe Unguri i-au scos Muscalii din Ardeal bătându-i crunt lângă Arad şi a fost mântuit împăratul nostru de armadia ungurească care a fost supus toată Austria.

În anul 1851 în 31 Martie s'a desfăcut (desfiinţat) regimentul nostru de grăniceri, al cărui ştab a fost la Năsăud, şi l-au prefăcut în regiment de linie Nr. 50 şi a purtat numele de «Thurn und Taxis».

La noi în Prund la darea de samă a fost: un general, doi comisari şi căpitanul care a fost la compania noastră: Herseni; şi ne-au făcut din grăniţeri, ţărani şi am început a plăti dare regiască pentru case şi pământ.

În ţinutul Bârgăului ne-au pus un comisar poleac cu numele Mitcievici. În anul 1853 ne-au pus în locul comisarului un «Vorsteher» (pretor) iar poleac cu numele Zerlesci. În toate oficiile se purta limba germană.

În anul 1860 în 18 Iunie s'a înfiinţat un district din cele 44 de sate care au fost grăniţere, şi s'a dat un căpitan suprem cu numele Alexandru Bohăţielu cu reşedinţa în Năsăud, şi numele s'a purtat «Districtul Năsăudului», limpede românesc. În toate oficiile s'a purtat limba română. Şi aşa au stat amploiaţi toţi Românii până la anul 1876 la care an s'a desfăcut Districtul dela Năsăud şi s'a împreunat cu Districtul Bistriţei care a fost district săsesc, şi s'a făcut dintr'amândouă un

comitat şi s'a pus un comite suprem cu numele Hesler şi un vice comite cu numele Lany. Amploiaţii sunt mestecaţi Unguri, Saşi, Români; iar în toate oficiile se poartă limba maghiară."

Comuna Mureşenii Bârgăului

Prima descriere cu caracter monografic, a acestei comune, datează din 6 februarie 1865 şi se datorează autorităţilor locale de atunci, reprezentate prin: *„x Chirilă Hănganu, x Avram Belciu, x Dumitru Maseriu, x Florea Hănganu, membrii comitetului comunal, prin Casian Curea, notar; judele comunei: Leon Rusu, m.p."*[43] Aceştia au semnat chestionaru cerut de Guberniul Transilvaniei, din care selectăm în continuare datele mai importante despre această comună.

„Districtul Năsăud, cercul Borgoului, de care să ţine satul Borgo-Moroşeni, care s-a format în anul 1808, trăgându-să din comunitatea Borgo-Tiha; este aşezat pe lângă drumul ţării ce mere din Transilvania în Bucovina şi constă din 106 casă, toate şiur pe lângă drum; e învecinată către ost cu Tihuţa, ce e pe otaru comunităţii Borgo-Prund, partea a II-a, către sud, cu otarul Borgo-Bistriţa, către vest cu Tiha Nouă, resp. atinenţie în lungimea satului Tiha şi către nord muntele Miroslava, pe care este una movilă, punct strategic în vârv, spre căutarea cu ochianu ingini[resc]. Satul acesta au căpătat numele Moroşeni, după una familie aşa numită Moroşanu.

De cercul Borgoului să ţin următoarele sate: Rusu Borgoului, Borgo Joseni, Borgo Mijloceni, Borgo Suseni, Borgo Prund, Borgo Bistriţa, Borgo Tiha, Borgo Moroşeni şi să ţine şi Tihuţa, unde-i poşta între Borgou şi Poiana Stampii, în muntele Zîmbroaia; acestea nu au avut alte nume fiindcă locuesc numai români."

Se mai arată că *„...înainte de militarisare, până în ano 1783 s-a ţinut satele cercului Borgou de comitatul Dobocii; de la înfiinţarea institutului militar s-a lipit de Regimentul al II-lea de frontieră română, la care au fost ştabu în Năsăud."*

Lucrarea mai arată că numele de «*Borgo-Moroşeni*» a fost de la început, când comunitatea «s-*a împopulat din Borgo-Tiha",* iar pe hotarul comunei *„... nu se află monumente sau alte semne de memorii scrisă sau tipărite."*

Terenurile, pădurile, munţii, apele şi hotarele comunei sunt descrise cu denumirile lor specifice, făcându-se numeroase precizări privind poziţia, felul şi calităţile acestora. Denumirile acestor locuri sunt foarte interesante, în mare parte ele veneau de la numele proprietarilor, între care multe se mai păstrează şi astăzi. Redăm în continuare prezentarea patrimoniului ce aparţinea comunei.

„Numirile topografice în otarul comunităţii Borgo-Moroşeni, care se împart în 8 tereni (Ried) şi anume: Terenu prim, de sub sat (Ostsried), loc arător, loc de munte, hotariş cu Bucovina. Terenu a doua [sic!]: pe partea de către nord Faţa Arşiţii loc de păşune, pe care să află parau Cilia. Terenu a treia: ***Dialu Rusului****, loc de pasiune, de a doua clasă,* ***Pârău Rusului,*** *care isvorăşte din muntele Miroslava; Pădurea Braniştea, cu copaci mari de fag, prin care trec două păraie: parau* ***Valea lui Cotruţiu şi Valea Rinzişenilor,*** *care formează graniţa cu otarul comunităţii Borgo-Tiha; trecând apa Valea Tihii, pe partea de către sud, în Terenu a patra, care se numeşte* ***La Masereni şi Tomorogani****, apoi un tufiş, aşa numit* ***Pădurea Tomorogii cea Mare****; pe partea de către Valea Tihii se află o strâmtoare şi două râpi; trecând către ost, tot pe partea de către sud să află un pârău Feltiniasa, pe lângă care sunt locuri de fanat şi de păşune. Terenu a cincea:* ***Pădurea Burdii,*** *resp. a Nebunelii,* ***Dialu Pintii,*** *Dosu şi* ***Faţa Blajului, Pădurea Grigoroşenilor****, numai cu fagi****, Parau Blaju,*** *pe care se află locuri de fanat, păşune şi tufiş. Terenu a 6-a, Poiana Pripoarele, Petriciaoa, care se numeşte după una stâncă* ***Piatra Văsăucii,*** *care este de un optar de milă de lungă, spre Poiana Colibiţa, ce e în otaru Borgo-Bistriţa (adecă între muntele Bugşoia şi Poiana Colibiţa). Terenu a 7-a: Picioru Căşariului, picior de munte în muntele Bugşoia, lângă care Isvoru Hoalbii din Bugşoia, Muntele Bugşoia, Vârvu Bugşoii, vârv de munte, Tomnatic şi Măgura Sătenilor, poieni în mişlocu pădurii, Faţa Muntelui Bugşoia, pădure de brad şi molid, ce e graniţă cu muntele Măgura Dragoşeştilor, a comunei Borgo-Mijloceni; trecând muntele în dos: Dosu Bugşoii, pădure de molid şi brad, Valea Străjii, ce se numeşte după vremile de [de]*

[43] Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea", ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.

mult, că au fost căşi nemţeşti şi le-au mâncat apa. Trecând drumul ţării pe partea de către Tihuţa în Terenu a 8-a, către nord, spre muntele Miroslava se află o petrărie şi drumul ţării trece pe o strâmtoare pe sub petri, aşa numit Parau Sunător, care curge din Poiana Priponii Rusului, Poiana Borte, locuri de fanat, cam petroasă; pădure: Arşiţa Bortelor, pădure de fag; poiana Stânicica, loc de păşune sătesc; Cifleica, partea de munte a comunei Borgo-Moroşeni din muntele Miroslava, pe care părticică nu pot umbla numai iară vite mari (boi) pentru surupare. Toate isvoarele, păraele câte curg în otaru comunităţii Borgu-Moroşeni, cură în apa numită Valea Tihii, care tre[ce] prin comuna Borgo- Moroşeni; aciastă apă are numele Valea Tihii pentru că isvorăşte de la Tihuţa şi trece către cetatea Bistriţa".

În lucrarea sa întitulată: *„Însemnări istorice şi geografice despre comuna Mureşeni",* **George Georgiţă**[44] aduce informaţii, date şi fapte, deosebit de interesante, pe care le vom arăta şi uneori comenta în continuare.

Încă din capitolul I, întitulat „*Înfiinţarea comunei Mureşeni*", arată cum *„comunele s-au înfiinţat spre a se putea ajutora românii".* Formarea unor comunităţi, prin concentrarea mai multor gospodării familiale într-o vatră de sat, era din cele mai vechi timpuri o mare necesitate. Oamenii se puteau astfel mai bine organiza, ajuta şi apăra de hoţi şi năvălitori, în caz de nevoie. Referindu-se la denumire arată că „*Numirea Borgo o au toate comunele din lunca sau valea „Bârgăului"-; e o numire veche a acestui ţinut sau vale.* Dacă primele datări scrise, cu această veche şi poate primă denumire, „Borgo", sunt cunoscute din secolul al IV-lea (1317[45], 1386[46]), ne putem da seama cât de mare este puterea de păstrare şi transmitere a memoriei umane, de-a lungul generaţiilor, pentru că dacă părintele Georgiţă ar fi avut datele precise, cred că le-ar fi menţionat.

„Comuna Borgo-Mureşeni îşi trage originea locuitorilor ei din Borgo-Tiha", despre care spune că *„ ...este rădăcina, leagănul, mama comunei Borgo-Mureşeni."*

În capitolul *„II. Datarea originală"* menţionează că: *„Încă înainte de an. 1800 aveu locuitori din Borgotiha poeni şi târle de vară şi ernatece (dar nu case) prin pădurile din fundul luncei „Bârgăului" unde adi e comuna B. Mureşeni. Până atunci comuna Borgotiha nu era situată pe locul unde se află azi ci sâmburele comunei era unde se dice adi la „Turiac" în „ pustele Grigoreşeniloru"iar biserica era în grădina ce adi e a jidovului Hersch Weis unde se cunosc urmele forte bine.*

Reluând datele acestei monografii în 1931, **Ilarion Bosga**[47] face mici modificări, poate completări şi actualizări. Astfel, în fraza subliniată mai sus, apare următoarea modificare: *„ ...biserica era în grădina fostă a lui Larion Duca (Cocoşul)."*

Cu introducerea greniţeriei sub Maria Teresia la anul 1783.. tăindu-se pădurile de arin ce erau pe unde se află comuna B. Tiha sau împărţitu locul în „delniţi" regulate şi comuna la mandatu militar sa tras mai spre vestu fiindu opritu oricui a mai avea casă „la puste" adică afară din comună şi cari cutezau a-şi face casă acolo i se spărgeo la mandat militar. – O atare spargere a pustelor sa întâmplatu la an. 1838. de maiorul Becmann".

În lucrarea citată a lui Bosga se menţionează astfel: *„ ...la anul 1838 sub maiorul Betzman (despre acesta am act original)".*

„Din cauzele de sus au suplicatu oamenii ce aveu poeni în „ fundul luncei" de nenumerate ori la tronul Mariei Teresia şi Iosef II-lea spre a concede înfiinţarea unei comune în acel locu; care concesiune au căpătatu numai după ce au cerut şi oamenii călători atât din Transilvania cât şi din Bucovina ca: „călătorul ce trece spre est ori spre vest peste munţi în timpul ernei se află în pericol de moarte, de nu sar concede înfiinţarea unei comună în pasul dintre munţi." Aşa sa conces înfiinţarea comunei la an. 1802."

În al III-lea capitol, întitulat *„Numele originalu"* se referă la originea numelui comunei, pe care o explică în cele ce urmează.

---

[44] Manuscris, 1884, A.N.B. Fond nr. 96.
[45] N. Densuşianu, Documente din istoria românilor, col. Hurmuzaki, vol. 1, Bucureşti, 1887, p. 25 , 577.
[46] Coriolan Suciu, Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania, Ed. Acad. R.S.R.,vol. 1, p. 62, Bucureşti.
[47] Monografia comunei Mureşenii Bârgăului, manuscris, Cluj, 29. 01.1931, A.N.B.

„Familia „Mureşanu” din B. Tiha ave mai multă moşie proprie şi erau mai mulţi membrii care erau posesorii moşiei din gura Pasului Bârgăului unde azi comuna „Mureşeni” pentru aceea reprezentanţii acestei familie au fostu cari au stăruitu mai tare prin suplici, deputaţiuni, daruri de berbeci, căprioare, cocoşi de munte spre a căpăta dreptul înfiinţării comunei ca să poată fi lângă moşia loru estinsă. – Între aceşti membrii a familiei Mureşan, principalul era unu „Ioanu Mureşanu” vânătoru vestitu pe atunci pe numele căruia sar şi pusu numele comunei.”

George Georgiţă aduce o serie de informaţii pe care l-e considerăm extrem de importante, cu toate că acestea sunt, în marea lor majoritate, doar relatări verbale ale bătrânilor pe care i-a cunoscut.

Despre proveniența locuitorilor comunei Mureşenii Bârgăului în capitolul *„IV. Descendinţa adevărată a locuitoriloru”* scrie următoarele: *„Unii susţin că locuitorii din B. Mureşeni nu ar fi descendenţi din B. Tiha ci vor a afirma că sunt veniţi ca emigraţi din diferite regiuni streine aşa dic: „că Săreţenii sunt de la „Săreţel” din jos de Bistriţă; – „Mureşenii” din „Mara-mureş”, „Ruşii” din „Besarabia rusească” este ceea ce e o aserţiune nefondată; – ba poate să conţină adevăru de vor dice că în Tiha au venit întâiu din atari locuri ceea ce e posibil că sa întâmplat în decursul necazuriloru câte au suferit bieţii români.*

Şi aceea e dreptu că multe familii ce se află în Borgo-Mureşeni nu au nici urmă personală de familie prin Tiha aşa de es. „Tomoroga”, „Beleiu”, „Măjeriu”, „Sereţanu”etc. însă până adi sunt oameni care mai ţin minte anumit dela care „număruş” cum se dicea pe atunci sau dus acele familii din Tiha în Mureşeni; – ba pot spune adi acele familii de acolo, că vatra părinţilor, moşilor şi strămoşilor o mai sciu unde a fostu în Borgo-Tiha.

Cum că în Tiha ar fi veniţi din alte părţi locuitori emigraţi se poate, ba se afirmă că familia „Pintican” se trage din „Pintic”.

În lucrarea citată a lui Ilarion Bosga se aduc următoarele completări la ceeace am subliniat mai sus:

„Aceasta este posibil, căci după istoria regimentului al II-lea român de graniţă transilvănean la pag. 8, autorul George Bariţ, se scrie că în locul familiilor care pe la anul 1763 n-au voit să ia arme, s-au adus câteva mii de juni aleşi feciori de preoţi boiernaşi şi ţărani căutaţi înadinsul de valoroşi, cărora miliţia le-au poruncit să se însoare cu fete viguroase şi sănătoase ca ei şi li s-au împărţit moşioare după număr şi li s-au facilitat edificare de case prin care s-au fundat comunele grănicereşti. Tot la fel, ca în comuna Tiha locuitorii ar fi veniţi din alte părţi, emigranţi, se dă ca posibil, ba se afirmă că familia Pintican a venit din Pintic (astăzi Slătiniţa).”

Se pare că datele consemnate de George Georgiţă sunt exacte. Familiile menţionate, *„Tomoroga”, „Beleiu”, „Măjeriu”,*au ajuns însă ulterior şi în Tiha, desigur prin căsătoria, aici, a unor feciori din Mureşeni şi mutarea lor în gospodăria nevestelor. Astfel se poate explica prezenţa acestor nume de familie, tipic mureşene, prezente şi azi în Tiha Bârgăului şi nu numai.

Dar mulţi locuitori au venit, atât în Tiha cât poate mai ales în Mureşeni, din alte zone mai apropiate sau chiar îndepărtate.

Este foarte posibil ca „Mureşenii” să fi venit din Maramureş, aşa după cum susţine Georgiţă, poate odată cu „Vlădenii” la Prund (n.n.). În acest sens cred că s-ar putea lua în considerare denumirea populară destul de veche, dacă nu cumva de totdeauna, de „Morşăni”, în loc de Mureşeni, care ar putea proveni de la „borşăni”, cum se numesc maramureşenii plecaţi din Baia Borşa.

Având în vedere însă distanţa, destul de mare, dece nu ar exista şi o altă explicaţie, mai simplă, anume aceea că „Mureşenii” ar fi venit chiar din ţinutul Mureşului superior, trecând fără prea mare piedică Piemontul Călimanilor. Există şi astăzi tradiţia păşunatului animalelor, de către familiile multor gospodari din comunele situate în lunca Mureşului, pe tot versantul sudic al Munţilor Călimani, şi chiar pe cel nordic în toamnele târzii, când stânele bârgăuanilor se retrag mai timpuriu spre poienile submontane.

Acest fapt l-am constatat personal, timp de decenii, când am efectuat lucrări de prospecţiune geologică prin Munţii Bârgăului şi Călimani. Primăvara mă întâlneam prin valea Ilvei mureşene cu

ciobani cărora le făceam, de multe, ori poze. Nu credeau că vor primi vreodată câte o poză şi îmi spuneau că mulţi i-au fotografiat, dar nu i-au mai văzut niciodată. Î-i întrebam care este traseul mutării stânei şi nu l-e venea să creadă când mă reîntâlneam, cu unii dintre ei, toamna, pe amplasamentul stânelor din Tihu, Gruiu sau Poiana Strunioru, de unde bârgăuanii coborâseră deja.

Dece nu ar fi venit, în vremurile anterioare formării comunei Mureşeni, familii de gospodari cu animalele lor, trecând definitiv peste Munţii Călimani şi aşezându-se pe locurile actualelor proprietăţi. Acestea puteau fi atunci libere sau obţinute prin înţelegere, cu ajutorul unor schimburi în natură, sau prin cumpărare. Mai ales că după informaţiile expuse, anterior, de Georgiţă, membrii familiei Mureşanu erau posesori de moşii, întreprinzători şi vânători vestiţi, care „*… au fostu cari au stăruit mai tare prin suplici, deputaţiuni, daruri de berbeci, căprioare, cocoşi de munte spre a căpăta dreptul înfiinţărei comunei…"* Înzestraţi cu astfel de calităţi, mai mult ca sigur că „Mureşenii", au reuşit să întemeieze acest sat cu numele lor, venit poate dela Mureş, frate cu Someşul, străvechi râuri româneşti cunoscute încă de la vechii greci.

Privitor la familia Rusu credem că afirmaţia despre posibila ei venire la Mureşeni, din „Basarabia rusească", deşi poate conţine un crâmpei de adevăr, se poate raporta la un timp ceva mai îndepărtat.

În această privinţă s-ar putea obţine mai sigure ipoteze dacă s-ar analiza acest nume de familie, prezent şi în alte localităţi nord-est transilvane, dar mai ales formarea şi vârsta localităţilor cu denumirea de „Rusu", din care ar putea fi venit. Cel mai curând posibil ar fi fost chiar venirea unei familii, din Rusu Bârgăului, pentrucă au existat multe vechi proprietăţi, ale rusenilor şi ale celor din Joseni, în Munţii Bârgăului, dintre care unele se mai păstrează şi azi.

În acest sens amintim şi următoarea consemnare din monografia preotului Vasile Pavel care pe la 1876 arăta: „*Locul unde stă satul acuma a fost mlăştinos acoperit cu arini, şi a fost al oamenilor dela Joseni, şi din celelalte sate din jos, şi acelora li s'au dat alte locuri în hotarul Borgo-Bistriţei".*

Cercetarea trecutului unor localităţi, sau nume de familie, trebuie să aibă în vedere, în primul rând, cunoaşterea în detaliu a evenimentelor apropiate, care rămân, proaspete, în memoria mai multor generaţii.

Despre proveniența familiei „Sereţanu" se poate afirma, aproape cu certitudine, că ar proveni din „Săreţel" (observăm aici că denumirea veche este identică cu denumirea populară actuală, pentrucă, oficial, localitatea şi gara se numeşte, în prezent, Sărăţel). Argumentele privind proveniența, de aici a familiei, se regăsesc în consemnările făcute, în continuare de către George Georgiţă, în legătură cu biserica veche care a fost dăruită comunei Săreţel, cu excepţia uşii făcute de căprarul Sereţan şi soţia sa. Textul menţionează că *„Pe o uşă dela o biserică veche care a fost la „Turiac" cum sa dis mai sus, unde bătrânii i dicea la „Goncea" unde servia un" popa Mafteiu", carea uşă se păstrează şi adi în biserica noastră din B.Tiha (cea nouă căci biserica veche de care e amintire s-a dat „ pomană" comunei „Sereţel" în a. 1860) se vede scris: „această uşă sa făcutu de căprariul …Sereţan şi soţia sa…în anul…." – Astăzi nu mai este în Tiha nime cu numele „Sereţan" – este dovadă că familia Sereţan e veche ca militară pecând biserica amentită era la Turiacu."*

În capitolul *„IV. Aşedarea comunei Mureşeni"* este prezentată construcţia satului, aducerea bisericii din străvechiul sat Strâmba, existenţa acolo a unei mori şi a unei alte biserici rămase la Bistriţa Bârgăului, precum şi numele unor vechi preoţi şi familii înrudite, din aceste comune.

„După cum sa dis mai sus familia Mureşan a fost cea de întâiu pe acolo şi îndată ce sa căpătat dela Tron dreptul de comună ei au făcut cele întâiu case şi încă în partea estică unde sunt stabilite aceste familii până în diua de adi. – Mai târdiu s-au tras din Tiha atât de aceia cari aveu locuri pe acolo, cât şi cari aveu mai sus la munţi spre a fi aproape de ele.

Biserica a duso din „Strâmba" în locul ce se numesce „Hucii urâtului" popa Ioanu un strămoş a Pop – Andronescilor din Borgo Bistriţă care se numia şi „popa Ioan Urîtul". (Numele lui se vede pe un clopot la biserica din Mureşeni) pe spesele sale; el a fost primul preotu în Mureşeni dele an…

Se mai vorbesce de o biserică şi unde i dic „la Teu", sub „Bredereiu" (care se pare a o fi scoborît în „Hucii urâtului" după ce sa dus de acolo cea amentită mai sus) apoi din „Huci" au scoborîto în Borgobistriţă, tot preoţi Popeni („Popandroni", Ilarion Bosga, 1931, op. cit*.) care familie mare e afină cu Bosga-Pop şi Pop-Ilieş din Tiha."* În continuare Bosga (op. cit.) mai adaugă aici următoarele: *„Din familia Bosganilor a fost un inspector de şcoale în comitatul Maramureşului. Numele l-am avut scris, însă mi-au ars documentele în anul 1889 în casa din Prundul Bârgăului, cu acea ocaziune mi-au ars şi documentele însemnate scrise de Simeon Popandron, pretor cu referinţă la monografia Bistriţa Bârgăului a invaziunei tătarilor".*

Redăm în continuare din lucrarea lui George Georgiţă:

„Tot acolo pe moşia unde sunt adi Oniganii se vorbesce cu posivitate de o mora de măcinat „în cupe" a familiei pe atunci la „Ciocenul", – sub „Bredereiu" sub Plaiul Bistriţii".

Se înţelege de aici că străvechiul sat, existent pe Strâmba, a fost împărţit între locuitorii din Mureşeni şi cei din Bistriţa Bârgăului. La început bisericile, apoi au urmat terenurile. La fel s-au petrecut lucrurile şi cu terenurile, din vecinătatea cu Tiha Bârgăului şi cu munţii bârgăuanilor care au fost, de asemenea, împărţiţi între comune.

Aceste schimbări au fost consemnate în capitolul *„V. Împărţirea primă a hotarului",* în care se arată: *„Hotarul ce la căpătat nou înfiinţata comună „B. Mureşeni" asemene sa rupt din hotarul comunei Borgotiha şi anume sa rupt*
partea dintre „Părăul Rânzişenilor" – Plaiul puiului (prin Branişte) până în tarniţa muntelui Miroslava (Ola, Gogoşa) de aici pe „Şdeabul Puturii" la vale spre „Lăzăroaia", până la îmbinarea râului Lăzăroaia cu „Valea Străjii" (ce isvoresce din „Valea lui Toder şi Părăul poştii").- a dat în schimb „Tămăul" care munte pe atunci era a Tihei şi au căpătat de la Dioseni şi Bistriţeni „Căsarul" şi „Vârful Ariilor" care i au dat comunei nouă."

În monografia lui Ilarion Bosga (op. cit.) se fac unele completări la împărţirea hotarului. Astfel la punctul a): *„ ... pârâul Rânzişenilor, care se mai numeşte şi pârâul Tătarilor, fiindcă acolo a avut luptă locuitorii de pe aici cu tătarii, aproximativ în anul 1717-18."* De asemenea, la punctul b): *„Comuna Tiha a dat muntele Tămău comunei Josenii Bârgăului şi în schimb a primit de la Joseni şi bistriţeni Casariul şi Vârful Arilor, apoi muntele Gruiu în jumătate cu Tiha, iar ceilalţi munţi s-au dat mureşenilor."*

În capitolul *„VI. Alte însemnări relative",* sunt menţionate o serie de date şi evenimente, extrem de importante din punct de vedere istoric, privind construirea drumului nou, pe amplasamentul celui vechi construit de primele colonii romane. Este un argument interesant în susţinerea ideii că „Drumul cel vechiu" sau „Drumul Romanilor", cum se numeşte din cele mai vechi timpuri, a fost într-adevăr construit de romani. George Georgiţă menţionează aici următoarele:

„Lucrul la drumul cel nou dela „Fântâna Iancului până la Măgura" sa începutu în anul 1812. şi sa gătat în 1820. Teritorul la desemnat „Vasile Mureşanul" căruia i era cunoscut locul prin păduri fiindcă ave plaiu pe apă la poena sa din „Delul Tihuţii" unde până adi au membrii din familia „Mureşan" moşii. –

În durata cât a ţinut lucrul la drumul amentitu a fost bătaie în afară şi fomete mare. (1816-1817, precizare făcută de Ilarion Bosga, op. cit*.). De această fomete se povestea de bătrânii ce au pomenito: (V.G.)", (Vasile Georgiţă din Tiha,* precizare făcută de Ilarion Bosga, op. cit*.) „că bucata se măsurau cu „merţa mică" de 16 cupe şi costa o atare merţă 16 zloţi a 3 husari (husoşi).- Bucate nu se aflau nici scumpe cum erau dar vacile erau forte lăptose, prin ce se ajutau mult omenii. În mori se făce farină de coceni şi de scorţă de ulm. Nu se afla o rădăcină de hren ne săpată."* La acest text Ilarion Bosga (op. cit.) adaugă următoarele: *„În vremea foametei mulţi locuitori au emigrat către Moldova sau Basarabia. Aşa şi sora tatei lui Ilarion Bosga a emigrat şi s-a măritat în Tulova după un ungur (cengău), au avut o mulţime de copii, care toţi prin anii 1880-1889 ne-au frecventat şi erau economi cu stare bună."*

În continuare George Georgiţă menţionează:

„Conducător la edificarea drumului era un „Ujfalvyi” din o familie arist. Din Chîs Cău, (Câţcău, Kaczko, după Bosga, op. cit.)*, portfoiul de plăţi îl ave „Lani” din Bistriţa, supraveghitori peste lucrători grof. „Adam” şi căpitanul „Schmick” („Smisk”,* după Bosga, op. cit.).

Lucrul îl prestau numai iobagii dela ţară din mandatul fiecărui „ Domn” căci fiecare „Domn” (Nemeş)= nobil ave o anumită staţiune. La poduri se văd în diua de azi table de piatră cu însemnele respectivului „Domn” carele a făcut podul. –

Când sa început tăerea pădurilor, bieţii omeni dela ţară se periclitau fiind că nu scieu tăia arborii cu aşchie ci i tăeu împrejur apoi arborii cădeu pe ei. – La cererea conducătorilor sau dat omeni din regimentul nostru II-le cu plată bună cari conduceu pe ţăranii ce tăeu pădurea. –

„Drumul vechiu” cum se numesce adi a fostu zidit de primele „colonii romane” după cum se vede din „ist. de I. Rus el a şi fost zidit forte solid ce se pote observa şi acum.”

Ultima frază, subliniată, este completată de Ilarion Bosga (op. cit.), după cum urmează: *„Drumul cel vechi care s-a folosit pînă atunci şi care trece peste vîrful muntelui la stînga de la Tihuţa şi se întindea peste Opcioară, Iliuţa şi ieşeau în Măgura Calului, a fost zidit de primele colonii romane, după cum se vede din Istoria de I. Rus. Acel drum a fost edificat foarte solid, ceea ce se vede şi din existenţa da astăzi. În Iliuţa Corchii a fost o casă de pază (comandă) în timpul grăniceriei. La locul cînd era Larion Şut şi Niculai Rus din Tiha Bîrgaului a fost casa poştei.”*

În capitolul VII sunt prezentaţi *„Preoţii şi învăţătorii, de cari se face amentire până în diua de azi sunt:*

preoţi:

Ioanu Urîtul, primul păstor sufletesc

Gregore Rus, moşul şi strămoşul familiei Ruşilor din Mureşeni, păstor sufletescu reu (?, cuvânt greu descifrabil, neclar, n.n.) *şi strictu a măsurat spiritului timpului său, econom renumit şi zelos în tote, sa născut în 1810 a răposat în 16 Iul.1880. (Datele naşterii şi a decesului sunt tăiate, şterse în manuscrisul original, probabil că nu sunt cele reale, n.n.).*

Cifor Cionca a fost după moartea precedentului ca administratoru ….ani, de altcum a servit 58 ? ani în B. Bistriţa unde a răposat în a. 16 Iuliu 1880 în etate de 70 ani. A fost născui în B. Tiha la an. 1810. el sa făcut preot din „căprariu”. (În lucrarea lui Bosga, op. cit., se arată că: *„ Acesta a servit ca administrator, pentru că preot servea în Bistriţa Bîrgaului. El a servit o durată de 50 ani.”,... Preot a fost ales din stadiu ca caporal la miliţie, însă avea absolvită şcoala de subofiţeri din Năsăud.”*

După moartea lui Cifor Cionca fu hirotonit ca preot în B. Mureşeni Ioan Timariu născut în Măereu pe Mureş la an. 1856; după ce a trecut de la religiunea gr. or. („… a trecut de la religia greco-orientală la cea greco-catolică.”, Bosga, op.cit.) El prin portarea sa a câscigat iubirea poporului ce păstorea. Consoarta sa a fost fica lui Ilie Buta din Mijloceni fostu odată conducător a bandei milit. a reg. II-le Năsăudean, Tenza şi un copil (Ioan) se odihnesc sub glie în cimiterul bisericei din Mijlocenii Bârg. Iar preotul Timar (Timariu, n.n.), a răposat din cauza multelor necazuri ce le-a suferit prin perderea familiei şi morburi (?) în 25 Ianuar 1881. – Era om de autoritate şi popular.

După moartea lui Timar (Timariu ?) a administrat un an această parohie actualul preot a Borgo – Bistriţei, Vasile Pop din Sângiorgiul – Someşan, carele a întreprins primii paşi (planul şi repartiţiunea) pentru edificarea unei biserice nouă de carea se vede mare necesitate fiind actuala biserică mică şi veche. – A fost adus dânsul în scurtul timp de administrare pe popor şi la îndemnul de a frequenta st. Biserică, şi a regulat frequentarea scolei, – tote prin poterea cuvântului.

Îndată după moartea preotului Timariu poporul dorind să mai aibă un preotu din sînul lor au suplicat şi au tremes deputaţiuni la veneratul capitlu dieces. Din Gherla spre ase pote hirotoni cât mai curend de preotu tînerul Iacob Rus a absolvit şi maturat gim. din Năsăud, ce sa şi întâmplatu, – şi azi îl vedem chear la acel st. Altar servind unde era şi moşul dînsului Gregore Rus.”

Referitor la preotul Iacob Rus, Ilarion Bosga face următoarele precizări: *„Îndată după moartea preotului Timar, poporul dorind să aibă preoţi din familia Rus a trimis deputaţiuni la*

Gherla şi s-a rugat a le hirotoni pe Iacob Rus, student absolut de gimnaziu din Năsăud. Această cerere li s-a împlinit la anul 1883, cînd susnumitul a fost sfinţit şi a funcţionat pînă la anul 19o6 cînd a repauzat de gripă. Acesta a fost un individ tare străduitor pentru cîştigare de avere proprie. Din familia lui au rămas copiii: Valeria Rus, măritată după Vasile Coşbuc, preot în Leş; Cornelia, măritată după preotul Ion Bal; Emilia Rus, măritată după preotul Gelner; Măria Rus, măritată după un ofiţer în Dej; Eugen Rus, care s-a căsătorit cu o fiică a lui Simion Pop din Nepos, însă a decedat de tînăr."

În continuare prezentăm preoţii care au urmat să slujească la biserica din Mureşenii Bârgăului, în perioada 1906-1931, după datele consemnate de Ilarion Bosga (op. cit.):

7. „Preotul Vasile Nechiti din anul 1906-1915 a funcţionat. El este din Ilva-Mică, un preot tare agil, a stăruit la edificarea bisericii, care nu s-a terminat sub timpul funcţiunii sale.

8. Victor Lazăr a funcţionat de la anul 1915 pînă în prezent. S-a născut la anul 1886. 22. X. în Bălan, judeţul Sălagiului. E un preot tare harnic, a terminat edificarea bisericii şi a regulat învaţământul în şcoală."

Revenim la lucrarea monografică a lui George Georgiţă cu prezentarea primilor învăţători ai comunei Mureşenii Bârgăului.

„ Scola sa înfiinţat la a. 1824. Între învăţătorii foşti până adi însemn:

1. <u>Ioan Ilieş</u> din Tiha fost contingent cu actualu preotu, el a fost învăţător şi în Tiha pe la a. 1835. More ca supravigil de stradă în Tihuţă." După Ilarion Bosga, (op. cit.), „supravigil" înseamnă „picher". Despre acest învăţător mai face următoarea completare: „*De la acest învăţător s-a născut inginerul silvic Alexandru Ilieş, care a servit în oficiul fondurilor grănicereşti pînă la anul 1885-1886."*

2. <u>Filimon Pudilic</u> din Mureşeni; pe timpul său scola era mai mult în mod privat, învăţătorii cu titlu de „jupân". –

Ilie Ciurea din B. Bistriţă, carele un timp lung a fost şi notariu în Mureşeni.

<u>Leon Rus,</u> astădi crisnic bisericesc, supravigil silvanal a cerc…- le. În tot timpul vieţei a arătat zel spre scolă şi biserică." După Ilarion Bosga (op.cit.), „supravigil silvanal" înseamnă brigadier silvic iar despre Leon Rus scrie că *„ A servit de la anul 1860-1869."*

<u>Demetriu Candale</u> din „Poenă" (St. Ios.) a servit …ani." Ilarion Bosga (op. cit.) precizează că: *„A servit de la 1864-1868."*

<u>Nicolaiu Rus,</u> fiul preotului Gregore Rus (frate cu D-l Leone Rus) a servit în mulţi ani întreruptu." Ilarion Bosga (op. cit.) arată că *„ …a servit mai mulţi ani neîntrerupt (1873/4-1867)."*

George Georgiţă a servit din an. 1870-1873." Ilarion Bosga (op. cit.) completează aici următoarele: *„El a compus monografia comunei cum a putut erua datele. A fost un învăţător vrednic de laudă."*

De atunci Dionisiu Istrate din Nepos (Vărarea)." Despre acesta Ilarion Bosga (op. cit.) arată că: *„Doniză Istrate din Nepos (Vărarea) a servit de la 1877-1890."*

Rămâne o mică perioadă în care nu se arată, în cele două lucrări analizate, cine a fost învăţător la şcoala din Mureşeni după George Georgiţă, între 1873 şi 1877 când a venit, de la Vărarea, după datele lui Ilarion Bosga, învăţătorul Istrate. Cum nu am găsit până în prezent alte date, înclin să cred că Istrate a venit în 1874 şi că George Georgiţă are indubitabil dreptate, lucrarea lui fiind scrisă în acelaşi an.

Din monografia lui Ilarion Bosga (op. cit.), care de fapt prezintă, pentru comuna Mureşenii Bârgăului, exact manuscrisul lăsat şcolii de învăţătorul George Georgiţă, aflăm în continuare şirul de dascăli, care au activat la şcoala din Mureşeni.

În „Monografia comunei Tiha Bârgăului", scrisă de Ilarion Bosga[48], în capitolul despre şcoală şi învăţători se menţionează următoarele: *„10. George Georgiţă din Tiha. A servit din anul 1873-1884. El avea salar 200 florini la an. Acesta a fost un învăţător foarte bun, înţelept, prietenos şi în timpul ce a funcţionat a descris întâmplările din comună şi din comuna Mureşenii Bârgăului."* Rezultă din aceasta că George Georgiţă este al zecelea dascăl cunoscut, la şcoala din Tiha

[48] Monografia comunei Tiha Bârgăului, 1931, manuscris, ANB.

Bârgăului, după informaţiile avute de Ilarion Bosga, care sunt şi singura sursă şi credem că reprezintă datele reale. Ilarion Bosga recunoaşte aici, îndirect, despre anterioritatea datelor monografice din manuscrisul lui George Georgiţă, pe care le-am prezentat anterior. Redăm în continuare completările făcute, în manuscrisul lui Ilarion Bosga[49], privind învăţătorii care au urmat la şcoala din Mureşenii Bârgăului:

Ion Borş a servit de la 1890-1894.

Ion Mureşan din Coci, a servit din anul 1895-1905.

Niculau Ianul din Năsăud a servit de la 1906-1914.

Petru Tomoroga din Mureşenii Bârgăului a servit din anul 1908-1931. A fost un învăţător foarte activ în afacerile şcolare.

Laura Iepure măritată Lazăr serveşte din anul 1915 până în prezent." (29. 01. 1931, n.n.).

În mod sigur, dintre toţi învăţătorii care au activat la începuturile şcolii din Mureşenii Bârgăului, ale căror prestări personale nici nu pot fi evaluate, dar sunt meritorii, figura puţin cunoscută a lui George Georgiţă se detaşează foarte clar. Datorită lui avem o primă monografie a comunei, fără de care aceşti ani ai secolului XIX ar fi fost mult mai întunecaţi. Evenimentele istorice locale se pierd, în decursul generaţiilor, dacă nu sunt înregistrate. Acest lucru a fost întrevăzut clar de învăţătorul Georgiţă, după cum reiese din cele scrise în continuare.

„Despre meritele ce vor fi avut unii preoţi şi învăţători se pretinde dela cei ce le cunosc a le adăuga la ceste însemnări, spre a rămâne modelu posterităţii. – Scrisoarea va fi mai sigură decât tradiţiunea".

Lucrarea monografică se încheie cu următoarea „*Notă: Dacă faptele memorabile a fiecărui ţinutu se vor pune pe hârtie atunci scăpăm de necasul orbecărei la care au fost supuşi moşi – strămoşii noştri. Cu datele potem afirma adevărul, despre întâmplări trecute, despre susţinerea unor drepturi etc. Datele unor întâmplări în anumite locuri, despre anumite afaceri şi persoane conţin şi orecari suveniri.*

Pătruns de aceste îndemnuri m-am otărît a scrie pe scurt aceste (scurte) şire de până aici culese atât din documente cât şi din tradiţiune. E puţin ce am însemnat pe această hârtie dar rog pe D-nii preoţi şi învăţători ca luminatori actuali şi cei ce vor succede în comuna B. Mureşeni în a cărei bibliotecă şcolară depun aceste, ca aicea se binevoiască a completa acest mic opşoru. Se scriem baremu de acum faptele şi întâmplările bune ca o mulţămită a celor ce le au făcut, şi cari vor servi pentru sprijinirea de zelu a următorilor. – Se scriem şi cele rele chear spre a învăţa următorii a le evita. –

Cei zeloşi pe lângă altele vor binevoi a culege şi însemna cât de pe larg următoarele:

Evenimentele întâmplate în 1848 la această comună.

Plantarea stejarilor pe podereiul sudvestic a braniscei în timpul miliţiri.

Meritele bărbaţilor renumiţi ca: D-l Constantin Hangănuţ şi fiul seu Dr. Nic. Hanganuţ actualul medic a cerc. V., George Măjeriu, Chiril Hangan ca ajutător a St. Biserici, s.a.

Anii de coleră şi foamete.

Înfiinţarea scolei şi fondului ei.

Fântâne de slatină a comunei, etc. etc.

Borgotiha 15. Martie 1884. George Georgiţă."

Manuscrisul învăţătorului George Georgiţă, care a funcţionat doar trei ani la şcoala din comuna Mureşenii Bârgăului, după cum reiese din propriile notări, conţine date importante de istorie locală. Evenimentele trăite, datele culese din documente, s-au aflate din gura bătrânilor satului, consemnate într-o lucrare bine structurată, ne ajută foarte mult la conturarea unei imagini cât mai apropiate de situaţia oamenilor şi locurilor acestei părţi, a Ţării Bârgaielor, înainte de sfârșitul secolului al XIX-lea.

[49] Monografia comunei Mureşenii Bârgăului, manuscris, Cluj, 29. 01.1931, A.N.B.

Comuna Tiha Bârgăului.

Datele monografice cele mai vechi, despre această comună, au fost întocmite la 6 februarie 1865 prin grija notarului G. Salvan, a judelui comunal Larion Socină şi a membrilor de comitet Gabriel Judeţiu şi Tănase Gorea, care au completat chestionarul solicitat de Guberniul Transilvaniei.[50]

Redăm în continuare o minunată prezentare, a locurilor acestei frumoase comune româneşti, aşa cum a fost trecută în document.

„Comuna Borgo Tiha se află sub teritoriul cercului Borgou în Prund şi se ţine de districtul Năsăudului. Se numeşte între popor o parte a comunei şi Satul Nou sau Tiha Nouă, căci aceasta s-au înfiinţat mai târziu şi o fac locuitorii de la Puste şi Turiac, a căror descrieri mai apriate va urma mai la vale; însă numele ei de comun cunoscut de toată ţara este Tiha, ce nu au fost strămutat altmintrelea şi nu s-au schimbat neci până în momentul de acum.

Populaţiunea acestei comune vine de acolo după cum au fost aşezate coloniile romantice aduse de Traian în anu 105, cari, parte au venit de prin Marmaţia, România şi, parte de prin Banat şi Basarabia, despre care istoria românilor transilvani nu dă desluşiri mai apriate. Apoi încât este despre poporul acesta, sunt greco-cath. şi au fost până la defiinţarea graniţei din anul 1852 (Desfiinţarea regimentului de graniţă a avut loc prin autograful imperial din 22 ianuarie 1851[51]),soldaţi credincioşi monarchului şi iubitori de patrie, a căror nume de comun au fost şi este grăniţeri sau militari.

Această comună în privinţa puseţiunei sale se află în aşa numita Vale a Borgoului, învecinată de către răsărit cu comuna Moroşeni, de către amiazăzi cu comuna Bistricioara, de către apus cu comuna Prund şi în urmă de către miazănoapte cu muntele Heniu, dimpreună cu ramurile sale, care despare, face graniţa între Valea Borgoului şi a Someşului, zisă şi a Rodnei.

Este aşezată de ambele părţile drumului împărătesc ce duce de la Bistriţa la Vatra-Dorna, Câmpu-Lung şi mai încolo.

Şi când cineva ar voi ca să îşi facă o întipuire chiară despre starea comunei interne, călătorească numai prin dânsa, căci atunci condus să zicem de telegraful cel maestros, ce trece prin comuna, va ajunge la capătul satului, unde va vedea scris pre o tablă mieră (albastră [52]), asignată pre un stâlp colorat în forma culorilor naţionale române, cu litere galbine „Borgo Tiha, Districtul Năsăudului" şi aşa, păşind în comună, va vedea sistemul cel frumos, cel închipue casele acestei comune, aflătoare în şire frumoase de ambe părţile drumului; va vedea cancelaria comunală, mintea căruia stă alt semn scris „Judele comunal"; cam către mişlocul satului şcoala şi beserica şi aşa mai multe edificie frumoase; trecând prin comună de către apus spre răsărit şi la un spaţiu de^3/4 mile va eşi din comună, care numără.....^{3} de numere a caselor.

Apoi încât este pentru numirea locurilor din giurul [ei], care sunt atât arătoare cât şi puţine râturi şi cel mai mult este de păşunat.

Căutând de-amăruntul spre amiazăzi vedem o vale curgând pre la fundul (capătul) grădinilor a sus menţionatei comune, care se numeşte apa Tiha, de la care şi comuna îşi posede numele acesta, care este însemnată pentru morile cele de firez şi poţine de făriná, cari sunt un comerciu bun în sfera activităţii poporului de acum. în această vale se mai varsă pe malul drept al ei şi altă vale numită Strâmba, unde au fost mai întâi aşezată comuna Tiha şi locurile aflătoare pre acest loc sunt, parte arate, parte nearate şi [se] numesc Râtu Vădenilor, Valea Siucenilor, Pe Vale şi Preste Vale.

Dicolo de esplicata apă se rădică un dâmbuţ şi deasupra lui un poderei, numit Podereiul Pliscului, loc de păşunat; face graniţa între hotarul Bistricioarei şi Tihei, dară de însemnătate pentru sângele cel mult vărsat pre dânsul pentru împărat şi patrie. Se află pre acest poderei şi un

[50] Simion Retegan, „Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea", ed. Accent, 2002, Cluj-Napoca.
[51] Ibidem.
[52] Ibidem.

monument frumos a unui domn cătunesc (rus), lovit din tun în anu 1848, care însă se află mai mult în partea Borgo Bistriţei, cari apoi vor şti da dovezi mai chiare despre acest monument.

Încât este partea de cătră miazănoapte a acestui hotar, este estensiunea cea mai mare, cari sunt multe şi numeroase dealuri ce formează un şir de cătră apus spre răsărit. Păşind din hotarul Borgo Prundului trecem Dialu Ciumagului, Dialu Uşierilor; între ambe aceste dealuri se află aşa numita valea Clapii; aceste dealuri sunt mai mult pentru păşunat şi huciag.

Mai spre răsărit, în direpţiune cu mai sus amentita comună se află altă vale, numită Valea Leordişului. Trecând Dealu Pavelenilor şi Părăul Gorei ajungem în Prisăcile şi Dealu Bombii, Dialu Pecintienilor [Pecinginelor?], Dealu Guşii, Poiana Talii, Dialu Halosta, Valea Oneştilor, Praporu Tăluţii, Dialu Ursului, Vârvul Prislopului, Cheosu, Porcoiu, Valea Iliuţa, Dialu Senenilor, Vârful Ciosii şi Cohana, Merediurile şi Prislopaşiu, Frumuşiaoa, Dialu Calului, Priporu Candrii şi Zimbru.

Dacă am numărat noi acestea dealuri şi numit să aruncăm şi o privire mai aproape despre ele.

Celea mai dentâi numite, afară de puţine, sunt loc de păşunat, fanat şi de puţin agru, pre care se află răsfirate aci şi colea câte una casă, pentru acea că îşi hrănesc vitele pre acestea dealuri. Pre acestea se află pădure cu lemne de foc şi de alte trebuinţe însă ceşti mai din urmă se privesc mai cu samă ca munţi şi margini de munte şi sunt un izvor de venite după lemnele ce se află pe ele, vânzându-le, sau ca scânduri, sau ca lemn cioplit şi alte forme.

Pre lângă acestea numiri a locurilor amintite aicea, mai sunt şi altele care, dacă s-ar fi numit, atuncea ne-ar trebui să scriem o carte întreagă.

Descriind părţile de cătră amiazăzi şi amiazănoapte şi partea de cătră răsărit, mai este în urmă şi partea de cătră apus, care însă nu este de atâta însemnătate, aflându-se puţin loc de arat şi rât însă fără numiri.

S-au fost amintită despre o Tiha Nouă şi un Turiac; acestea va să însemneze următoarele: de la anu 1852 s-au înfiinţat multe edifice nouă, afară de comuna mai dinainte aflătoare, până ce în datul de astăzi stă comuna Tiha mai într-o legătură cu comuna Moroşeni. Cei ce se află pre lângă drumul ţării curgător şi pre de ambe părţile apei Tiha se numesc Pustaşi şi cei aflători pre Valea Tureacului numită, se numesc Turecani şi acestea ambe numiri fac Tiha Nouă."

Prima monografie cunoscută până în prezent, despre comuna Tiha Bârgăului, aparţine învăţătorului Ilarion Bosga[53].Lucrarea sa începe cu denumirea localităţii care, după argumentele prezentate, ar putea data din epoca romană. Redăm în continuare textul după manuscrisul original.

„Numirea comunei Tiha e remarcabilă în Sicilia, unde se afla un Borgo pe timpul romanilor, o a treia parte din Siracuza (cetate în Sicilia) se numea Tiha (Ticha), cu un templu al Fortunei, de unde îşi avea şi numele (vezi Cicero M. T. 4.53.119, T. Livius 24.21.7.25. 25. 5.).

Cu această numire ocură şi unele părţi de munţi, precum e Tihul şi Tiheul. Cu asenenea numire mai aflăm în Transilvania comuna Tiha pe unde Torma Carol a descoperit acel „Val roman", care se începe la Sebeşul Mic (Kis-Szebes) şi se întînde spre nord est pînă la Tiha, unde se fineşte în Someş. Torma Karoly – Adalek es eszak nyugoti Dacia fold es holyirato hoz – pag. 35 cu o mapă. Tot la Borgotiha e o vălicică numită „Valea Corbată". Oare să nu fie această numire italiană?"

Despre locul primelor aşezări ale locuitorilor Ilarion Bosga menţionează la fel ca şi predecesorii săi, preotul Vasile Pavel despre Bistriţa Bârgăului şi învăţătorul George Georgiţă despre Mureşenii Bârgăului, faptul că vechea aşezare, din care s-au format ulterior actualele localităţi, a fost pe Strâmba. De aici, probabil pe măsură ce numărul familiilor a crescut, acestea s-au extins cu gospodăriile lor, la început pe terasa înaltă şi ferită de năvălitori de sub Piatra Bridereiului, unde sunt menţionate cele mai vechi biserici. Extinderea gospodăriilor a continuat apoi spre vest, pe o altă terasă situată în versantul drept al văii Tiha, pe actualul platou al Bozganilor de la Tureac, loc la fel de bine ferit de incursiunile tătarilor. La fel de bine au fost aşezate bisericile, atât pe Strâmba, Piatra Bredereiului şi Tureac, în locuri adăpostite, după cum menţionează autorii acestor prime monografii, unde urmele vechilor lăcaşuri s-au păstrat încă multă vreme.

[53] „Monografia comunei Tiha Bârgăului, 1931, manuscris, ANB.

Terenurile din lungul văilor Tiha şi Bistricioara nu au fost locuite, din cele mai vechi timpuri, pentru că erau în calea imediată a năvălitorilor barbari, dar şi la îndemâna proprietarilor, din familiile Bethlenilor care au stăpânit Bârgaiele secole de-a rândul. Ca dovadă arătăm că, în aceste vechi monografii se menţionează, de fiecare dată, pe lângă faptul că văile erau mlăştinoase şi împădurite cu arini şi sălcii, ele aparţineau, atât la Bistriţa Bârgăului, cât şi la Tiha Bârgăului, unor locuitori din Joseni, deci din Bârgăul de Jos. Aici controlul proprietarilor domeniului Bârgău aveau mai multă putere. Aşezarea denumită Bârgăul de Sus cuprindea probabil, mai la începutul acestor denumiri, doar teritoriul ocupat de actuala localitate Susenii Bârgăului şi o mică parte din vestul comunei Prundu Bârgăului, aproximativ cartierul actual Brujenii de jos unde au existat vechi gospodării. Primii locuitori ai Prundului aveau şi ei gospodării submontane, ferite de năvălitori, pe terasele superioare nordice (Podereie), şi chiar pe culmile sudice ale văii Cioară, când aşezarea se numea „Prundu Sec".

Concluzia pe care vrem să o prezentăm ar fi aceea că vechii locuitori din Bârgăul superior, erau familiile care alcătuiau aşezările submontane de la Strâmba, Piatra Bridereiului, Bozganii, poate şi Colibiţa, Tihuţa, dar sigur Prundu Sec. Aceşti locuitori trăiau în gospodăriile lor, situate în zone ocrotite natural din calea năvălitorilor dar şi asupritorilor, care s-au perindat de secole, dacă nu chiar de milenii, prin aceste locuri care n-au fost niciodată pustii. Putem susţine chiar ideea că aceştia au fost urmaşii dacilor liberi, sau a-i celor care, ulterior, s-au amestecat cu romanii.

Străvechile aşezări submontane au constituit rădăcina din care s-au format, odată cu militarizarea, comunele din Bârgăul superior: Bistriţa Bârgăului, Mureşenii Bârgăului, Tiha Bârgăului şi chiar Prundu Bârgăului.

Prezentăm în continuare însemnările din manuscrisul lui Ilarion Bosga:

„Comuna Tiha Bârgăului a fost întemeiată mai întîi pe dealul Strîmbii, unde se văd urmele bisericii într-o vălicică către Bistriţa Bârgăului. De acolo s-a mutat la Piatra Bredereului, apoi la Tureac pe grădina economului Larion Duca (Cucoşul). Comuna Tiha a existat mai întîi de la Tureac spre est, care astăzi se numeşte pustă. La anul 1838 un ofiţer de sub graniţa regimentului I român numit Besmann, maior, a poruncit să se spargă toate casele care se află la puste şi locuitorii să se mute unde e astăzi biserica pe ambele laturi a străzii ţarii. Acolo erau păduri de arin şi răchiţi, proprietăţi a locuitorilor din Josenii Bârgăului, mai ales a familiei Busuioc, care în schimb pentru acestea a căpătat alte moşii în Paltin şi în rîtul lui Bosîioc (la Tureac), vizavi peste vale."

Familiile cele mai vechi din Tiha au fost a Popenilor şi Bozganilor (care se numesc Pop Bosga), apoi familiile Ilieş. Observ familiile Ilea şi Ilieş au fost nobile, însă statul nu le-a dat averi (pământ, etc.), numai diplome, pentru că au fost români. Se aminteşte şi de acea împrejurare, că dacă cineva se însura pe moşia soţiei sale, nu purta connumele avut, ci acela a cui era moşia.

Un fecior din familia Bozganilor s-a însurat în comuna Bistriţa Bârgăului la moşia familiei Frumos, şi din aceia pe la anii 1883 un individ numit Dumitru Frumos, care a trecut în România regat şi a fost înaintat controlor a tuturor poştelor din România, a vizitat în 2 rânduri neamurile din Tiha, familia Bosga Sulhac şi familiile Bosga Corlă. El poseda o bibliotecă mare, care cu ocaziunea morţii sale s-a înstrăinat.

Din întîmplare, atunci s-a născut Aurora Bosga şi dânsul a botezat-o.

Cele dintâi biserici din Tiha erau clădite în locuri ascunse (pentru invaziunea barbarilor ce veneau pe la pasul Bârgăului). Aşa a fost bisericuţa de sub Piatra Bredereului, o biserică la Tureac pe moşia lui Gancea.

Comuna Tiha Bârgăului are circa 2300 locuitori cu puţină excepţie saşi, români de religiune greco-catolică, se ocupă cu economia de pământ şi creşterea vitelor, care avere este condusă foarte primitiv din lipsă de instrucţiuni, de oameni destoinici şi dispoziţiuni luate de către stat. Din cauza aceasta locuitorii sînt în genere săraci, mereu suferă lipsa de bucate şi trăiesc tare anevoie, pentru că nu au din ce să cîştige şi nefiind circulaţie înlesnitoare în tren, trenul nu este aşa întocmit să poată mai aproape comunica cu ţara mamă, aşa locuitorii mereu se luptă cu existenţa familiilor. Observ, au munţi şi păduri cîşigate prin lupte, dar acele nu sînt economizate pentru a se fo1osi poporul, fără economizare e în detrimentul lui.

Comuna Tiha posedă următorii munţi: Gruiul în mărime de 100 jugcre, însă e cumulativ cu comuna Mureşeni, Zimbru, Dealul Calului, Priporul Candrii, Ciosa, Merezuri, Branişte. Hotarul privaţilor are cam 593 jugere arătură, 37 jugere – 643 grădini, 722 jugere păşune, 2612 jugere finaţ şi circa 12.000 jugere păduri.

Şcoala şi învăţătorii din Tiha Bârgăului.

Scoală din Tiha şi în celealte comune s-a înfiinţat în anul 1834. Învăţătorii nu erau aşa calificaţi, nici nu aveau aşa simbrie din care să-şi poată îndeplini toate trebuinţele. Ei erau siliţi ca să poată trăi, să lucreze şi totodată propuneau şi învăţau copiii cum puteau. Nu aveau cărţi, ci nişte tăbliţe pe care era scris alfabetul cu nescari vorbe. Pe acestea arăta învăţătorul sau nescari şcolari mai buni şi ceilalţi ziceau după ei. Copiii umblau la şcoală tare cu greu, pentru că nu aveau educaţie casnică, erau sălbăticiţi.

Învăţătorii care au funcţionat au fost:

1. Nechita Pop, acesta a ţinut prelegeri 3 ierni la casa unui sătean Magior, care casă a fost a lui Andrei Greab, iară după aceea a lui Vasile Duce. E1 îmblătea în tindă, iar copiii învăţau pe laiţă şi la vatră, apoi:

2. Învăţător a fost Vartolomei Coriazat.

3. Învăţător a fost Alexandru Ilieş, acesta a servit o iarnă.

4. Învăţător a fost Ion Ilieş, tatăl lui Iacob Ilieş din Tiha Bârgăului, care a fost inspector silvanal în Năsăud.

5. Învăţător a fost Ion Dologa, cantorul din Tiha Bârgăului. El a servit 15 ani, avea salar anual 40 florini. Acesta în anul 1852 a fost decorat de maiestatea sa Francisc Iosef I, împăratul Austro-Ungariei, personal cu medalie de aur pentru spionaj contra ungurilor în răscoala din 1848. Decorarea a făptuit-o în Bistriţa. Acesta după timpurile acelea a fost un om harnic, vorbea latineşte.

6. Învăţător a fost Mihai Domide din Rodna Nouă. Acesta a fost un învăţător tare harnic. EI a servit în urmă în Sîngeorz Băi, la şcoala trivială se afla atunci ca director.

7. Învăţător a fost Toader Frunzilă din Tiha. A fost un învăţat. harnic. El a servit foarte puţin, avea talent mare în cînt. Pătimea de tuberculoză, a murit în anul 1866. La acest învăţător a început a învăţa Ilarie Bosga. Era plăcut învăţătorului, aşa că şi la moartea lui a fost lângă el.

9. Vasile Pop din Feldru, care a servit 2 ani, a murit în Năsăud.

9. Niculai Rău din Rusul Bârgăului, care a murit ca preot gr.or. în Mijlocenii Bârgăului.

10. George Georgiţă din Tiha. A servit din anul 1873-1884. El

avea salar 200 florini la an. Acesta a fost un învăţător foarte bun, înţelept, prietenos şi în timpul ce a funcţionat a descris întâmplările din comună şi din comuna Mureşenii Bârgăului.

11. La anul 1884 la 24.II. s-a denumit învăţător provizor Niculai Cioanca a lui Ilie. El a fost denumit mai tîrziu brigadir silvic.

12. În anul 1885 a fost denumit Danilă Mureşan şi a servit pînă la anul 1886 cînd a murit.

13. În anul 1886 s-a denumit învăţător suplent Ion Daloga (a Tomii), teolog absolvent. El a servit şi ca instructor de casă la Ion Major.

14. În anul 1886 în decembrie a fost ales ca învăţător Ion

Boar din Săcel (cîmpie). În anul 1888 Ion Boar trece denumit ca învăţător comunal în Nepos (Văraria). El n-a fost stabil în stadiu de învăţător, el a abzis de carieră şi /a/ trecut în Moldova.

15. Iuliu Belciug din Şintereag, care a servit pînă în anul 190l/2, cînd a părăsit postul de învăţător şi s-a aplicat ca diurnist la judecătorie.

16. Virginia Grivase a servit din anul 1902-1907. Aceasta a fost o învăţătoare foarte diligentă. De la şcoala aceasta a fost aleasă în comuna Nepos.

17. De la anul 1907-l919 a fost ales Nicolau Someşan din Tiha, cînd a fost denumit în Prundul Bârgăului la şcoala primară de stat românească.

13. Emilia Rus a lui Iacob, fiica preotului din Mureşenii Bârgăului, a servit din anul 1906/7, cînd s-a măritat după teologul Ghelner.

19. Laura Epure, a servit din anul 1907 pînă în 1913, cînd s-a strămutat în Mureşenii Bârgăului, măritîndu-se după teologul Victor Lazăr, preot acolo, unde serveşte şi astăzi. Aceasta a fost învăţătoare tare diligentă şi a făcut spor cu copiii.

20. În anul 1920 a fost reactivat învăţătorul Victor Avram din Tiha Bârgăului, care a servit până în anul 1930, cînd a fost pensionat.

21. Tot în anul 1920-1923 a fost denumit Emil Butaci învăţător acolo.

22. Din anul 1923-1926 a fost denumită ca învăţătoare Paulina Butaci din Tiha Bârgăului.

23. În anul 1926 a servit învăţătoarea Lucreţia Pop din Odorhei Şieu.

24. În anul 1927/8 a fost detaşată Ana Duca.

Tabloul şi istoricul şcolii de la Tureac.

În anul 1890 la 11 aprilie senatul şcolar confesional din Tiha Bârgăului a cumpărat una bucată de pământ lîngă podul Tureacului de la Ion Dologa ca să clădească pe ea şcoală eventual biserică confesională acolo.

În anul 1890 toamna regiunea silvica din Bistriţa a cumpărat încă o parcelă de pământ de la podul Tureacului spre vest a clădit acolo o şcoală, care a predat-o comunei politice Tiha pentru o suma de 4ooo fl. care atunci se chema şcoală comunală, iar astăzi este edificiul şcoalei existente.

În comuna aceasta şcoala comunală era decretată din anul 1887, ca învăţător era numit Ion Mureşan din Coci, judeţul Someş, dar nu avea şcolari, căci românii nu-şi dau copiii bucuroşi la şcoală şi apoi mai contribuia şi confesiunea, preotul greco-catolic, ca să nu frecventeze copiii şcoala comunală, unde se propunea mai mult ungureşte.

În anul 1887 Ion Mureşan a fost ales învăţător confesional în Mureşenii Bârgăului, iar în locul lui a fost denumit Sever Drăgan la şcoala din Tureac, care a servit pînă la anul 1900 cînd a murit şi urmează ca învăţător provizor Niculai Someşan din Tiha. După Niculai Someşan a fost denumit ca învăţător

3. Ananie Sas din judeţul Someş, care moare în război.

4. A fost detaşată Aurelia Lazăr din Tiha, care a servit un an.

5. Petru Tomoroga din Mureşeni a servit din anul 1919-24.

6. Emil Butaci din Tiha serveşte un an, apoi a urmat ca învăţător suplinitor provisor:

7. Niculau Hângan din Bistriţa Bârgăului.

8. Viorel Cantor din Telci şi în anul 1926/27 a servit

9. Liviu Mănarcă din Mijlocenii Bârgăului

10. Veturia Danci

În anii 1927/28 sînt detaşaţi

11. Gavril Purcel din Tiha Bârgăului şi

12. Mina Moişan din Prundul Bârgăului.

Bărbaţi însemnaţi în comuna Tiha Bârgăului au fost:

***Axente Bosga,** locotenent pensionat de sub graniţă. Acesta era mare istoric, maestru în duel şi soldat tare dextru în afacerile belice. El a compus în anul 1872 cartea funduară a comunei. El era şi econom, raţional, mai ales în creşterea vitelor, poseda în Iliuţa Bozgii pământ mult şi în economie avea 200-300 oi şi cai de preţ.*

***Iacob Rînziş,** locotenent pensionat de sub graniţă.*

***Axente Ilieş,** poştar în Ţihuta, **Ion Ilieş**, popa **Chifor Cioanca, Ion Dologa**, cantor, care era decorat pentru spionaj în contra ungurilor de către împăratul Austriei Francisc losef I personal. Era un om harnic, vorbea limba latină. **Toma Dologa**, fratele lui era pensionat din război, mare vînător,*

*Familia **Cioncanilor** se spune că a venit din Bucovina de la Ciocăneşti, un sat cu baie de aramă şi plumb.*

Iacob Greab**, notar în Tiha Bîrgăulul, cam la anul 1866, apoi a urmat un **Bratiş,** apoi **Toader Şut Brişcu**, apoi **Simeon Trif,** apoi **Ambrozie Lazăr, Alexandru Vlaic** şi **dr. Carol Viragh.

Statul preoţesc din comuna Tiha Bârgăului

După poveştile locuitorilor bătrîni din comună şi după puţinele însemnări din matriculele comunei la noiembrie 26 anul 1812 a servit:

1. Popa Toader, apoi

2. Popa Maftei şi popa Grigore. Aceştia s-au perindat în serviţ pînă la anul 1826. De la 1826 28. III, se evidenţiază:

3. Popa Vasile, popa Lup şi popa Ilieş Popann, apoi un popă Grigore Rus, un popă Axente a Luchii. În anul 1836 în august avură preot:

4. Vasile Pavăl, preot ortodox din Borgo-Bistriţa. Un bărbat de statură mică, frumos şi tare moral, precum şi econom bun.

5. Din 1836 – 21.VIII Eremie Pop, apoi în august venea

6. Popa Luca Avacom, apoi iară Axente Ilieş şi Grigore Rus. În anul 1837 ianuarie 17 venea un popă Lica. În aprilie 1838 un popă Bazil Dolha. În anul 1337 – 13.V. venea popa Iohann Vârtic, se subscrie şi Ion Vârtic. Aceştia au funcţionat afirmativ ca administratori. La anul 1841 ca preot a funcţionat Chifor Cioanca, care era din comună, fost caporal sub graniţă.

După evidenţa din matricule preotul cel dintîi ce s-a putut găsi a fost:

1. Miron Ilieş Popanu, apoi

2. Maftei Ilieş, moşul lui Axente Ilieş.

Un fecior al său era cantor şi avea moşie unde a astăzi casa parohială, după aceea a urmat popa:

3. Toader Ilieş, sub care s-a mutat biserica de la Tureac pe grădina parohială de astăzi, la sud de casa parohială, care biserică în anul 1860 s-a cinstit comunei Sereţel. Acest popă avea moşie unde a astăzi moşia lui Vasile Ilieş a lui Ionică. El a avut un feoior la preotul Ion Urîtul din Strîmba, unde asemenea era o biserică a lui Ion Urîtul. EI se trăgea din familia Taluţenilor, care s-a mutat cu biserică cu tot în comuna nouă a Mureşenilor Bârgăului.

4. Popa Vârtic din Mocod, care se subscrie Iohann Vârtic şi Ion Vârtic.

5. Axente Ilieş, care apoi s-a mutat în Tradam şi acolo a şi repauzat.

6. La anul 1841-1859 a urmat Grigore Moisil din Rodna Nouă. Sub acest preot s-a început edificarea bisericii de astăzi la anul 1852. Pe atunci era vicar Anchidim Pop şi comandantul Transilvaniei principele de Schwarzenberg Carol în Sibiu. Episcop era Ion Alexi în Gherla.

Edificarea şi în genere biserica greco-catolică din Tiha Bârgăului a fost ajutată mult de repausatul episcop romano-catolic contele Zichy Dominicus, care locuia în Maieru şi pentru că ungurii răsculaţii în anul 1848 i-a omorît un frate, a abzis de episcopie şi s-a mutat în Maieru între români, de unde biserica din Sîngeorgiu Băi, Ilva Mică, etc., au fost ajutate la edificare de el.

Biserica a mai fost ajutată şi de veteranul Iacob Nacuţ (Spuru). El a înfrumuseţat biserica cu icoanele de la fruntar, cu veştminte preoţeşti şi cu 5oo florini, cu care sumă s-au solvit spesele edificatorului Lindorf din Bistriţa. Preotul de atunci Grigore Moisil, care în anul 1848 fiind în funcţiune preoţească în Tiha cu ocaziunea invadării honvezilor unguri, a fost căutat să-l ucidă şi a scăpat în hotarul comunei numit „Dealul Ursului" la un parohian, unde a stat ascuns cu familia sa. La anul 1859 preotul Grigore Moisil a fost înaintat la rangul de vicar foraneu a Rodnei şi transferat la Năsăud.

7. Moisa Pop a fost denumit preot la anul 1859 noiembrie 17 pînă în anul 1890 la 13 februarie cînd a decedat.

Acesta a fost un preot tare harnic, om de caracter, mereu s-a îngrijit de binele poporanilor şi de educaţia şcolară. El a fost înaintat la rangul de protopresbiter. Acest protopresbiter a servit ca şi catihet la şcoala centrală din Prundu Bârgăului şi la alegerea învăţătorului Ilarion Bosga la acea şcoală mare protector, fiindcă pe vremea aceea învăţătorii de la şcolile centrale erau mai bine salarizaţi şi aşa cu ocaziunea alegerii definitive a fost mulţi candidaţi. În vremea aceea un învăţător era inamovabil din locul unde se denumea numai prin cercetări disciplinare se putea transfera aiurea. E de observat şi aceea că un învăţător se eloca mai cu de-adinsul acolo unde avea voia şi mai alea în comuna sa natală.

Ion Dologa a Tonmi s-a denumit la anul 1890 la 18.I. pînă la 12.X.1927. A fost protopresbiter onorar."

Comuna Prundu Bârgăului.

Vom prezenta în acest capitol extrase din cele mai vechi date cunoscute, despre comuna Prundu Bârgăului şi Susenii Bârgăului, în ordinea cronologică a însemnărilor monografice aflate în manuscris, a lucrărilor publicate şi a datelor de arhivă cercetate personal.

Printre cele mai vechi date oficiale despre această localitate se numără Sentinţa pentru fosta comună grănicerească Borgo-Prund, elaborată de *Comisia numită de către Majestatea Sa Apostolică Cezaro-Crăiască în scopul reglementării definitive a posesiunii şi a drepturilor de folosinţă a fostei populaţii grănicereşti aflată pe teritoriul fostului Regiment grăniceresc transilvănean 2 român, referitor la posesiune şi la drepturile de folosinţă a fostei comune grănicereşti Borgo Prund a amintitului regiment, pe baza prea-înaltului rescript din 27 august 1861 al Majestăţii Sale apostolice cezaro-regeşti şi a Instrucţiunii emise în acest scop de către Înalta Cancelarie Aulică Regească Transilvăneană şi de către înaltul Minister al Finanţelor cezaro-regesc.* [54]

Prin această sentinţă s-au decis: statutele anterioare ale comunei, suprafeţele aflate în graniţele comunei, Conform cărţii funciare a comunei Borgo-Prund din 29 martie 1859 şi respectiv din 20 martie 1864, partea I, corect întocmită în urma reclamaţiilor comune şi individuale şi descrise în conscripţia de dare din anul 1783 a Dominium-ului Borgo şi în protocolul de rectificare din anul 1789, clădirile foste grănicereşti şi proprietăţile imobile ale comunei şi ale locuitorilor. Redăm în continuare conţinutul în întregime, al acestei sentinţe.

SENTINŢA PENTRU FOSTA COMUNĂ GRANICEREASCĂ BORGO-PRUND

Comisia numită de către Majestatea Sa Apostolică Cezaro-Crăiască în scopul reglementării definitive a posesiunii şi a drepturilor de folosinţă a fostei populaţii grănicereşti aflată pe teritoriul fostului Regiment grăniceresc transilvănean 2 român, referitor la posesiune şi la drepturile de folosinţă a fostei comune grănicereşti Borgo Prund a amintitului regiment, pe baza prea-înaltului rescript din 27 august 1861 al Majestăţii Sale apostolice cezaro-regeşti şi a Instrucţiunii emise în acest scop de către Înalta Cancelarie Aulică Regească Transilvăneană şi de către înaltul Minister al Finanţelor cezaro-regesc, găseşte să decidă următoarele:

I. Comuna Borgo Prund a fost înainte, sub numele de Prund-Szek, o comună iobăgească şi forma ca atare o parte componentă a *Dominius Borgo*, un complex de moşii cumpărat în anul 1783 de către stat pentru înfiinţarea graniţei militare, complex ce a aparţinut familiei de grofi Bethlen, situat în comitatul transilvănean Doboca, aşa cum dovedeşte conscripţia de dare din 7/17 octombrie 1783 a arhivei fiscale regale, alături de protocolul de rectificare din 5 noiembrie 1789 referitor la aceasta (arhiva fiscală, § fascicul 15, lib.2, comitatul Doboca).

Teritoriul hotarului comunei Borgo-Prund se învecinează, după împărţirea existentă pe atunci a hotarelor fostelor comune grănicereşti situate în aşa numita vale a Bârgăului,, conform operatului cadastral provizoriu şi în special conform *Croquis*-ului din 15 iulie 1854, partea I, referitor la modul de măsurare al ridelor şi al culturilor acestei comune, spre nord cu hotarul comunei Leşu din Valea Rodnei, spre est cu hotarele comunelor Borgo-Tiha şi Borgo-Bistriţa, spre sud cu hotarul comunei săseşti Dumitriţa şi spre vest cu hotarul comunei Borgo-Suseni.

II. Conform cărţii funciare a comunei Borgo-Prund din 29 martie 1859 şi respectiv din 20 martie 1864, partea I, corect întocmită în urma reclamaţiilor comune şi individuale, suprafaţa situată în interiorul graniţelor descrise mai sus conţine:

518 jug. şi 806 stl. p. teren arabil;
1703 jug. şi 1318 stj. p. fâneţe şi grădini;
913 jug. şi 841 stj. p. păşuni;
1284 jug. şi 1126 stj. p. păduri şi

[54] Adrian Onofreiu, comunicare prezentată la Simpozionul Văii Bârgăului, ediţia 36, Bistriţa Bârgăului, 2007.

209 jugari şi 1050 stj.p. teren neproductiv, prin urmare în *total o suprafaţă de 4630 jug. şi 341 stj. p.*

Dintre păşunile alpine mai aproape descrise în conscripţia de dare din anul 1783 a Dominium-ului Borgo şi iniţial în protocolul de rectificare din anul 1789 din acest caz, în suprafaţa aceasta a hotarului cad:

a. o parte a păşunii alpine Heniu;

b. o parte a păşunii alpine Muncel ce se învecinează cu acesta.

Conform mai sus amintitului Protocol de rectificare din anul 1789, pagina 47 și 48, păşunile alpine Heniu şi Muncel sunt păşuni alpine alodiale.

Partea de est a păşunii alpine HENIU situata pe teritoriul hotarului comunei BORGO-PRUND, cu inseuarea aparținătoare denumită TARNITA PARANGULUI, se învecinează către est cu păşunea alpină MUNCEL, respectiv cu partea din aceasta situată pe teritoriul hotarului, apoi către sud se învecinează cu proprietățile locuitorilor din BORGO-PRUND, spre vest cu partea din păşunea alpine HENIU situate pe teritoriul hotarului comunei BORGO-SUSENI și spre nord cu hotarul comunei LESU din valea RODNEI.

Partea din păşunea alpina MUNCEL situata pe teritoriul hotarului comunei BORGO-PRUND se învecinează spre est cu partea din păşunea alpina MUNCEL aparținătoare hotarului comunei BORGO-TIHA, spre sud cu hotarele proprietăților locuitorilor comunei BORGO-PRUND, spre vest cu păşunea alpina HENIU, respectiv cu partea din aceasta situata pe propriul teritoriu al hotarului, și spre nord cu hotarul comunei LESU din valea RODNEI.

După poziția și alcătuirea păşunilor alpine HENIU și MUNCEL este necesar ca părțile acestora situate pe teritoriul hotarului comunei BORGO-PRUND sa cuprindă nu numai ridul VIII cu pădurile aflate acolo încă în picioare și cu păşuni, etc., ci și picioarele de munte învecinate în direcția sud în ridele VI, VII, IX și X, acum mult defrișate.

În special după informația/afirmația apărută în Protocolul de rectificare din anul 1789, pagina 49, sub cuvântul titlu: LIGNATIO referitor la partea inferioara a păşunii alpine MUNCEL, aparțin acesteia ca și părți componente integrante și valea SECU situata în ridele VII, IX și X, apoi valea VASILUT situata pe teritoriul comunei BORGO-TIHA împreună cu picioarele de munte formate de aceasta (*vide* Protocolul Comisiei regulatoare de posesiuni grănicerești din anul 1853, coala 37 și 38).

Pădurile înalte ale părții de păşune alpina HENIU (subridul SECU) aflate încă în picioare în ridul VIII sunt înscrise sub numărul topografic 2746 în Cartea funciara, partea I, în suprafața de 270 jugari și cele ale părții de păşune alpine MUNCEL (subridul cu același nume) sunt înscrise sub numerele topografice 2772, 2744 și 2777 în suprafața de 916 jugari și 523 stânjeni pătrați, astfel amândouă părțile de păşune alpina sunt înscrise împreună cu o suprafața de 1186 jugari și 523 stânjeni pătrați.

Conform Protocolului de rectificare din anul 1789, pagina 30, în momentul înființării graniței comuna BORGO-PRUND ca atare nu a posedat nici un alt teren comunal decât doua terenuri sterile situate în calcatura la capătul satului spre păşunile alpine HENIU și MUNCEL, acoperite cu hucis, numite PODEREIUL DIN SUS și PODEREIUL DIN JOS, care au fost folosite pentru păşunatul vițeilor și a caprelor.

Comuna poseda și astăzi aceste terenuri în ridul X, alcătuite din terenuri arabile în suprafața de 15 jugari și 336 stânjeni pătrați, păşuni în suprafața de 2 jugari și 936 stânjeni pătrați, finite în suprafața de 1 jugar și 642 stânjeni pătrați și dintr-un teren sterp în suprafața de 4 jugari și 840 stânjeni pătrați, împreună 23 jugari și 1154 stânjeni pătrați, sub numerele topografice 3104, 3108, 3109 și 3107.

Însă la momentul desființării graniței, în folosința comunei se mai găseau, în afara de păşunile înscrise în Cartea funciara (în cea mai mare parte hucis) în zona părților de păşune alpine HENIU și MUNCEL (ridele VI,VII,VIII,IX și X) și următoarele păşuni și anume în ridul, sub numărul topografic, în suprafața de:

Rid	Nr. Topografic	Suprafața
VI	2313, 2383	22 jugari și 1361 stânjeni pătrați
VII	2399, 2404, 2415, 2436, 2449, 2455, 2703, 2714, 2715, 2725 și 2735	140 jugari și 108 stânjeni pătrați
VIII	2745, 2771, 2773, 2775 și 2776	54 jugari și 1232 stânjeni pătrați
IX	2778, 2789, 2793, 2825, 2922, 2924 și 2942	123 jugari și 151 stânjeni pătrați
TOTAL		340 jugari și 1252 stânjeni pătrați

Celelalte suprafețe de teren înscrise în Cartea funciara în zona numitelor părți de pășuni alpine (ridele VI, VII, VII, IX și X), alcătuite din terenuri arabile, fânațe și pășuni, se afla în posesia individuala a fostelor familii de grăniceri.

Pădurile înalte (fagi și molizi) ale părților de pășuni alpine HENIU și MUNCEL indicate în ridul VIII, în suprafața totala de 1186 jugari și 523 stânjeni pătrați, rămân și mai departe o posesiune a erariului ca urmare a calității/proprietății alodiale a acestor pășuni alpine constatata în Protocolul de rectificare din anul 1789 și pe baza punctului 6, litera c. al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861.

După ce totuși în timpul existentei graniței comunei BORGO-PRUND i-a fost permis fără plată în aceste păduri pe lângă pășunatul animalelor și procurarea lemnului de foc și construcție necesar folosințelor proprii (conform Protocolului de cercetare/**Erhebungs** al Comisiei regulatoare de posesiuni grănicerești din anul 1853, coala 35, pagina 1 și coala 42, pagina 4), aceasta folosința a pădurilor va fi și mai departe permisa până la reglementarea definitiva pe baza punctului 4 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, după măsura felului de până acum și după posibilitățile arboretului, în schimbul observării exacte a instrucțiunilor existente pentru protejarea pădurilor și în schimbul indicațiilor silvice potrivite referitoare la locurile de defrișat.

Pe baza punctului 4 litera a. al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, terenurile PODEREIUL DIN SUS și PODEREIUL DIN JOS amintite mai sus, în suprafața totala de 23 jugari și 1154 stânjeni pătrați, posedate ca atare de către comuna BORGO-PRUND încă în vremea înființării graniței, rămân o proprietate a aceleiași.

Pe baza punctului 4, litera b., paragraful 2 și a punctului 6, litera c. al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 celelalte pășuni indicate mai sus apărute pe pășuni alpine alodiale respectiv pe teren împădurit prin defrișări, aflate la momentul desființării graniței în folosința în ridele VI,VII,VIII și IX, în suprafața totala de 340 jugari și 1252 stânjeni pătrați, cad/aparțin erariului, totuși comuna BORGO-PRUND este lăsată mai departe în uzufructul pășunilor exercitat în perioada existentei graniței până la reglementarea definitiva conform punctului 4 al mai sus amintitului prea-înalt Rescript.

Celelalte terenuri înscrise în Cartea funciara în zona părților de pășuni alpine HENIU și MUNCEL (ridele VI,VII,VIII,IX și X) alcătuite din terenuri arabile, finite și pășuni, care se afla în posesiunea individuala a foștilor grăniceri, pe baza punctelor 1 și 2 ale prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 vor fi lăsate în proprietatea respectivilor proprietar, fără ca aceștia sa trebuiască sa plătească vreo despăgubire.

III. În celelalte ride I, II, III, IV și V ale mai sus descrisului teritoriu al hotarului comunei BORGO-PRUND (Cartea funciara partea I) aflate în afara zonei pășunilor alpine HENIU și MUNCEL, erariul poseda la momentul desființării graniței și poseda și actualmente și anume în ridul I (ridul localității):

1. fosta locuința a maiorului, alcătuită din parter și un etaj cu 6 încăperi alături de **Waldung** și șopron, ridicate din materiale solide, împreună cu grădina. Suprafața acestor clădiri împreună cu curtea, sub numărul topografic 48, măsoară 442 stânjeni pătrați și cea a grădinii aparținătoare situate sub numărul topografic 47, măsoară 2 jugari și 1153 stânjeni pătrați.

2. clădirea înalta din materiale solide situata la strada peste drum de locuința maiorului, sub numărul topografic 959, împreună cu terenul ce se învecinează cu aceasta în suprafața de 184 stânjeni pătrați.

3. fosta locuința a locotenentului-major din lemn cu 2 încăperi, bucătărie, cămara, apoi grajd și șopron din materiale solide, împreună cu curtea în suprafața de 336 stânjeni pătrați, sub numărul topografic 50 și cu grădina aparținătoare în suprafața de 1 jugar și 515 stânjeni pătrați, sub numărul topografic 49. Acest teren a aparținut fostei sesiuni a locuitorului PRUNDULUI **Gavril Vrasmas** și pentru construirea locuinței locotenentului-major acesta a fost schimbat de către erariu chiar la înființarea granitei cu **crisma regala** descrisa în Protocolul de rectificare din anul 1789, pagina 102, punctul 7, sub numărul militar de atunci 160 (vezi Protocolul de cercetare al Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 22).

4. fosta locuința a medicului sef militar, alcătuita din 2 încăperi și fierăria din lemn (pe atunci foarte dărăpănată) împreună cu curtea sub numărul topografic 51 în suprafața de 264 stânjeni pătrați, alături de grădinile aparținătoare sub numărul topografic 52 în suprafața de 689 stânjeni pătrați.

Acest teren este **fostul teren al crismei regale,** sub numărul militar 58, descris în Protocolul de rectificare din anul 1789, pagina 102, paragraful 6 descrisul (vezi Protocolul de cercetare al Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 22, pagina 2).

5. Crisma erariului cu 6 încăperi alături de grajd și șopron, toate construite din materiale solide, sub numărul topografic 513, împreună cu curtea în suprafața de 690 stânjeni pătrați, apoi grădina aparținătoare acestuia sub numărul topografic 514 în suprafața de 390 stânjeni pătrați.

După ce **măcelăria erariului** ce a existat mai devreme pe acest teren a fost transformata intr-un depozit de alimente și intr-unul de băuturi, pe acest teren al birtului/restaurantului erariului a fost ridicata de către comuna o măcelărie, respectiv o încăpere de comercializare din lemn, conform Protocolului încheiat cu aceasta la 15 mai 1863.

6. locuința din lemn a căpitanului cu trei încăperi sub numărul topografic 512 în suprafața de 180 stânjeni pătrați, împreună cu mica grădina sub numărul topografic 511 în suprafața de 171 stânjeni pătrați.

Terenurile/suprafețele birtului/restaurantului erariului și ale locuinței căpitanului descrise la punctele 5 și 6 sunt cele ale terenului birtului/restaurantului erariului înscris în Protocolul de rectificare din anul 1789, pagina 102, punctul 5 sub numărul militar 46 (vezi Protocolul de cercetare al Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 21, pagina 4).

Terenul curial, care exista încă de la înființarea granitei, descris mai îndeaproape în Protocolul de rectificare din anul 1789, pagina 16, punctul 2, lung de 57 stânjeni și lat de 46 de stânjeni, sub numărul militar 128 de atunci, a fost vândut mai târziu de către erariul militar conform Protocolului de cercetare al Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 21, pagina 4, și acesta este același teren pe care **la numărul 314 se afla atunci casa postei în proprietatea lui Gotthardt WOKALEK,** sub numărul topografic 941 împreună cu anexele și grădina sub numerele topografice 940 și 942, în sfârșit erariul mai poseda în ridul IV:

7. izvorul sărat existent acolo sub numărul topografic 1764, în suprafața de 636 stinjeni pătrați. Pe baza punctului 6 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, erariului ii rămân și mai departe în folosința, respectiv în proprietate obiectele descrise mai sus sub numerele 1 până la 7 inclusiv, cu excepția încăperii de lemn pentru comercializare cârnii, ridicata de către comuna pe terenul crismei erariului cu aprobarea/încuviințarea autorităților; materialele și fostul teren curial vândut, aflat pe atunci în proprietatea dirigintelui postei GOTTHARDT WOKALEK, rămân comunei. Permisiunea data comunei de a obține apa sărata din izvorul amintit la subpunctul 7 nu este afectata prin aceasta Hotărâre..

IV. Comuna BORGO-PRUND ca atare a posedat în momentul desființării granitei și poseda și în momentul de fata, în afara de terenurile situate în zona părților de pășuni alpine HENIU și MUNCEL, discutate în punctul II de mai sus, în ridele I,II,III,IV și V și anume în ridul I (ridul comunal):

Clădiri:

1.cladirea cancelariei comunale nr. 173 cu 4 încăperi, din lemn împreună cu curtea în suprafața de 52 stânjeni pătrați sub numărul topografic 510.

2.casa parohiala, casa nr. 104, cu 2 încăperi şi o anexa împreună cu curtea în suprafaţa de 167 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 55, alături de o grădina în suprafaţa de 1046 stânjeni pătraţi sub numărul topografic 56.

3.scoala comunala, casa nr. 364, cu 3 încăperi împreună cu curtea şi anexe în suprafaţa de 130 stânjeni pătraţi sub numărul topografic 958, alături de grădina aparţinătoare în suprafaţa de 1 jugar şi 596 stânjeni pătraţi sub numărul topografic 957.

Apoi păşuni:

Ridul	Numărul topografic	Jugari	Stânjeni pătraţi
	1708	-	200
	1822	7	1097
IV	1835	2	774
	1839	2	-
	1893	4	1234
	2043	4	1223
V	2047	2	1487
	2057	24	472
	2158	1	296
TOTAL		50	383

În sfârşit păduri:

Ridul	Numărul topografic	Jugari	Stânjeni pătraţi
	1676	48	603
IV	1693	40	-
	1695	10	-
TOTAL		98	603

După ce cele trei clădiri indicate mai sus au fost ridicate din mijloace comunale în timpul administraţiei grănicereşti cu aprobarea acesteia şi după ce păşunile indicate în suprafaţa de 50 jugari şi 383 stânjeni pătraţi, apoi pădurile în suprafaţa de 98 jugari şi 603 stânjeni pătraţi nu au aparţinut nici zonei părţilor de păşuni alpine HENIU şi MUNCEL, nici nu au dovedite vreodată ca fiind alodiale, şi după ce tocmai amintitele păduri ce se găsesc în locul denumit Valea SCHAARI, ţinând seama de descrierea din Registrul pădurilor grănicereşti al Companiei a 3-a (vezi Protocolul Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 116 şi 118, de fapt anexele la acesta) sunt defrişate abia în timpul existentei graniţei pe fost teren colonical: pe baza punctului 4 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, toate aceste obiecte vor fi atribuite ca proprietate comunei BORGO-PRUND.

Aşa numita **şcoala triviala existenta în comuna BORGO-PRUND, casa nr. 316, cu 3 încăperi** împreună cu curtea în suprafaţa de 138 stânjeni pătraţi sub numărul topografic 949, alături de grădina aparţinătoare acesteia în suprafaţa de 1 jugar şi 581 stânjeni pătraţi sub numărul topografic 948, a fost construita, conform Protocolului încheiat cu comuna BORGO-PRUND la 15 mai 1863, în timpul existentei graniţei pe terenul comunal al comunei BORGO-PRUND de către toate cele opt comune ale VAII BIRGAULUI şi de aceea rămâne o proprietate comuna a acestor 8 comune.

V. Restul de clădiri şi terenuri indicate în prima parte a Cărţii funciare, înscrise în ridele I,II,III,IV şi V şi nu deosebit discutate în punctele III şi IV ale acestei Sentinţe, se afla în proprietate individuala a foştilor grăniceri şi a altor privaţi, cu excepţia unor puţine terenuri care aparţin bisericilor greco-catolica şi orientala şi preoţilor din BORGO-TIHA şi BORGO-PRUND şi despre care va fi vorba în mod special mai jos.

Terenurile în cauza INTRA și EXTRAVILANE, fie ca au aparținut fostelor sesiuni de_stat militare, fie celor de ajutorare, rămân o proprietate a posesorilor respectivi/în cauza, ca urmare a prea-înaltului Rescript din 27 august 1861al Majestății Sale apostolice cezaro-regești, punctele 1 și 2.

VI. În afara teritoriului hotarului descris la punctului II, în timpul existenței graniței comunei BORGO-PRUND i-au fost atribuite pentru folosință de către administrația militară încă: pășunea alpină ZIMBROAIA (denumire corectă, popular Zâmbroaia, Zâmbru), pășunile alpine DELBIDAN și CZISOARE (corect Dălbidan, Czisoare este Viișorut. NV) și pășunea alpină PIATRA LUI ORBAN.

VII. Ca urmare a Protocolului de rectificare din anul 1789, pagina 70, pășunea alpina ZIMBROAIA este o pășune alpina alodiala și se mărginește către est cu pârâul TIHUTA, respectiv cu pășunea alpina **SENDROAIA** aparținând de teritoriul hotarului comunei BORGO-TIHA, spre sud cu pârâul TIHA în cursul sau de început/superior numit VALEA LUI TOADER și VALEA STRAJII, spre vest cu PICIORUL LAZAROAIEI și spre nord cu IZVORUL ILIUTII. Conform Cărții funciare partea a II-a, suprafața pășunii alpine ZIMBROAIA a comunei BORGO PRUND este alcătuita din:
92 jugari și 1511 stânjeni pătrați de terenuri arabile,
1769 jugari și 445 stânjeni pătrați de finite,
218 jugari și 813 stânjeni pătrați de pășuni,
2779 jugari și 42 stânjeni pătrați de păduri și
28 jugari și 389 stânjeni pătrați de teren neproductiv,
în total 4912 jugari.

Conform Cărții funciare pădurea acestei pășuni alpine alcătuita din fagi și molizi, în totalitate în suprafața de 2779 jugari și 42 stânjeni pătrați, apare mai îndeaproape astfel:

Rid	Număr topografic	Suprafața	
		Jugari	Stânjeni pătrați
I	2	324	200
	35	35	1400
	95	100	-
	117	10	-
VARVUL	132	5	-
ZIMBROII	146	2	-
	185	2	-
	193	9	1105
	210	1298	1227
	TOTAL	1787	732
II	236	100	-
TIHUTA-	274	6	-
OPTSIOARA	TOTAL	106	-
III	349	6	1110
	373	1	-
DEALUL	402	838	1000
FANTANILOR	409	-	1500
	410	8	500
	TOTAL	855	910

Ca urmare a Protocolului Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 96, pagina 4, apoi coala 97, pagina 1, în timpul existentei graniței comuna BORGO-PRUND,

a practicat fără plata păşunatul în aceste păduri. De asemenea locuitorilor acestei comune precum şi celor ai comunelor BORGO-TIHA şi BORGO-MURESENI le-a fost permisa procurarea fără plata a lemnelor de foc şi de construcţie pentru propriul scop, apoi acesta din urma, respective lemnul pentru construcţii şi pentru comerţ.

Pe aceasta păşune alpina la momentul desfiinţării graniţei militare comuna BORGO-PRUND ca atare a avut în folosinţa şi are şi în momentul de fata următoarele terenuri, şi anume:

a. Fânețe

Rid	Număr topografic	Jugari	Stânjeni pătraţi
I	21 şi 191	9	1369

b. Păşuni

Rid	Număr topografic	Jugari	Stânjeni pătraţi
I	3,60,64,221,222,223,224	57	476
II	291,292,294,298,302,307,314,317,332,334,335,364,387,392	76	788
III	364,387,392	8	1013
	TOTAL	142	677

La momentul desfiinţării graniţei pe păşunea alpina alodiala ZIMBROAIA comuna BORGO-RUS a avut în proprietate şi are şi acum o suprafaţa de teren de 56 jugari şi 872 stânjeni pătraţi, sub numerele topografice 370 şi 371, care conform Protocolului de cercetare al Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 97, a fost data comunei de către fostul Regiment grăniceresc II roman conform Ordinului nr. 1525 din 8 mai 1839, pe baza Ordinului Comenduirii generale nr. 933 din 17 aprilie 1827 de la traseul şoselei lui Franz în suprafaţa menţionata atunci de 53 jugari şi 1440 stânjeni pătraţi ca trimitere/referire în locul unei altei până atunci folosite POIANA alodiale.

Erariul poseda pe păşunea alpina ZIMBROAIA, respectiv pe aşa-numitul prediu Tihuţa, următoarele obiecte de construcţie şi terenuri–fânețe:

1. locuinţa vigelui de drum din materiale solide cu 2 încăperi în suprafaţa de 1400 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 295.

2. în locul înainte existentei barăci ridicate în anul 1857 de către duşmanii tarii, doua acum ridicate barăci militare din lemn pentru infanterie şi cavalerie în suprafaţa de 1120, respectiv 480 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 301 şi 299, împreună cu **baraca de adăpost pentru ofiţeri.**

3. fosta clădire a cordonului cu 2 încăperi în suprafaţa de 512 stânjeni, sub numărul topografic 300.

4. actuala cazarma a erariului (înainte clădire pentru vama) din materiale solide cu un etaj şi 4 încăperi în suprafaţa de 96 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 389.

5. casa de vama cu 2 încăperi în suprafaţa de 208 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 388.

6. fâneaţa **Combiaturs** în suprafaţa de 26 jugari şi 400 de stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 303.

7.cerdac/**CZARDAQUE** de siguranţa/punct de trecere a frontierei (FANTANA IANCULUI) cu curtea în suprafaţa de 800 de stânjeni pătraţi în zona (subridul) PRISLOPUL MOLDOVANULUI, sub numărul topografic 60 la şoseaua imperiala şi **CZARDAQUE** de siguranţa LA FANTANELE în suprafaţa de 40 stânjeni pătraţi, sub numărul topografic 333. (în Actul de predare din anul 1851, referitor la predarea districtului Regimentului grăniceresc 2 roman în administraţie civila, **Ausweis** M1, adăpostul de carantina indicat/menţionat în anul 1831 ridicat din lemn cu ocazia holerei nu mai exista).

Cealaltă suprafață de teren indicată în Cartea funciara partea a II-a pe pășunea alpina ZIMBROAIA alcătuita din terenuri arabile, fânețe și pășuni alături de câteva case și curți se afla în folosința a foste familii de grăniceri și a unor privați.

VIII. Ca urmare a Protocolului de rectificare din anul 1789, pagina 66, pășunea alpina DELBIDAN cu **CZISOARE (Viişoara. NV)** a fost data odinioară supușilor/iobagilor pentru folosința libera, apoi este preluata pentru împărat (în *rationem dominalem*) și astfel, în momentul înființării graniței, a fost o pășune alpina regala (alodiala).

Conform amintitului Protocol de rectificare aceasta se mărginește spre est cu VARVUL STRUNELOR, (Strunior. NV) spre sud cu IZVORUL AURARILOR, spre vest cu TARSA HAGEU și spre nord cu IZVORUL LUNG.

Conform Protocolului de rectificare din anul 1789, pagina 69, pășunea alpina PIATRA ORBAN sau PIATRA ORBANILOR este o pășune alpina alodiala și se marginea pe atunci spre est cu PICIORUL SCURT. Actuala granița de est a acestei pășuni alpine nu o mai formează PICIORUL SCURT, ci pârâul PANULET, după ce în timpul Institutului de granița partea situata între PRISLOPUL SCURT și pârâul PANULET a fost luata de la pășunea alpina PIATRA ORBAN și a fost repartizata spre folosința comunei BORGO-RUS și alipita pășunii alpine alodiale BISTRICIOARA (*vide* Protocolul Comisiei regulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 88).

Celelalte granițe sunt încă aceleași ca înainte, respectiv spre sud pășunea alpina DEALUL NEGRU, spre vest pârâul REPEDILE și spre nord pârâul BISTRITA. În Cartea funciara a comunei BORGO-PRUND, partea a III-a, precum și în Croquis-ul/extras referitor la modul de măsurare a ridelor și a culturilor, pășunea alpina DELBIDAN, din care o parte se numea CZISOARE, apare împreună cu alăturata pășune alpina PIATRA ORBAN și anume în așa fel menționata, încât prima pășune alpina reprezintă actuala granița a ridului I sub denumirea VARFUL DALBIDANULUI respectiv a ridului II sub denumirea **DEALUL BLASI, (Dealul Blagii. NV)** ultima pășune alpina însă reprezintă actuala granița a ridului III sub denumirea PITRA LUI ORBAN.

În Conscripția de dare din anul 1783 a dominiului BORGO este citata, cei drept sub cuvântul-titlu: „*Alpes*", ca pășunea alpina comuna sau comunala (*Alpes Communes*) alături de DEALUL SEIMNENILOR, (Dealul Sănienilor. NV) CIOSA, DEALUL CALULUI, DEALUL INGRADIT și SENDROAIA și încă DEALUL BLASI cu adăugirea ca aceasta pășune alpina unde în parte nu este prezenta nici o fâneață, în parte cea prezenta este oricum putina, putând ajunge cel mult pentru o săptămână, a fost dată de asemenea de către stăpânul feudal pentru folosința libera.

Dimpotrivă, în Protocolul de rectificare din anul 1789 este menționat în pagina 74, sub 5, ca în Conscripția de dare din anul 1783 apar înscrise și astfel de pășuni alpine care de fapt nu sunt pășuni alpine de sine stătătoare ci numai părți componente integrate altor pășuni alpine.

De aceea în Protocolul de rectificare acestea au fost doar simplu înșiruite la locul respectiv, fără sa fi fost considerat necesar sa fie alăturat de fiecare data un amendament special.

Același **Bewendtniss** a fost și cu DEALUL BLASI, care nu este o pășune alpina propriu-zisa, ci doar o parte componenta și anume un picior de munte al pășunii alpine DELBIDAN. Dovada pentru aceasta o liefert considerarea ca: unu – datorita așezării sale DEALUL BLASI face parte, conform Protocolul de rectificare din anul 1789, din menționata granița a pășunii alpine DELBIDAN și doi – pe deasupra în abia amintitul Protocol de rectificare, la descrierea pășunii alpine DELBIDAN cu CZISOARE, pagina 67, zonele situate în ridul II, DEALUL BLASI: PRISLPOUL DELBIDANILOR și POIANA BLASI, **(Dealul Blagii. NV)** sunt tocmai înscrise ca și părți componente integrate pășunii alpine DELBIDAN.

Cu toate ca DEALUL BLASI, **(Dealul Blagii. NV)** nu este o pășune alpina de sine stătătoare ci doar o parte componenta și respectiv formează un picior de munte al pășunii alpine alodiale DELBIDAN, totuși acest picior de munte este un teren comunal și anume în primul rând de aceea pentru ca în Conscripția de dare din anul 1783 este înscrisa clar ca și pășune alpina comunala și în al doilea rând daca DEALUL BLASI, **(Dealul Blagii. NV)** nu ar fi un teren comunal aceasta ar

fi trebuit sa fie clar și exact menționat, respectiv îndreptățit în Protocolul de rectificare din anul 1789.

Conform Cărții funciare a comunei BORGO-PRUND, partea a III-a, întreaga suprafața a pășunilor alpine DELBIDAN (ridul I și II) și PIATRA LUI ORBAN (ridul III) este alcătuita din:
18 jugari și 1123 stânjeni pătrați de terenuri arabile,
645 jugari și 1468 stânjeni pătrați de fânețe,
593 jugari și 150 stânjeni pătrați de pășuni,
7283 jugari și 3 stânjeni pătrați de păduri alături de
37 jugari și 1590 stânjeni pătrați de teren neproductiv, în total 8578 jugari și 1134 stânjeni pătrați.

În Cartea funciara pădurea alcătuita din fagi și molizi apare astfel în detaliu:

Rid	Nr. Topografic	Jugari	Stânjeni pătrați
I	2	805	500
VARFUL DELBIDANULUI	7	2000	-
TOTAL		2805	500
II	29	1000	-
DEALUL BLASI	39	1000	-
TOTAL		2000	-
III			
PIATRA LUI ORBAN	158	2477	1103

Ca urmare a Protocolului de cercetare al Comisiei regulatoare de proprietăți grănicerești din anul 1851, coala 87, în timpul existentei graniței, comunei BORGO-PRUND i-a fost permisa în aceste păduri fără a plăti nu numai pășunatul animalelor ci și procurarea lemnelor pentru foc și construcții pentru propria folosința. De asemenea atât acestei comune cit și comunelor BORGO-BISTRITA și BORGO-RUS le-a fost permisa fără plata procurarea lemnelor pentru construcții în scop de negoț/comerț.

Comuna BORGO-PRUND a avut la momentul desființării graniței și are și astăzi în folosința pe cele doua amintite pășuni alpine următoarele pășuni și anume:

Rid	Nr. Topografic	Jugăre	Stânjeni pătrați
I	3,4,5,6,8 și 9	485	331
VARFUL DELBIDANULUI			
II	24 și 27	17	1495
DEALUL BLASI			
III	152 și 153	29	405
PIATRA LUI ORBAN			
TOTAL		532	631

Restul de pășuni indicate în Cartea funciara, partea a III-a, pe amintitele doua pășuni alpine precum și terenurile arabile și fânețele indicate în același loc se găsesc, cu excepția unei fânețe aflate pe pășunea alpina PIATRA LUI ORBAN despre care se va vorbi mai jos la punctul X, teren aparținând dotației preotului greco-catolic din BORGO MURESENI, în folosința foștilor grăniceri și privați și anume în principal ca urmare a defrișărilor efectuate.

În sfârșit pe pășunea alpina PIATRA LUI ORBAN, sub numărul topografic 143 exista și un izvor sărat al erariului cu **Amfriedung?**, în suprafața de 232 stânjeni pătrați.

IX. Pădurile indicate la punctele VII și VIII de mai sus ale pășunilor: ZIMBROAIA, în suprafața de 2749 jugari și 42 stânjeni pătrați și PIATRA LUI ORBAN, în suprafața de 2000 jugari, apoi cele ale

părții de pășune alpina DELBIDAN, ridul I, în suprafața de 2805 jugari și 500 stânjeni pătrați, ca urmare a proprietății alodiale a acestor pășuni alpine respectiv a acestei părți de pășuni alpine constatate în Protocolului de rectificare din anul 1789, pe baza punctului 6 litera c. al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 rămân în proprietatea erariului.

Totuși, comunelor BORGO-PRUND, BORGO-TIHA și BORGO-MURESENI referitor la pășunea alpina alodiala ZIMBROAIA, și comunelor BORGO-PRUND, BORGO-BISTRITA și BORGO-RUS referitor la pășunea alpina alodiala PIATRA LUI ORBAN și a părți de pășune alpina alodiala DELBIDAN ridul I, li se permite sa rămână mai departe în uzufructul folosirii pădurilor în ceea ce privește pășunatul animalelor și procurarea lemnelor, uzufruct practicat în timpul existentei graniței conform mai sus amintitelor puncte VII și VIII, și anume intr-o asemenea măsura în care le-a fost permisa și până acum, până la reglementarea definitiva pe baza punctului 4 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, prin exacta respectare a indicațiilor silvice de taiere a pădurilor și a regulilor existente de protecție a pădurilor.

De asemenea cu aceasta ocazie este clar specificat ca procurarea lemnelor pentru construcție și negoț din aceste pășuni alpine alodiale, respectiv părți de pășuni alpine alodiale, se va putea face numai sub restricțiile existente în timpul Institutului de granița, respectiv numai în măsura în care se va face cu mina de lucru proprie sau a altor grăniceri și cu mijloace de transport/care trase de animale proprii sau ale altor grăniceri.

În precedentele puncte VII și VIII pășunile indicate pe pășunile alpine alodiale ZIMBROAIA și PIATRA LUI ORBAN în suprafața de 142 jugari și 677 stânjeni pătrați și respectiv 29 jugari și 405 stânjeni pătrați, apoi pe partea de pășune alpina alodiala DELBIDAN, ridul I, în suprafața de 485 jugari și 331 stânjeni pătrați, aflate în folosința comunei BORGO-PRUND, care în cea mai mare parte au apărut prin defrișări ale pădurilor, în conformitate cu punctul 6, lit.c., al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, rămân de asemenea o proprietate a erariului. Însă comuna BORGO-PRUND va rămâne mai departe în uzufructul pășunii pentru animale aflate de asemenea acolo, până la definitiva reglementare conform punctului 4 al mai sus amintitului prea-înalt Rescript din 27 august 1861.

Pe baza punctului 4 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 fânețele indicate la punctul VII, aflate în folosința comunei BORGO PRUND pe pășunea alpina alodiala ZIMBROAIA în suprafața de 9 jugari și 1369 stânjeni pătrați, apoi fâneața indicata în același loc, aflata în folosința comunei BORGO RUS în suprafața de 56 jugari și 872 stânjeni pătrați, sunt dimpotrivă de lăsat mai departe ca proprietate comunelor respective; la care în același timp, referitor la terenul de fâneața din urma în suprafața de 56 jugari și 872 stânjeni pătrați se va face referința pe **diesfalligen Motivirung/motivația respectiva?** în sentința nr. 637 pentru comuna BORGO RUS din 18 mai 1864.

În conformitate cu punctul 6 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 clădirile și terenurile de fânețe aparținând erariului, indicate la punctul VII pe pășunea alpina alodiala ZIMBROAIA respectiv pe așa-numitul prediu TIHUTA sub 1 bis respectiv 7, rămân și mai departe o proprietate a erariului.

Existentul izvor sărat, indicat la punctul VIII pe pășunea alpina alodiala PIATRA LUI ORBAN, rămâne de asemenea în proprietatea erariului.
Procurarea apei sărate din acest izvor permisa până acum comunei BORGO-MURESENI nu este atinsa prin aceasta hotărâre.

În sfârșit pe pășunile alpine alodiale ZIMBROAIA și PIATRA LUI ORBAN, apoi pe partea de pășune alpina alodiala DELBIDAN, ridul I, existentele terenuri defrișate (terenuri arabile, fânețe și pășuni) care la momentul desființării graniței la 22 ianuarie 1851 se aflau în proprietatea foștilor grăniceri, pe baza punctelor 1 și 2 ale prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 vor fi lăsate în posesiunea respectivilor proprietari, fără ca aceștia sa aibă de plătit vreo despăgubire.

Din contra, în ceea ce privește partea de pășune alpina DEALUL BLASI, **(Dealul Blagii. NV)** (ridul II al pășunii alpine DELBIDAN), pădurea existenta acolo în suprafața de 2000 jugari, apoi pășunea comunala existenta acolo în suprafața de 17 jugari și 1495 stânjeni pătrați vor fi

atribuite ca proprietate comuna tuturor comunelor văii BARGAULUI pe baza Conscripției de dare din anul 1783 și a punctului 4 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, după ce acestea au fost ca atare și înainte de înființarea graniței.

Până la definitiva reglementare a condițiilor de proprietate modalitatea de până acum în ceea ce privește folosirea terenurilor, va fi sa rămână totuși mai departe menținuta de către respectivele comune.

Pe partea de pășune alpina DEALUL BLASI, **(Dealul Blagii. NV)** (ridul II), terenurile aflate la momentul desființării graniței (terenuri arabile, pășuni și fânețe) în proprietate individuala a foștilor grăniceri, pe baza punctelor 1 și 2 ale prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 rămân însă în posesia respectivilor proprietari.

Aici, referitor la toate acele defrișări, locuri de pășunat și așa-numite fânețe de pădure care se afla în actuala Sentința în numitele pășuni alpine și respectiv păduri și care sunt atribuite în posesia respectiv proprietatea fie a comunelor, fie a fostelor familii de grăniceri, reglementarea posesiunii pe baza punctului 2 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 este categoric rezervata conform cerințelor de protecție a pădurilor.

În același timp, atât erariului cit și comunei BORGO PRUND le este rezervat dreptul, ca defrișările care au fost făcute arbitrar/samavolnic după 22 ianuarie 1851 în pădurile alodiale sau comunale la care se refera prezenta sentința sa fie revendicate pe cale legala în timp de trei ani.
În ceea ce privește în special defrișările din pădurile pășunilor alpine alodiale DELBIDAN și PIATRA LUI ORBAN: în vara anului 1863 acestora le-au fost măsurate geometric suprafețele adevărate de către grănicerul cezaro-regesc KUN repartizat Comisiei și au fost combinate cu suprafața înscrisa în Cartea funciara.

Rezultatul acestei măsurători este conținut mai îndeaproape în *sub* A al anexei atașat din operatul geometru din anul 1863-1864 numit mai sus.

Aici de văzut tabelul din ANEXA A 111

Luate în parte unele defrișări au o suprafața mai mare, altele una mai mica decât apare înscris în Cartea funciara, în timp ce altele sunt indicate în confirmare/aprobare ca defrișări noi, care nu apar înscrise sub nici un număr topografic în Cartea funciara. Rămâne spre aprecierea înaltului erariu ca în răgazul de trei ani probabila reclamație referitoare la excedentul/surplusul de defrișări găsit în anul 1863 împotriva Cărții funciare, precum și referitor la defrișările menționate ca fiind noi în pășunile alpine repartizate erariului, respectiv pădurilor, sa fie înaintata pe cale legala. Dar în orice caz operatul geometrului KUN ar putea sa servească ca dovada despre numărul și întinderea defrișărilor efectuate în anul 1863 în pădurile alodiale ale pășunilor alpine DELBIDAN și PIATRA LUI ORBAN și drept urmare și mai nou și pentru reglementarea definitiva..

X. Ca urmare a Protocolului încheiat cu comuna la 15 mai 1863 biserica greco-orientala din BORGO PRUND a posedat în momentul desființării graniței și poseda și în momentul actual în ridul I, partea a I-a a Cărții funciare, în afara de noua casa a Domnului în suprafața de 204 stânjeni pătrați sub numărul topografic 57 și vechea, părăsită casa a Domnului în suprafața de 38 de stânjeni pătrați și spațiul înconjurător în suprafața de 521 stânjeni pătrați sub numerele topografice 134 și 135, apoi mai departe în ridul X un teren arabil în suprafața de 988 stânjeni pătrați sub numărul topografic 3106 și o pășune în suprafața de 1 jugar și 999 stânjeni pătrați sub numărul topografic 3105.

În afara de acestea, conform mai sus amintitului Protocol de audiere, în BORGO PRUND încasările taxelor de târg sunt împărțite între casa comunala și biserica greco-orientala. Mai departe, în momentul desființării graniței, biserica greco-catolica din BORGO TIHA a posedat și poseda și acum pe teritoriul hotarului comunei BORGO PRUND și anume în ridul IX un teren pentru fâneața în suprafața de 3 jugari și 447 stânjeni pătrați sub numărul topografic 2923 și în ridul X un teren pentru fâneața în suprafața de 1 jugar și 1170 stânjeni pătrați sub numărul topografic 3074 și o pășune în suprafața de 1 jugar și 1169 stânjeni pătrați alături de un teren steril în suprafața de 1 jugar și 1169 stânjeni pătrați sub numerele topografice 3075 și 3076.

Preotul greco-oriental din BORGO PRUND nu poseda proprietate (așa-numita PORTIO CANONCA), pentru existenta sa acesta primește pe lângă veniturile stolare și o contribuție anuala de 17 ½ cr. OWS din partea fiecărei familii de credincioși.

Dimpotrivă, preotul greco-catolic din BORGO BISTRITA are ca parte componenta a PORTIO CANONICA pe teritoriul hotarului comunei BORGO PRUND și anume în ridul IV doua terenuri arabile în suprafața de 1160 și respectiv 1300 stânjeni pătrați, sub numerele topografice 1868 și 1941, apoi o pășune în suprafața de 1170 stânjeni pătrați sub numărul topografic 1869 și preotul greco-catolic din BORGO MURESENI are de asemenea ca parte componenta a PORTIO CANONICA pe pășunea alpina PIATRA LUI ORBAN (ridul III) o fâneața în suprafața de 1 jugar și 1437 stânjeni pătrați, sub numărul topografic 95.

Referitor la bisericile respectiv la preoții din BORGO PRUND, TIHA și MOROSENI, în conformitate cu punctul 5 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, acestea respectiv aceștia vor rămâne în continuarea în posesia mai sus menționatelor clădiri și terenuri posedate deja în momentul desființării graniței.

Condițiile/raportul/detaliile referitoare la împărțirea între casa comunala și biserica greco-orientala de acolo a taxelor de târg în BORGO PRUND precum și contribuția credincioșilor pentru existenta preotului greco-oriental de acolo nu vor fi afectate prin prezenta Sentința.

XI. Conform Conscripției de dare din 1783 a dominiului BORGO, fragmentul/capitolul: *„RELIGIO, CONSUETUDINES et BENEFICIA, etc."* și conform Protocolului de rectificare din anul 1789, pagina 103, precum și conform Protocolului de cercetare al Comisiei reulatoare de posesiune grănicereasca din anul 1853, coala 109, în toate comunele văii BARGAULUI dreptul de regal a fost practicat de către administrația militară respectiv erariul militar sub stăpânire/domnie și în timpul existentei graniței și anume exclusiv în perioada dintre Crăciun și Sf. MIHAI. În conformitate cu punctul 7 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, aceasta stare de drept trebuie sa rămână mai departe în vigoare atât pentru erariu cit și pentru comuna BORGO PRUND..

XII. În momentul desființării graniței la 22 ianuarie 1851 în comuna BORGO PRUND au existat, ca urmare a Actului de predare din anul 1851, referitor la predarea în administrație civila a Regimentului grăniceresc 2 roman, **Ausweis** M1, și ca urmare a Protocolului încheiat la 15 mai 1863, precum și ca urmare a listei furnizata de către comuna la 29 septembrie 1864, următoarele mori de măcinat:

1.moara de măcinat cu doua pietre al lui Carolina KUHL, actualmente aparținând lui ZINZ MICHAEL, sub numărul topografic 784.

2.moara de măcinat cu doua pietre pomenita deja în Sentința din 24 martie 1865 pentru comuna BORGO TIHA, aparținând foștilor grăniceri GEORGE NECUTZ și VASILE LAZARUT din TIHA (în locul ultimului actualmente în proprietatea lui MAFTEI MONDA din PRUND), sub numărul topografic 977, apoi

3.moara de măcinat cu o piatra a foștilor grăniceri MACARIE PASARE, IOAN VRASMAS et compania, actualmente aparținând lui GUSTAV LIEBEWEIN, sub numărul topografic797.

4.moara de măcinat cu o piatra a fostului grănicer CIRIL FLAMAND, actualmente aparținând căpitanului MAXIMILIAN KAFKA, sub numărul topografic 903.

5.moara de măcinat cu o piatra a fostului grănicer TODOR GORIA, sub numărul topografic 332, în sfârșit

6.moara de măcinat cu o piatra a foștilor grăniceri DUMITRU și BULEU, sub numărul topografic 119 (în vechea Carte funciara sub numărul topografic 98), care conform mai sus amintitei liste a comunei din 29 septembrie 1864 a fost din nou construita.

Celelalte 3 mori de măcinat cu o piatra ale foștilor grăniceri STEFAN FORFOTA, BASIL BODI și PANTELIMON ORBAN, menționate în mai sus amintitul Act de predare, **Ausweis** M1, nu mai exista astăzi.

Mai departe, în momentul desființării graniței, conform mai sus-amintitului **Ausweis**, au mai existat următoarele gatere/mori de firez:

1.Gaterul/moara de firez a lui GREGOR VRASMAS et compania care, conform mult-amintitului Act de predare, a ars și de atunci a fost din nou construita, actualmente aparținând lui IOAN VRASMAS, sub numărul topografic 806 (în vechea Carte funciara sub numărul topografic 640).

2.Gaterul/moara de firez a lui NASTASIA FORFOTA, actualmente aparținând lui TOADER și GEORG FORFOTA, sub numărul topografic 1191.

3.Gaterul/moara de firez a lui GEORGE HARNIA/HORNIA, aflata pe pășunea alpina ZIMBROAIA, de asemenea arsa, conform Actului de predare a fost însă din nou construita (Cartea funciara a comunei BORGO PRUND, partea a II-a, sub numărul topografic 411), și

4.Gaterul/moara de firez aflata de asemenea pe pășunea alpina ZIMBROAIA, amintita deja în Sentința din 24 martie 1865 pentru comuna BORGO TIHA, aparținând fostului grănicer CIFOR CIOANCA (Cartea funciara partea a II-a, sub numărul topografic 396).

În timpul existentei graniței, pentru fiecare din morile de măcinat menționate mai sus a fost plătita către Fondul grăniceresc de provente o taxa anuala de 51 cr. CMZ sau 89 25/100 cr. OWS și pentru fiecare dintre menționatele gatere/mori de firez o taxa anuala de 7 fl. 30 CMZ sau 7 fl 87 5/10 cr. OWS.

Conform punctului 8 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, taxele menționate de la mai sus amintitele mori, în măsura în care acestea mai exista, vor fi plătite erariului.

În ceea ce privește moara de hârtie în BORGO PRUND, fosta erara, mai târziu însă vânduta privaților și actualmente aflata în proprietatea lui GOTTLIEB HALTRICH sub numărul topografic 826, conform respectivului contract de cumpărare din 20 septembrie 1818 cumpărătorului îi revine obligația, pentru/**sisemasige** casa și teren, apoi ca negustor sa plătească taxele de negoț după mărimea fostului *fundus instructus* cu 100 fl. anual, spune o suta de guldeni CMZ, trimestrial *pro aerario* și taxa de negoț va avea voie sa fie mărita numai în cazul în care în viitor va avea loc o extindere a negoțului/afacerii prin **Vermahrung a Stampfer**.

După ce actualmente la Direcția financiara cezaro-regeasca a districtului din Bistrița, cu referința asupra adresei ei nr. 11882/1864 din 9 februarie 1865, s-au consimțit oricum cercetările în legătura cu cifrele sau taxele ce trebuiesc plătite de la fabrica de hârtie și mai cu seama s-a discutat și despre problema, în ce măsura taxele stabilite în mai sus-amintitul contract sunt de plătit mai departe: la timpul sau, în funcție de rezultatul în acest caz, va urma din partea numitei direcții financiare a districtului și hotărârea despre taxele datorate fabricii de hârtie.

Însă în ceea ce privește Actul de predare din anul 1851, **Ausweis** M1, referitor la evidenta taxa de teren per. 49 CMZ făcuta/impusa proprietarilor morii de hârtie din BORGO PRUND, nu este nici îndeaproape stabilit daca aceasta ar fi o taxa de teren *în recognitionem dominii*, nici nu este corespunzător stabilita legalitatea?? sa printr-un contract sau un alt fel de document.
În ceea ce privește ridicarea de noi mori sunt hotărâtoare prevederile politice.

XIII. Referitor la pescuit rămân valabile condițiile existente la desființarea Institutului de granița, urmare cărora acesta este lăsat liber grănicerilor conform Protocolului Comisiei regulatoare de posesiune din 7 iulie 1853, coala 191.

XIV. Până la emiterea unei noi legi a vânătorii sunt hotărâtoare prevederile politice aflate în vigoare referitoare la dreptul de vânătoare.

XV. După punctul 11 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861, încasările din ținerea târgurilor anuale și săptămânale, care înainte erau încasate de către Fondul de provente, vor fi predate respectivelor comune.

După ce totuși, conform declarației comunei citata la punctul X de mai sus, în BORGO PRUND veniturile târgurilor săptămânale sunt împărțite egal între casa comunală și biserica greco-orientală, acest raport rămâne mai departe așa.

XVI. Dreptul de tăiere și vindere a cărnii este anulat.

XVII. Așa cum este cunoscut, în timpul Institutului de granița a existat/funcționat în localitatea de stat major Năsăud o școala superioara susținuta din Fondul grăniceresc de provente, la

care este deschisa intrarea tinerilor tuturor celor 44 de comune grănicerești ale fostului Regiment grăniceresc 2 roman.

După ce majestatea Sa apostolica cezaro-regeasca în punctul 14 al prea-înaltului Rescript din 27 august 1861 a binevoit sa ordone ca toate drepturile de regal sa fie lăsate fostelor comune grănicerești ale văii Rodnei, ca spezele care pentru valea Rodnei și populația sa de atunci au fost acoperite din veniturile acestora, cu privire la Fondul grăniceresc de provente, și de acum încolo vor fi acoperite din acele venituri și ca acele clădiri împreună cu anexele ridicate în Năsăud din Fondul grăniceresc de provente, care în momentul de fata sunt folosite în scopuri de învățământ, vor trebui sa rămână mai departe pentru aceleași scopuri; astfel au fost lăsate de către Comisie pentru amintitul scop următoarele în ultimul timp ca scoli folosite clădiri de provente grănicerești cu mai sus menționatele obligații pentru întreținerea acelorași din încasarea drepturilor de regal ale văii Rodnei:

a. fosta locuința a locotenent-colonelului cu numărul 308, împreună cu curtea în suprafața de 794 stânjeni pătrați, cu grădina aparținătoare în suprafața de 1483 stânjeni pătrați.

b. fosta locuința a căpitanului cu numărul 2, împreună cu curtea în suprafața de 439 stânjeni pătrați, cu grădina aparținătoare în suprafața de 662 stânjeni pătrați;

c. clădirea fostei scoli de fete a erariului cu numărul 43, împreună cu curtea în suprafața de 155 de stânjeni pătrați, cu grădina aparținătoare în suprafața de 732 stânjeni.

Mai departe ca urmare a Hotărârii nr. 4369 ex. 1862 din 26 iunie 1863 a Cancelariei aulice transilvănene între mai înainte amintitele obligații sunt lăsate în Năsăud încă următoarele 4 clădiri ca și locuințe pentru învățător principal și trei învățători, și anume:

d. fosta locuință a moașelor regimentului situată la numărul 40 nou, 34 vechi, împreună cu curtea în suprafața de 109 stânjeni, sub numărul topografic 86, cu grădina aparținătoare în suprafața de 834 stânjeni sub numărul topografic 87;

e. fosta locuință a sublocotenentului situată la numărul 42 nou, 36 vechi, împreună cu curtea și grajdul aflata în aceasta în suprafața de 226 stânjeni, sub numărul topografic 90, alături de grădina aparținătoare în suprafața de 1119 stânjeni, sub numărul topografic 91;

f. fosta locuința a dulgher situata la numărul 44 nou, 38 vechi, împreună cu curtea în suprafața de 136 stânjeni, sub numărul topografic 94, alături de grădina aparținătoare în suprafața de 671 stânjeni, sub numărul topografic 95, în sfârșit

g. locuința învățătorului de școala normala situata la numărul 306 nou, 236 vechi, împreună cu curtea în suprafața de 139 stânjeni, sub numărul topografic 634, alături de grădina aparținătoare în suprafața de 340 stânjeni, sub numărul topografic 635.

În orice caz necesarele hotărârile despre condițiile comunelor grănicerești ale fostului Regiment grăniceresc 2 roman situate în afara văii Rodnei în legătura cu școala superioara în cauza din fosta localitate de stat major Năsăud rămân rezervate autorităților competente cu referire asupra Raportului nr. 140 din 20 septembrie 1862 dat de către înalta Cancelarie aulica regeasca și de către înaltul Minister de Finanțe cezaro-regesc.

În fine, în ceea ce privește petiția înaintată de către comuna la 13 aprilie 1864 pentru cedarea fostei locuințe a locotenent-colonelului, apoi a fostei locuințe a medicului sef și a prăvăliei negustorului/vânzătorului împreună cu grădina aparținătoare pentru scopuri de învățământ și bisericești, aceasta a fost înaintata conform punctului 6 al Instrucțiuni comunicate Comisiei de către înaltul Minister de Finanțe cezaro-regesc, în legătura cu care este de așteptat o decizie.

În cazul în care comuna se va simți încărcată/împovărătat într-un fel sau altul prin acesta sentința atunci ii este liber ca în răgazul de șase săptămâni de la primirea acesteia, termen ce nu trebuie sa fie depășit, sa depună recurs împotriva acesteia la înalta Cancelarie aulica a Transilvaniei.

Bistrița, 24 iunie 1865

De la Comisia cezaro-regeasca regulatoare de posesiune grănicerească pentru districtul fostului Regiment grăniceresc 2 roman

Pock, general-maior

Extras din operatul de măsurători al Comisiei cezaro-regeşti regulatoare de posesiune în teritoriul fostului Regiment grăniceresc II roman executat de către geometrul cezaro-regesc ALBERT KUN repartizat Comisiei în anul 1863/64:

astfel nr.
numele posesorilor individuali al terenurilor defrișate ce apar în locuințele alodiale ???????
aparţine comunei
înregistrat în CF
în ridul
sub nr. topografic
în suprafața de
suprafața actuala
din contra în CF
mai mult
mai puțin
observații

La observații
împreună cu parcela 448
defrișări noi
defrișări noi cu proprietari
în cearta cu
pădure nou tăiata
izvor de sare
???????

Despre această comună se afirmă că este cercul Borgo-Prundului şi face parte din districtul Năsăudului, care *„...din vechime să numea „**Prundu Săcului** deducţiune de la Isvorul **Săcu**, loc prundos; acest izvor isvorăşte din mişlocul muntelui Heniu şi curge de-lungu opidului şi să escurge în apa Tiha, la podul ce trece la comuna Bistriţa....()...iar acum se numeşte Borgo Prund."*

În privinţa vechimii localităţii se scriu următoarele: *„Această comunitate s-au împopulat pe încet, din tempii cei barbari, pre când locuitorii acestei patrii ce-au fost limpede romani (colonişti de-a romanilor veniţi sub împărăţia lui Traian), goniţi fiind de tot soiul de inimici s-au tras în munţi şi printre păduri, căutându-şi scăparea vieţii şi scutire în contra pradelor celor crâncene a popoarălor sălbatice ce năvălea în patrie adeseori".*

Originea numelui localităţii este atribuită bineînţeles romanilor: *„Numirea **Borgo** dovedeşte cum că în tempi, romanii singuri era locuitorii acestei patrii, au adus cu sine acest nume din Italia, deoarece aflăm prin Italia mai multe locuri care astăzi poartă încă numele **Borgo**; apoi cuvântul **Borgo** mai are şi în limba franciesă însemnătatea sa, adecă oraş sau cetate."*

Suntem de părere că denumirea *Borgo* este într-adevăr de origine romană, din motivele pe care le vom expune în continuare.

Existenţa acestor denumiri foarte frecvente pe teritoriul actualei Italii, patria de origine a romanilor, este certă. Numai romanii care au cucerit Dacia, fapt care e de asemenea o certitudine, au adus aceste denumiri, cum în mod normal face orice cuceritor de terenuri atunci când denumirile acestora sunt necunoscute, sau găsite pustii din cauza retragerii populaţiei băştinaşe.

Popoarele migratoare care au năvălit prin aceste locuri, după retragerea armatei romane, nu au colonizat. Ele au prădat periodic dar nu au rămas. Numai cumanii, pecenegii şi slavii s-au aşezat, aproape în mod paşnic, în locurile bune pentru agricultură. De la cumani a derivat românescul Coman, maghiarizat în Kemeny şi probabil Kelemen, de la care vine denumirea munţilor Călimani. Prezenţa pecenegilor este amintită de vechiul nume al satului Viişoara, din vestul Municipiului

Bistriţa, cunoscut în primele acte din 1332 ca *Villa Paganika*[55,] iar abia în 1432 ca *Beşeneu, după* maghiarul *Besenyo,* sinonim cu *Pecenea*-g, purtând ulterior şi numele german *Heidendorf,* dar şi pe valea superioară a Şieului, prin denumirea satului *Bârla,* atestat documentar din anul 1319.

Slavii au tradus, în limba lor „Repedea" în „Bistriţa" (repede=bâstro), iar Tiha a rămas neschimbată, fiind înţeleasă aşa cum era (tiho=linişte). „Borgo" sau „Bârgău" a fost probabil înţeles după rădăcina slavă „bereg" (mal, pe mal), unde aşezarea slavilor a devenit un „beregovo" (aşezare pe malul râului). Ei s-au asimilat în timp cu populaţia existentă, de origine daco-romană, refugiată mai ales în zonele montane, izolate şi ferite, ajungându-se la denumirea comună, Borgo, de origine latină, devenind, ulterior, românească, de „Bârgău".

Ungurii, care au venit ulterior, în Ţara Bârgaielor, au preluat la rândul lor denumirea de „Borgo", aşa cum au găsit-o, fără a da nici un singur nume nou, care să fie de origine maghiară, ei doar au tradus numele existente ale locurilor. Nu acelaşi lucru s-a întâmplat cu numele de familie care au fost, cât era cu putinţă, maghiarizate.

Argumentaţia noastră este extrem de simplă. Cuvântul „borgo" nu are rădăcină în limba maghiară, deşi mulţi au crezut-o şi încă o mai cred, fără a fi consultat un dicţionar. Singurul cuvânt cu rădăcină *borgo*, existent în dicţionarele maghiaro-române, este *borgoensis*, care înseamnă locuitor al Bârgaielor. Dovada este mult prea clară că denumirea a fost preluată de către unguri, direct de la romani, de la care rămaseră desigur documente şi nu de la slavii care au trăit înaintea lor în aceste locuri, sau de la saşii care au fost colonizaţi mai târziu.

Dovada că numele tuturor *bârgaielor* au fost preluate de unguri, aşa cum erau înainte de venirea lor, rezultă din simpla analiză a denumirilor localităţilor bârgăuane în timpul ocupaţiei maghiare. Nici măcar nu au fost traduse, doar scrise şi pronunţate cu ortografie maghiară.
Comuna Susenii Bârgăului se chema Borgo-Szuseny (în maghiară sus= hat fent, fenn), Borgo-Myjloszeny (în maghiară mijloc=Kozep), Borgo-Joszyeny (jos=alacsony). Deci nu se poate spune despre unguri că ar fi dat localităţilor bârgăuane denumiri ungureşti.

Din franceză sau germană cuvântul „bourg", respectiv „burg", nu putea să fie la originea numelor acestor localităţi, prin care aceste popoare nu au trecut, înainte de venirea ungurilor.

Spre deosebire de limba maghiară, în care rădăcina „borgo" nu există, în limba germană a fost uşor de preluat „Borgo", drept „burg", devenit în limba română „Bârgău".

Această preluare a vechilor denumiri, în limba germană, nu a fost în sensul de „cetate" sau „târg", pentru că se pare că Bârgaiele nu erau aşa ceva, dar în înţelesul oferit de „berg" (munte), „bergen" (a ascunde, a tăinui, a se pune la adăpost) sau, mult mai sigur cred eu, de „bergan" (la deal, în sus), cum foarte bine arată profesorul Titus Wachsmann-Hogiu[56]. Nu suntem însă de părerea că numele „Borgo" provine din limba germană, cu toate că saşii au stăpânit oraşul Bistriţa, cu atestare documentară mult mai veche decât Bârgăul, pentru că şi numele acestui oraş a fost preluat de la slavi. Dece atunci saşii ar fi botezat doar Bârgăul, în care prea puţini dintre ei s-au aşezat, şi nu ar fi botezat Bistriţa, oraş cu adevărat săsesc în acele vremuri, dar căruia nemţii i-au spus, în toate actele cunoscute, „Bistritz".
Ne putem însă gândi şi aici, pe unde a stăpânit Imperiul Roman, că cea mai veche denumire a Bistriţei, ar fi avut de asemeni o origine romană sau chiar dacică, încă necunoscută. *

În întreaga Transilvanie sunt numeroase alte toponime rămase de la daco-romani, create de români ori preluate de la slavi, care dovedesc faptul că la venirea lor, cuceritorii unguri au găsit o populaţie autohtonă mai numeroasă decât ei, alcătuită din români, organizaţi într-o obşte sătească, formând mica *ţară* a Bârgaielor, condusă de un jude.
Se cunosc numeroase astfel de *ţări*, formate în depresiuni naturale şi pe văile ferite ale râurilor, precum: Ţara Oaşului, Ţara Maramureşului, Ţara Năsăudului, Ţara Dornelor, Ţara Bîrsei, Ţara Făgăraşului, Ţara Loviştei, Ţara Haţegului, Ţara Severinului, etc., denumite chiar de administraţia austro-ungară, drept Districtus Valahicus, Vallis Valahalis, Districtus sau Vallis Rodnensis. Formarea acestor *ţări* este rezultatul împingerii populaţiei autohtone, de către numeroasele invazii

52 I. Iordan, *Toponomia românească,* Bucureştii, Editura Academiei R.S.R., 1963, p. 279.
[56] „Mic ghid prin Ţara Bârgăului", Ed. Răsunetul, 2003, Bistriţa.

ce au urmat retragerii romane din Dacia. Populaţia românească a dăinuit timp de secole în aceste sigure *ţări*, fiind recunoscute de regalitatea maghiară, dar şi ajutate de provinciile româneşti, spre care se făceau, în vremurile de restrişte, revărsări de populaţie.

Coroana maghiară devenea proprietara terenurilor ocupate, pe care le dăruiau uneori familiilor de nobili, mănăstirilor sau bisericilor, actele de danie fiind primele atestări documentare şi în cazul teritoriului Ţării Bârgăului.

Cu toate că primele atestări documentare ale aşezărilor din zona cercetată de noi sunt relativ târzii (secolele XIII-XIV), nu ne îndoim că vechimea lor este mult mai mare, iar cei care le-au populat au fost, din timpuri străvechi, românii, în favoarea acestei ipoteze pledează atât vestigiile arheologice şi toponimele amintite mai sus, cât şi menţiunile documentare din secolele XIII-XVIII, cărora li se adaugă situaţia existentă azi: din cele 13 sate la care ne referim aici, 11 sunt locuite, în exclusivitate, de români, iar în Şiuţ trăiesc, alături ele 1016 români, patru maghiari şi un german. Doar în Şieu există o populaţie maghiară ceva mai numeroasă.

După consolidarea stăpânirii maghiare în răsăritul Transilvaniei, o parte din satele aflate la graniţa cu Moldova şi-au păstrat autonomia şi organizarea mai veche, întrucât locuitorii lor, alături de saşii colonizaţi aici, îndeplineau, încă din secolul al XII-lea, funcţia de grăniceri. Prin secolul al XV-lea şi aceste sate îşi pierd rolul militar, fiind supuse unui regim iobăgesc de către saşii din cetatea Bistriţei. Abia în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, cînd se reorganizează regimentele grănicereşti din Transilvania, 21 de sate, din Valea Rodnei, 5 de pe valea Şicului şi două de pe Mureş redevin gate grănicereşti, făcând parte din Regimentul 2 român grăniceresc, cu sediul la Năsăud. ori însă, băjenarii reveneau în ţinutul natal. Aceasta dovedeşte că Relaţiile permanente şi istoria, în multe privinţe, comună a românilor de pe cele două versante ale Carpaţilor Orientali au lăsat urme şi asupra graiului vorbit pe valea superioară a Şieului, fără să-i anuleze însă originalitatea şi structura specifică, dobândite prin îndelungata evoluţie *a* vorbirii românilor din nord-estul Transilvaniei, aflaţi aici încă din vremea de început a limbii şi poporului nostru.

Teritoriul aparţinător comunei Prundu Bârgăului, în 1865, este descris cu următoarele *„... numiri: „**Pre Săcul”,** pentru că zace pe lângă isvoru aşa numit, apoi „**Brujeni**” pentru că cele mai multe familii ce locuiesc în acea parte poartă numele „Brujiu” şi „**Preste Vale”** căci un dărab a opidului îşi are estensiunea sa şi preste apa ce curge de către Tiha şi Bistriţa. Afară din sat să numeşte**: „Zăvoiul Vrăşmăşenilor**”, loc arător de soiu cel mai bun pre aicea; Râtu Frijenilor”, loc cositor, Între Văi, locuri de grădini, Gura Văii Ciorii, Coasta Luncii, **Gura Părăului Sucilii.** cu locuri ce umblă mai mult cosite decât arate şi se află mai multe case, care tot mereu sunt locuite prin stăpânii lor. **„Dealu Mondii”** cu **Coastele**, loc cuprins cu tufiş, „**Coasta Cârstii”, Săcăturile,** de la locuri saci, **Dealu Gancii şi Dealu lui Tănasă**; toate aceştia numiri cuprind locuri de diversă culturi, adică arătoare, cositoare, păscătoare şi cu pădure; preste ele trec numai cărări şi drumuri de câmp foarte rău conservate; din aceste ţinuturi isvorăsc păraele: Valia Cioara, Sărata din Sus, Sărata din Jos**, Părăul Dăcioiului** şi Parau lui Tănasă; pe Dialu lui Tănasă în vârv înceată estinderea hotarului, parte de către sud şi miazăzi şi de acolo iarăşi către opid întorcând trecem preste **Zăpodia lui Şofron, Zăpodia Câineştilor**, Poiana Lungă, **Poiana Tanchii**, **Dialu Annii, Papău** [?], Buha, **Pârău Greabului**, Runcu Mare, Runcişoru, Fundu Văii Ciorii, Dosui Râpei, Valea Malului, **Coasta Huciului,** încetează partea hotarului de către miazăzi şi aceste numiri cuprind în sine tot culturile de mai sus zisă, la care să observează că pădurile se află pe vârvuri şi picioare de dialuri şi constau numai din lemne subţiri de fag, mesteacăn şi sălciiş; în aceasta parte de hotar să află şi un izvor sărat, unde are comuna fântâna sa de slatină, din care în toată lunea şi vinerea capătă fiecare locuitor al opidului slatină cât e de lipsă gratis.*

*Trecând apoi partea hotarului de către miazănoapte, începem la **Dialu Bodescanilor**, apoi urmează **Dialu Furdui**, Dialu Şdeburoşi, Podereiul Şdeburoşi şi Dialu Acului; aceste numiri cuprind locuri de soiul cel mai puţin roditor şi sunt cuprinsă de huciag de mesteacăn şi să asamină numai locurile ce să pasc; locuri arătoare şi de cosit să află numai prin aşiezături, însă foarte puţine; de aici încolo să începe **Faţa Muntelui Heniu. Cheile Săcului, Tarniţa Parângului şi***

Muncelu, *pe a căror dungă sau culme să formează graniţa cu comuna Leşiu; aceste preste tot sunt crescute cu arbori mari; mai pe poalele muntelui cu fagi, apoi către vârv cu molizi şi brazi; din aceste părţi de munte curg isvoarăle:* ***Valea Brujenilor****, Şdeburoasa, Săcu, Valea Cicerii,* ***Părăul Curtianului****,* ***Valea Clapii****,* ***Valea Trişcaşului*** *şi* ***Valea Gârlea****; tot terenul muntelui are o stare costişă şi să foloseşte ca păşune şi adică prin păduri să păşunează cu oi şi capre iar prin poieni şi golişte cu vite mari; iar lemnu să aduce, parte spre clădiri economice, parte spre vânzare. Coborând din partea muntelui iarăşi către opid, mai avem numirile următoare, adecă:* ***Tărnicioarele,*** *Dialu Ciumagului,* ***Dialu lui Forfota, Dialu Filişcăului, Dialu Rusu****, Cicera, Podereiul Cicerii şi* ***Ploştina Tanchii****; lângă ridul opidului aceste din urmă numiri cuprind mai cu deolaltă locuri de păşiunare, cu huciag mult şi să află numai unde şi unde câte un loc de arat şi cosit e pentru starea lor cea costişă foarte mai nu să pot cultiva; drumurile şi cărările de câmp sunt rău conservate, în capătul opidului din sus să afla* ***un pod mare, ce trece preste apa Bistriţa şi lângă el stă ridicat în onoarea lui Friederich Pampel, care au căzut în bătălia ce au avutu-o regimentul român al II-lea de frontiere grăniţăresc din Ardeal cu rebelii magyari în anu 1849, un monument de piatră cioplită căruia îi lipseşte toată inscripţiunea****. Apoi de-a lungu opidului trece strada ţării ce duce către Bucovina şi în ţinutul lui se află de present, în partea industriară,* ***una maşină de hârtie, 2 mori de fărină maiestroase, apoi 9 mori de fărină, mai simplu construite, şi 7 mori de firez, una boltă cu tot feliul de negoţ şi l ospătărie; este şi staţiune poştală şi residenţia deregătorii de cerc; are numai una biserică de confesiunea greco-orientală, cu o şcoală naţională pentru prunci şi prunce şi alta trivială, în care se introduce (se predă, n.a.) şi cea germană. Din strada ţării, pe lângă podul Săcului, începe drumul de comunicaţiune către Borgo-Bistriţa, la care delaolaltă sunt pusă trei poduri ce trec preste apa Tihii; cam în mişlocul opidului să escurge apa Tihii în Bistriţa, de unde apoi poartă ambe numele apa Bistriţa; piaţa târgului se află lângă strada ţării şi lângă biserica opidană şi târgul să ţine în toată sâmbăta.***

Tot în opidul acesta se află din sus de Isvorul Săcului, de-a stânga stradei, şanţurile ce le-au rădicat magyarii în anul 1849, spre scutirea lor, în contra inimicilor lor*. (Despre aceste şanţuri scrie şi Ilarion Bosga, în monografia sa [57]. Locul „bateriilor" se numeşte astăzi „Pătărie", n.n.).Tot hotaru se mărgineşte către răsărit cu hotaru comunii Borgo-Tiha şi Borgo-Bistriţa, către miazăzi cu a comunii Dorolea, către apus cu a comunii Suseni şi către miazănoapte cu hotaru comunii Leşiu din Valea Rodnei.*

Opidu zace între neşte dialuri sau munţi, înzestraţi cu păduri şi tufişuri, într-o vale romantică şi are o stare înschimbătoare, nu prea netedă; locu e cam petros şi preste tot puţin roditor, din care causă nici în anii cei mai roditori nu se fac atâtea bucate cât să poată îndestuli populaţiunea preste tot anul.

De hotarul opidului se mai ţin încă doi munţi, care sunt despărţiţi atât de locurile sus înşirate, cât şi aceştia din urmă unul de altul.

Cel dintâi este Zîmbroaia, care se află de la hotarul comunei Borgo-Moroşeni în sus şi se împarte în următoarele numiri: Valea Cicerii, ***Prislopul Moldovanului, Prislopul Vrăşmăşenilor****, Faţa Zîmbroii, Dosu Zîmbroii, Optioara, Dealu Tihuţii, Fântânelele, Cicera Corhii şi Piatra Fântânelelor. Preste acest munte* ***trece strada ţării ce duce către Bucovina şi să mai află încă şi strada cea veche; de partea Dealu Tihuţii numită, se află prediu Tihuţa, unde are locuinţa sa măiestru de poştă şi cel de drum; apoi să află rădicată l casarmă de gendarmi şi mai multe încăperi pregătite pentru transpoartele militare; afară de aceasta, să află pre lângă strada ţării l odae, unde este netezitoriul de drum, 2 condace, gata spre a ţine ordinea în privinţa esecutării drumurilor, ce însă de present se află fără atari prisme; apoi sunt 3 mori de ferez şi [în] prediu Tihuţa să află una ospătărie pentru drumeţii ce trec pe stradă; lângă stradă se află în 2 locuri neşte piramide cu inscripţiuni în limba latină şi magyară, care sunt rădicate deodată cu clădirea drumului şi anume cea dintâi se află în ţinutul pre lângă Fântâna Iancului, de-a stânga stradei, zidită de peatră asupra unui şdeab şi întemeiată pe o stâncă; inscripţiunea e următoare: „Ferentz Utya. Felseges Ferentz T.S.S.K. Ditso Uralkodăsa G. Bănffy Gyorgy orszâg. Kormăya alat***

[57] „Monografia comunei Prundu Bârgăului", manuscris, Cluj, 1931.

T.S.S.K. Ingenieur Oberstlieut: Doczy Antal Intezese. G. Bisztos Ujjali Şam. Szorgos Kudor [?] ditai Erdely Orszâg Koltsegevel Epitetet 1812-1820" şi cea de-a doilea să află din sus de prediu Tihuţa, iar pe partea stângă şi are următoarea inscripţiune: „Via Francisca, Gloriose Regnante Caesare Franciso I Publica M. Transilvaniae Principatus. Aere Provam. Gubernate. Georg. corn. Bănffy A.B. Anno 1812 usq. 1820 Constructa. Opus moderante Rec. Archicae Mittris. Pro. Colonello Aut. A Doczy.

Primro C. Cossio. Şam. A Ujfalye Scuipi. Ivanolsz".

Tot terenul acestui munte e foarte cu multe dealuri, nu are şesuri nemic şi locurile cele de cositură se află printre păduri împrăştiate tare, a căror proprietari siliţi fiind a nutri fânul câştigat de pre ele, pe acele locu[ri] au clădit ici şi colea câte o căsuţă şi graşduri; apoi mai pretutindeni să află cărări şi drumuri de câmp, însă foarte rău conservate, ce poartă numele poienilor încotro duc, pre carele le folosesc, afară de proprietarii poienilor, şi alţi locuitori a văii Borgoului, spre aducerea negoţelor de lemn, ce le câştigă prin păduri.

Pădurea e cea mai mare parte de molid şi brad apoi şi de fag şi acest munte se mărgineşte către răsărit şi miazănoapte cu muntele comunei Tiha, către miazăzi cu muntele comunei ***Suseni şi Moroşeni şi printre acesta din urmă comună formează graniţa Valea Tihuţii sau mai bine zis Valea Strajei, apoi către apus tot cu muntele comunei Moroşeni; preste dânsu*** *curg păraiele: Lăzăroaia, Părăul Prislopului, Parau Postii, Iliuţa, Parau Tihuţii, Dornişoara şi Isvoru Ungurului.*

Al doilea munte să numeşte Dalbidan şi Piatra lui Orban, care să număra între munţii cei mai mari şi are următoarele numiri: Tărha, Sgârciu, Vârvu Ghiiciorei, Vârvu Dalbidanului, Picioru Ţiganului, Tomnatecul, Prislopu Dalbidanului, ***Poiana Blaghi****, Prelucile,* ***Dealu Blaghi.*** *Preste aceste numiri şi anume până la Tomnatecul sunt locuri de păşune şi cu pădure; în celelalte numiri se află şi locuri cositoare; din numitele locuri curg isvoarele: către răsărit Sgârciu, către miazănoapte Isvou Lung, Şdeabu Sterpelor,* ***Valea Blaghi,*** *Colbu* ***şi Aurariu,_unde se află rămăşiţele de baie ce-au esistat în tempi vechi, trecuţi şi în anul*** **1854 până în 1859 s-au cercat a deschide acestea băi Gotlieb Haltrich et comp., însă nesucedându-li-să a afla metal de ajuns, s-au părăsit iarăşi; de aicea păşim la** *partea de munte Piatra lui Orban; aceasta mai are următoarele numiri: Gura Isvoarălor, Poiana Slatinii, Colibiţa; ape isvorăsc din aceste numiri şi anume: Pănuleţiu şi Repedele, care ambe formează graniţa împrejurul acestor numiri, până ce se escurg în apa Bistriţii; pre aşezăturile acestor numiri se află locuri cositoare şi căsi de câmp ce se locuesc periodice. Pădurea este molid şi brad; să află şi puţini fagi; drumuri de câmp sunt în toate părţile însă foarte rău conservate şi cu anevoie a umbla pe ele şi poartă numele locului încătrău duc ele; starea locului e foarte muntoasă şi cu stânci mari.*

Borgo-Prund, în 27 faur 1865

Judele opidan: xTheodor Uşieriu, Atanasiu Uşieriu, notar."

* * *

Manuscrisul lui Ilarion Bosga, învăţătorul şi directorul şcolii prundene timp de 46 de ani, este prima lucrare monografică despre comuna Prundu Bârgăului, cu menţiuni pentru Suseni şi Tihuţa, pe care am găsit-o. În această lucrare este descrisă aşezarea comunei, numărul locuitorilor şi religia acestora, precum şi o serie de evenimente petrecute în timpul graniţei militare. Cu deosebire sunt prezentate unele fapte din timpul războiului civil, când Prundul şi împrejurimile au fost principalele scene de lupte, adânc întipărite în memoria locuitorilor, care au lăsat urme în toponimie, dar şi unele monumente, astăzi dispărute. Să lăsăm însă, în continuare, textul original a lui Ilarie Bosga.[58]

„Comuna Prundul Bârgăului este elocată la estul comunei Susenii Bârgăului sub poalele muntelui Heniu, care zace spre nord, şi prin mijlocul ei se extinde ca stradă principală „Strada Naţională", are cam 2700-3000 locuitori, cei mai mulţi români de religie greco-ortodoxă şi jidovi. De această comună se ţine şi cătunul Tihuţa cu locuitorii care locuiesc stabil pe acel hotar.

[58] „Monografia comunei Prundu Bârgăului", 1931, manuscris, ANB.

Comuna a luat fiinţă aproximativ de prin veacul al 12-lea după analele ce s-au putut câştiga. În timpul serviciului militar de graniţă s-a destinat ca centrul companiilor de pe Valea Bârgăului. Acolo era locuinţa maiorului, a medicilor şi locul pentru exerciţiul soldaţilor de pe timpul acela."

Această clădire a fost identificată a fi sediul, de la înfiinţare şi până în prezent a cercului comunal, respectiv a primăriei comunei Prundu Bârgăului şi probabil, uneori a preturii plasei Bârgău. La etajul clădirii au existat locuinţe, la început a maiorului grăniceresc şi a medicilor, apoi a juzilor şi pretorilor. În mod sigur însă a fost şi locuinţa notarilor, fapt despre care avem relatarea fiului notarului Ştefan Bărbos, avocatul Adrian Bărbos din Bistriţa, care a locuit în copilărie acolo. Din păcate, acest valoros bărbat, care deţinea multe informaţii despre Valea Bârgăului, ne-a părăsit în vara acestui an, în urma unui trist accident de circulaţie.

„Prundul Bârgăului este de însemnat de la răscoala ungurilor din anul 1848 în contra Austriei şi a împăratului ei Francisc Iosef I, adică din războiul civil. Împăratul pentru domolirea războiului în contra ungurilor, a cerut ajutor de la împăratul Rusiei şi acesta a trimis o oaste de 2000.000 soldaţi. Dintre care l00.000 soldaţi au intrat în Ardeal pe la pasul Bârgăului şi în Prundul Bârgăului s-a întâmplat ciocnirea cu ungurii. Aici s-a fost săpat prin iobagii români aduşi din prejur un şanţ de apărare în comună şi altul pe Dealul Beciului. Înainte de ciocnire, aceste şanţuri visitându-le generalul Bohm a spus ungurilor că acele şanţuri sunt moartea lor, aşa s-a şi întâmplat, că venind ruşii au bombardat soldaţii de sub poalele Heniului şi de pe podereiul Piscului şi mai toţi soldaţii honvezi aflători în ele i-au omorît, căci teritoriul era pietros şi pietrele iau lovit mortal. Locul acelui teritoriu se cheamă „Baterie" (denumire devenită astăzi „Pătărie", n.n.). *

A doua ciocnire s-a întâmplat din Prund către Susenii Bârgăului (la cimitir). În acest atac ruşii da în unguri din Brujeni (Prund) cu obuze şi avea un ofiţer rus tunar mare maestru în ţintă şi aceasta observând ungurii din cimitirul Susenilor l-au luat pe el în ţintă, omorîndu-1 pe loc. S-a chemat Pampel. Fiind acel ofiţer genial şi de acasă un om bogat, familia i-a ridicat monumentul lângă podul Susenilor, care există şi astăzi, însă e puţin conservat."

Monumentul în discuţie a dispărut, mai demult, de la locul pomenit de Ilarion Bosga. Bătrânii îşi mai amintesc însă de existenţa lui şi se ştie exact locul în care a fost, respectiv lângă piciorul drept al podului, la intrarea dinspre Prund spre Suseni, în mica parcare existentă azi.
Dintr-o informaţie recentă, primită de la profesorul nonagenar Matei Albu, actualul preşedinte de onoare al veteranilor de război de pe Valea Bârgăului, fost elev a lui Ilarion Bosga, am aflat că acest monument se găseşte, în prezent, în curtea garnizoanei din Bistriţa.

În continuare sunt prezentate date despre averea comunei şi unele observaţii critice, pe bună dreptate, privind modul de administrare.

În privinţa bogăţiilor minerale exploatate din coastele Muntelui Heniu, fără să prezinte date, afirmaţiile sunt cu siguranţă exagerate. Nu există aici dovezi sigure nici măcar despre practicarea mineritului, în afara vechilor cariere de rocă vulcanică, de natură andezitică. Despre exploatarea metalelor menţionate se poate afirma, cu certitudine, că acestea se găsesc doar slab diseminate, în masa unor andezite alterate hidrotermal, şi au concentraţii slabe, fără interes economic, în imediata apropiere de suprafaţă.[59]

Despre afirmaţiile privind mineritul din Muntele Dălbidan, deşi autorul monografiei nu prezintă date sigure de informare, ele totuşi există. În zona Colibiţa s-au executat numeroase lucrări miniere, încă din cele mai vechi timpuri, care au şi exploatat, în mod rudimentar, aur, argint, plumb şi zinc, dar în cantităţi reduse. Cercetările geologice detaliate, efectuate în anii 80 în zona Colibiţa – Dornişoara, nu au condus la exploatări rentabile din punct de vedere economic.[60]

În ceea ce priveşte afirmaţia despre cloşca cu puii de aur, cele scrise sunt de domeniul legendei, despre fapte adevărate care s-au întâmplat, dar se ştie din istorie că nu în aceste locuri ale Bârgăului.

---

[59] Niculae Vrăsmaş, Sultana Vrăsmaş „ Prospecţiuni şi studii geologice în perimetrele Muntele Heniu (1983-1984); Valea Leşului-Valea Bârgăului (1985-1986); Miroslava (1986-1987); Dornişoara-Aurari-Colibiţa", Arh. S.C. „Prospecţiuni" S.A., Bucureşti.
[60] ibidem

Lucrarea monografică a lui Ilarion Bosga este totuşi foarte valoroasă. Ea aduce, pe lângă informaţiile despre regimentul grăniceresc, o serie de date despre oamenii de valoare din comuna Prundu Bârgăului, despre biserică şi preoţii care au slujit, din cele mai vechi timpuri, dar mai ales despre istoria şcolii, enumerând în ordine dascălii care s-au succedat.

Continuăm cu cele scrise de Ilarion Bosga.

„Comuna Prundul Bârgăului posedă cam 14 mii jugăre pământ comunal, care constă din păduri, păşuni, dar nu este econonizat raţional, altfel ar fi o comună bogată. Păşunile nu sunt împărţite aşa cum s-ar putea folosi raţional. Prăsirea vitelor se exercită în mod primitiv. Toate acestea din lipsă de oameni destoinici şi disciplinaţi.

De însemnat este că pînă la anul 1848 în coastele muntelui Heniu s-au scos minerale, precum cositor, fier, aramă, plumb şi argint. Acestea se transportau la Baia Mare şi se topeau.

Mai departe în muntele Dalbidan încă din timpurile vechi se aflau băi da aur. Au fost lucrate de slavi mai întâi, apoi de romani, dar cu ocazia invaziunilor popoarelor barbare s-au sistat lucrările. De la băieşii aceştia s-a erezit cloşca de aur cu puii, care au ascunso în muntele Pietrosu. Acest scul pînă la războiul mondial a fost în posesiunea ţării româneşti (1914). În anul 1917 cînd România constrânsă de oştile germane, care au ocupat-o pînă la Prut şi au dus preţioasele statului între care şi Cloşca cu puii de aur în Rusia, la Moscova, de unde s-a furat aproximativ de către acei ruşi.

Minerii aceia, ce au folosit baia de aur, au astupat locul de unde extrăgeau metalele conţinătoare de aur. Acel loc nu 1-au mai putut afla căutătorii după metale de aur, aşa un sas din Beşeneu numit Haltrich şi-a spesat toată averea căutând după aur, apoi Simeon Popandron, fost pretor a plasei Bârgăului încă şi-a spesat averea scrutând locul de unde se extrăgea aur.

Simeon Popandron a fost un om ştiinţific, a avut culese multe date istorice şi ştiinţifice din Valea Bârgăului, dar acelea au ajuns în mâna unor neamuri, care erau ţărani fără ştiinţă şi le-au nimicit.”

La anul 1849 fiind reşedinţa regimentului din Năsăud din cauza războiului civil al ungurilor contra împăratului Austriei mutată în Galiţia, cu ocaziunea domolirii acelei răscoale s-a înapoiat şi aşezat în Prundul Bârgăului.

Oameni intelectuali mai însemnaţi în comună au fost:

Ferdinand Vlad – ofiţer superior, Macedon Pop de Macedonfi – ofiţer superior, Iacob Oanea – director de şcoală, Teofil Morar – învăţător, Todor Vrăsmaş – preot protopresbiter, George Ciott – jude regesc, Dr. Niculau Hângănuţ – medic, Albert Wachsmann – apotecar.

Preoţii din comuna Prundul Bârgăului

Ştefan Vrăsmaş din 1793-1835

1. Andrei Ţifu – a servit din 1794-1799

2. Administrator Alexandru Buzdug în anul 1799

3. Administrator Gavril Andreşel 1799-1800

4. Timoftei Sigmiren 1800-1801

5. Ştefan Vrăsmaş 1801-1835

6. Administrator Terente Bogat 1836

7. Danilă Bogat a servit de la 1836-1844

3. Administrator Vasile Pavăl în 1845

9. Toader Câmpean 1845-1854, fost preot în Şieul Mare

10. Fiul său Niculai Câmpean în anul 1854

11. Ion Hasnăş din anul 1855-1357

12. Toader Vrăsmaş din anul 1857-1903.

Acesta a absolvit gimnaziul inferior din Bistriţa, vorbea perfect nemţeşte. În afacerile preoţeşti şi politice se ştia afla foarte bine. El ştia a conduce poporul, oare îl şi asculta. Despre autoritatea dânsului înaintea poporului din tot Bârgăul amintesc că în comuna Tiha Bârgăului a repausat un Iacob Năcuţ, om bogat de confesiune greco-catolică. Acesta, avea multe neamuri, pînă cu o vorbă, era om însemnat şi cu ocaziunea înmormântării fiind ceva interzicere de al înmormânta

în cimitirul bisericii, s-au trimis jandarmi pentru oprirea aceea, dar poporul s-a răsculat asupra jandarmilor şi cînd s-a comandat foc să împuşte mulţimea, preotul Toader Vrăsmaş, care era în ornate ca preot şi la îngropare a ţinut un discurs celor revoltaţi, că nu s-a întâmplat moarte. Pentru vredniciile sale a fost ridicat la rang de protopresbiter. Todor Vrăsmaş a avut numai o fiică, Lucreţia, care s-a căsătorit cu ***Iuliu Suceava****, preot în urma lui tot acolo.*

13. ***Iuliu Suceava*** *serveşte din anul 1887. Are copii: Toader Suceava – inginer, Ana – măritată cu Nicolau Şoner – profesor în Dej, Zoie – măritată cu Dumitru Ţigănetea – profesor în Dej, Elena – măritată cu Ioan Costea – învăţător, Ionel Suceava – primpretor în Topliţa, Ştefan Suceava – student în drept, Nicolau Suceava – student la politehnică, Maria Suceava – studentă în economie, Marta – studentă la şcoala profesională.*

*14.****Niculau Şoner*** *din 1907-1919 – după aceia a plecat ca profesor la gimnaziul din Dej.*

Statul învăţătorilor confesionali din Prundul Bârgăului:

1. ***Alexandru Ilieş*** *din Tiha Bârgăului. Acesta a fost descendent de nobil, vorbea limba română, germană şi latină. El a servit din* ***1784-1796.*** *În Valea Bârgăului familiile Ilea şi Ilieş a avut diplome de nobili câştigate în războaie. Nobilii primeau şi pământ, dar la români nu le da guvernatorii de atunci, aşa a fost baronul Urs din Sibiu, care a făcut bravuri militare şi încă numai titulă i-a dat fără avere.*

2. ***Ştefan Vrăsmaş*** *din Prundul Bârgăului a servit din anul* ***1790-1807. (1788 – 1793)***

Sub împăratul Iosef al II-lea al Austriei, care a dat şi confesiunei gr.or.drept să îşi deschidă şcoli. Astfel comuna Prundul Bârgăului la anul 1788 cînd a absolvit din şcoala grănicereasca:

1. Ştefan Vrăsmaş*, caporal şi a servit ca învăţător pînă în anul 1793, apoi s-a sfinţit ca preot în comună. După aceea nefiind pregătire de personal învăţătoresc, şcoala confesională din Prundul Bârgăului s-a condus de către cantori şi anume:* ***2 Andron Pop 3. Miron Burbulea****.*

Mai târziu s-a edificat şcoala. Tot în comuna Prundul Bârgăului s-a edificat şcoală trivială, care era frecventată de copii din toate 8 comunele bârgăuane. La această şcoală s-a numit învăţător:

4. Simeon Rus*, care a servit şi la şcoala confesională gr.or. ca învăţător până la anul 1884. După aceea vicarul Marian din Năsăud a trimis ca învăţător la şcoala confesională pe*

5. Domide Morar *din Prislop, care a fost ca învăţător foarte activ şi a instruit copiii bine.*

La anul 1868 s-a ales al 2-lea învăţător:

6. Ştefan Vrăsmaş, *care după servit de un s-a mutat în Mijlocenii Bârgăului, unde primea ca salar 2oo florini, cuartir şi lemne de foc.*

Din anul 1873-1880 iară a fost instituit la comuna Prundul Bârgăului, cînd a fost pensionat pentru că nu ştia ungureşte. Pensia i s-a hotărât 10 florini la lună.

7. Iacob Boizeşan *a servit 2 ani.*

8. De la 1889-l901 a servit ca învăţătoare ***Maria Bosga*** *născută Turturean*

9*.* ***Petru Tomoroga*** *de la 1884-1896*

10. Ion Şut *de la 1896-1899*

11. Maria Cioban *1899-l900*

12. George Ghişa *din Mijlocenii Bârgăului 1900-1902*

13. Mihai Pascu *din Simioneşti 1902-1903*

14. Ion Man

15. Nicolau Şoner*, profesor în Dej*

16. Nicolau Şoner *– teolog*

17. Toader Rânea*, care a servit pînă în anul 1913*

Statul învăţătorilor de la şcoala trivială.

Şcoala aceasta s-a înfiinţat în anul 1784 sub administraţia regimentului al II-lea de graniţă. Această şcoală din 1784-1837, în baza rescriptului cesaro-regescului consiliului aulic belio ddto

Viena 30.III. 1337 B.1239 a propus în limba germană şi română, dar mai mult în limba germană, că învăţătorii se sileau să facă destul poruncilor guvernului, care era german. De la 1837 pînă la 1870 s-a propus numai nemţeşte. După anul 1870 s-a propus limba germană numai cetit şi puţină gramatică cu vocabulă. La anul l771/2 s-a introdus la această şcoală în clasa a III-a şi a IV-a şi limba maghiară în citit şi scris, aşa de atunci, pînă la anul 1884/85 s-au propus în 3 limbi studiile şcolare.

Din anul 1885/6 s-a introdus la această şcoală, ca primul for şcolar curatoratul şcolar. În acest curatorat a funcţionat ca ***preşedinte dr. Nicolau Hângănuţ, medic****, care a lucrat foarte mult pentru bunul interes al şcolii şi numai de atunci se află arhiva sistematizată, iar manipulaţia s-a purtat româneşte şi ungureşte paralel****. Ca notar a funcţionat învăţătorul Ilarion Bosga.*

Membrii curatoratului constau din 7-9 persoane, denumite de guvern.

De la anul 1896 acela s-a schimbat în senat, care se alegea de reprezentanţii comunei pe termen de 3 ani. ***Cel dintâi preşedinte a senatului a fost Todor Vrăsmaş, protopresbiter, ca notar a funcţionat Iacob Vanca, învăţător director şcolar. După moartea acestora a urmat preşedinte Iuliu Suceava, protopresbiter şi notar Ilarion Bosga, învăţător director.*** *Şcoala s-a numit fundaţiaonală. De la anul 1884-1886, pe atunci, era comisar regesc baronul Banffy Dezideriu şi prefect a judeţului. În acest interval şcoalele fundaţionale şi toate jurisdicţiunile din ţinut au fost vizitate şi examinate de acest comisar şi de vicecomitele Albei inferioare, Veres, care erau călăuziţi de directorul gimnazului din Năsăud Ion Ciocan, care era şi preşedintele fondurilor. La examinare a pus mai mare pond pe limba maghiară. În urma acestora s-a eliminat planul de pînă atunci şi s-a introdus prelegerile paralel ungureşte şi româneşte, iar limba germană s-a eschis din şcoală.*

În anul 1907 la 3 noiembrie ***învăţătorul Pompei Bujor*** *s-a îndepărtat din oficiu şi la 12 noiembrie 1907 şi-a trimis abzicerea de la postul de învăţător, după care şcolarii în număr da 193 au fost instruiţi numai de 3 învăţători.*

În anul 1908/9 anul şcolar s-a început numai cu 3 învăţători. În anul 1909 la 2o ianuarie ***învăţătorul Clement Janu*** *s-a îndepărtat din post fiind ales în post la şcoala comunală din Ilva Mare. În anul 1909 la 22.IV. comitetul fondurilor din Năsăud cu 12 voturi contra 7 voturi a conchis sistarea şcolilor fundaţionale din Borgoprund şi Monor cu finele anului 1908/1909. În contra acestor dispoziţiuni, unii membrii ai comitetului fondurilor (cei de pe Valea Bârgăului) au înaintat recurs la ministru unguresc de atunci. În 15.IX.1909 sub nr. 667/1909 (c.a.f.sc.g.) comisiunea fondurilor a adus spre cunoştinţă rescriptul Ministerului de cult şi instrucţiune ungar din 18.VIII.1909 de sub nr. 91793/1909 prin care sistarea şcolii fundaţionale din Borgoprund şi Monor a fost aprobată. Tot atunci s-a dat concediu învăţătorului director Ilarion Bosga pînă la 31 decembrie 1909. Tot cu această ocaziune sub nr. 667/1909 s-a provocat învăţătorul director Ilarion Bosga să-şi înainteze suplica de pensionare în timp de 8 zile. Sub acest număr în 19 noiembrie 1909 este provocat de comisiunea fondurilor centrale scolastice, ca să completeze la timp şi în regulă la toate posturile de învăţători, ce ar deveni vacante în ţară pînă atunci pînă cererile sale vor avea rezultat.*

În 15.IX.1909 – ***Eugenia Greavu, învăţătoare****, a fost transferată la şcoala de fete în Năsăud.*

În urmarea acelei împrejurări că învăţătorul Ilarion Bosga, ca cel din urmă rămas fără post şi îndrumat după un serviciu de 30 ani să-şi caute serviciu la recomandarea lui Albert Wachsmann şi a altor domni străini de naţionalitate, a fost recomandat şi aşa în ianuarie 1910 a fost denumit ca învăţător la şcoala de stat din Prundul Bârgăului, unde a servit pînă la l octombrie 1911, cînd a fost pensionat de statul unguresc.

Se notează că la şcoala de stat de aceea nu a servit mai departe pentru că părinţii copiilor de jidovi se amestecau în afacerile clasificaţiunilor copiilor ce frecventau şcoala şi aşa a avut neplăceri cu ei, i-a îndrumat din edificiul şcolar cu forţa, ei însă şi-au luat avocaţi şi au început contra lui acţiuni, ceea ce 1-a determinat a se pensiona înainte de pertractarea ocupaţiunilor.

La actul pensionării 1-a ajutat foarte mult inspectorul regesc unguresc Mirţse Lajos, care îi era prieten din vremea studierii preparandii.

Din ianuarie 1912 pînă în noiembrie acel an a servit ca funcţionar la societatea „Hebe" în Sîngeorzul românesc (Băi). În decursul acestui serviciu, care a fost numai o improvizare de afaceri, fiindcă societatea nu avea bani şi era administrată rău, şi-a pierdut tot capitalul care îl avea şi s-a retras iară la sediul său în Prundul Bârgăului.

Membrii care au participat la comitet din Bârgău la administrarea fondurilor din Năsăud au fost:

1. Din comuna Mureşenii Bârgăului dr. Niculau Hăngănuţ, medic cercual, un stâlp şi apărător vrednic a şcolii fundaţionale, precum şi a tuturor întreprinderilor culturale.

2. Din comuna Borgotiha – Ion Dologa, paroh şi protopresbiter încă a fost un membru tare activ.

3. Din comuna Borgobistriţa – Pantilimon Zagrai, paroh gr.cat.

4. Din comuna Borgoprund Ilarion Bosga, cel din urmă director de la şcoala fundaţională.

5. Din comuna Borgosuseni – Eliseu Iulian Dan, paroh şi protopresbiter gr. or. de acolo. Acesta mereu a apărat şcoala şi drepturile borgovanilor cu mare râvnă şi a sbiciuit toate concluzele aduse de comitetul fondurilor în contra drepturilor comunelor comproprietare.

6. Din comuna Borgomijloceni dr. Vasile Pahone, avocat, care încă a lucrat întru susţinerea şcolii centrale din Prundul Bîrguului, s-a întrepus cu mare vehemenţă suspendării şcolilor în genere, din care motiv şi din felul ce a dezvoltat pentru cauzale grănicereşti i se atribuie mare laudă.

7. Din comuna Borgojoseni – Simeon Pahone, învăţător, care încă în toate cauzele grănicereşti a arătat interes viu.

8. Constantin Flămînd, paroh acolo în Borgorus, încă a arătat vrednicie în cauzele şcolare şi ţinutuale.

Numele învăţătorilor care au fost aplicaţi la şcola trivială:

*1. **Alexandru Ilieş** din Tiha Bârgăului. Acesta a fost descendent de nobil, vorbea limba română, germană şi latină. El a servit din 1784-1796. În Valea Bârgăului familiile Ilea şi Ilieş a avut diplome de nobili câştigate în războaie. Nobilii primeau şi pământ, dar la români nu le da guvernatorii de atunci, aşa a fost baronul Urs din Sibiu, care a făcut bravuri militare şi încă numai titulă i-a dat fără avere.*

*2. **Ştefan Vrăsmaş** din Prundul Bârgăului a servit din anul 1790-1807.*

*3. **Sabas Pop** din Monor a servit din 1807-18l6.*

*4. **Georga Ursu** din Gledin a servit din 1816-1818.*

*5. **Grigore Bejan** din Monor a servit din 1818-1821.*

*6. **Simeon Rus** din Bistriţa Bârgăului a servit 52 ani, a fost un învăţător foarte harnic.*

*7. **Grigore Tămaş** din Josenii Bârgăului a servit din 1870-1873. Acesta a fost director, ca învăţător tare agil. El a murit în coleră.*

*8. **Iacob Oanea**, învăţător director, a servit din, anul 1873-1903. Ca învăţător a fost tare zelos şi conştiincios.*

*9. **Teofil Morar – a lui Domide** – a servit din anul 1873-1879. A fost un învăţător tare harnic. A murit în tuberculoză.*

*10. **Pavăl Beşa**, învăţător şi preot, a servit din 1878-1904. A propus mai ales religiunea cu mare perfecţiune.*

*11. **Macedon Flămînd,** a servit din 1871-1880.*

*12. **Ilarion Bosga** din Tiha Bârgăului a servit din anul 1880 20 septembrie pînă la 31.VIII.1925.*

*13. **Simeon Monda** din Bistriţa Bârgăului, a servit ca preot şi învăţător din 1874-1884.*

*14. **Eliseu Dan,** ca preot şi învăţător, a servit din 1884-1897.*

*15. **Sever Drăgan şi Beniamin Dan**, cel dintâi din Mintiul român, al doilea din Cusdrioara, au fost detaşaţi în anul 1893, pe cînd Pavăl Beşa, Eliseu Dan şi Iacob Oanea erau suspendaţi pentru un articol scris în gazetă.*

*16. **Pompei Bujor** din Ardan a servit în anul 1903/4 şi în anul 1907.*

*17. **Grigore Băloi** a fost detaşat în anul 1904/5.*

*18. **Clement Ianul** din Năsăud a servit în 1905-1909.*

*19. **Eugenia Greavu** a servit din anul 1897-1909, atunci s-a desfiinţat şcoala fundaţională şi a fost înlocuită cu şcoala ungurească de stat pînă la anul 1918, cînd după războiul mondial prin pacea de la Trianon ţara Ardealul a devenit a României şi şcoala ungurească s-a sista, deschizându-se şcoala primară de stat românească cu învăţătorii Niculai Someşan, Leontina Beşa, Simeon Pahone, Catinca Pal şi Ilarion Bosga ca director."*

* * *

În manuscrisul învăţătorului director Ilarion Bosga există o serie de notări, autobiografice, care se pot întregi, prin completare, cu alte numeroase alte date şi relatări, ale celor care l-au cunoscut. A fost o mare personalitate care s-a sacrificat pentru şcoala bârgăuană, având o viaţă extrem de zbuciumată, plină de persecuţii dar şi de mulţumiri. Despre Ilarion Bosga trebuie să se mai scrie, pentru ca figura lui să fie mai bine conturată, iar memoria s-ă rămână neştearsă.

Dorin DOLOGA, *Date istorice, economico-sociale și administrative, privind Valea Bârgăului*

Vestigii istorice de pe Valea Bârgăului

Principalele surse ale scrierii istoriei le constituie documentele, aflate în arhive. Acestea nu sunt însă singurele izvoare scrise. Printre acestea se numără și inscripțiile, monedele sau sigiliile. În afara izvoarelor scrise există și izvoare nescrise, cum sunt cele arheologice, etnografice și folclorice. Izvoarele arheologice constituie o sursă istorică importantă, mai ales pentru perioadele de timp pentru care nu dispunem de izvoare scrise. O serie de izvoare istorice cum sunt inscripțiile și ruinele se găsesc și pe teritoriul Văii Bârgăului.

Pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului, la Colibița, în anul 1854 s-au descoperit vase ornamentate cu linii ondulatorii și câteva linii de aur, constând din 9 verigi, datate înainte de cucerirea romană a Daciei. Tot aici s-a descoperit un ciocan de aramă[61]. La Rusu Bârgăului s-a descoperit de asemenea o secure de bronz[62]. Tot în localitatea Rusu Bârgăului, pe dealul Cuntenița, au fost descoperite fragmente ceramice aparținând Epocii Bronzului[63]. Aceste descoperiri dovedesc faptul că Valea Bârgăului a fost locuită din cele mai vechi timpuri, încă din Epoca Bronzului.

În timpul existenței Districtului Năsăud, în anul 1864 au fost adunate o serie de informații privind vestigiile istorice de pe teritoriul acestuia. Unele informații, referitoare la Valea Bârgăului, le redăm în continuare.

Astfel, pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului, în locul numit Bridirei la Tău, sau Piatra lui Cloșca, la Piatra Mare, precum și la Piatra numită Comărnicelu și Budăcelu, dealuri aflate spre Budac, se aflau o serie de vestigii istorice. Pe locul aflat între râurile Bistrița și Bârgău, între comunele Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului, numit Podereiul Piscului se aflau ruine.

În comuna Josenii Bârgăului în Muntele Temeu, la Pietrele Roșii și Piatra Dornei se aflau o serie de vestigii istorice.

Pe teritoriul comunei Mureșenii Bârgăului, în Muntele Bucșoaia, precum și la Piatra Fântânele, în Muntele Măgura se aflau de asemenea vestigii istorice.

În perimetrul comunei Prundu Bârgăului, în Muntele Dălbidan, aflat la Colibița, se aflau ruinele unor mine. Documente referitoare la aceste mine s-ar afla în Stiria, în Austria. Alte ruine se găseau în munții Parâng și Muncel.

Pe hotarul comunei Tiha Bârgăului, în locul numit Frumușaua se aflau inscripții și ruine. Tot în perimetrul acestei comune, în Pusta Roșului, la Județei, se păstrau urmele unor șanțuri. Aici era un punct strategic, de acces spre văile Bârgăului, Someșului, iar spre nord spre Dorna. Astăzi locul poartă denumirea de Obcioara. Ruine și un drum existau în locul numit Cicoșu. Ruine se găseau și în locul numit Fața Tisii, aflat la poalele Muntelui Miroslava, numit astăzi Oala sau Gogoașa. Alte ruine se aflau la Măgura Calului, în Pasul Bârgăului, precum și la Priporul Candrii, loc situat dincolo de Măgura Calului, astăzi pe teritoriul comunei Poiana Stampei[64]. La Tiha Bârgăului se afla de asemenea castelul contelui Zichy Jenő[65].

Urmele trecutului ne amintesc despre lucruri care au existat cu multă vreme în urmă. Datorită importanței lor culturale ele trebuie conservate și valorizate. Chiar dacă în Valea Bârgăului au existat mai puține cercetări arheologice, acest lucru nu înseamnă că aici nu există locuri unde se află vestigii istorice, locuri care merită cunoscute și cercetate.

---

[61] Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Septimia Sabău (editori), *Nestor Șimon, Schițe monografice ale localităților din fostul Regiment II român de graniță de la Năsăud*, Editura Eikon, Cluj Napoca, 2014, p. 251.
[62] *Ibidem*, p. 255.
[63] George Marinescu, „Cercetări și descoperiri arheologice aparținând bronzului timpuriu (cultura Coțofeni) în nord-estul Transilvaniei", în Emil Ioan Emandi (coordonator), *Revista Bistriței*, vol. VIII, Editura Glasul Bucovinei, Iași, 1994, p. 16.
[64] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Colecția personală Virgil Șotropa*, dosar 292, f. 7.
[65] Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Septimia Sabău (editori), *op. cit*., p. 256.

Cnezi și juzi din Valea Bârgăului

Organizarea teritorială a românilor din Valea Bârgăului ține de factori interni dar și externi. Transilvania și odată cu ea și Valea Bârgăului a intrat sub stăpânirea maghiară. Aici a existat o suprapunere de organe administrative. Mai întâi este vorba de forme de organizare românești, cu prelungire în timp. Într-o Transilvanie în care influența factorului extern a fost mare, se mențin structuri românești, dovadă că ele au fost cele inițiale. Este vorba despre cnezate, voievodate, districte sau țări. O ierarhizare a acestor forme de administrare este imposibilă. Formula care apare în documente „Țara cnezatului voievodului Litovoi" arată un paralelism care a fost cândva o ierarhie. Existența acestor cnezi și voievozi demonstrează faptul că societatea românească parcursese un proces de feudalizare, de împărțire în clase și pături sociale. Este vorba despre desprinderea unei pături mai bogate și mai influente din rândul obștilor sătești, formată din cnezi și voievozi. Cnezii și voievozii erau conducători și totodată reprezentanți ai satelor având atribuții administrative, judiciare, militare și financiare. Pe lângă aceste organisme românești au existat comitatele, care erau o formă de organizare apuseană.

În anul 1328, Toma, voievodul Transilvaniei și comite de Solnoc se adresa „obștii iobagilor lui Ioan zis Henul, fiul lui Ioan, fiul lui Geubul, aflători pe moșiile sale numite Neppundorph și Bârgău (Purgo)…" și nu unui cneaz sau voievod. Obștile nu erau conduse în mod individual de un șef administrativ, ci de o conducere colectivă, de un sfat și de bătrânii satului. În anul 1371 este menționată existența în fruntea unui sat din zona Năsăudului a unui cneaz[66]. Dacă procesul de feudalizare avusese loc în zona Năsăudului este greu de crezut că acesta nu s-a desfășurat sau nu urma să se desfășoare în perioada următoare și pe Valea Bârgăului.

Satele de pe Valea Bârgăului au intrat în stăpânirea familiilor nobiliare Bethlen și Appaffy. În anul 1506 bistrițenii au cumpărat satele Bârgăul de Sus și Bârgăul de Jos de la Miklós Bethlen și rudele sale pentru a le alipi domeniului lor[67]. În perioada 19 septembrie-4 octombrie 1542 magistratul bistrițean a răscumpărat de la nobilul Farkas Appaffy pământurile și iobagii acestuia de pe Valea Bârgăului[68]. La 8 mai 1546 magistratul bistrițean a răscumpărat diplomele regale aflate la Cluj Mănăștur pentru cele două Bârgaie și Rodna (Redemimus literas de claustro Monaster sonantes super Rodna et ambobus Bwrgo)[69].

După ce Valea Bârgăului a intrat în stăpânirea bistrițenilor în documentele orașului apar menționați cnezii români din Bârgău. Astfel, în anul 1517 este pomenit cneazul Ioan Dan din Bârgău (Joannem Dan. Villicum sau Kenezium Paganum)[70], iar în anul 1520 este menționat cneazul Toma din Bârgău (Thoma kenesius de Burgo)[71]. În 1543-1546 este pomenit cneazul Ioan din Bârgău (Johanni knezioni de Burgo)[72].

În cadrul relațiilor dintre Transilvania și Moldova din timpul lui Petru Rareș cnezii din Bârgău au avut și ei un anumit rol. La 23 iunie 1543 cneazul din Bârgău a fost trimis în Moldova (Misso knezione de Burgo în Moldaviam). La 1 decembrie 1543 cneazul Ioan, probabil al Bârgăului, era recompensat de către magistratul bistrițean pentru o călătorie (Johanni knezioni racione rese)[73]. Începând cu luna aprilie a anului 1546 partea de apus a Văii Rodnei la care Moldova renunțase încă din anul 1541 a devenit obiect de dispută între orașul Bistrița și nobilii Comitatului

---

[66] Ion Rusu, „Câteva date privind vechea organizare administrativă și judecătorească a unor teritorii din Județul Bistrița-Năsăud", în *File de Istorie. Culegere de studii, articole și comunicări*, nr. 1, Bistrița, 1971, p. 125.

[67] Radu Constantinescu, *Moldova şi Transilvania în vremea lui Petru Rareş. Relaţii politice şi militare (1527-1546)*, București, 1978, p. 13.

[68] *Ibidem*, p. 114.

[69] *Ibidem*, pp. 124, 201, 250.

[70] *Transilvania. Foia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul VII, nr. 8, Brașov, 15 aprilie 1874, pp. 95-96.

[71] Susana Andea, Avram Andea, „Voievozi și cnezi din Districtul Rodnei în secolele XV-XVI", în Ionuț Costea, Ovidiu Ghitta, Valentin Orga, Iulia Pop (coordonatori), *Istoria Culturii. Cultura Istoriei. Omagiu Profesorului Doru Radoslav la vârsta de 60 de ani*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p. 98.

[72] Radu Constantinescu, *op. cit*., pp. 124, 193, 195, 243, 244.

[73] *Ibidem*, pp. 193, 243.

Dăbâca în frunte cu familiile Bethlen și Appaffy. Judele orașului Bistrița, Mathias Sachs și cneazul Ioan al Bârgăului au efectuat repetate călătorii în Moldova la 25 iunie, 1 și 16 august 1546 pentru a cere sprijinul lui Petru Rareș în cazul unui eventual atac din partea nobililor[74].

După anul 1514 s-a interzis țăranilor să mai poarte arme indiferent de natura lor. Măsura făcea parte dintre acelea care trebuiau să ocrotească nobilimea și să evite ridicări ale țărănimii ca aceea condusă de Gheorghe Doja. În consecință rostul militar al cnezilor a dispărut, aceștia fiind păstrați în slujba orașului Bistrița cu funcțiile lor sătești mai mult administrative, fiscale și judecătorești. Rolul militar al satelor de pe Valea Bârgăului nu a dispărut însă cu totul. La 21 iulie 1541 lefegiii trimiși la târgul Bogatei de ziua Mariei Magdalena au primit din partea magistratului orașului Bistrița fiecare câte 1,50 florini. Printre aceștia se numărau Sechereș Ștefan, Trif Ianuș, Costea Ioan și Danciu Fodor din Bârgău (În Die Marie Magdalene stipendiarii missi în Bogadt singuli appreciati sunt ordine isto:…Borgow: Zekeresch Stephan, Triff Ianusch, Kosty Iwan, Danchy Wadar)[75]. La 16 octombrie 1542 magistratul orașului Bistrița stabilea ca lefegii care urmau să fie trimiși la Cristești (Cristeștii Ciceului) aveau să primească fiecare câte 2 florini. Printre aceștia se numărau și Gavril și Neg Ioan din Bârgău (Contribucio…pro stipendiariis în Kereztesmezew mittendis…Walachi appreciate sunt per fl. 2…Burgo: Gabrill de Burgo, Negh Iwan)[76].

În secolul al XVII-lea documentele menționează existența pe Valea Bârgăului a unor cnezi sau juzi. Deși termenul este diferit, cnezii și juzii sunt același lucru. În anul 1633 este amintit cneazul Andrei din Bârgău, în anul 1638 este pomenit Filip Purle, judele satului Bârgăul de Sus (Felseo Borgon), iar în anul 1687 este menționat cneazul Simion din Bârgău (egi Borgoj olanal, Simon keneznel)[77].

Conducătorul satului apare menționat în documente mai rar sub numele de birău. Astfel, în anul 1772 este amintit „jupânul Lupu Zaharia, birăul satului" Tiha Bârgăului[78].

În perioada 1552-1783 satele de pe Valea Bârgăului au revenit în proprietatea membrilor familiei Bethlen. Satele de pe Valea Bârgăului erau împărțite în posesiuni aflate în stăpânirea unor membrii ai familiei Bethlen. Astfel, Albu Toader (Alb Togyer) era jude domenial pe proprietățile comitelui Iosif Bethlen, Albu Maftei (Alb Máftéj) era jude domenial pe proprietățile comitelui Nicolae Bethlen, Curtean Alexa (Kurtyan Alexa) era jude domenial pe proprietățile comitelui Ladislau Bethlen, iar Vrăsmaș Vasile (Vresmás Vaszilie) era jude domenial pe proprietățile deținute de comitele Alexii Bethlen, toate aflate la Prundu Bârgăului. Rotund Pintilie (Rotund Pintylie) (sau Rotund Vartolomei-Rotund Vurtolomej) era jude domenial pe proprietățile comitelui Adam Bethlen, Pasăre Zsiluk (Paszere Zsiluk) era jude domenial pe proprietățile comitelui Paul Bethlen, iar Drăgan Lupu Filip (Dregan Lupul Silip) era jude domenial pe proprietățile deținute de comitele Grigore Bethlen la Bistrița Bârgăului. Irimie Ursache Irimie (Urszatyi Irimie) era jude domenial pe proprietățile comitelui Ladislau Bethlen la Rusu Bârgăului[79].

Existența cnezilor pe Valea Bârgăului constituie o dovadă a păstrării vechii organizări instituționale ale românilor. Păstrându-și organizarea instituțională și religioasă românii și-au păstrat identitatea. Astfel, cnezii și preoții români merită întreaga noastră atenție.

---

[74] *Ibidem*, pp. 124, 201, 251.
[75] *Ibidem*, pp.185 și 235.
[76] *Ibidem*, pp.188, 189, 238, 239.
[77] Vasile Lechințan, *Cnezi și juzi din sate bistrițene în litigii din secolul al XVII-lea (I)*, în Emil Ioan Emandi (coordonator), Revista Bistriței, Nr. VII, Casa Editorială și de presă „Glasul Bucovinei", Iași-Rădăuți, pp. 123, 124, 127, 128.
[78] Dănuț Liviu Hognogi, *Lăcașuri monahale ortodoxe din Transilvania până la începutul secolului al XIX-lea (zona sud-someșeană)*, Editura Karuna, Bistrița, 2009, p. 148.
[79] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, *Bârgăul sub pajura imperială*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pp. 177-324.

Aspecte economice și sociale ale Văii Bârgăului

Economia a avut și are o importanță deosebită. Multe dintre acțiunile politice au avut și au o motivație economică. Politica nu este altceva decât un instrument de promovare, conservare și apărare a intereselor economice ale clasei sociale, grupului social sau profesional.

Societatea românească de pe Valea Bârgăului în Evul Mediu a fost o societate agrar domenială. Societatea era agrară pentru că pământul era averea principală, iar munca lui ocupația de bază. Societatea era domenială pentru că domeniul medieval era cadrul principal de manifestare al relațiilor sociale. Astfel, în anul 1386 regele Ungariei, Carol Robert, a dat lui George Bethlen și lui Petru și Ladislau Appaffy un nou act de danie privind domeniul Bârgăului[80].

În anul 1328, Toma, voievodul Transilvaniei și comite de Solnoc se adresa „obștii iobagilor lui Ioan zis Henul, fiul lui Ioan, fiul lui Geubul, aflători pe moșiile sale numite Neppundorph și Bârgău (Purgo)…”[81]. Din documentele de care dispunem pentru perioada respectivă știm că greavului[82] Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița, i s-a donat în anul 1311 moșia Pettendorf, pentru faptul că l-a susținut pe regele Ungariei, Carol Robert, în conflictul acestuia cu Ladislau Kan, voievodul rebel al Transilvaniei. Sub conducerea greavului Petru, fiul lui Henning din Bistrița, locuitorii cetății Bistrița și ținutului Bistrița au participat la mișcarea sașilor împotriva regelui Carol Robert, Ioan, fiul lui Geubul, fiind ucis în timpul răzvrătirii. În documentul datat în perioada 1325-1329, Toma, voievodul Transilvaniei, le-a cerut locuitorilor Bistriței să ia măsuri împotriva ucigașilor lui Ioan, adică împotriva tovarășilor lui Petru, fiul lui Henning din Bistrița[83]. Probabil în acest context, Toma, voievodul Transilvaniei, s-a adresat în anul 1328 obștii iobagilor lui Ioan zis Henul, fiul lui Ioan, fiul lui Geubul. Țăranii de pe Valea Bârgăului au continuat să fie organizați în obști sătești chiar dacă au căzut în dependență. Acest lucru dovedește cât de puternică era această formă de organizare. În aceste obști sătești stă forța istoriei poporului român.

Un sat vechi este supus prin forța timpului fenomenului de roire. Acest lucru se manifestă prin creșterea populației și desprinderea unui alt sat din satul respectiv. În urma acestui fapt apar denumiri de sate cum sunt vechi/nou sau sus/jos. Acest fenomen se poate observa și în cazul satelor de pe Valea Bârgăului. Astfel, în anul 1390 apar menționate în Valea Bârgăului două sate (Duae villae Borgo nuncupate), iar în anul 1506 tot două sate, numite Bârgăul de Sus și Bârgăul de Jos[84]. A fost un timp în care situația demografică s-a ameliorat foarte mult. În perioada Evului Mediu productivitatea agricolă a crescut pentru că s-au realizat progrese tehnice în cultivarea pământului. Este o linie ascendentă marcată însă și de perioade descendente. Aceste perioade de recul economic au fost determinate de războaie, epidemii sau capricii nenumărate ale vremii, cum au fost secetele prelungite, înghețurile venite primăvara, ploile excesive. Toate aceste evenimente au avut loc pe întreg parcursul Evului Mediu și a Epocii Moderne. Astfel, perioada 1812-1816 a fost marcată de ploi excesive, iar din acest motiv agricultura a avut foarte mult de suferit, roadele fiind puține. În acest interval de timp cerealele s-au scumpit de trei ori, de la 5 florini la 15 florini mierța, bani ușori (devalorizați). Cei care aveau posibilități aduceau cereale din Moldova, iar cei săraci adunau scoarța de ulm, o uscau, o transformau în făină, o amestecau cu buruieni și făceau turte din ea pe care le mâncau pentru a supraviețui. Anul 1817 a fost însă foarte roditor, astfel încât toamna mierța de mălai s-a vândut cu 1 florin și 20 de creițari. În anul 1836 mulți oameni au murit din cauza epidemiei de holeră[85].

---

[80] „Istoricul Districtului năsăudean”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 9, Năsăud, 1928, p. 24.

[81] Pompei Boca, „Vechimea documentară a localităților din Județul Bistrița-Năsăud”, în Ștefan Dănilă (redactor responsabil), *File de Istorie. Culegere de studii, articole și comunicări*, vol. I, Bistrița, 1971, p. 98.

[82] Greavii au alcătuit la Bistrița prima pătură conducătoare a localității, fiind proprietarii unor însemnate bunuri imobile atât în oraș cât și în împrejurimi – Konrad G. Gündisch, „Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea”, în George Marinescu (redactor responsabil), *File de Istorie*, vol. IV, Bistrița, 1976, p. 149.

[83] *Ibidem*, p. 150.

[84] Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, vol. 1, Editura Karuna, Bistrița, 2007, p. 107.

[85] Locot. Teodor Ghițan, „Istoria comunei Borgo-Bistrița de Popa Vasile Pavel”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 23, Năsăud, 1938, p. 471.

Datorită faptului că se afla pe axa comercială care unea Transilvania cu Moldova, Valea Bârgăului a avut în decursul Evului Mediu o importanță deosebită. Pe teritoriul actual al Județului Bistrița-Năsăud treceau două căi de comerț: una dintre acestea trecea prin pasul Rodnei până la Cristeștii Ciceului, iar a doua străbătea Pasul Bârgăului (Tihuța) până la Bistrița, iar de acolo urma drumul spre Cristeștii Ciceului, Uriu și Reteag până la Dej. Negustorii moldoveni au fost excluși de la folosința celui de-al doilea drum comercial după ce Bistrița și-a impus vecinilor dreptul de etapă comercială obligatorie. O altă cale de comerț aflată în apropierea actualului județ Bistrița-Năsăud trecea prin Pasul Prislop și după ce străbătea Maramureșul cobora la vama Lăpușului. Datorită importanței drumului comercial care străbătea Valea Bârgăului, satele de pe această vale au constituit obiect de dispută între cetatea Bistrița și familiile nobiliare Bethlen și Appafy. Cumpărând în anul 1506 satele Bârgăul de Sus și Bârgăul de Jos de la Miklós Bethlen și rudele sale cu suma de 600 de florini, bistrițenii au început să controleze pentru prima dată începând din 1439-1442 drumul de la Pasul Bârgăului până la Beclean și Cristeștii Ciceului[86]. În timpul domnului Moldovei Ștefan cel Tânăr (1517-1527), relațiile de bună vecinătate ale Bistriței cu Moldova s-au deteriorat din cauza pretențiilor ridicate de magistratul bistrițean asupra dreptului de etapă pentru mărfurile venite din Moldova și tranzitate spre centrul și nordul Transilvaniei, iar de aici mai departe, spre centrul Europei. Această stare de fapt nu a durat prea mult, cetatea Bistriței neavând forța necesară pentru a-și susține pretențiile economice. În anul 1525 domnul Moldovei, Ștefan cel Tânăr, a intrat în posesia drepturilor regale asupra orașului Bistrița[87]. În anul 1552 domeniul Bârgău a trecut din nou în stăpânirea lui Alexiu Bethlen[88].

Satele de pe Valea Bârgăului au intrat întâi în stăpânirea familiilor nobiliare Bethlen și Appaffy, apoi a cetății Bistrița, a domnitorilor Moldovei împreună cu cetatea Bistriței și în cele din urmă din nou în posesia familiei Bethlen. În luna decembrie 1529 sunt menționați iobagii din Bârgăul de Jos (Inferiori Borgo), anume Nechita (Nekythe), Teodor Rusu (Theodor Rwssw), Stanciul Miclăuș (Stanczul Myklos), Drăguș (Dragws), Pintea (Pynthey), Popa (Popa) și din Bârgăul de Sus (Superior Borgo), anume Cârța (Kyczra), Dan (Dan), Ignat (Agnat), Voicșin Drăguș (Voyxin Dragws), Teacă Jurj (Teke Gywrghs), Petru Iască (Peter Aska), Gavrilă (Gabrille), Vlașin (Flagyn), Iovul (Iwul), Ioan Ursa (Ioan Ursa), Petru (Peter), Damian (Damian), Gavrilă (Gabrille), Ivan (Iwan), Ignat (Iegnath), Tâlharu Ivan (Tholhayre Iwan), Todor Ivului (Theodor Iwolle), Zâncă Ivan (Zynke Iwan), Popa (Popa), Balașca (Balașca), Șerban (Zorban), Teodor a lui Toma (Theodor Thomully), Ileana văduva (Helena vidua), care au fost cumpărați de către orașul Bistrița (ad civitatem pertinentes ac empti)[89].

În perioada 19 septembrie-4 octombrie 1542 magistratul bistrițean a răscumpărat de la nobilul Farkas Appaffy pământurile și iobagii acestuia de pe Valea Bârgăului. La 19 septembrie 1542 fiecare iobag din Valea Bârgăului a fost cumpărat cu 31 de dinari („jobagionum in utrique Burgo emptis de singulis per d. 31")[90].

Pentru perioada secolului al XVIII-lea dispunem de mai multe date privind situația economică a satelor de pe Valea Bârgăului. În 1720-1721 satele din Bârgăul de Sus aveau 196 de gospodării, care foloseau terenuri arabile de 945 iugăre (548, 10 hectare) și fânețe de 579 zile de coasă[91]. Documentele nu ne oferă știri despre mărimea suprafețelor calculate în zile de coasă. Acestea erau probabil relativ egale cu suprafața terenurilor arabile. Se cultiva mei, grâu, porumb, aceasta din urmă fiind o plantă nouă. Porumbul este atestat în agricultura noastră începând cu secolul al XVII-lea, acesta fiind adus în Europa pe calea mării din America. La noi porumbul a

[86] Radu Constantinescu, *Moldova și Transilvania în vremea lui Petru Rareș. Relații politice și militare (1527-1546)*, București, 1978, p. 13.
[87] Nicolae Edroiu, „Petru Rareș și orașul Bistrița", în Mircea Gelu Buta (coordonator), *Arhivele Bistriței. Fascicula I. Petru Rareș și bistrițenii*, Presa Universitară Clujeană, 2016, p. 43.
[88] „Istoricul Districtului năsăudean", în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 9, Năsăud, 1928, p. 24.
[89] Radu Constantinescu, *op. cit*., p. 163.
[90] *Ibidem*, pp. 114, 188, 238.
[91] Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu-Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988, p. 117.

pătruns dinspre Balcani, prin Imperiul otoman. Prima consemnare scrisă în Transilvania este din anul 1639 sub denumirea de grâu turcesc.

În anul 1750 locuitorii din Josenii Bârgăului vindeau cereale, păsări, lactate, animale mari și mici pe piața orașului Bistrița. Satul deținea două părți de hotar în care se ara cu șase animale de jug. Fiecare cubul de semănătură de toamnă producea într-un an de fertilitate medie șase clăi, iar claia oferea o măsură de grăunțe. Un cubul de semănătură de primăvară și anume de ovăz dădea tot șase clăi, iar fiecare claie două măsuri de grăunțe. Rareori se obișnuia să se semene grâu de primăvară. Nu existau păduri potrivite pentru lemn de construcție, ci doar puține păduri pentru lemn de foc. Pășunile abia ajungeau pentru animalele proprii. Fânețele erau cosite în fiecare an[92]. În același an 1750 locuitorii din Susenii Bârgăului vindeau cereale, păsări, animale mari și mici pe piața orașului Bistrița. Ei produceau scânduri, grinzi și vase de lemn de pin. Locuitorii din Susenii Bârgăului vindeau lemne de construcție la Gherla. Semănătura de toamnă rodea doar din când în când și de aceea se practica rareori. Un cubul de semănătură de primăvară într-o perioadă de fertilitate medie oferea șapte clăi, iar fiecare claie tot atâtea măsuri de grăunțe. Locuitorii aveau pășuni suficiente. Fânețele se coseau în fiecare an, dar fânul nu era adus în sat, ci era consumat de vite în munți unde era cosit[93]. În anul 1783, din cauza faptului că terenurile agricole aveau o fertilitate scăzută locuitorii din satele Rusu Bârgăului și Josenii Bârgăului erau scutiți de însămânțările de toamnă și vară[94]. După cum se poate observa, terenurile erau împărțite în două părți, dintre care una era cultivată, iar cealaltă era lăsată pârloagă, pentru a-și reface capacitatea nutritivă. În anul următor situația se inversa, terenurile care nu fuseseră cultivate erau arate, iar cele care fuseseră însămânțate erau lăsate să se refacă. Târgul Bistriței era singura ocazie din an când locuitorii își puteau vinde vitele sau alte bunuri pentru a putea plăti contribuția și restanțele de dare[95]. Locuitorii din Susenii Bârgăului erau avantajați față de cei din Josenii Bârgăului prin posibilitatea exploatării lemnului.

În funcție de obligațiile țăranilor față de nobili domeniile se împărțeau în domenii de clacă, în care țăranii munceau pe rezerva seniorială și domenii de dijmă, în care domeniul era împărțit în loturi țăranilor pentru care aceștia dădeau dijmă. Această împărțire este relativă pentru că și pe domeniile de clacă se percepea dijmă. Domeniul Bârgăului poate fi socotit în general ca fiind un domeniu de dijmă.

În anul 1783 țăranii iobagi de pe domeniul Bârgăului aveau o serie de obligații în natură sau bani, care alcătuiau censul, în valoare de 4 florini și 32 creițari, iar jelerii în valoare de 2 florini și 16 creițari. Apoi țăranii trebuiau să dea dijma din grâu și ovăz, precum și dijma mieilor. La capitolul renta în muncă existau tot felul de munci. Țăranii de pe domeniul Bârgăului trebuiau să presteze 14 zile de muncă pe an cu palmele și 30 de zile pe an cărăușia produselor. Țăranii trebuiau să presteze 24 de transporturi obligatorii până la Cluj, în afara transportului zeciuielii porumbului și al lemnelor. Nobilii dețineau o serie de drepturi de monopol. Pentru practicarea crâșmăritului, morăritului, pășunatului, exploatarea lemnului, vânatului și pescuitului țăranii de pe domeniul Bârgăului aveau o serie de obligații față de nobili[96].

În afara obligațiilor față de nobili țăranii aveau și o serie de obligații față de stat. Țăranii aveau obligația de a achita darea. De pe la 1350 se fixase această dare la 3 groși și 18 dinari de fiecare poartă iobăgească. Cu timpul dările au crescut. Darea pe gospodărie a ajuns la 80 de dinari

[92] Ladislau Gyémánt, Remus Câmpeanu, Anton Dörner, Florin Mureșan, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750, Vol. I. Descrierea localităților conscrise*, Partea I, Editura Enciclopedică, București, 2009, pp. 631-632.
[93] *Ibidem*, p. 687.
[94] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, *Bârgăul sub pajura imperială*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 176.
[95] Virgil Șotropa, „Militarizarea Văii Bârgăului" în *Arhiva someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 10, Năsăud, 1929, p. 13.
[96] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, *op. cit.*, pp. 165-174.

în anul 1580[97]. Românii din Transilvania aveau o dare specială, cincizecimea din oi. Astfel, în anul 1462 această dare apare menționată și pe Valea Bârgăului (Census quinquagesimalis de Borgo)[98]. Obligațiile de a întreține cetățile, de a efectua prestații pentru întreținerea drumurilor erau împovărătoare pentru țărănime. Țăranii erau siliți de asemenea să participe la oaste. După anul 1514 s-a interzis țăranilor să mai poarte arme indiferent de natura lor. Măsura făcea parte dintre acelea care trebuiau să ocrotească nobilimea și să evite ridicări ale țărănimii ca aceea condusă de Gheorghe Doja. Chiar dacă nu participau la oaste țăranii trebuiau să contribuie la întreținerea acesteia. Românii din cele două Bârgae alături de cei din satele Mocod, Năsăud, Telciu, Salva, Rebra și Rebrișoara au contribuit și financiar la susținerea expediției antiotomane din anul 1521 cu suma de 24 de florini și 31 dinari[99].

Odată cu militarizarea Văii Bârgăului, în anul 1783 statul austriac a răscumpărat domeniul Bârgăului, cu pământurile, prestațiile urbariale, drepturile regale și terenurile alodiale de la familia conților Bethlen cu prețul de 700 000 de florini[100].

Militarizarea Văii Bârgăului în anul 1783 a dat un impuls nou și vieții economice. Începând cu același an, 1783, a început reconstrucția drumului prin Pasul Bârgăului (Tihuța), lucrarea care s-a terminat abia în anul 1820. La 30 iunie 1784 s-a stabilit ca la Prundu Bârgăului să se țină un târg săptămânal[101]. Motorul dezvoltării economice a fost și este comerțul. Conscripția satelor de pe Valea Bârgăului din anul 1783 înregistra existența a 854 capi de familie iobagi și 219 susținători de familie jeleri, în total 1073 familii[102]. În anul 1786 s-a înființat Școala trivială[103] din Prundu Bârgăului. În anul 1833 s-a construit drumul ce leagă Valea Someșului cu Valea Rodnei peste satul Strâmba[104].

Foarte importante din punct de vedere economic erau morile. Acestea constituie forme de producție preindustrială. Morile sunt astăzi ceva desuet, dar în trecut, când nu exista energie electrică și motoare, ele puneau în valoare puterea apei. Pe Valea Bârgăului existau trei tipuri de mori: de hârtie, de măcinat și cu firez. În anul 1768 s-a înființat moara de hârtie din Prundu Bârgăului. În anul 1860 s-a montat la Prundu Bârgăului prima mașină cu sită rotundă, transformând moara de hârtie în fabrică. În anul 1918 fabrica a fost incendiată de trupele austro-ungare în retragere. După încheierea primului război mondial fabrica a fost refăcută. La 10 octombrie 1944 fabrica a fost incendiată de către trupele hitleriste și horthyste în retragere. După cel de-al doilea război mondial fabrica a fost reconstruită, aceasta reluându-și activitatea de producție în anul 1950[105].

În anul 1851 pe teritoriul comunei Mijlocenii Bârgăului existau șapte mori cu o piatră: a grănicerului Grigore Corci (care nu mai exista în anul 1864), a grănicerului Echim Trifan, a grănicerului Alexa Holbură, a grănicerului Daniel Holbură, a grănicerului Ioan Mănarcă, a grănicerului Maftei Costin (în anul 1864 aparținea fiului acestuia, Dănilă Costin) și a grănicerului Casian Turja (în anul 1864 aparținea lui Ioan Gâța). În anul 1851 la Mijlocenii Bârgăului exista și moara cu firez a grănicerului Toader Rus (în anul 1865 aparținea fiului acestuia, Gavril Rus)[106].

În același an, 1851, la Prundu Bârgăului existau următoarele mori de măcinat: moara cu două pietre a lui Carolina Kuhl (care aparținea în anul 1865 lui Zinsz Michael), moara cu două pietre aparținând foștilor grăniceri George Neșcuț și Vasile Lăzăruț din Tiha Bârgăului (în anul

[97] Susana Andea, Avram Andea, „Voievozi și cnezi din Districtul Rodnei în secolele XV-XVI", în Ionuț Costea, Ovidiu Ghitta, Valentin Orga, Iulia Pop (coordonatori), *Istoria Culturii. Cultura Istoriei. Omagiu Profesorului Doru Radoslav la vârsta de 60 de ani*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p. 99.
[98] Niculae Vrăsmaș, *op. cit.*, p. 107.
[99] *Ibidem*, p. 97.
[100] „Istoricul Districtului năsăudean", în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 9, Năsăud, 1928, p. 24.
[101] Virgil Șotropa, *op. cit*., p. 4.
[102] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, *op. cit.*, p. 8.
[103] Numită astfel de la învățământul axat pe studierea a trei materii: scris, citit și socotit.
[104] Virgil Șotropa, „Răboaje din trecut", în *Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală*, Nr. 4, Năsăud, 1936, p. 98.
[105] Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu-Sărățeanu, Ioan Viraj, *op. cit.*, pp. 213-215.
[106] Simion Lupșan, Adrian Onofreiu (volum îngrijit de), *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2007, pp. 341-342.

1865 în locul lui Vasile Lăzăruț proprietar era Maftei Monda din Prundu Bârgăului), moara cu o piatră a foștilor grăniceri Macarie Pasăre, Ioan Vreșmaș & compania (în anul 1865 aparținea lui Gustav Liebewein), moara cu o piatră a fostului grănicer Ciril Flămând (în anul 1865 aparținea căpitanului Maximilian Kafka), moara cu o piatră a fostului grănicer Todor Gorea, moara cu o piatră a foștilor grăniceri Dumitru și Buleu (a fost reconstruită în anul 1864). Alte trei mori de măcinat cu o piatră care existau în anul 1851 și aparțineau foștilor grăniceri Ștefan Forfotă, Basil Bodoi și Pantelimon Bonta nu mai existau în anul 1865[107]. În anul 1851 la Prundu Bârgăului exista și moara cu firez aparținând lui Grigore Vrășmaș & compania (aceasta a ars, a fost reconstruită, iar în anul 1865 aparținea lui Ioan Vrășmaș), moara cu firez a lui Nastasia Forfotă (în anul 1865 aparținea lui Toader și George Forfotă), moara cu firez a lui George Harnia-Hornea (aceasta a ars și a fost reconstruită) și moara cu firez a lui Cifor Cioanca din Tiha Bârgăului (în anul 1865 aparținea lui Ioan Știop Cioanca din Tiha Bârgăului)[108].

În comuna Susenii Bârgăului în anul 1851 existau patru mori cu o piatră: a grănicerului Todor Dania (în anul 1864 aparținea lui Chirilă Dania), a grănicerului Costan Flămând, a grănicerului Cirilă Dania, a grănicerului Andreas Bălan și a moștenitorilor lui Turja (în anul 1864 aparținea lui Iacob Gâța și Zaharia Tănase)[109].

În anul 1851 la Tiha Bârgăului existau următoarele mori cu o piatră: a grănicerilor Macarie Artenie, Ioan Ilieșiu și Ioan Ilieșiu Bozga (în anul 1865 aparținea fiilor acestora Dumitru, Ioan, George, Gavril și Axente), a grănicerului Simion Șut, a grănicerilor Teodor și Vasile Dologa, a grănicerilor Iftene și Filip Șut, a grănicerului Simion Macarie (în anul 1865 aparținea lui Dumitru Bozga, Nastasia Rânziș și Dănilă Nemeș), a grănicerului Ioan Sas (în anul 1865 aparținea fiilor acestuia Ciril și Luca Sas). Tot în anul 1851 la Tiha Bârgăului existau morile cu firez a grănicerului Ioan Sas (în anul 1865 aparținea lui Ciril și Luca Sas), a grănicerului Constantin Rânziș (în anul 1865 aparținea fiului acestuia, Iacob Rânziș), a grănicerului Macarie Rânziș (în anul 1865 aparținea lui Axente Gavril George, Ioan Rânziș, Dumitru Grigore Leonte și Petre Bozga), a grănicerului Simion Macarie (în anul 1865 aparținea lui Dumitru Măjeri, Iacob Burbulea și George Crișan), a grănicerilor Nicolae și Iacob Pop (în anul 1865 aparținea lui Nicolae și Iacob Pop și lui Leonte Șut), a lui George și Cifor Răcilă & Comp., a grănicerului Iacob Născuț (în anul 1865 aparținea lui Vasile și Dumitru Bozga și lui Ioan Știop-Șut) și moara lui Dumitru Ciorbă (care în anul 1865 nu mai exista)[110].

Valea Bârgăului dispunea de importante bogății ale solului și subsolului care au fost valorificate de către locuitori. Munții aveau o mare importanță pentru locuitorii de pe Valea Bârgăului în ceea ce privește pășunatul animalelor și exploatarea lemnului. Cu ocazia împărțirii munților din anul 1796 comuna Bistrița Bârgăului a primit munții Breaza, Struniorul, Piatra Slatinei, comuna Josenii Bârgăului a primit muntele Temeul, comunele Mijlocenii Bârgăului și Susenii Bârgăului au primit munții Buba, Măgura, comuna Prundu Bârgăului a primit munții Zimbroaia, Dălbidan, Muncelul cu Parângul, comuna Rusu Bârgăului a primit muntele Bistricioara, iar comuna Tiha Bârgăului a primit munții Cioasa, Gruiul, Bucșoaia, Miroslava. Odată cu noua împărțire a munților din anul 1807 comuna Bistrița Bârgăului a primit munții Breaza și Struniorul, comuna Josenii Bârgăului a primit Muntele Temeul și jumătate din Muntele Tomnaticul, comunele Mijlocenii Bârgăului și Susenii Bârgăului au primit munții Buba, Măgura și o treime din Muntele Heniu, comuna Prundu Bârgăului a primit munții Dălbidanul, Zimbroaia, Muncelul cu Parângul, Piatra Slatinei, comuna Rusu Bârgăului a primit munții Bistricioara, Poienile, Măgura Calului, Dealul Îngrădit, Priporul Candrii, iar comuna Tiha Bârgăului a primit munții Cioasa, Bucșoaia, Miroslava, Gruiul sau Dornișoara[111].

[107] *Ibidem*, p. 392.
[108] *Ibidem*, pp. 392-393 și 483.
[109] *Ibidem*, p. 462.
[110] *Ibidem*, pp. 482-483.
[111] „Istoricul Districtului năsăudean”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, nr. 9, Năsăud, 1928, pp. 28-31.

În secolul al XIX-lea locuitorii de pe Valea Bârgăului aveau ocupații diverse. În anul 1840 locuitorii din Valea Bârgăului trăiau din agricultură și creșterea vitelor, dar și din vânzarea lemnului și fabricarea oalelor de lut[112].

O serie de venituri proveneau din exploatarea pădurilor. Multă vreme suprafețele de pădure ale comunelor nu au putut fi exploatate industrial. Principalul obstacol îl constituia lipsa căilor de transport a lemnului. Linia ferată Bistrița – Bistrița Bârgăului a fost construită abia la sfârșitul secolului al XIX-lea, în perioada 1893-1898[113]. O altă problemă care a persistat mult timp a constituit-o lipsa unor fabrici de cherestea. Astfel, Fabrica de cherestea din Bistrița Bârgăului a fost construită abia în anul 1890, iar Fabrica de cherestea cu trei gatere din Susenii Bârgăului a fost înființată în anul 1918[114]. La Bistrița Bârgăului (Borgóbeszterce) funcționau înainte de anul 1918 Fabrica de cherestea care s-a constituit în Societate pe acțiuni a industriei lemnului Bistrița-Năsăud (Beszterce-Naszódi Faipari Részvénytársaság Gőzfűrésztelepe), Fabrica de cherestea a lui Alexa David (Dávid Elek fűresztelepe), iar la Josenii Bârgăului (Alsóborgó) Fabrica de cherestea cu motor cu aburi a fraților Neuberger (Neuberger testvérek gőzfűrésze). Tot înainte de anul 1918 la Mureșenii Bârgăului (Marosborgó) funcționau gaterele lui Pfeferman Selig, Vidican Maxim (Vidikan Maxim), Tomere, George Dumitru (György Demeter), Juonika Masieria, Tomoroga Dumitru Ioan (Tomoroga Dumitru Juan), Moroșan Daniel (Marosián Dániel), Sărățan Grigore (Seretián Grigor), Belei Avacom, la Rusu Bârgăului (Oroszborgó) exista gaterul lui Hangan Cirilă (Hangan Csirila), la Prundu Bârgăului (Borgóprund) funcționau gaterele lui Bertel Ferenc, Wokalek Gotthard, văduva (özv.) Freitag Ferencné, fraților Neuberger (Neuberger testvérek) și a lui Weiszmann și fiilor săi (Weiszmann Ch. V és fiai), la Susenii Bârgăului (Felsőborgó) existau gaterele lui Tănase Iacob (Tanasa Jakab) și Flămând Ștefan (Flamand István), la Tiha Bârgăului (Borgótiha) funcționau gaterele lui Nemesin János, Ilici Vasile (Ilics László), Usieriu Abanáz, Canec N. Juon, Lavion Duca, Triu Simon, Triza Juon[115]. Exploatarea pădurilor grănicerești în perioada 1890-1918 s-a făcut prin antrepriză sau concesiuni, sau prin vânzarea posibilităților anuale de licitație la diverse societăți exploatatoare pe o perioadă de minim 5 până la 15 ani[116].

Pe vremuri primarul, preotul și învățătorul făceau eforturi pentru ca locuitorii să aibă o cultură economică de bază. Din păcate noi nu am avut o perioadă lungă de stabilitate economică și politică așa cum a avut Vestul Europei. România a fost lipsită de această șansă. Marile probleme cu care se confruntă societatea românească astăzi provin din faptul că cetățenii nu au o cultură economică de bază. Viitorul Văii Bârgăului va fi un viitor economic sau nu va fi deloc. Pentru aceasta trebuie ca locuitorii să redobândească noțiunile economice elementare.

Aspecte privind primăriile de pe Valea Bârgăului

Despre primării în sensul modern al cuvântului se poate vorbi începând cu anul 1851. Prin circulara din 3 martie 1851 vicarul greco-catolic al Rodnei, Macedon Pop, anunța faptul că administrația militară a comunelor grănicerești era desființată, aceasta fiind înlocuită începând cu 1 aprilie 1851 cu cea civilă[117].

Primăriile aveau ca și atribuții organizarea vieții economice primare, buna gospodărire a comunelor, susținerea școlilor, bisericilor și a formelor incipiente de organizare sanitară. În perioada respectivă primăriile dispuneau de venituri reduse. Aceste venituri depindeau de ceea ce guvernul le lăsa primăriilor. În perioada respectivă însă guvernul a lăsat puține venituri primăriilor. Fără venituri primăriile nu putea să facă prea multe. Conform rezoluției imperiale de la Laxemburg

[112] Virgil Șotropa, „Un act memorabil”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, Nr. 12, Năsăud, 1930, p. 162.
[113] Paul Brașcanu, *Ghezășul Ilvelor*, Editura Stef, Iași, 2015, p. 24.
[114] *Ibidem*, p. 65.
[115] *Ibidem*, p. 59.
[116] *Ibidem*, p. 58.
[117] Virgil Șotropa, „După revoluția din 1849”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, Nr. 7, Năsăud, 1927, p. 20.

din anul 1861 veniturile care proveneau din ținerea târgurilor erau lăsate comunelor[118]. De asemenea unele drepturi din regalii (care reveneau statului) și care formaseră fondurile grănicerești fiind folosite apoi în scopuri școlare au fost lăsate comunelor grănicerești[119].

Primăria veche din Prundu Bârgăului, pe locul ei s-a construit Pavilionul Cultural

Drepturile din regalii folosite în scopuri școlare au fost restituite însă comunelor foste grănicerești de pe Valea Bârgăului abia în anul 1872[120]. Dintre comunele de pe Valea Bârgăului doar Prundu Bârgăului avea dreptul de a ține asemenea târguri. În anul 1850 s-a introdus impozitul funciar (pe terenuri), pe imobile (clădiri) și pe alcool, iar în anul 1851 pe tutun[121]. Toate aceste impozite reveneau statului. În perioada dualismului austro-ungar Ministerul regal maghiar de finanţe a sporit încontinuu sarcinile fiscale pe care românii trebuiau să le achite către stat. La acestea s-au adăugat contribuţiile locale impuse de către autorităţile comitatense după bunul lor plac. Fiind obligaţi la plata a numeroase dări, locuitorii satelor de pe Valea Bârgăului se aflau într-o situaţie dificilă. Astfel, la 17 octombrie 1884 reprezentanții comunei Bistrița Bârgăului au cerut sprijinul episcopului greco-catolic de Gherla pentru repararea bisericii. Reprezentanții comunei arătau că nu puteau repara biserica din cauza sărăciei credincioşilor care în plus erau împovărați cu „darea regească și alte multe sarcini din partea statului”[122]. Datorită acestui fapt primăria nu putea să ceară locuitorilor și așa împovărați de plata dărilor către stat și comitat achitarea unor dări comunale mari. Către sfârșitul secolului al XIX-lea în satele foste grănicerești se plătea în general ca și dare comunală de fiecare gospodărie câte un florin. O serie de venituri proveneau din exploatarea pădurilor. În perioada existenței Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud

[118] Simion Lupșan, Adrian Onofreiu (volum îngrijit de), *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2007, p. 94.
[119] *Ibidem*, p. 95.
[120] Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, vol. 1, Editura Karuna, Bistrița, 2007, p. 197.
[121] Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării. Economie și societate în Transilvania. 1850-1875*, Editura International Book Access, 2007, pp. 264-165.
[122] Mirela Andrei, *La granița Imperiului. Vicariatul Greco - Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 88.

comunele grănicerești au primit munți în folosință pentru pășunatul animalelor. În timpul existenței graniței militare locuitorilor comunelor grănicerești li s-a permis pe lângă pășunatul animalelor și procurarea lemnelor de foc și de construcții din păduri pentru folosul propriu. La înființarea în anul 1851 a primăriilor, comunele nu aveau păduri în proprietate. În anul 1851 comuna Josenii Bârgăului deținea crâșma comunală, clădirea școlii comunale, pășuni și fânețe[123], comuna Mijlocenii Bârgăului poseda crâșma comunală, care avea trei încăperi, clădirea școlii comunale, care avea trei încăperi, pășuni și două terenuri împădurite, în parte cu huci, în parte cu grupuri de copaci[124]. Cancelaria comunală (clădirea primăriei) din Mijlocenii Bârgăului, cu o suprafață de 120 de stânjeni pătrați, a fost construită în anul 1859[125]. În anul 1851 comuna Prundu Bârgăului deținea clădirile cancelariei comunale (clădirea primăriei), care avea patru încăperi, casei parohiale, care avea două încăperi, școlii comunale, care avea trei încăperi și pășuni[126], comuna Tiha Bârgăului avea în proprietate clădirile cancelariei comunale (primăriei comunale), care avea trei încăperi și a școlii comunale, care avea două încăperi, fânețe și pășuni[127]. O situație mai bună avea comuna Susenii Bârgăului. Aceasta deținea în anul 1851 clădirea școlii comunale, care avea trei încăperi, păduri cu o suprafață de 45 de iugăre și 100 de stânjeni pătrați, fânațe și pășuni. Cancelaria comunală (clădirea primăriei) din Susenii Bârgăului a fost construită după anul 1851[128]. Odată cu desființarea în anul 1851 a graniței militare, pădurile au revenit în folosința statului. Datorită cererilor foștilor grăniceri, prin Rezoluția de la Laxenburg din 27 august 1861 munții au revenit în folosința comunelor grănicerești. Multă vreme suprafețele de pădure ale comunelor nu au putut fi exploatate industrial. Principalul obstacol îl constituia lipsa căilor de transport a lemnului. Linia ferată Bistrița – Bistrița Bârgăului a fost construită abia la sfârșitul secolului al XIX-lea, în perioada 1893-1898[129]. O altă problemă care a persistat mult timp a constituit-o lipsa unor fabrici de cherestea. Astfel, Fabrica de cherestea din Bistrița Bârgăului a fost construită abia în anul 1890, iar Fabrica de cherestea cu trei gatere din Susenii Bârgăului a fost înființată în anul 1918[130]. La Bistrița Bârgăului funcționau înainte de anul 1918 Fabrica de cherestea care s-a constituit în Societate pe acțiuni a industriei lemnului Bistrița-Năsăud (Beszterce-Naszódi Faipari Részvénytársaság Gőzfűrésztelepe), Fabrica de cherestea a lui Alexa David (Dávid Elek fűresztelepe), iar la Josenii Bârgăului Fabrica de cherestea cu motor cu aburi a fraților Neuberger (Neuberger testvérek gőzfűrésze)[131]. Exploatarea pădurilor grănicerești în perioada 1890-1918 s-a făcut prin antrepriză sau concesiuni, sau prin vânzarea posibilităților anuale de licitație la diverse societăți exploatatoare pe o perioadă de minim 5 până la 15 ani[132].

În conformitate cu Normele provizorii ale organizării comunelor din anul 1849 fiecare comună trebuia să aibă un antiste (jude), iar pentru fiecare 25 de case se instituia un jurat, numărul juraților neputând fi însă mai mare de 12, chiar dacă în comună erau mai mult de 300 de case. Fiecare comună trebuia să aibă un știutor de carte (notar) care să execute lucrările scrise ale administrației. Normele prevedeau angajarea unor gornici (servitori) și paznici. Primarul și antistia (comitetul comunal) aveau îndatorirea de a veghea asupra bunei administrații interne a comunei, a gospodăririi chibzuite a bunurilor comunale, menținerii ordinii și liniștii publice, precum și aplicarea ordinelor primite de la autoritățile administrativ-teritoriale superioare[133].

---

[123] Simion Lupșan, Adrian Onofreiu (volum îngrijit de), *op. cit.*, p. 324.
[124] *Ibidem*, p. 338.
[125] *Ibidem*, p. 338.
[126] *Ibidem*, p. 382.
[127] *Ibidem*, p. 480.
[128] *Ibidem*, pp. 457, 458.
[129] Paul Brașcanu, *Ghezășul Ilvelor*, Editura Stef, Iași, 2015, p. 24.
[130] *Ibidem*, p. 65.
[131] *Ibidem*, p. 59.
[132] *Ibidem*, p. 58.
[133] Al. Matei, Susana Andea, Ioan Dordea, ș.a., *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Cluj*, Vol. II, București, 1985, pp. 47-48.

În anul 1857 comuna Bistrița Bârgăului avea un număr de 430 de case[134], comuna Josenii Bârgăului avea 235 de case, comuna Mijlocenii Bârgăului avea 186 de case[135], comuna Mureșenii Bârgăului avea 162 de case[136], comuna Prundu Bârgăului avea 433 de case[137], comuna Rusu Bârgăului avea 173 de case[138], comuna Susenii Bârgăului avea 155 de case[139], iar comuna Tiha Bârgăului avea 428 de case[140]. Acest lucru înseamnă că respectivele comune Bistrița Bârgăului, Prundu Bârgăului și Tiha Bârgăului aveau fiecare un consiliu comunal compus din câte 12 membrii, comuna Josenii Bârgăului avea un consiliu comunal format din 9 membrii, comuna Mijlocenii Bârgăului avea un consiliu comunal alcătuit din 7 membrii, iar comunele Mureșenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului aveau fiecare câte un consiliu comunal compus din câte 6 membrii.

Cunoaștem numele unor primari și notari ai comunelor de pe Valea Bârgăului. Astfel, în anul 1861 Iacob Popandron era jude (primar) al comunei Bistrița Bârgăului, Elizeu Buta era jude al comunei Mijlocenii Bârgăului, Avacum Belei era jude, iar Casian Curin era notar al comunei Mureșenii Bârgăului[141]. În perioada 1861-1864 jude al comunei Josenii Bârgăului era Simion Pahone[142]. În comuna Prundu Bârgăului în perioada 1861-1862 jude era Daniel Bruj, între anii 1865-1866 jude era Toader Ușeriu, iar în anul 1865 Atanasie Ușeriu era notar[143]. Se pare că în anul 1861 vechiul jude al comunei Rusu Bârgăului a fost înlocuit de un nou jude. La 18 aprilie 1861 jude al comunei Rusu Bârgăului era Gavril Ursace, iar la 30 iulie 1861 jude era Ciril Moldovan. În anul 1863 Vasile Flore era jude, iar Ioan Prundar era notar al comunei Rusu Bârgăului[144]. În comuna Susenii Bârgăului în anul 1861 jude era Toma Axente, în anul 1864 jude era Ciril Flămând, în perioada 1865-1867 jude era Vasile Andreșel, iar între 1861-1866 Pavel Bufu era notar[145]. În comuna Tiha Bârgăului în anul 1861 Ilie Cioanca era jude, iar Teodor Surtuc era notar[146]. În anul 1872 Ion Năuc era jude substitut (locțiitor de primar), iar Iacob Monda era notar substitut (locțiitor de notar) al comunei Bistrița Bârgăului[147], Petre Andreica era jude, iar Ioan Parasca era notar al comunei Josenii Bârgăului[148], Simion Mistric era jude al comunei Mijlocenii Bârgăului[149], Vasile Tomoroga era jude substitut (locțiitor de primar), iar Casian Curea era notar al comunei Mureșenii Bârgăului[150], Dănilă Bruj era jude al opidului[151] Prundu Bârgăului[152], Gavril Ursace era jude, iar Pantelimon Pahone era notar al comunei Rusu Bârgăului[153], iar Larion Țiful era jude al comunei

[134] Traian Rotariu (coordonator), *Recensământul din 1857. Transilvania*, Cluj Napoca, Editura Staff, 1997, p. 80.
[135] *Ibidem*, p. 92.
[136] *Ibidem*, p. 112.
[137] *Ibidem*, p. 100.
[138] *Ibidem*, p. 92.
[139] *Ibidem*, p. 100
[140] *Ibidem*, p. 112.
[141] Ioan Vaida, „Pagini din viața lui Alexandru Bohățel", în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, Nr. 27, Năsăud, 1940, p. 145.
[142] *Ibidem*, p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *Testamente din Districtul Năsăud (1861-1871)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 112.
[143] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 159 și Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit.*, pp. 73, 142.
[144] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., pp. 59 și 87.
[145] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., pp. 66, 80, 109, 136, 137 și Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 159.
[146] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., p. 65.
[147] *Ibidem*, f. 22.
[148] *Ibidem*, f. 45.
[149] *Ibidem*, f. 40.
[150] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N.), fond personal *Anton Coșbuc*, dosar 81, f. 8.
[151] Localitate cu drept de târg.
[152] S.J.B.N.A.N., fond personal *Anton Coșbuc*, dosar 81, f. 28.
[153] *Ibidem*, f. 49.

Susenii Bârgăului[154]. În același an la Tiha Bârgăului pentru judele comunal semna Maftei Vodă, iar Andron Burbulea era notar substitut (locțiitor de notar)[155]. Tot în anul 1872 Comitetul comunal al localității Josenii Bârgăului era alcătuit din patru membrii: Toader Sauca, Simion Pahone, Cifor Țarcă și Teodor Hogiu[156], Comitetul comunal al localității Mijlocenii Bârgăului era format din cinci membrii: Toader Moga, Simion Pop, Maftei Șofrac, Grigore Teut «reprezentat» prin Toader Cot și Moise Bălan[157], iar din Comitetul comunal al localității Rusu Bârgăului făceau parte patru membrii: Iacob Parasca, Ioan Griga, Nicolae Bacea și Toader Bartoș[158].

Prin Legea XVIII din anul 1871 s-a stabilit ca personalul primăriilor mici să fie alcătuit din 1 primar (jude), 1 viceprimar (subjude), doi până la patru jurați, 1 casier, 1 colector de dare, 1 notar și eventual un vicenotar[159].

Legea XIV despre igiena publică din anul 1876 prevedea faptul că administrația comunală trebuia să supravegheze campaniile de vaccinare și revaccinare anuale[160]. Legea stabilea faptul că reprezentanții comunei aveau o serie de obligații în ceea ce privește protecția socială, precum și aceea de a asigura pregătirea moașelor pe cheltuiala comunei. Prin aceeași lege administrația comunelor răspundea de sănătatea publică. Aceasta trebuia să supravegheze igiena publică, comercializarea alimentelor și băuturilor, precum și puritatea apei potabile. Legea stabilea obligativitatea comunelor cu cel puțin șase mii de locuitori de a avea un medic. Comunele care aveau între 6000 și 10000 de locuitori se puteau grupa alcătuind un cerc (district)[161].

În conformitate cu Legea XXII din anul 1886 privind comunele, în comunele mici antistia comunală era alcătuită din jude, înlocuitorul acestuia, cel puțin doi jurați, notarul cercual, tutorele cercual și medicul de circumscripție[162].

Începând cu anul 1895 comunele aveau obligația de a întocmi registre de stare civilă.

Un aspect important îl constituie susținerea de către primării a bisericilor și școlilor. Astfel, în conformitate cu protocolul încheiat în anul 1863 încasările taxelor de târg erau împărțite între primăria și biserica ortodoxă din Prundu Bârgăului[163]. La 23 martie 1870 comunitatea bisericească din Tiha Bârgăului a încheiat cu meșterul Daniel Vollman din Bistrița un contract pentru repararea bisericii. Comunitatea își asuma obligația de a asigura materialele necesare și forța de muncă. Respectivul contract era semnat pe lângă preot, membrii comitetului bisericesc, învățător și de către judele comunal Iacob Nacuțiu și era întocmit de către notarul Șut[164]. Hotărârile imperiale luate în timpul existenţei graniţei militare şi după aceea permiteau comunelor să voteze ajutoare pentru şcoli şi biserici. Primăriile aveau dreptul legal să contribuie la susţinerea şcolilor confesionale şi să acorde ajutoare pentru clădirea de biserici şi şcoli confesionale. Reprezentanţele comunităţilor româneşti din Comitatul Bistriţa-Năsăud votaseră de zeci de ani din bugetele lor sume de bani pentru aceste instituţii. Deciziile acestor comune fuseseră întotdeauna aprobate de către Adunarea generală comitatensă sau districtuală, mai ales în cazul comunelor care aveau suficiente resurse financiare pentru a-şi acoperi cheltuielile comunale[165]. Voind să desfiinţeze instituţiile de învăţământ înfiinţate şi susţinute de naţionalităţile nemaghiare, comitele suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud, Dézsö Bánffy, a încercat să le priveze de mijloacele de susţinere. În acest scop, cu sprijinul ministrului regal maghiar de interne, Kálmán Tisza, comitele suprem a interzis în mod

[154] *Ibidem*, f. 34.
[155] *Ibidem*, f. 15.
[156] *Ibidem*, f. 46.
[157] *Ibidem*, f. 40.
[158] *Ibidem*, f. 49.
[159] *Az 1871. Évi Törvények Gyüjteménye*, Nyomatott a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság – Nál, Budapest, 1908, pp. 176-219.
[160] Oana Habor, *Incursiuni pe tărâmul medical transilvănean (1867-1914). La răscrucea dintre sensibilitatea tradițională și provocările modernizării*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 51.
[161] *Ibidem*, p. 54.
[162] Al. Matei, Susana Andea, Ioan Dordea, ș.a., *op. cit*., p. 49.
[163] Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 129.
[164] Mirela Andrei, *op. cit*., p. 79 și S.J.B.N.A.N., fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 279, f. 2 v.
[165] S.J.B.N.A.N., fond *Administraţia fondurilor grănicereşti năsăudene*, dosar 3/1762-1889, f. 205.

ilegal în anul 1887 primăriilor comunale să mai acorde ajutoare financiare din bugetele comunale mai întâi şcolilor confesionale greco-catolice şi ortodoxe române, apoi şi celor evanghelice germane, precum şi bisericilor. Notarii (secretarii) cercuali (ai cercurilor administrative) şi comunali care nu acţionau pentru ca să nu se voteze acordarea de ajutoare din bugetele comunale bisericilor şi şcolilor confesionale greco-catolice şi ortodoxe române erau aspru sancţionaţi, fiind cel puţin destituiţi[166]. În urma opoziției hotărâte a românilor comitele suprem a fost însă nevoit să revină asupra deciziei. În perioada 1898-1899 s-a construit biserica din Susenii Bârgăului, iar în anul 1906 s-a construit școala din Susenii Bârgăului, banii fiind obținuți din veniturile pădurilor grănicerești[167].

Administrația are rolul de a reprezenta și de a apăra interesele comunității. Chiar dacă a avut puține resurse financiare pentru a desfășura lucrări de amploare, primăriile comunităților de pe Valea Bârgăului au apărat interesele comunităților românești de acolo și au sprijinit instituțiile românești locale, bisericile și școlile și de aceea acestea merită întreaga noastră apreciere.

Locuitori de pe Valea Bârgăului participanți la primul război mondial. Date statistice.

În timpul primului război mondial din cele opt localități de pe Valea Bârgăului au fost mobilizați în cadrul armatei austro-ungare și trimiși pe front un număr de 2003 de soldați români. Dintre aceștia 1841 de soldați au fost încadrați la partea activă, 159 la partea sedentară, 1 a fost internat, iar 1 a fost refugiat. Dintre ei 309 și-au pierdut viața, 108 au rămas invalizi, iar 120 au dispărut. În urma celor căzuți au rămas 140 văduve și 430 orfani de război[168].

Cei mai mulți soldați mobilizați au fost din localitatea Bistrița-Bârgăului, urmați de cei din localitățile Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului. Cei mai mulți soldați morți erau din localitatea Prundu Bârgăului, urmați de cei din localitățile Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului și Susenii Bârgăului. Cei mai mulți soldați dispăruți erau din Bistrița Bârgăului și Prundu Bârgăului, urmați de cei din Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului. Cei mai mulți soldați invalizi proveneau din Rusu Bârgăului și Tiha Bârgăului, urmați de cei din localitățile Bistrița Bârgăului, Prundu Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului și Susenii Bârgăului. Cele mai multe văduve de război s-au înregistrat la Prundu Bârgăului, urmate de cele din Bistrița Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Tiha Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului, iar cei mai mulți orfani la Prundu Bârgăului, urmați de cei din Bistrița Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului.

Cele mai mari pierderi de vieți omenești, morți și dispăruți, s-au înregistrat la Prundu Bârgăului, urmată de Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului și Susenii Bârgăului.

Redăm în continuare situația pe comune a românilor din zona Văii Bârgăului care au luat parte la primul război mondial[169]:

[166] *Ibidem*, f. 204.
[167] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 17, f. 160 v.
[168] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N), *Fond personal Leon Bancu*, dosar 1, f. 1.
[169] *Ibidem*, f. 1.

Nr. Crt	Localitatea	Populația românească	Numărul curent al soldaților	A luat parte la mișcările impuse de război			A fost refugiat	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedatului sau dispărutului au rămas		Data întocmirii tabelului Autorul
				Chemat fiind				M [170]	M [171]	S-au întors acasă			Dispărut			
				A [172]	S [173]	I [174]				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent sănătos	Deplin sănătos		Văduve	Orfani	
1	Bistrița Bârgăului	2473	455	392	63	-	-	52	4	18	38	308	35	29	83	10.02.1922 preot Zagrai
2	Josenii Bârgăului	1504	174	168	5	-	1	21	2	9	4	131	7	17	33	20.01.1922 preot Leo Buzdug
3	Mijlocenii Bârgăului	-	172	172	-	-	-	23	3	6	1	132	7	15	48	15.01.1922
4	Susenii Bârgăului	-	124	124	-	-	-	15	1	5	-	101	2	5	14	ianuarie
5	Mureșenii Bârgăului	1093	198	192	6	-	-	43	1	15	18	103	8	19	62	09.02.1922 preot Victor Lazăr
6	Prundu Bârgăului	2187	401 [175]	332	67	1	-	27	35	17	50	233	35	33	121	08.02.1922 preot Iuliu Suceava
7	Rusu Bârgăului	950	160	154	6	-	-	17	8	19	20	89	7	9	17	12.02.1922 preot Constantin Flămând
8	Tiha Bârgăului	2592	319	307	12	-	-	52	5	19	51	173	19	13	52	09.02.1922 protopop Ion Dologa

[170] Mort pe câmpul de luptă.
[171] Mort în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor sau a rănilor.
[172] La partea activă pe front.
[173] La partea sedentară pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc.
[174] Pentru a fi arestat sau internat.
[175] Dintre aceștia 332 au participat la partea activă, 67 la partea sedentară, iar 1 a fost arestat sau internat;în total sunt 400 de soldați – probabil este o greșeală în document.

Într-o măsură mai mare sau mai mică fiecare localitate de pe Valea Bârgăului a plătit un tribut de sânge în timpul primului război mondial. Pierderile de vieți omenești din localitățile de pe Valea Bârgăului au avut importante consecințe economice, sociale, morale. În plan economic s-a resimțit lipsa forței de muncă, în plan social familia ca instituție a fost afectată, iar din această cauză moralitatea a avut de suferit. Consecințele primului război mondial au fost profunde și de durată și de aceea acest eveniment merită întreaga atenție.

Aspecte privind primăriile de pe Valea Bârgăului

Despre primării în sensul modern al cuvântului se poate vorbi începând cu anul 1851. Prin circulara din 3 martie 1851 vicarul greco-catolic al Rodnei, Macedon Pop, anunța faptul că administrația militară a comunelor grănicerești era desființată, aceasta fiind înlocuită începând cu 1 aprilie 1851 cu cea civilă[176].

Primăriile aveau ca și atribuții organizarea vieții economice primare, buna gospodărire a comunelor, susținerea școlilor, bisericilor și a formelor incipiente de organizare sanitară. În perioada respectivă primăriile dispuneau de venituri reduse. Aceste venituri depindeau de ceea ce guvernul le lăsa primăriilor. În perioada respectivă însă guvernul a lăsat puține venituri primăriilor. Fără venituri primăriile nu putea să facă prea multe. Conform rezoluției imperiale de la Laxemburg din anul 1861 veniturile care proveneau din ținerea târgurilor erau lăsate comunelor[177]. De asemenea unele drepturi din regalii (care reveneau statului) și care formaseră fondurile grănicerești fiind folosite apoi în scopuri școlare au fost lăsate comunelor grănicerești[178]. Drepturile din regalii folosite în scopuri școlare au fost restituite însă comunelor foste grănicerești de pe Valea Bârgăului abia în anul 1872[179]. Dintre comunele de pe Valea Bârgăului doar Prundu Bârgăului avea dreptul de

[176] Virgil Șotropa, „După revoluția din 1849”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, Nr. 7, Năsăud, 1927, p. 20.
[177] Simion Lupșan, Adrian Onofreiu (volum îngrijit de), *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2007, p. 94.
[178] *Ibidem*, p. 95.
[179] Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, vol. 1, Editura Karuna, Bistrița, 2007, p. 197.

a ține asemenea târguri. În anul 1850 s-a introdus impozitul funciar (pe terenuri), pe imobile (clădiri) și pe alcool, iar în anul 1851 pe tutun[180]. Toate aceste impozite reveneau statului. În perioada dualismului austro-ungar Ministerul regal maghiar de finanţe a sporit încontinuu sarcinile fiscale pe care românii trebuiau să le achite către stat. La acestea s-au adăugat contribuţiile locale impuse de către autorităţile comitatense după bunul lor plac. Fiind obligaţi la plata a numeroase dări, locuitorii satelor de pe Valea Bârgăului se aflau într-o situaţie dificilă. Astfel, la 17 octombrie 1884 reprezentanții comunei Bistrița Bârgăului au cerut sprijinul episcopului greco-catolic de Gherla pentru repararea bisericii. Reprezentanții comunei arătau că nu puteau repara biserica din cauza sărăciei credincioșilor care în plus erau împovărați cu „darea regească și alte multe sarcini din partea statului”[181]. Datorită acestui fapt primăria nu putea să ceară locuitorilor și așa împovărați de plata dărilor către stat și comitat achitarea unor dări comunale mari. Către sfârșitul secolului al XIX-lea în satele foste grănicerești se plătea în general ca și dare comunală de fiecare gospodărie câte un florin. O serie de venituri proveneau din exploatarea pădurilor. În perioada existenței Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud comunele grănicerești au primit munți în folosință pentru pășunatul animalelor. În timpul existenței graniței militare locuitorilor comunelor grănicerești li s-a permis pe lângă pășunatul animalelor și procurarea lemnelor de foc și de construcții din păduri pentru folosul propriu. La înființarea în anul 1851 a primăriilor, comunele nu aveau păduri în proprietate. În anul 1851 comuna Josenii Bârgăului deținea crâșma comunală, clădirea școlii comunale, pășuni și fânețe[182], comuna Mijlocenii Bârgăului poseda crâșma comunală, care avea trei încăperi, clădirea școlii comunale, care avea trei încăperi, pășuni și două terenuri împădurite, în parte cu huci, în parte cu grupuri de copaci[183]. Cancelaria comunală (clădirea primăriei) din Mijlocenii Bârgăului, cu o suprafață de 120 de stânjeni pătrați, a fost construită în anul 1859[184]. În anul 1851 comuna Prundu Bârgăului deținea clădirile cancelariei comunale (clădirea primăriei), care avea patru încăperi, casei parohiale, care avea două încăperi, școlii comunale, care avea trei încăperi și pășuni[185], comuna Tiha Bârgăului avea în proprietate clădirile cancelariei comunale (primăriei comunale), care avea trei încăperi și a școlii comunale, care avea două încăperi, fânețe și pășuni[186]. O situație mai bună avea comuna Susenii Bârgăului. Aceasta deținea în anul 1851 clădirea școlii comunale, care avea trei încăperi, păduri cu o suprafață de 45 de iugăre și 100 de stânjeni pătrați, fânațe și pășuni. Cancelaria comunală (clădirea primăriei) din Susenii Bârgăului a fost construită după anul 1851[187]. Odată cu desființarea în anul 1851 a graniței militare, pădurile au revenit în folosința statului. Datorită cererilor foștilor grăniceri, prin Rezoluția de la Laxenburg din 27 august 1861 munții au revenit în folosința comunelor grănicerești. Multă vreme suprafețele de pădure ale comunelor nu au putut fi exploatate industrial. Principalul obstacol îl constituia lipsa căilor de transport a lemnului. Linia ferată Bistrița – Bistrița Bârgăului a fost construită abia la sfârșitul secolului al XIX-lea, în perioada 1893-1898[188]. O altă problemă care a persistat mult timp a constituit-o lipsa unor fabrici de cherestea. Astfel, Fabrica de cherestea din Bistrița Bârgăului a fost construită abia în anul 1890, iar Fabrica de cherestea cu trei gatere din Susenii Bârgăului a fost înființată în anul 1918[189]. La Bistrița Bârgăului funcționau înainte de anul 1918 Fabrica de cherestea care s-a constituit în Societate pe acțiuni a industriei lemnului Bistrița-Năsăud (*Beszterce-Naszódi Faipari Részvénytársaság Gőzfűrésztelepe*), Fabrica de cherestea a lui Alexa David (*Dávid Elek*

[180] Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării. Economie și societate în Transilvania. 1850-1875*, Editura International Book Access, 2007, pp. 264-165.
[181] Mirela Andrei, *La graniţa Imperiului. Vicariatul Greco - Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 88.
[182] Simion Lupșan, Adrian Onofreiu (volum îngrijit de), *op. cit.*, p. 324.
[183] *Ibidem*, p. 338.
[184] *Ibidem*, p. 338.
[185] *Ibidem*, p. 382.
[186] *Ibidem*, p. 480.
[187] *Ibidem*, pp. 457, 458.
[188] Paul Brașcanu, *Ghezășul Ilvelor*, Editura Stef, Iași, 2015, p. 24.
[189] *Ibidem*, p. 65.

fűresztelepe), iar la Josenii Bârgăului Fabrica de cherestea cu motor cu aburi a fraților Neuberger (*Neuberger testvérek gőzfűrésze*)[190]. Exploatarea pădurilor grănicerești în perioada 1890-1918 s-a făcut prin antrepriză sau concesiuni, sau prin vânzarea posibilităților anuale de licitație la diverse societăți exploatatoare pe o perioadă de minim 5 până la 15 ani[191].

În conformitate cu *Normele provizorii ale organizării comunelor* din anul 1849 fiecare comună trebuia să aibă un antiste (jude), iar pentru fiecare 25 de case se instituia un jurat, numărul juraților neputând fi însă mai mare de 12, chiar dacă în comună erau mai mult de 300 de case. Fiecare comună trebuia să aibă un știutor de carte (notar) care să execute lucrările scrise ale administrației. Normele prevedeau angajarea unor gornici (servitori) și paznici. Primarul și antistia (comitetul comunal) aveau îndatorirea de a veghea asupra bunei administrații interne a comunei, a gospodăririi chibzuite a bunurilor comunale, menținerii ordinii și liniștii publice, precum și aplicarea ordinelor primite de la autoritățile administrativ-teritoriale superioare[192].

În anul 1857 comuna Bistrița Bârgăului avea un număr de 430 de case[193], comuna Josenii Bârgăului avea 235 de case, comuna Mijlocenii Bârgăului avea 186 de case[194], comuna Mureșenii Bârgăului avea 162 de case[195], comuna Prundu Bârgăului avea 433 de case[196], comuna Rusu Bârgăului avea 173 de case[197], comuna Susenii Bârgăului avea 155 de case[198], iar comuna Tiha Bârgăului avea 428 de case[199]. Acest lucru înseamnă că respectivele comune Bistrița Bârgăului, Prundu Bârgăului și Tiha Bârgăului aveau fiecare un consiliu comunal compus din câte 12 membrii, comuna Josenii Bârgăului avea un consiliu comunal format din 9 membrii, comuna Mijlocenii Bârgăului avea un consiliu comunal alcătuit din 7 membrii, iar comunele Mureșenii Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului aveau fiecare câte un consiliu comunal compus din câte 6 membrii.

Cunoaștem numele unor primari și notari ai comunelor de pe Valea Bârgăului. Astfel, în anul 1861 Iacob Popandron era jude (primar) al comunei Bistrița Bârgăului, Elizeu Buta era jude al comunei Mijlocenii Bârgăului, Avacum Belei era jude, iar Casian Curin era notar al comunei Mureșenii Bârgăului[200]. În perioada 1861-1864 jude al comunei Josenii Bârgăului era Simion Pahone[201]. În comuna Prundu Bârgăului în perioada 1861-1862 jude era Daniel Bruj, între anii 1865-1866 jude era Toader Ușeriu, iar în anul 1865 Atanasie Ușeriu era notar[202]. Se pare că în anul 1861 vechiul jude al comunei Rusu Bârgăului a fost înlocuit de un nou jude. La 18 aprilie 1861 jude al comunei Rusu Bârgăului era Gavril Ursace, iar la 30 iulie 1861 jude era Ciril Moldovan. În anul 1863 Vasile Flore era jude, iar Ioan Prundar era notar al comunei Rusu Bârgăului[203]. În comuna Susenii Bârgăului în anul 1861 jude era Toma Axente, în anul 1864 jude era Ciril Flămând, în perioada 1865-1867 jude era Vasile Andreșel, iar între 1861-1866 Pavel Bufu era notar[204]. În

---

[190] *Ibidem*, p. 59.
[191] *Ibidem*, p. 58.
[192] Al. Matei, Susana Andea, Ioan Dordea, ș.a., *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Cluj*, Vol. II, București, 1985, pp. 47-48.
[193] Traian Rotariu (coordonator), *Recensământul din 1857. Transilvania*, Cluj Napoca, Editura Staff, 1997, p. 80.
[194] *Ibidem*, p. 92.
[195] *Ibidem*, p. 112.
[196] *Ibidem*, p. 100.
[197] *Ibidem*, p. 92.
[198] *Ibidem*, p. 100
[199] *Ibidem*, p. 112.
[200] Ioan Vaida, „Pagini din viața lui Alexandru Bohățel", în *Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală*, Nr. 27, Năsăud, 1940, p. 145.
[201] *Ibidem*, p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *Testamente din Districtul Năsăud (1861-1871)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 112.
[202] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 159 și Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit.*, pp. 73, 142.
[203] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., pp. 59 și 87.
[204] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., pp. 66, 80, 109, 136, 137 și Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 159.

comuna Tiha Bârgăului în anul 1861 Ilie Cioanca era jude, iar Teodor Surtuc era notar[205]. În anul 1872 Ion Năuc era jude substitut (locțiitor de primar), iar Iacob Monda era notar substitut (locțiitor de notar) al comunei Bistrița Bârgăului[206], Petre Andreica era jude, iar Ioan Parasca era notar al comunei Josenii Bârgăului[207], Simion Mistric era jude al comunei Mijlocenii Bârgăului[208], Vasile Tomoroga era jude substitut (locțiitor de primar), iar Casian Curea era notar al comunei Mureșenii Bârgăului[209], Dănilă Bruj era jude al opidului[210] Prundu Bârgăului[211], Gavril Ursace era jude, iar Pantelimon Pahone era notar al comunei Rusu Bârgăului[212], iar Larion Țiful era jude al comunei Susenii Bârgăului[213]. În același an la Tiha Bârgăului pentru judele comunal semna Maftei Vodă, iar Andron Burbulea era notar substitut (locțiitor de notar)[214]. Tot în anul 1872 Comitetul comunal al localității Josenii Bârgăului era alcătuit din patru membrii: Toader Sauca, Simion Pahone, Cifor Țarcă și Teodor Hogiu[215], Comitetul comunal al localității Mijlocenii Bârgăului era format din cinci membrii: Toader Moga, Simion Pop, Maftei Șofrac, Grigore Teut «reprezentat» prin Toader Cot și Moise Bălan[216], iar din Comitetul comunal al localității Rusu Bârgăului făceau parte patru membrii: Iacob Parasca, Ioan Griga, Nicolae Bacea și Toader Bartoș[217].

Prin *Legea XVIII* din anul 1871 s-a stabilit ca personalul primăriilor mici să fie alcătuit din 1 primar (jude), 1 viceprimar (subjude), doi până la patru jurați, 1 casier, 1 colector de dare, 1 notar și eventual un vicenotar[218].

Legea XIV despre igiena publică din anul 1876 prevedea faptul că administrația comunală trebuia să supravegheze campaniile de vaccinare și revaccinare anuale[219]. Legea stabilea faptul că reprezentanții comunei aveau o serie de obligații în ceea ce privește protecția socială, precum și aceea de a asigura pregătirea moașelor pe cheltuiala comunei. Prin aceeași lege administrația comunelor răspundea de sănătatea publică. Aceasta trebuia să supravegheze igiena publică, comercializarea alimentelor și băuturilor, precum și puritatea apei potabile. Legea stabilea obligativitatea comunelor cu cel puțin șase mii de locuitori de a avea un medic. Comunele care aveau între 6000 și 10000 de locuitori se puteau grupa alcătuind un cerc (district)[220].

În conformitate cu *Legea XXII* din anul 1886 privind comunele, în comunele mici antistia comunală era alcătuită din jude, înlocuitorul acestuia, cel puțin doi jurați, notarul cercual, tutorele cercual și medicul de circumscripție[221].

Începând cu anul 1895 comunele aveau obligația de a întocmi registre de stare civilă.

Un aspect important îl constituie susținerea de către primării a bisericilor și școlilor. Astfel, în conformitate cu protocolul încheiat în anul 1863 încasările taxelor de târg erau împărțite între primăria și biserica ortodoxă din Prundu Bârgăului[222]. La 23 martie 1870 comunitatea bisericească

---

[205] Ioan Vaida, *op. cit*., p. 145, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudiu Septimia Sabău, *op. cit*., p. 65.
[206] *Ibidem*, f. 22.
[207] *Ibidem*, f. 45.
[208] *Ibidem*, f. 40.
[209] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N.), fond personal *Anton Coșbuc*, dosar 81, f. 8.
[210] Localitate cu drept de târg.
[211] S.J.B.N.A.N., fond personal *Anton Coșbuc*, dosar 81, f. 28.
[212] *Ibidem*, f. 49.
[213] *Ibidem*, f. 34.
[214] *Ibidem*, f. 15.
[215] *Ibidem*, f. 46.
[216] *Ibidem*, f. 40.
[217] *Ibidem*, f. 49.
[218] *Az 1871. Évi Törvények Gyüjteménye*, Nyomatott a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság – Nál, Budapest, 1908, pp. 176-219.
[219] Oana Habor, *Incursiuni pe tărâmul medical transilvănean (1867-1914). La răscrucea dintre sensibilitatea tradițională și provocările modernizării*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 51.
[220] *Ibidem*, p. 54.
[221] Al. Matei, Susana Andea, Ioan Dordea, ș.a., *op. cit*., p. 49.
[222] Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 129.

din Tiha Bârgăului a încheiat cu meşterul Daniel Vollman din Bistriţa un contract pentru repararea bisericii. Comunitatea își asuma obligația de a asigura materialele necesare și forța de muncă. Respectivul contract era semnat pe lângă preot, membrii comitetului bisericesc, învățător și de către judele comunal Iacob Nacuțiu și era întocmit de către notarul Șut[223].

Hotărârile imperiale luate în timpul existenţei graniţei militare şi după aceea permiteau comunelor să voteze ajutoare pentru şcoli şi biserici. Primăriile aveau dreptul legal să contribuie la susţinerea şcolilor confesionale şi să acorde ajutoare pentru clădirea de biserici şi şcoli confesionale. Reprezentanţele comunităţilor româneşti din Comitatul Bistriţa-Năsăud votaseră de zeci de ani din bugetele lor sume de bani pentru aceste instituţii. Deciziile acestor comune fuseseră întotdeauna aprobate de către Adunarea generală comitatensă sau districtuală, mai ales în cazul comunelor care aveau suficiente resurse financiare pentru a-şi acoperi cheltuielile comunale[224]. Voind să desfiinţeze instituţiile de învăţământ înfiinţate şi susţinute de naţionalităţile nemaghiare, comitele suprem al Comitatului Bistriţa-Năsăud, Dézsö Bánffy, a încercat să le priveze de mijloacele de susţinere. În acest scop, cu sprijinul ministrului regal maghiar de interne, Kálmán Tisza, comitele suprem a interzis în mod ilegal în anul 1887 primăriilor comunale să mai acorde ajutoare financiare din bugetele comunale mai întâi şcolilor confesionale greco-catolice şi ortodoxe române, apoi şi celor evanghelice germane, precum şi bisericilor. Notarii (secretarii) cercuali (ai cercurilor administrative) şi comunali care nu acţionau pentru ca să nu se voteze acordarea de ajutoare din bugetele comunale bisericilor şi şcolilor confesionale greco-catolice şi ortodoxe române erau aspru sancţionaţi, fiind cel puţin destituiţi[225]. În urma opoziției hotărâte a românilor comitele suprem a fost însă nevoit să revină asupra deciziei. În perioada 1898-1899 s-a construit biserica din Susenii Bârgăului, iar în anul 1906 s-a construit școala din Susenii Bârgăului, banii fiind obținuți din veniturile pădurilor grănicerești[226].

Administrația are rolul de a reprezenta și de a apăra interesele comunității. Chiar dacă a avut puține resurse financiare pentru a desfășura lucrări de amploare, primăriile comunităților de pe Valea Bârgăului au apărat interesele comunităților românești de acolo și au sprijinit instituțiile românești locale, bisericile și școlile și de aceea acestea merită întreaga noastră apreciere.

[223] Mirela Andrei, *op. cit*., p. 79 și S.J.B.N.A.N., fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 279, f. 2 v.
[224] S.J.B.N.A.N., fond *Administraţia fondurilor grănicereşti năsăudene*, dosar 3/1762-1889, f. 205.
[225] *Ibidem*, f. 204.
[226] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 17, f. 160 v.

Adrian ONOFREIU, *Familia Buzdug din Rusu Bârgăului. File risipite sau „îndeletnicirea" consemnărilor istorice*

Într-o zonă cu un specific aparte, cea a Regimentului II român de graniță cu reședința la Năsăud, una din caracteristicile principale a fost aceea a mirajului și fascinației trecutului. Privit ca fundament pentru prezentul fiecărei generații, acest fenomen a avut ca suport gradul mai înaintat de instrucție al populației, încadrarea în rigorile cazone ale regimului militar și numărul mare al documentelor create. Șansa a făcut ca mare parte din acestea – cu toate distrugerile inerente, provocate de „cataclisme" istorice – să fie transmise până la noi.

În aceste coordonate se înscrie și tentația multora din actanți de a consemna în scris aspecte din trecut. Fie sub forma „jurnalelor de front"[227] din timpul campaniilor militare, a consemnărilor zilnice din perioada revoluției de la 1848-1849, cea neoabolutistă[228] sau liberală[229], a vieții cazone din aceeași perioadă[230], înregistrările evenimențiale se constituie în tot atâtea surse despre trecutul unei zone care „mustea" de istorie.

Nu a putut rămâne în afara acestor preocupări Valea Bârgăului. Deși militarizată mai târziu, în anul 1783 și, cu o populație majoritar ortodoxă[231], zona și-a adus aportul la întregul definit de fostul confiniu militar năsăudean.

În acest context, demersul restitutiv ce urmează se înscrie în definirea contribuției acestui teritoriu la facerea istoriei „graniție militare" năsăudene.

Sub forma unor însemnări – zilnice sau, la distanțe variabile în timp, ca și a unor introspecțiuni în trecutul îndepărtat sau mai apropiat – prezentăm în continuare mărturiile a două din personalitățile marcante de aici. Tată și fiu, proveniți din aceeași vrednică familie Buzdug, din Rusu Bârgăului, cei doi povestesc și recreează trecutul, prin prisma propriilor lor experiențe de viață.

Primul, protopopul Teodor Buzdug[232], cu o vastă activitate duhovnicească, vrednic slujitor al bisericii, redă aspecte din parcursul existențial derulat într-o perioadă prevestitoare de mari schimbări în „granița militară".

Fiul lui, Vasile Buzdug[233], personalitate cu o dublă formare și activitate profesională – ecleziastică și laică – s-a ilustrat mai ales ca un vrednic luptător pentru redobândirea drepturilor

---

[227] Vezi „Jurnalul locotenentului Ioan Tomuța" Tradus de Iulian Marțian, în „Arhiva Someșană", Năsăud, nr. 10/1929, pp. 99-120; „Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben din 1848-1849". Tradus de Iulian Marțian, în Idem, nr. 12/1930, pp. 167-191; „Rapoartele sublocotenentului Malcomes", în Idem, nr. 14/1931, pp. 449-456; „Memoriile căpitanului auditor Sotel", în Idem, nr. 21/1937, pp. 476-497 sau, denumite generic, cu termenul de „ziuare"; „Ziarul caporalului Mihai Candale", în Idem, nr. 14/1931, pp. 422-439; „Ziarul sergentului Simion Domide", în Idem, nr. 19/1936, pp. 54-72. Sub forma unor scrisori-document, și la Adrian Onofreiu, „Leontin Luchii – mărturii inedite despre Revoluția de la 1848-1849", în „Arhiva Someșană", Năsăud, seria III, VII, 2008, pp. 137-151.

[228] Claudia Septimia Sabău, Adrian Onofreiu, „Jurnalul lui Toader Ionașc (1848-1851)", în „Arhiva Someșană", seria III, XI, 2012, pp. 33-51.

[229] Adrian Onofreiu, „Epistole-mărturii documentare *din perioada Districtului Năsăud* (*1861-1876*), în *Ibidem,* XI, 2012, pp. 67-92.

[230] Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, „Contribuții la memorialistica militară din secolul al XIX-lea. Însemnările lui Ioan Mihăilaș (1856-1864)", în *Cultură și educație. În memoriam Lazăr Ureche. Volum colectiv de studii și articole,* coord. Prof. dr. Aurelia Dan, dr. Adrian Onofreiu, prof. Angelo Manea, prof. Dănuț Archiudean, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 77-101.

[231] Spre deosebire de restul teritoriului militarizat, unde predomina covârșitor populația românească de confesiune greco-catolică.

[232] Născut la 8 februarie 1803, preoțit în 29 martie 1828, mort la 14 octombrie 1875, în vârstă de 72 de ani. Primele consemnări aparțin preotului Teodor *Șut*. Explicația trebuie căutată în sistemul de moștenire din „granița militară" năsăudeană. Preotul Iacob Buzdug a avut copii pe Alexandru, Ionică, Iacob și Nazaria. La rândul lui, Alexandru a avut 4 copii, dintre care nici unul nu a ajuns la maturitate. De aceea, l-a adoptat pe Teodor *Șut*, pe care l-a căsătorit cu nepoata lui cea mai mare, Raveca. Astfel, Teodor Șut a luat numele de *Buzdug*; vezi Dana Văran, „Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului", în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură", anul I, nr. 1, 2011, pp. 36-39.

[233] Născut la 11 decembrie 1827, funcționar în administrație între 1850-1875, mort la 10 iunie 1876, în vârstă de 49 de ani; Adrian Onofreiu, „Vasile Buzdug", în *Ibidem,* pp. 40-60.

imobile și material pentru foștii grăniceri, în perioada neoliberală și apoi, a celei deschise de Außgleich-ul din 1867.

Atât tatăl, cât și fiul, s-au „nizuit" să consemneze în scris evenimente, fapte, întâmplări pe care le-au considerat demne de a fi transmise posterității. Ele se înscriu în ceea ce putem defini ca „istorie factuală", ca experiență de viață, demnă de a fi reținută și transmisă urmașilor.

Forma sub care au realizat acest demers este ea însăși, de o factură cu totul aparte. Începute de către protopopul Teodor, însemnările sunt continuate de către fiul lui, Vasile. Dar, peste tot, truda celor doi interferează, se întrepătrunde și completează. Grafiei chirilice, caracteristică trudei lui Teodor, i se substituie cea latină, uzitată de Vasile Buzdug. Și la unul, și la altul, revin și se repetă consemnările suplimentare în limba germană, cu grafie gotică, atât de caracteristice arealului fostului confiniu militar năsăudean.

În privința formei, ne aflăm în fața unei realizări care se individualizează prin conținut și mod de concepere. Însemnările celor doi sunt complexe, ele încearcă și, în mare măsură, reușesc să surprindă *întregul* vieții zilnice pe care o descriu.

Astfel, descoperim aspecte genealogice, de consemnare a unor evenimente marcante pentru comunitatea din care „cronicarii" au făcut parte, de înregistrare a mersului vremii, a evoluției condițiilor climatice, a recoltelor obținute, a croirii unor noi drumuri – de la „Iad, peste Colibița, la Strâmba" – a traiului zilnic. Într-un plan paralel, suntem martorii tăcuți ai evenimentelor militare, a contribuției zonei la efortul cerut de apartenența la statul militar, demarat aici o dată cu „luarea chepeneșagului", în anul 1783.

Pline de farmec și parfum sunt consemnările genealogice. Ca într-o proiecție a generațiilor, înregistrăm, alături de „cronicari", faptul că „Vasile și Ioana au avut de fii, pe Ioana, Epifania, Dimitrie, Toma și Grigoraș; acesta și Parascheva, au avut numai pe George; acesta, cu Maria, au avut pe Tatiana și Toader; acesta, cu Sânzâiana, au avut pe Grigore, Ilie, Cosma, Dumitru și Gavril; acesta, cu Girnesia, au avut pe Florea și Iacob (protopopul); acesta a avut pe Ilie – mort în război la Rab, în Ungaria, în anul 1805, Nazaria, Ioan (cantor), Petre – trecut în Moldova în anul 1799, Iacob – preoțit în 26 octombrie 1810, de ziua Marelui Mucenic Dumitru[234] la Arad, de episcopal Paul Avacumovici, Teodor Buzdug, născut la 8 februarie 1803, cu soție, Raveca, au avut pe Vasile, născut la 11 decembrie 1827, Ioan, Iacob, Todor".

Alături de succesiunea generațiilor, ne sunt prezentate și aspect importante referitoare la *condiția de oameni liberi a locuitorilor de aici* – „Conscripția Borgoului e toată ștearsă cu cuțitul. S-au nimicit familiile nobile și libertine. Presupun că aceasta a făcut-o, la 1783 Bethlenești, puind pe toți iobagi, ca să capete despăgubiri mai mari de la stat. În acea conscripție-scriere, din 1750, erau foarte multe familii din Felsó-Borgo înscrise, ca exemple, fiind plăieși și militari în trupa lui Springer" – *militarizarea* – „să se știe că în anul 1783, merța iunie 8, a trimis înălțatul împăratul nostru Iosif al II-lea, de a venit nemții de au scris Bârgăul sub cătănășag și l-au luat de la domni, de subt mâna Bethleneștilor și apoi, înaintea Crăciunului, a Nașterii lui Hristos, a venit domnul general Rall de a dat arme borgovenilor și rusenilor, și s-a strâns tot Bârgăul în Prundu Secului, când au dat armele și au jurat tot Bârgăul subt steag" – cu notația autorului, „Scris-am eu popa Ionică Ilea, din Bârgăul Josenilor" – *consecințele anilor viforoși 1848-1849* – „miercuri, în 27/15 iunie 1849 au îngropat tata Teodor Buzdug în *Muncel* 8 cătane austriece și rusiesce, căzute în bătaie, într-o groapă; iar în 4 gropi, a îngropat rușii căzuți tot în *Muncel,* preoții muscalești, asistându-le îngroparea și tata Teodor Buzdug; ungurii căzuți, și care, picați și răniți, au rămas neîngropați pe hotarul Rusului și Iadului" – *sau vizita împăratului Francisc Iosif la Bistrița*, în data de 20 iulie 1852 „împreună cu guvernatorul Schwarzenbergt, feld-mareșalul locotenent Grüne și alți generali, și cu toții s-au băgat în mănăstirea cea din jos, papistașă[235], fiind și noi toți, preoții Bârgăului".

Viața zilnică, cu strădania de a înjgheba gospodării și a dezvolta activități casnice de pionerat este surprinsă prin consemnarea duratei lungi în care a fost confecționată *o presă de ulei* –

[234] 26 octombrie.

[235] Catolică, mai târziu - în limbajul comun transilvănean - romano-catolică, având pe Sfântul Anton ca patron spiritual, situată pe actuala stradă Gheorghe Șincai.

„oloința toată am făcut-o eu (Teodor, n.n.), începând din anul 1833, tăiatul lemnelor din Colibița și gătindu-le de tot în anul 1834, *șurubul* și *mama* mi le-au făcut tatăl meu Ioan" – *construirea unei locuințe* – „în 26/14 mai 1847 am mutat jumătate din casa veche la moară și am lățit-o acolo, cu frontal către răsărit, a rămas așa, neacoperită și negate, până s-a gătat" – *înființarea unei livezi de pomi fructiferi* – „în anul 1850, 28 martie, am răsădit 13 rânduri de pruni tineri din sus de grădină, în Colobița și, în *venitoriul an,* 1851, în 2 aprilie, încă am mai mutat 20 de pomi, începând al doilea rând și în anul 1852, joi, în 3, viner, în 4, a plivi, am mai răsădit 38, împlinind de toate rânduri" – *sau semănarea bucatelor* – „sâmbătă, în 18 noiembrie 1850, în săptămâna întâi a Postului Nașterii Domnului Nostru Isus Hristos, am sămânat secară de toamnă pe *Muncelul din Jos* și de sămânță, peste drum, către *Valea Muncelului*, fiindcă în anul acesta, 1850, nimeni n-a putut semăna de toamnă, pentru că au bolit și pierit mărhaiele".

Incidentele provocate din neglijență au marcat viața locuitorilor, de aceea consemnarea lor a fost făcută în amănunt, fie că „în 31 august 1837 *au ars* cu foc tot Iadul, împreună cu strânsura câmpului; focul s-a lățit de la un țigan din jos de Iad, arzându-i casa, lucrând la fier", sau marele incendiu din „19/7 aprilie 1857, noaptea, la 11 ore, a ars cetatea Bistriței, dimpreună cu turnul cel gotic, clopote, ceasornic. Focul a ieșit iar de la căldărarul Berger, în *Ulița Lemnelor*", fie că „vineri, în ziua târgului de țară la Bistrița, adică în 15-17 mai 1850, înainte de amiază, ca la 10-11 ceasuri, s-au iscat foc din casa lui Gavril Tămășoi, făcând Maria lui pâine, și au ars 35 de case și șuri cu tot, arzând și a noastră casă, cu 8 care de cucuruz pe pod, 4 cașuri, un casten cu multe cărți și scrisori, cărnurile din doi porci, unsoare, untură, haine", la fel ca și calamitățile naturale, care s-au manifestat fie prin *potopul de apă* de pe Bârgău, din 20 august 1819, sau între 28-30 aprilie 1836, când „a căzut *omă***t** de o palmă de gros peste mălaie și semănături și a stat o zi", prin *epidemia de holeră* din august-septembrie 1848 în districtul Bistriții și în teritoriul regimentului, „când au murit mai vârtos prunci, câte 3 pe zi", sau inundațiile din 19-21 august 1851, când „a tot plouat, ziua și noaptea, cât marți a venit un puvoi așa de mare, *că a fost să înece satul*" și cele pe durata a 8 zile, din luna martie 1855, „cât a fost *puhoi* mare".

Conflictele pentru hotar dintre români și sași s-au manifestat și aici, așa că au fost consemnate cel dintre ruseni și doroleni, dintre 6-8 iunie 1842, pentru parcela *Bureauca,* când „s-au tras clopotele de alarmă", au fost uciși 3 sași iar satul „a căzut sub cercetare și în 12 iulie 1847, „au umblat în nuiele la Năsăud, de 8 ori, prin 300 de feciori", 17 locuitori din Rus, iar în toamna aceluiași an, „s-a pușcat noaptea, pe hotarul Iadului, lângă apă, un sas din Iad și 1 român (slugă) din Dorolea. Se zice că iedenii au pușcat din ură, cugetând că ar fi ruseni la pescuit".

Interesante sunt și consemnările de pe vechi cărți bisericești sau referitoare la biserici, prin care s-au salvat astfel informații prețioase despre trecut. Aflăm că „biserica Sângeorzului, Rusului și Năsăudului sunt, după un stâlp ce l-am găsit în Sângeorz, zidite în anul 1669", sau că în hotarul Sângeorzului a existat o mănăstire, la data de 20 aprilie 1760, sau că „icoanele bisericii Rusului sunt zugrăvite de unul, Stan, zugrav, la anul 1763" sau consemnarea „neamului Buzdugenilor", pe „un Apostoler vechi a bisericii din localitate.

Cele câteva spicuiri din „cronica" evenimențială „tocmită" de cei doi membrii ai familiei Buzdug, Teodor și Vasile, ne oferă și încântare spirituală, prin *limbajul folosit*, în care frazele meșteșugite, arhaismele, regionalismele, cuvinte împrumutate din alte limbi, cele care exprimă unități de măsură, de multe ori, știute doar de un grup restrâns de oameni, reînvie o lume de mult apusă. *Termeni* ca lăgărit, căși, mezia (luna), grumaz, revizie (revista de front), draniță nehojită, baraboi, turpiniță (portaltoi), rânză (stomac), următorilor, viitorilor, (urmașilor), mlade (mlădițe), oltuiți, șturi (resturi de lapte de oaie din care se face urda), leșuit (vânătoare), bou de cerb, oloinița, șurubul și mama (masa), nașă de apă (moașă), pălant, lingoare (ulcer), Erziehunghaus (Institutul de creștere militar din Năsăud), vlădica (episcopul), lăzile satelor (casele comunale, bugetul localităților), mărhaie (animale mari, îndeosebi vaci), candidație (alegere de preot), a plivi (a desțeleni), urlaub (concediu, permisie), povoi, papistaș, pistășiți (orice religie în afară de ortodoxie), Someș-Târg, cortel, ardău (paznic), hrubar, negata, băi de aur (mine de aur), țintirim, cătănășag sau *expresii* ca a căzut în cercetare, m-am rugat cu gura, două zile de arătură, 2 care de mălai, am luat

sănătate bună (la revedere), au măsurat feciorii (conscriere), a da în sus (a depune o jalbă, o plângere), venitorul an, cuscra din vatră cu nunițele (fetele), morarii din acel canal, mânat (cărat) și mâlit, trei zile dupăolaltă, ne transpun în universal existențial al secolului al XIX-lea, definind realități dintr-un alt spațiu temporal[236].

O frescă fascinantă, care ne zugrăvește trecutul antecesorilor noștri. Cinste celor care s-au învrednicit să o compună și să ne-o transmită!

În încheierea excursului introductiv, se cuvin câteva precizări. În primul rând, de ordin atitudinal. În acest registru, mulțumirile noastre se cuvin adresate în primul rând, d-lui. consilier Dan Pura de la Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, care ne-a semnalat documentul și ne-a înlesnit accesul la o copie digitală a acestuia. Apoi, colegelor de la Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Dana Văran, care ne-a facilitat depistarea documentului și ne-a asigurat copia digitală, și Cornelia Vlașin, care a transcris textul chirilic în grafia latină. Traducerea din limba germană, grafie gotică, a fost realizată de d-l. Moise Lucian din Bistrița.

În ceea ce privește considerațiile metodologice, precizăm că am păstrat formularea din epocă. Intervențiile noastre s-au limitat la explicarea unor termeni ieșiți din uz sau a regionalismelor, cât și la indicarea unor surse suplimentare de informare pentru anumite subiecte, toate, plasate în note de subsol.

În completare, inserăm și modalitatea în care a fost înregistrat documentul la instituția unde se păstrează. Potrivit inventarului arhivistic, documentul face parte din *Colecția de documente din achiziții și donații,* achiziția de la Miklosi Maria, cu număr de fond 52, inventar 1700 și se păstrează la nr. 54 (cota veche, 10. Miklosi, 593/23). Conținutul documentului este rezumat sub forma „caiet de însemnări al protopopului Theodor Buzdug și al fiului acestuia Vasile, consemnând evenimente familiale și publice: despre inundațiile din 1819, 1851; deschiderea școlilor românești în zona Bârgăului, 01.11.1829; 1829-1857 construirea școlii din Rus, 1832; itinerarul de marș al batalionului I grăniceri din Regimentul Năsăudului spre Galiția; întrunirea de la Bistrița Năsăud[237] din 28.06.1848; deputația grănicerească formată din Gavril Pop și Vasile Nascu la Viena[238] care obține ștergerea robotelor grănicerești[239]; alegerile de episcop din 02.12.1841 de la Turda, numele și voturile candidaților, alegerea lui Andrei Șaguna; ciocniri între români și sași pentru ocupare de hotar; luptele dintre români și maghiari, dintre ruși și maghiari în 1849 în zona Bistrița, Prund, Bârgău, etc., original, limba română, chirilice, germană, 35 file”[240].

În anul 1829, 28 iunie, am mers eu și taică meu Ioan Șut și Toader Buraga din Joseni, în muntele Zâmbru și am tăiat lemnul tot la șura cea mare, și toamna, la anul, l-am adus acasă și l-am lucrat cu el până ce am mers eu în Năsăud, la d-l. obrister[241] Hartig în 15 februarie 1832 și, cu gura m-am rugat de m-au slobozit să-mi tai 10 stânjeni de pe locul meu din Colibița, de tălpi și, tăind tălpile, am tot adus pe rând, acasă, tot de mâna mea lucrat și apoi, în anul 1833, în 15 octombrie

[236] Vezi și Mircea Prahase,

[237] Corect, Năsăud, 10 iunie 1848. Este vorba de prima adunare a grănicerilor din regimentul năsăudean. Vezi protocolul încheiat atunci la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice,* Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, cap. I – *Timpul speranței,* doc. nr. 8, pp. 51-53.

[238] Urmare a celei de a doua adunări, din 14 septembrie 1848. Delegația care a înmânat-o împăratului în audiența din 6 octombrie 1848, de la Olmütz, lângă Viena, a fost alcătuită din cei enumerați, la care s-a adăugat și Florian Porcius; apud. Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui,* Năsăud, 1911, p. 18.Vezi textul la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *op. cit.,* cap. II – *În furtună*, doc. nr. 2, pp. 60-66.

[239] Ștergerea obligațiilor de natură feudală.

[240] O posibilă explicație ar fi aceea că preotul Teodor Ciuruș, din Bârgău, s-a stabilit, după cel de al Doilea Război Mondial în zona județelor Mureș-Covasna și a luat cu el multe din documentele bisericești, printre care și caietul cu însemnările celor doi membri ai familiei Buzdug. De aici, datorită urmașilor lui, documentul a ajuns să fie donat arhivelor din Timișoara. De altfel, întreaga donație Miklosi conține documente referitoare la Valea Bârgăului (dosarele nr. 32-65).

[241] Colonel.

toamna, am prins la lucru cu meșteri și am pus 6.000 de dranițe pe dânsa, toate de mine aduse din Dornișoara și, cu multă osteneală și cheltuială s-au făcut toate gata.

Toate, pe rând, până în 13 decembrie 1836, Buzdug, paroh.

Mia de dranță, nehojită[242] în munte, am plătit-o cu 4 florini de hârtie, și hojitul, la casă, 1 florin, de mie, și mâncare, la toți câți am lucrat aceste lucruri, tot preoteasa mea, Raveca, s-au ostenit a face bucate.

În 31 august 1837 au ars cu foc tot Iadul, împreună cu strânsura câmpului; focul s-a lățit de la un țigan din jos de Iad, arzându-i casa, lucrând la fier[243].

În anul 1819 august 20, după calindariul nou, a fost potop de apă în Bârgău…
3.848 florini sus numitul potop au spesat cantorului Ionică (Buzdug)

Două zile de arătură sau 2 care de mălai, în preț de 30 florini, 6 mierțe pentru baraboi, în preț de 12 florini, laolaltă, 42 de florini[244].

Taică meu Ioan Șut și maica mea Sava, s-au cununat la 10 noiembrie 1801. Nași au fost George Tomuța cu soțul[245] său Varvara.

Eu, preotul Teodor Șut, sunt născut în 8 februarie 1803. Nași botezători au fost George și Varvara Tomuța, din Joseni.

În 24 octombrie 1836 am dus pe fratele meu Vasile Șut Onoii, spre învățătura preoției. În 5 zile am mers cu căruța cu 2 cai, o călărie[246] am dat eu și acolo am șezut 3 zile și am slujit duminica la capelă, iar luni, am slujit cu prea sfinția sa arhiereul Vasile Moga, când au preoțit pe părintele Daniel Bogath.

În 25 martie 1834 am prins a aduce din câmp turpiniță[247] de peri și meri și cireși și, în 30, aceeași, i-am oltuit cu tot, fire de oltoaie bune, de la Ghinda aduse.

Am însemnat spre aducere aminte, viitorilor[248] mei.

În septembrie 1835 au răposat în Domnul taica meu, Ioan Șut și au zăcut din săptămâna a I-a a Sfântului Mare Post, având înăuntru la rânză[249] nespusă durere și, cheltuind la mulți doftori mulți, tot în zadar a fost. La prohod au fost 6 preoți: eu, preotul Toader, Vasile Ilea, protopopul Terentie Bogath, Ioan Flămând, Vasile Pavel, din Bistrița și Arsentie Ilie, din Tiha, și mulți alții.

În 3-4 de zile februarie 1835 au venit domnul colonel Hermani la cinstitul căpitan în Joseni și am vorbit cu gura cu dânsul, în casa cea din sus a domnului căpitan Leon Pop din Feldru, ca la 7 ceasuri seara, duminică, ca să mă slobozească a face o stupină pe locul meu în Colibița (despre care făgăduitu-mi-a). Și a doua zi a lunii, din 25 februarie, a venit la Rus de au cercetat prin sat. Și apoi, am mers toți călări, până la pomi, în Colibița, domnul colonel, domnul căpitan Pop domnul locotenent Illich, Gavril Valea Ion, din Mijloceni, Vlasa Borza, Iacob Dania din Suseni și alți călăreți, împreună și acolo, m-au slobozit d-l. colonel să-mi fac stupină, începând cu 12 stupi întâi a lucra, spre înmulțire, din porunci, să încep cu 12 stupi.

Și apoi l-am petrecut cu toții până unde curge calea *În Ciungi* și apoi, ne-am luat sănătate bună și eu m-am întors acasă, domnului locotenent Illich, iar d-l. colonel și d-l. căpitan Pop și ceilalți, au mers peste *Fața Perșului,* la Feldru.

Scris-am eu, această mare cinste și faptă bună a domnului colonel, spre pomenire și mulțumire și fiilor mei și a următorilor lor, mulțumire, că este vrednic a-l pomeni, împreună cu d-l. căpitan Leon Pop.

Rus, în 25 februarie 1835.

Aducere aminte de acești domni, Theodor Buzdug.

---

[242] Neprelucrată, nefasonată.
[243] Fierar.
[244] Notă tergală.
[245] Expresie din epocă; corect, soața=soția.
[246] Un cal.
[247] Portaltoi.
[248] Expresie din epocă; aici, cu sensul de urmașilor.
[249] Stomac.

În zilele mai 1835, am cumpărat un stup de la Petre Cormoș, cu 10 florini și l-am dus în Colibița noastră în spate singur, acesta s-a pus în mai, în stupină.

În 11 zile martie 1835, luni, am răsădit, popa Toader Buzdug, de pomi, peri, în grădină, adică 45 de mlade și 20 de meri și peri, de tot felul oltuiți, de mine aduși din câmp în spate, pe rând. În 17 aprilie am oltuit toate adusele în grădină trupini și am umplut toată grădina cu 8 rânduri de tot felul, de lemn roditori.

În 28, 29 și 30 aprilie 1836 a căzut omăt de o palmă de gros peste mălaie și sămănături și a stat o zi.

În 1819 luna februarie s-au aflat în compania a 4-a, 552 de cași, 580 de groștiori și 364 de șturi[250], dintre aceștia au avut:

Localitatea	cași	groștior[251]	șturi
Joseni	172	172	104
Suseni	106	94	33
Mijloceni	148	154	72
Rus	126	130	75

În 27 de zile mai, anul 1834, într-o duminică spre miază-noapte a trăznit în biserica nouă din Mijloceni în tot acoperișul, turnul și 2 clopote au ars de tot, rămânând numai zidul.

Scris-am ca spre știință tuturor, viitorilor, Teodor Buzdug, paroh.

În 13 zile iulie, anul 1834, am fost eu și Simion Parasca *în Poiana de sub Măgura a Buni* la leșnit[252] și am pușcat un bou de cerb de 5 ani de bătrân și 6 ciori.

Popa Teodor Buzdug.

În anul 1830 n-a fost omăt până la 31 decembrie, apoi, pe anul 1831, a prins a ninge puțin.

Oloința[253] toată am făcut-o cu mâna mea, începând din anul 1833, tăiatul lemnelor din Colibița și gătându-le de tot în anul 1834, șurubul și mama[254] mi le-au făcut taică-l meu Ioan; părul l-am adus eu de la cetatea Dorolii.

La anul 1830 am gătat șura cea mică de lucrat cu mâna mea și a fraților mei Damian și Vasile și cu cheltuiala tatălui meu lucrând, el, care toată cheltuiala a fost de 85 florini în hârtie.

La 31 decembrie 1830, Teodor Buzdug.

În martie 1837 s-a născut pruncul Gavril a lui Nicolae Zdrobău cu soțul său Floarea; moașă a fost mama lui Ion Andreica și nași botezători, popa Toader și preoteasa Raveca, naș̦ă de apă[255]. În 26 martie, în Bistrița din Sus, s-a botezat, fiind împreună maica mea Safta și Todora lui George și Zdrobău.

Rus, din 26 martie 1837, Teodor Buzdug, paroh.

În 13 decembrie 1841 am început cu mama mea a face pălant[256] pe lângă ulicioară.

În 20 aprilie 1845 s-a bolnăvit preoteasa mea Raveca de lingoare[257] și la 29, aceeași lună, i-a fost boala foarte grea și primejdioasă, iar luni, în 30 a.l. i-am citit Sfântul Maslu, fiind la această scumpă rugăciune, d-l. protopop Terentie Bogath, fratele meu Vasile și eu, după aceasta, a prins a se scula, încet, încet.

În 25 martie 1855 …

În 8 zile cât a fost puhoi mare și din 11 s-au înecat o fată de sas din Dorolea, fiindcă căzând de pe punte seara în apă, și a 3-a zi au aflat-o din jos de Bistrița.

[250] Resturi de lapte de oaie din care se face urda.
[251] Lapte acru.
[252] Vânat.
[253] Presa de ulei.
[254] Masa de la presa de ulei.
[255] Moașă.
[256] Gard din scânduri.
[257] Boală în epocă; echivalentul modern, ulcer.

4 iunie 1839 am adus căruța cea nouă din Bistrița.

Fratele meu Vasile Șut l-am dus la Sibiu în 24 octombrie 1836 și a stat acolo la învățătură morală și dogmatică 6 luni și venind acasă ca preot, a sosit în 17 aprilie 1837, în sâmbăta sfintelor Paști seara, l-am pus de ne-au sfințit Paștile sau anafura. Iar în 23 aprilie în ziua a slujit la noi în Rus singur sfânta liturghie, preoțește.

În 31 august 1837 am mers cu căruța de am dus pe Vasile și Ion, copil al meu, în Prund, la școală; acolo a fost d-l. director și vicar Ioan Marian, d-l. protopop Terente Bogath și noi toți preoții și diecii Bârgăului și alți mulți oameni bătrâni și mult norod în școală, am făcut cu toții o sfeștanie și d-l. director a făcut învățătură despre începerea învățăturii în limba nemțească, iar învățătura s-a început din 6 septembrie 1837 și atunci, am dus pe Vasile și Ioan în școală, fiind Vasile de 10 ani și Ioan, de 8 ani, de vârstă.

Școala cea nouă din Prund a divizionului s-a făcut în anul 1840 și în 1 zi, noiembrie, au intrat cu învățătura nemțească, întrânsa.

În anul 1840, din 29 februarie din noul calendar, am dus pe pruncul meu Vasile în Năsăud, mergând cu căruța mea într-o sâmbătă și duminică la 8 ceasuri, din 1 martie, au luat 7 prunci în Erziehungshaus[258] și i-a îmbrăcat în haine de acolo și apoi, luni, am veni singur acasă.

Theodor Buzdug.

În anul 1829, din 1 noiembrie, s-a început școlile românești în tot satul, stabul regimentului fiind gemeindelehrer[259] Tănase Reou.

1832, am dus eu pe pruncii mei Vasile și Ion întâi, în școala satului românească, fiind casa încoace.

Rus, în 2 iunie 1833, Teodor Buzdug.

În 1 mai 1840 a început a face gemeindeschafthaus[260] în satul Rusu, tot de piatră, 100 florini donați de judele din Mijloceni, Pop Pavel.

În zilele iulie 1840, după calendarul vechi, a venit vlădica cel unit Ioan Lemeny în vizitație în Bârgău și a citit sfânta Liturghie în Tiha, afară din biserică, într-o duminică, fiind mare și frumoasă ceremonie și făcându-i noi, toți preoții de neuniți, primire, am avut cu toții cinste a prânzi cu Măria Sa în curtea d-lui. căpitan Ioan Mihăilaș, în Tiha și după aceea, au fost și în școală, la examene.

În 4 august 1841, într-o luni seara, pe asfințitul soarelui, au adormit în Domnul Anișca, preoteasa fratelui meu Vasile Șut din Joseni și, în țintirimul bisericii, cu toți preoții s-a săvârșit îngropăciunea.

În anul 1845, sâmbătă seara spre duminică, în 18 zile februarie, a răposat către Înaltul Domn, părintele Daniil Bogath, parohul din Prundu-Secului și în 20 martie, l-am îngropat în țintirimul obștii cu o mare pompă și prea frumoasă, evlavioasă ceremonie, fiind toți preoții și diecii Bârgăului și mulți ofițeri și doamne de preoți. Am fost eu, preotul Teodor Buzdug, Vasile Șut, parohul din Joseni, protopopul Terente Bogath din Mijloceni, parohul Ioan Flămând, din Suseni, Vasile Pavel, din Bistrița și din preoții cei uniți, Cifor Cioanca, paroh din Bistrița, parohul Grigore Moisil, din Tiha, parohul Grigore Rus, din Moroșeni.

Borgo Rus, la 20 februarie 1845, Buzdug.

De la Bethlenești în anul acesta, 1783, august, întâia zi, au măsurat feciorii[261].

Rus Borgo, 25/13 iunie 1848, Vasile Buzdug, candidat.

La anul 1848, în 28 iunie[262], am fost eu cu Gavril Dobra din Rus, ca deputați la Năsăud, fiind din tot satul regimentului câte doi deputați acolo, spre a da în sus toate greutățile noastre la

[258] Institutul de creștere militar din Năsăud.
[259] Învățător comunal.
[260] Casă comunală/primărie.
[261] Conscrierea Văii Bârgăului, la militarizare. Pentru detalii vezi *Bârgăul sub Pajura Imperială,* ediție de texte și tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pp. 163-336.
[262] Protocolul cu doleanțele grănicerilor, la Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice,* Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, doc. 8, pp. 51-53.

Majestatea Sa, și joi, în 5 iulie 1848, au plecat d-l. vicarăș Macedon Pop din Năsăud, d-l. strajameșter Ioan Botârlă din Sântioana și un Botta, din Vărarea.

1.508 zloți valută le-am dat de cheltuială până la Viena și aceia trebuiau să ajungă la Insbruk, în Tirol ba, banii s-au scos din lăzile satelor 50 florini, și pentru comuna Rus, Comanda Generală a redus contribuția la suma de 15 florini.

Sus numita deputațiune prin uneltirile ministerului maghiar s-a oprit prin domnul baron Puchner, a merge la Viena; pentru aceea s-a compus de grănițeri o altă deputație, alcătuită din plutonierul Gavril Pop, Vasile Nașcu, dascăl sătesc, amândoi, din Feldru, și dascălul din Rodna, Florian Porcius, pentru a călători peste Lemberg și a merge la Măria Sa[263], Latour. Au fost în Viena, n-au isprăvit afară de o poruncă dată de prințul Lobknowitz, ștergând robotele grănițerilor. Deputația nu și-a dat în fața poporului socoteala. Domnul colonel Urban denumește pe locotenentul Pop, pe Nașcu, Porcius, să aplice la deregătoria din Sibiu, la comisarul provincial, batăr că au învățat pedagogia la Viena, pe cheltuiala regimentului.

Fiul nostru Iacob Buzdug s-a înrolat ca soldat în 24 mai 1848 în Bistrița, când au sosit și grănițerii foști în Ungaria prinși, și subordonați banului Ielacic.

Sâmbătă, în 18 noiembrie 1850, calendar vechi, în săptămâna întâi a Postului Nașterii Domnului Nostru Isus Hristos, am sămânat secară de toamnă pe *Muncelul din Jos,* și, de sămânță, peste drum, către *Valea Muncelului*, fiindcă în anul acesta 1850, nimeni n-a putut sămâna de toamnă, pentru că au bolit și pierit mărhaiele[264] cu coarne ziua și noaptea.

Ciceul sau Cuceul a fost castelul lui Petru, domnului Moldovei, care transilvanii, ca să scape de incursiunile lui, cetatea o demolară la anul 1544-5, ale cărei ruine și acum se mai văd. De almintrelea, loc însemnat de la pietrile de moară, care le taie aici.

Socotit, 6 aprilie 1851.

Luni 27/15 iunie 1851.

Am făcut sfințirea casei cea nouă de piatră citind de dimineață Sfânta Liturghie cumnatul, părintele Vasile Pavel din Borgo-Bistrița și fratele meu Vasile și Damaschin, fiind și feciorul meu Vasile și cu Maxim Lica din Sângeorgiu, venind din Bistrița la această funcțiune, împreună cu mai mulți poporeni și poporene.

În 6 februarie 1855 calendar vechi, duminică, s-a făcut candidație în Joseni, unde tot poporul a fost poftit, vicarul, preot Ion Buzdug, acolo a fost d-l. protopop Bogath, d-l. cancelist Ștefan, popa Orban și eu.

Luni, 28 februarie/12 martie 1855 s-a mutat Ion la Joseni cu cucoana.

Buzdug, paroh.

În 12 martie 1851 am îmbrăcat întâi oberklade cel nou și am mers în Prund-Sec, unde în 19 martie 1851, luni, în ființa generalului-maior Stuterheim. D-lui. Maior Kaufmann, comisiei, toți comandanții de companii, de la 1,2, 3, 4 companii, birași, leguitori, toți preoților, toate lăzile cu bani, protocoale, ne-au dat în seamă comisarul Mitrovich. El a stat în Prund în cortelul de maior, adică Mitkevichi.

Oberklade s-a gătat în 15 martie 1851, și stă din 12 coți, a 3 florini, adică 36 florini; 9 coți futer, așa numit croase cotul, a 45 cruceri, în total 6 florini 45 cruceri; Menscherlohe, 12 florini. 30 cruceri[265].

Apoi, bumbi și, și jnurat, 7 florini 30 cruceri;

Suma dată, 60 florini 45 cruceri.

În 15 iunie 1851 au măsurat Ioan Schottel cu comisia grădina, adică casa nouă de piatră, cu ocol și șuri, cuprinde 352 stânjeni, grădina din dosul șurilor către miază-noapte, 574 stânjeni, ocolul la căsile cele ce au ars, peste vatra sașilor, 250 stânjeni, suma înquadrat, 1176 stj^2.

---

[263] Pentru a prezenta doleanțele mult mai radicale din a doua adunare a grănicerilor năsăudeni, din 13-14 septembrie 1848; *Ibidem,* pp. 60-66.

[264] Vitele.

[265] Veșminte, ornate bisericești.

Din 12 iunie 1853 vineri, am cumpărat postav 5 coți a 6 florini germani.

În 17/5 noiembrie 1853 joi, dând unele sate pâră asupra dascălului Oanea Găman, mult nu le-a trebuit să le fie nici dascăl, nici notarăș, și, fiind d-l. comisar față, l-au lipsit.

În anul 1850, 28 martie, am răsădit 13 rânduri de pruni tineri din sus de grădină, în Colibița și în venitorul an, 1851, în 2 aprilie, încă am mai mutat 20 de pomi, începând al doilea rând și în anul 1852, joi, în 3, vineri, în 4, a plivi, am mai răsădit 38, cu moșul Iacob Stanca și cu Vasile Prundari, de pomi, împlinind de toate rânduri.

În 24/12 iunie 1853…

În 15 septembrie 1854, miercuri dimineața, au venit întâia oară la noi cuscra din vatră cu Andrei, cu nunițele Portira și Victoria din Vama, și luni, în 20 a lunii, s-au întors acasă.

Marți dimineața în 22 februarie 1855 au venit Iacob cu Urlaub[266] din Craiova acasă.

Miercuri dimineață, în 25 iulie 1851, a mers preoteasa Raveca cu căruța cu 2 cai cu George Cârstia la Maroschvasarhely, la Iacob, fiind Ion venit de la Sibiu acolo și apoi, joi dimineața, în 26 iulie 1851, la 8 ceasuri, au pornit la Țara Ungurească Stuhlwaisenburg iar Raveca au venit acasă cu Ion și George Cârstea, sosind joi seara, acasă.

În 18 octombrie 1853 au început Vasile Reu a repara moara cea de făină și a tocmi pârâul, împreună cu toți morarii câți se află în acel canal.

În 25 noiembrie 1853 am făcut roata la moara din apa, nouă, împreună cu alte reparații.

Duminică, luni, marți: 31/19,20,21 august 1851, a tot plouat, ziua și noaptea, cât marți a venit un povoi așa de mare, că a fost să înece satul. Prin grădina noastră, după șură, a fost de un cot de afundă și a mânat/înecat șura lui Ion Șold, casa lui Constantin Șold o am spart cu satul, casa lui Ștefan Țarca o au mânat, moara lui Simion Siminic; țarina, fânațele, toate le-a mânat și mâlit.

În 20 iulie 1852 calendar Vechi, duminică după amiază-zi la 4 ceasuri, a sosit Înaltul Împărat Franz Joseph I, împreună cu guvernatorul Schwarzenberg, feldmareșalul-locotenent Grüne, ca adjutant și alți generali în Bistrița și cu toții s-au băgat în mănăstirea cea din jos, papistașă, fiind și noi toți preoții Bârgăului. Someș-Târg adunați acolo, împreunați cu cele patrafire și făloase îmbrăcați.

Wartung[267] cu toți preoți.

Însemnare

Următoarelor ziduri, care, când s-au început, sfârșit, și ce s-a cheltuit

Numirea zidirilor	Prin slobozenia Sfatului de Curte din	S-au gătat a se zidi în anul	Cheltuiala în bani de argint	
Cortelul căpitanului din Joseni	3.268 iulie 1839	1843	4.352	
Cortelul oberlecmanului/locotenent major din Suseni	3.286 22 iulie 1839	1839/1840	2.346	40
Cortelul lecmanului/locotenentului din Rus	2.717 31 iulie 1844	1846	2.353	50
Făgădăul/crâșma din Rus	R. 3.988	1840	1.160	
Reparatura bisericii din Rus	11 nov. 1840, 3.271	-	44	42 4/8

[266] În concediu.

[267] Așteptat, întâmpinat.

Borgoveni și alți mulți dimprejur, pistășiți toți, noi fiind cu pas apoi la quartir, i-am făcut această plată. Să se știe deodată.

În 20 octombrie după calindarul nou, anul 1845, într-o luni, au pușcat ardăul[268] în pădurea din Dorolea, anume Petre Branster pe feciorul lui Nicolae Lucuța din Joseni, Ion, fiind feciorul încă în felstand[269] din pădurea Dorolii, de la lemne.

În 1 octombrie 1846, calindar vechi, a pușcat paza dorolenilor pe hrubanul Toader al lui George Ghindean din Dorolea, din via sașilor doroleni.

Din 1 aprilie și 19 martie calidar vechi 1847, în Joia Mare, a mutat Nechita Macavei casa întreagă și a zdrobit piciorul stâng a lui Vasile Șold, apucându-l înăuntru în casă un tăvălug și, a 7-a zi, în Sfânta Vineri a Paștilor, noaptea, a murit și în sâmbăta Sfintelor Pași l-am îngropat.

În anul 1847 a căzut praznicul Bunei Vestiri (Blagoveșeteniile) marți după Sfintele Pași; căzând Paștele în 23 martie, în ziua de Sfintele Pași, au fost mari ploi. A doua zi, luni, a nins omăt ca iarna și a stătut trei zile, dupăolaltă.

În 24 octombrie 1847, într-o duminică, am făcut sfințirea și intrarea în biserica cea nouă din Prund Borgo și au fost domnul protopop Bogath, Vasile Pavel din Bistrița, Toader Câmpean, fiind a desluși toți în Prund: Simion Flămând, din Suseni, Vasile Șut, Joseni, Toader Buzdug, din Rus, Vasile Popovici din Brașfalăul de Sus[270], Ion Chifa, din Brașfalăul de Jos[271], Vasile Sigmirean din Chintelnic, de toți, 9 preoți; din cei uniți, încă au privit 2: maior Wandermüll, oberleutenant[272] Reiner.

Și mulți, și de norod din tot Bârgăul, compania a 3-a au pușcat de 3 ori și mai pe urmă, la toți preoți, dieci, s-a dat de prânz în școala cea nemțească[273], din cheltuielile satului Prund și apoi, am săvârșit și vecernia acolo.

17 iunie 1848 au fost întâia oară conscriere de recrutați în satul săsesc Jaad, fiind și eu cu fiul meu Vasile cu protocolul botezaților, cununaților, de față și în 19/7 iunie 1848 s-au făcut, asemenea, conscrierea și în Dorolea, atât pentru sași cât și peste români și țigani.

În 26/14 mai 1847 am mutat jumătate din casa cea veche în care au locuit fratele domnului protopop Alexandru Buzdug, cantorul Ionică, la moară și lățind-o acolo, cu frontul către răsărit, a rămas așa, neacoperită și negata până când s-a gătat prin. […] lipsă text autor.

În 2 decembrie după calendarul nou, anul 1847, s-a ținut alegerea de episcop prin toți protopopii diocezelor în orașul Turda, sub prezența Măriei Sale, a Domnului Cancelar M.C., domnului secretar gubernial, Pavel Istvan, cărora li s-a făcut înfățișarea de către toți protopopi, dimpreună și de către domnul general vicar.

1 decembrie 1847.

Căpătând, după spusa domnului protopop Bogath Terentie, care încă a fost la alegere de față, domnul protopop al Sibiului și profesorul de teologie morală Ioan Moga, cu 33 de voturi, directorul școlar N.U. și protopop al 2-lea al Sibiului, dimpreună și profesorul de teologie pastorală Moise Fulea, 29; general vicarul și arhimandrit mănăstirii Kövili din Ungaria, Andrei Șaguna, 27; protopop Iguan, care are băi de aur, ale sale 14 sau 15; preot Duma, 3, secretarul domnului vicar, care e și catechet gimnaziștilor, N.U. din Sibiu și absolut teolog de Viena, Ion Hang, 1 sau 2 voturi, fiind alegerea slobodă, fieștecare pe cine va voi, având tot protopopul, 3 voturi, care numai unul se putea da, fără de a se împărți, iar sigur în candidație, a fost nepotul repausatului vlădică Vasile Moga, Ion Moga, cumnatul său Moise Fulea și domnul vicar Andrei Șaguna.

În 11/23 decembrie 1847 am fost eu, Toader Buzdug în Dorna, să cumpăr oi, la zi de târg, o pereche a fost cu 11 florini și în 12 decembrie am dat 125 florini lui Vasile Pui, din Candreni, să-i cumpere perechea cu 12 florini și, au la 40 de Sfinți, în Postul Mare, și le-a adus acasă.

---

[268] Paznic.
[269] În serviciul militar.
[270] Blăjenii de Sus.
[271] Blăjenii de Jos.
[272] Locotenentul superior.
[273] Școala trivială.

În 19/31 decembrie 1847 m-am rugat eu, Vasile, cu taica de protopopul Bogath, fiind în Mijloceni, la domnia sa, să mă aşeze ca paroh în Borgo Prund.

În anul 1634 s-a făcut o mănăstire Vasile Alvanitul, care a domnit 20 de ani şi însăşi, mai stă acea mănăstire cu ţintirimul de piatră din anul 1730, fiind atunci slujitor misionarul Antonius Carol Narat, pentru visteriile ascunse.

În 10 iulie/28 iunie 1848, s-a gătit hornul casei celei noi, puindu-se piatra deasupra.

Să se ştie că în anul 1783, merţa[274], iunie 8 a trimis înălţatul împăratul nostru Iosif al II-lea, de a venit nemţii de au scris Bârgăul sub cătănăşag şi l-au luat de la domni, de subt mâna Bethleneştilor şi apoi, înaintea Crăciunului, a Naşterii lui Hristos, a venit Domnul general Rall de a dat arme borgovenilor şi rusenilor.

Şi s-a strâns tot Bârgăul în Prundu Secului,când au dat armele şi au jurat tot Bârgăul subt steag. Scris-am eu, popa Ionică Ilea, din Bârgăul Josenilor[275].

Miercuri, în 27/15 iunie 1849 au îngropat tata Teodor Buzdug în *Muncel* 8 cătane austriace şi rusiesce, căzute în bătaie, într-o groapă; iar în 4 gropi, a îngropat pe ruşii căzuţi tot în *Muncel,* preoţii muscaleşti[276], asistându-le îngroparea şi tata Teodor Buzdug.

Între căzuţii moscoviţi se află şi locotenentele Boleslaw Kowalski, care a căzut în 15/27 iunie 1849 şi s-a îngropat în *Muncel,* unde are un monument pus de corpul ofiţerilor ruseşti.

Ungurii căzuţi, şi care, picaţi şi răniţi, au rămas neîngropaţi pe hotarul Rusului şi Iadului[277].

Luni, în 9 iulie/27 iunie dimineaţa, la 6-7 ore, s-au bătut oştirile din sus de cetatea Bistriţei, respingând pe unguri în jos, iar ruşii s-au lăgărit[278] în jos de Bistriţa.

Armata ruso-austriacă a fost dar cantonată la Rus din 24/12 iunie până în 9 iulie/27 iunie 1849.

Muscalii şi austriecii au stat sub comanda generalului-locotenent Grotenheilm (aşişderea, şi generalul Pawlow, care a intrat pe la Rocna în Ardeal şi s-a împreunat în Borgo cu Grotenheilm).

Infanteria rusească din Corpul al 4-lea, Diviziunea 10, regimentarială, numită Tombki şi Kolewanski, aşişderea, ulani din Corpul de rezervă 2, Diviziunea 2, Brigada 2, regimentul numit Elisabethgadek, dimpreună cu cazacii donici[279], au numărat 14.000, iar austriecii din regimentul Carl Ferdinand, grăniceri de ai noştri şi vreo 200 de dragoni, au făcut ca 4.000, laolaltă dar, 18.000.

După lupta lui Urban cu grănicerii la Vajda-St-Ivan[280], în 3/10 1848, retragerea în 1/11 1848 la Aldorf, ocuparea Gherlei, în 13/11 1848, a Clujului, în 17/11 1848, reocuparea Dejului, în 24/11 1848 şi harţiul[281] cu Bem la Ciucea, în 18 şi 19 decembrie 1848 (vezi din *Romanen des Österreichische Monarhie*, precum *Soldenfreund*).

În anul 1849 am predat spre ardere 51 florini 15 cruceri bancnote kosuthiene.

În 18 iunie 1850, sub nr. 287 d.d. Clusiu, arată Urban că a devenit general-maior şi-şi ia rămas bun de la grăniceri.

În 6 şi 8 iunie 1842 s-au bătut rusenii[282] cu dorolenii[283] la *Bureauca*, pentru hotar, trăgându-se şi clopotele de alarmă. Au omorât 3 saşi. Satul a căzut în cercetare şi în 24/12 iulie 1847 au

---

[274] Luna.

[275] Însemnare făcută de preotul Ionica din Bârgăul Josenilor, „să se ştie" că în 20 iulie 1783, din ordinul lui Iosif II, Bârgăul a fost scris sub „cătănăşag" (în confiniul militar) fiind luat de sub stăpânirea familiei Bethlen, iar înaintea Crăciunului, cei din Bârgău şi Susani au depus jurământul şi au primit armele"; copie din 1846, scrisă de Vasile Buzdug, l. română, chirilice, germană; vezi Serviciul Judeţean Timiş al Arhivelor Naţionale, *Colecţia de documente din achiziţii şi donaţii,* d. 36, f. 1.

[276] Denumirea sub care erau cunoscuţi ruşii în epocă.

[277] Azi Livezile.

[278] Au campat.

[279] Cazacii de pe Don.

[280] Azi Voivodeni, judeţul Mureş.

[281] Luptă de hărţuire.

[282] Locuitori din Rusu-Bârgăului.

[283] Locuitori din Dorolea.

umblat în nuiele la Năsăud, de 8 ori prin 300 de feciori[284], următorii: Ion Nistor Parasca, Nicolae Parasca, Crăciun Bacea (Baciu), Petru Iacob-Pop, Gabriel Ursache, George Ursache, Gavril Gabrihei, Simeon Gabrihei, Simion Siminicu, Gavril Tămășoi, Flore Nicolae Cristea, Lupu Griga, Luca Șovrea, Nicolae Moroșanu, Ilie Bartoș, George Simeon Neagu și George Tudor Flore.

Bătrânimea a șezut 2 luni la Stockhaus[285] în Năsăud iar George Cormoșiu a căpătat 50 de bote.

După aceea, adică toamna 1842 s-a pușcat noaptea, pe hotarul Iadului, lângă apă, un sas din Iad și 1 român (slugă) din Dorolea. Se zice că iedenii[286] au pușcat din ură, cugetând că, ar fi ruseni la pescuit. Dorolenii posedă hotar de la români, precum locul *Corneștilor, Vatra Pinti,* iar iedenii, *Izvorul Huzii.*

Adunarea memorabilă a românilor a fost la Blaj în 15/3 mai 1848; au fost la 10.000 de oameni.

În 10 august/28 iulie 1848 au ieșit Feldstand-ul[287] regimentului în țară.

În 28/16 noiembrie 1848 s-au adunat mila din Borgo-Rus pe seama Comitetului Național din Sibiu. În luna lui noiembrie 1848 au cărat oamenii sare de la…..

În 14 mai 1858 st.v. a început Heinrich Weber a-și clădi moara în locul ce-i cumpărat de la Pavel Pop; tot atunci a lucrat și Crăciun Boboiu la moara ce a cumpărat de la Simion Simnicu. Pomenitul Weber a murit în 7/2 1864 st.n. de typhus și l-au moștenit muierea și nepoții.

În 17 august 1854 st.n. a fost arhiducele Albrecht, ca comandantul (sic!) Armatei a 3-a, ce a trecut la Galiția, la noi în căși, dimpreună cu un alt general, cercând pe colonelul Theodor Medl, a Regimentului Principe Emil de Hessa și Bohemia, nr. 54, care a șezut la noi în cortel[288] 7 zile, până în 18/8 1854.

Cu Ordinul Comandei Regimentului din 3 martie 1851, nr. 332/846, s-a făcut cunoscută Ordinațiunea din 18 februarie 1851, nr. 3.598 prin care au fost desființate regimentele de graniță românești și populația a fost trecută în administrația civilă.

În 16 iunie 1856 st.n., a croit inginerul Burkhardt și Neumann din Bistrița drumul de la Iad, peste Colibița, pe trâmba și, în 14 iulie au început sașii de pe sate a-l săpa, iar borgovenii au început din 11 august 1856, luni, a-l săpa pe Valea Colibițelor, de asemenea, până la *Dealul Oii.*

În 29/17 ianuarie 1857, joi, am mers eu cu căruța și fiii mei Vasile și Ioan la protopopul Terente Bogath în Mijoceni și am luat archivul protopopesc, ducându-l la Rusu, fiind față parohul Simion Flămând și fătul Ion Guțiu, din Mijloceni.

Theodor Bogath, fiind lovit de mai mulți ani de gută, a murit în 22 ianuarie seara, la 6 ore, 1857 st.v. și în 21/1 1857 l-am îngropat la biserica Mijlocenilor cu toată pompa.

În luna lui aprilie 1855 am sădit și ultuit[289] mulți peri, meri și pomi, în țintirim, în grădina cășii și în Colibița.

În 19 aprilie/1 mai 1856 s-au tăiat lemn pentru căsile lui Ioan, din Joseni, de pe *Dealul lui Todor.*

În 21 aprilie/3 mai 1856 am sădit un molid în grădina casei, iar 2, în Colibița.

În 19/7 aprilie 1857, noaptea, la 11 ore, a ars cetatea Bistriței, dimpreună cu turnul cel gotic, clopote, ceasornic. Focul a ieșit iar de la căldărarul Berger, în *Ulița Lemnelor.*

[…] Vasilie din […] s-a născut în 28 ianuarie 1808 și a murit în 26 ianuarie 1855, st.v.

Biserica Sângeorzului, Rusului și Năsăudului sunt, după stâlpul ce l-am găsit în Sângeorz, zidite în anul 1669.

---

[284] Pedeapsă corporală gravă, frecventă în regimentul de graniță de la Năsăud, care consta în lovirea celor pedepsiți cu nuiele de șirurile soldaților printre care erau obligați să treacă.
[285] Carceră/închisoare.
[286] Locuitori din Iad=Livezile.
[287] Trupa în stare de război.
[288] Cazat.
[289] Altoit.

Pe o carte bisericească din Sângeorz am aflat scris că în anul 1760, 20 avril, a fost pe hotarul acelui sat o mănăstire, având de ieromonah pe unul Constantin. Antecesorul acestuia a fost Clement.

Turnul bisericii din Rusu fiind în 16/6 1763 rupt de vânt, s-a făcut în anul 1764, clopotele, 1770.

Icoanele bisericii Rusului sunt zugrăvite de unul, Stan, zugrav, la anul 1763. Am aflat și altele mai vechi, cu anul 1759. Alte documente antice nu se află.

Pe un *Apostoler* vechi a bisericii Rusu-Borgo, p. 125-135, se află *neamul Buzduganilor*, pomenit precum urmează:

„Pomenește Doamne, pe robii lui Dumnezeu, Toader, Sânziana, Grigore, Ilie, Cosma, Dumitru, Gavril, Girvasie, Floarea, morții, Vasile, Ioana, Ioana, Ipifania, Dimitrie, Toma, Grigoraș, Parascheva, George, Maria, Tatiana, și tot neamul lui.

Această Sfântă și Dumnezeiască carte – *Prahion* (*Apostol*) o am cumpărat, robul lui Dumnezeu, Toader, derept 10 florniți vonași și o dat-o pomană la biserica de la Rusu-Borgo, la hramul Sfântului Arhiereu Nicolae (urmează apoi blestemul obișnuit), că el a dat-o pomană la Sfânta Biserică pentru sufletul D-sale. Și a tot neamul său, și, cine a sluji pe această Sfântă Carte, să aibă a-i pomeni la Sfântul Jertfelnic. Scris-am popa Toader, la anul 1780, popa Iacob (Buzdug), diacul Tănase, diacul Ioan Reu”.

După alte date se știe că:

1. Vasile și Ioana au avut de fii, pe Ioana, Epifania, Dimitrie, Toma și Grigoraș.
2. Acesta și Parascheva au avut numai pe George.
3. Acesta, cu Maria, au avut pe Tatiana și Toader (cumpărătorul cărții).
4. Acesta cu Sânziana au avut pe Grigore, Ilie, Cosma, Dumitru și Gavril.
5. Acesta, cu Girnesia, au avut pe Florea și Iacob (protopopul).
6. Acesta a avut pe:

a) Alexandru, născut în 16 martie 1771, miercuri dimineața, diaconit, 6 noiembrie 1794, preoțit, 18 faur 1795, au luat protopopia de la tate-seu în seamă în 143 martie 1801 și a murit în 16 faur 1831.

b) Ilie, a murit în război la Rab, în Ungaria, în anul 1805.

c) Nazaria, născută 17 octombrie 1772, moartă în ….[290].

d) Ioan (cantor), născut în 10 ianuarie 1774, moare în 18 august 1831.

e) Petre, născut în 1776, și a trecut în Moldova în anul 1799, în 25 iulie, unde a murit în 18 […].

f. Iacob, născut în 1786, octombrie 7, preoțit în 26 octombrie 1810, în ziua Sfântului Mare Mucenic Dumitru[291] la Arad, de episcopul Paul Avacumovici. A murit în 4 iunie 1827.

Toate, după stilul vechi – n.a.

Theodor Buzdug, născut la 8 februarie 1803, preoțit în 29 martie 1828, denumit de administrator protopopesc în [….] iar de protopop în […].

Raveca Buzdug, născută în 5 martie 1811, botezată de parohul Ion Reu din Borgo-Bistrița, în 19 martie 1811.

Ambii, căsătoriți în 30 ianuarie 1827[292].

Fii

1. Vasile, născut 11 decembrie, botezat în 15 decembrie 1827, prin protopopul Alexandru Buzdug.

2. Ioan Buzdug, născut în 9, botezat de protopopul Alexandru în 13 aprilie 1829, căsătorit cu Elena Popescu din Vatra Moldoviței în […], diaconit în 27, preoțit în 12 martie 1854.

3. Iacob, născut 29, botezat de Vasile Ilea din Joseni în 31 iulie 1831, căsătorit cu Todora Costan Flămând din Suseni, în […], diaconit în […], preoțit în […].

[290] Punctele de suspensie aparțin autorului.
[291] 26 octombrie.
[292] Nota tergală a autorului.

4. Todor, născut în 12 ianuarie 1848, botezat în […] prin parohul Vasile Pavel din Borgo-Bistrița și a murit în 21 iulie 1849, toate, pe calendar vechi.

Pe clopotul mijlociu din Borgo-Joseni se află următoarea înscriere: 1680: Anul 1650 mezia ianuarie 31 (text în slavonă).)

Mitropolitul Atanasie văleat 1706, iunie 17.

Pe o liturghie româno-slavonă din zilele mitropolitului Afanasie, 1706, iunie 17, se află a fi fost preot în Borgo-Rusu un popa Vasile.

În anul 1733 s-au fortificat pasul Rodnii și Borgoului contra tătarilor și *moldovenilor* (s.n).

În anul 1739 a cerut Comanda Generală a Țării, ca să provizioneze miliția de la pasul Borgoului cu muniție.

În anul 1742 a cerut acea comandă provizionarele miliției Springeriane din Borgou cu naturale.

Conscripția Borgoului (Alsó, deosebi, Felsó Borgo) din 1751, *e toată ștearsă cu cuțitul. S-au nimicit familiii nobile și libertine. Presupun că aceasta a făcut-o* [la] *1783 Bethlenești, puind pe toți iobagi, ca să capete despăgubiri mai mari de la stat.*

În acea conscripție-scriere- din 1751 erau foarte multe familii din Felsó-Borgo înscrise, ca exempte, fiind plăieși și militari în trupa lui Springer (s.n.).

În conscripția împăratului Iosif II din anul 1784 s-au aflat (tot în Archiva Guberniului) înscrise:

Aldorf[293], pe latină, Villa Latina;
Dorolea, pe latină, Arida Bistritia;
Iad, pe latină, Arida Inferniun
Pentica[294], pe latină Veneris Dies;
Solna[295], Solbergum;
Sepmir[296], Betelia;
Winda[297], Windobona, etc., etc.

9. Procesura Borgo: Alsó-Borgo, Borgovia, Borgendorf, Borgunge.

Felsó-Borgo, Borgovia, Borgendorf, Borgo-Caeteri Pagi non sunt nominanti.

În 12 iunie 1848 calendarul vechi s-au născut pruncul nostru Toader și botezându-l părintele Vasile Pavel din Borgo Bistrița, ca preot, și mie, cumnat, nași au fost Anisia lui Grigore Flore, iar la 21 iulie 1849 au dormit în domnul, de moarte firească și l-am îngropat în grădina căsi, sub un măr altoi, de protopopul Terentie Bogath și cumnatul Vasilie Pavel, ca preot, i-au citit prohodul, fiind și eu de față ca tată al pruncului, iară bolnav de choleră.

Teodor Buzdug paroh

În 28 mai 1850, am vândut 32 de miei lui Gelner din Bistrița, a patru florini.

Vineri, în ziua târgului de țară la Bistrița, adecă în 15-17 mai 1850, înainte de amiază, ca la 10-11 ceasuri s-au iscat foc din casa lui Gavril Tămășoi, făcând Maria lui pâine, și au ars 35 de case și șuri cu tot, arzând și a noastră casă, cu 8 cară de cucuruz pe pod, 4 cașuri, un casten[298] cu multe cărți și scrisori; o pereche de stopiave, un podișor, masa, patul, cărnuțile din doi porci, unsoare, untură, haine, și alte multe lucruri, cari nu le poci a numi, toată paguba face 8 sau 9 sute de florini.

Pe 27 mai 1856….

În 13/2 1841, a avut tata Teodor Buzdug cea mai periculoasă aprindere de grumaz.

În 6/18 zile septembrie 1848, într-o luni s-a făcut vrajbă mare că ar fi intrat unguri în Mocod și Mititei, și ar fi ars satele cu foc și atunci s-au făcut alarmă în zadar, cât cei rămași acasă toți s-au

[293] Azi Unirea.
[294] Pintic, azi Slătinița.
[295] Szolna, azi Jelna.
[296] Sepnir, azi Sigmir.
[297] Windau, azi Ghinda.
[298] Dulap.

înarmat cu două tunuri ce se aflau la Ștab, ieșind la Mocod, oameni s-au alarmat cu clopote și au ieșit cu ce au avut.

În 10 iunie 1850 au dat satul din Iad 48 mierțe de mălai milostenie, pentru arvon.

Joi în 22 iunie 1850 am ținut examen în școala satului cu domnul învățător superior Panga și domnul locotenent Mani, ca comandanți de companie-și în această zi am căpătat 28 cupe de mălai și 16 crăițari din adunata milostenie.

Vineri în 11 mai 1851 am căpătat 35 de bârne, 14 corni, de 3 stânjeni lungime, bârnele, de 4 stânjeni, lungime.

În august și septembrie 1848 a fost choleră mare în țară, deosebi în districtul Bistriții și în Regimentul Năsăudului, când au murit mai vârtos prunci, câte 3 pe zi.

Joi în 15 august 1849 calendar nou au fost populația toată de la compania noastră a 4-a în Năsăud la revizie, și atunci au ales pe feciori mei Iacob și Ion de cătane, de război fiind, domnul locotenent Grigore și căpitanul Ioan Mihăilaș, ca mai mari; și sâmbătă, în 17 a lunii, au plecat Iacob la Năsăud ca recrut, cu Ion frate-său, cu căruța.

Ioan CORDOVAN, Ștefan MURGOI,
Legendă şi adevăr

Unele aspecte de toponimie, hidronomie, de ocupaţii şi tradiţii, de legende şi mituri, elemente de etnografie ale locuitorilor acestei minunate **„văi”,** sunt dovezi elocvente ale continuităţii vieţii materiale şi spirituale din această parte a spaţiului carpato-danubiano-pontic.

Creaţiile orale, cu o valoare artistică deosebită, aduc argumente fără de îndoială, că pe aceste meleaguri, locuitorii acestor aşezări au fost prezenţi de-a lungul secolelor, în marile confruntări istorice, apărându-şi demnitatea, limba strămoşească, portul străbun, felul de a fi şi averea cea mai sfântă **pământul**, sau mai bine spus, **glia străbună**.

Legendele spun că în amplul proces de simbioză daco-roman, imediat după transformarea Daciei în provincie romană, ne-am fi înrudit prin aceste locuri cu o populaţie romană adusă din Italia şi anume tocmai din Palermo şi Sicilia şi că noii veniţi au întâlnit o populaţie autohtonă cu oameni deosebit de harnici, ospitalieri, ageri, iscusiţi la minte şi pricepuţi în ale războaielor pentru a-şi apăra cu sfinţenie glia strămoşească, atribute întâlnite des în literatura de specialitate, proprii neamului românesc.

Nenumărate au fost faptele de luptă, de nesupunere faţă de cotropitori.

De altfel, întregul teritoriu bârgăuan, precum şi celelalte localităţi bârgăuane, fără apelativul de Bârgău, au oferit un loc din cele mai potrivite de retragere din calea popoarelor migratoare.

Retragerea din calea năvălirilor în locuri mai ferite şi revenirea în văile deschise, de baştină, după ce pericolul a trecut, era un fenomen specific poporului român în formare.

Contactul cu populaţia slavă a fost mai statornic şi a lăsat unele influenţe în toponimia şi organizarea socială după contopirea lor cu populaţia de pe Valea Bârgăului.

Aşa de exemplu, despre Rusu Bârgăului sau Bârgăul de Jos se spune că a existat o colonizare de ruşi (ruteni, slavi) într-o anumită perioadă istorică când bârgăuanii au bejenit în Moldova, din cauza asupririi feudale şi străine. Asemenea colonizări de ruşi (ruteni sau armeni) se cunosc şi pe Valea Rodnei, în ţara Năsăudului, chiar la Sângeorz – Băi şi la Parva, unde întâlnim familii numeroase, cu numele de „Rus”, „Rusca”, „Rusu”, „Rusan” etc., ca şi pe Valea Bârgăului.

După unii cercetători, cum este cazul lui Anton Boca Pompei, din Bistriţa care suţinea că: „*aceşti colonişti au fost tot români, plecaţi undeva în bejenie şi reântorşi la vetrele lor”* dar în conscripţii şi hrisoave apar cu numele de „Rus” tot aşa cum ardelenii trecuţi în Moldova sunt menţionaţi acolo cu numele de „Bârgăuan”, „ Ungurean”, „Ardelean”, „Năsăudean”.

Un lucru important se poate constata încă de la prima vedere, acela că satele de pe Valea Bârgăului şi cele de pe Valea Rodnei sunt pur româneşti.

Ca urmare a cuceririi sistematice a Transilvaniei de către statul feudal maghiar, în secolele XI-XIII, Bârgăul devine din teritoriu liber, domeniu al familiilor de nobili maghiari Bethlen şi Apafy, iar locuitorii au fost transformaţi în iobagi.

Din anul 1688, Transilvania trece sub stăpânirea austriacă, prin urmare şi Bârgăul.

Exploatarea la care au fost supuşi de către familia Bethlen explică atitudinea favorabilă faţă de poliţia de graniţă şi dorinţa de a deveni grăniceri pentru a scăpa de jugul iobăgiei.

În 9 iulie 1832 a fost numit comandant al Regimentului II Românesc de Graniţă de la Năsăud, Franz Hermany, un om original, despre care au rămas în graniţă multe amintiri.

În timpul său a fost decretat Năsăudul ca opid (târguşor) cu dreptul de a ţine în an două iarmaroace şi **în anul 1833 a fost construit drumul peste Strâmba, între Valea Someşului şi Valea Bârgăului,** sub directa conducere a locotenent-colonelului Reiniger, iar în anul 1839 s-a terminat construirea şoselei de la Ilva Mică la Leşu.

Militarizarea localităţilor din această parte estică a imperiului a fost hotărâtă de către împăratul Iosif al II-lea cu ocazia celei de a doua călătorii prin Transilvania, în iulie 1783, precum ceruseră comunele.

Odată cu militarizarea, foştii iobagi au devenit, din punct de vedere juridic oameni liberi, dar având de plătit în schimb, un impozit către fiscul imperial, precum şi o serie de taxe pentru lemne şi păşuni.

Asupra grănicerilor bârgăuani, grevau şi unele obligaţii din punct de vedere militar, care-i împiedicau să se ocupe îndeaproape de munca pământului, care trecuse din nou în proprietatea lor.

Viaţa social-politică, a cunoscut în acest context o evoluţie complexă, drept urmare a transformărilor generate de prefacerile economice, dar şi de evoluţia unor evenimente de mare însemnătate pentru zona Bârgăului şi pentru istoria neamului nostru.

Un astfel de eveniment important l-a avut anul revoluţionar **1848,** când acest teritoriu pe care sunt amplasate satele comunei Joseni Bârgăului, au devenit teatru de operaţiuni militare, până în vara anului 1849.

După înfrângerea revoluţiei române, în 1851 Regimentul II Românesc de graniţă năsăudean a fost desfiinţat, iar locuitorii au devenit din grăniceri ţărani, cu obligaţia de a plăti dare regească pentru case şi pământ.

La 24 martie 1861, pe teritoriul fostului Regiment va lua fiinţă Districtul românesc autonom al Năsăudului, introducându-se ca limbă oficială, limba română în toate instituţiile publice, iar funcţionarii aproape toţi, erau descendenţi din grăniceri.

După instaurarea regimului dualist austro-ungar în anul 1867, autonomia Districtului Năsăudului a încetat (în anul 1867), când prin unirea cu Districtul Bistriţei, a luat fiinţă judeţul Bistriţa-Năsăud.

Sub aspect administrativ, la acea dată comuna Josenii Bârgăului cu toate localităţile ei aferente, făceau parte din plasa Iad, cu sediul la Prundu Bârgăului.

În lupta pentru apărarea drepturilor de afirmare naţională şi socială din Transilvania, între anii 1848-1918, prilejuită de mişcarea memorandistă, o contribuţie însemnată şi-au adus-o şi locuitorii acestor meleaguri, prin telegrama trimisă „Comitetului Partidului Naţional Român" dar şi „Gazetei Tribuna", spre publicare, unde îşi exprimau acordul cu „procedura corectă şi românească a comitetului şi deputaţiunii".

Numărul semnatarilor s-a ridicat la 81 de persoane şi anume: preoţi, învăţători, meseriaşi, ţărani, dintre care amintim pe: Ioan Dologa, Ilarion Bozga, dr. Nicolae Hăngănuţ, Ioan Rău, Ioan Parasca etc.

Pregătirile pentru participarea României la războiul de eliberare de sub suzeranitatea Imperiului Otoman şi proclamarea independenţei de stat, la 9 mai 1877**,** au constituit pentru românii de pretutindeni cât şi pentru cei transilvăneni, ocazia de a-şi manifesta încă odată unitatea de conştiinţă naţională, dorinţa unică de libertate, independenţă şi unirea tuturor românilor.

În amplă manifestare de susţinere a „ Unirii de la 1859" şi a războiului de independenţă, un pas hotărâtor l-a avut şi populaţia din ţinutul Bârgăului, care a luat parte fără şovăire, cu sentimentul

că acest război trebuie să fie un război al neamului întreg, la care fiecare fiu trebuie să ia parte, oriunde s-ar afla, după puterile fiecăruia, pentru ca această unire şi independenţă să se poată realiza.

Bibliografie

1. Inscripţii despre Valea Bârgăului, de Preot Protopop Victor Coşbuc, pg.1-16.
2. Inscripţii din Arhiva Primăriei Josenii Bârgăului.
3. Lucrarea monografică-istorică „Recunoştinţă pentru Eroi" – Monumente dedicate Eroilor în Judeţul Bistriţa-Năsăud, autor col.(r.) Ioan Cordovan, Editura EIKON Cluj-Napoca-2011.
4. Istoria Judeţului Bistriţa-Năsăud în documente şi texte, autori Ioan Sigmirean şi prof.dr. Adrian Onofrei, Editura Răsunetul Bistriţa-2001.
5. Ţara Bistriţei – Pagini de istorie, religie şi mitologie străveche ale neamului românesc, autor preot profesor Nicolae Feier, Editura NICO, Târgu Mureş, 2011.
6. Oficiul parohial ortodox român Rusu Bârgăului, autor Dologa Dorin, Bistriţa 30 iunie 2008-Arhivele Naţionale Române.
7. Districtul grăniceresc năsăudean, autor Valeriu Şotropa, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.
8. Nistor Şimon şi „Valea Borgoului", articol publicat de Nicolae Vrăsmaş în Răsunetul Nr. 5921 din 25 ianuarie 2012.
9. Districtul Năsăud (1861-1876), autor dr. Adrian Onofreiu, pag. 281-283.

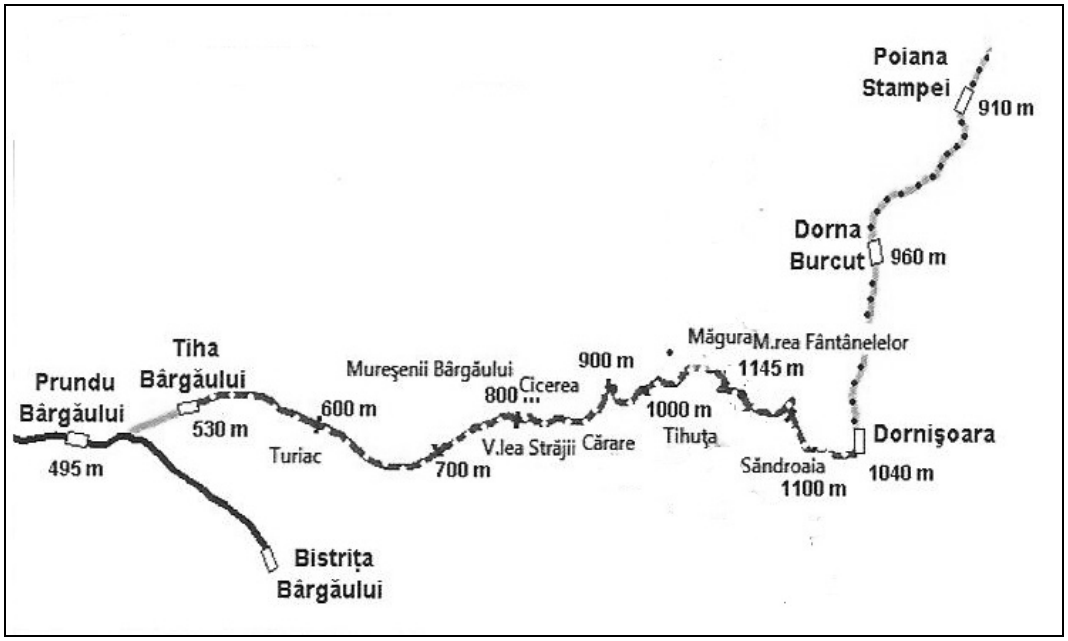
Ioan BÂCA[299], *Pe urmele trenului benzino-electric de la Tiha Bârgăului la Dornișoara. Centenar 1915-2015*

Introducere

Între 1 decembrie 1914 şi 15 august 1915, se amenajează de la Tiha Bârgăului la Dornișoara Calea Ferată Benzino-Electrică, cu scopul de a deservi interesele strategice ale armatei Austro-Ungare (transport de trupe şi material de război) şi pentru îmbunătăţirea legăturilor dintre Transilvania şi Bucovina.

Această cale ferată, în lungime de 34 km, a fost edificată de către Direcţia Căii Ferate Militare Austro-Ungare, Compania 2 Căi Ferate, cu ajutorul a 300 de civili şi prizonieri de război, 36 de ofiţeri şi 5600 militari.

Depoul căii ferate era situat la Tiha Bârgăului, pe locul actualei unități militare, iar haltele care existau pe traseu erau Tureac, Valea Străjii, Cicera, Cărare, Tihuţa, Măgura, Măgura Fântânelelor, Şendraoia, Cermakkut, Dorna Mică şi Dornișoara. În aceste halte era o baracă provizorie din lemn, unde persoanele care aşteptau trenul se puteau adăposti.

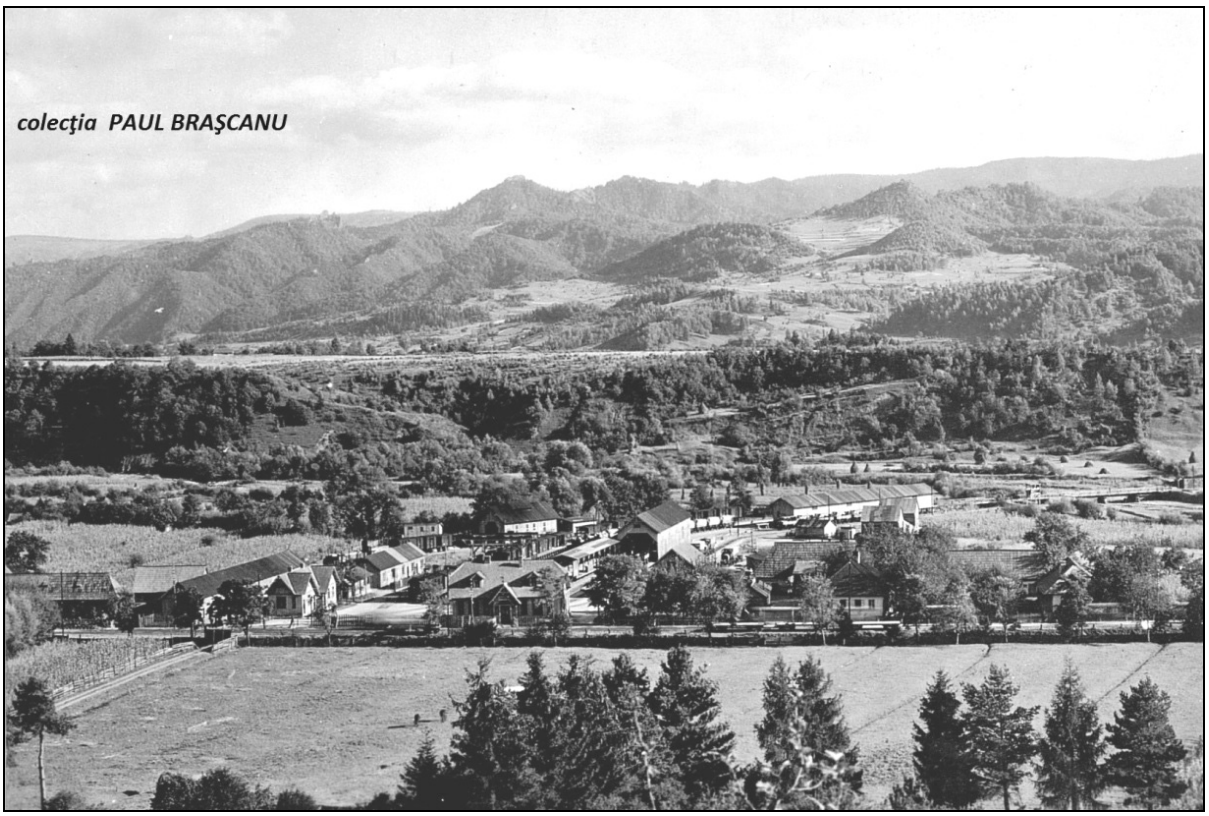
Traseul căii ferate benzino-electrice
(sursa: Paul Braşcanu,)

Reconstituirea traseului căii ferate benzino-electrice

Cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la deschiderea căii ferate benzino-electrice de la Tiha Bârgăului la Dornișoara am încercat să identificăm traseul acesteia pe baza unor dovezi geomorfologice (ramblee, deblee, terasamente, platforme, șanțuri etc.) și materiale (traverse, capete de pod, blocuri de piatră, construcții etc.). În demersul nostru ne-am folosit de cartea domnului Paul Brașcanu de la Vatra Dornei, în care există foarte multe imagini din perioada amenajării și funcționării acestei căi ferate.

Depoul acestei căi ferate era la Tiha Bârgăului, pe locul unității militare de astăzi. Aici nu s-a mai păstrat nicio urmă a vechilor amenajări, deoarece s-au amplasat între timp elemente logistice specifice unității militare.

[299] Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Geografie, Geografia Turismului Bistrița

Vedere asupra depoului căii ferate benzino-electrice de la Tiha Bârgăului

Comandamentul Militar Prundu Bârgăului

Astăzi sediul Ocolului Silvic Prundu Bârgăului

La intrarea în satul Tureac, în locul numit „La Roșu”, am identificat, după materialul fotografic, o haltă a trenului benzino-electric. În teren nu s-a mai păstrat nicio dovadă a acestei halte, deoarece în anii 60 ai secolului trecut s-au desfășurat lucrări de amenajare a DN 17.

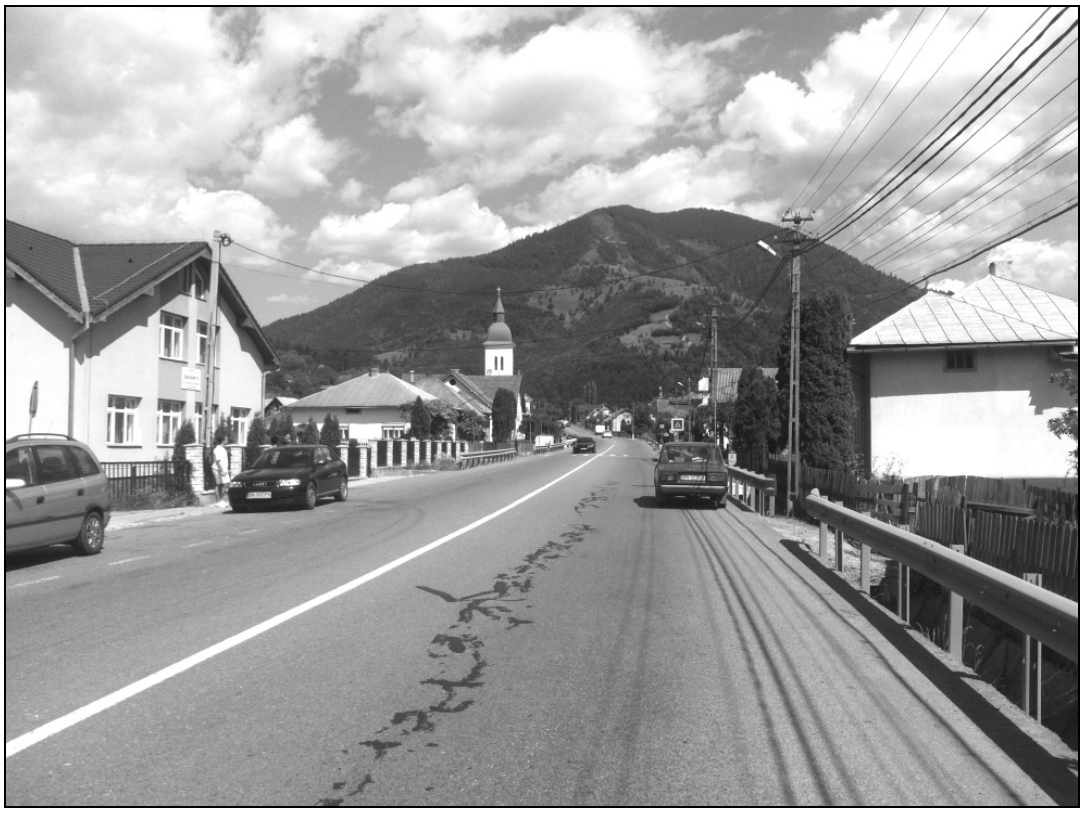

Halta Tureac. În fundal se vede muntele Căsaru.

La Mureșenii Bârgăului calea ferată era amplasată pe partea stângă a sensului de urcare, pe un terasament din piatră. Nici aici nu se păstrează vreo urmă în teren, iar memoria colectivă reface vag vremurile de atunci. Materialul fotografic, însă, este concludent.

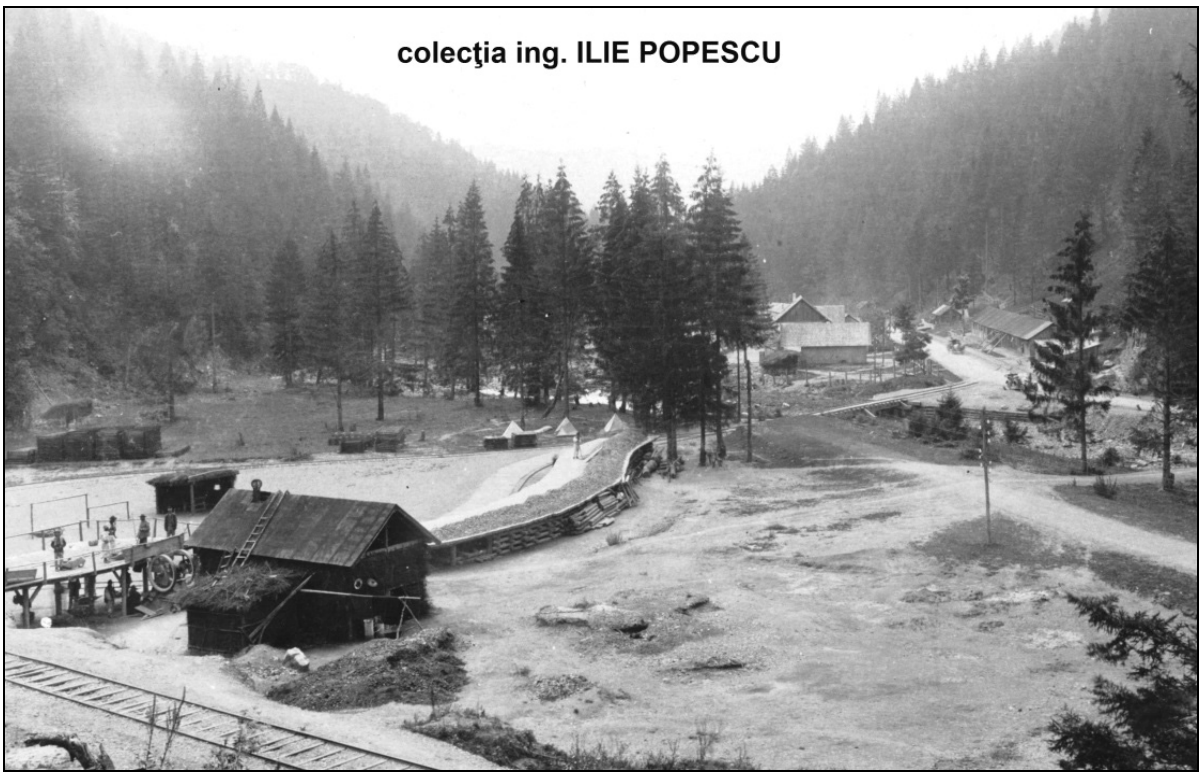

Trenul benzino-electric la Mureşenii Bârgăului în anul 1919. În fundal se vede muntele Căsaru

Satul Mureșenii Bârgăului în august 2015

Trenul își continua traseul prin Defileul Bârgăului, ajungând la Valea Străjii, unde funcționa un concasor de piatră. Anumite urme se păstrează în relief Valuri de pământ, șanțuri, nivelări), deși între timp s-au desfășurat și aici alte lucrări de amenajare a DN 17 și a cabanei Valea Străjii.

Calea ferată benzino-electrică la Valea Străjii

De aici, calea ferată urca spre Dealul Tihuței în serpentine largi, pe partea stângă a drumului în sensul de urcare.

Calea ferată benzino-electrică amonte de gura văii Lăzăroaia

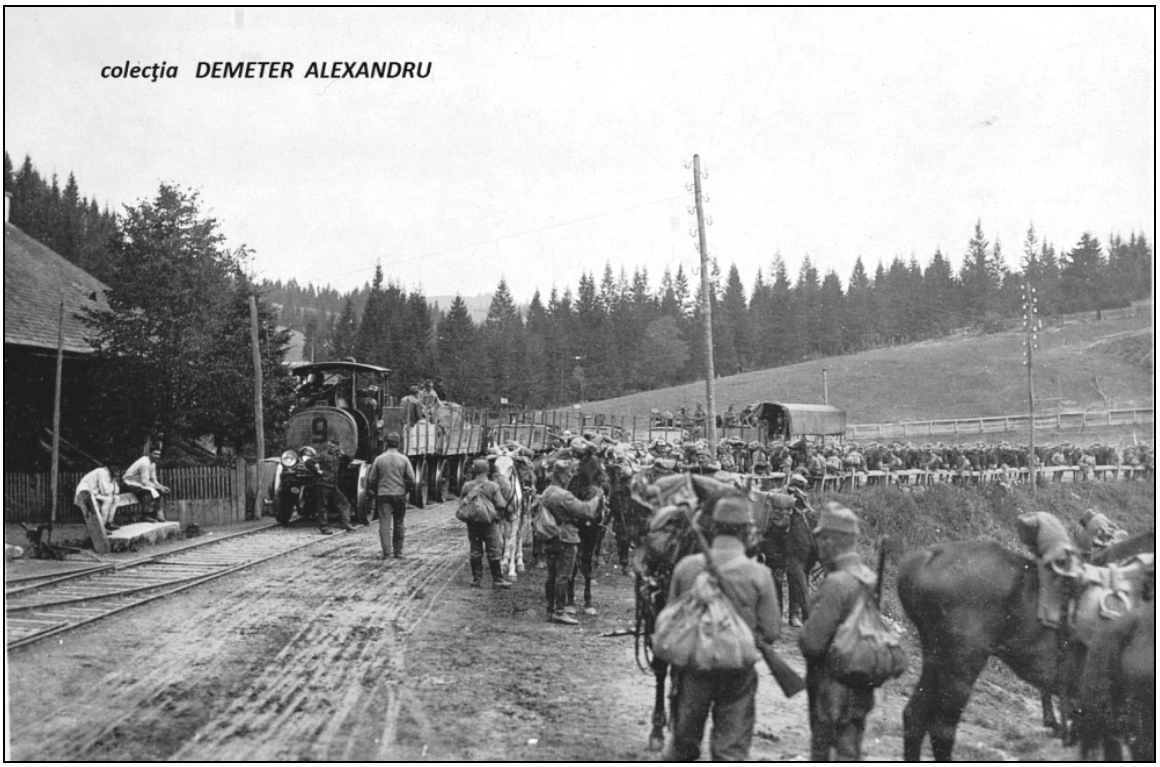
În locul numit „La Condrea” stând de vorbă cu o localnică octogenară care își amintea vag de trenul benzino-electric

După ce ieșea din Defileul Bârgăului, calea ferată ajungea în locul numit Tihuța, unde exista și o haltă. Acest loc se află la confluența pâraielor Pârâul Poștei și Corca, iar încărcătura sa istorică este semnificativă. Se pare că între 1541-1688 curierul pentru Polonia circula pe ruta Alba Iulia-Cluj-Bistriţa-Tihuţa-Poiana Stampei-Dorna-Suceava, iar în anul 1770 se înființează cursa poștală Sibiu-Şeica Mare-Mediaş-Dumbrăveni-Sighişoara-Bălăuşeri-Târgu Mureş-Reghin-Teaca-Bistriţa, care la începutul secolului XIX se extinde și spre Bucovina pe traseul Bistriţa-Prundu Bârgăului-Tihuţa-Poiana Stampei-Vatra Dornei-Valea Putnei-Pojorâta-Vama-Gura Humorului-Suceava-Cernăuți. Într-un document din 1812, pe traseul acestei curse poștale (postarum cursus), de la Prundu Bârgăului la Poiana Stampei, apare halta Tihutza și oficiul poștal Iliutza (Iliuţa), unde era magistrat de poștă Martinus Bachner.

Întrucât Drumul Imperial (Drumul Borgoului, Drumul Iosefin, Calea Lui Francisc), ocupat actualmente de DN 17 s-a construit între 1812 și 1820, poștalionul sau curierii nu se puteau deplasa de la Bistriţa spre Vatra Dornei și Suceava decât pe acest drum, mai ales că oficiul poștal Iliuţa trebuia să fi fost undeva între văile Iliuţa Bozghii, Iliuţa Corchii și Iliuţa Calului, adică pe traseul drumului pietruit. În sprijinul acestei afirmaţii vine și faptul că pe Harta Iosefină-foaia 068, pe traseul drumului „cel vechi” apare postul de observaţie Iliuţa (Iliutza Wacht), situat sub vf. Frumușaua înspre valea Iliţa Corca. Un aspect demn de luat în seamă este toponimul Pârâul Poștei, care apare pe Harta Regatului Ungar (1869-1887).

Localnicii susţin că acesta provine de la faptul că pe aici era traseul poștalionului, care din defileul Bârgăului intra prin sectorul Tihuţa-Canton pe Pârâul Poștei, după care urca spre Culmea Obcioara, ieșind în Drumul Romanilor, la nord-est de masivul Zâmbroaia. Acest segment a fost verificat în teren, dar nu s-au observat amenajări deosebite ale drumului care urcă de la Tihuţa-Canton spre Culmea Obcioara, așa cum se observă pe Drumul Romanilor. Pe harta celei de-a Doua Ridicări Topografice austriece (1806-1869) și pe Harta Regatului Ungar (1869-1887) apare pe

actuala culme Corca toponimul „Poiana Posti”, respectiv „Poiana Postei”, care confirmă prezența unui poștalion în această zonă.

Militari în halta Tihuța. Trenul benzino-electric staționează

Tihuța-Canton în august 2015

La 1823 şi la 1831 în locul oficiu poştal Iliuţa apare Tihutza, cu acelaşi magistrat, Martinus Bachner, fapt care denotă că, întrucât s-a terminat Drumul Imperial, traseul poştalionului s-a schimbat şi s-a stabilit un alt oficiu poştal, fie în sectorul Tihuţa-Canton, fie la Piatra Fântânele, fie pe Măgura Calului, numit generic Tihuţa.

De altfel, denumirea de Piscul Vameşului dată unui vârf situat în partea vestică a drumului naţional de pe Culmea Măgura Calului, la obârşiile pârâului Iliuţa Calului, este cât se poate de relevantă.

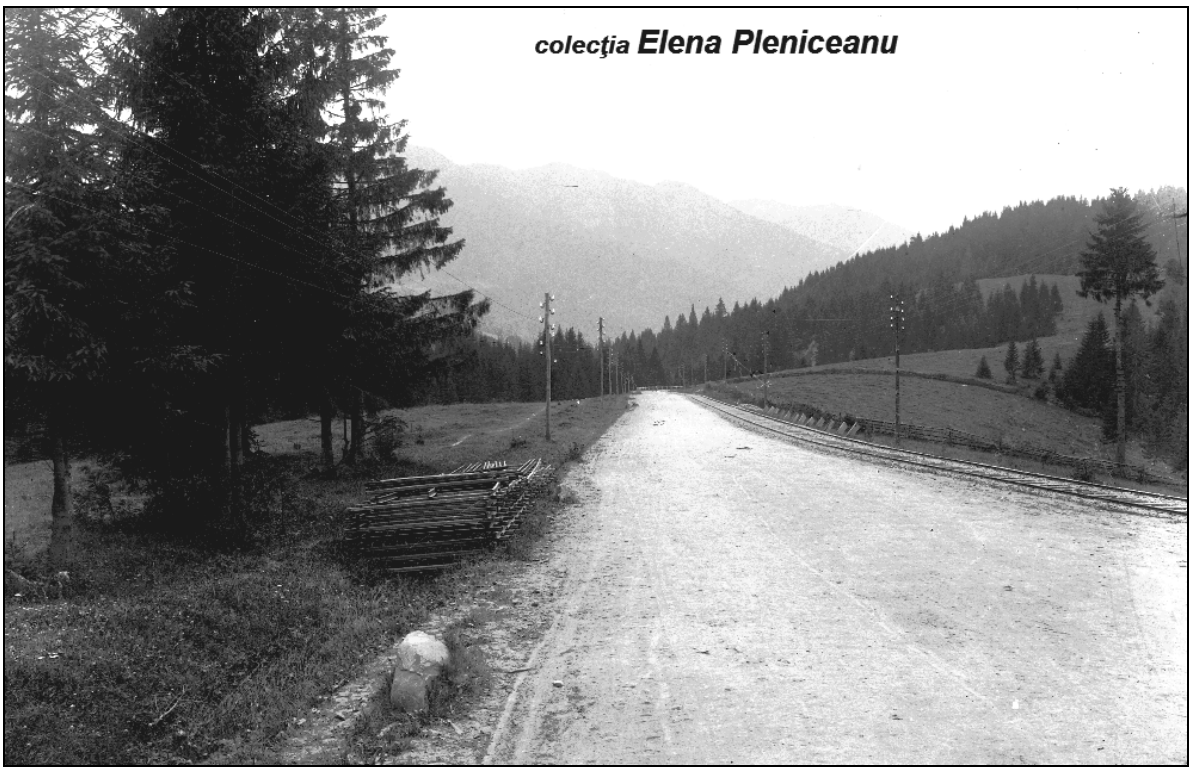

Halta Tihuța. Pe partea stângă a drumului în sensul de urcare se observă calea ferată benzino-electrică

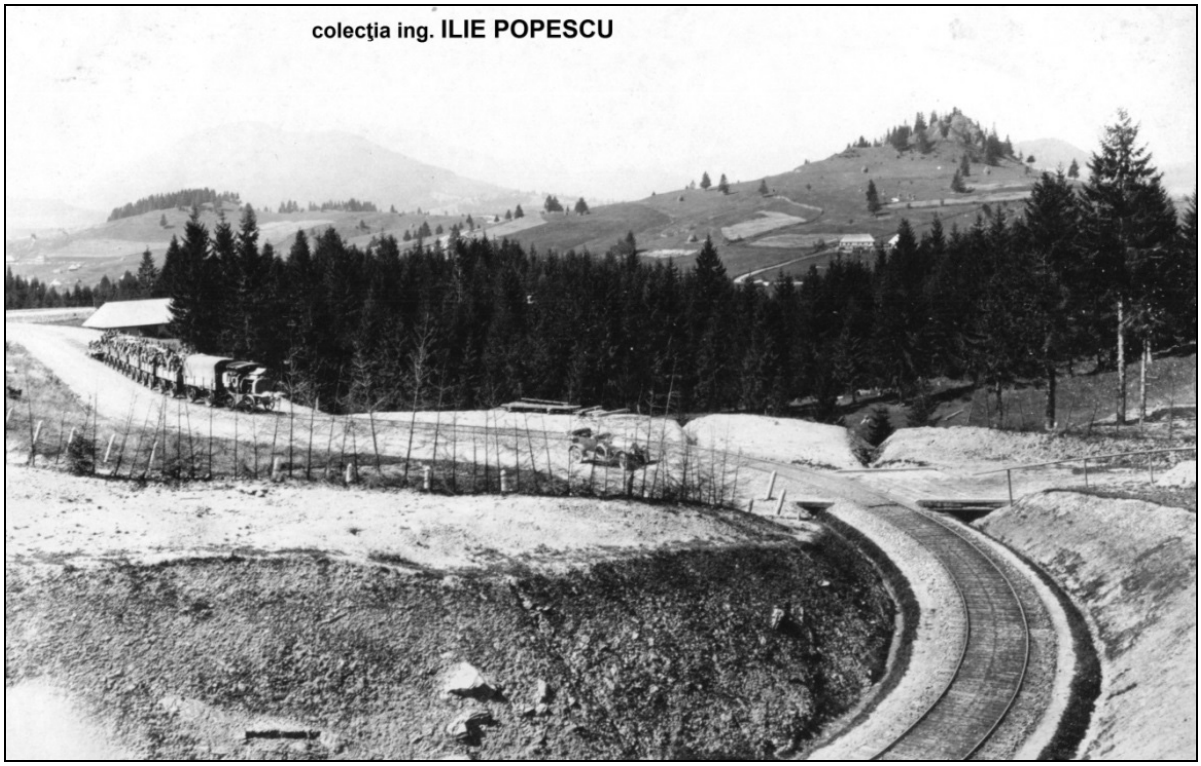
De la Tihuța-Canton, calea ferată urca spre Dealul Tihuței, pe partea stângă a drumului imperial (Via Iosefina, Via Franciscana). Înainte de a ajunge la actuala pensiune Ambra, puțin mai sus de vf. Precub (1055 m), materialul foto ne arată niște panouri de cale ferată depuse pe marginea dreaptă a drumului, fapt care a fost interpretat de noi în sensul existenței aici a unui punct de întreținere a căii ferate.

După ce ajungea la Piatra Fântânelelor, în zona pensiunii Tihuța și a magazinului sătesc, calea ferată pătrundea pe drumul care ducea la Dornișoara pe sub vf. Piatra Fântânele (1054 m) și pe sub actuala mănăstire, îndreptându-se spre Înșeuarea Șendroaia. Trecerea înșeuării Șendroaia se face printr-un debleu, săpat sub Dealul Zimbru, care se observă și astăzi în locul numit „Pe Știrec”, după care urma un terasament desfășurat pe câțiva zeci de metri. În debleu am descoperit câteva traverse din lemn. Terasamentul este foarte vizibil și astăzi, se află în curtea unor case de vacanță, fiind ocupat de fâneață, și se pierde în înșeuare, capătul său fiind ocupat de o construcție recentă.

După ce trecea înșeuarea, calea ferată cobora pe Culmea Șendroaia și ajungea la stația Cermakkut, unde astăzi este cabana silvică Dorna Mică. Înainte de această construcție am depistat pe partea stângă a drumului culeele unui podeț din lemn, niște dale de piatră, câteva trepte și o platformă care, probabil, era ocupată de o construcție feroviară (pichet).

Panouri de cale ferată pe marginea drumului în sectorul Dealul Tihuței-vf. Precub

Trenul benzino-electric urcând de la Piatra Fântânele spre culmea Șendroaia. Se observă în fundal vf. Piatra Fântânele, iar în prim plan debleul căii ferate

Debleul căii ferate benzino-electrice din sectorul înșeuării Șendroaia-Dealul Zimbru (Pe Știrec) perfect conservat

Pe terasamentul căii ferate benzino-electrice în sectorul înșeuării Șendroaia, sub Dealul Zimbru

Paul Brașcanu de vorbă cu o localnică pe culmea Șendroaia despre traseul căii ferate benzino-electrice

Sandu Demeter (Asociația Mocănița Transilvaniei) și Paul Brașcanu pe culmea Șendroaia

Construcție în stația Cermakkut

Cabana forestieră Dorna Mică ridicată pe locul fostei construcții din stația Cermakkut

În stația Cermakkut se observă terasamentul căii ferate, pe partea stângă a drumului, acoperit cu brăduți și iarbă, ceva nivelări în fața cabanei silvice și niște blocuri de piatră.

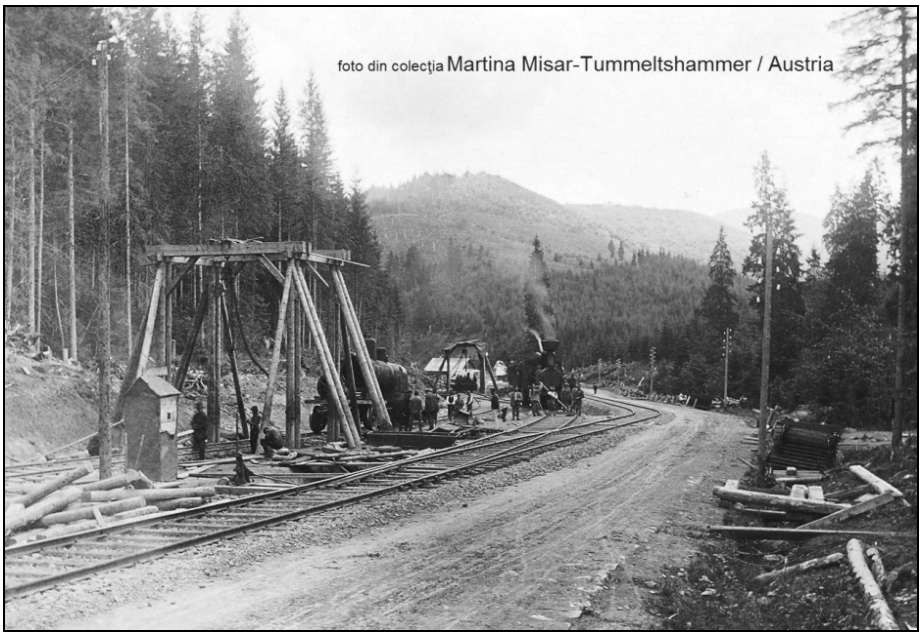

Terasamentul căii ferate benzino-electrice în stația Cermakkut

Denumirea de Cermakkut vine de la numele unui căpitan care a lucrat la calea ferată benzino-electrică, pe numele său Cermak: Cermakkut=fântâna lui Cermak. Într-adevăr, ceva mai în amonte de cabană se află un izvor cu apă rece și bună de băut. La Cermakkut se afla un detașament de intervenție la linie, un comandament militar și o companie de soldați.

După ce trecea de stația Cermakkut, calea ferată ajungea în Dorna Mică și apoi intra în Dornișoara. La intrarea în așezarea forestieră existau două schele pentru demontarea locomotivelor și vagoanelor în părți transportabile (osii, boghiuri, șasiuri etc.). Locul respectiv este ocupat în acest moment de gospodării.

După cele două schele linia ferată benzino-electrică se ramifica în două linii, terasamentul uneia dintre acestea se observă și astăzi, pe sub peretele stâncos andezitic din stânga pârâului Dorna, pe el aflându-se linia ferată normală care vine de la Vatra Dornei.

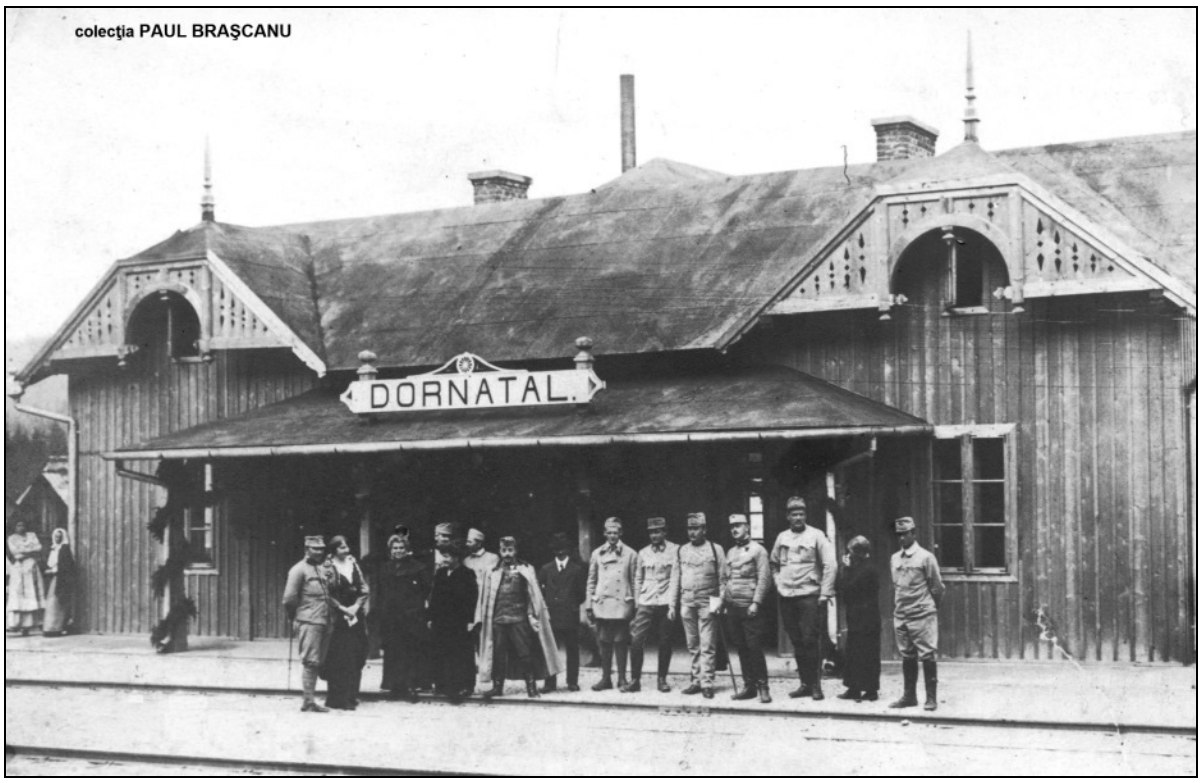
Calea ferată benzino-electrică la intrarea în Dornișoara. Se observă o schelă pentru demontarea locomotivelor și vagoanelor în părți transportabile

Intrarea în Centrul Forestier Dornișoara
(august, 2015)

Vedere asupra așezării forestiere Dornișoara. Se observă traseul ramificațiilor feroviare din calea ferată benzino-electrică

Clădirea stației feroviare Dornișoara în perioada căii ferate benzino-electrice

Clădirea actuală a stației CFR Dornișoara (august, 2015)

Încheiere

După căderea Imperiului Austro-Ungar, spre sfârşitul anului 1918, Direcţia Căii Ferate Militare Austro-Ungare a abandonat linia ferată Tiha Bârgăului-Dornişoara, care trece la 15 Ianuarie 1919 în administraţia Direcţiei Generale CFR, ca proprietate a statului român. Din anul 1920, pentru asigurarea legăturilor dintre Transilvania, Bucovina şi Moldova de Nord, încep lucrările de reabilitare a liniei, care va fi redată în exploatare la 8 Iunie 1922.

Din toamna anului 1938 şi până în primăvara anului 1940, unităţi din Regimentul 1-Căi Ferate Focşani, au trecut la demontarea liniei, care a fost ulterior folosită la montarea liniei înguste pentru fortificaţiile din Basarabia.

După deschiderea căii ferate normale Ilva Mică-Vatra Dornei, la 18 decembrie 1938, linia ferată îngustă „benzino-electrică" Dornişoara-Tiha Bârgăului, un veritabil unicat pentru tehnica feroviară europeană, îşi diminuează importanța, iar din luna iunie 1939, datorită traficului slab, îşi încheie activitatea, circulația trenurilor între Tiha Bârgăului și Dornișoara fiind suspendată.

Valorificarea moștenirii culturale a căii ferate benzino-electrice

Calea ferată benzino-electrică de la Tiha Bârgăului la Dornișoara nu mai există, dar amintirea ei se mai păstrează în memoria documentelor și în cele câteva dovezi geomorfologice care mai există în teren (debleul și terasamentul de la Piatra Fântânele, capul de pod și platforma din apropiere de Dorna Mică, blocurile de piatră, terasamentul și rigolele din Dorna Mică, terasamentul de la Dornișoara).

Prin demersul nostru am încercat să restabilim traseul acestei căi ferate și să fixăm reperele pentru un traseu tematic de turism cultural, traseu care ar putea fi presărat, din loc în loc (în punctele cheie), cu panouri de informare despre istoricul căii ferate, dovezile tehnice din teren, peisaj etc. Acest fapt ar contribui la creșterea valorii cultural-turistice a comunei Tiha Bârgăului și ar completa brandul turistic al acesteia. Actorii implicați în această operațiune ar putea fi primăria comunei Tiha Bârgăului, Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, comunitățile locale, diferite ONG-uri etc.

Mulțumiri

Autorul aduce mulțumiri următoarelor persoane pentru ajutorul acordat în desfășurarea cercetărilor și elaborarea acestui articol: subinginer Paul Brașcanu, autor de carte istorică (Secția de întreținere a căii ferate Vatra Dornei), dr. Adrian Onofreiu de la Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, Sandu Demeter și Cristi Moldovan de la Asociația Mocănița Transilvaniei (Bistrița).

Bibliografie

Andriţoiu, C.N., (2006), *Istoria Ţării Bârgăului*, Ed. Mesagerul, Bistriţa

Bâca, I., (2011), *Ţinutul Bârgăului. Abordări conceptuale şi structural-funcţionale*, Studii şi cercetări etno-culturale, 16, Complexul Muzeal Judeţean Bistriţa-Năsăud, pp. 415-438

Bâca, I., (2012), *Arealul turistic Piatra Fântânele-Măgura Calului*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca

Bellu, R., (2001), *O cale ferată uitată-Linia Benzino-electrică Dornişoara-Tiha Bârgăului*, în Colecţia Cartea de Istorie a Căilor Ferate Române, Nr.3, p.3

Brașcanu, P., (2013), *Drum de fier pin praf de pușcă*, Ed. Stef, Iași

Brașcanu, P., (2013), *Drum de fier prin praf de pușcă și ploaie de stele 1914-1918*, Ed. Stef, Iași

Brașcanu, P., (2014), *Tunuri la porțile Bucovinei 1914-1918. Cronică ilustrată*, Ed. Stef, Iași

Adrian ONOFREIU,
„La longue durée" și pe Valea Bârgăului

Având ca punct de plecare titlul unui articol care a „făcut" carieră în istoriografia confiniului militar năsăudean[300] ne propunem să semnalăm un anumit gen de documente despre actanții sistemului enunțat.

Desigur, articolul citat se referă în principal, la consecințele receptate de generațiile post-militarizare, care au asumat un model atitudinal și l-au perpetuat. Dar incursiunea noastră se focalizează pe definirea a ceea ce a însemnat acest concept în timpul existenței „graniței militare".

Trăsătura principală a sistemului invocat a fost aceea a extensiei temporare ample a serviciului militar. Fie în timp de pace, dar, mai cu seamă, în perioadele campaniilor militare, cei înrolați în „miliția de graniță" serveau lungi perioade de timp, astfel că ajungeau, de multe ori, să fie socotiți „bătrâni purtați în taberi"[301].

Ajungând la „portretul" personajului evocat în documentul care urmează, reținem că a servit în diverse unități militare ale monarhiei timp de 20 de ani și 6 luni[302]. Aproape o generație, în percepția sociologiei! Cu atât mai mult, se definește credința și loialismul foștilor grăniceri față de instituția confiniului militar. Beneficiile au fost în sens biunivoc; loialității dinastice a grănicerilor, monarhia i-a răspuns prin acordarea unui statut aparte pentru aceștia, acela de oameni liberi, parteneri egali de „dialog" cu aceasta.

Documentul întărește o dată în plus specificul aparte al „graniței militare" *și* în teritoriul Bârgăului, chiar dacă aici, „chepeneșagul" a fost asumat abia în 1783. Dar a rămas o constantă ca model atitudinal pe parcursul existenței sistemului și, în continuare. Consecințele sale sunt vizibile în modelul atitudinal până în prezent.

Redăm în continuare, tradus și rezumat, textul documentului, ca și o reproducere a acestuia, pentru a transmite celor de azi și urmașilor, sentimentul „duratei lungi" a trecutului, mentalitate moștenită și perpetuată *și* în teritoriul Bârgăului, parte a „graniței militare".

„1. Descriere fizică:

De statură mare, are păr blond, ochi albaștri, nasul lung. Dispune de un pașaport (act de identitate) emis în Prundu-Bârgăului, la data de 14 iulie 1857.

2. Atestat/certificat:

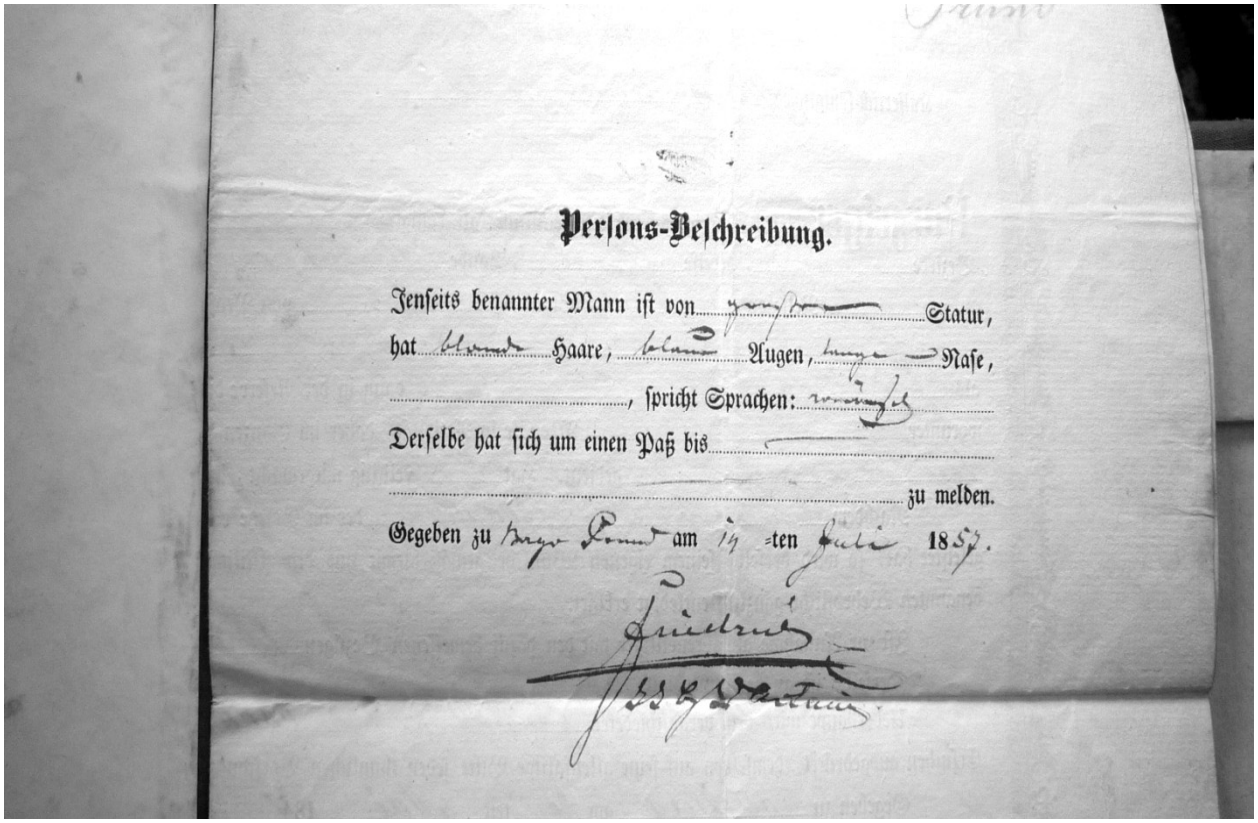
Emis la data de 20 iulie 1857, la Alba-Iulia, de comanda Regimentului 50 de Linie Mare Duce de Baden.

---

[300] Ioan Lumperdean, „La longue durée în mentalitatea și limbajul grănicerilor năsăudeni. Repere economico-sociale și politico-naționale", în „Revista Bistriței", Bistrița, VIII; 1994, pp. 137-147.

[301] Pilduitoare este în acest sens consemnarea preotului Petru Tanco din Monor, în momentul consemnării timpurilor „viforoase" din anii 1848-1849. „Pe oamenii bătrâni – consemnează preotul – *slujiți în taberi,* fără vină i-au împușcat"; apud. Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția e la 1848-1849m în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice,* Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, partea III, doc. 47, p. 203. Vezi și modul de receptare al participării grănicerilor năsăudeni în campaniile militare ale Monarhiei Habsburgice, în special cei „care au purtat război împotriva turcilor, francilor și „burcușilor", la Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond personal *Anton Coșbuc,* d. 38, 39, 262; colecția *Virgil Șotropa,* d. 348, 396. Pentru parcursul militar al multor generații care au servit sub flamurile Regimentului II român de graniță de la Năsăud, vezi și *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare,* ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu, Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009.

[302] Vezi consemnările autobiografice ale altui militar, Ioan Mihăilaș, din Năsăud, la Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, „Contribuții la memorialistica militară din secolul al XIX-lea. Însemnările lui Ioan Mihăilaș (1856-1864)", în *Lazăr Ureche-omul de știință. Repere istoriografice,* în *Cultură și educație. În memoriam Lazăr Ureche. Volum colectiv de studii și articole,* coord. Prof. dr. Aurelia Dan, dr. Adrian Onofreiu, prof. Angelo Manea, prof. Dănuț Archiudean, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 77-101.

Persons-Beschreibung.

Jenseits benannter Mann ist von ..... Statur,

hat ..... Haare, ... Augen, ... Nase,

....., spricht Sprachen: .....

Derselbe hat sich um einen Paß bis .....

..... zu melden.

Gegeben zu ..... am ..... ten ..... 18..

Kaiserlich-königliches ..... Regiment

Protokoll-Nr. ..

Kopf-Nr. ..

Vorzeiger dieses Abschiedes, der österreichische kais. königl. ..... gebohren im Jahre ....., im Orte .....

Bezirke ....., Kreise ....., Lande ....., Werbbezirk des Infanterie-Regiments ..... Nro. ..

ge..... Religion, ... Standes, ... von Profession, hat bei dem österreichisch k. k. ..... Regimente

durch ..... Jahre, ... Monate, ... Tage,

als ....., dann in der Reserve durch ..... Jahre, ... Monate, ... Tage,

worunter ..... Monate in Activität, daher im Ganzen durch ..... Jahre, ... Monate, ... Tage

..... gedient. Hat ... Feldzug mitgemacht, im Jahre ..... in .....

Nachdem ..... der im Gesetze vorgeschriebenen Wehrverpflichtung vollkommen Genüge geleistet hat, so wird derselbe seinem eigenen Wunsche gemäß hiemit aus dem Militär-Verbande entlassen und durch gegenwärtige Abschieds-Urkunde von jeder wie immer benannten Wehrpflicht gänzlich entledigt erklärt.

Ist zur Annahme als Freiwilliger mit den dafür bemessenen Bezügen ..... geeignet.

Derselbe ist ausgezeichnet mit .....

Ueberhaupt wird dem verabschiedeten ..... hiemit die beste Anempfehlung zu Theil, und hierbei das Ersuchen ausgedrückt, demselben auf seine allenfallsige Bitte jeden thunlichen Vorschub leisten zu wollen.

Gegeben zu ..... am .. ten ..... 18..

Seiner kaiserlich-königlichen Apostolischen Majestät

wirklicher ..... Comandant

.....

Die Richtigkeit der hiebevor erfolgten Wehrpflicht wird mit dem Beisatze bestätiget, daß vorgenannter Mann weder auf die Invaliden-Versorgung noch auf das Lloyd-Spendale oder auf ein dotirtes Militär-Versorgungs einen Anspruch zu machen habe; daher bei den ..... Regimente ..... mit ..... Monaten ..... Tagen ..... ausser Stand setze, und bei seiner Entlassung vom Militär in die Civil-Jurisdiction übersetzt; sämtlichen hierortigen politischen Behörden, wie anderen Unterthanen und Staatsbürgern in allen pünktlich Gehorsam zu leisten habe.

..... am .. ten ..... 18..

N. D. S. E.

Cel căruia îi este destinat se numește CONSTANTIN CIOANCA[303], soldat, născut în anul 1818, în Borgo Bistrița, în cercul Prund, Prefectura Bistrița, țara Transilvania.

A servit în Regimentul de infanterie de linie nr. 62 G. Heinrich,, de religie greco-catolică, căsătorit, de profesie, econom. Apoi, în Regimentul de linie nr. 50 Mare Duce de Baden, în total, *20 de ani și 6 luni*, ca soldat.

A participat în campania din anii 1848-1849.

A respectat regulamentele și ordinele militare, a servit corect și a fost lăsat la vatră prin acest document de trecere în rezervă.

Prin acest document este degrevat în totalitate de obligațiile militare. A cerut trecerea în rezervă din proprie inițiativă, cu respectarea prevederilor din legislația și regulamentele militare.

Nu a primit ordine/decorații sau medalii.

Acest document s-a emis la solicitarea sa, la 28 mai 1857, în numele Majestății Sale c.cr., semnat de maiorul Wagner, pentru a-i servi la plecarea din unitatea militară, începând cu data de 20 mai 1857.

A fost autentificat de conducătorul cercului Borgo Prund, jurisdicțiunea în care-și are domiciliul, și este opozabil autorităților administrative și de poliție[304].

A.N. B-N. fond *Sedria Generală a Districtului Năsăud,* IV/244, f. 15.

[303] Relatări ale unor evenimente din „graniță", Vama din Bârgău, Prinderea ungurilor, Steagul, Pățania cu neascultarea, toate consemnate și transmise de Ilie Cionca, din Tiha Bârgăului, și la Nicolae Cionca, „Spicuiri istorice grănicerești", în „Arhiva Someșană", Năsăud, nr. 20/1936, pp. 345-360.

[304] În anul 1849 activitatea guvernului şi a autonomiilor locale a fost suspendată, iar Transilvania a fost transformată, în timpul absolutismului austriac, în ţară de coroană a dinastiei habsburgice. În anul 1849 s-a realizat împărţirea provizorie a teritoriului transilvan în *6 districte civile şi militare* (Sibiu, Alba, Cluj, Reteag-din care făceau parte şi cercurile Beclean, Giurgeşti şi Năsăud - Odorhei şi Făgăraş). În 1851 provinciei i s-a impus împărţirea definitivă sub forma *de 5 ţinuturi cu 36 căpitanate*: ţinutul Sibiului, cu 6 căpitanate (dintre care unul avea reşedinţa la Bistriţa), ţinutul Alba-Iulia, cu 10 căpitanate, ţinutul Clujului, cu 6 căpitanate, *ţinutul Reteagului, cu 7 căpitanate* (Reteag, Năsăud, Giurgeşti, Dej, Şomcuta, Sf. Petru şi Gherla) şi ţinutul Odorheiului, cu 7 căpitanate. Aceasta situaţie a durat doar până în anul următor, când a fost impusă o altă împărţire provizorie în 5 districte, 28 de cercuri şi 109 subcercuri. În anul 1854, s-a realizat împărţirea definitivă în 10 prefecturi, alcătuite din mai multe *preturi*: ***prefectura Bistriţei*** (cu preturile Giurgeşti, Beclean, Lechinţa, Teaca, Reghin, Şieu, Bistriţa, Prundu Bârgăului, Năsăud şi Rodna), Dejului, Clujului, Sălajului, Albei, Sibiului, Orăştiei, Oşorheiului (Mureş), Odorheiului şi Braşovului; Vezi împărţirea administrativă definitivă din anul 1854, valabilă în momentul emiterii documentului, la Adrian Onofreiu, Ioan Bâca, *Evoluţia administrativ-teritorială a judeţului Bistriţa-Năsăud,* în „Revista Bistriței", Bistrița, XX, 2006, pp. 340-371.

Alexandru DĂRĂBAN,
Lateş Aurel – un „bandit" dat uitării

Formele de rezistenţă în faţa uriaşului tăvălug comunist au fost dintre cele mai diverse şi s-au găsit în toate palierele societăţii, de la intelectualii ataşaţi valorilor democratice până la militarii animaţi de un puternic sentiment naţional şi la ţăranii trăitori într-un univers în care proprietatea pământului, religia, respectul valorii individuale şi al muncii reprezentau coordonate fundamentale. Printre căile prin care românii au înţeles să se opună comunismului, cea mai dură şi plină de tragism a fost reprezentată de rezistenţa armată în faţa noului sistem[305].

Organele de securitate au folosit diverse denumiri pentru cei care făceau parte din organizaţiile de rezistenţă armată: *fugari, bandiţi, terorişti*[306].

Ca arii de acţiune a acestor grupări s-au impus regiunile cu relief accidentat (zonele montane) sau greu accesibile. În acelaşi timp, acţiunile erau desfăşurate în apropierea unor mici aşezări rurale din cadrul cărora membrii rezistenţei obţineau sprijin informativ şi provizii[307].

În legătură cu fenomenul rezistenţei montane, intens mediatizat la începutul anilor de după 1990, se pun, astăzi, trei probleme: în ce măsură aceasta a existat, în ce măsură a fost eficientă şi cum pot fi apreciate (moralmente vorbind) acţiunile membrilor ei[308]. Cred că prezentarea documentului de mai jos va aduce un plus de claritate în acest sens. Importanţa acestui document, sub forma unei note informative, care ni-l prezintă pe Lateş Aurel, constă tocmai în faptul că dovedeşte existenţa reală (contestată, uneori, în zilele noastre) a rezistenţei anticomuniste şi reconstituie o parte din acţiunile acesteia.

Desigur, aprecierile aparţin Securităţii, braţul armat al partidului comunist, sunt viciate de limbajul pe care dogmele vremii l-au impus întregului spectru social. Totuşi, citit cu atenţie, documentul îngăduie o apreciere destul de obiectivă asupra influenţei „partizanilor" anticomunişti asupra populaţiei din zonele montane a fost însemnată până târziu, al sfârşitul anilor '50. Iată că prin documentul ce îl vor prezenta, sperăm şi încercăm să reconstituim istoria concretă a unui om a cărui amintire s-a menţinut, dar în forme din ce în ce mai viciate de propaganda instrumentată de regimul comunist, dar şi de trecerea timpului însuşi[309].

NOTĂ INFORMATIVĂ

În noaptea zilei de 11 spre 12 aprilie a.c., în localul Comitetului Provizoriu al comunei Dorolea, a fost împuşcat mortal banditul Lateş Aurel de către un caporal de miliţie. Banditul a intrat în localul Comitetului Provizoriu cu un toporaş în mână somând pe cei din Comitet, spunându-le că sunt înconjuraţi şi miliţienilor a spus să pună jos armele.

De faţă fiind tovarăşul preşedinte al Comitetului Provizoriu Dorolea, comandantul Circumscripţiei de Miliţie Prundu Bârgăului, doi pădurari şi paznicul de noapte. Acel bandit avea părinţi împroprietăriţi în comuna Dorolea, avea la activul lui o serie de spargeri, a fost de câteva ori arestat, condamnat şi a evadat. În ultimul timp a trăit în pădure, în jurul comunei Dorolea, de unde venea din când în când prin comună, teroriza şi fura pe locuitori, ameninţându-i cu moartea.

După ce a fost împuşcat, au fost găsite asupra sa mai multe obiecte ca: un toporaş, una mască de gaz, un carneţel unde avea notate asupra mai multor persoane suspecte (pentru el), printre care erau

---

[305] Florica Dobre, Florian Banu, Cornelia Duică, Silviu B. Moldovan, *Bande, bandiţi şi eroi - Grupurile de rezistenţă şi Securitatea (1948-1968): documente*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 7.
[306] *Ibidem,* p. 8.
[307] *Ibidem,* p. 9.
[308] *Ibidem,* p. 16.
[309] *Ibidem.*

şi preşedintele Comitetului Provizoriu al comunei Dorolea, secretarul organizaţiei de bază, preşedintele Frontului Plugarilor, etc.

La faţa locului s-a deplasat tovarăşul căpitan Popescu de la comandamentul de Miliţie Bistriţa, însoţit de mai mulţi miliţieni, care au început ancheta, iar cadavrul a fost ridicat şi transportat la Bistriţa.

În rândurile populaţiei din această comună s-a putut observa în dimineaţa zilei de 12, când a aflat de această întâmplare, o bucurie că au scăpat de acel bandit care-i teroriza.

În seara zilei de 11 aprilie, banditul a mers acasă la locuinţa preşedintelui Comitetului Provizoriu unde era numai soţia acasă, întrebând că unde este soţul, răspunzându-i că este prin comună, a spus că merge să-l caute şi că la noapte îl va omorî, pe motivul că preşedintele Comitetului Provizoriu comunal, în repetate rânduri, a dat note informative Miliţiei şi Securităţii pentru a-l putea prinde.

Prundu Bârgăului, la 12 aprilie 1950[310].

Adrian ONOFREIU, *Așa vă place istoria? Descrierea Bârgăului în timpul administrației hortyste (1942)*

În seria denumită generic „Așa vă place istoria” continuăm redarea unor consemnări din trecut, referitoare la Valea Bârgăului. De această dată, propunem un text asumat de un „străin”, scris însă într-o perioadă deosebită a zonei[311] – ca de altfel a teritoriilor transilvănene cedate Ungariei horthyste în urma celui de al doilea Dictat de la Viena, din 30 august 1940.

Sunt descrise cu amănunte specifice *numai celor din afara fostei granițe militare*, obiceiurile și tradițiile zonei, în preajma sărbătorilor pascale. Însă consemnările nu se rezumă doar la înregistrarea prezentului pe care-l evocă, ci oferă interesante „tușee” în trecut, care surprind frumusețea și specificitatea *portului popular românesc* – în perioada ocupației hortyste[312] – raportarea la unele personaje importante din trecut, cu legături în lumea coșbuciană (preotul greco-catolic Pantelimon Zagrai), enumerarea succesiunii localităților – evident, după nomenclatura maghiară din epocă !- sau, atotprezentul îndemn pascal, „Christos a înviat” și același invariabil răspuns, „Adevărat a înviat”, însoțit de gestul ritualic al ciocnirii ouălor roșii.

Nu întâmplător, cronicarul își încheia consemnările prin cuvintele-îndemn, pentru acea perioadă,....” Înviere…Înviere…Înviere…!

O mostră din perenitatea valorilor bârgăuane, indiferent de...vremuri!

„În sus pe Bârgău

Niciodată n-am încercat să scriu impresii de călătorie. Iată că de data aceasta o fac și aceasta.

Când las gândurile să ostenească în urma vremurilor, îmi vine să cred că iar sunt hoinarul unor ani de care-mi aduc cu drag aminte. Îmi vine să cred că din adâncuri de vreme, din criptele amintirilor,, m-am trezit cu naiul anilor tineri pe buze, să-mi cânt mie, celor care știu să mă asculte și celor care nu și-au uitat și nu mi-au uitat cântul și vorba. Ce nu-mi vine să cred când văd cum îmi fuge condeiul în urma gândurilor adunate de-a valma în negrul caier de vreme.

Înainte de Paști am rămas câteva zile într-un orășel de provincie, pentru ca mai târziu, cu desaga de gânduri, să trec în sus, pe Valea Bârgăului. Mi-am ales pentru ducă o zi plină de ploaie și

[310] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Bistriţa-Năsăud, Fond *Comitetul Provizoriu al Judeţului Năsăud* – Secţiunea Secretariat, Dosar cu procesele verbale de la dările de seamă ale Comitetului Provizoriu, f. 11.

[311] În unul din cele trei ziare care apăreau în limba română, în perioada 1940-1944 - „Săptămâna”, la Bistrița - alături de „Ardealul” și „Tribuna Ardealului”, de la Cluj”

[312] Pentru detalii vezi Ioan Sărățean, *Ani ai pătimirii noastre,* Ed. Răsunetul, Bistrița, 2008; George-Vasile Rațiu, *Valea Bârgăului în anii 1940-1944. Mărturii, studii și documente,* ediție îngrijită de Mircea Gelu Buta, Ed. Charmides, Bistrița, 2013;

fulgi de iarnă întârziată. Cerul era o mare imensă, un necuprins pe care ochiul l-a crenelat, pe alocuri, cu spinări de deal încă albe. Arinii din văile acoperite cu covoare veștede, se strecurau în fugă pe alături de trenul ce lăsa în urmă orășelul cu turlele ascunse în nouri mari de ceață. După ce am trecut prin câteva gări, aproape de seară am ajuns în Borgóprund.

O gară veche, la margine de sat, pe lângă părăul ce fuge cu zgomot mai la vale, spre Felsö, Közep, Alsó și Oroszzborgó[313]. De la gară am luat-o de-a lungul satului până la casa în care aveam să fiu găzduit de sărbătorile Paștelor. Acasă erau toți pe care-i cunoșteam încă înainte de a ne cunoaște. Oameni de omenie, așa cum mi-e drag să-i cred pe toți cei din Valea Bârgăului.

Seara ostenită de fugă prin vreme și-a lăsat pânzele negre peste satul împrăștiat la poalele Heniului. Cerul, vecinic mângâia culmile dealurilor ridicate la rugă deasupra satului, ascuns în volburi de întuneric. Luna străjuia din vârfuri de brad pârâiașele în care se scăldau stele coborâte pe trepte de cer.

După ce mi-am făcut rugăciunea de seară, în tumultul gândurilor ce se alungau în mine, mi-am depănat pe fuior de vis o lume nouă, care să crească pe alături de ruinele celei vechi.

Eram în marea noapte a învierii. În noaptea în care cerul se legăna în cânt de heruvim, peste pământul fărădelegilor. Atunci am crezut că din adâncuri de răsărit va răsări o stea nouă, în care să credem, ca-n cea mai bună călăuză, în drumul anilor. Doamne! Visele mele bolnave se închegau în povestea pe care numai copiii fără de păcat și-o pot făuri. Povestea a fost povestea celor mulți, a fost povestea învierii…

Când dimineața s-a coborât printre crengi de brad, în mine au mai rămas câteva cuvinte pe care gura le-a silabisit în glas de copil „Christos a înviat”. Poate că atunci am strâns mâna celor de aproape și am crezut în mine ca-n marea „Înviere”. Pentru o clipă am fugit de mine și m-am apropiat cu sufletul de aceia care se împărtășeau din tainele învierii.

Pentru o clipă mi-am furișat gândurile-n desagă de vreme și am luat-o peregrin pe lângă bucuriile celor aproape de mine. Nu știu dacă am avut zâmbet pe buze, ori cu un colț de năframă mi-am șters o lacrimă uitată sub genele umede. Știu atât că în mine a mai rămas un gând….un gând….pe care cuvântul nu-l poate spune: Înviere…Înviere…Înviere…

Și acum, pe firul acestor amintiri apropiate, revăd biserica veche din Prundu-Bârgăului. În altar un popă *după legea veche* (s.n.)[314], în strană, dieci tineri și bătrâni, iar pe alături, o lume îngenuncheată cu rugăciunea învierii pe buze.

Nu știu dacă m-am rugat, dar știu că ochiul s-a îndrăgostit de sumane, de cătrințe și de iile albe….*Cei care nu ați fost, mergeți și vedeți cu câtă dragoste e îmbrăcat portul românesc pe văile Bârgăului* (s.n.).

După slujbă, în dreapta și în stânga, „Christos a înviat” – „Adevărat a înviat”. Copiii în ploaie, veseli ciocneau ouăle roșii, că doar „neamul tânăr” de vechile obiceiuri, nu se leapădă cu una, cu două.

În după masa aceleași zile, cu o căruță trasă de cai albi, am trecut spre Borgótiha. La margine de drum și aproape de biserică, ne-am oprit la casa popii, strănepotul stihuitorului de la Hordó. Un popă vesel, o preuteasă frumoasă, cuminte și, câte alte bune n-aș avea de spus, dacă fugărețul ăsta de gând nu s-ar lua la întrecere cu condeiul.

O după masă cu soare tânăr de primăvară nouă, ne-a fugărit cu căruța pe drumul trecătorilor îmbrăcați în haine de sărbătoare. Ne-am reîntors iar la Prundu-Bârgăului cu poveștile târzii de seară….

De bună seamă, din creionările mele lipsesc câteva rânduri, care au rămas numai pentru mine, scrise pe filă de inimă”[315].

---

[313] În ordinea enumerării, de Sus, de Mijloc, de Jos și Rusu Bârgăului.
[314] Ortodoxă.
[315] Iosif Moruțan-Fiscuteanu, „În sus pe Bârgău”, în „Săptămâna”, Bistrița, anul XV, nr. 444, duminică, 3 mai 1942, pp. 2-3.

Adrian L. MĂNARCĂ,
Două „Coloane infinite” ale românismului, la Blăjeni!

În foarte multe situații am subliniat un adevăr de necontestat, care poate fi foarte ușor identificat în istoria existenței noastre multimilenare ca neam și popor.

Am sugerat, întotdeauna, că „*Poarta*” ce se deschide spre istoria noastră adevărată a fost, este și va fi mereu susținută de doi stâlpi uriași, incontestabile „coloane infinite” reprezentate, în principal, de Biserică și Armată alături de care stau, neclintite, câteva valori naționale cu care noi ne mândrim, le iubim, mai ales că știm foarte bine că ele vin de demult și vor merge foarte departe. Și pentru aceasta avem convingerea că hrănim destulă ambiție, voință și putere, care, împreună, vor fi de neclintit mai ales dacă vom fi, cu adevărat uniți.

Încerc să creionez doar, că alături de Sfânta Biserică, pe aceiași parte stau cultura, obiceiurile, tradițiile, trecutul ilustrat peste tot, temeinic și necombătut, pentru că: „ ***pietrele dacilor vorbesc***” așa cum un american, sublinia, într-o carte despre Dacia, scrisă, mai mult decât inspirat.

Poate că tot aici ar trebui așezate colindele, vestigiile de la Sarmizegetusa sau recentele studii de Paleogenetică ce atestă, ferm, cu dovezi de netăgăduit că noi, urmași ai geto-daco-tracilor, suntem poporul primordial al Europei.

Pe partea cealaltă a Porții spre Eternitate, alături de Armată, au stat și ar trebui să steie, unitatea, patriotismul, dragostea de glia străbună, vitejia manifestată pe vremea lui Burebista, sau la Tapae, mai ales că după bătăliile din această localitate, romanii au plătit, 12 ani, tribut de pace dacilor, sau apoi, în cele două războaie cu romanii, în urma cărora Traian a ocupat doar 14 % din Dacia și a pus mâna pe Tezaurul Dacilor pe care, de fapt, îl vizau cotropitorii pentru reînflorirea Imperiului care a supraviețuit doar, încă 350 de ani și apoi a sucombat aidoma și altor imperii.

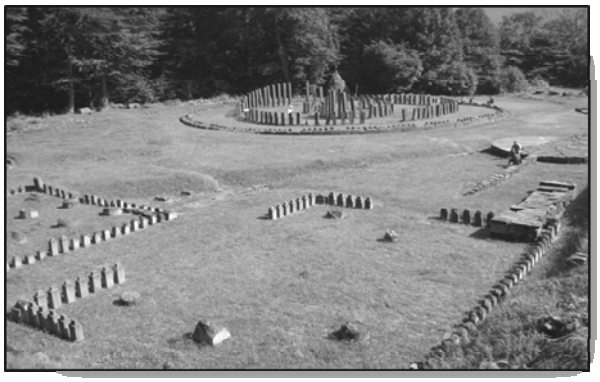
Despre vitejia strămoșilor noștri s-au convins apoi și turcii, cele trei provincii românești n-au fost, niciuna, niciodată, pașalâcuri, s-au convins și rușii pentru că la 1877 fără ajutorul străbunicilor noștri nu s-ar fi întâlnit cu victoria, așa cum despre vitejie a vorbit și Napoleon la Arcole uimit de „sumanele negre” și tot despre așa ceva putem vorbi și atunci când povestim despre domnitorii din cele trei țărișoare, vorbind tot despre vitejie, indiferent că-i amintim doar pe Ștefan cel Mare și Sfânt, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, dar și pe Constantin Brâncoveanu și fii săi ce, împreună, pot fi așezați pe cupola Porții Eternității acestui neam și popor, pentru că au fost și neînfricați și adevărați creștini.

Printre cei ce ne-au premers am întâlnit, în toate generațiile, oameni deosebiți. Oameni ai bisericii și-l amintim doar pe Sfântul Casian, cel ce a temeluit monahismul în occident, încă prin secolul al patrulea, iar Moldova ca și alte zone din țară sunt, adevărate Golgote ale credinței, pentru că noi, ca neam și țară, suntem creștinați de Sfântul Apostol Andrei cel Întâi Chemat și ne

manifestăm ca atare, adică, cei mai mulți suntem botezați în Ortodoxie, credința la care, doar la Ea, pogoară de Înviere, Lumina.

Și se cuvine, să precizăm că, în miile de ani ai existenței noastre, permanent, doar pe aceste meleaguri, acest neam vrednic a dăruit civilizației universale, oameni deosebiți, oameni ce au făurit pentru alți oameni, fie stiloul, fie avionul, fie insulina, deschizând porți ale unor științe ce au devenit apoi științe ale tuturor.

Normal că nu suntem surprinși, sau chiar surprinși, atunci când la Sarmisegetuza s-au descoperit cuiele care nu ruginesc, sau o trusă medicală, cu bisturiu multifuncțional sau, când studii mai aprofundate au evidențiat, indubitabil, că cerealele, în zonă, se cultivau acum 25.000 de ani, ori că cetatea Capitală este așezată pe cei șapte munți fortificați și sunt vădite dovezi că dacii aveau cunoștințe ample despre astronautică, matematică, filozofie, fizică, etc.

Din păcate cercetările, în zonă, sunt rămase, supărător, doar la stadii prea incipiente.

M-am simțit obligat să ofer aceste aspecte pe care le-am considerat suficiente pentru a demonstra că din antichitate strămoșii noștri au avut cunoștințe absolut surprinzătoare fapt recunoscut chiar de marele Platon sau de alte nume mari ale vremurilor de mult apuse.

Să revin însă pe meleagurile județului nostru aici unde la Posmuș, la Nimigea Românească, la Ilișua, la Livezile, la Rusu-Bârgăului și-n multe alte locuri există urme ale viețuirii geto-dacotracilor, urme, identificate și în jurul Bistriței semne arhisuficiente ce atestă indubitabil că venim de demult și mergem departe, în pofida celor ce ne contestă dreptul, drepturile primordiale ce, sunt susținute de dovezi, de netăgăduit, în tot arealul românesc și nu numai.

Să facem, ca bistrițeni, un drum scurt și să poposim în cele două sate surori: Blăjenii de Sus și Blăjenii de Jos, sate componente ale comunei Șintereag, aici unde, ca pretutindeni în România, ne întâlnim cu oameni cinstiți, harnici, deschiși la inimă și minte, buni gospodari și mari iubitori de pământ și pricepuți crescători de animale.

Nu știu precis de unde vine numele satelor cu pricina, dar știu că blajin înseamnă „*bun la inimă”, „bun la suflet”, „blând”, „pașnic”, „care exprimă bunătate”, „emană blândețe, liniște”* și fără îndoială *„blăjenarii*”, indiferent că sunt „*de sus*”, sau „*de jos*” sunt oameni cu care, sigur, poți să te încumeți să te așterni la drum lung pentru că niciodată, companionul, originar din Blăjenii de Jos sau din Blăjenii de Sus, nu te va trăda, nu te va minți, nu te va abandona, ba, aflat la ananghie, te va ajuta cu siguranță.

Pentru a constata că ce am spus mai sus este adevărat, este mai mult decât simplu. Găsește un blăjenar, pornește cu el la drum și vei vedea că nu am exagerat. Te vei convinge repede.

Cele două sate ca și întreaga comună Șintereag au și are oameni adevărați, oameni din toate categoriile sociale, oameni pe care te poți bizui, oameni de cuvânt, care știu că, întotdeauna, cuvântul dat, este mai important decât toate înțelegerile scrise din lume.

Copii fiind, blăjenarii, când plecau sau pleacă de acasă, indiferent unde merg, la școală, la armată, la serviciu, după cumpărături se însoțesc, mai ales cu sfatul mamei care le spune mereu, cald, cu blândețe: „***Dragu mamei ai grijă ce faci pentru a nu mă face de rușine și mai ales nu te face pe tine de rușine, pentru că apoi îți trebuie prea multă apă să te curățești***.”

Este practic o urare, un gând ce a însoțit copii, tinerii, oamenii acestor sate de la temeluirea lor și până în zilele noastre și ei, blăjenarii, de la mic la mare, știu să nu-și dea cinstea pe rușine.

Poate, veți zice, citind aceste rânduri, că nu există pădure fără uscături. Poate. Dar dacă știi să cureți pădurea la vreme atunci uscăturile vor fi adunate, chiar îndepărtate, până nu putrezesc și pădurea va fi frumoasă, mereu proaspătă și viguroasă.

În Blăjenii de Sus printre mulți oameni vrednici au apărut, prin vreme, doi oameni, amândoi cu numele de Bălan care, nu numai pentru satul lor, dar chiar pentru întreaga țară sunt aidoma celor două „***COLOANE INFINITE***” din titlul acestui eseu unul reprezentând ***Biserica*** și celălalt ***Armata*** ce susțin ***Poarta ce se deschide spre Eternitatea Națională.***

Sunt două personalități uriașe, sunt doi ***EROI ai neamului românesc, doi oameni cu care nu numai Județul Bistrița-Năsăud ci o ȚARĂ se mândrește.***

Între cei doi există câțiva ani distanță, dar iubirea de țară a celor doi este la fel de puternică, ***Mitropolit sau General***, ***și-au iubit nețărmurit ȚARA,*** cei doi, Mitropolit și General, sunt alături, pictați, pentru nemurire pe un perete al Sfintei Biserici din Satul lor, Blăjenii de Sus.

Mitropolitul Nicolae Bălan împreună cu Grigore Bălan (colonel) la Păltiniș în iarna anului 1942.

Cel dintâi, Mitropolitul Nicolae Bălan s-a născut la 27 aprilie 1882 în Blăjenii de Sus în familia preotului Vasile Bălan-păstor de suflete și Maria preoteasa-care au fost binecuvântați de Bunul Dumnezeu cu 8 copii. Viitorul Mitropolit s-a bucurat mai ales de grija bunicului său Nicolae Bălan, a cărui nepot favorit pare a fi fost, bunic care era notar cerenal și sub ochii căruia a crescut și s-a format până la majorat, apoi tânărul Nicolae și-a urmat drumul spre treapta Arhierească care l-a consacrat ca pe unul dintre cei mai vrednici Arhierei ai vremii, ai Bisericii, un om ales, deosebit care a onorat și onorează cu personalitatea sa un sat cu oameni deosebiți, o ȚARĂ.

În anul 1896, în ziua de 14 iunie s-a născut cel ce urma să fie ***erou al neamului*** Generalul Grigore Bălan. Era așadar cu patrusprezece ani mai tânăr decât, la fel de celebrul său consătean Mitropolitul Nicolae.

Amândoi au pornit din satul Blăjenii de Sus și amândoi aveau numele de familie Bălan, fiind verișori. Amândoi au pornit însă dintr-un sat de români adevărați, pogorâtori din strămoșii geto-daco-traci și, poate tocmai de aceea s-au așezat temeinic, pentru veșnicie, în cartea sfântă de istorie a neamului nostru.

Peste vreme, iată, din același sat, două uriașe nestemate s-au așezat pe stâlpii de susținere ai Porții Eternității Românești unul, Nicolae, pe cel al Bisericii, Grigore (Goriță în sat) pe cel al Armatei dovedindu-se, ambii, vrednici de aleasă cinstire prin vreme și peste vremuri.

Cel ce avea să devină Generalul Erou Grigore Bălan a văzut lumina zilei în casa lui Ion Bălan și a Rafilei, familie de cinstiți și vrednici comercianți, fiind al treilea copil al familiei. În familie Goriță s-a întâlnit cu disciplina, rigurozitatea, corectitudinea, respectarea cuvântului dat, sentimente dezvoltate cu asiduitate mai întâi la Școala din Blăjeni, apoi la Școala confesională din Șintereag și apoi la Liceul din Năsăud.

În „*Orașul Academicienilor*” tânărul Grigore s-a întâlnit cu marele ideal național al desăvârșirii statului național român, dorindu-se reîmplinirea Unirii aidoma celei de la 1600 înfăptuită de Mihai Viteazul și de transpunere în practică a aceleiași dorință pașoptistă.

În anii de școală tânărul Grigore Bălan a fost un elev silitor, isteț, ambițios, receptiv și după anii de Liceu la Năsăud poza lui, de elev harnic, este prinsă în tabloul „Abituranților gimnaziului fundațional român din Năsăud anul 1913-1914” semn de aleasă recunoaștere a aptitudinilor și strădaniei unui elev deosebit de harnic și strălucitor-un elev eminent cu care, iată, renumita Școală Năsăudeană se mândrește încă de la început, iar pașii, în viață, ai celui ce avea să devină GENERAL și EROU s-au dovedit a fi mai mult decât argumente că în elita acestui neam doi fii de marcă ai Blăjeniului și-au făcut, cu onoare, un loc mai mult decât binemeritat, onorant.

Am convingerea că tânărul Goriță, elev eminent la Năsăud s-a familiarizat repede cu atmosfera patriotismului și a dorinței de întregire națională și-mi închipui, bizuindu-mă pe uriașa personalitate a viitorului General cu câtă tenacitate elevul Grigore Bălan s-a familiarizat cu adevărurile cumplite petrecute în locul numit „*La Mocirlă*” din Salva unde la 12 noiembrie 1763 au fost martirizați cei ce prin Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 23-24 octombrie 2007 au fost trecuți în rândul sfinților martiri, recunoaștere pe deplin meritată a mucenicilor năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile Dumitru Apopii din Mocod, Manu Grigore din Zagra și Vasile Oichii din Telciu cu ziua de pomenire 12 noiembrie, ziua supliciului de la Salva.

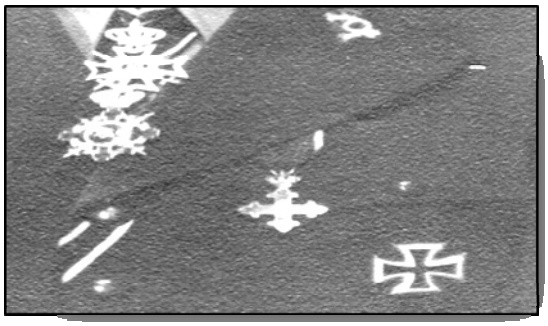
Este neînduios că Grigore Bălan a simțit o mândrie uriașă față de înaintașii săi deveniți „*Sfinții Năsăudeni*” și mai ales față de Atanasie Todoran, cel ce fusese căpitan în Oastea Moldovei și la o vârstă înaintată, peste 100 de ani, bătrânul „căpitan de oaste” a spus răspicat: „***Vrem vlădică de legea noastră (ortodox n.n.). Altfel nu jurăm. Așa nu vom purta armele, ca Sfânta Lege Românească să ne-o ciufulească tisturile. Jos armele. Alungați afară păgânii din hotarele noastre !”***

În urma acestui demers generalul Buckow împreună cu episcopul unit (greco-catolic n.n.) Petru Aron sosiți de la Bistrița pentru a aplana conflictul au fost puși pe fugă, numai că în urmă, au rămas cei care au pus în operă răzbunarea și a fost una crâncenă „*pe unii i-au bătut cu vergile, pe alții cu bâta, pe unul l-au tras în țeapă, pe altul l-au spânzurat, la al patrulea i-au tăiat capul, pe al cincilea l-au tras pe roată...*” Iată cam ce a scris cronicarul ungur Gyorgy Retegy despre revolta lui Atanasie Todoran din anul 1763, care la o vârstă înaintată (se zice 114 ani n.n*.): Mulțumirea a fost...moartea. I-a spus episcopului Petru Aron (greco-catolic n.n.*): -”*Fiul meu de unde ești ? Acesta i-a răspuns că de la Blaj. Dacă ești de la Blaj și împărăteasa ți-a dat domeniu, du-te acolo, stai liniștit, nu ne mai tulbura pe noi în credința noastră.”* După aceasta l-a luat de mână pe vlădică și l-a condus o bucată de loc, pentru ca mulțimea tulburată să nu năvălească asupra sa. După câtva timp, „*mulțumirea*” a fost pe măsura mentalității celor ce vremelnic și atunci se credeau stăpâni peste pământuri și oameni, care, în fapt nu le-au aparținut niciodată.

Am subliniat aceste aspecte pe care, neîndoios, tânărul Grigore Bălan le-a auzit și cunoscut și poate și aceste întâmplări petrecute atât de aproape de satul său de baștină l-au determinat, ca după absolvirea Liceului năsăudean, să se orienteze spre cariera militară așa cum de altfel au făcut și numeroși alți tineri de pe aceste meleaguri în care urmele geto-daco-tracilor sunt evidente și durabile și aceste urme vorbesc răspicat despre perenitate și continuitate.

La Năsăud și-n împrejurimi ardea vie flacăra idealului național, ce a fost acela de desăvârșire a statului român, prin unirea Transilvaniei cu patria mamă-România.

Mânat de aceste nobile sentimente în anul 1914, asemeni multor feciori transilvăneni proaspătul absolvent de LICEU, Grigore Bălan a îmbrățișat nobila meserie a armelor crezând în subconștientul său, am convingerea, că făurirea idealului de eliberare națională avea nevoie de minți agere și brațe oțelite și Școala năsăudeană a dat, de-a lungul anilor, mulți tineri educați în acest sens. Grigore Bălan era unul dintre ei.

Decorații de pe pieptul ofițerului Grigore Bălan

Urmează școala militară, iar în anul 1915 pune pe umăr tresa de sublocotenent. După numai doi ani, în aprilie 1917, este avansat la gradul de locotenent, iar înaintările în grad urmează cu repeziciune, dovedind și astfel că fiul satului Blăjenii de Sus și-a descoperit cu adevărat vocația profesională, iar distincțiile și decorațiile prin șirul nemaiîntâlnit prin diversitate, prin valoare și număr atestă și ele că ofițerul de carieră Grigore Bălan a înțeles să ardă vâlvătaie și nu să fumege pentru a dovedi, cu prisosință, că în zona Năsăudului ca și în toată Transilvania s-au născut și au crescut oameni vrednici, devotați neamului și țării.

Anul 1918 avea să însemne nestemata așteptată de toți românii aducând împlinirea aspirațiilor seculare ale poporului nostru: desăvârșirea unității sale statale pentru că cele trei principate una au fost prin vreme și peste vremuri. Împlinirea acestui ideal a fost o consecință firească a voinței întregului neam românesc, al urmașilor geto-dacă-tracilor și-n primele rânduri ale acestei lupte s-au aflat și numeroși intelectuali patrioți din Bistrița și împrejurimi. Mitropolitul Nicolae Bălan și generalul Grigore Bălan au avut, amândoi, o binecuvântată contribuție la împlinirea acestui deziderat al poporului din preajma Carpaților.

Tânărul ofițer Grigore Bălan și-a făcut simțită prezența în mod activ dovedindu-se, așa cum a fost întreaga sa viață, plin de inițiativă și acționând neostenit pentru a pune în practică, în folosul obștii multe dintre ideile sale nobile și subliniez doar câteva:

- a participat activ la organizarea gărzilor și sfaturilor naționale din Bistrița și județ;
- locotenentul Bălan a participat activ la acțiunile pentru crearea gărzilor în întreg județul Bistrița-Năsăud.

În Năsăud, spre exemplu, s-a creat o gardă națională al cărei efectiv s-a ridicat încă din prima zi la 250 de oameni, bărbați hotărâți „*să apere viața și avutul românilor și al tuturor cetățenilor pașnici...*” după cum spunea răspicat locotenentul Grigore Bălan într-un memoriu adresat comandantului Regimentului 84 Infanterie, tânărul locotenent fiind locțiitor al căpitanului Nicolae Anton care era comandantul Gărzii Naționale din Bistrița.

Este imperios necesar să subliniem că activitatea desfășurată în cadrul Gărzii Naționale a fost o adevărată școală de educație patriotică și cetățenească pentru tânărul locotenent Grigore Bălan, iar întreaga sa personalitate și-a dovedit încă de la început structura sa deosebită, cimentată puternic de sentimentul profund al iubirii de neam și țară.

În condițiile constituirii de noi unități militare române în Transilvania, tânărul locotenent Grigore Bălan devine unul dintre ofițerii de bază ai Regimentului 84 Infanterie din Bistrița.

În prima foaie calificativă pe anul 1919 comandantul Regimentului 84 concluziona cu referire la aprecierea lui Grigore Bălan: „*...este un ofițer de nădejde și pe care se poate conta în cele mai grele situații*."

Aceste aprecieri se dovedesc pe deplin justificate, iar întreaga activitate a celui ce va deveni și GENERAL și EROU al ROMÂNIEI le susține cu prisosință, iar elogiile ca și decorațiile succedându-se și făcând din Grigore Bălan unul dintre cei mai apreciați și mai decorați ofițeri ai ARMATEI ROMÂNE fapt ce va fi temeinic argumentat în paginile acestei cărți dedicată tocmai omagierii unei personalități de primă mărime a județului nostru și a țării.

Cu prilejul avansării la gradul de căpitan în anul 1921, comandantul Brigăzii 41 Infanterie, din care făcea parte și Regimentul 84 Infanterie îi aduce binemeritate elogii: „*Cu însușirile remarcabile ce le are din punct de vedere profesional, intelectual și moral, prezic acestui ofițer o frumoasă carieră."* Iată că aceste previziuni s-au adeverit cu prisosință iar OFIȚERUL REMARCABIL a devenit EROU tocmai pentru că s-a înrolat cu toată priceperea sa de brav ofițer de carieră în slujba țării pentru care a suferit enorm atât în momentul în care s-au pus în aplicare prevederile „Diktatului de la Viena" cât și pe parcursul celor patru ani și ceva de atrocități inimaginabile pe care le-a suferit Transilvania de Nord și populația sa în urma „darului" făcut de Hitler în beneficiul Ungariei care nu a fost niciodată Mare.

Din viața prea scurtă a acestui uriaș EROU al Transilvaniei, primul general căzut la datorie în lupta de eliberare a acelei bucăți de pământ românesc vremelnic ocupată de horthyști voi încerca să mai punctez câteva lucruri ce mi se par vrednice de a fi cuprinse într-o carte care se vrea a fi și este una „ÎN MEMORIAM" tocmai pentru nemurirea unei personalități deosebite.

Ofițerul Grigore Bălan, s-a dovedit în întreaga sa viață, din nefericire prea scurtă, un român adevărat, un om care a știut să ardă vâlvătaie și nu să fumege, în folosul obștii și a localităților prin care a trăit și a trecut purtat de marea responsabilitate ce ți-o dă uniforma militară și greaua, dar nobila calitate a ofițerului de carieră.

În anul 1919 s-a căsătorit cu Elena Scridon, fiica avocatului Leon Scridon, un fruntaș al mișcării pentru Unire, din Bistrița.

În anul 1921 s-a născut unica lor fiică Maria Bălan. Pe doamna Maria, devenită Maria Marcu, prin căsătorie cu doctorul de aleasă probitate profesională Marcu, am avut onoarea să o cunosc în calitate de redactor șef al ziarului Răsunetul și împreună cu colegii mei, oameni de aleasă probitate profesională, am depus eforturi susținute, pentru a împlini dorința fiicei GENERALULUI, răsplătite cu un binemeritat succes și cu o binemeritată izbândă și să onorăm rugămintea fiicei generalului Bălan și să obținem ca o stradă din Bistrița, așa cum se cuvine, să poarte numele Generalului Erou Grigore Bălan.

Oficialitățile și populația municipiului Bistrița au fost, sunt și trebuie să rămână recunoscătoare tuturor personalităților care au făcut ca faima Bistriței să fiinţeze peste vremi și vremuri pentru că istoria neamului nostru nu începe cu anii 101 sau 106, cu anii 1195 sau 896, ci cuprinde zeci de mii de evenimente ce s-au petrecut pe aceste meleaguri cu mii de ani înainte de Hristos și cu alte mii de ani după aceea, iar neamul nostru și-a păstrat existența trecând prin foarte multe încercări ce, multe, au avut intenții de ștergere a existenței noastre, ca neam, din acest areal în pofida evidențelor, mai mult decât clare. Noi am fost aici, prin strămoșii noștri, de la începuturile începuturilor. Geto-daco-tracii sunt populația primordială a Europei și acest lucru nu trebuie uitat nici de băștinași, nici de cei ce ne iubesc sau ne urăsc pe noi.

Din nefericire, prea mulți au râvnit la aceste pământuri și mai ales la ce se află în adâncul acestora. Și încă râvnesc și în prezent.

Cel ce avea să devină GENERALUL EROU Grigore Bălan era un bun cunoscător al istoriei acestui neam așa cum am aflat în cele câteva discuții avute cu onorabila sa fiică, Doamna Maria Marcu.

Soția generalului, Elena Bălan

Fiica generalului, Maria Marcu

Poate și de aceea personalitatea generalului a fost una ce emana verticalitate, virtute, dragoste de neam și țară, curaj, dăruire, dorința de a fi util poporului din care făcea parte.

Evoluția sa ca militar și comandant a fost una fulminantă și responsabilitățile nu l-au ocolit. Sufragiile în aprecieri i-au pavat drumul împlinirii sale ca ofițer de elită.

Avansările „la alegere" (înainte de termen sau mai pe înțeles la excepțional n.n.) nu l-au ocolit.

Aprecierile cele mai favorabile îi însoțesc și ele fiecare pas în urcarea pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei militare.

În 1937 iată cum este apreciat de comandantul de regiment, locotenent-colonelul Grigore Bălan devenit comandantul de batalion din Regimentul 88 Infanterie cu sediul în garnizoana Carei și apoi Oradea: „*Foarte energic, cu sânge rece și temperament calm, cu multă inițiativă, hotărât și cu voință de fier. Foarte mare putere de muncă, concepție logică, caracter foarte frumos. Foarte disciplinat, cu multă autoritate și prestigiu. Simțul datoriei mai presus de orice laud*ă."

În anul 1938 este numit la comanda Batalionului 8 Vânători de Munte din Bistrița, iar după puțină vreme unitatea a primit ordin să se deplaseze pe frontiera de nord a țării, în zona Sighetu Marmației unde trebuia să între în poziție, în cadrul operației de acoperire a frontierei.

Comandantul Grigore Bălan și-a adunat trupa în careu și a spus răspicat: „***Noi nu vom ataca pe nimenea, dar ne vom bate până la ultima picătură de sânge, pentru fiecare palmă de pământ.***"

În iunie 1940 Grigore Bălan a fost avansat la gradul de colonel, iar la 25 august 1940 a primit comanda Grupului 5 Vânători de Munte. Peste câteva zile vestea despre Diktatul de la Viena a căzut ca un trăznet năpraznic asupra trupelor vânătorilor de munte, ca și a întregului popor român. La 31 august Grigore Bălan se adresa, cu aceste cuvinte, pline de revoltă, familiei: „***De când am aflat dureroasa veste stau încremenit de durere și mintea mea nu poate să priceapă groaznica tragedie care a lovit din nou scumpa noastră țară. În calitate de comandant, durerea mea este și mai mare când văd jalea și fețele încremenite în spasmele durerii ale ostașilor mei dragi pe care-i am sub comandă. Peste tot o durere mută, pe care nu ar putea s-o spună, deoarece toate vorbele oricât de meșteșugite ar fi, nu pot decât să provoace pâraie de lacrimi și scrâșnete de dinți.***"

Cu inima îndurerată de cotropirea plaiurilor natale ofițerul Grigore Bălan s-a statornicit cu familia în orașul Hațeg unde a fost dislocat Grupul 5 Vânători de Munte.

Cariera militară a ofițerului de excepție Grigore Bălan și-a urmat drumul ascendent și pentru OMUL cu minunate calități pornit în lume din Blăjenii de Sus care în mai 1944 este avansat la

gradul de General de Brigadă dar cea mai mare bucurie a lui Grigore Bălan omul și românul excepțional din Blăjeni a fost ziua în care s-au întors armele și a pornit ofensiva pentru eliberarea Ardealului vremelnic ocupat în urma Diktatului de la Viena prin care Hitler dăruise pe nedrept Ungariei horthyste o parte importantă de pământ românesc. Apoi...Apoi a venit și acel moment cumplit.

Generalul Grigore Bălan se afla în punctul de comandă al Batalionului 2 Vânători de Munte, situat lângă podul de la Arcuș dincolo de părăul de la nord de Sfântu Gheorghe, punct bombardat de o baterie inamică și un obuz l-a rănit grav pe bravul ofițer român și Generalul a fost transportat la Spitalul Militar din Sinaia nemaiputând fi salvat.

S-a stins din viață la 13 septembrie 1944 la vârsta de 48 de ani, fiind primul general român căzut în războiul antihorthyst și antihitlerist, fiind înmormântat ca un adevărat erou român în Cimitirul Militar Ghencea.

Personalitatea acestui fiu al acestor meleaguri transilvănene impune respect și mai ales ne transmite un sentiment al neuitării pentru că în cei aproape cinci ani de ocupație horthystă a Ardealului de Nord acest teritoriu a fost martor al unor atrocități de neimaginat, ***Holocaustul împotriva românilor din Ardealul vremelnic ocupat depășește cele mai bolnave imaginații și a fost o realitate cruntă pentru români.***

Această frază cu înțelesuri mai mult decât profunde, este acoperită cu argumente ferme, importante și ar fi suficiente și dacă ar fi fost rostită răspicat, în România doar de Vadim Tudor (Dumnezeu să-l odihnească), ori de Gheorghe Funar pentru că alte voci au rămas destul de discrete, iar istoricii mari și presa ca și alți analiști și specialiști s-au prefăcut că nu știu nimic despre subiect, deși acesta (subiectul, adică Holocaustul din Ardeal), a fost, în urmă cu câțiva ani, mai precis la data de 23 ianuarie 2014, subiect de discuție și de dezbatere în Plenul O.N.U. (clar, nu ?) unde, sau în care Plen, **Ungaria și-a cerut iertare, PENTRU HOLOCAUSTUL DIN NORDUL ARDEALULUI**. Frumoasă premieră la vremea respectivă ce a trecut aproape neobservată și așa cum ziceam, marii patrioți și uriașii academicieni și istorici nici măcar n-au catadixit să dezbată subiectul așa cum merita și merită. Pentru că este cu adevărat un subiect obligatoriu a fi cunoscut de toată suflarea din țară, indiferent de vârstă și etnie.

Noroc că, pe ici pe colo, mai sunt și români autentici și o notă aparte merită *Editura Obiectiv din Craiova* care, în cartea „*Marea Trădare a României*" (trei volume), avându-l ca autor pe Eugen Delcea, nu uită, ba chiar subliniază evenimentul, asta pentru neuitare și, precis nu pentru sincere felicitări, pe care le merită, cu prisosință, de altfel.

Felicitări și cuvinte de laudă merită-OMUL deosebit, Anton Lixăndroiu, cetățean american și român, care la 87 de ani, a obținut, după ani de procese, ca Ungaria să-și ceară scuze pentru HOLOCAUSTUL, săvârșit asupra românilor din Transilvania ca urmare a Diktatului de la Viena.

Nu este lipsit de interes și de subliniat că cei de laBruxelles au spus inițial că „*nu pot lua în considerare cele 2100 de probe trimise Tribunalului Internațional, dat fiind că aceste crime s-au petrecut înainte de înființarea acestui Tribunal.*" (Măi, al naibii scuză !)

După acest răspuns de tot râsul, Domnul Anton Lixăndroiu s-a adresat O.N.U. cerând ca toți criminalii judecați, la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, inclusiv Hitler, Mussolini, Horthy (care nu a fost nici până acum judecat deși o merita din plin) să fie reabilitați, deoarece aceștia au făcut crime înaintea înființării Tribunalului Internațional.

Extraordinar conaționalul nostru care, printre altele mai zicea „***America e doar soția mea, pe când România e mama. De mamă nu poți divorța niciodată.***"Vrednic de reținere sensul.

Uite că mai trăiesc în lume și români adevărați care nu-și uită obârșia și nu uită ce înseamnă să fii patriot și curajos, tenace și străbătător.

Îți mulțumim, indiferent unde ești acum Anton Lixăndroiu pentru uriașa lecție de istorie pe care ne-ai dăruit-o și ai susținut-o, cu atâta tenacitate, în folosul ȚĂRII.

Ungaria și-a cerut iertare pentru HOLOCAUST dar, e probabil să fie necesari alți domni de talia lui Anton Lixăndroiu care să determine această țară să se oprească din pornirile sale

revizioniste şi revanşarde pentru că Ungaria Mare nu a existat niciodată, aşa că apucăturile trebuie temperate, pentru că gândurile de mărire sunt semne de boală.

Şi meleagurile judeţului nostru au fost martore ale multor fapte ilogice pe care ocupanţii le-au conceput împotriva băştinaşilor pentru vina, marea vină, că erau români.

Noi, stăpânii dintotdeauna şi de drept ai acestor meleaguri nu am nutrit, niciodată, porniri revanşarde, dar nici nu putem uita, chiar dacă iertăm, atrocităţile la care au fost supuşi moşii şi strămoşii noştri de cei ce s-au crezut, prea uşor şi prea repede, stăpâni pe nişte pământuri care nu au fost ale lor, niciodată.

Normal că, vă mărturisesc din suflet şi cu toată sinceritatea, acum când scriu aceste rânduri mă simt copleşit de uriaşele personalităţi ale Mitropolitului Nicolae Bălan şi Generalului Grigore Bălan, fii ai Blăjeniului de Sus şi sunt la fel de copleşit de modul mincinos în care, zeci de ani, poporul român şi oamenii săi de ştiinţă, istorici mai ales, chiar membri ai Academiei Române au făcut şi fac sluj în faţa poruncilor străinătăţii, dar şi ale politicienilor prea ascultători şi care prea îndrăgostiţi de propriile personalităţi ce au falsificat adevărata noastră istorie şi continuă să o facă şi în prezent când nu au puterea să treacă la reconsiderarea istoriei strămoşilor noştri şi a noastră, temeluind o istorie adevărată.

Tocmai din aceste considerente voi încerca să scriu câteva rânduri menite a ne trezi, la realitate pentru că descoperiri de orice fel chiar şi ştiinţifice ne oferă nenumărate argumente ce dovedesc, fără putinţă de tăgadă, că suntem poporul primordial şi că am fost aici dintotdeauna şi nu ne-au fost străine, nici o clipă, marile descoperiri ale tuturor ştiinţelor.

Fiind creştini dintotdeauna să nu ne sfiim să punem genunchii jos în faţa lui Dumnezeu-Mântuitorul şi a Sfinţilor Săi, dar şi în faţa Eroilor şi Martirilor noştri ştiuţi şi neştiuţi pentru că doar Ei, împreună, ne-au făcut să trăim de mii de ani, pe aceste locuri deşi mulţi, prea mulţi, ne-au vrut şi ne-au dorit pierzania.

Poate că şi astfel vom aduce un omagiu târziu ce e drept şi celor doi EROI ai neamului nostru, pentru că amândoi IERARH şi GENERAL pot îmbrăca pe drept hlamida de EROU şi ca ei, noi geto-daco-tracii şi românii de azi mai avem zeci de mii de exemple, cu verticalitate şi demni de a fi urmaţi.

Mitropolitul Nicolae Bălan a fost un IERARH deosebit, un om cult, un ROMÂN desăvârşit şi despre acesta, I.P.S. Bartolomeu Anania, un alt vrednic de veşnică pomenire Mitropolit a lăsat multe rânduri deosebite dintre care vă prezint câteva amintiri spre neuitare:

``După decesul Patriarhului Nicodim şi vacantarea scaunului patriarhal, cel mai îndreptăţit să-l ocupe era socotit marele Nicolae Bălan.

Nicolae Bălan, precizează I.P.S.Bartolomeu după mărturii directe, a avut o întrevedere cu tânărul mitropolit al Moldovei Iustinian Marina, şi i-a spus: Îţi împărtăşesc gândul că puterea comunistă s-a înstăpânit pe termen lung. Pentru aceasta Biserica trebuie să aibă în fruntea ei un om care să comunice cu comuniştii, să aibă un limbaj comun cu ei. Eu aparţin generaţiei vechi a aşa zişilor „reacţionari" şi nu pot dialoga cu aceşti oameni. Nu că nu vreau, nu pot. sunt din altă generaţie. Pe câtă vreme dumneata eşti tânăr" – să nu uităm că patriarhul Iustinian, în devenire, avea numai 47 de ani – „eşti omul vrednic şi dumneata trebuie să fii în fruntea Bisericii."

Patriarhul Iustinian, şi pentru acest gest, i-a purtat mitropolitului Nicolae Bălan o permanentă recunoştinţă.

E de ajuns să vă spun amănuntul că atunci când se merge, în procesiune arhierească la Catedrală, arhiereii merg înainte doi câte doi, iar Patriarhul, la doi paşi înapoi, singur, pe centru. Patriarhul Iustinian nu-l lăsa pe Bălan să meargă pereche, ci-l poftea la el, de-a dreapta, şi mergeau împreună, umăr lângă umăr. A întemeiat căminul arhieresc în Palatul Patriarhal. Regula era ca fiecare arhiereu, când vine, după un sfert de oră, să-i facă patriarhului o vizită de „*bună ziua*".

Iustinian era informat că a venit Bălan şi, după 10 minute, mergea el şi îi bătea la uşa camerei acestuia, pentru ca să-i spună „bine aţi venit". Sunt gesturi alese care, fără îndoială că l-au sensibilizat pe Nicolae Bălan şi pe care le-a prezentat, alături de altele, I.P.S. Arhiepiscop şi Mitropolit Bartolomeu Anania în cartea sa „***Atitudini***", din care am reprodus.

Consătean și rudenie cu Mitropolitul, Generalul Grigore Bălan a fost și rămâne, pentru noi, un alt exemplu deosebit de român neaoș pogorâtor din Blăjenii de Sus și care uimește pe urmașii săi, cadre militare de ieri și de azi, prin cuvintele elogioase adunate, în scurta sa existență, cuvinte elogioase la adresa acestui brav GENERAL-EROU dar și de numeroasele distincții și decorații, semn important că întreaga sa carieră și viață, au fost încărcate cu fapte demne de un adevărat viteaz și comandant exemplar.

Tocmai pentru că aceste două personalități uriașe sunt copleșitoare pentru existența noastră națională și tocmai pentru că merită cu prisosință voi așeza ca piedestal sub picioarele lor câteva date din istoria noastră multimilenară pentru că o merită cu prisosință dar și din dorința de a demonstra că întreaga noastră epopee de viețuire pe aceste meleaguri se așează pe temelii de granit ce ființează tocmai datorită celor care ne-au premers și vor premerge și pe cei ce vor veni în mileniile viitoare.

Voi încerca să creionez câteva date pentru că eu cred cu tărie că a sosit momentul ca adevărații istorici români să-și uite conținutul „tezelor de doctorat" și să se aplece cu hotărât temei asupra istoriei noastre adevărate care nu este nici basm și nici poveste ci este așezată pe temelii ferme, cu un conținut indubitabil, care nu poate fi combătut nici de denigratorii noștri din exterior, dar nici de cei ce-și înconjoară făptura de autohtoni cu o aură falsă de prezumtivi oameni de știință și de iubitori ai adevărului istoric.

Câteva dintre multele subiecte aflate în atenția Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria" – filiala județului Bistrița-Năsăud; a Clubului pentru Neam și Țară „Regăsirea Daciei"; a Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și Retragere „General Grigore Bălan", dezbătute îndelung, cu argumente și dovezi materiale în adunările lunare ale asociațiilor mai sus amintite și pe care le voi prezenta doar succint în cele ce urmează se constituie într-un OMAGIU peste vremi și vremuri în onoarea celor care ne-au obligat și ne obligă să ne simțim cu adevărat mândri că suntem români și mândri de istoria noastră cea adevărată.

- *„Cel mai mare REGE al geto-daco-tracilor a fost Burebista care a domnit între anii 82 și 44 înainte de Hristos ajutat de marele Preot Deceneu. Atunci, Burebista avea o armată permanentă de 200.000 de soldați, iar statul său reunea peste 100 de triburi ale geto-daco-tracilor. Burebista s-a... amestecat și în alegerile împăratului roman fiind de partea lui Pompei în lupta acestuia cu Cezar. Împărat devine Cezar care dorește să se răzbune pe regele geto-daco-trac pentru preferința sa dar și pentru puterea acestuia, dar...*
- *În 44 î.Hr. Cezar este însă asasinat, iar Burebista care dorea să se implice iarăși în „afacerile" Imperiului Roman are și el aceiași soartă. Este asasinat la un an după Cezar. Trădarea era și atunci o realitate.*
- *Precedat de Dromichete, marele Burebista este urmat, la ceva vreme, de Decebal, trei dintre cei mai mari și cunoscuți, dar înainte de momentul 101-102 și 105-106, nu trebuie uitat episodul Tapae cu două momente deosebite și-n urma cărora romanii plătesc geto-daco-tracilor un tribut de neagresiune de 12 ani. Semnificativ, nu ?*
- *Din cei 80 de împărați care au domnit peste Imperiul Roman 40 au fost de origine geto-daco-tracă. Dintre aceștia amintim pe Aurelian, Probus, Dioclețian, Maximian, Galerius etc. Nume deosebit de importante pentru români, dar importanți sau foarte importanți și pentru romani.*
- *Latina vulgară sau latina veche era limba ce se vorbea atât în Dacia care se întindea pe o suprafață mai mare, cam de cinci ori, decât actuala suprafață a României, dar aceeași limbă o vorbeau, se pare, și romanii. Cei mai vechi au folosit-o primii. Și cei mai vechi au fost geto-daco-tracii.*
- *După războaiele romanilor cu dacii din anii 101-102 și 105-106 Traian ocupă 14 % din Dacia dar țintă precisă au fost: Tezaurul, Capitala și principalele exploatații de aur și sare. „Beneficiind de contribuția trădătoare a unui dac, Traian obține victoria și Dacia, devine pe cele 14 % din suprafața sa, un fel de Provincie Romană, dar restul teritoriului rămâne în*

„proprietatea" geto-daco-tracilor. Tot prin trădare se obține și tezaurul. Decebal se sinucide.

- *Moldova, Maramureșul și alte zone din Dacia rămân în „folosință" dacilor liberi – Castrul de la Ilișua, spre exemplu, Nimigea Românească sunt, așezări pe mejdia nordică a zonei de ocupație romană. Între ocupanții romani, care erau de fapt armată de strânsură și băștinași, pe parcursul celor peste 170 de ani de ocupație au loc numeroase conflicte și hărțuieli, cetățile dace de la Posmuș, Livezile, Rusu-Bârgăului continuându-și existența ca lăcașuri de viețuire umană.*
- *Tăblițele de la Tărtăria atestă faptul că scrierea geto-daco-tracilor este mai veche, cu cel puțin 1.000 de ani, decât scrierea sumeriană. Cercetători de maximă notorietate, din străinătate, atestă acest fapt, dar numai pe meleagurile noastre răsună... liniștea.*
- *În anul 830 opt triburi din Mongolia se desprind, din motive de disciplină „se pare, din imperiul kazarilor și se stabilesc pe Don apoi, sub conducerea lui Arpad, ajung în 895 în Panonia."*
- *În 900 Ungurii încep incursiunile barbare, de pradă, în țările din Europa Centrală. Cronica din Assissi ce se află în arhiva comunală descrie pe unguri astfel: „Acest neam sălbatic, crud și bestial nu cunoaște pe Dumnezeu. Și mănâncă carne crudă și bea sângele animalelor și uneori al oamenilor, crud, trăind fără legi, ca și animalele."*
- *Sunt porniți pe jaf dar Otto cel Mare îi liniștește. după o înfrângere strașnică. Se stabilesc în Panonia și încep procesul creștinării, devenind mai... precauți în expediții și jefuire.*
- *Fiul lui Geza, Vajk se încoronează ca rege sub numele de Ștefan cel Sfânt-mama acestuia are un frumos nume de geto-dacă-tracă: Cornelia, iar ungurii, poate și de aceea, sunt creștinați.*
- *În 1102 Ungurii, atașați culturii creștinismului occidental, sunt ajutați să așeze sașii în Transilvania.*
- *Treptat istoria ungurilor se precipită, trec prin diferite experimente, inclusiv prin cel al depopulării și de aceea se recurge, repetat, la transferul de... populații.*
- *În 1437 după Răscoala de la Bobâlna și perdaful administrat nobilimii de iobagii români, aceștia (nobilii) fac promisiuni mari iobagilor în pacea de la Mănăștur numai că de la promisiuni la fapte este cale lungă și, aproape firesc, nobilii nu se țin de promisiuni, iar ungurii, secuii și sașii formează o uniune – Unio Trium Naționem – împotriva iobăgimii românești – Promisiunea e una, fapta e...alta.*
- *În 1514 prin „Tripartitum lui Werboczy"– nobilimea ungară primește toate privilegiile asupra iobăgimii, care este condamnată la șerbie veșnică.*
- *În 1526 în urma bătăliei de la Mohacs, ungurii devin până în 1686 vasalii turcilor. Când or fi fost Ungaria Mare ?*
- *În 1686 habsburgii ocupă Buda și proclamă regalitatea ereditară habsburgică.*
- *În 1687 austriecii învinge pe turci la Zenta și prin Pacea de la Carlovitz primesc de la turci Ungaria, Transilvania și o parte din Slovenia și Croația, nu numai că Transilvania nu devine pașalâc, dar turcii sunt, iarăși, darnici..*
- *În 1722 ungurii primesc de la habsburgi autonomie de drept constituțional.*
- *În 1741 Maria Tereza este încoronată ca împărătească a Austriei, regină a Ungariei și principesă a Transilvaniei și ea impulsionează o nouă și masivă colonizare germană în Ungaria, iar în 1761 Habsburgii domină Europa Centrală și înființează o „graniță militară" în Transilvania formată din trei regimente grănicerești, două românești și unul secuiesc.*
- *În 1794 tentativă de emancipare și independență națională a românilor transilvăneni numai că „Supplex Libellus Valachorum" cade și se finalizează cu arestarea autorilor, dar tot are o consecință: Școala Ardeleană.*
- *În 1844 în Ungaria limba maghiară devine limbă oficială în locul latinei. Când?*

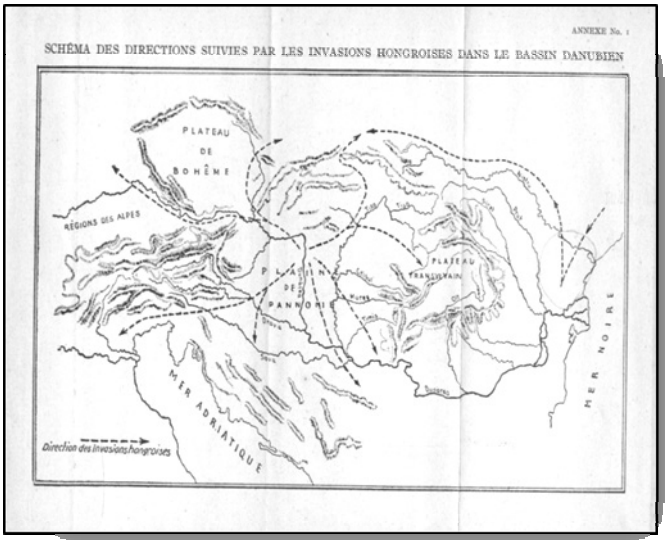
- *În 1848-1849 Revoluția europeană și mârșăvia lui Kossuth, mârșăvie care devine o blasfemie a revoluționarilor propriu zișI și în care este proclamată independența Ungariei și anexarea Transilvaniei. Este mai mult decât evident cam ce avea în cap țăranul slovac și ginere de nobil ungur... Kossuth. Emancipare, democrație, libertate și independență numai pentru unguri. Asta, conform revoluției marca Kossuth. Revoluționarii lui Kossuth săvârșesc crime antiumanitare împotriva românilor din Transilvania care se opun anexării la Ungaria, iar atrocitățile ungurești în Apuseni nu pot fi ascunse nici de frecvenții apărători ai dorințelor ungurești. Avram Iancu cu moții săi și cu bravii lui căpitani, luptă pentru principiul libertății naționale, iar Munții Apuseni au devenit leagănul demnității românilor, dar ungurii nici în prezent nu cred decât în adevărul lor. Adevărul poate fi și răstălmăcit, mai ales când ți-l autofabrici.*
- *În 1867 ungurii, prin dualismul austro-ungar, devin jandarmii imperiului habsburgic asuprind după bunul plac, celelalte naționalități în folosul lor.*
- *În 1875 primul ministru al Ungariei Kalman Tisza declanșează o politică de maghiarizare prin orice mijloace, mai ales, ilegale, nedemocratice, în Slovenia, Croația și mai ales în Transilvania împotriva românilor.*
- *În 1896 ungurii celebrează cu mare pompă și îngâmfare tipică mileniul de la descălecare. Nu se cunoaște numărul descălecătorilor, dar istoricii unguri estimează că după dezastrul suferit lângă Augsburg în 955 numărul lor era atunci în jur de 200.000 de suflete. Cam puțini pentru o..., țară.*
- *În 1919 Ungaria condusă de comunistul Bela Kun gândește că nu i-ar strica un conflict armat cu România. Numai că și de astă dată, socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg și opinca românească este atârnată pe Parlamentul de la Budapesta, comunismul este alungat din Ungaria iar guvernarea românească se sfârșește după câteva luni cu aducerea la cârmă a lui Miklos Horthy.*
- *Mai amintesc doar că Pacea de la Trianon readuce Ungaria, care nu a fost niciodată Mare așa cum se vede și din cele câteva date oferite mai sus, chiar dacă și în prezent Ungaria se vrea...uriașă, în granițe firești!*
- *Conform dorințelor ei de mărire Hitler le dăruiește două arbitraje și drept urmare armata ungurească va încheia alături de germani cel de al Doilea Război Mondial semn de mare dragoste și neabătută iubire. Ciudățenii se mai văd și astăzi.*
- *În 1938 Primul arbitraj de la Viena. Prin înaltă bunăvoință Hitler acordă Ungariei, Slovacia de Sud și Ucraina Subcarpatică deși al Doilea Război Mondial s-a desfășurat doar între anii 1939-1945.*
- *În 1940 Al doilea arbitraj de la Viena prin care se acordă Ungariei, printr-un **DIKTAT** de altfel, 43.492 km pătrați cu 2.667.000 locuitori dintre care 50,2% români, 37%unguri și secui, 12,8% alte naționalități. Despre barbariile săvârșite de unguri în Transilvania între septembrie 1940 până în octombrie 1944 este greu de povestit și de imaginat.*

Am prezentat, sintetic doar câteva aspecte mai deosebite din „*istoricul*" așezării ungurilor în Câmpia Panonică, n-am insistat în nici un fel pe momentul „*vizitei de jaf*" a lui Atilla în această zonă pentru că el și perioada sa au fost niște efemeride așa cum și... sintagma Ungaria Mare a fost o producție scriitoricească pentru că așa ceva nu a existat în istoria vecinilor noștri.[316]

Mă simt obligat însă, ca cetățean al acestui județ, să spun câteva vorbe despre modul în care, în perioada 1940-1945 au înțeles să se comporte, practic, trecătorii „*proprietari*" ai acestor pământuri și oameni, cendorii cu pene de cocoș și autoritățile ungurești rapid înscăunate și greu dezlipite apoi de funcții și năravuri, care au vrut să-și impună autoritatea și pe Valea Bârgaielor.

[316] Schema alăturată arată perfect traseul invaziei ungurilor în bazinul Dunării. Reproducere din cartea „Roumains et Hongrois" – premisses historuques. Editura „Cugetarea-P.Georgescu-Delafras", București 1919, autor C.Sassu, directeur des ARCHIVES DE L"ETAT, de Brașov.

Nu voi insista prea mult mai ales că am convingerea că măcar urmașii, consătenii rudelor MITROPOLITULUI și GENERALULUI știu multe, chiar dacă nu destule despre „*Masacrul de la Prundu-Bârgăului*” și din tot Ardealul ocupat care atestă că HOLOCAUSTUL împotriva românilor din Ardealul de Nord, dăruit Ungariei de Hitler nu este de fel, o simplă figură de stil.

Întâlnirea „cendorilor și autorităților” cu comuna Prundu-Bârgăului și oamenii săi s-a purtat în esență, sub semnul „*vă arătăm noi cine-s stăpânii aici*” și cu grabă au dărâmat Monumentul dedicat Marii Uniri pentru că și asta nu convenea noilor stăpâni hrăniți mereu de pofta revizuirii și a revanșei, care încă nu i-a părăsit și raptul le dă încă ghes.

A urmat apoi prigoana dascălilor, a oamenilor care erau „*vinovați*” că sunt români și care trebuiau să plătească pentru asta.

Mersul războiului nu a fost pe placul ungurilor și mai ales turnura și finalul previzibil de la un moment dat a înveninat și mai mult pe cotropitori și din 1942 deja și-au scos la vedere caracterul, năpăstuind pe românii care nu se sfiau să arate că sunt români.

Tocmai de aceea, aproape de final, șapte români din Valea Bârgaielor au fost sortiți morții pentru vina supremă: erau români.

Preotul Augustin Pop a fost primul dintre așa zișii condamnați duși, în prag de noapte, spre groapă și „*dirijat*” de vigilenții cendori unguri a auzit o voce ce-i șoptea.” *nu te teme, nu vei muri”,* glasul repetându-i aceste spuse.

Poză cu momentul scoaterii martirilor din groapa comună în care au fost împușcați la Prundu Bârgăului.

A fost împușcat, pentru că era român și era o voce ascultată pe Bârgaie, numai că glonțul i-a intrat prin gură și i-a ieșit prin dosul urechii, așa că vocea a avut dreptate și Preotul a ieșit din groapă și a ajuns la o casă mărginașă din Prund unde a fost ascuns. Noaptea i-a fost paravan și Augustin Pop a putut, peste ani, povesti de ce au fost în stare cendorii ce căutau să „*purifice*” satele de „*împuțiții de români*”.

De fapt, părintelui Augustin Pop îi datorez salvarea părinților mei cărora în anul 1942 le-a spus: „plecați unde știți, poate spre Poiana Sibiului (de unde provenea mama mea) dar plecați cât de repede pentru că sunteți vizați de unguri, iar tu Liviule (dascăl român) ești în mare pericol. Și au plecat (fugit) în refugiu la sfatul preotului Augustin Pop. Așa s-au salvat.

În supliciul de la Prund au fost împușcați precum sălbăticiunile, după Augustin Pop: Pavel Costea, mic comerciant, ce a urmat preotului Pop însă nici unul nu a mai ieșit din groapă fiind pedepsiți pentru că erau români, urmând Vasile Rațiu (croitor, 41 de ani și tatăl a cinci copii între 4 și 15 ani, iar soția sa Sabina îl aștepta pe al șaselea).

Suflet de câine aveau cendorii criminali.

Au urmat: Leon Vlad (50 de ani și a lăsat și el orfani cinci copii); Simion Rugină (47 de ani și tată a șase copii); Gheorghe Popandron (62 de ani și el tată a șase copii, dar și un luptător pentru Unire), Lucreția Tanca (24 de ani, dintr-o familie nevoiașă care avea încă patru frați, dar era vinovată pentru că și ea era româncă).

Deci șapte oameni nevinovați au trebuit, la Prundu-Bârgăului să se adauge salbei de atrocități săvârșite de criminalii unguri în Ardealul de Nord, dar pentru că nu pot da numele tuturor victimelor ce întregesc faptele ce îndreptățesc numele recunoscut de O.N.U. ca fiind un HOLOCAUST voi da doar titlurile unor cărți ce conțin argumente și aduc dovezi indubitabile în sprijinul etichetării faptelor ungurilor săvârșite în **Ardealul vremelnic ocupat, pe drept ca fiind HOLOCAUST.**

Domnilor unguri încercați să judecați lucid și abandonați pornirile revizioniste și revanșarde, iar din „bibliografia" ce urmează poate veți desprinde toate argumentele necesare pentru a vă lumina că Ungaria Mare este doar o figură de stil fără nici o acoperire justificată istoric. Vă asigur că mai pot fi adăugate și alte titluri.

Pot fi citite, pentru a nu încărca memoria nimănui măcar următoarele câteva cărți pentru a înțelege că, nicidecum, nu-i nevoie de nici un alt HOLOCAUST.

Deci: „*ROMÂNII din Covasna și Harghita*" – editura Grai Românesc a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei având autori pe Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Petrunjel; „*IP și TRĂZNEA atrocități maghiare și acțiune diplomatică*", Editura Enciclopedică, București 1996, autor Petre Țurlea; „*MĂRTURII PESTE TIMP – Martiriul de la Prundu Bârgăului*" – autori Mircea Vlădică și Pavel Costea-junior (fiul martirului Pavel Costea), „*ROMÂNIA și REVIZIONISMUL MAGHIAR" – autor Aurel Gociman, Editura Fundației Umaniste Cristalina PSG*; „*TRANSILVANIA – INVINCIBILE ARGUMENTUM*", Editura Athenaeum, București 1990, autor Ioan Coja; „*TEROAREA HORTHISTO-FASCISTĂ ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI, septembrie 940-Octombrie 1944*", autori: un colectiv coordonat de Mihai Fătu și Mircea Mușat, București, 1985; „*TRANSILVANIA – ultima prigoană maghiară*", Editura Edizioni, Europa Italy, autor Ioan N.Ciolan; „*CINE TULBURĂ LINIȘTEA TRANSILVANIEI*"-Editura Aletheia 2009, autor Corneliu Florea și aș putea continua dar mă opresc în a sfătui pe toți prietenii acestui neam să citească și „*PITRELE DACILOR VORBESC*", Editura Științifică și Enciclopedică, București 1978, autor, americanul Paul Mc Kendrik, pentru că „*învățăturile*" sunt de netăgăduit.

Ar mai fi multe de adăugat, inclusiv din momentul 1989 numai că iarăși istoricii noștri de marcă, tac din răsputeri.

Să nu uităm însă că în 1964 în librăriile românești a apărut cartea „***Însemnări despre români***" semnată de Karl Marx care, printre multe altele, spune răspicat că la 1812 otomanii, cât erau ei de Imperiu nu aveau nici urmă de drepturi să doneze rușilor o halcă mare de pământ care a devenit Republica Moldova pe care și-au reluat-o la încheierea celui de al Doilea Război Mondial prin **Pactul Molotov-Ribentrop** așa cum, tot după bunul lor plac mai marii lumii au împărțit Europa, și tot după bunul lor plac, dăruind țări întregi Uniunii Sovietice sau celorlalți așa cum reiese și din fotografia alăturată și care reproduce „Nota autografă a lui Churchill" scrisă la Yalta. Cine împarte parte își face.

Am lăsat la urmă, intenționat, câteva referiri la Paleogenetică, o știință nouă, care după patru ani de cercetare profundă la Universitatea din Hamburg-Germania dovedește, fără putință de tăgadă că nu există nici pic de înrudire între noi și romani așa că nici cum nu putem să ne considerăm din aceiași familie pentru că ADN-ul nu se potrivește și pace bună.

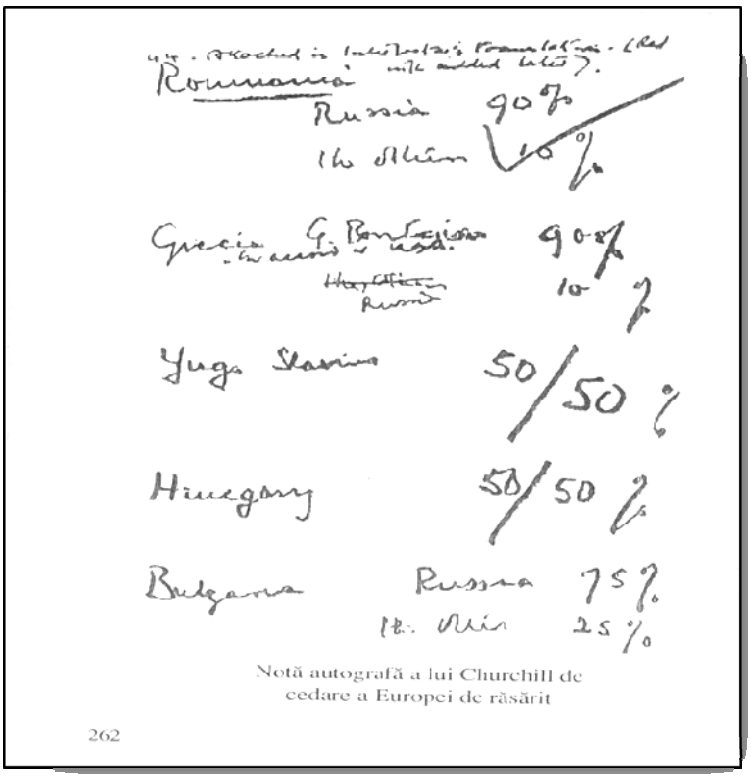
Iată că-i zadarnică strădania cu romanizarea și la fel de zadarnic este și modul în care Vaticanul a forțat nota la 1859 cu denumirea de **ROMÂNIA** pentru că mult mai bine și mai firesc se potrivea la Mica Unire să ne fi numit **DACIA** care avea alte înțelesuri pentru noi. Și are și acum.

Explicațiile sunt mai mult decât simple. Iată doar câteva. La sosirea tracului ENEA (considerat de istoricul roman Titus Livius, fondatorul Romei) în Peninsula Italică aici trăiau și alte triburi cu rădăcini tracice, veneții și etruscii, aceștia din urmă dând primii regi și alfabetul noului regat și apoi viitoarei Rome Imperiale. E drept că în zonă trăiau și alte etnii, dar nu trebuie uitat că la anul 476 A.D. Imperiul Roman s-a terminat și Unificarea Italiei s-a produs doar în 1861 an în care Marile Puteri mai pritoceau ce și cum să procedeze în privința Micii Uniri a Moldovei cu Muntenia și Reunificarea Italiei a căzut oportun pentru un nume care să ne împingă în brațele catolicismului.

Concluzia științifică a studiului amplu de Paleogenetică, care este o știință adevărată, este fără echivoc. Cu 2500-5000 de ani în urmă între populațiile din România și Italia există, în ansamblul lor, foarte puține semne că se înrudesc genetic. Sau mai bine zis nu există.

Avem așadar toate motivele să conchidem că nu greșim afirmând că istoria noastră, cel puțin, ar trebui grabnic ajustată.

Am prezentat aceste câteva informații pentru că vorbind cu deplin temei despre personalități de primă mână ale acestei țări, nu trebuie să uităm nici o clipă că ele au fost precedate de mii de alte personalități și vor fi urmate, sper eu, la fel, de mari și adevărate personalități.

Notă autografă a lui Churchill de cedare a Europei de răsărit

262

Cu oameni de anvergura I.P.S. Nicolae Bălan și a Generalului Grigore Bălan așezați spre nemurire pe „***Coloanele Infinitului***” ce susțin **Poarta Eternității** ce se deschide neîndoios spre adevărul ce ne sugerează, mai mult decât răspicat că „***venim de demult și vom merge foarte departe***” atâta vreme cât pe meleagurile noastre se nasc personalități aidoma celor de la Blăjenii de Sus despre care se face vorbire și în această carte.

Am prezentat câteva date despre „***conviețuirea***” etnică în istoria comună din Transilvania pentru a înțelege, cumva, că trăsăturile vecinilor noștri de la vest nu s-au modificat în anii în care au avut senzația că sunt stăpânii Transilvaniei. Nu au fost așa ceva, dar nici Ungaria mare nu a existat, fapt atestat de istoria adevărată.

Tot ce am prezentat, ca date, sunt doar spicuiri din unele cărți foarte interesante și foarte argumentate care vorbesc despre multele adevăruri pe care marii noștri specialiști le-au considerat nesemnificative și le-au ignorat, trimițându-le în uitare.

Când vorbim însă despre adevărații **EROI** ai neamului s-ar cuveni să ne apropiem cu tot curajul și de istoria adevărată și să o abandonăm pe cea impusă de marile puteri, istorie și adevăruri la care fac referire toți marii și adevărații istorici ai antichității, pentru că ei au trăit, cei mai mulți, evenimentele și nu le-au falsificat la comenzi mai mult decât interesate.

Dorin DOLOGA, *Viața religioasă pe Valea Bârgăului*

Viața religioasă cuprinde în general multiple probleme referitoare la credință, confesiuni, construcția bisericilor, proprietățile bisericești, personal, care ne relevă aspecte de ordin spiritual dar și material. Viața religioasă a românilor de pe Valea Bârgăului a fost în mod particular puternic marcată de caracterul etnic românesc al populației și de relațiile cu Moldova.

În trecut bisericile românești de pe Valea Bârgăului erau construite din lemn având o arhitectură specific transilvăneană. În exteriorul bisericilor se observă influențele gotice, vizibile în primul rând prin includerea unei clopotnițe în corpul bisericii, însă interiorul bisericilor păstrează elemente bizantine. În afară de tâmpla bisericii, atât pereții cât și plafonul, care era boltit și de obicei de lemn, erau pictate cu scene biblice[317]. Lemnul este însă un material perisabil și de aceea multe edificii bisericești nu s-au păstrat. Lumea modernă care este mai sensibilă la inițiative și mai dornică de nou a creat permanent și din această cauză ceea ce a fost vechi s-a pierdut.

Faptul că românii au fost cei mai vechi locuitori ai Văii Bârgăului își găsește corespondentul și în viața religioasă. Trebuie să avem în vedere izvoarele scrise și nescrise precum și tradiția. Relevante sunt crucile de piatră din cimitirul vechi din Susenii Bârgăului care datează din secolele XII-XIII[318]. Răspunzând unui chestionar, notarul Ion Tănase din Susenii Bârgăului arăta în anul 1946 că satul Susenii Bârgăului s-a întemeiat în anul 1400, iar biserica a fost construită în anul 1498[319]. O nouă biserică de lemn a fost construită la Susenii Bârgăului în jurul anului 1560[320]. Biserica de zid din Susenii Bârgăului a fost edificată în perioada 1898-1899[321]. După construcția bisericii de zid, biserica veche de lemn din Susenii Bârgăului a fost mutată în comuna Livezile, unde a fost reclădită. În anul 1957 biserica a fost demontată, mutată și reconstruită în satul Dumbrava[322]. În satul Strâmba, aflat între localitățile Tiha Bârgăului și Bistrița Bârgăului, s-a construit în jurul anului 1600 mănăstirea din Hucii Urâtului[323]. Puțin înainte de mijlocul secolului al XVIII-lea, biserica mănăstirii a fost reconstruită de către Grigore Urâtu[324].

Odată cu militarizarea Văii Bârgăului din anul 1783 localitățile au fost sistematizate, fapt ce a adus schimbări și în ceea ce privește viața religioasă. Locuitorii din satul Strâmba s-au mutat în comuna Bistrița Bârgăului, aducând și biserica mănăstirii din Hucii Urâtului cu ei[325]. La 7 februarie 1784 locuitorii din Bistrița Bârgăului au trecut la greco-catolicism[326]. Biserica ortodoxă de lemn din Bistrița Bârgăului a fost adusă de pe dealul Bâcanilor, de la Gura Pietroasei. Biserica ortodoxă de piatră a fost construită în perioada 1843-1845. Construcția noii biserici ortodoxe de piatră din Bistrița Bârgăului a început în anul 1923[327]. Biserica greco-catolică de zid din Bistrița Bârgăului a fost construită în anul 1852. O altă biserică greco-catolică de zid a fost construită în perioada 1893-1895 și a fost renovată în perioada 1922-1923 de către arhitecta Elena Sas din Bistrița[328]. Pe un deal

---

[317] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N.), *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 204, f. 169.
[318] Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului. O vatră străveche*, vol. 1, Editura Karuna, Bistrița, 2007, p. 188.
[319] S.J.B.N.A.N., fond *Primăria comunei Prundu Bârgăului*, dosar 1/1946, f. 4 v.
[320] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 11, f. 322.
[321] *Ibidem*, dosar 17, f. 285.
[322] Porumb Marius, Moraru Onisie, Baciu Ioan (coordonatori), *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 1982, p. 166.
[323] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru biserică, școală și națiune*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 8-9.
[324] Pr. Dr. Dănuț Liviu Hognogi, *Locașuri monahale ortodoxe din Transilvania până la începutul secolului al XIX-lea (zona sud-someșeană)*, Editura Karuna, Bistrița, 2009, p. 148.
[325] *Ibidem*, p. 148.
[326] Virgil Șotropa „Militarizarea Văiei Bârgăului" în *Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală*, nr. 10, Năsăud, 1929, p. 4.
[327] Leon Hogiu (coordonator), *Bistrița Bârgăului. Repere monografice*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2012, pp. 336-338.
[328] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistrița Bârgăului,* dosar 10, f. 96-102, 231 și *Șematism. Eparhia de Cluj-Gherla. 1947*, 1996, p. 302.

aflat tot între Tiha Bârgăului și Bistrița Bârgăului s-a construit în anul 1616 mănăstirea de la Tăul lui Zaharia. Ea era construită din lemn de frasin. În anul 1800 biserica mănăstirii a fost demolată, iar lemnul a fost donat parohiei Cușma pentru a-și construi o biserică[329].

Prima biserică de lemn din Mijlocenii Bârgăului a fost construită în perioada 1650-1660. În anul 1790 s-a construit o nouă biserică de lemn. Aceasta era singura biserică de pe Valea Bârgăului prevăzută cu o cupolă[330]. În anul 1832 s-a construit o biserică de piatră cu turn de lemn. Vechea biserică de lemn a fost donată parohiei Șieu Sfântu. La 27 mai 1834 biserica din Mijlocenii Bârgăului a fost lovită de un fulger, ceea ce a provocat aprinderea acoperișului și a turnului de lemn, care au ars. Ca urmare, în anul 1834 s-a construit un nou turn provizoriu la biserica din Mijlocenii Bârgăului. În anul 1891 turnul bisericii a fost reparat și a fost acoperit cu tinichea. În anul 1893 acoperișul bisericii a fost înlocuit cu altul, tot de șindrilă, vopsită cu culoarea roșie, iar biserica a fost zugrăvită în interior în două culori simple. În anul 1930 turnul de lemn a fost demontat, el fiind înlocuit cu un turn de piatră și cărămidă, construit din temelie. Noul turn avea o înălțime de 28 de metri. S-au edificat de asemenea patru turnuri mai mici, pereții bisericii au fost înălțați, biserica a fost acoperită cu țiglă, iar biserica a fost zugrăvită în interior în trei culori, verde deschis, galben și albastru deschis, pe boltă au fost pictate stele aurii, mobilierul bisericii a fost reparat, iar iconostasul a fost demontat, curățat, dat cu ulei și așezat la loc. Lucrările efectuate în perioada 1 aprilie – 1 septembrie 1930 au costat 645 000 de lei, bani obținuți din vânzarea unei păduri comunale și din obținerea unui ajutor de la Regiunea Silvică Bistrița în valoare de 150 000 de lei[331].

La începutul secolului al XVIII-lea a fost construită biserica din locul numit Secu din localitatea Prundu Bârgăului, cu ajutor primit din Moldova. Biserica de zid din Prundu Bârgăului a fost construită în anul 1837 prin contribuția credincioșilor și cu sprijinul financiar al Fondurilor grănicerești năsăudene și a fost renovată în anul 1879[332].

O altă biserică exista pe Valea Tureacului. Aceasta a fost adusă la Tiha Bârgăului. Biserica greco-catolică de zid din Tiha Bârgăului s-a construit în perioada 1852-1854 și a fost renovată în anii 1892, 1912 și 1932[333].

O parte din locuitorii din Tiha Bârgăului s-au mutat pe Valea Bârgăului în amonte, întemeind satul Mureșenii Bârgăului. Parohia greco-catolică Mureșenii Bârgăului s-a înființat în anul 1802[334]. În anul 1806 locuitorii din partea localității Tiha Bârgăului care a intrat în anul 1808 în componența satului Mureșenii Bârgăului au construit biserica de lemn de la Tău. În anul 1828 locuitorii din Mureșenii Bârgăului au fost obligați să se mute de pe dealuri în vale și și-au adus cu ei și biserica. Biserica de piatră din Mureșenii Bârgăului a fost construită în perioada 1914-1916 și a fost renovată în anul 1922[335]. Biserica veche de lemn a fost demontată și donată în anul 1921 credincioșilor greco-catolici din Budacul de Jos[336].

Conscripția din anul 1750 menționează existența unei biserici la Josenii Bârgăului[337]. Aceasta se afla amplasată în grădina de mai târziu a lui Emilian Vrâncean[338]. Biserica de zid din Josenii Bârgăului a fost construită în anul 1798[339].

Într-o monografie manuscrisă a comunelor de pe Valea Bârgăului Ilarie Bozga scria: „Rusu Bârgăului după analele aflate într-un fascicul nemțesc a existat la anul 1317 și anume în partea

---

[329] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *op. cit*., p. 8.
[330] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial ortodox român Mijlocenii Bârgăului*, dosar 8, f. 26.
[331] *Ibidem*, f. 68 f-v.
[332] Niculae Vrăsmaș, *op. cit*., p. 185.
[333] *Șematism. Eparhia de Cluj-Gherla. 1947*, 1996, p. 321.
[334] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii Bârgăului,* registrul 19, f. 11.
[335] *Șematism. Eparhia de Cluj-Gherla. 1947*, 1996, p. 311.
[336] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii Bârgăului,* registrul 19, f. 13.
[337] Costin Feneșan, *Izvoare de demografie istorică. Vol. I. Secolul al XVIII-lea. Transilvania*, București, 1987, p. 287.
[338] Deac Remus, *Monografia comunei Josenii Bârgăului. Lucrare metodico-științifică pentru obținerea gradului didactic I*, 2001, p. 63.
[339] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial ortodox român Josenii Bârgăului*, dosar 22, f. 439.

stângă a râului Bistriţii sub dealul Dracului (Conteniţa) unde exista atunci şi o mănăstire la care a poposit Petru Rareş, domnul Moldovei, când a părăsit ţara de forţa vecinilor (adică de poloni, tătari, turci) şi s-a aşezat în Ciceu, lângă Reteag". Tradiţia nu a păstrat însă amintirea existenţei unei mănăstiri la Rusu Bârgăului şi nici un toponim nu face dovada existenţei unui aşezământ monahal[340]. Un document din anul 1328 aminteşte despre moşiile Neppundorph şi Bârgău (Purgo)[341]. Localitatea Neppundorph este astăzi dispărută, propunându-se identificarea acesteia cu vatra veche a satului Rusu Bârgăului. În acest caz este posibil ca iniţial satul Rusu Bârgăului să fi fost un sat săsesc, iar mănăstirea amintită de documentul din anul 1317 să fi fost săsească şi nu românească, astfel încât amintirea acesteia să nu se fi păstrat de către locuitorii români actuali ai zonei. Conscripţia din anul 1733 menţionează existenţa unei biserici la Rusu Bârgăului[342]. Biserica de zid din Rusu Bârgăului a fost construită în perioada 1906-1907[343].

Calamităţile naturale, năvălirile tătarilor şi războaiele au afectat bisericile de pe Valea Bârgăului. În timpul primului şi a celui de al doilea război mondial clopotele bisericilor de pe Valea Bârgăului au fost rechiziţionate de către autorităţile austro-ungare, respectiv de către cele maghiare. În timpul primului război mondial cel mai mult a avut de suferit biserica greco-catolică din Bistriţa Bârgăului, ale cărei clopote au fost rechiziţionate la 18 iulie 1916[344] şi care a fost folosită în perioada 2 august 1916 – octombrie 1917 ca şi spital de campanie[345] şi biserica ortodoxă din Prundu Bârgăului care a fost devastată de către armata maghiară[346]. Pe o suprafaţă de 13 iugăre aparţinând terenurilor bisericii greco-catolice din Bistriţa-Bârgăului armata austro-ungară a construit barăci, magazii şi o cale ferată. Jumătate din suprafaţa de 13 iugăre fusese afectată de construcţia căii ferate, aceasta neputând fi folosită de biserică nici în anul 1923[347]. Pagubele suferite de biserica din Bistriţa Bârgăului au fost mai mari şi datorită faptului că în luna august 1916, odată cu intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, pe hotarul comunei Bistriţa Bârgăului, în zona muntelui Dălbidan, la o depărtare de 22 de km de comună, unde a existat linia frontului şi în zona Colibiţei, au fost amplasate cinci regimente austro-ungare, iar în comună au fost desfăşurate trupe auxiliare[348]. La 18 iulie 1916 a fost rechiziţionat de către autorităţile austro-ungare clopotul bisericii ortodoxe din Mijlocenii Bârgăului[349], iar la 19 iulie 1916 a fost preluat de către autorităţi clopotul bisericii greco-catolice din Mureşenii Bârgăului[350]. În perioada celui de-al doilea război mondial, în anul 1943 au fost preluate clopotele bisericii ortodoxe din Rusu Bârgăului[351]. La 23 august 1944 clopotele bisericii ortodoxe din Josenii Bârgăului au fost rechiziţionate de către armata maghiară, iar bisericii i s-a deteriorat acoperişul şi i s-au spart geamurile în urma aruncării în aer în anul 1944 a podului de peste valea Bistriţei[352]. Tot la 23 august 1944 au fost preluat de către autorităţi un clopot aparţinând bisericii din Mijlocenii Bârgăului[353].

Cărţile bisericeşti constituie indicii ale ştiinţei de carte din parohii şi a grijii comunităţilor bisericeşti faţă de înzestrarea bisericilor. Un Tetraevangheliar scris la mănăstirea Putna şi ajuns pe Valea Bârgăului conţine o însemnare în limba slavonă a preotului Gavril din Bârgăul de Sus, ce

[340] Pr. Dr. Dănuţ Liviu Hognogi, *op. cit*., pp. 184-185.
[341] Pompei Boca, „Vechimea documentară a localităţilor din Judeţul Bistriţa-Năsăud. Secolele XII-XIV", în Ştefan Dănilă (redactor responsabil), *File de Istorie. Colecţie de studii, articole şi comunicări*, vol. I, Bistriţa, 1971, p. 98.
[342] Costin Feneşan, *op. cit*., p. 138.
[343] S.J.B.N.A.N., fond *Oficiul parohial ortodox român Rusu Bârgăului,* dosar 10, f. 53, 81.
[344] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistriţa Bârgăului,* dosar 10, f. 71.
[345] *Ibidem*„, dosar 8, f. 1 şi dosar 10, f. 85.
[346] Niculae Vrăsmaş, *op. cit*. p. 185.
[347] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistriţa Bârgăului,* dosar 10, f. 104.
[348] *Ibidem,* dosar 8, f. 1.
[349] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Mijlocenii Bârgăului*, dosar 10, f. 12.
[350] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistriţa Bârgăului,* dosar 11, f. 59.
[351] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Rusu Bârgăului,* dosar 9, f. 111.
[352] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Mijlocenii Bârgăului*, dosar 23, ff. 241-243, 246.
[353] *Ibidem*, dosar 10, f. 141.

datează din anul 1511[354]. Foarte vechi erau și Cartea românească de învățătură din anul 1643, Octoihul mare din anul 1742, Psaltirea tipărită la Episcopia Râmnicului în anul 1764, Triodul din anul 1771 și Biblia tipărită la Blaj în anul 1795 aflate în posesia parohiei ortodoxe române Josenii Bârgăului[355], Testamentul cel Nou din anul 1648 și Cazania din anul 1699 aflate în patrimoniul parohiei Tiha Bârgăului, sau Octoihul mare din anul 1792, aflat în posesia parohiei greco-catolice Bistrița-Bârgăului[356]. Cartea religioasă avea în trecut o multiplă funcționalitate. Ea servea pentru săvârșirea cultului, dar și pentru judecarea unor pricini, sau pentru a-i învăța pe copii literele.

Mai greu de surprins sunt aspectele privind atitudinea credincioșilor față de biserică și a preoților față de aceștia. Vechi așezăminte și focare de cultură națională, vetre de refugiu și reculegere sufletească, bisericile au fost un loc de întărire spirituală și de alinare pentru poporul român atât de greu încercat. Zona Văii Bârgăului nu face excepție, românii de aici fiind asupriți de către dregătorii în asemenea măsură încât unii dintre ei, nemaiputând rezista, au emigrat în Moldova, după cum ne arată un document din anul 1650[357]. Biserica a constituit pentru români nu numai un reazim și un sprijin moral, ci chiar un mijloc de apărare împotriva asupririi naționale și sociale la care erau supuși. Până în anul 1918 singurele instituții care au reprezentat interesele românilor au fost biserica și școala. Credincioșii erau pe deplin conștienți de rolul pe care îl avea biserica în viața lor, fiind foarte atașați față de aceasta. Scriindu-i Episcopului greco-catolic de Gherla în anul 1884, credincioșii din Bistrița Bârgăului arătau că biserica„ne este unica și singura mângâiere și scut contra multor fatalități care ne obvin[358] în ante[359] și asupră-ne și pe care cu tot sufletul o onorăm și o prețuim ca pe mama cea adevărată”[360]. După anul 1918 credincioșii români de pe Valea Bârgăului au rămas într-o stare materială precară, ceea ce a avut un impact negativ în ceea ce privește starea lor spirituală. Astfel, preotul greco-catolic Pantelimon Zagrai din Bistrița Bârgăului aducea la 13 martie 1937 la cunoștința Vicariatului greco-catolic al Rodnei faptul că „în anul bugetar 1936/1937 <credincioșilor> li s-au ridicat hainele din casă, <au existat> cazuri în care li s-au tras sumanele din spate în stradă pentru achitarea impozitelor restante, neexcepționând nimic și pe nimeni. Între atare împrejurări <credincioșii> se luptă cu cea mai neagră mizerie, așa că-i face să-și uite chiar de îndatoririle față de suflet, de biserică și față de iubirea de țară, aruncând fel de fel de vociferări, fără a putea fi salvați. Încurajarea și mângâierea preotului nu-i mulțumește îndeajuns”[361]. Credincioșii români se considerau fiii sufletești ai preotului, numindu-l pe preot părinte adevărat. La rândul lor preoții români erau apropiați de credincioși și atenți față de nevoile acestora. Preoții apreciau faptul că credincioșii erau evlavioși, frecventau biserica, respectau datinile, credințele și portul strămoșesc, jertfeau din puținul pe care îl aveau pentru biserică și pentru școală și ascultau de preoții și conducătorii lor. Funcția de preot român implica respect și prețuire din partea credincioșilor, dar și suferință. În timpul primului război mondial autoritățile austro-ungare i-au supravegheat cu atenție pe preoții români de pe Valea Bârgăului. În timpul celui de-al doilea război mondial preotul Augustin Pop din Mijlocenii Bârgăului a fost împușcat de către jandarmii maghiari la Prundu Bârgăului în toamna anului 1944. Preotul din Susenii Bârgăului, Nicolae Cristea, a fost foarte aproape de a împărtăși aceeași soartă. Când jandarmii maghiari s-au îndreptat spre casa preotului Nicolae Cristea din Susenii Bârgăului pentru a-l aresta, acesta a prins de veste și a fugit în munți. Autoritățile maghiare nu i-au putut ierta preotului Nicolae Cristea din

[354] Mihai Georgiță, „Întregiri la saga familiei de preoți nobili Ilea de Borgo (Bârgău) până la sfârșitul secolului al XVII-lea”, în Niculae Vrăsmaș (redactor fondator), *Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură*, anul IV, Nr. 4, 2014, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, pp. 41-42.
[355] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial ortodox român Josenii Bârgăului*, dosar 22, ff. 186 v, 187.
[356] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistrița Bârgăului,* dosar 10, f. 204.
[357] N. Iorga, *Documente romînești din archivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private)*, partea I, Editura Librăriei Socecu &Comp., București, 1900, p. 87.
[358] Parvin.
[359] Înainte.
[360] S.J.A.N.B.N., fond *Vicariatul greco-catolic al Rodnei*, dosar 530, f. 22.
[361] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistrița Bârgăului,* dosar 8, f. 10, f-v.

Susenii Bârgăului faptul că unul dintre fii săi, Constantin, dispăruse pe câmpul de luptă la 19 decembrie 1918, iar un alt fiu al său era ofițer în armata română[362].

Locuitorii de pe Valea Bârgăului aveau o singură naționalitate, cea română și două confesiuni, ortodoxă și greco-catolică. Această împărțire confesională nu era însă absolută. În fiecare dintre comunitățile de pe Valea Bârgăului exista o majoritate, dar și o minoritate confesională. Locuitorii din sate diferite s-au căsătorit între ei, astfel că mulți aveau rude în satele vecine. În timpul existenței graniței militare exista obiceiul ca la căsătoria a două persoane de confesiuni diferite soția să fie trecută la confesiunea soțului fără nici un fel de corespondență oficială suplimentară. În anul 1929 aproximativ jumătate din căsătorii erau între soți de confesiune diferită, greco-catolică și ortodoxă, obicei vechi, după cum arăta preotul greco-catolic Pantelimon Zagrai din Bistrița Bârgăului. În ceea ce privește raporturile dintre credincioșii greco-catolici și cei ortodocși preotul arăta că acestea erau bune, întrucât erau înrudiți prin căsătorie între ei, astfel încât duminica și în zilele de sărbătoare veneau împreună până la biserică, fiecare intrând apoi în biserica de care aparținea ca și cult[363]. De multe ori la cererea credincioșilor preoți de confesiuni diferite de pe Valea Bârgăului luau parte împreună la celebrarea unor servicii religioase. De asemenea, locuitorii din unele sate ortodoxe aveau proprietăți pe teritoriul unor sate greco-catolice și invers. Credincioșii greco-catolici din Bistrița-Bârgăului și-au cumpărat pământuri în alte comune de pe Valea Bârgăului, ortodoxe, unde și-au construit case și au rămas să locuiască. Ei au rămas mai departe din punct de vedere confesional sub păstorirea preotului localității de unde au plecat. Un alt caz este al locuitorilor ortodocși din Prundu Bârgăului care aveau proprietăți pe teritoriul satului Tiha Bârgăului, care era greco-catolic și locuiau o anumită perioadă la casele lor din câmp de acolo.

O situație mai deosebită o întâlnim în cazul satului Bistrița Bârgăului unde întâlnim două parohii, cu două biserici, una ortodoxă și cealaltă greco-catolică. În cazul acestei localități întâlnim și fricțiuni confesionale. Astfel, preotul ortodox de aici, Vasile Pavel, îl acuza în anul 1852 pe preotul greco-catolic Cifor Cioancă din aceeași localitate că ar trăi în fărădelegi, că ar avea o atitudine necorespunzătoare față de credincioși pe care îi îndemna„ca să-și țipe curvele” și că s-ar fi îmbătat. Preotul greco-catolic Cifor Cioancă i-a răspuns cu aceeași monedă, negând acuzațiile și arătând că preotul ortodox Vasile Pavel „a băut de a vărsat și nu numai în Bistrița Bârgăului, ci și în Prundu Bârgăului” și că l-a numit șarpe veninos. Este adevărat că și ierarhii bisericești nu vedeau cu ochi buni apropierea preoților față de confrații lor de altă confesiune. În anul 1885 Anchidim Candale și Ioan Dologa doreau să ocupe postul de preot greco-catolic din Bistrița Bârgăului. Vice protopopul greco-catolic Moise Pop recomanda Vicariatului greco-catolic al Rodnei să nu fie numit Anchidim Candale în funcția de paroh, deoarece acesta era prieten cu preotul ortodox Simeon Monda din Bistrița Bârgăului, care avea o mare influență[364]. Mai târziu, la 24 iunie 1939 preotul greco-catolic Pantelimon Zagrai din Bistrița-Bârgăului arăta într-un raport adresat Vicariatului greco-catolic al Rodnei faptul că preotul ortodox din localitate îi sfătuia pe credincioșii greco-catolici să treacă la ortodoxie, deoarece biserica greco-catolică nu era cea adevărată. Referindu-se la greco-catolici, preotul ortodox și-ar fi exprimat părerea că aceștia ar fi „ca niște țigani”[365].

Tensiuni confesionale au existat și în alte parohii, cum este cazul celei din Josenii Bârgăului. Astfel, la 27 septembrie 1936 preotul ortodox Ioan Buzdug a fost împiedicat să intre în biserica din Josenii Bârgăului pentru a oficia serviciul divin de către Silviu Luncan, de confesiune greco-catolică, de Ioan Moldovan și Silviu Pahone. În această situație preotul s-a îndepărtat, iar când a revenit și a intrat în biserică a fost apostrofat din nou de către Silviu Luncan cu apelativul de porc. Preotul a început slujba, fiind însă deranjat de gălăgia făcută de către Silviu Luncan. La 29 septembrie 1936, în drum spre gară, preotul ortodox Ioan Buzdug a fost din nou jignit de către Silviu Luncan, care i-a spus „Pune-ți drot[366] pe bot porcule !” și l-a înjurat de mamă[367]. Problemele

[362] Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 17, f. 286.
[363] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistrița Bârgăului,* dosar 8, f. 2.
[364] Idem, *Vicariatul greco-catolic al Rodnei*, dosar 535, f. 102.
[365] Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic Bistrița Bârgăului,* dosar 8, f. 13.
[366] Sârmă. Aceasta se punea porcilor în bot pentru a nu scurma.

interconfesionale apăreau atunci când preoții unei confesiuni încercau să atragă credincioși aparținând altei confesiuni, sau când era vorba despre aspecte ce țin de raportul dintre o biserică aparținând unei confesiuni și contribuția financiară publică a întregii comunități și mai puțin de aspecte dogmatice.

A existat chiar și o ierarhie bisericească pe Valea Bârgăului. Sediul Protopopiatului ortodox al Bistriței s-a aflat pentru o perioadă la Rusu Bârgăului, dar și la Josenii Bârgăului și Bistrița Bârgăului, unde rezida protopopul ortodox.

Bisericile de pe Valea Bârgăului sunt o dovadă a eforturilor depuse de credincioși pentru a le edifica. Preoții au îndeplinit nu numai rolul de îndrumători spirituali, ci și de adevărați conducători ai comunităților de pe Valea Bârgăului, implicându-se în toate aspectele vieții laice.

Dacă pentru alte popoare biserica a fost un mijloc de susținere a expansiunii, conform dictonului medieval – în stânga crucea, iar în dreapta sabia, pentru români biserica a fost un scut de apărare. Cauza bisericească s-a identificat cu cauza românească și de aceea merită întreaga noastră apreciere.

[367] S.J.A.N.B.N., fond *Oficiul parohial ortodox român Josenii Bârgăului*, dosar 21, f. 75, f-v.

3. REPERE

BISERICA

Emanuel VIDICAN, *Cerc preoțesc pe Valea Bârgăului*

Preoții din 17 parohii de pe Valea Bârgaelor s-au întâlnit Joi 12 MAI la Cercul preoțesc în biserica parohială din Susenii Bârgăului.

După oficierea Te-Deum-ului, s-a prezentat tema conferinței „Portret de preoteasă" susținută de doamna preoteasă prof. Cornelia Pugna. O noutate în desfășurarea Cercurilor preoțești cu o temă susținută și în fața doamnelor preotese.

„Preoteasa este și ea soție, dar, datorită soțului ei, prin statutul și mai ales prin harul pe care l-a primit prin Taina Hirotoniei are un rol aparte față de alte femei, devine o jumătate de preot. Ea trebuie să-și manifeste dragostea față de Dumnezeu prin rugăciune, prin prezența evlavioasă în biserică, blândețe, altruism, un comportament moral și social ireproșabil. În modelul unei bune preotese, se regăsește și partea Martei și partea Mariei, pentru bunul echilibru al familiei și parohiei. Dacă în trecut preoteasa avea îndatoriri legate doar de rolul de soție și mamă, societatea modernă aduce un rol în plus doamnei preotese prin implicarea în domenii diverse de activitate-învățământ, sănătate, comerț, drept, administrație etc. astfel își poate oferi sprijinul unui număr mai mare de oameni și enoriași", s-a arătat în referatul prezentat. În concluzie, a citat pe părintele Iulian Stoicescu (1911 – 1996) care a spus despre soția sa: *„Nu cred că poate fi un preot de mir bun, fără o preoteasă bună. După preoție, o socotesc pe soția mea cel mai de preț dar pe care mi l-a dat Dumnezeu. Peste tot și totdeauna m-a însoțit îndeaproape, sprijinindu-mă. O preoteasă excepțională, care și-a înțeles menirea și a consimțit să facă sacrificiile necesare, deloc mici".*

Dorin DOLOGA, *Preotul și învățătorul Eliseu Dan din Susenii Bârgăului*

Istoria nu are un curs linear, ea este marcată de acțiunea unor personalități. Astfel de personalități au existat în fiecare perioadă istorică și zonă geografică. Una dintre acestea a fost învățătorul și preotul Eliseu Dan de pe Valea Bârgăului. Acesta a pus mai presus interesele naționale și ale colectivității față de interesele personale. Dând dovadă de curaj, Eliseu Dan a acționat în sprijinul cauzei naționale românești, deși prin aceasta s-a expus atât pe el cât și familia sa măsurilor represive ale autorităților maghiare. De aceea el constituie un exemplu care merită prețuirea noastră. Prea mulți oameni și prea multe lucruri au fost uitate. Prezentăm în continuare viața și acțiunile acestui intelectual și luptător pentru cauza națională românească de pe Valea Bârgăului, ale cărui rezultate sunt vizibile și astăzi.

Eliseu Dan s-a născut la 11/23 iunie 1859 în localitatea Susenii Bârgăului. Tatăl său a fost Ciril Dan, fiul lui Pavel Dan, născut la 20 martie 1821 în localitatea Josenii Bârgăului. Ciril Dan a încetat din viață la 11 aprilie 1893 în localitatea Susenii Bârgăului. Mama lui Eliseu Dan a fost Maria Buta, născută la 12 iulie 1826 în localitatea Mijlocenii Bârgăului. Aceasta a încetat din viață la 16 februarie 1906 în localitatea Susenii Bârgăului. Ciril Dan a studiat la Institutul militar din Năsăud. Timp de 17 ani a fost în serviciul militar ajungând la gradul de sergent major. După desființarea în anul 1851 a Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud, Ciril Dan a ocupat mai multe funcții administrative. În perioada absolutismului habsburgic a fost primar și notar, apoi a fost cancelist (funcționar) la Pretura din Prundu Bârgăului. Eliseu Dan provenea dintr-o familie numeroasă. El a avut trei frați și șase surori, dintre care în anul 1913 trăiau un frate și trei surori.

În anul 1864 Eliseu Dan și-a început studiile la Școala comunală (Gemeindeschule) Susenii Bârgăului. Aici l-a avut ca învățător pe Gavril Bondriș. Școala era construită din lemn și se afla în capătul din jos al satului Susenii Bârgăului pe ulița Orbăneștilor. În anul 1865 a urmat cursurile Școlii triviale din Prundu Bârgăului, unde l-a avut ca învățător pe Simion Rus. Predarea obiectelor de studiu se făcea în limba germană. Elevii nu aveau voie să vorbească în școală și în afara acesteia decât în limba germană. Elevul care vorbea românește trebuia să poarte ca pedeapsă pe stradă și în școală o tablă de hârtie pe care era desenat un măgar. În anul 1866 s-a înscris la Școala normală (primară superioară) din Năsăud. După absolvirea acesteia, în anul 1870 a intrat la Gimnaziul din Năsăud pe care l-a absolvit la 2 iulie 1878. În același an, 1878, a început să audieze cursurile Seminarului teologic ortodox din Sibiu pe care l-a absolvit în luna iunie 1881. Pentru a se putea susține material la Seminarul teologic ortodox de la Sibiu în timpul după amiezelor a lucrat la o cancelarie avocațială, la cancelaria Asociației Transilvane pentru Cultura și Literatura Poporului Român și la cancelaria directorului seminarului. La 16 martie 1882 a susținut examenul de calificare ca învățător la Sibiu. În perioada 1 septembrie 1881 – 1 septembrie 1882 a lucrat ca diurnist (funcționar) la Judecătoria regală din Prundu Bârgăului, iar în perioada noiembrie 1882 – iunie 1883 la Cartea Funciară din Năsăud, comisar cadastral fiind Peter Károly. În intervalul 20 septembrie 1883 – 10 decembrie 1883 a lucrat din nou ca diurnist la Judecătoria regală Prundu Bârgăului. În perioada 1 decembrie 1883 – 1 septembrie 1884 a lucrat ca și cancelist (funcționar) la Exactoratul Consistoriului arhidiecezan ortodox din Sibiu.

În perioada septembrie 1884 – septembrie 1897 a activat ca și învățător la Școala trivială[368] Prundu Bârgăului. La 30 septembrie 1886 a susținut examenul de limbă maghiară înaintea Comisiei din Cluj. Ca învățător a făcut parte ca membru ales din diferite organisme protopopești și parohiale. La 10 februarie 1889 s-a căsătorit cu Maria, fiica preotului ortodox Ion Branca din Maieru, născută la 30 iulie 1872. Împreună cu aceasta a avut 11 copii, din care în anul 1913 trăiau șapte copii: Traian, născut la 3/15 mai 1890, în anul 1913 locotenent în Regimentul 4

[368] Numită astfel de la învățământul trifurcat, accentul fiind pus pe studierea a trei discipline, scris, citit și socotit.

grăniceri austro-ungar, Adrian, născut la 16/28 august 1892, în anul 1913 de meserie mecanic și electrician, Aurelian, născut la 1/13 iulie 1894, în anul 1913 de meserie măsar artistic[369], Felicia, născută la 5/17 septembrie 1899, Flaviu, născut la 6 aprilie 1901, în anul 1913 elev în clasa a VIII-a la liceu, Viorel, născut la 8 aprilie 1905, în anul 1913 elev în clasa a IV-a la liceu[370] și Zoița, născută la 24 mai 1907, în anul 1913 elevă în clasa a II-a la Școala civilă Bistrița[371].

În luna decembrie 1893 Eliseu Dan a fost suspendat de către autorități până în octombrie 1894, pe o perioadă de 13 luni, datorită unei adeziuni publicată în procesul Replicii și a implicării în mișcarea memorandistă, primind doar o treime din salariu. Din această sumă a trebuit să-și susțină familia, precum și părinții, în total opt persoane. În luna septembrie 1897 s-a pensionat având o pensie lunară de 500 de coroane. După pensionare ar fi putut trece în România, unde avea asigurat un post bine retribuit de secretar II la un institut financiar, dar nu a făcut acest lucru. La îndemnul locuitorilor din Susenii Bârgăului, dar și pentru că atunci se prevedea ca preoții să primească un ajutor de la stat, congrua, Eliseu Dan a candidat la postul de preot în comună, care era vacant după încetarea din viață în luna martie 1897 a fostului preot ortodox Ion Orban. La 1 februarie 1898 a fost ales ca preot, la 22 martie 1898 a fost hirotonit preot de către Miron Romanul, iar la 6/8 aprilie 1898 a fost introdus ca preot în comuna Susenii Bârgăului de către protopopul ortodox Simion Monda. În timpul activității sale ca preot, în perioada 1898-1899 s-a construit biserica, iar în anul 1906 școala din Susenii Bârgăului.

Construcția bisericii și a școlii a costat 5000 de coroane, bani obținuți de la Primăria comunei Susenii Bârgăului din veniturile pădurilor grănicerești. Cel care a obținut fondurile necesare construcției a fost Eliseu Dan. Ca administrator al parohiei acesta a intervenit în anul 1890 prin contele Eugen Lázar, cu care era prieten și care era președintele Asociației de vânătoare de pe Valea Bârgăului, la ministrul maghiar al agriculturii, Bethlen Andras, care era ginerele lui Mocsony, obținând suma de 6000 de florini din venitul pădurilor grănicerești în scopul construirii unei biserici. Acesta a fost primul ajutor pentru biserici acordat de către primării din veniturile pădurilor grănicerești. În timpul funcționării ca preot a lui Eliseu Dan s-a creat un fond parohial și o reuniune de înmormântare.

În anul 1890 Eliseu Dan a fost ales membru în Adunarea municipală a Comitatului Bistrița-Năsăud[372], iar în această calitate a participat la Expoziția din București din anul 1906. Eliseu Dan a fost ales membru în Comisia permanentă[373], în comisiile economică comitatensă și cercuală, Comisia de drum, Comisia de 8, Comisia pentru darea pentru pământ[374] și în Comitetul fondurilor grănicerești năsăudene[375]. Eliseu Dan a făcut parte din mai multe deputațiuni trimise la diferiți miniștrii în probleme de interes public. Pentru realizările sale Eliseu Dan a fost distins la 10 aprilie 1913 cu meritul de a purta brâu roșu[376]. Mulțumindu-i pentru meritul acordat, Eliseu Dan îi scria la 18 aprilie 1913 mitropolitului ortodox al Transilvaniei arătând că „am lucrat și am făcut pentru neam și biserică atât cât am putut – la tot cazul mai mult decât mulți fii ai neamului și bisericii noastre care se află în situații cu mult mai favorabile decât mine. Am fost și voi rămâne până la moarte un fiu înflăcărat al neamului și bisericii mele și vă promit că și de aici

[369] Tâmplar de mobilă de stil.
[370] Liceele erau de două feluri: inferioare cu patru clase şi superioare cu opt clase.
[371] Cinci băieți și două fete.
[372] Legea XLII din 1870 prevedea organizarea unităţilor administrativ-teritorială după sistemul municipal. Comitatele erau considerate municipii de sine stătătoare cu drept de autoadministrare. La nivelul acestor municipii autoritatea era exercitată de către Comisia municipiului. Prin Legea VI din anul 1876 s-au introdus comitetele administrative (numite şi comisii administrative) care erau de fapt cele mai importante organisme din comitat. Ele funcţionau teoretic în cadrul comisiilor municipale, dar erau practic autonome, putându-se sustrage controlului acestora.
[373] Adunarea (sau Congregaţia) comitatensă se întrunea de două ori anual, primăvara şi toamna. Între şedinţele acesteia competenţele erau exercitate de o Comisie permanentă.
[374] În cadrul Comisiei municipale funcţionau comisiile menționate.
[375] Fondurile şcolare grănicereşti erau administrate de Comitetul administrativ cu atribuţii decizionale, care alegea o Comisie administrativă cu rol executiv.
[376] Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 17, ff. 156, 159, 160, 175.

înainte – după puterile mele – voi lucra la înaintarea neamului şi bisericii mele strămoşeşti şi voi lupta din răsputeri pentru apărarea limbii şi legii noastre vechi româneşti”[377]. În anul 1920 Eliseu Dan era membru al Asociaţiei Transilvane pentru Cultura şi Literatura Poporului Român şi membru în Consiliul de inspecţie al Băncii „Speranţa” din Prundu Bârgăului[378].

Eliseu Dan a desfăşurat o bogată activitate în toate domeniile vieţii publice. Viaţa sa constituie un exemplu demn de urmat şi de aceea acesta merită întreaga noastră preţuire şi atenţie.

[377] *Ibidem*, f. 156.
[378] *Ibidem*, f. 176.

Alexandru DĂRĂBAN,
„Plecarea” părintelui Teodor Lazăr din Sângeorz-Băi

Părintele Teodor Lazăr s-a născut la data de 18 martie 1906 în comuna Cuşma, din apropierea Bistriţei. A absolvit Academia Teologică Ortodoxă din Cluj la 23 iunie 1930[379].

În urma vacantării postul de preot în Sângeorz-Băi, odată cu plecarea preotului Sabin Truţia la Reteag la data de 28 august 1950, părintele Teodor Lazăr înaintează cererea pentru a fi numit în Parohia Ortodoxă din Sângeorz-Băi. Pentru acest post au mai candidat Victor Napău, preot în Miheşul de Câmpie, Valer Mureşan de la Cheia – Turda, Ioan Bondane din Bichigiu şi George Tabără din Sânmărghita, judeţul Someş.

În 28 ianuarie 1951, în prezenţa protopopului Iacob Chitul, s-a convocat adunarea credincioşilor din Sângeorz-Băi reprezentată de membrii Fălcaş Vasile, Mecicu Anton şi Filipoi Onisim, organizându-se concurs pentru ocuparea postul de preot rămas vacant. S-a votat cu buletine de vot, în urma cărora a fost declarat admis preotul Ioan Bondane. Opinia publică locală n-a fost de acord cu acest rezultat, întocmesc la data de 10 februarie 1951 un memoriu către Episcopie în care îşi exprimau susţinerea pentru părintele Teodor Lazăr. La data de 23 februarie 1951 Episcopia aprobă numirea părintelui Lazăr pentru postul de paroh din Sângeorz-Băi[380].

Slujirea părintelui s-a desfăşurat normal până în anul 1960 (în această perioadă construind o casă parohială în staţiune) când o parte dintre locuitori nu le-a mai convenit de preot.

Prima reclamaţie este adresată către Protopopiatul Ortodox, la data de 4 martie 1960, sub semnătura cetăţeanului Neamţ Mihăilă. Spun „sub semnătura” deoarece a fost scrisă ce cineva cu carte, cu un scris ordonat, caligrafic, iscălitura lui Neamţ Mihăilă având alte caracteristici (chiar eu am apucat să-l prind în viaţă), ştiind că nu avea decât patru clase. În rândurile ce urmează prezentăm acest memoriu:

Subsemnatul Neamţ Mihăilă din comuna Sângeorz-Băi, cu deosebită smerenie vă înaintez următoarea reclamaţiune contra d-lui preot paroh Lazăr Teodor din comuna Sângeorz-Băi rugându-vă să binevoiţi a lua măsuri urgente, după ce veţi analiza cele ce urmează:

Subsemnatul fiind om bătrân de 76 de ani, am făcut o mică economie de bani cu scop să-i am de <capital?>, ca să fie mai în siguranţă; în d-l părinte Lazăr ca păstor sufletesc am avut mai multă încredere ca în propria mea fată, i-am oferit în 1956 şi 1957 suma de 1.000 lei (una mie lei), ca d-l să mi-i păstreze, iar când voi avea nevoie de ei să mi-i restituie – 500 lei i-am dat în 5 iunie 1956 şi alţi 500 în iunie 1957.

La Sfânta Bobotează 1956 am cerut 500 de lei dar a motivat că nu are şi m-a amânat. La Boboteaza 1957 după ce-i mai dădusem 500 lei, am cerut suma întreagă de 1.000 lei, dar am fost pus iarăşi să aştept.

După ce i-am încredinţat toţi cei 1.000 de lei, eu primind pe lună o pensie de 108 lei şi cum stăteam în câmp cu vitele, am rugat pe d-l părinte Lazăr să-mi scoată pensia de la poştă, în care scop i-am dat buletinul meu de identitate şi astfel în două luni, domnia sa a ridicat pensia, aşa că în total am avut la d-l 1.200 lei.

Până aici toate au decurs normal, eu după cum am arătat, având deplină încredere în d-l părinte, ba mai mult în primăvara 1959 soţia susnumitului m-a tot rugat să-i dau nişte lână şi i-am dat aşa ca om şi ca respect 2 kg. lână fără pretenţie.

În vara anului 1959, având o datorie de 60 lei ca să plătesc un cal pentru că mi-a adus brânză de la munte, am cerut această sumă din capitalul meu, dar d-l părinte Lazăr mi-a spus franc că nu are bani şi să mă duc la băi să vând brânză şi să-mi achit datoria.

În toamna anului 1959, având de plătit impozite către stat 750 lei şi urmărindu-mă organele executorii fiscale, am cerut din nou banii, dar şi de data asta am fost refuzat şi îndrumat de d-l

[379] Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului (A.A.V.F.C.), Document III/73 – 1949.
[380] *Ibidem,* Documentul 690 – 373 din 23 februarie 1951.

părinte Lazăr ca să-mi vând vaca şi să-mi achit impozitele, ceea ce am fost forţat să o fac şi mi-am vândut vaca cu 700 lei.

La Bobotеaza 1960, din nou am cerut să-mi restituie banii, împreună cu ginerele meu care mă întreţine, dar d-l părinte Lazăr a început să se târguiască că o să-mi dea în rate câte 100 lei pe lună din cei 1.000 lei, de cele 200 lei scoase de la poştă nici n-a voit să ştie afirmând că să-mi pară bine că recunoaşte această sumă că nu am avut martori când i-am dat suma. Am cerut de la susnumitul să-mi dea în contul banilor 3-4 kg. cânepă mai mult că şi eu i-am dat gratis 2 kg. lână, dar am fost net refuzat şi la alţii a vândut cânepă primită de la oameni umblând cu Crucea.

Din cele arătate, văzând că părintele Lazăr nu este omul crezut de mine şi în loc să mă ajut cu cinstea lui, caută să mă speculeze în cel mai josnic mod, mi-a umplut sufletul de mâhnire şi le-am spus la coratori şi l-au ameninţat că îl vor reclama, astfel în ianuarie 1960 mi-a dat 100 lei, iar în 5 februarie încă 100 lei. Aceasta din urmă mi-a dat-o de faţă cu tovarăşul contabil Sima de la Sfatul Popular, punându-mă să semnez că am primit din capitalul de 1.000 lei pe care le-a recunoscut faţă de ginerele meu Oniga Nicolae anterior şi că a mai rămas o restanţă de 800 lei fără a aminti de cei 200 lei scoşi de la poştă pentru care este martoră factura poştală Coman Cătălina, iar în prezent datoria susnumitului faţă de mine este de 1.000 lei.

Tot în 5 februarie 1960, după ce mi-a dat ultima sută, m-a chemat cu el şi m-a băgat în Sfântă Biserică şi după ce a închis uşa, m-a luat în primire şi m-a beştelit şi m-a scrofărit cum i-a venit la gură, din epitetul „mocan", că toţi sângeorzenii sunt nişte mocani, m-a făcut bou şi prost şi câte ocări şi ameninţări pentru că i-am cerut banii şi l-am reclamat la coratori, că am crezut că va cădea toată biserica. L-am întrebat atunci că pentru ce nu m-a ocărât la sfat sau pe drum, nu în Sfânta Biserică şi d-l mi-a spus că acolo aveam martori, pe când aici suntem singuri şi atunci mi-am şi mai bine seama că susnumitul numai popă nu-i şi numai pe Dumnezeu nu-l slujeşte, dacă în casa Domnului se socoteşte fără martori. Când am ieşit din biserică eram năuc de cap, m-am ruşinat de insultele care mi le-a adus şi am avut pe cuvântul meu de om bătrân şi creştin, gânduri de sinucidere să mă arunc în Someş căci tocmai era povoi.

P. S. Protopop!

Acesta este părintele sufletesc al comunei Sângeorz-Băi şi aşa înţelege să-şi păstorească turma. Pe mine, ca om simplu, mă scârbeşte şi mă indignează această comportare şi atâta lăcomie, speculându-mi buna credinţă ce am ca faţă bisericească după menirea sa şi mi-e ruşine de mine şi de prostia mea de atâta încredere ca om dat părintelui Lazăr fără a cunoaşte omul din el.

Faţă de cele arestate rog pe P. S. Voastră să anchetaţi cazul, să luaţi măsurile canonice ce le veţi crede să impuneţi urgenta restituire a sumei de 1.000 lei ce-mi datorează, în caz contrar mă voi adresa justiţiei pentru delictul de înşelăciune căci dacă am făcut P. S. Voastre prima plângere, ca bun creştin am voit să cruţ Sfânta Biserică de un compromis atât de murdar prin activitatea reprezentantului ei în comună, preotul Lazăr, care nu se sfieşte de astfel de fapte nici în faţa oamenilor, nici în faţa lui Dumnezeu[381].

La data de 27 martie 1960 se întruneşte Consiliul parohial având în componenţă pe: Bulţa Ion, Hâruţa Ion, Pop Ion, Marica Iacob, Mecicu Anton, Ştеopoaie Alexandru, Hădărău Ioan, Pop Ion (altă persoană cu acelaşi nume), Hâruţa Ion (o altă persoană cu acelaşi nume), Miron Niculai, Mutu Ion, Ogâgău Alexandru şi Mecicu Emil. Consiliul parohial a luat în considerare problema ridicată de Neamţ Mihăilă, ajungând la concluzia că sunt de acord cu cele spuse de petiţionar, întocmind un memoriu pe care-l înaintează Protopopiatului Ortodox din Năsăud, în care se preciza că:

În urma morţii fulgerătoare a preotului Pop Ioan şi a neînţelegerilor părintelui Lazăr cu consiliul şi mai mult, mult de tot, comportările nejuste a părintelui Lazăr şi neduhovniceşti ne face, din nou, să apelăm la bunătatea dumneavoastră, aşa cum în luna decembrie 1959 şi în alte discuţii purtate cu noi prin care ne-aţi promis că veţi veni mai des pe la noi, acum venim noi hotărâţii şi în scris apelând la bunătatea dumneavoastră pentru rezolvarea litigiului dintre credincioşii din comuna Sângeorz-Băi şi părintele Lazăr şi anume:

[381] *Idem,* Memoriul adresat de Neamţ Mihăilă protopopului ortodox din Năsăud.

Părintele Lazăr în una din duminicile anului 1956 a predicat în amvon de contribuţia de 12 lei de persoană care a împlinit vârsta de 18 ani şi a repetat această problemă popularizându-le spunând că dacă se încasează susnumita sumă, el va efectua celebrarea unor slujbe ca: înmormântarea, botez, cununie, gratis, fără de nicio plată, consiliul a asigurat încasarea sumelor prevăzute în buget de 2 ani, dar şi părintele Lazăr încă a încasat drept plată câte 70 lei de înmormântare, botezul 10 lei şi cununia 50 lei, ne întrebăm unde este cuvântul părintelui Lazăr şi onoarea noastră în faţa credincioşilor care ne-au ales.

La fel, părintele Lazăr fiind chemat la o împărtăşire la o văduvă bolnavă bătrână acasă, a mers şi a împărtăşit-o, iar după terminare, fiul ei a întrebat pe d-l părinte cât costă osteneala, el a răspuns scurt 30 lei, pe care i-a şi încasat pe loc, mult nu trece, nici 3 săptămâni şi bătrâna moare, iar susnumitul a achitat pentru celebrarea slujbei de înmormântare suma de 70 lei.

La fel, coratorul a voit să se întrunească în şedinţe de lucru, dar părintele Lazăr a fost totdeauna contra şedinţelor spunând că nu e voie numai o şedinţă pe an.

Credincioşii din comună arată, cred precum şi d-voastră ştiţi, că biserica trebuie reparată, dar, deoarece părintele Lazăr face discordie în popor, nu vom putea niciodată ca să ajungem la fondurile necesare reparării locaşului Domnului care este o podoabă a credincioşilor.

Părintele Lazăr în loc de şedinţe planificate cu consiliul, ne întruneşte în piaţă ca târgoveţii şi ne instruieşte făcându-ne semn numai cu capul pentru a da de înţeles că el vrea ceva.

Tovarăşul Bulţa Ion, consilier parohial cu o vechime de cel puţin 12 ani în consiliu, făcând o propunere de curând părintelui Lazăr pentru a ne întruni la o şedinţă, chiar acum după moartea părintelui Pop Ioan, l-a ameninţat şi anume: Măi Ioane, ce rozi în mine atâta. Nu mă pune să chem binecuvântarea lui Dumnezeu peste tine (adică afurisenie), că nu vei mai vedea zi bună. Bulţa a răspuns: Părinte Lazăr, adevărul este liber.

Se pune întrebarea şi totodată vă întrebăm pe d-voastră se poate ca să se vândă scump sângele şi trupul Domnului Iisus Hristos când scrie clar: În dar vă dau, în dar să daţi! Nu cum face părintele Lazăr şi mai mult să încolţească sămânţa în aria credincioşilor din Sângeorz-Băi dacă păstorul (semănătorul) aruncă sămânţa numai în piatră şi nu în pământ bun care să rodească, mai mult de când păstoreşte în această parohie a fost lepădată biserica de sute de credincioşi trecând la diferite secte religioase ce s-au încuibat în această comună, răspunsul este clar şi vine de la sine. Nu-i de vină turma că se risipeşte, ci păstorul ei.

În continuare putem să arătăm că li vechile consilii parohiale, tot din cauza părintelui Lazăr, au demisionat, caz concret pe care îl puteţi ancheta.

Multe ar fi de scrie aşa cum arată cuvintele Domnului, dar nu le arătăm aici deoarece credem că şi d-voastră ştiţi cazuri concrete în toate parohiile unde părintele Lazăr le-a păstorit numai cu cinste, nu le-a scos la capăt, întrebăm: unde sunt roadele lui?

Aşa spune Domnul: Voi sunteţi sarea pământului, iar sarea dacă-şi pierde gustul, vina dată afară.

P. S. Protopop, multe ar fi de spus, dar credem că dau destulă dovadă comportările nejuste a susnumitului şi totuşi ca completare anexăm în original memoriul depus nouă şi unul d-voastră a credinciosului Neamţ Mihăilă pentru a întări cele arătate de noi până aici, iar dacă este nevoie vă mai depunem câte vreţi, dar nu am face prea mare fierbere în popor, fiind şi Sfântul Post al Patimilor Domnului Iisus.

Vă rugăm ca în cel mai scurt timp să analizaţi situaţia parohiei noastre şi să luaţi urgente măsuri pentru a ne ajuta pe noi cât şi întreaga turmă drept credincioasă pentru a nu se risipi.

Noi, consiliul parohial, în numele credincioşilor cerem cu HOTĂRÂRE schimbarea părintelui Lazăr din comuna noastră şi a ne trimite de urgenţă părinte sufletesc care să poată face faţă sarcinilor măreţe atât faţă de oameni, cât mai mult faţă de Dumnezeu, aşa cum spune Domnul: eu sunt păstorul cel bun, păstorul cel bun sufletul şi-l pune pentru oi.

Deci, încă odată, accentuăm şi vă rugăm în numele credincioşilor şi spre lauda lui Dumnezeu a ne soluţiona cele cerute de noi în cât mai scurt timp, fără a fi siliţi a ne adresa forurilor superioare sau,

în caz contrar, să fim siliţi a face alte samalvonicii spre dauna bisericii şi bucuria ereticilor din comună.

În concluzie, aşteptăm cu încredere rezolvarea paşnică şi favorabilă a micului nostru memoriu[382].

În data de 18/19 aprilie 1960, orele 20,45 este convocată şedinţa Consiliului parohial fiind prezenţi părintele protopop Adrian Peter, secretarul protopopesc Liviu Rusu şi membrii consiliului parohial, precum urmează: Hădărău Ioan, Marica Emil, Ogâgău Alexandru, Bulţa Ion, Hâruţa Ion, Pop Ion, Pop Ion (Loginău), Marica Iacob, Hâruţa I. Alexandru, Mecicu Anton, Miron Nicolae.

Ordinea de zi a şedinţei a fost cercetarea plângerii consiliului parohial contra preotului Lazăr Teodor, cercetare ordonată de Episcopia Ortodoxă din Cluj.

În prima parte a şedinţei s-a citit ordinul Episcopiei şi cele două reclamaţii de la dosar de către protopopul Adrian Peter.

S-a întrebat apoi dacă vreunul din cei prezenţi şi citiţi ca semnatari ai memoriului care n-a semnat memoriul şi nu recunosc cele înscrise în el. La această întrebare, unul dintre consilieri cu numele de Pop Ion a Iovului răspunde că el n-a semnat reclamaţia, fiind bolnav, dar l-a semnat soţia lui. S-a mai pus aceeaşi întrebare încă de trei ori, nu au mai dat nimeni niciun răspuns înţelegându-se că ceea ce au semnat era acelaşi lucru cu cele afirmate în unanimitate de toţi. Au fost întrebaţi reclamanţii dacă mai au ceva de completat sau îşi retrag o parte din acuze, răspunzând că nu au nimic şi îşi susţin integral plângerea.

După aceea s-a dat cuvântul părintelui Lazăr Teodor care susţinea că *nu recunoaşte ca vreodată să fi cerut plată pentru Sfânta Împărtăşanie, n-a cerut de la nimeni niciodată, acestea erau acuzaţii tendenţioase, dacă s-a întâmplat vreodată să fi fost chemat la un bolnav pentru a-i administra Sfintele Taine şi mi s-a cerut să-i fac şi alte rugăciuni, dacă mi s-a oferit o sumă oarecare sau altă retribuţie, am primit-o, dar pentru rugăciuni făcute în afară de mărturisire şi împărtăşire. În legătură cu cazul citat, că a cerut 30 lei, declar că n-a cerut, am fost întrebat să poftesc pentru rugăciunile făcute, am răspuns cât vrei, mi-a oferit 25 lei, am spus că e prea mult şi cel ce mi-a oferit banii, fiul bolnavei, a insistat să primesc această sumă pentru că el vrea să mă cinstească, când a murit femeia respectivă am făcut înmormântarea şi nu mi-a plătit nici 50 de bani.*

În ceea ce priveşte chestiunea cu Bulţa Ion, am observat că Bulţa Ion poartă ură pe mine din anul 1953 de când s-a făcut alegerea pentru Consiliul parohial. Fiindcă n-a fost ales atunci în Consiliul parohial, a înaintat reclamaţie la Împuternicitul Cultelor care, întrebându-mă că de ce nu l-am ales în Consiliul parohial, i-am arătat motivele pentru care n-a fost ales şi mai mult împuternicitul n-a insistat să revenim asupra alegerilor, găsind motivul just anume că Bulţa Ion întotdeauna când în şedinţele Consiliului parohial se cerea să se îndeplinească şi respecte ordinele venite de la Episcopie ca: introducerea pangarului în biserică, introducerea contribuţiei benevole a credincioşilor, era împotrivă. În ziua de Paşte a anului 1956, când am ieşit de la vecernie, Bulţa Ion a căutat să facă agitaţie în popor spunând că eu schimb datinile bisericii (greco-catolice, s.n.) cu datini ortodoxe şi vreau să-i fac ortodocşi. Bulţa Ion, mereu agită şi a agitat pe mai mulţi credincioşi împotriva mea pentru motivul că m-am născut ortodox şi sunt ortodox şi dânsul nu vrea să se facă ortodox. Cu ocazia vizitei P. S. Episcop Teofil în Sângeorz, când P.S. Sa a făcut observaţie cântăreţului Cristurean Alexandru pentru ce nu cântă şi cu „Duh", eu iarăşi am fost acuzat de Bulţa şi consorţii că vreau să-i fac cu forţa ortodocşi şi că P.S. Sa a fost pus la cale de mine de a făcut observaţia cântăreţului. La scurt timp, după aceea, în timp ce se făceau pregătirile pentru sfinţirea bisericii din Ilva-Mică, la care a fost invitat şi corul bisericii din Sângeorz, fiindcă coriştii au făcut probe în biserică pentru a da răspunsuri în terminologia ortodoxă, la terminarea Sfintei Liturghii dintr-o Duminică, Bulţa Ion şi încă câţiva membri din consiliul parohial mi-au făcut observaţie că de ce dau voie să se facă probe în biserică şi răspund la Sfânta Liturghie aşa cum au răspuns, adică în terminologia ortodoxă. Am răspuns: e ordinul superior şi nu discutăm şi am plecat din biserică.

[382] *Idem,* Memoriul Consiliului parohial ortodox Sângeorz-Băi adresat Protopopiatului Năsăud.

Consilierii care au fost în biserică nu ştiu chiar tot, dar o parte din ei în frunte cu Bulţa Ion, în mijlocul drumului, au discutat cu patimă în această problemă şi a spus „acum ori niciodată, ori noi, ori popa[383].

În urma şi a altor acuzaţii nejuste pe care ni le-a adus Bulţa Ion şi dacă va fi nevoie le voi arăta şi pe acelea din seara zilei de 27 martie, când am întrebat pe Bulţa Ion că ce tot are cu mine de nu-mi dă pace, că am văzut de multă vreme. „Te rog lasă-mă în pace, sunt preot, să nu te binecuvântez, atât" şi am plecat. Despre afurisenie n-a fost vorba. În ceea ce priveşte înmulţirea sectarilor, nu din cauza purtării mele necorespunzătoare se înmulţesc, avem date statistice pe fiecare an de când sunt venit în Sângeorz şi se poate observa că numărul trecerii la sectari în timpul pastoraţiei mele a scăzut faţă de numărul trecerilor dinainte de a veni eu. Este adevărat că în fiecare an trec de la noi la sectari, dar şi de la sectari la noi. Numărul mare de sectari care este în majoritate există, când am venit eu în Sângeorz şi curentul de trecere la sectari în 1950-1951, adică îndată după venirea mea la Sângeorz, era foarte accentuat, ceea ce denotă că pregătirea pentru trecerile la sectari am moştenit-o de la înaintaşi[384].

În ceea ce priveşte acuzaţia în legătură cu încasarea de stole obligatorii şi de la cei care plăteau contribuţia este tendenţioasă. Stole obligatorii nu s-au încasat, ci în conformitate cu dispoziţiile Patriarhiei în legătură cu această problemă, ofrandele au fost primite fără să fie solicitate.

În problema schimbării cerute de Consiliul parohial: Consiliul parohial în această problemă nu reprezintă voinţa întregului popor credincios din parohia Sângeorz-Băi.
În legătură cu ţinerea şedinţelor, nu-i adevărat că aş fi spus că nu-i voie numai o singură dată pe an. Numai adunarea generală am spus că se ţine o dată pe an[385].

Bulţa Ion a declarat: *la început când a venit părintele Lazăr, s-a prezentat în comuna noastră chiar la mine, n-am fost acasă şi după ce s-a mutat la noi, am prins legătura laolaltă şi am fost cel mai bun curator, eu am stat la dânsul până la timp şi dacă am văzut că nu ne mai putem înţelege, dânsul a spus cum să ne scuturăm de Bulţa Ion? A cerut schimbarea mea. Şi m-a schimbat bine. <M-am scuturat de Bulţa Ion şi Nicolae Ion, fost curator, şi acuma să ne putem scutura şi de fătul>. Şi s-a scuturat de noi şi în timp de 4 ani de zile de când am fost curator şi nici n-am fost amator ca să fiu, atunci s-a făcut contribuţia din partea credincioşilor şi nu după cum a spus părintele că n-am vrut să scot contribuţia. Contribuţia s-a încasat în timp ce eu eram curator şi de când sunt s-a continuat şi n-am putut-o încasa regulat din pricina părintelui Lazăr, că au spus credincioşii că nu pot plăti şi contribuţie şi stole. Pentru că părintele a publicat în amvon că cine plăteşte contribuţia nu va plăti stole, ori încasând stole n-am putut încasa contribuţia. Dânsul a spus nouă <n-aveţi grija oamenilor că dacă ne luăm după oameni nu facem nimica>. Eu am obiectat că părintele Lazăr schimbă obiceiurile pentru că n-a ţinut Evanghelia în ziua de Paşti s-o sărute oamenii, ci a aşezat-o pe masă şi nu numai am spus aceasta, ci tot poporul. Cantorul a cântat cu <Doamne îndură-te spre noi> pentru că diaconii Sfintei Episcopii, care au fost întrebaţi înainte de venirea P.S. Sale, că noi îl întărâtăm pe cantor să cânte <Doamne îndură-te spre noi>, dar noi n-am avut vorbă de problema aceasta.*

Nu-mi aduc aminte şi ştiu precis că n-am vorbit de rău de ortodocşi sau împotrivă deoarece şi eu sunt ortodox. Avem ură reciprocă[386].

Întreg Consiliul parohial declară că deşi a fost rugat părintele Lazăr să ţină şedinţe în problemele bisericeşti locale, a refuzat.

Ogâgău Alexandru a declarat că din cauza stolelor exagerate luate de preot credincioşii au trecut la sectari.

Consilierul Mecicu Anton a declarat că neînţelegerile între consilieri şi preot au reieşit din motivul că *noi propunem unele probleme, iar părintele Lazăr nu era de acord şi astfel, mereu, ajungem la certuri, neînţelegeri. De exemplu alegerea casierului*[387].

---

[383] *Ibidem.*
[384] *Ibidem.*
[385] *Ibidem.*
[386] *Ibidem.*
[387] *Ibidem.*

Consiliul parohial, în unanimitatea, a declarat că dacă nu pot ajunge la înţelegere paşnică cu părintele Lazăr, îşi dau demisia toţi din funcţiunea de consilieri. Aşa au făcut şi majoritatea consilierilor din vechiul consiliu, a susţinut consilierul Mecicu Anton.

Părintele Lazăr Teodor a adus documentaţia susţinând că actele de la arhivă dovedesc că nu majoritatea din foştii consilieri şi-au dat demisia, numai o parte din ei.

Părintele Lazăr a cerut ca membrii Consiliului parohial care au susţinut memoriul să aducă dovezi că în toate parohiile unde a mai funcţionat, a făcut acte necinstite.

Părintele protopop, în urma acestora, a pus în vedere Consiliului parohial că pot prezenta în decurs de trei zile, la sediul Protopopiatului Năsăud, declaraţii scrise şi semnate de mâna proprie pentru problema luării celor 30 lei la mărturisire şi cuminecare înscrisă în memoriu, precum şi a luării de stole celor ce au achitat contribuţiile, precum şi dovezile cerute de părintele Lazăr Teodor[388].

Şedinţa s-a încheiat după miezul nopţii.

Membrii Consiliului parohial s-au conformat celor hotărâte în şedinţă şi au adus, ca probe împotriva părintelui Lazăr, două declaraţii ale numiţilor Borgovan Ştefan şi Cordoş Alexandru, declaraţii date în 19 aprilie 1960.

Astfel, Borgovan Ştefan din Sângeorz-Băi declara că: *în toamna anului 1958 am chemat pe părintele Lazăr Teodor ca să mărturisească şi împărtăşească pe mama mea, fiind bolnavă, iar după terminare am întrebat pe părintele cu ce sunt dator, iar dânsul mi-a răspuns <sau 30 lei sau cât vrei>, iar eu i-am dat 30 lei fără ca să mai facă nicio astfel de rugăciune decât numai mărturisire şi împărtăşanie.*

După două săptămâni, murind mama, l-am chemat pe părintele de-am înmormântat-o, iar după înmormântare l-am întrebat pe părintele cât mă costă înmormântarea, iar părintele mi-a spus că 60 lei, iar eu nu i-am dat din motivul că ne-a spus consilierului parohial când i-am achitat cotizaţia, că dacă am achitat contribuţia nu mai plătesc înmormântare sau cununie.

Iar după o săptămână, m-am întâlnit cu părintele Lazăr pe drum şi mi-a cerut să-i plătesc înmormântarea, eu spunând părintelui că mi-a spus consilierul Ogâgău Alexandru, când i-am achitat contribuţia, că nu mai e de plătit înmormântarea, iar părintele mi-a răspuns că şi consilierul este un prost ca şi mine. Iar după câtva timp, din nou m-am întâlnit cu părintele Lazăr şi a spus că dacă nu-i dau bani sau musai să-i căpăluiesc nişte cartofi, iar eu i-am răspuns că ne-am achitat contribuţia şi nu mai sunt dator cu nimic[389].

Cordoş Alexandru declara că în toamna anului 1957: *am achitat suma de 48 lei, contribuţie întreagă. Tata fiind bolnav a murit şi am chemat pe părintele Lazăr să îl înmormânteze. După înmormântare, l-am întrebat cu cât sunt dator, căci noi am achitat contribuţia în întregime. Iar el, a răspuns că 70 lei. Iar noi ne-am înţeles cu părintele ca să-i dăm un metru de lemne uscate în preţul banilor. Iar el nu a fost mulţumit şi a mai cerut 20 lei, iar eu nu i-am mai dat, căci el a spus în biserică că cine plăteşte contribuţia nu mai trebuie să plătească înmormântare şi cununie*[390].

Totodată a mai fost anexată acestui dosar o nouă declaraţie a lui Neamţ Mihăilă care-şi menţinea cele expuse în memoriul adresat Protopopiatului în data de 4 martie 1960.

Analizând toate problemele dezbătute în şedinţa Consiliului parohial Sângeorz-Băi, protopopul ortodox al Năsăudului a înaintat procesul verbal cu cele discutate la data de 20 aprilie 1960, dar făcând şi unele constatări personale, Episcopiei Ortodoxe din Cluj şi cuprindea următoarele:

P. S. Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial

Urmare ordinului Episcopiei prin care ni se dispune a cerceta cele cuprinse în plângerea Consiliului parohial şi a credinciosului Neamţ Mihăilă din Sângeorz-Băi, cu supunere, alăturat înaintăm procesul verbal care cuprinde cele executate în ziua de 18/19 aprilie 1960 în legătură cu cele dispuse.

Din cele constatate ca şi concluzie personală a noastră reiese că părintele Teodor Lazăr, cu rea intenţie, a fost reclamat de Consiliul parohial. Fapt cert ce stă la baza actualei situaţii din Sângeorz-Băi este că nu există o strânsă colaborare între Consiliu şi preot.

---

[388] *Idem,* Procesul verbal al şedinţei Consiliului parohial Sângeorz-Băi din 18/19 aprilie 1960.
[389] *Ibidem.*
[390] *Ibidem.*

După părerea noastră, este adevărat faptul că părintele Teodor Lazăr este oarecum sabotat din principiu, că este vechi ortodox şi care tensiune, se pare după toate probabilităţile, să fie întreţinută şi de preotul <nerevenit> cu domiciliul în Sângeorz-Băi (Buga).

Unele greşeli de tactică pastorală a săvârşit şi părintele Teodor Lazăr şi aceasta o concludem că n-a menţinut legătura strânsă cu Consiliul parohial şi prin aceasta a lezat onoarea consilierilor la care sângeorzenii ţin foarte mult.

Cele în legătură cu Neamţ Mihăilă, conform declaraţiei pe care am solicitat-o din nou în faţa preotului şi Consiliului parohial de susnumitul, corespunde realităţii şi restituirea sumei trebuie să se facă neîntârziat, de altcum aceasta a fost recunoscută şi de părintele Lazăr Teodor.

Faptul că pentru această întâmplare preotul a fost dus în faţa Sfatului şi Miliţiei, după părerea noastră, se datoreşte celor două cauze

1. Că părintele Lazăr Teodor a greşit integral în această problemă pe motiv că nu trebuia să se suplinească CEC-ului, iar dacă totuşi a făcut-o, să fi restituit suma la prima cerere.

2. Această slăbiciune sau greşeală zisă, a fost exploatată de duşmanii arătaţi mai sus până la extrem.

După părerea noastră, situaţia normală şi paşnică ar putea fi restabilită, fie prin dizolvarea Consiliului parohial care a declarat că dacă părintele Lazăr nu va fi transferat ei îşi dau în întregime demisia, fie prin atribuirea problemelor administrative noului preot care va fi numit la Parohia II Sângeorz-Băi şi astfel părintele Lazăr Teodor ar fi scutit de majoritatea acuzelor pe care i le aduce Consiliul parohial.

Le-am atras atenţia, atât Consiliului parohial, cât şi preotului, că ne găsim în perioada de consolidare al marelui act al reunificării şi că să nu asculte şoaptele celor rău voitori, ci să fie pătrunşi toţi de înalta dragoste creştină care te face să treci cu vederea toate greşelile semenilor şi că adevărata iubire şi stare fericită nu poate fi ajunsă decât prin bună înţelegere şi pace.

Am îndrumat Consiliul parohial la colaborare şi respect faţă de preot[391].

La data de 21 aprilie 1960 arhiepiscopul Clujului Î.P.S. Teofil dă o rezoluţie însărcinând pe vicarul Goşescu să examineze şi să dea îndrumările necesare părintelui Lazăr Teodor şi Consiliului parohial pentru pacificarea credincioşilor din Sângeorz-Băi[392].

Totuşi au fost credincioşi care l-au sprijinit pe părintele Lazăr Teodor. Aceştia au întocmit un memoriu pe care l-au trimis Episcopiei la data de 23 aprilie 1960. În memoriu se semnala că:

Mai jos semnaţii credincioşi ai bisericii din comuna Sângeorz-Băi şi o parte dintre noi toţi foşti coratori ai bisericii şi mai înainte, şi în timpul de când este în comuna noastră părintele Lazăr Teodor, vă rugăm să binevoiţi a ne da ascultare acuzaţiilor neadevărate ce auzim că le-au adus părintelui Lazăr coratorii de astăzi. Aceste sunt în cea mai mare parte un denunţ la rău de către trei-patru dintre ei, care au o ură personală împotriva părintelui Lazăr şi care nici acuma şi nici mai înainte n-au contribuit cu nimic la susţinerea bisericii. Ba din contră, şi atunci când am fost noi coratori au luptat şi au îndemnat pe oameni să nu dea nimic pentru întreţinerea bisericii. Şi acuma când s-au colectat bani pentru susţinerea bisericilor sărace din ţară au fost contra.

Părintele Lazăr, de când este în comuna noastră, şi-a făcut datoria de părinte sufletesc foarte conştiincios şi fără abateri. Părintele Lazăr într-una s-a ostenit pentru bunul mers al bisericii noastre.

Semnează: Sfrângeu Anton, Nicolae Emil, Alexi Terente, Berci Ioan, Spaimoc Alexandru, Lazăr Leon, Lazăr Anton, Moldovan Solomon, Sfrângeu Ioan şi Emil Gh. Marica[393].

În data de 3 mai 1960 a avut loc Permanenţa Consiliului Episcopal Ortodox din Cluj. Printre alte probleme curente a fost dezbătută şi cazul de la Sângeorz. În urma acestor dezbateri s-a transmis protopopului din Năsăud rezultatele şi sarcinile ce trebuia să le îndeplinească în legătură cu această problemă, după cum urmează:

---

[391] *Idem,* Documentul nr. 319/1960.
[392] *Ibidem.*
[393] *Idem,* Documentul nr. 2512/29.04.1960.

Din declaraţiile unor credincioşi din Parohia Sângeorz-Băi rezultă, fără îndoială, faptul că părintele Lazăr Teodor din acea parohie are urâtul obicei să ia plată şi pentru serviciul pe care-l face împărtăşind cu Sfintele Taine pe cei bolnavi.

Chiar dacă în parohie a existat acest obicei, interzicem cu desăvârşire preotului Lazăr Teodor ca şi altor preoţi chiar şi să primească plată pentru serviciul de a mărturisi şi cumineca bolnavii la patul lor de suferinţă.

Pentru că părintele Lazăr nu a avut şi până acum această sensibilitate duhovnicească, îl mustrăm şi îi veţi aduce la cunoştinţă în scris.

De asemenea suntem adânci mâhniţi de felul cum părintele Lazăr Teodor a înţeles să rezolve obligaţiile pe care le are faţă de credinciosul Neamţ Mihăilă, şi-l dojenim pentru aceasta, obligându-l totodată ca în termen de 8 zile să restituie banii pe care i-a primit spre păstrare de la Neamţ Mihăilă. P.C. Voastră veţi binevoi a urmări şi a ne raporta de executarea acestei dispoziţii.

Pe lângă îndrumările pe care le-am dat părintelui Lazăr Teodor cu ordinul nostru prin act separat, îl invităm să ţină şedinţe cât mai dese cu consilierii parohiali la casa parohială şi toate problemele ce interesează bunul mers al parohiei să le dezbată în aceste şedinţe ale consiliului.

Pe membrii Consiliului parohial din această parohie îi sfătuim să aibă atitudine categoric ortodoxă, dând şi prin aceasta pildă bună celorlalţi credincioşi.

Dacă vreunul şovăieşte în sentimentele sale faţă de unificarea religioasă, să fie sfătuit părinteşte, iar dacă niciun sfat de acest fel nu-i convingător, un astfel de consilier este mai curând o piedică în calea unificării, decât un sprijin.

Trebuie să se ştie că preotul, şi în ceea ce interesează opera de consolidare a unificării, se sprijină mai întâi pe colaborarea consilierilor parohiali. Dacă consilierii parohiali nutresc, însă, alte sentimente, în loc să fie sprijin devin piedici şi păcătuiesc prin aceasta faţă de oameni, dar păcătuiesc, mai ales, faţă de Dumnezeu, faţă de care s-au legat prin jurământ că vor fi credincioşi şi supuşi dispoziţiilor mai înalte.

Aşadar, P.C. voastră, aducând acestea la cunoştinţa membrilor Consiliului parohial din Sângeorz-Băi, îi veţi invita la colaborare deplină cu preotul lor, ca mână în mână cu toţii laolaltă, pe teren moral-religios, ca şi pe cel administrativ-economic[394].

Au mai apărut unele reacţii din partea unora dintre cei veniţi în staţiune, dând ca exemplu pe muncitorul ceferist Marinescu D. Mişu, epitrop şi casier al parohiei Dumbrava, raionul Cricov, regiunea Ploieşti, aflat la tratament în staţiune în perioada 26 februarie -17 martie 1960. Acesta a trimis un memoriu P.S. Episcop din Cluj în care menţiona următoarele:

În tot timpul şederii mele în staţiune am luat parte, regulat, la toate sfintele slujbe ce s-au oficiat în biserica Sfântul Nicolae (fostă greco-catolică).

Am fost foarte mulţumit de cum îşi practica misiunea preotul Lazăr Teodor şi mai ales predicile sfinţiei sale, care erau bine documentate şi pline de dinamism.

Dar am putut face şi constatări care m-au durut nu numai pe mine, ci şi pe alţi colegi de staţiune care, şi dânşii, veneau regulat la biserică.

Din dragoste faţă de biserica noastră creştină ortodoxă, eu am învăţat încă din copilărie să cânt la strană.

Participând regulat la sfintele slujbe din biserica din Sângeorz-Băi, am cerut şi eu voie cântăreţilor să cânt antifonic cu dânşii în strană. Antifonic, pentru că ei cântă numai pe melodiile greco-catolice, iar eu le cunosc pe cele ortodoxe.

Spre surprinderea mea, cei patru cântăreţi (doi oficiali şi doi facultativi) nu mi-au dat voie să cânt. Cu mare greutate le-am furat vreo două cântări, contrar voinţei lor. Acest monopolism de strană m-a indignat foarte mult, atât pe mine cât şi pe ceilalţi colegi cu care venisem împreună.

P. S. Episcop, eu afirm că este destul de dureros ca după aproape 12 ani de la revenirea bisericii greco-catolici la sânul bisericii mame sub înţeleapta păstorire a P. F. Iustinian, patriarhul ţării noastre, să persiste şi acum această intransigenţă moştenită de la greco-catolici.

Îmi iau permisiunea de a vă face şi alte remarci:

[394] *Idem,* Documentul nr. 2371/1960.

- Utrenia nu se începe cu exapsalmii;
- În loc de <Doamne miluieşte> se cântă <Doamne îndură-te spre noi>, în loc de <Duhul Sfânt> se zice <Spiritul Sfânt>.

Pe mine nu m-a şocat prea mult aceste diferenţe de formă în exprimare pentru că ştiu că în fond este acelaşi lucru, dar faptul că acei cantori sunt atât de încăpăţânaţi, lasă de dorit.

În ziua de 9 martie am luat parte la slujba de înmormântare a răposatului preot Ion Pop. Prohodul a fost cântat de un sobor compus de circa 3 preoţi. Totul s-a cântat şi s-a făcut după ritualul greco-catolic. Cei câţiva preoţi ortodocşi n-au rostit niciun fel de cântare, din cauză că nu li se dădea rând şi nici nu se puteau – desigur – armoniza cu melodiile catolice.

Faţă de cele expuse până aici, cu plecăciune vă fac următoarea rugăminte: având în vedere că în staţiunea balneară Sângeorz-Băi vin bolnavi şi vizitatori din toate colţurile ţării şi mulţi din ei au dragoste de a participa şi chiar a cânta la sfintele slujbe din Duminici şi Sărbători, vă rog a da dispoziţie părintelui paroh să pună în vedere greco-catolicilor pentru a îngădui celor ce vor şi ştiu să cânte la strană, dând slavă lui Dumnezeu.

Eu găsesc că e cel mai nimerit ca între noi ortodocşii şi cei reveniţi la sânul bisericii mame să existe o frăţietate curat creştinească şi nicidecum o animozitate, aşa cum au manifestat cantorii despre care v-am vorbit.

În speranţa că P. S. Voastră veţi lua măsurile de rigoare şi veţi îndrepta aceste abateri cu părintească dragoste, vă rog să primiţi respectuoasele mele plecăciuni[395].

N-au trecut decât două luni pentru că părintele Lazăr a trebuit să părăsească parohia în care a păstorit atâţia ani. La data de 10 iulie 1960, conform dispoziţiilor Episcopiei[396], a avut loc predarea-primirea treburilor parohiei Sângeorz-Băi, fiind de faţă părintele protopop Adrian Peter, secretar Liviu Rusu, părintele Lazăr Teodor, predător, părintele Vasile Prahase, noul titular, preotul Valerian Olaru şi primul epitrop Şchiopul Teodor. Acest fapt a fost transmis către Episcopie menţionându-se că au fost instalaţi preoţii Olaru Valerian şi Prahase Vasile. Se menţiona că *instalarea s-a făcut într-o formă festivă, cei doi preoţi fiind îndrumaţi precum şi poporul la frăţească colaborare, dragoste adânc creştinească, pentru ca să fie folositori credincioşilor ca adevăraţi păstori şi luminători în fruntaşa parohie Sângeorz-Băi*[397].

După aceste probleme pe care le-a avut părintele Lazăr, după comportamentul avut de coratori faţă de dânsul, se spune de către bătrânii Sângeorzului, că unii dintre ei au avut mari probleme de sănătate, chiar şi urmaşii lor. Totodată, din mărturisirile unora, părintele Lazăr ar fi vrut să se stabilească definitiv în Sângeorz, având deja adunat materialul pentru construirea casei. Ba mai mult, nu peste mult timp, s-a iscat un mare incendiu în Sângeorz în urma căruia au ars multe case. Lumea a tras concluzia că acest lucru s-ar fi datorat purtării necuviincioase, de ce nu *dure*, a unora dintre sângeorzeni faţă de părintele Lazăr.

O *contribuţie* importantă la aceste maşinaţiuni împotriva părintelui au avut-o şi cadrele de nădejde comuniste care se instalaseră odată cu noul regim instalat de *fraţii noştri de la răsărit" care „atâta fericire ne-au adus*.

După aceste probleme, s-a transferat în parohia Vişeul de Sus, la schimb cu părintele Valerian Olaru, pe care a preluat-o la data de 3 iulie 1960, slujind-o până la data de 1 august 1974, când a ieşit la pensie pe motiv de boală[398].

---

[395] *Ibidem.*
[396] *Idem,* Documentul nr. 3712/1960.
[397] *Idem,* Documentul nr. 586/1960.
[398] Datele ne-au fost transmise de actualul părinte paroh Mihai Chira care slujeşte în acea parohie unde a slujit şi părintele Teodor Lazăr.

Simion CRISTEA,
Vasile Hasnăş vestitul diac al Cuşmei (1915-2000)

Sprintene pâraie şi izvoare cristaline leagănă Cuşma în cânturi de flaut. Serenadele lor mi-au fost şi mie la urechea sufletului şapte ani (1962-1969). Vreme şi ani au trecut de atunci şi polenul amintirilor neatins a rămas. Acum, din taborul vârstei, dând ochilor prior peste sat, casele mi-au dat bineţe, ferestrele mi-au zâmbit, porţile mi s-au deschis pentru că oameni buni, ospitalieri şi credincioşi sunt cuşmenii. Grăbit, timpul nu ne-a făcut cărare, şi atunci, cu veneraţie, ne-am oprit la una din măreţiile satului, la diacul Vasile Hasnăş, pe când se împlinea o sută de ani de la naşterea sa.

Diacul Vasile Hasnăş, s-a născut la l5 martie 1915 dintr-o frumoasă familie, descendentă, pe linie paternă, dintr-o familie preoţească originară din Prundu Bârgăului. Părinţii săi, Vasile şi Firuca de Pe Plai, au mai avut trei copii: Ioan, Mihăilă şi Cimuc, buni gospodari. Au avut şi o poreclă frumoasă, li se zicea „ai lui Milăruc de Pe Plai”.

La şcoala din sat a urmat 6 clase, fiind un elev bun, ascultător şi cuminte, făcând parte din spuma clasei. Directorul Ioan Griga, la care a învăţat, a fost un învăţător de vocaţie, preţuit şi stimat în sat, ca şi fiul său Conon, învăţător şi el.. Ajungând la perioada stagiului militar, a avut norocul de-a ajunge ordonanţă la un colonel a cărui soţie era o aleasă profesoară de limba română. Harnic cum era şi foarte curat, Vasiliuc, aşa cum îi spuneau toţi, după terminarea programului său, ţintea ochii spre bogata bibliotecă a colonelului. Observându-i pasiunea de-a citi, profesoara i-a pus în mână cărţi dintre cele mai bune, instruindu-l şi în arta cititului, cu condeiul în mână, făcând fişe valoroase,în caiete, ca să nu se piardă.

După eliberare s-a întors acasă ca de la un curs de lingvistică, păstrând pasiunea cititului toată viaţa. Unde găsea o bibliotecă, căuta alert ca un fluture într-o grădină înflorită. De cărţile mari îl legau nedormite nopţi. Se apropia şi de cărţile grele. În lectura lui bogată au intrat şi marile cărţi de teologie, în frunte cu părintele Stăniloae. De „Nostalgia Paradisului” a lui Nichifor Cranic se minuna şi o citea meditând, cu condeiul în mână. Nu mai vorbim de Eminescu, Coşbuc, Goga sau de marii prozatori români ce intrau în lectura lui de sărbătoare. La Tipicul bisericesc era neîntrecut. Doi mari dieci am mai întâlnit în vremea mea atât de avansaţi la acest capitol: Ilarion Bufu (+ 1990) din Suseni şi Teodor Hogiu, din Joseni, şi aceştia ucenici ai părintelui de la Mijloceni. Fiind ataşat de biserică şi duhovniceşte, satul, într-un glas, l-a ales făt (crâsnic). Biserica îngrijită de el arăta ca un pahar de cristal. Succesorul său, Vasile Toncean, tatăl vrednicului preot Ştefan Tonţian, de la Miceştii de Câmpie, a preluat cu sfinţenie canonul curăţeniei, ca şi ceilalţi urmaşi, încât şi astăzi biserica din Cuşma arată ca o mireasă, gata pentru cununie. Felicitări tuturor!

A avut două căsătorii: prima cu Florica Jeican, din sat, care s-a stins într-o perioadă foarte scurtă, şi a doua, cu Mărioara Bruj, zisă a lui Butură de pe Valea Ciorii, din Prundu Bârgăului, vlăstar dintr-o familie de frunte. Au avut trei copii: Vasile, un fizician înzestrat (în SUA), Constantin şi Gheorghe (+ 2003). Ca tânăr făt, s-a apropiat şi de strană, cu un mare succes, fiind dotat cu o minunată voce. Între timp s-a împrietenit şi cu Hani, supraveghetorul capelei luterane (CA), primind acces şi la pianul lor. Pastorul Wagner de la Dorolea îl cunoştea şi-l preţuia mult. Diacul avea un suflet scrupulos şi sfielnic,

dar perseverent şi curajos în talentul lui ca un atlet de stâncă. După o instruire minimă, prin bunăvoinţa unui pianist, a reuşit în scurtă vreme să stăpânească pianul ca un inspirat. Ba mai mult, el a urmat diecia la părintele Augustin Pop (+ 1985), marele erou de la Mijlocenii Bârgăului, care, împuşcat fiind prin cap, a ieşit din groapă şi a fugit, trăind fără asistenţă medicală încă 43 de ani. Cânta ca îngerii de Paşti. Părintele se lăuda cu diacul Hasnăş, socotindu-l ca pe cel mai bun dintre cursanţii săi.

Încrezător în dotaţia sa muzicală, a pornit la formarea unui cor, pe patru voci, ajungând pe parcurs la valoarea unui cor de catedrală. La această performanţă a ajuns datorită atenţiei la selectarea coriştilor după spuma înzestrărilor vocale. La cor era foarte calm, având pentru toată lumea o fizionomie proaspătă, deschisă, comunicativă. Lucra cu toţi bemolii răbdării. La crâmpiţele coriştilor nu răspundea cu greul ochilor nici al cuvântului, încât era ascultat asemenea unui profesionist. Aveau un repertoriu bogat. Numai capitolul colindelor cuprindea 48 de piese. Demnă de amintit este o colindă foarte veche, dedicată Sfintelor Taine, având un rar refren: „Lemn de biseric!" (cu un accent grav pe i), păstrată pe filieră romă, prin Fica lui Pătroi de Pe Plai. singura care o cunoştea în sat.

La invitaţia arhiepiscopului Teofil Herineanu, corul a participat la multe sfinţiri de biserici. Deseori sfătuia pe coriştii săi să trăiască miezul cântecului lor, apelând la o participare totală, cu toată fiinţa. Acelaşi cor era şi al comunei, cu un repertoriu tot atât de bogat şi cu aceeaşi impecabilă execuţie, ajungând până la Cântarea României, încununat cu premii.

Diacul a avut şi darul oratoriei, vorbind la nunţi, la unele înmormântări şi la anumite serbări. În vorba lui avea ceva din arta spontană a cronicarilor. Debitul lui verbal era retoric, având multă sonoritate şi strălucire în expresii.

Un alt fenomen peste care nu se poate trece: la vârsta de 54 de ani, mama sa a căzut într-o boală grea. Cancerul evoluase până la morfină. Găsind diacul o carte de plante medicinale, tradusă din germană, s-a legat trup şi suflet de ea. Începând un tratament cu ceaiuri după inspiraţia proprie, s-a ajuns la unul din care nu lipsea coada calului, cu un efect minunat. Urmat mai multe săptămâni, tratamentul a vindecat-o complet, trăind până la 88 de ani. Doctorul Giuglea, care era prieten de familie s-a minunat. Nu cunoaştem demersurile ulterioare ale medicului. Asupra lui Vasile Hasnăş şi a corului său, au sosit cu timpul limpezi averse de aprecieri. Răsfoind jurnalul, redăm câteva:

Preotul paroh Nicolaie Măierean îl preţuia ca pe unul dintre copiii săi, caracterizându-l ca „pe un mare dar al Cuşmei". Juristul Miron Jeican (+ 1986), fiu al satului, zicea: „Diacul Vasile Hasnăş este un dar de lai Dumnezeu, făcut cuşmenilor; este un om talentat, un om adevărat, un om rar." Preotul Teodor Lazăr, fiu al satului, fratele lui Ioan Lazăr – Vlaicu, primarul, spunea: „Rar un sat cu un astfel de diac. Rar diac care să-l întreacă pe al nostru". Protopopul Iacob Victor (+ 1982), îmi zicea: „Simion, tu ai un cor de catedrală şi un diac ca la curţile domneşti." Preotul Gavril Relea (+2004), la mănăstirea Fântânele, zicea odată: „Măi Vasile, am crezut că numai corul meu cântă, dar nici al tău nu tace. Straşnic merge! Bine l-ai instruit. Felicitări!"

Profesorul, dirijorul şi compozitorul Vasile Parasca (+1988), spunea: „Diacul Vasile Hasnăş este un om rar. Dotat cu un auz muzical rarisim, el a devenit un dirijor de mare talent."

Preoţii din jur aveau ochi limpezi şi frumoase cuvinte la adresa lui. Vrednicul Părinte Adrian Cristian Otviş, actualul paroh, l-a preţuit şi l-a stimat în aceeaşi măsură.

Epitropul Cuşmei, Constantin Griga, l-a iubit şi l-a preţuit ca pe un frate. În acelaşi ton de inimă caldă, l-au avut şi curatorii Dorolei, oameni aleşi şi scumpi, Ioan Chibulcutean, Toader Guga, Ioan Moldovan, Ioan Rozolean, împreună cu toţi dorolenii şi cuşmenii, cuprinzându-l în acelaşi buchet de suflet.

Acest minunat om, iubit şi stimat de toată lumea, a trecut la cele veşnice în 30 martie 2000. Mormântul său merita să fie aşezat, cu evlavie, în grădina bisericii, acolo unde a răsădit atâtea flori şi cântece alese.

... Acum, la împlinirea a o sută de ani de la naşterea dumitale, îţi închinăm o pioasă aducere aminte, o aleasă rugăciune, o smerită plecăciune şi o cunună de mirt. Odihneşte-te în pacea limanului de sus!

ȘCOALA

Călin MUSTEAȚĂ, Școala bârgăuană azi[399]

A venit toamna … la Școala Gimnazială Mureșenii Bârgăului

„A venit, a venit toamnaaa...!”, este vorba unui cunoscut cântec. Da, a venit toamna și odată cu venirea toamnei a început școala. Zeci de copii alături de părinți, au revenit în curtea școlii de la Mureșenii Bârgăului, unde și-au întâlnit colegii și profesorii. Totul în jur are un aer de sărbătoare. Timpul frumos încununează bucuria, deloc falsă, a copiilor care nu mai contenesc cu poveștile despre modul în care și-au petrecut vacanța de vară.

Atmosfera de sărbătoare este dată și de Sărbătoarea Înălțarea Sfintei Cruci, care are loc în data de 14 septembrie, zi în care, de data aceasta, începe și anul școlar 2015 – 2016.

Festivitatea de deschidere a anului școlar a început în școala noastră, cu intonarea Imnului de Stat al României, după care Părintele Cotuțiu a rostit un Cuvânt de Rugăciune, în care copiii sunt îndemnați să înceapă noul an școlar cu dorința de a acumula noi cunoștințe și de a-și folosi cunoștințele acumulate numai în săvârșirea de lucruri bune și plăcute lui Dumnezeu. După cuvântul Părintelui un reprezentant al Poliției adresează copiilor și părinților prezenți, câteva reguli și îndrumări în privința comportamentului în sălile de clasă și în curtea școlii, a circulației pe drumurile publice, insistându-se pe faptul că Școala de la Mureșenii Bârgăului este așezată în imediata apropiere a unui drum european, fapt care a condus, în trecut la evenimente rutiere și în rândul copiilor.

Doamna profesor coordonator a școlii, după cuvântul de bun-venit, prezintă în continuare elevilor și părinților colectivul de cadre didactice, în special pe cele noi venite în școală, după care elevii și părinții acestora, sunt poftiți în sălile de clase unde activitatea se va desfășura sub îndrumarea învățătorilor și a profesorilor diriginți.

Elevii pășesc într-o școală împrospătată, unde îi așteaptă, cuminți pe băncile aliniate, manualele școlare. Cei mai timizi sunt școlarii de clasă pregătitoare, care foarte numeroși, parcă nu îndrăznesc a intra în clădirea școlii ce este mult mai mare decât grădinița. Totuși, îndemnați de doamna învățătoare, trec pragul școlii și ajung într-o sală de clasă care aduce parcă, cu cea de la grădiniță. „Nu e deloc rău, chiar ne place” zice o fetiță și își caută cu privirea un loc în care să se așeze.

Cu emoții și bucurie ceilalți elevi își regăsesc profesorii diriginți, doamnele și domnii învățători, colegii, locurile în clase, dar totul e diferit: sunt cu un „an” mai mari. Nu-i nimic, în scurt timp se vor obișnui cu această situație nouă. Până atunci, spor în toate tuturor celor care au început noul an școlar, copii, părinți, profesori.

[399] Grupaj de articole întocmite de prof. Călin MUSTEAȚĂ

1 Decembrie în Școala Gimnazială Mureșenii Bârgăului

Faptul că după un sfârșit de săptămână a urmat ziua de Sfântul Andrei în data de 30 noiembrie, sărbătoare religioasă în care toată lumea este liberă de la activitățile cotidiene și mai apoi Sărbătoarea Națională a României în 1 Decembrie, a prilejuit anul acesta o minivacanță atât pentru școlari cât și pentru părinți și cadre didactice.

Totuși, Ziua Națională a României nu putea trece ca orice zi obișnuită din calendar, iar din acest motiv, joi în săptămâna de dinaintea acestui eveniment național, elevii Școlii Gimnaziale Mureșenii Bârgăului au găsit că se cuvine să-și aducă aminte momentele istorice prin care au trecut strămunii lor în urmă cu aproape 100 de ani când, prin voința poporului, Transilvania, Basarabia și Bucovina s-au unit cu România, înfăptuindu-se Marea Unire.

Momentul a fost marcat atât prin interpretarea unor frumoase cântece patriotice, cât și prin prezentarea unor fragmente citite, din care ascultătorii au putut afla despre faptele celor care au contribuit la actul Unirii și importanța acestui eveniment. Elevi ai claselor V – VIII, sub îndrumarea profesoarei de istorie Gabriela Drăguș, au adus în fața colegilor mai mici acele clipe glorioase, poate cele mai importante din istoria românilor.

Îmbinarea cântecelor cu povestirea acelor momente a creat un moment solemn în care copiii au trăit bucuria mărețului act al Marii Uniri. Frumoasele costume populare de pe Valea Bârgăului purtate de elevii care au prezentat, au contribuit la crearea acelei stări emoționante. Astfel că în momentul în care s-a cântat Hora Unirii toți elevii prezenți cu părinți și dascăli, instinctiv, s-au prins în hora. Chiar dacă știau că Hora Unirii este „Imnul” unirii Moldovei cu Țara Românească, hora lor a simbolizat bucuria faptului că au o viață liniștită într-o țară liberă alături de familiile lor. Astfel, momente importante ale istoriei se vor imprima în mintea lor de copii și își vor aduce aminte cu drag de aceste clipe. La mulți ani România, La mulți ani români, oriunde v-ați afla

Colinde, colinde … e vremea colindelor

Luna decembrie aproape că trecut, ca un fum, iar sfârşitul anului 2013 bate la uşile creştinilor. Peste tot se aud colinde care readuc povestea Naşterii Mântuitorului, în casele oamenilor. Copiii duc din casă-n casă vestea că la Betleem s-a născut Domnul Iisus.

Acelaşi lucru l-au făcut şi elevii Şcolii Gimnaziale din Tiha Bârgăului, care au dat curs invitaţiei făcută de Inspectoratul Şcolar Bistriţa Năsăud.

Împreună cu profesorul de religie Teodor Cornea, care îi coordonează şi însoţiţi de alte cadre didactice de le aceeaşi şcoală, copiii îmbrăcaţi în frumoase costume populare, au încântat urechile şi ochii celor prezenţi în holul Inspectoratului Şcolar.

Pentru câteva zeci de minute instituţia şcolara s-a transformat într-o autentică gospodărie de pa valea Bârgăului în care au poposit cete de urători. Colindele grupului de fete şi urăturile băieţilor alături de jocul caprei, toate exprimate în cel mai autentic limbaj care încă se mai foloseşte în zona noastră a fost deliciul celor prezenţi.

După ce gazdele au răsplătit urările făcute de colindători, aceştia s-au îndreptat spre Căminul de Bătrâni de la Susenii Bârgăului pentru a face urările de cuviinţă bătrâneilor internaţi aici. Colindătorii au fost primiţi de către directorul instituției, care a mulţumit în numele tuturor celor internaţi în acest Cămin pentru faptul ca nu au fost uitaţi şi a răsplătit colinda conform tradiţiei străbune.

Darul copiilor de la şcolile din Bistriţa Bârgăului şi Tiha Bârgăului

Luna decembrie mai este numită şi luna cadourilor, iar asta ne duce imediat cu gândul la ideea de cadouri. Când spun cadouri, nu mă gândesc neapărat la a primi cadouri, ci şi la a da cadouri.

Acest lucru l-au gândit şi elevii unor şcoli de pe Valea Bârgăului, mai exact cei de la Tiha Bârgăului şi Bistriţa Bârgăului. Totul a început atunci când preotul a vizitat şcoala şi a venit cu o propunere, şi anume ca fiecare copil să-şi roage părinţii ca din alimentele şi proviziile pe care le-au adunat pentru iarnă, să facă un mic cadou pentru nişte copii orfani.

Copiilor li s-a explicat că în satul Podul Coşnei există o mănăstire în care un preot călugăr, Părintele Mihai Negrea, a oferit adăpost unor copii orfani sau ce provin din familii necăjite, familii care nu au posibilitatea să îi mai crească.

„… Voi, acasă îi aveţi pe părinţii voştri, care vă îngrijesc şi vă ajută să creşteţi mari şi puternici. Copiii despre care vă vorbesc nu mai au pe nimeni, iar acest preot, Părintele Mihai, le-a oferit un pat, o cameră unde să locuiască, posibilitatea de a merge la şcoală şi mâncare. Acum dacă Bunul Dumnezeu a avut grijă să ne bucurăm de roade bogate, haideţi să dăruim din ce avem câte puţin şi celor care nu au. Cereţi voie părinţilor ca într-o pungă să puneţi câteva alimente: câţiva cartofi, un borcan cu dulceaţă sau zacuscă, nişte mere sau orice altceva mai este de mâncare prin casa unui creştin şi să ducem şi celor care nu au”. Foarte mulţi oameni au donat diferite lucruri pentru a-i ajuta pe acei copii sărmani. *„Aceştia au primit haine, încălţăminte şi multe alte lucruri de care au nevoie, dar mare nevoie au de hrană pentru că o haină nu se strică în fiecare zi pentru a fi înlocuită, dar de mâncat trebuie să mâncăm cel puţin trei mese pe zi”.*

Copiii au înţeles mesajul şi la data stabilită au venit încărcaţi fiecare cu ce a putut aduce. Astfel s-a adunat o cantitate mare de produse dintre care o mulţime de borcane cu dulceaţă, zacuscă, compot, murături, zeci de kilograme de cartofi, ceapă, usturoi, morcovi, zahăr, făină albă, sticle cu ulei, ciocolată, biscuiţi, şi multe alte produse alimentare care vor fi binevenite în bucătăria mănăstirii.

Transportul produselor, completat de la comunitatea locală cu multe alte articole care sunt necesare pentru gospodărirea unei familii numeroase ca cea de la Mănăstirea Podu Coşnei a fost însoţit de un cadru didactic din şcoală ca reprezentant al şcolii, al elevilor şi al cadrelor didactice.

Am acceptat această misiune, de a însoţi maşina care a transportat bunurile, iar experienţa şi-a meritat efortul deoarece într-adevăr este o minune să vezi dragostea cu care este înconjurat Părintele Mihai de la Podu Coşnei, de copiii pe care acesta i-a ajutat să primească înapoi viaţa de familie pe care au pierdut-o.

În momentul în care am ajuns la Mănăstire, Părintele nu era acolo, fiind plecat cu treburi, dar până să descărcăm produsele a apărut şi domnia sa. Bucuria care i se citea pe chip îmi lăsa de înţeles cât de mult contează pentru dânsul orice ajutor cât de mic. Am fost invitaţi la masă fără posibilitatea unui refuz, pe urmă am fost poftiţi să vizităm şi spaţiile în care locuiesc copiii, unde îşi servesc masa, unde îşi fac temele. Totul era curat şi ordonat, de altfel se vede de departe că Părintele Mihai ştie să fie şi mamă şi tată acestor copii. Bineînţeles că în treburile gospodăreşti

copiii mai mari îi ajută pe cei mai mici, iar în mănăstire mai sunt şi voluntari din sat care ajută la pregătirea hranei atunci când copiii sunt la şcoală.

O săptămână mai târziu suntem din nou la Mănăstirea de la Podul Coşnei. De data aceasta sunt împreună cu un grup de cadre didactice de la Şcoala Gimnazială din Bistriţa Bârgăului şi câţiva elevi de la aceeaşi şcoală.

De ce ? Obişnuiesc să-mi vizitez des foştii elevi din ciclul primar, uneori mă întreabă ce mai fac, cum sunt copiii pe care îi educ acum, iar atunci când le-am povestit despre darul copiilor de la şcoala unde lucrez acum şi-au dorit să dea şi ei un mic ajutor copiilor sărmani aşa cum au făcut colegii lor. Au cerut ajutorul învăţătorilor şi profesorilor diriginţi, s-au organizat şi în cel mai scurt timp au reuşit să adune o cantitate impresionantă de alimente. Unii au dorit să ne însoţească pentru a-i cunoaşte pe copiii *„părintelui călugăr”*.

Pentru a se asigura transportul produselor şi al copiilor, care le însoţeau, s-a apelat la microbuzul şcolar pus la dispoziţie prin bunăvoinţa primarului comunei, Vasile Laba şi a Consiliului Local, care au rămas foarte impresionaţi de iniţiativa acestor copii. Din nefericire nu au putut veni toţi copiii deoarece nu aveam loc şi pentru ei din cauza cantităţii mari de produse alimentare adunate, dar le-am promis că vor vedea fotografiile pe care le vom face.

La Mănăstire din păcate Părintele Mihai era iarăşi plecat, dar ne aştepta călugărul Teodosie care le-a arătat copiilor mănăstirea şi le-a explicat cum îşi trăiesc copiii adoptaţi viaţa în acest lăcaş de cult. Copiii au fost adânc impresionaţi. Dar atunci când am întrebat pe una dintre fetiţe dacă îi place aici, ea mi-a răspuns: „… *E foarte frumos aici.*

- *Ţi-ar plăcea să locuieşti aici ?*

- *Nu!”* mi-a răspuns după ce a ezitat o clipă. Cred că se gândea că oricât de bune ar fi condiţiile în care trăieşti, tot mai important e să fii alături de familie, de părinţi şi de cei dragi.

Ceea ce face preotul Mihai Negrea pentru aceşti copii oferindu-le un loc unde să se culce, posibilitatea să meargă la şcoală să înveţe, o farfurie cu hrană, este o dovadă a faptului că indiferent dacă ai sau nu ai resurse materiale, dacă vrei, poţi să ajuţi pe cineva cu adevărat, atât cât poţi. De altfel Părintele Mihai Negrea nu îi ajută doar pe cei 11 copii care stau acum la Mănăstire, ci şi pe mulţi alţii de prin sat şi dăruieşte celor sărmani puţin din puţinul pe care îl primeşte. Dumnezeu să vă ajute Părinte, pentru ceea ce faceţi, iar gândul bun pe care l-au avut aceşti copii minunaţi să îl aibă şi alţi creştini. Dumnezeu să Binecuvânteze pe toţi cei care dăruiesc.

Daruri pentru copiii de la Şcoala din Tiha Bârgăului

De mulţi ani copiii de la şcolile de pe Valea Bârgăului şi-au format un obicei, aşteaptă „cadourile de la nemţi”. Înainte lumea le spunea „pachetele cu ajutoare”, pe urma aceste cadouri s-au transformat în „pachetele de la nemţi”. Cert e faptul că toată lumea le aşteaptă. Atât cei care au copii la şcoală sau grădiniţă cât şi cei care nu au copii şi sunt mai necăjiţi.

Atunci când vine „tir-ul” toţi vin la şcoală să primească un pachet. Este adevărat că pachetele sunt destul de bogate şi grele, fiind pline cu alimente. An de an, parcă s-a format această tradiţie şi toţi cei care au copii elevi primesc un astfel de pachet.

Pe data de 26 decembrie, 13 camioane au plecat din Landshut Germania. Acestea s-au îndreptat spre Tăşuleasa, pentru ca în data de 28 decembrie să poată ajunge la aproximativ 15.000 de copii.

Acest lucru se întâmplă pentru a 10-a oară, astfel cu ajutorul miilor de voluntari ai asociaţiilor Die Johanniter din Germania şi Tăşuleasa Social din Romania, cadourile au fost înmânate copiilor din judeţele Bistriţa-Năsăud, Mureş, Cluj şi Suceava, din zone greu accesibile şi din localităţi afectate de calamităţi.

Astfel că şi şcolile de pe Valea Bârgăului au primit vizita celor de la Tăşuleasa Social. Zeci de copii au primit din mâna voluntarilor câte un pachet plin cu alimente. Cu mic cu mare şi copiii de la Şcoala Gimnazială Tiha Bârgăului, s-au bucurat de cadoul celor din Germania şi în acest mod mesele acestora vor fi mai îmbelşugate.

Copiii au ştiut să se bucure de primirea cadourilor, la fel cum au fost bucuroşi să facă cadouri la rândul lor. Chiar dacă sunt în vacanţa de sărbători au venit la şcoală şi au aşteptat cuminţi pe cei care le-au adus darurile.

Efortul celor care organizează această acţiune este enorm, dar satisfacţia şi bucuria de pe faţa copiilor le răsplăteşte munca. Mulţumiri tuturor celor implicaţi în astfel de activităţi. Sărbători fericite!

De Halloween la Şcoala din Tiha Bârgăului

„Toamna mândră, harnică
Şi de bunuri darnică
A-mpărţit a ei comori ... „spunea poetul Vasile Alecsandri în poezia Toamna ţesătoare, lucru care s-a adeverit întru totul şi la Şcoala Gimnazială Tiha Bârgăului.

Dacă în alte şcoli elevii au sărbătorit bogăţia toamnei printr-o sărbătoare preluată din alte părţi şi anume Halloween-ul, prin organizarea de carnavale mascate, elevii şcolii noastre au ales o altă modalitate de a-şi manifesta bucuria provocată de abundenţa roadelor toamnei.

Astfel în data de 30 octombrie după terminarea orelor de curs şcoala a devenit o adevărată „cămara a bunicii". Elevi ai claselor V – VIII au organizat cea de a II a ediţie a „Târgului de Toamnă", ediţie care s-a numit ***Toamnă mândră darnică***.

Cu acest prilej copii ajutaţi de către părinţi şi profesorii diriginţi au aranjat standuri de produse culinare obţinute în gospodăriile părinţilor.

Fiecare clasă a încercat, şi chiar au reuşit, să aranjeze o expoziţie de produse, expoziţie care la final a fost devorată de către privitori. Copii au adus din cămările părinţilor, cu acceptul acestora, zeci de borcane cu dulceţuri care mai de care mai gustoase, zacuscă, salate, murături şi multe altele care au încântat ochiul. Multe dintre produsele expuse s-au regăsit în mai toate standurile, dar fiecare a încercat să facă cât mai atrăgătoare masa pe care şi-au aşezat bunătăţile. Unii au avut chiar prezentator a produselor expuse, prezentator care putea oferii curioşilor detalii asupra fiecărui produs. Din multitudinea delicateselor expuse s-a remarcat *dulceaţa de ardei iute* şi *dulceaţa de morcov.*

Originalitatea de care au dat dovadă copiii în modul de expunere dar şi a produselor expuse a creat probleme juriului în a alege clasa care este câştigătoarea ediţie. Juriul a hotărât, după îndelungi degustări că toate clasele sunt câştigătoare, iar premiile au constat în permisiunea de a „devora" exponatele, lucru pe care copiii l-au făcut cu mare plăcere şi entuziasm.

Dintre părinţii care au fost prezenţi la acest eveniment au mărturisit că multe din produsele expuse de către copii au fost preparate de către aceştia sau cu ajutorul lor, munca la bucătărie nefiindu-le străină. De aici putem evidenţia că aceşti copiii minunaţi, pe lângă eforturile depuse la şcoală pentru a învăţa îşi găsesc timp şi pentru a-i ajuta pe părinţi acasă, în special toamna când sunt adunate roadele unui an întreg de muncă. Atmosfera a fost una relaxantă de sărbătoare, iar copiii şi cadrele didactice au petrecut momente plăcute împreună.

A doua zi profesorul de religie Cornea Teodor, a prezentat elevilor un material în format power point legat de semnificaţia Halloween-ului, precizând faptul ca această sărbătoare este o sărbătoare a tuturor sfinţilor, chiar denumirea *All Hallows' Even*, fiind numele sărbătorii creştine a tuturor sfinţilor.

Cu acest prilej domnul profesor a făcut o enumerare a celor mai importanţi sfinţi din cultul ortodox şi a îndemnat copii la acordarea unei mai mari importanţe acestui aspect decât celui legat de Halloween aşa cum este perceput în ultima perioadă. Practici legate de costumarea copiilor în tot felul de costume care mai de care mai hidoase nu are legătură cu semnificaţia care trebuie să o aibă această sărbătoare. Datoria noastră este să ne amintim de tradiţiile străbune şi să le păstrăm nealterate.

Ediția a V-a a Festivalului Concurs „Episcop Nicolae Ivan” Bistrița 2015

Vineri după-masa, până târziu, sala de spectacole a Cercului Militar Bistrița a răsunat de zecile de glasuri ale copiilor veniți din tot județul. Aceștia s-au adunat aici, reuniți de dorința de a prezenta juriului și publicului prezent, frumoasele colinde și obiceiuri specifice Crăciunului. Totul s-a reunit cu ocazia desfășurării etapei județene a celei de-a V a ediții a Festivalului Concurs Episcop Nicolae Ivan, Concurs de Colinde şi Obiceiuri populare desfășurat cu sprijinul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, cu sprijinul Protopopiatului Ortodox Bistriţa, în colaborare cu Inspectoratul Şcolar Judeţean Bistriţa – Năsăud şi Brigada 81 Mecanizată, General „Grigore Bălan”.

Grupurile care vor obține locurile I vor reprezenta județul Bistrița Năsăud la etapa națională care se va desfășura la Cluj. Spun locurile I pentru că din județul nostru vor merge la Cluj două grupuri de colindători. Dacă în anii trecuți ediția județeană s-a desfășurat în două date și localități diferite, fiind desemnat câte un reprezentant pentru faza națională, anul acesta desfășurarea concursului a fost diferită de edițiile anterioare deoarece a fost o singură etapă județeană cu doi ocupanți ai locului I.

S-au reunit participanți de pe întreg cuprinsul județului cu obiceiuri specifice zonelor din care provin fiind care mai de care mai frumoase. Pe lângă colindele și obiceiurile prezentate, varietatea costumelor a completat tabloul, oferind încântare spectatorilor.

Valea Bârgăului a avut ca reprezentanți grupul Cetinița care a reunit elevi din Școala Gimnazială Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului sub îndrumarea profesorului de religie Teodor Cornea însoțit de învățătorii Bruj Daniela și Musteață Călin care au avut, în reprezentația copiilor, rolul de gazde ce primesc colindători.

Așa cum aminteam mai sus, anul acesta juriul a avut o misiune foarte grea deoarece a fost nevoit să urmărească evoluția tuturor grupurilor înscrise în concurs și să aleagă doi ocupanți ai locului I. Grupul Cetinița s-a „lipit” de locul II deoarece de trei ediții încoace a obținut de fiecare dată locul II. Au prezentat o colindă, jocul caprei și urături specifice văii Bârgăului, făcute gazdelor, care au răsplătit urătorii cu mere și nuci conform tradiției.

Ocupanții locurilor I au fost copiii de la Liceul C. R. Vivu Teaca și cei de la Școala Gimnazială Ilva Mare. Felicitări tuturor copiilor, profesorului care îi coordonează, iar pe viitor să aveți mult succes în activitate și Sărbători Fericite. Dumnezeu să ne ajute.

Început de şcoală în comuna Tiha Bârgăului

Luni 16 septembrie în comuna Tiha Bârgăului, la fel ca în toată ţara, zeci de copii şi-au reînceput activitatea şcolară. Şcolile comunei, cinci la număr, au răsunat, din nou, de larma glasurilor de copii. Începe un nou an şcolar cu multe emoţii dar şi speranţa că va fi un an plin de noi succese. Cu mic cu mare au retrăit bucuria întâlnirii cu profesorii dar mai ales cu colegii.

La şcoala din centrul comunei cei mai mici dintre şcolari, foştii grădinari, au fost întâmpinaţi de către învăţătoarea care îi va conduce în universal cunoaşterii şi le va descifra tainele învăţăturii din clasa pregătitoare. Sub un pod de flori micii şcolari au păşit cu sfială spre sala de clasa în care vor avea de priceput atât de multe lucruri.

Ceilalţi dintre şcolari şi-au revăzut sălile de clasă şi pe cei care îi vor ajuta să devină mai deştepţi, mai pregătiţi. Sunt hotărâți să se ridice cel puţin la nivelul colegilor care au terminat clasa a VIII în luna Iunie.

Trebuie amintit faptul că toţi elevii care au terminat clasa a VIII au avut rezultate bune şi foarte bune, dar s-au remarcat eleva Badiu Sabina, care a obţinut cea mai mare nota la matematică la Examenul de Evaluare Naţională din judeţ obţinând şi o medie destul de mare, preferând totuşi să îşi continue studiile la Prundu Bârgăului în cadrul Liceului Radu Petrescu, iar elevul Rus George a fost admis la Colegiul Andrei Mureşanu Bistriţa de asemenea cu media 10. De altfel Directorul Şcolii Gimnaziale Tiha Bârgăului profesor Jauca Marioara Felicia, spunea cu o deosebită emoţie în glas: *„Cînd am vrut să aflu rezultatele copiilor mă aşteptam să văd pe liste o mulţime de note de 10 printre care şi ale elevilor de la Şcoala Tiha, dar, spre surprinderea mea, am văzut doar o nota de 10 a elevului Rus George şi multe note apropiate de 10, lucru care m-a făcut să sar în sus, la propriu, de bucurie.”*

Chiar dacă numărul de elevi este relative mic din cauza faptului că în ultimi ani populaţia şcolară este în scădere, Şcoala se poate mândrii cu rezultate bune, ca o dovada a faptului că atât dascălii cât şi elevii se străduiesc să dea maximum de randament. Aici trebuie amintit faptul că rezultatele obţinute sunt rodul eforturilor comune ale tuturor elevi, profesori şi părinţi. Efortul depus în orele de studiu cât şi în orele de consultaţii care încep de la ora 7, pentru elevii din gimnaziu scot în evidenţă aceste fapte.

Pentru că şcoala are rezultate demne de evidenţiat trebuie spus faptul că la acest lucru îşi aduce aportul întreaga comunitate, iar din aceste an şcolar, prin efortul administraţiei locale şi a Primăriei clădirea şcolii a fost dotată cu un modern grup sanitar şi apă curentă, centrală termică şi în cel mai scurt timp promisiunea că toată şcoala va fi încălzită prin intermediul încălzirii centrale.

În încheiere dorim tuturor elevilor succes în activitatea pe care o vor desfăşura în noul an şcolar, cadrelor didactice multă putere de munca şi răbdare, iar părinţilor îndemnul de a-şi înscrie cu încredere copii la Şcoala Tiha, şcoală de domiciliu, pentru că aici se face treabă dovadă fiind rezultatele menţionate, cadrele didactice din şcoală în mare parte fiind localnici, sunt cadre calificate, tinere şi dornice de a-i ajuta pe copii să păşească în viaţă cu dreptul. Doamne ajută!

Let's do it Romania în Bistriţa Bârgăului

Sâmbătă, 28 septembrie, a fost o zi excelentă pentru drumeţie în aer liber, iar cheile Bistriţei Ardelene a răsunat de glasuri de copii. Totuşi motivul pentru care aceştia se aflau în acea zonă nu era joaca sau distracţia ci unul foarte serios, cu un mesaj puternic adresat celor care trec prin această zonă, fie turişti spre Colibiţa, fie localnici cu diferite treburi.

Şi în comuna Bistriţa Bârgăului, ca în mai toată ţara copii inimoşi au renunţat la preocupările din sfârşitul de săptămână şi însoţiţi de profesori au participat la campania de curăţare a României.

Astfel un grup de aproximativ 30 de elevi ai Şcolii Gimnaziale Tureac însoţiţi de către profesorul de istorie Ştefan Sălăgean şi profesorul Musteaţă Călin au parcurs pe jos distanţa de aproximativ 5 km pe valea Bistriţei Ardelene adunând gunoaiele de marginea şoselei.

Primăria Bistriţa Bârgăului a pus la dispoziţia copiilor saci menajeri şi mănuşi de protecţie, iar viceprimarul Sorin Nuşfelean împreună cu alţi doi angajaţi ai primăriei Cordovan Marin şi Cerceja Nelu i-au însoţit pe copii asigurându-se totodată transportul sacilor plini cu gunoaie. S-a adunat o cantitate apreciabilă de gunoaie aproximativ 50 de saci în doar două ore.

Trebuie menţionat faptul că sarcina acestor copii nu a fost deloc uşoară datorită faptului că zona este una foarte circulată fiind calea de acces spre Colibiţa, dar cel mai dificil s-a dovedit a fi perimetrul cuprins între izvorul de la Şoimu şi intrarea de le Pârâul Arşiţei, zonă unde se află câteva amenajamente cu caracter turistic. Chiar dacă în acest spaţiu se află un tomberon unde se pot arunca resturile meselor de la iarbă verde a celor care trec prin zonă sau vin să se alimenteze cu apa de băut, totuşi gunoaie aruncate la tot pasul definesc peisajul. Cantitatea de gunoaie adunată este un semn mare de întrebare legat de respectul nostru pentru natură.

Nu mică le-a fost mirarea copiilor când au văzut printre resturile aruncate aici, departe de orice aşezare umană, resturi de mobilier, scutece de unică folosinţă utilizate, şi multe alte resturi care nu-şi explicau existenţa în zonă.

Atmosfera a fost una relaxantă, copii simţindu-se în largul lor în mijlocul naturii, chiar dacă au desfăşurat o activitate nu tocmai plăcută, dar cu această ocazie şi-au promis lor înşişi că vor face tot ce le stă în putinţă ca de acum înainte să transmită tuturor prietenilor, cunoscuţilor, părinţilor că e o mare pierdere pentru noi toţi să vedem la tot pasul resturi aruncate, să stai la iarbă verde în tovărăşia gunoaielor dar mai ales *„ ... cum pot să arunce resturi acolo de unde îşi iau apa de băut?"*

Mesajul copiilor este următorul „ *dragi turişti şi nu numai,vă rugăm nu mai aduceţi gunoaiele de la oraş şi le aruncaţi în pădure, gândiţi-vă că aşa nu vă mai puteţi bucura de o natură curată ci de una la fel de poluată ca cea de care tocmai aţi fugit."*

„Mica Unire” la școala din Mureșenii Bârgăului

Într-o lume care, parcă e tot mai interesată de grijile cotidiene și de rezolvarea problemelor personale, simțim cum ideea de cultură și comemorare a unor evenimente din istoria poporului roman, dispare pe zi ce trece. Din acest motiv consider ca profesorii și învățătorii au „obligația” de a aduce aminte lumii că ceea ce s-a întâmplat trebuie să rămână în amintirea noastră ca popor.

Evenimentele importante ale istoriei, au rolul de a ne adânci sentimentul de mândrie că suntem români, urmașii celor care au realizat aceste mărețe fapte. De ce această introducere? Pentru simplu fapt ca Mica Unire pare să fie tot mai puțin amintită în media, în conștiința poporului roman. Atunci când sunt întrebați copiii „ce se sărbătorește în data de 24 Ianuarie” majoritatea răspund că e vorba de unire fără a fi foarte siguri despre care unire. Deși în cadrul școlii sunt studiate aceste momente istorice, poate ar fi binevenită și o mediatizare mai profundă prin presă și televiziune.

La Școala Gimnazială de la Mureșenii Bârgăului, sub îndrumarea profesoarei de istorie Drăguș Gabriela și a învățătoarei Bruj Daniela, elevi din clasele V – VIII au găsit de cuviință să îmbrace haine de sărbătoare și să prezinte colegilor Hora Unirii, câteva versuri și cântece care au adus aminte celor prezenți ce a însemnat pentru români „Mica Unire”.

Astfel, ziua de joi a fost pentru școala noastră o zi de sărbătoare, zi în care atât elevii mici cât și cei mai mari au putut să audă încă odată din gura colegilor despre momentul în care poporul roman din cele două Principate, Moldova și Țara Românească a decis unirea acestora alegându-și un singur domnitor.

Hora Unirii nu mai este un simplu cântec, iar figura Domnitorului Alexandru Ioan Cuza a devenit familiară copiilor. Imaginea acestuia nu va mai reprezenta un simplu tablou de pe coridorul școlii. Copiii au aflat, de asemenea fapte petrecute atât cu ocazia unirii cât și alte întâmplări petrecute în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Texte literare precum „Moș Ion Roata și Unirea” sau „Ocaua lui Cuza” au primit un alt sens în mintea copiilor, iar acest moment istoric a devenit important pentru ei. Totul s-a încheiat cu o hora în care s-au cuprins toți, cu profesori cu elevi

Sărbătoare, a doua zi de Crăciun, la Tiha Bârgăului

Sărbătorile de iarnă sunt prilej de bucurie pentru toţi, indiferent de vârstă. Dar parcă cea mai de suflet sărbătoare este Crăciunul.

Naşterea Mântuitorului Iisus dă speranţă şi bucurie, de mii de ani, tuturor creştinilor. Crăciunul este un excelent moment de a-ţi deschide sufletul şi de a dori să fi mai bun cu cei de lângă tine. Copii şi adulţi, toţi trăiesc cu bucurie aceste zile colindând şi dăruind celor din jur. Prin colindele pe care le cântă, şi nu numai prin colinde, ne sunt repovestite momentele din vremurile de demult, când s-a născut Domnul Iisus Hristos.

„Bucuria Naşterii Domnului”, este denumirea sub care elevii şi dascălii de la Şcoala Gimnazială Tiha Bârgăului sprijiniţi de către Consiliul Local al Primăriei Tiha Bârgăului, au prezentat a doua zi de Crăciun la Căminul Cultural din localitate, un frumos spectacol.

Chiar dacă totul a plecat de la ideea de a interpreta câteva colinde pe scena căminului de către copii pentru un grup mic de părinţi şi fără prea multe aşteptări, numărul celor care au urmărit reprezentaţiile de pe scenă a depăşit de departe 500 de persoane. Implicarea organizatorilor a fost maximă, dar şi rezultatele au depăşit cu mult aşteptările. Multe persoane au dorit să între în sala căminului, care este foarte încăpătoare, dar din păcate nu s-a putut.

Diversitatea momentelor prezentate a compensat durata de patru ore a spectacolului, iar publicul prezent a sorbit, pur şi simplu, toată evoluţia celor de pe scenă. Atmosfera creată de imaginea scenei, care prezenta o autentică odaie ţărănească, costumele populare îmbrăcate de cei care au urcat pe scenă, au creat o adevărată paradă a spiritualităţii bârgăuane. Prezentatoarele, profesoara Victoria Sidor, sufletul acestui spectacol şi învăţătoarea Ionela Bîgiu, împreună cu „actorii” au ştiut să atragă ca un magnet, atenţia celor din sală.

Din program au făcut parte Adrian Bîrdan şi Horaţiu Bălan cu câteva colinde, elevii clasei a II a, de la şcoala Tiha Bârgăului conduşi de învăţătorul Musteaţă Călin, au prezentat sceneta

Naşterea Mântuitorului. Cristina Bugnar, Andrea şi Maria Pavelean au încântat publicul cu frumoase colinde. O foarte frumoasă scenetă cu o temă extrem de actuală, au abordat şi elevii Şcolii de la Piatra Fântânele îndrumaţi de către măicuţele de la Mănăstirea Piatra Fântânele conduse de către Maica Stareţă Stavroforă Pamfilia. Costumele, decorurile şi interpretarea de excepţie a transformat Căminul Cultural din Tiha într-o veritabilă citadelă teatrală. De la un aşa frumos spectacol cu tentă folclorică şi tradiţională şi religioasă nu putea lipsi nici Moş Crăciun care a venit încărcat cu daruri pentru copii, ajutat fiind de consilierul judeţean Coman Leon, pentru a răsplăti munca şi talentul micilor actori.

Grupul „Cetiniţa" format din copii de la şcolile din Tiha Bârgăului şi Mureşenii Bârgăului conduşi de către profesorul Cornea Teodor, a încântat publicul cu frumoase colinde din zona Bârgăului, urmate de urături şi jocul caprei. Nici profesorii de la cele două şcoli nu s-au lăsat mai prejos prezentând celor de faţă câteva colinde interpretate pe două voci.

Interpretul de muzică populară Marcel Avram, invitatul special al serii, a oferit publicului momente de împlinire sufletească, cu melodiile interpretate.

Ecourile, dar şi numărul mare de spectatori, a fost mai mult decât feed-back-ul pe care l-au aşteptat organizatorii. Totul a continuat cu horă şi joc, care a ţinut trează activitatea în cămin până în jurul orelor două după miezul nopţii.

Încă o dată Sărbătoarea Crăciunului a fost împlinită de către bârgăuanii din Tiha, cu colinde, joc, voie bună şi spor la toate. Dumnezeu să ne ajute.

Un alt mod de a petrece timpul liber

Petrecerea timpului liber este foarte importantă, mai ales după o săptămână încărcată de efort fizic, dar mai ales de solicitare intelectuală. La oraş acest lucru se poate realiza mult mai uşor având în vedere multitudinea de posibilităţi oferite de mediul urban. Bineînţeles că pentru cei tineri, şi aici mă refer la cei care au vârste până la 30 de ani, ieşirea la un club cu prietenii poate constitui cea mai la îndemână modalitate de a-ţi umple timpul liber. Totuşi, aşa cum spuneam, la oraş, posibilităţile de relaxare sunt multiple. O sală de sport, un bazin de înot, un concert la Sinagogă, o serată culturală, sunt numai câteva dintre variantele de a petrece timpul liber.

Nici mediul rural nu suferă din acest punct de vedere pentru că se întâlnesc la tot pasul cluburi care abundă de clienţi din segmentul tânăr şi nu numai. Dar aceste cluburi sunt din ce în ce mai plictisitoare şi mai costisitoare, iar oferta este uneori sub aşteptările celor care caută şi altceva decât o conversaţie cu prietenii la „un pahar de vorbă".

În compensaţie mediul rural oferă totuşi alternative de petrecere a timpului liber fără prea multe cheltuieli.

Ca exemplu un grup de colegi cadre didactice de la Şcoala Gimnazială Tiha Bârgăului au ales să-şi petreacă o după-masă de vineri într-un mod mult mai plăcut. La iniţiativa profesorului de sport au ales ca timp de două ore să joace handbal într-o sala de sport închiriată. Chiar dacă pentru unii această activitate a presupus un pic de efort fizic, cele două ore au trecut foarte repede. Toată lumea s-a simţit într-o formă de zile mari, jocul căpătând tentă de competiţie cu miză mare. Evident că partida s-a terminat cu un scor egal, dar cel mai important lucru este faptul ca toţi participanţii s-au simţit excelent, astfel de activităţi oferind cadrelor didactice încă un prilej de a se cunoaşte şi socializa în afara locului de muncă.

O altă posibilitate de petrecere a timpului liber o constituie şi drumeţiile, iar zona de munte specifică Văii Bârgăului nu duce lipsă de tentaţii pentru acest gen de activitate. Împreună cu câţiva prieteni poţi să iei drumul Secului pentru o escaladă de 5-6 ore până pe vârful Heniu Mare, lucru pe care l-am şi făcut sâmbătă, chiar dacă timpul a fost oarecum împotriva noastră, cerul fiind înnorat.

Desigur acest traseu nu este un traseu foarte dificil, dar presupune puţin efort, însă efortul este răsplătit cu vârf şi îndesat. Odată ajuns în vârful muntelui eşti într-o altă lume. Toate grijile şi problemele cotidiene rămân la poalele muntelui, iar sus eşti doar tu, cerul, norii şi vântul care nu te lasă sa-ţi asculţi gândurile. Singura problemă care îţi poate strica buna dispoziţie este timpul care trece foarte repede şi te obligă să cobori pentru ca să ajungi cu ziuă la poalele muntelui unde te aşteaptă problemele lăsate acolo.

La fel am procedat şi noi, iar după ce ne-am încărcat „bateriile", panoramând peisajul, chiar dacă norii s-au opus cu stoicism, am cerut voie mamei naturi să luăm cu noi câteva amintiri sub formă de fotografii şi am făcut cale întoarsă ca să nu ne prindă întunericul.

Bineînţeles ca este mult mai comod să-ţi petreci sfârşitul de săptămână cu familia acasă în faţa televizorului, sau seara în club cu prietenii, dar mult mai multă relaxare îţi poate oferi puţin sport, după o săptămână de muncă.

Deci haideţi să lăsăm acasă problemele şi să ieşim în natură, să facem mişcare, să cunoaştem locurile în care trăim, căci astfel putem respecta natura, mediul înconjurător, putem fi mai sănătoşi mai buni şi mai curaţi.

Zalău, Festivalului„Slobozi-ne gazdă-n tindă”. Bârgăuanii duc colindul lor și în alte județe

Printre cei peste 200 de colindători din mai multe judeţe ale ţării, care au colindat sâmbătă la Zalău, în cadrul celei de a doua ediţii a Festivalului„Slobozi-ne gazdă-n tindă”, s-a aflat și grupul de copii „Cetinița” de la Școala Gimnazială Tiha Bârgăului.

Colindătorii au urcat pe scena Casei Municipale de Cultură, intrarea fiind liberă și au oferit celor prezenți, în sală, obiceiuri și colinde specifice zonei Bârgăului. Coordonatorul acestui proiect este Episcopia Sălajului şi Inspectoratul Şcolar Judeţean Sălaj, în parteneriat cu mai multe instituţii din judeţ.

În sala Casei de Cultură, pe lângă participanții veniți din afara județului Sălaj, au fost prezenți Protopopul de Zalău Pr. Ștefan Lucaciu și Conferențiar Dr. Pr. Gabriel Viorel Gârdan de la Facultatea de Teologie Cluj, consilier cultural, reprezentanți ai Episcopiei Sălajului, cât și din partea Inspectoratului Școlar Județean Sălaj în persoana Inspectorului Școlar General Adjunct.

Grupul Cetinița a avut cinstea de a reprezenta județul Bistrița Năsăud, alături de participanți din județele Cluj, Maramureș, Satu Mare și Sălaj. Atât evoluția pe scenă, dar mai ales frumusețea și autenticitatea straielor populare specifice zonei de munte de pe Valea Bârgăului, purtate de colindătorii bistrițeni au fascinat publicul. Copiii au fost răsplătiți cu cadouri, iar după spectacol au fost invitați la masă. În sala restaurantului, în timpul servirii mesei, grupurile invitate la festival au ținut să încânte încă o dată urechile celor prezenți, interpretând frumoase colinde.

Atât de impresionați au fost organizatorii festivalului de ceea ce au prezentat copiii noștri, încât au insistat ca aceștia să participe și anul viitor la astfel de manifestări. „Scopul festivalului este acela de cunoaştere şi valorificare a obiceiurilor şi tradiţiilor româneşti de Crăciun prin respectarea, practicarea şi transmiterea lor generaţiilor actuale şi viitoare”, precizează Pr. Silviu Boha.

Ziua Mondială a Educaţiei

Începând din anul 1994, UNESCO a stabilit ca Ziua Mondială a Educației să fie celebrată în fiecare an pe data de 5 octombrie. Ziua Mondială a Educaţiei este o ocazie potrivită pentru a aduce un omagiu dascălilor de pretutindeni care educă generaţiile viitoare.

„În anul 1994, UNESCO a inaugurat prima Zi Mondială a Educatorilor, pentru a marca semnarea, în 1966, a recomandării făcute de UNESCO şi Organizaţia Internaţională a Muncii privind condiţiile de muncă ale personalului didactic. Această zi se sărbătoreşte în data de 5 octombrie în peste 200 de ţări. Ziua Mondială a Educaţiei nu are rolul de a omagia doar munca profesorilor şi a dascălilor, ci trebuie să fie şi un prilej de reconştientizare a rolului pe care educaţia în sine îl are pentru orice stat.” (sursa http://www.ziuaconstanta.ro)

Din această cauză mulțimea de copii care învață la școlile de pe valea Bârgăului au avut un „sfârșit de săptămână” prelungit fiind liberi și luni. Spun copiii, pentru că profesorii și învățătorii au sărbătorit această Zi a Educației tot prin muncă.

În multe școli din județul Bistrița Năsăud cadrele didactice s-au întâlnit pentru a desfășura Cercuri Pedagogice și Consfătuirile pe discipline de studiu.

La Școala Gimnazială Tureac și-au dat întâlnire învățătorii care predau în școlile de pe frumoasa vale a Bârgăului. Într-un număr foarte mare, toți s-au adunat în sala de lectură a școlii care la momentul începerii activității a devenit neîncăpătoare. Gazdă primitoare, directorul școlii profesorul Radu Morariu, a pus la dispoziția celor prezenți toate cele necesare bunei desfășurări a activităților propuse. După urarea de bun venit adresată de domnul director, cele două metodiste ale ISJ BN, învățătoarele Pătraș Fira și Albu Mărioara au prezentat materialele prelucrate de către inspectorul de specialitate. Maniera caldă, familială, în care s-au desfășurat prezentările colegelor noastre, a făcut ca timpul să treacă foarte repede, dar în folosul celor prezenți. Participanții au adresat întrebări obiective, legate de buna desfășurare a viitoarelor activități și în acest mod se păstrează un dialog eficient între cadrele didactice și Inspectoratul Școlar.

Activitatea s-a desfășurat pe mai multe secvențe interconectate și având-se ca temă principală „Învățarea diferențiată”. În prima parte a întâlnirii s-a desfășurat Cercul Pedagogic al Învățătorilor și Consfătuiri, urmate, în final, de discuții privitoare la normativele nou apărute în vederea bunei funcționări a activităților școlare.

Fiind bine știut faptul că a educa copilul nu e ușor, totul s-a încheiat cu urarea „să avem multă răbdare cu cei mici …”.

Și pentru ca atmosfera sa fie una de adevărată sărbătoare, directorul școlii a surprins invitații cu un minirecital de cântece populare specifice zonei Bârgăului, oferit de către o foarte talentată interpretă de muzică populară și fostă elevă a văii Bârgăului, Maria Pavelean. Să aveți multă sănătate și … răbdare cu cei mici. Doamne ajută.

Prof. Călin MUSTEAȚĂ

CASA REGALĂ A ROMÂNIEI

Coroana Română
NIHIL SINE DEO!

Cele patru regine ale României şi Principesa Margareta[400]

Istoria de numai 66 de ani a regalităţii în România a fost jalonată de prezenta a numai trei regine. Primele două foarte admirate şi celebre, fiecare în vremea sa; ultimele două, mult mai puţin cunoscute, dar nu mai puţin interesante. Chiar despre primele două, ştim adesea amănunte pitoreşti, dar cunoaştem prea puţine despre contribuţia lor la evenimentele capitale care au determinat istoria Europei şi soarta României.

Elisabeta I

Prinţesa germană **Elisabeth Pauline Ottilie Luise de Wied avea 26 de ani când a venit în România, în 1869, pentru a i se alătura, ca soţie, lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen,** principele domnitor, şi el de obârşie germană, care conducea ţara din 1866. Când, în 1881, Carol I a fost proclamat rege, Elisabeta a devenit cea dintâi regină a României.

Vorbind mai multe limbi, clasice şi moderne, instruită şi înzestrată cu un anume talent literar, regina a pătruns în lumea literelor româneşti sub numele de **Carmen Sylva,** a scris şi publicat poezii, romane, povestiri, în engleză, franceză, germană, şi a sprijinit scriitori, muzicieni şi artişti plastici români. În timpul Războiului de Independenţă 1877-1878, a înfiinţat spitale, a organizat îngrijirea ostaşilor răniţi, a procurat medicamente, a avut grijă de familiile sărace – pe scurt, s-a implicat, cu sârg, în numeroase acte caritabile şi a încurajat doamnele de neam mare să facă la fel. **A rămas astfel cunoscută de către posteritate mai degrabă în aceste ipostaze – mamă a răniţilor, protectoare a artelor şi literată, însă contribuţia ei istorică la dezvoltarea României a fost cu mult mai vastă.**

Dintr-o ţară aflată la porţile Orientului, aproape necunoscută Occidentului Europei, România a devenit, în vremea domniei lui Carol I şi a Elisabetei, un stat – în sfârşit – european, din punct de vedere cultural şi politic. Nu ştiu în ce măsură ne mai putem da seama azi cât de mare a fost efortul necesar pentru a obţine un asemenea rezultat; e însă cu adevărat mişcătoare strădania celor doi suverani de a-şi face cunoscută şi respectată ţara de adopţie.

[400] Grupaj realizat de prof. Simona Simioanca

Carol I s-a concentrat, cum era firesc în acele vremuri, asupra politicii, însă **efortul Elisabetei I de a ajuta la dezvoltarea ţării a fost la fel de mare ca şi acela al regelui;** un efort inteligent, constant şi neobosit, pe care regina, cu înţelepciune, a ştiut să-l plaseze acolo unde se potrivea. Nu s-a amestecat în politică; în schimb, înţelegând foarte bine că o ţară se face cunoscută şi preţuită tot atât prin cultura ei, cât şi prin rolul ei politic, a fost o entuziastă protectoare a artelor şi a promovat intens, cum am spune azi, literatura națională, artele frumoase şi meşteşugurile românești.

Unii au socotit că viziunea ei asupra ţăranului român, a portului popular, a artizanatului, a frumuseţii ţării, era una romantică; şi totuşi, cu acest romantism, ea **a reuşit să atragă atenţia lumii occidentale asupra României, a culturii ei, a valorilor ei**, cu mai multă eficienţă decât mulţi alţii, înzestraţi cu viziuni pragmatice. A organizat la Sinaia un atelier de artizanat şi a sprijinit participarea României, cu aceste produse ale artei populare, la expoziţiile universale din 1867, din 1889 şi 1900, iar în 1912 a organizat la Berlin o mare expoziţie intitulată *Femeia în artă şi meşteşuguri*. A cerut – şi obţinut – ca trenul de lux Orient Express să oprească şi la Sinaia, astfel încât mai mulţi călători străini să poată vedea cu ochii lor că frumuseţile naturale ale României, lăudate în publicaţii de peste hotare, sunt cu adevărat vrednice de admiraţie. Cu alte cuvinte, a ştiut să se folosească în modul cel mai eficient de înalta ei poziţie pentru a aduce beneficii imaginii României. S-a stins din viață la București, la 18 februarie 1916, mergând alături de unica sa fiică Principesa Maria (1870-1874) și de soțul său.

Maria

Pentru **Marie Alexandra Victoria, din casa de Saxa Coburg Gotha, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii**, părea o aventură aproape nebunească mariajul cu viitorul rege Ferdinand al României, care domnea peste ceea ce regala bunică a Mariei caracterizase drept o ţară „foarte instabilă şi având o populaţie destul de coruptă.” Căsătoria a avut loc în 10 ianuarie 1893, iar **soţia regelui Ferdinand a rămas cunoscută ca una dintre acele femei fascinante care luminează o epocă.**

Numeroşi contemporani au scris despre ea ca despre **o fiinţă cu adevărat remarcabilă,** şi portretul care se alcătuieşte din aceste descrieri este cel al unei persoane cu care natura fusese deosebit de generoasă. **Frumoasă**, avea în plus un farmec care depăşea frumuseţea. **Deşteaptă, de o inteligență vie**, pătrunzătoare, dădea dovadă atât de intuiţie, cât şi de cunoştinţe, îmbinându-le într-o putere de judecată care stârnea admiraţia contemporanilor.

Una dintre cele mai fascinante trăsături ale ei era **curajul**, o tărie în faţa încercărilor cum rar se poate vedea. Era, în acelaşi timp, o făptură înzestrată cu un adevărat simţ al frumosului, cu harul creaţiei, cu o fire artistică. Pentru mulţi, **regina Maria este cea care a decorat Pelişorul, grădina**

şi castelul de la Balcic, colecționară de artă, pictoriță care migălea delicate acuarele florale, literată care scria poezii şi povestiri pentru copii, femeia romanţioasă care, îndrăgostită de priveliştea mării văzută de pe stâncile Balcicului, a cerut ca inima ei să fie îngropată acolo, în „castelul" iubit, clădit de ea.

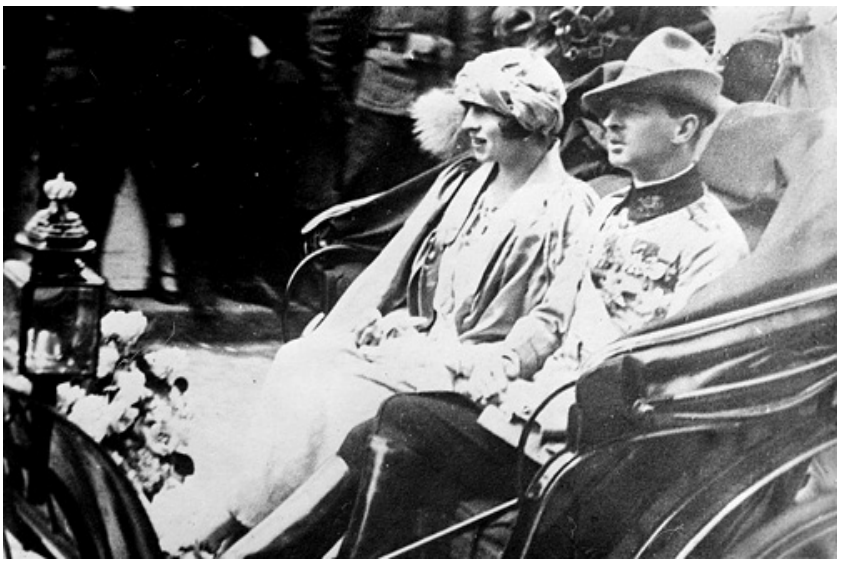
Era o vreme când femeile nu se avântau – oficial – în politică; totuşi, **Maria a fost sfetnica regalului ei soţ şi multe dintre lucrurile de seamă care s-au întâmplat în vremea aceea în România şi chiar în Europa i s-au datorat şi ei.** Poate cea mai de seamă contribuţie la destinul politic al României a fost misiunea neoficială la Paris, prin care a sprijinit dificilele negocieri din timpul Conferinţei de Pace care a urmat Primului Război Mondial.

Misiunea oficială a primului-ministru Brătianu nu părea să aibă mulţi sorţi de izbândă, dar implicarea reginei Maria a readus lucrurile pe făgaşul cel bun: graţie intervenţiei ei, neoficiale, dar atât de preţioase, pe lângă primul ministru francez Clemenceau, negocierile s-au finalizat în chipul cel mai fericit, cu un rezultat excepţional din punct de vedere politic: **formarea României Mari.**

Mamă a șase copii, ilustra Regină a murit la 18 iulie 1938, la Sinaia.

Elena

Soţia oficială, recunoscută, a lui Carol al II-lea e cea mai puţin cunoscută dintre reginele României.

Principesa Elena, prinţesă a Greciei şi Danemarcei, născută la 3 mai 1896, era fiica regelui Constantin I al Greciei şi a reginei Sofia de Prusia. S-a căsătorit la Atena cu Principele Moştenitor Carol la 10 martie 1921, dând naştere, la data de 25 octombrie a aceluiaşi an, lui Mihai, viitorul rege al României. Căsătoria n-a durat decât până în 1928, când cei doi soţi s-au despărţit, după cea dintâi **abdicare a lui Carol al II-lea**, în 1925.

Când Carol a renunţat pentru prima dată la tron, părăsind România după ce începuse legătura cu Magda Lupescu, **regina Elena a rămas în ţară împreună cu fiul ei,** fără a deţine însă nici o poziție oficială, fără a fi membră în consiliul de regenţă care conducea ţara în locul regelui minor Mihai**. Parlamentul României a ratificat în 1926 abdicarea lui Carol al II-lea şi a acordat Elenei titlul de Prinţesă a României.** În 1928, în urma insistenţelor lui Carol al II-lea şi la recomandarea guvernului român, ea a acceptat să divorţeze. Când acesta s-a întors în ţară şi s-a proclamat rege, în 1930, au fost făcute câteva tentative de împăcare, la inițiativa guvernului, dar când a devenit clar că, de fapt, Carol, care se instalase la palat împreuna cu Elena Lupescu, nu dorea această împăcare, divorţul s-a finalizat, iar în urma şicanelor din partea regelui, Elena a hotărât să plece din ţară, stabilindu-se, în cele din urmă, în Italia.

Întoarcerea reginei Elena din exil, 1940

În 1940, s-a întors în România, la chemarea regelui Mihai, care ocupase tronul şi care i-a acordat titlul de Regina Mama Elena a României. Când, în 1947, Mihai I a abdicat, Regina Mamă Elena s-a întors în Italia şi, de atunci şi-a împărţit viaţa între Florenţa şi Lausanne. S-a stins din viaţă în Elveţia, la Lausanne, în ziua de 28 noiembrie 1982, la vârsta de 86 de ani.

Puţini ştiu că **Regina Mamă Elena a României a avut un rol excepţional în salvarea a numeroşi evrei prigoniţi în timpul regimului fascist din România.** În urma intervenţiei ei pe lângă mareşalul Antonescu, acesta a fost de acord ca evreii din Cernăuţi care nu fuseseră încă deportaţi să rămână acolo; în 1942, datorită ajutorului ei, au fost salvaţi mii de evrei din Transnistria, iar în 1943 şi 1944, tot graţie sprijinului ei, alte mii de evrei s-au putut întoarce în acest ţinut. Pentru tot acest ajutor, statul Israel, prin Institutul Yad Vashem, i-a conferit post-mortem, în 1993, titlul de Dreaptă între Popoare, un titlu acordat acelor ne-evrei care, prin efortul lor, au contribuit la salvarea evreilor persecutaţi.

La Ierusalim există un muzeu al Institutului Yad Vashem, organizaţie care identifică şi recompensează pe aceşti oameni care au întins evreilor o mână de ajutor. Lângă muzeu, se află Grădina celor Drepţi între Popoare, iar în ea, pe Zidul de Onoare, sunt înscrise numele a 54 de români. Printre ei, Elena, Regina Mamă a României.

Regina Ana

Majestatea Sa Regina Ana a României s-a născut la Paris, la 18 septembrie 1923, ca Principesă de Bourbon-Parma, fiică a principelui Rene de Bourbon-Parma şi a Principesei Margareta a Danemarcei.

Regina Ana a României a copilărit în Franța, împreună cu cei trei frați ai săi. După începerea războiului a trebuit să-și urmeze familia în refugiu în Spania, Portugalia și SUA. De la 16 la 19 ani urmează o școală de artă la New-York și, în paralel, lucrează ca vânzătoare la magazinul universal Macy's, pentru a-și câștiga existența.

În 1943 cere permisiunea mamei sale să

meargă pe front în Europa, sub culorile patriei, Franța, devenind caporal, lucrând ca infirmieră. Primește din partea statului francez,,Crucea de Război" și gradul de locotenent.

În 1947 l-a cunoscut, la Londra, pe regele Mihai I al României. S-au căsătorit la 10 iunie 1948, la Atena.

Familia Regală a României avea să fie pe timpul durerosului exil una obișnuită: copii, muncă, bucuria de a petrece timpul împreună. Regina Ana a României are la Palatul Elisabeta o cameră a ei, în care îi place să-și petreacă serile în fața televizorului sau cu o carte în mână. Când erau tineri, Regele și Regina aveau pasiunea ascultării muzicii.

Regina Ana a declarat,,aș vrea să fac mai mult pentru România, dar nu numai din datorie, ci și dintr-un sentiment de identitate, prin ceea ce sunt eu ca om, ca destin..."

Principesa Margareta a României

Asemeni unei flori de primăvară se deschide în fața semenilor luminându-le calea cu zâmbetul și acțiunile sale.

Viitoarea Regină a României, Principesa Margareta fiica cea mai mare a Regelui Mihai și a Reginei Ana, s-a născut la 26 martie 1949, la Lausanne. Este succesoarea MS Regelui Mihai în toate prerogativele regale și Custode al Coroanei Române.

A copilărit în Danemarca, Elveția, Grecia și Marea Britanie, fiind foarte apropiată de bunica ei, Regina mamă Elena.

Principesa a obținut licența și masterul în sociologie, științe politice și drept internațional la prestigioasa Universitate din Edinburgh, Scoția. La fel ca și străbunica sa, Regina Maria, a fost implicată, înainte de 1989 în proiecte care ajutau bolnavii de cancer.

Specializarea în sociologie medicală și sănătate publică i-a oferit posibilitatea de a lucra în cadrul Organizației pentru Alimentație și Agricultură (FAO) din cadrul ONU, cu sediul la Roma, și al Fondului Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii(IFAD), dar și de a face numeroase călătorii, în special în Africa și America de Sud, pentru ajutorarea celor aflați în dificultate.

Primul contact al Principesei cu România, a avut loc în ianuarie 1990. Fundația Principesa Margareta, creată tot în 1990, ajută poporul român prin acțiunile caritabile la fel ca și celelalte regine ale României.

Căsătoria cu Principele Radu în 1996, a avut drept urmare o și mai mare apropiere de societatea românească. Inspirată de exemplul Reginei-Mamă Elena și astăzi de cel al Principelui Charles al Marii Britanii, Principesa Margareta a creat, pe domeniul de la Săvârșin, un model de dezvoltare rurală și de atragere a investițiilor străine, pentru dezvoltarea identității locale și a turismului.

În paralel cu activitatea caritabilă desfășurată, Principesa Margareta l-a însoțit pe Regele Mihai în turneele susținute pentru sprijinirea aderării României la NATO și la UE, precum și în numeroasele vizite pentru afirmarea identității României în Europa, SUA și Canada.

Începând din iunie 2001, Principesa Margareta locuiește la Palatul Elisabeta din București, iar angajamentele publice se desfășoară în Capitală, în țară și în străinătate, aducându-și contribuția la procesul de desăvârșire a modernizării României, a reconcilierii cu trecutul și la conectarea țării la familia europeană și atlantică a națiunilor.

ASR Principesa Margareta, aniversată, cu decenţă regală, de monarhiştii bistriţeni. Preşedintele Radu Moldovan, prezent la sărbătoare[401]

Într-o organizare de excepţie, specifică Casei Regale, Clubul Monarhiştilor Bistriţei, în parteneriat cu Consiliul Judeţean BN, Complexul Muzeal BN şi Crucea Roşie Română – Filiala BN au realizat o deosebită festivitate de aniversare dedicată ASR Principesa Margareta la Casa Argintarului (Centrul German Bistriţa) în 31 martie, la care au participat, într-o ţinută decentă şi elegantă, membrii Clubului Monarhiştilor Bistriţei, invitaţi, mass-media etc.

Au onorat plăcut cu prezenţa preşedintele Consiliului Judeţean BN – Emil Radu Moldovan, directorul Complexului Muzeal BN – prof. Alexandru Gavrilaş, gazda acţiunii, directorul CJC BN – prof. dr. Gavril Ţărmure şi directorul Bibliotecii Judeţene „G. Coşbuc" – preot Ioan Pintea.

Într-o atmosferă caldă, prietenească, moderatorii evenimentului – dr. Tiberiu Podani şi Ioana Bauer (manager firmă) – au salutat prezenţa membrilor clubului şi invitaţilor.

Au fost intonate Imnul Naţional al României şi Imnul Regal.
Despre valorile regalităţii în România au susţinut comunicări: prof. Simona Simioanca – „Povestea reginelor României", jr. Viorica Calo – „Fundaţia Principesa Margareta a României" şi dr. Andreea Ciuzan, preşedintele Crucii Roşii Române, Filiala BN – „Crucea Roşie şi Casa Regală a României", menţionând că Principesa Margareta este preşedinte CRR.

Au fost adresate din suflet şi inimă urări de sănătate MS Regele Mihai I şi Reginei Ana, precum şi urări de fericire, viaţă lungă şi sănătate, ASR Principesa Margareta a României.

Toate expunerile au fost însoţite de proiecţii video lămuritoare iar poetul Al. C. Miloş a dedicat un poem acestui moment aniversar, intitulat „O regală Margareta".

Asistenţa selectă a socializat, la o agapă colegială şi un pahar de şampanie.

A fost un moment de reflecţie pentru viitorul României, monarhiştii bistriţeni susţinând posibilitatea ca ASR Principesa Margareta, într-un viitor apropiat, să devină Regina României.

[401] Ioan LAZĂR, Răsunetul, Vin, 04/01/2016 - 12:37

În onoarea Majestăţii Sale Regele Mihai I[402]

Duminică, 25 octombrie 2015, Clubul Monarhiştilor Bistriţeni a organizat o sărbătoare regală pentru Majestatea Sa Regele Mihai I al României. La 25 octombrie 2015, Regele Mihai I a împlinit vârsta de 94 de ani.

La manifestarea organizată au luat parte personalităţi ale vieţii româneşti contemporane. Despre Monarhia Română şi Regalitatea istorică au vorbit prof.univ. Liviu-Petru Zăpârţan şi prof.univ. Alexandru Păcurar, ambii de la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca. Moderatorii întâlnirii au fost Marius Nicolae Pop şi Tiberiu Podani. Cu acest prilej au fost premiaţi elevi şi tineri care au participat la Concursul literar organizat de Casa Regală a României în anul în curs. Elevii sunt membri ai Palatului Copiilor din Bistriţa şi ai Clubului Elevilor din Năsăud. Premiile au constat în cărţi oferite de Librăriile Aletheia din Bistriţa. În cadrul întâlnirii au fost transmise mesaje de salut şi omagiu Majestăţii Sale Regele Mihai I. Din partea Senatului României au fost transmise mesaje de felicitare şi pentru Armata Română, sărbătorită în aceeaşi zi.

În piaţa Mihai Eminescu din Bistriţa, un grup de tineri au lansat lampioane ca semn de închinare pentru regele României. Au fost prezenţi membri ai CMB din Năsăud, Beclean, Sângeorz-Băi.

[402] Virgil RAȚIU, Mesagerul, Lun, 26/10/2015

M.S. Regele Mihai I, la 94 de ani, aniversat de monarhiştii bistriţeni şi din judeţ[403]

Într-o organizare deosebită a Clubului Monarhiştilor Bistriţeni, cu implicarea totală, cu sufletul şi cu mintea, a preşedintelui clubului – dr. Marius Pop, a vicepreşedintelui – dr. Tiberiu Podani, şi a celorlalţi membri, a avut loc, în saloanele cochete şi elegante ale localului „Old Friends" din Bistriţa, duminică, 25 octombrie, începând cu ora 18.00, un superb şi elegant, în etica regală, „Coctail-Party Regal" dedicat aniversării zilei de naştere a MS Rege Mihai I al României şi a sărbătoririi „Zilei Armatei Române".

Sensibilul eveniment a debutat cu intonarea Imnului Naţional al României, urmat de Imnul Regal, iar asistenţa a fredonat cu respect şi plăcere Imnul Regal.

Preşedintele Clubului Monarhiştilor Bistriţeni, dr. Marius Pop, a vorbit despre importanţa zilei de 25 octombrie pentru românii de pretutindeni, felicitând Armata Română, mulţumind celor prezenţi pentru participare, remarcând prezenţa deputatului Stelian Dolha, copreşedintele Organizaţiei Judeţene PNL BN, a delegaţiilor cluburilor monarhiste din Năsăud – prof. Ioan Seni, prof. Lucreţia şi Ioan Mititean, Beclean – Cornel Cotuţiu, Şieu Odorhei, onorând cu prezenţa prof. univ. dr. Liviu Zăpârţan, fost ambasador al României în Luxemburg, prof. şi director Nicolae Zăpârţan, Luca Roiban, Sorin Leah şi Camelia Leah, un grup numeros de invitaţi, lume selectă şi bună, cunoscători ai fenomenului regalist, Marius Pop precizând că MS Regele Mihai I al României împlineşte 94 de ani, iar regalitatea şi regele sunt salvarea şi stabilitatea României, urându-i din suflet „La mulţi ani fericiţi!" şi „Trăiască Regele!".

Despre MS Regele Mihai I, despre Familia Regală şi rolul ei, importanţa şi influenţa pe care au avut-o în aderarea României la Uniunea Europeană şi NATO, prin vizitele pe care le-a făcut, mai ales în Luxemburg, a vorbit, cu respect şi stimă, cu argumente şi exemple, prof. univ. dr. Liviu Zăpârţan de la UBB, fost ambasador al României în Luxemburg, care a scos în evidenţă personalitatea puternică a MS Regele Mihai I, urându-i viaţă lungă şi sănătate.

Conf. univ. dr. Alexandru Păcurar de la UBB, catedra de geografie, a făcut un pertinent expozeu despre valoarea şi semnificaţia regalităţii pentru România. Cei doi profesori au fost răsplătiţi cu diplome şi o ţiglă personalizată din Biserica Evanghelică, din partea Clubului. Senatorul Dorin Dobra (PNL) a transmis un mesaj MS Regele Mihai I şi CMB printr-un delegat, urând viaţă lungă Majestăţii Sale.

A urmat un emoţionant moment prin care elevii şi profesorii din judeţ, care au participat la concursurile organizate de Casa Regală: prof. Ionela Silvia Nuşfelean de la Palatul Copiilor Bistriţa şi elevii Alexandra Andreicuţ, cls. a XI-a, Oana Vrânceanu – XII, au obţinut premiul I în 2014 şi 2015; Ioana Ilinca Moldovan, cls a IX-a a obţinut premiul II în 2014, prof. Maria Gonda de la Clubul Copiilor Năsăud, cu elevii Bogdan Gonda – V, David şi Eduard Gonda – IX au obţinut premiul II în 2014, 2015, relatând modul deosebit cum au fost primiţi la Palatul Regal, fiind premiaţi de Principesa Margareta. Din partea Clubului Monarhiştilor Bistriţeni, profesorii şi elevii au primit frumoase diplome şi cărţi deosebite. Tot cu acest prilej, prestigiosul filatelist, col. (r.)

[403] Ioan LAZĂR, Răsunetul, Luni, 10/26/2015

Mihai Lucian Valea a organizat o expoziţie personală de filatelie dedicată fostului suveran al României, MS Mihai I, în acelaşi local. A urmat momentul solemn de a ciocni o cupă de şampanie de către toată asistenţa în sănătatea şi onoarea MS Regele Mihai I, cu urarea „Trăiască Regele”. În finalul activităţilor dedicate aniversării MS regele Mihai I, la 94 de ani, membrii CMB şi invitaţii au lansat 100 de lampioane albastre, roşii şi galbene în Piaţa Mihai Eminescu din Bistriţa. A fost o manifestare de mare sensibilitate şi devotament faţă de regalitate.

Clubul Monarhiştilor Bistriţeni urează, din suflet şi inimă, MS Regele Mihai I al României, sănătate, viaţă lungă, fericire, bucurii, la aniversarea a 94 de ani de viaţă şi urăm multă sănătate MS Regina Ana, aflată în suferinţă!

La mulţi ani, Majestate!

Istoria reală a României ne confirmă Monarhia românească de-a lungul a 150 de ani, de la sosirea lui Carol I şi până acum. Nu ne vom îngădui să nu remarcăm faptul că samavolnicia de la 30 decembrie 1947 a sincopat cu brutalitate şi în mod ilegal Monarhia Românească. Nu vom uita niciodată că MS Regele Mihai I al României nu a acceptat nici măcar într-un singur moment această silnicie istorică.

Majestatea Sa a adoptat o atitudine de consecvenţă în legătură cu România şi acesta este adevărul istoric pe care cei ce au maltratat nu doar poporul român vreme de aproape o jumătate de veac, ba chiar şi istoria sa, nu îl vor recunoaşte vreodată, că această atitudine a regelui României anulează de facto fragmentarea pe care şi-au dorit-o acoliţii regimului comunist sovietic.

Constatăm, iată, chiar în această zi de sărbătoare că eforturile tuturor promonarhiştilor români, de pretutindeni, se conjugă şi sigur vor genera o energie, capabilă în viitorul apropiat să convingă societatea civilă şi autorităţile, în cel mai democratic mod, de necesitatea reinstalării oficiale a MS Regele Mihai I pe tronul României. Să nu ne irosim tradiţia, continuitatea, istoria şi să nu ignorăm şi pe mai departe zestrea divină de a avea printre noi chiar pe regele nostru, suveranul de drept al ţării, personalitate emblematică şi unică nu doar în Europa.

Cu prilejul zilei de naştere a MS Regele Mihai I al României, îi adresăm cele mai sincere gânduri de sănătate deplină şi îi urăm viaţă lungă, briliantă, întru trăinicia Casei Regale Române, a întregului nostru neam! La mulţi ani, Majestate!

Sursa: Clubul Monarhiştilor Bistriţeni, Dum, 25/10/2015

150 de ani de la instaurarea monarhiei în România, marcaţi la Prundu Bârgăului[404]

Liceul „ Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului a găzduit o manifestare deosebită. Invitaţi au fost membrii Clubului monarhiştilor bistriţeni dr. Marius Pop, dr. Tiberiu Podani şi scriitorii Virgil Raţiu şi Traian Parva Săsărman. Membrii catedrei de istorie, profesorii Mihaela Batiș, Minodora Popeiu și Iulius Uşeriu, secondați de elevii școlii (într-o ținuta distinsă și foarte elegantă) au organizat un concurs între echipajele claselor de liceu pe tema monarhiei şi adevărului istoric. În urma concursului premiile au fost următoarele: locul I – Maria Girigan și Ionuț Rus (grupa Carol II), locul II – Ionuț Tutula și Ionuț Stelică (grupa Carol I), locul III – Ioana Moişean și Diana Cioanca (grupa Mihai I) și tot locul III – Simona Galben și Carmen Zaharie (grupa Ferdinand I). Câştigătorilor și celorlalți participanți li s-au oferit diplome, cărți, albume, calendare, drapele, insigne, etc.

O adevărată lecție de istorie, o oră specială, o zi aleasă.Ca de obicei, în spatele întregii acțiuni, a stat, cu solicitudine, căldură și profesionalism, prof. Constanța Neuc, directorul Liceului „Radu Petrescu”. Felicitări tuturor!

[404] Dr. Marius POP, Răsunetul, Vin, 05/27/2016

PANTEONUL PERSONALITĂȚILOR BÂRGĂUANE

Portrete de bârgăuani

Simion CRISTEA, *Profesorul Nicolae Fonogea (1935-1989)*

Trăiri sărbătoreşti, sub streşini de soare, mi-au dat aceste rânduri culese pe prispa de candoare a copilăriei. Amintirile trezesc, împrospătează şi multiplică farmecele copilăriei. Mai ales că nu am amintiri neutre, ca ale florilor ce n-au parfum. Cu această confesiune cordială deschid medalionul de astăzi, dedicat distinsului profesor Nicolae Fonogea, vecinul şi prietenul meu de suflet. Mireasma prieteniei sale mă cădelniţează proaspăt şi astăzi.

S-a născut în anul 1935, 28 ianuarie, în Josenii Bârgăului, din părinţii Irimie şi Floarea, singurul fiu al unei frumoase familii din satul nostru. Părinţii săi, oameni de vază, au fost minunaţi nu numai ca vecini, dar şi ca naşi de botez ai mei, care mi-au ţinut în braţele iubirii ca pe copilul lor.

Studiile medii le-a făcut la Năsăud, iar cele universitare la Cluj, la Facultatea de Istorie şi Filosofie, cu specializarea filosofie. Ca elev şi student, locul său a fost între cei mai buni.

Prima încadrare a avut-o la Şcoala Elementară din Rebra în anul 1953, iar un an mai târziu, este numit director la Şcoala Elementară din Zagra. Stagiul militar pe care l-a făcut la Aeroportul Otopeni, unde a primit şi un brevet de inventator, i-a întrerupt activitatea didactică trei ani (1955-1958).

Întors acasă, este numit învăţător-director la Şcoala Elementară de 7 ani din Miţa (Colibiţa), iar un an mai târziu, la Şcoala de 7 ani din Bistriţa-Bârgăului, tot în calitate de director.

Ultimul transfer l-a avut în 1962, când s-a întors la şcoala din satul natal în aceeaşi funcţie de director, unde a funcţionat până la sfârşitul vieţii, din 22 august 1989. De menţionat este faptul că directoratul lui şcolar a avut ca la pescar, firul întins, la toate şcolile unde a funcţionat.

Anul 1965 i-a adus ceasul căsătoriei cu domnişoara Lucreţia Scridon din Mocod, profesoară de limba şi literatură română, numărându-se cu vremea, între marii profesori ai şcolii noastre. Un an mai târziu, în 1966, familia sporeşte cu un vlăstar proaspăt, o fetiţă minunată, Mihaela-Mirela, singură la părinţi, căsătorită cu inginerul Vasile Olinca de la Susenii Bârgăului. Ei au doi copii studioşi, Maria, studentă şi Andrei, licean. Tatăl ginerelui a fost un învăţător de elită al satului şi un mare prieten al lui Nicolae Fonogea. Credem că la căsătoria copiilor lor, părinţii dragi au jubilat în lumea stelelor, ca doi fericiţi cuscri.

Pe firul anilor s-au înscris şi gradele didactice şi meritele catedrei: Diploma de „Învăţător fruntaş” (1964) şi Medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii” (1972).

Pentru a-l vedea şi pe copilul Şoru, că aşa îi ziceam toţi, înseilăm câteva episoade din copilărie:

Ca şi copii, eu fiind cu doi ani mai mic, jucăriile nu le amestecam cu vorbe de supărare, ne bucuram de fiecare dată că suntem împreună. Cu puşca de soc făceam concursuri şi amândoi primeam premii. Ne bucuram şi de armindenii vii de la porţile noastre: doi bătrâni copaci, arătoşi, falnici, al lui un paltin cu seminţele în elice, al meu, o răchită albă care de Rusalii umplea cu parfumul ei o jumătate de sat. Sigur, ei făceau parte din familia noastră pentru că la vremea

abatajului ni s-au umplut ochii de lacrimi. Mai aveam un cult, al unui măr stratin, unul din cei doi care îi străjuiau faţada casei părinteşti. Nu mai pomenim jocurile din umbra înţeleaptă a nucului bătrân. Când eram mai mărişori, marele nostru spectacol se derula mai spre toamnă, când slobozeam din vârful Coastei bostanii cei mari care umpleau cu miezul lor grădina, împrăştiindu-se când se loveau de pomi. Nu mai pomenim de suspinele otăvii, căzută, cu fruntea înlăcrimată la pământ... Dacă nu reuşeam să strângem resturile la vreme, sosea nervoasă, cu pedagogia ei, nuiaua. Când îl însoţeam la şcoală. domnul învăţător Simion Pop, directorul şcolii, văzându-ne împreună, zicea: „Măi Şorule, ia-l şi pe Simion în bancă, vezi că el nu poate fără tine!”.Ce minunaţi dascăli am avut noi, ca şi cei de astăzi, care trăiesc pentru şcoală ca şi pentru familia lor.

Ca om, Nicolae Fonogea era parcă turnat pentru inima tuturor. În vacanţe, cu deosebire în vacanţa de vară, până seara târziu, el era înconjurat de prieteni. Cine nu era prieten cu Şoru? Amintim câteva nume frumoase: vecinul Dumitru Vrâncean, Leon Hogiu Teodor Galben, Leon Parasca, Vasile Dan, Lucică Deac, Vasile Ştirbu, Toader Budăcan, şi alţii, roiau în jurul lui pentru că el povestea cu flacără şi cu dogoare, precum: tablouri vivante din şcoală, sau fel de fel de întâmplări din viaţa satului, de la stâni, din istorie… Vorbea cu multă pasiune de Nicolae Grigorescu, arhanghelul de la Agapia, despre marele patriot Badea Cârţan (+1911), de ale cărui opinci, şi Roma, şi Parisul, erau la fel de aproape. Şoru era spontan şi prezent peste tot.

Ca profesor şi director, a fost modest, n-a privit pe nimeni de sus, pe toţi profesorii socotindu-i prietenii şi egalii săi. Superbiile, aroganţa, vanităţile, orgoliile nu l-au avut niciodată prizonier. Nici arşiţa omului detaşat de contingent nu i-a atins nobleţea. El a apreciat întotdeauna modestia lui David în luptă cu Goliat. În tot ce întreprindea era numai calcul ţi râvnă. N-a atins reputaţia nimănui. Caracterul lui n-a silabisit niciodată, cuvântul fiindu-i prompt şi rectiliniu. Niciodată nu s-a auzit de pe buzele lui vreo stridenţă de limbaj. Pentru nobleţea inimii sale, prietenia avea carâmbii lungi, până la pământ. Fiind prieten cu toată lumea, numele lui e sonor şi astăzi pe tot Bârgăul. Ca iarba de leac erau pentru oricine vorbele lui. I-a plăcut să vorbească cu fereastra deschisă. Cerul de deasupra lui era totdeauna senin. Răspunsul lui la bine era spontan, ca al primilor creştini, ştiind să ţină seamă de zecimalele vieţii încât nici o vamă nu i-a rămas neplătită. Când era solicitat în probleme mai aparte, el răspundea după un raţionament creştin: „mai bine să greşesc din naivitate, din bună-credinţă, din încrederea în oameni decât să fiu prudent sau înţelept prin indiferenţă”. El iubea lumea de sub curcubeiele lui Rubens. La o inspecţie, când a fost întrebat despre crucea de pe acoperişul şcolii, el a răspuns cu blândeţe: „Atâţia au văzut-o, dar nimeni nu şi-a lovit ochii de ea. Dacă cineva vrea să o coboare, nu avem nimic împotrivă... şi acolo a rămas. Nimeni n-a îndrăznit să ridice mâna după ea, semn că şi la inspectorii şcolari ateismul era doar o pojghiţă, ca la atâţia membrii de partid, ei păstrând credinţa în tainiţele sufletului, ca toţi oamenii de stat. Vorbele puteau să umble şi fără trecerea lor în ţesătura faptelor. Răspunsurile sarbede au fost departe de buzele lui.

Ca om al catedrei, era preocupat de desfăşurarea lecţiei, care presupune ştiinţă şi artă personală, combustie interioară şi prospeţime spirituală. El era un neobosit şi neîmpăcat critic de sine, sensibil până la emoţie. Sensibilitatea, profunzimea şi măreţia acestui ideal exprimă armonie, încredere, împăcare spirituală şi morală. Până nu urcăm la înălţimea catedrei, nu se poate vorbi de competenţă didactică pe altarul şcolii. Muţi dintre domniile voastre aţi oficiat la altarul catedrei şi cunoaşteţi valoarea dăruirii picurată pe firul lecţiilor. Dacă profesorii l-au preţuit şi l-au stimat, elevii l-au iubit, ieşind de la lecţiile lui cu fizionomiile împăcate. El n-a împovărat pe nimeni nici cu greul ochilor.

Oprindu-ne la realizările sale pe linie edilitară, aflăm că a avut şi darul ctitoriilor, frumos subliniat de naşul nostru comun, învăţătorul Nicolae Moldovan, mare senator, ajuns prin înţelepciunea şi perspicacitatea lui, în graţiile lui Iuliu Maniu. Caracterizându-l pe Şoru, el a zis: „Pe lângă faptul că este un profesor ales, Şoru este şi un mare gospodar, ca un ispravnic domnesc”. Aprecierea nu este una convenţională, ea merge la braţ cu realităţile. A construit un nou local cu 5 săli, iar la parter o sală de sport, prima pe Valea Bârgăului. A adăugat încă 4 săli de clasă, sporind imobilul vechi; a deschis un atelier foto; a construit corpul de clădire pentru atelierele de croitorie şi

mecanică; a primenit şi a înzestrat toată şcoala cu mobilier nou, iar curtea şcolii a făcut-o oglindă. El a dovedit că toate graficele lui erau orientate spre succes. Iscusit, abil, chibzuit cum era, el nu-şi dezvăluia unghiul de vedere până când era sigur de atingerea idealului. Evidenţa meritelor sale i-au adus şi Titlul de Cetăţean de Onoare al Comunei Josenii Bârgăului. Sonoritatea numelui său este şi astăzi la fel de vie în tot Bârgăul.

Fiind suferind de inimă, la 22 august 1989, a trecut în pacea liniştii de veci Distinsul preot Simion Nicolae, împreună cu toţi credincioşii din Joseni au decis, în semn de unanimă preţuire, să fie înmormântat în curtea bisericii, lângă uliţă. Gândul la acest loc de înmormântare l-a avut cel dintâi consilierul Trăienuţ Galben, marele său prieten, la primul dangăt de clopot.. Multe frunţi se pleacă cu tainică închinare trecând pe lângă mormântului său, exemplar îngrijit de către doamna profesoară Lucreţia şi de familia ei.

Pe lângă credinţa sa statornică, Nicolae Fonogea avea inima intim legată cu Biserica şi prin bunicul patern, Nicolae, care a slujit-o, în calitate de făt, toată viaţa

Acesta a fost profesorul Nicolae Fonogea – un om preţuit şi stimat de toată lumea, un om al satului, un om al Bârgăului, un om de neuitat!

Dragă Şorule, te rog să primeşti şi medalionul meu!

Ioan SĂRĂȚEAN, *Dascălul Toader Galben – activitate de apostolat în domeniul educației bârgăoane*[405]

Toți suntem recunoscători celor ce ne-au învățat cum se ține răsplaiul sau ceruza în mână, ne-au ajutat să deslușim slovele și să pătrundem în lumea fascinantă și atât de folositoare a cărților.

E o atitudine firească față de cei care, în condiții nu tocmai din cele mai propice, au pus umărul la procesul devenirii noastre. Ilustrativă în acest sens este activitatea desfășurată cu pricepere, dăruire, pasiune, răspundere, profesionalism, cu inerente eforturi și sacrificii, pe parcursul a mai bine de trei decenii, de către Toader Galben, învățător cu toate gradele didactice, de la Josenii Bârgăului, actualmente intrat în cel de-al 85-lea an al vieții sale.

Debutul în profesie l-a făcut la Strâmba, unde între anii 1960-1969, a desfășurat o adevărată activitate de apostolat în domeniul educației bârgăoane. Pe atunci, micuța localitate, ce-și dobândise statutul juridic de sat abia în 1956, nu avea nici școală, nici biserică, nici lumină electrică, nici telefon, iar singura unitate mai reprezentativă era un mic magazin sătesc, ce funcționa la o casă particulară, cea a Valeriei și a lui Ioan Vărărean, care oferea spre vânzare sare, țigări și alte câteva articole în cantități și într-o gamă sortimentală sub nivelul cererii.

Inițial, școala de aici a funcționat într-o odaie pusă la dispoziție cu generozitate de familia Gheorghe și Ioana Borgovan, în locuința proprietate, care în schimbul unei sume modice forfetare lunare și-a asumat și obligația de a asigura încălzirea, igienizarea și curățenia spațiului.

Opțiunea s-a dovedit a fi benefică atât pentru tânărul dascăl, fericit că a reușit în sfârșit să obțină un loc de muncă în comună cât și pentru micuții școlari și comunitate, încântați să aibă un

[405] Ioan SĂRĂȚEAN, Răsunetul, Dum, 01/31/2016

învățător tânăr, cu multiple deprinderi practice, pe care-l cunoșteau și considerau de-al lor, devreme ce familia lui deținea la Strâmba principala sa proprietate de vreo opt hectare de la „Tablă," pe care părinții și cei nouă copii o transformase într-o adevărată grădină.

Bucuria dascălului a fost cu siguranță mult mai mare întrucât ani în șir meditând asupra viitorului său n-a intervăzut vreo perspectivă optimistă. I se blocase accesul în învățământul superior din motive de dosar deoarece tatăl său, Traian Galben, fost primar înainte de război, fusese arestat și condamnat pentru favorizarea infractorului întrucât cu prilejul unei vizite făcute de un tânăr consătean despre care nu știa că se afla în postura de dezertor, l-a omenit după tradiție. Ulterior, prin căsătorie cu fosta sa colegă de liceu și consăteană, Andreica Elena, a devenit și "ginere de chiabur" întrucât soacra sa a dobândit prin succesiune un drept de măciniș timp de o săptămână pe lună la o moară cu apă, iar aceste calități de "fiu de condamnat" și cea de "ginere de chiabur" i-au adus inerente belele, printre care și aceea că a fost repartizat să-și satisfacă timp de trei ani serviciul militar într-un detașament de muncă în cadrul Combinatului Siderurgic Hunedoara.

În aceste condiții, postul obținut l-a considerat drept o mană cerească, motiv pentru care s-a dedicat trup și suflet profesiei, chiar dacă trebuia să facă naveta de la Joseni și să străbată zilnic pe jos, uneori pe ploaie, pe furtună, pe viscol, prin nămeți, pe vreme grea 10 km până la școală și înapoi, și să predea simultan la mai multe clase. În pofida greutăților inerente, a obținut rezultate, ce au fost apreciate la superlativ atât cu ocazia inspecțiilor efectuate de Inspectoratul Școlar pentru acordarea gradelor didactice II și I cât și de colegii de la școlile care au continuat activitatea cu elevii săi.

După aproape un deceniu de trudă și eforturi la Strâmba, în 1969, a solicitat și a obținut transferul la școala din satul reședință de comună, unde și-a continuat activitatea în aceeași notă încă două decenii și ceva. N-a părăsit, însă, școala de la Strâmba până n-a avut convingerea și certitudinea că situația în domeniul educativ se va îmbunătăți radical.

În acest scop, a solicitat și a obținut sprijin de la județ pentru construirea unui local de școală adecvat. A primit materialele de construcții necesare, iar cu ajutorul unui meșter local deosebit de priceput, Maftei Trifan, le-a pus în operă.

Astăzi cu mintea sa la fel de ageră și tânără ca în anii de debut, pe care și-o întreține și cultivă dezlegând zilnic cuvinte încrucișate, trăiește cu satisfacția datoriei împlinite, înconjurat cu dragoste, respect și recunoștință atât de către foștii săi elevi, de părinții lor cât și de întreaga comunitate. Îi dorim și noi mulți ani fericiți, deplină liniște și sănătate.

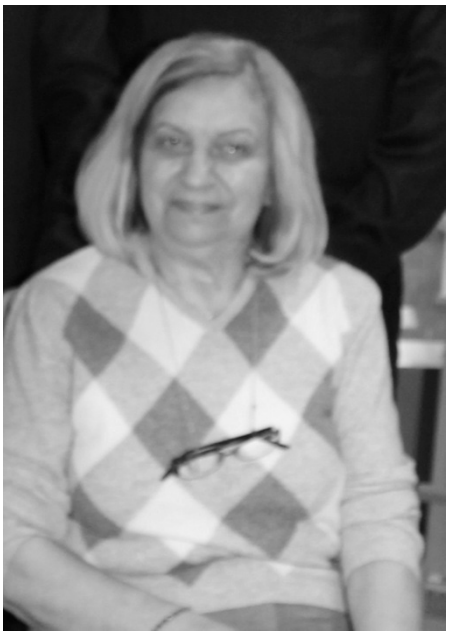
PERSONALITĂȚI BÂRGĂUANE

Dr. Lidia Purghel

Născută Cristea Lidia în 18.02.1948 în Comuna Prundul Bârgăului Jud. Bistrița-Năsăud, unde locuiau bunicii din partea tatălui și botezata de fam. Purceila (părinții D-nei prof. Andrițoiu).

Copilăria o petrece la Bistrița unde locuiau părinții și la Josenii Bârgăului unde locuia bunica din partea mamei, Tamas Ravica (sau Ravica lu Tanasa a Butului)

Urmează perioada de educație la școala germana din Bistrița (1955-1959), Sc. Generala (actuala Andrei Mureșan) și liceul la clasa prof. Caluseru și prof. Florescu (mate). Încearcă o admitere la Fac. de Ed. Fizica și Sport Cluj – pica la Anatomie.

Este prof. suplinitor la Josenii Bârgăului unde preia dirigenția la cl.VIII-a și preda mate, fizica, chimie. În 1967 da admiterea la Fac. de Fizica a Univ. Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

În timpul facultății continua și activitatea sportiva în atletism la Clubul „U" Cluj, (activitate pe care a început-o la Bistrița prin 1962) și unde îl cunoaște pe viitorul sau soț, pe atunci student la medicina și atlet de performanta în Lotul National. Se căsătoresc în 1970 la Bistrița. Soțul, Purghel Florian, ia repartiția ca medic stagiar în com. Parva pentru a fi mai aproape de Cluj.

Lidia Purghel termina în 1972 facultatea și dorește un post în Jud. Bistrița-Năsăud dar i se oferă doar suplinitor. Refuza oferta și urmează o specializare în Fizica Atomica și Nucleara la Univ. Babeș-Bolyai Cluj pe care o absolvă cu media 9,80 luând repartiție la București ICPE Secția Proiectare Centrale Nucleare unde va lucra până în 1986.

În 1979 se naște băiatul lor Purghel Daniel Florian care devine medic stomatolog la București.

În cadrul ISPE va lucra la proiecte pentru Reactorul de Cercetare de la Pitești, Centrala Nucleara cu licența sovietica și după rezilierea contractului cu rușii, la proiectul primului reactor romanesc cu licența Canada, CNE Cernavoda.

Din 1986 se transfera la Institutul de Fizica și Inginerie Nucleara „Horia Hulubei" (IFIN-HH) București – Măgurele unde va lucra până la pensionare (2012)

În perioada IFIN-HH a lucrat în cercetare aplicata, aparatura de măsurare radiații nucleare, metrologia aparaturii nucleare, standardizare, asigurarea calității. A fost membra în Consiliul Științific al IFIN-HH, director a doua proiecte de cercetare naționale și a unui proiect internațional.

În 1996 primește premiul Academiei Romane „ Horia Hulubei" pentru Fizica.

În 1998 primește Titlul de Doctor în Fizica Atomica și Nucleara.

Realizează în cadrul IFIN cercetări în urma cărora obține Brevete de invenție, publica lucrări științifice în Reviste de specialitate din Romania și Internaționale (vezi anexe). Participa la Conferințe Naționale și Internaționale de specialitate (vezi anexe)

Participa în 2008 la doua Saloane Internaționale de Inventica cu Aparatura brevetata în Romania și realizata în IFIN-HH (vezi anexe).

Elaborează un subcapitol referitor la aparatura de măsurare a Radonului din cartea „Radon Handbook" editata sub egida Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) WHO, 2008.

Din 1996 -2012, în paralel cu activitatea de cercetare, este Expert International în Comitetul International de Standarde, Com. Tehnic 45 Aparatura Nucleara (IEC-TC45) și participa la aproape toate ședințele internaționale (vezi anexe)

Din 2002 este numită președintă a CT 16 Aparatura Nucleară al ASRO Romania.

Este membra a Societății Americane de Chimie secția Chimie Nucleară, membră a Societății Naționale și Internaționale de Fizică, a Societăților Naționale și Internaționale de Radioprotecție, a Societății de Biomateriale.

Actualmente pensionara și din 2015 s-a mutat la Josenii Bârgăului împreună cu soțul care între timp a devenit Specialist în Ortopedie și Traumatologie, Prof. Universitar la UMF „Carol Davila" București și lucrează la Spitalul Județean Bistrița și Policlinica Nouă Sanovil.

Din februarie 2014 au un nepot pe nume Purghel Alexandru Florian.

LISTA DE LUCRĂRI (ian. 2008)

A. Last International Publications

1) Necula A, **Purghel L**., Vâlcov N, *An experimental study of the statistical fluctuations of an ionization chamber current*, Nucl.Instr.Meth.Phys.Res. Vol.A332, 501 (1993)

2) **Purghel L**., Vâlcov N, *Tritium discrimination în a mixed radiation field using an ionization chamber*, Fusion Technol.,Vol.28, Nr.3 930 (1995)

3) **Purghel L.**, Vâlcov N, *Particle and energy dependence of the statistical fluctuations of ionization chamber current*. Nucl.Instr.Meth.Phys.Res. Vol.B95, 7 (1995).

4) **Purghel L.**, Vâlcov N, *Separation of the industrial and the natural components of the ambient background by a statistical method*, Proc.1996 Internat. Congr. Radiation Protection IRPA`9 Viena., Vol.2, 536 (1996).

5) Vâlcov N, **Purghel L**, Celărel A, *Intelligent monitor functional model with ionization chamber for mixed nuclear radiation field measurements*, Radioactivity and Radiochemistry, dec.1998

6) **Purghel L**., Valcov N.; *Portable tritium în air monitor*, Proceeding of International Conference on Tritium Science and Technology; Tsukuba, Japonia. Accepted for oral presentation. Nov. 11-16. **2001**

7) Valcov N. Purghel L. *A self-calibrating radon monitor with statistical discrimination* Nuclear Instruments and Methods în Physics Research Section A, vol. 480 Nr. 2-3, pp 807-813, **2002**.

8) **Purghel** L., M.R.Calin; D.Bartos A.Lupu, F.Lupu, D. Lupu *„Portable Intelligent Tritium în air Monitor"* Fusion Science and Technology, Vol. 48, Nr. 1, Fuste 8 (1), 1-806 **(2005),** ISSN 1536-1055

Lucrări publicate în reviste de specialitate din țară:

Purghel L., Airborne tritium. A method for testing and calibration of airborne tritium measuring equipment, Roumanian Journal of Physics, Vol. 37, Nr.8, 833,(1992)

Necula A,**Purghel L**,Vâlcov N, Statistics of an ionization chamber current, Rom.Journ.Phys.Vol.38, Nr. 2, 137 (1993)

N.Vâlcov,**Purghel L.**,A.Necula,Basic aspects connected with tritium measurements în a gamma-ray background,Rom.Journ.Phys.,37(1993)713

Vâlcov N, **Purghel L**, On the possibility to use the ionization chamber as a selective detector, Rom. Journ. Phys.Vol.39,133 (1994)

Păunescu N, Cotârlea M, **Purghel L**. & all, Method to determinate low levels of HTO în air, Roumanian Journal of Physics Vol. 40, Nr. 2-3, 363 (1995)

Purghel L, Statistical analysis of electrical charge production and colection în ionisation chambers, Rom.Journ.Phys, 1998

D. Bartos, B. Prada, **L. Purghel**, …A fast measuring circuit for ionisation chamber dosimeter. Rom. Jour. Of Phys.Vol. 44 Nr. 9-10 p 985, 1999.

N.Valcov, **L. Purghel**, A Radon monitor with statistical discrimination. Functional model. Rom. J. Phys. Vol. 45, Nr. 3-4, p 375, **2000**.

N.Valcov**, L. Purghel**, Statistical discrimination based monitor for radioactive gases and vapors Rom. J. of Phys., Vol. 45, Nr. 3-4, p 371-374, **2000**.

L. Purghel „Radonul și impactul asupra populatiei Simpozion national cu participare Internationala « Environment & Progress » Agnita- 6/**2006**

L. Purghel « Metoda inteligenta de discriminare a emitatorilor de radiatii alfa şi beta în aer » Simpozionul Mediu-Cercetare, protectie şi gestiune, Proceeding, pg 390-395, ISSN 1584-6733 Cluj Napoca **2006**

Ogrutan L., Suciu L., **Purghel L.**, Cosma C. „Masurarea concentratiei de Radon în aer prin numararea Impulsurilor" ECO-TERA Nr. 13, an IV, pg.34-35, **2007**, ISSN 1584-7071

Ogrutan L., Suciu L., **Purghel L.**, Cosma C. „Metoda Integrativa pentru Masurarea Radonului în aer Influenta mediului electromagnetic" ECO-TERA Nr. 12, an IV, pg.**, 2007**, ISSN 1584-7071.

Cosma C., I. Mocsy, M. Moldovan, T. Neda, K. Szacsvai, V. A. Cosma, A. Vasilescu, I. Suciu, **L. Purghel**, T. Dicu „*INTERCOMPARISON OF ACTIVE AND PASIVE RADON DEVICES MEASUREMENTS" Proceeding IRPA Brasov, sept, **2007***

Ogrutan L., Suciu L., **Purghel L.**, Cosma C. „Sistem pentru măsurarea în timp real a concentraţiei de Radon în aer şi transmisia datelor din locaţii multiplet" ECO-TERA Nr. 14, an V, pg., **2007**, ISSN 1584-7071.

CIEM 2007 UPB poster

L.Purghel, C. Cosma, M. Popescu, I. A. Moldovan, P. Ogrutan, „*Research regarding national Radon mapping (indoor and în different environmental factors) for protection of population, în conformity with the international and EU requirements"* poster – CIEM, UPB, București 2007

Autor Standarde naționale elaborate (SR):

1. SR CEI 61172:1994 – Instrumentație de radioprotecție. Echipamente pentru supravegherea aerosolilor radioactivi în mediul înconjurător;
2. SR ISO 7503/2:1995 – Evaluarea contaminării de suprafață. Contaminarea suprafeței cu tritiu;
3. SR CEI 61304:1997 – Ansambluri de numărare cu scintilator lichid. Controlul funcționării;
4. SR CEI 61306:1997 – Dispozitive de măsurare a radiațiilor pilotate prin microprocesor;
5. SR CEI 61098:1997 – Ansambluri de monitorare staționare a contaminării de suprafață a personalului pentru emițători alfa și beta;
6. SR CEI 61 XXX: 1998 Ansambluri de monitorare fixe a contaminării de suprafață a personalului cu emițători alfa și beta.
7. SR CEI 06050- Vol 393/2007
8.. SR CEI 06050- Vol 394/2007

Japonia Proceeding 2005;

INTELLIGENT DISCRIMINATION METHOD FOR ALPHA AND BETA ÎN AIR EMITERS

L. PURGHEL[1]

„HORIA HULUBEI" NATIONAL INSTITUTE FOR PHYSICS AND NUCLEAR ENGINEERING

Abstract. The detection method used for this monitor is original, patented in Romania. The detection unit consists of a single ionization chamber, a fast preamplifier and a dedicated software associated to the detection unit for signals processing. Some results concerning the radon and tritium în relative strong gamma-ray fields are presented.

Key words: tritium in air,radon, ionization chamber, statistical discrimination method.

Agnita 2006

Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei"

A. Last International Publications

1) Necula A, Purghel L., Vâlcov N, An experimental study of the statistical fluctuations of an ionization chamber current, Nucl.Instr.Meth.Phys.Res. Vol.A332, 501 (1993)

2) Purghel L., Vâlcov N, Tritium discrimination în a mixed radiation field using an ionization chamber, Fusion Technol.,Vol.28, Nr.3 930 (1995)

3) Purghel L, Vâlcov N, Particle and energy dependence of the statistical fluctuations of an ionisation chamber current. Nucl.Instr.Meth.Phys.Res. Vol.B95, 7 (1995).

4) Purghel L, Vâlcov N, Separation of the industrial and the natural components of the ambient background by a statistical method, Proc.1996 Internat. Congr. Rad.Prot., Vol.2, 536 (1996).

5) Vâlcov N, Purghel L, Celărel A, Intelligent monitor functional model with ionization chamber for mixed nuclear radiation field measurements, Radioactivity and Radiochemistry, dec.1998

6) Purghel L., Vâlcov N.; Portable tritium în air monitor, Proceeding of International Conference on Tritium Science and Technology; Tsukuba, Japonia. Acepted for oral prezentation. Nov. 11-16. **2001**

7) Valcov N. Purghel L. A self-calibrating radon monitor with statistical discrimination Nuclear Instruments and Methods în Physics Research Section A, vol. 480 Nr. 2-3, pp 807-813, **2002**.

8) Purghel L., Calin M R, Bartos D., Serbina L, Lupu A, F. D. „Portable intelligent Tritium în Air Monitor" Fusion Science and Technology Vol. 48, Iul-Aug., p 390-392, 2005.

9) **Purghel, L**.; Georgescu, M.; Gheorghiu, D.; Diaconescu, M.; Moldovan, I.A.; Placinta, A.O.; Popescu, E, „Measurement of radon emanation along three surface faults from Dobrogea (Eastern Romania)" European Geosciences Union, Vienna, Austria, 13 – 18 April 2008

B. Last National Publications

1) Necula A,Purghel L,Vâlcov N, Statistics of an ionization chamber current, Rom.Journ.Phys.Vol.38, Nr. 2, 137 (1993)

2) N. Vâlcov,Purghel L.,A. Necula,Basic aspects connected with tritium measurements în a gamma-ray background,Rom.Journ.Phys., 37(1993)713

3) Vâlcov N, Purghel L, On the possibility to use the ionization chamber as a selective detector, Rom. Journ. Phys.Vol.39,133 (1994)

4) Păunescu N, Cotârlea M, Purghel L. & all, Method to determinate low levels of HTO în air, Roumanian Journal of Physics Vol. 40, Nr. 2-3, 363 (1995)

5) Purghel L, Statistical analysis of electrical charge production and colection în ionisation chambers, Rom.Journ.Phys, 1998

6) D. Bartos, B. Prada, L. Purghel, …A fast measuring circuit for ionisation chamber dosimeter. Rom. Jour. Of Phys.Vol. 44 Nr. 9-10 p 985, 1999.

7) N.Valcov, L. Purghel, A Radon monitor with statistical discrimination. Functional model. Rom. J. Phys. Vol. 45, Nr. 3-4, p 375, 2000.

8) N.Valcov, L. Purghel, Statistical discrimination based monitor for radioactive gases and vapors Rom. J. of Phys., Vol. 45, Nr. 3-4, p 371-374, 2000.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI INTERNAȚIONALE

Nr. crt.	Felul manifestării	Tara Localitatea	Data	Scopul
1	Sesiune CAER	URSS –Soci	Feb.1974	Sesiune CNE VVER – radioprotecție
2	Sesiune CAER	Polonia – Varşovia	Febr. 1989	Metrologia Radiaţiilor
3	Vizită științifică IAEA	Germania – Karlsruhe şi	martie –	Vizită Lab. Tritiu – Proiect de asistenţă tehnică IAEA,

		Freiburg Franţa Saclay	aprilie 1990	*ROM/1/007 „Setting up a Laboratory for qualification and control tests of the Nuclear Instrumentation of Nuclear Power Plants”* 1985-1988 (vizită nerealizată în perioada de derulare a contractului)?
4	Conferinţă Internaţională ICRM	Spania – Madrid	1991	Lucrări Metrologia radiaţiilor
5	Conferinţă Internaţională ICRM	Teddington – Anglia	1993	Lucrări Metrologia Radiaţiilor (finanţare IAEA)
6	Fifth Tropical Meeting on Tritium Technology în Fission and Isotopic Applications	Italia ISPRA-Varesse	28 mai – 3 iunie 1995	Participare cu lucrare –”Măsurarea Tritiului în fond gama”
7	Simpozion International de Radioprotecţie IRPA ‘9	Austria -Viena	1996	Participare la lucrări Poster Discriminarea Gama –Radiaţie cosmică (finanţare parţial IFIN şi personală)
8	Reuniunea Anuală a CEI TC45	Suedia – Kista,	1996	Prima participare ca membru în Comitetul Internaţional de standarde în comeniul Electrotehnic – TC 45 -Aparatură Nucleară
9	Reuniune intermediară a CEI- TC45- WG1	Romania Bucureşti	1998	Reuniune intermediară de lucru la Vocabular electrotehnic (WG1) Cap 393, 394.
10	Reuniunea Anuală a CEI TC45	USA Texas Houston	1998	Participare la lucrările:WG1 Terminologie; WG A; WGB5 Aparatură de radioprotecţie; WGB13
11	Reuniunea Anuală a CEI TC45	Finlanda Helsinki	1999	Participare la 3 plenare şi în **WG1**, WGA10, WGB5, WGB13
12	Reuniunea Anuală a CEI TC45	Franţa – Toulouse	2001	Participare la 3 plenare şi în **WG1**, WGA10, WGB5, WGB10, WGB13
13	Reuniunea Anuală a CEI TC45	China – Beijing	2002	Participare la 3 plenare şi în **WG1**, WGA10, **WGB5**, WGB13
14	Reuniune intermediară CEI TC45 WG1	Franţa Cadarach, Aix an Province	mai 2003	Reuniune intermediară de lucru la Vocabular electrotehnic (WG1) Cap 394.
15	Reuniune Tehnică IAEA Experţi	Norvegia – Halden	26-29 sept 2004	**Calibrarea ON-LINE a instrumentaţiei nucleare CNE**
16	7th International Conf. „Tritium Science& Technology	Germania, Baden-Baden	12 -17 Sept. 2004	Participare cu Lucrare „Tritium Intelligent Monitor”
17	Reuniune intermediară CEI TC45 WG1	USA Livermore	2006 apr.	Reuniune intermediară de lucru la Vocabular electrotehnic

				(WG1)vol.393 și unificare în 395
18	Workshop în Rn cartare risc	Rep. Ceha Praga	2006 sept	Prezentare lucrare; Masa rotunda
19	Reuniunea Anuală a CEI TC45	Lion Franța	2006 oct.	Toate Comitetele tehnice și grupe de lucru ale CEI TC45
20	Bilateral RO- Grecia	Thessaloniki Grecia	2006 dec.	Ședința de lucru ptr. Rn pe falii seismice
21	Comisia mixta BTTF-127-1 CENELEC-CEI	Puteaux Franța	2007-02-22 ian.	Ședința experți naționali ptr. adoptarea de standarde în dom. aparaturii CNE

LISTA DE DIPLOME ȘI CERTIFICATE DE INSTRUIRE

Nr. crt.	Emitent	Felul docum. serie Nr. / Data Nr. emitere	Domeniul de instruire	Perioada de instruire	Durata
1	Liceul Nr. 1 Bistriţa	Diplomă de bacalaureat Seria A Nr. 46264 / Nr.38.922/1966	Liceu secţia reală	1962-1966	4 ani
2	Univ. Babeş-Bolyai Cluj	Diplomă Nr. MEI 106938 / Nr.9948/ 1mart.1973	Fac. Fizică	1968-1972	4 ani
3	Univ. Babeş-Bolyai Cluj – Seminarul Pedagogic Univ.	Certificat de absolvire: Nr. 1.181/1972	Seminar pedagogic Specialit.: prof. Fizică	1971-1972	1 an
4	Univ. Babeş-Bolyai Cluj	Certificat Nr.658 MEI/ 58/14.09.1973	Specializare: Fizică Atomică și Nucleară	1972-1973	1 an
5	Universitatea București Înv. Postuniversitar	Certificat Nr. 1324 / 23.03.1974	Curs univ. intensiv L. Rusă	1.10.1973-15.102.1974	5 luni
6	Universitatea București Înv. Postuniversitar	Certificat 1975-1976	Curs univ. L. Engleză	1975-1976	1 an
7	Com. de Stat ptr. Energia Nucleară (CSEN) CPSCN	Certificat de absolvire Nr. 48 /1976	Curs postuniv. CNE	12.01 – 04.04.1976	4 luni
8	Reţeaua Naţională a Lab. de Încercări din Romania (RELAR)	Diplomă Nr. 827 /21.10.94	Asigurarea calităţii în laboratoarele de încercări	17-21.10 1994	4 zile
9	Reţeaua Naţională a Lab. de Încercări din Romania (RELAR)	Diplomă Nr.881/28.10.1994	Auditori ptr. Laboratoarele de încercări	24-28.10.1994	4 zile
10	RENAR (RELAR)	Atestat Nr.105	Utilizarea	17-	7 zile

	-FIATEST Computer Service	MI Aviz nr. 1178/ 29.07.1994	editorului de text WORD pentru gestiunea doc. Calităţii	28.10.1994	
11	Asociaţia de Standardizare din Romania (ASRO)	Certificat	Managementul de mediu Elaborare doc. şi principii de evaluare a sist....	10 – 12. 04 2002	3 zile
12	Asociaţia de Standardizare din Romania (ASRO)	Certificat	Determinarea Incertitudinii de măsurare...	ian 2003	5 zile

CURRICULUM VITAE

1. Nume: PURGHEL
2. Prenume: LIDIA
3. Data și locul nașterii: 18.02.1948 / Prundul Bîrgăului
4. Cetățenie: Română
5. Stare civila: căsătorită
6. Studii:

Instituția	Univ. Babeș-Bolyai Cluj Fac. Fizica	Univ. Babeș-Bolyai Cluj Fac. Fizica Specializare	CPSCN – CSEN București-Măgurele	RELAR Bucu-rești (RENAR)	ASRO Managementul de mediu	ASRO Metrologie Incertitudini de măsurare
Perioada:	1968 -1972	1972 –1973	1976	1996 3 luni	2002 1 săptămână	2003 1 lună
Grade sau diplome obținute	Diploma Fizician	Diploma Specialist în Fizică Atomică și Nucleara	Certificat absolvire: Centrale Nuclearo-electrice	Diplom a – **Auditor** în Asigura rea Calității	Certificat Management de mediu	Certificat Metrolog

7. Titlul științific: • DOCTOR ÎN FIZICA NUCLEARA 1998;
• Laureata a Premiului Academiei ptr. Fizica „Horia Hulubei” 1996
8. Experiența profesională:

Perioada:	1973 – 1977	1977 – 1985	1986 – Până în prezent
Locul:	București	București-Măgurele	București-Măgurele
Instituția:	Inst. de Studii şi Proiectări Energetice (ISPE-CNE)	Inst. de Reactori Nucleari Energetici Pitești Comp. Proiect. București-Măgurele	Inst. Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”
Funcția:	Fizician proiectant	Cercetător principal	CP II; Resp. teme de cercet. Orizont2000; Director Proiect MENER 2002-2004 Director de Proiect CEEX 2006 -2008

Descriere:	Proiectare sisteme de radiprotecţie în CNE şi IRNE Piteşti	Proiecte pentru CNE Cernavodă şi IRNE Piteşti	- încercări aparatură nucleară, - elaborare standarde naţionale şi internaţionale CEI - cercetare fizica aplicată – aparatură nucleară –noi metode de detecţie

9. Locul de muncă actual şi funcţia: IFIN – HH Departament Metrologia Radiațiilor Ionizante și Dozimetrie, CP II

10. Vechime la locul de muncă actual: 23 ani

11. Brevete şi invenţii:

- Brevet de invenţie Nr. 1107735: „Metodă și aparat de selectare a componentelor unui câmp mixt de radiaţii ionizante" (1996)

- Dosar de brevetare Nr. A 01009 /16.11.2004 „Aparat de măsurare a tritiului în aer"

12. Lucrări realizate şi / sau publicate: (lista celor mai importante 5 proiecte ştiinţifice, 5 lucrări publicate în reviste de specialitate, 5 lucrări prezentate la conferinţe de specialitate, din domeniile Programului de Excelenţă, relevante pentru activităţile care urmează a fi desfăşurate în cadrul proiectului**):**

Proiecte ştiinţifice

Proiect Protecții biologice la Reactorul TRIGA –IRNE Pitești (1975-77);

Proiecte de Dozimetrie la CNE Cernavoda:

Sistem de control zonal a reactivității la reactorul CANDU U1;

Sistem de monitorare tritiu;

Amplasare stații de supraveghere în Mediu înconjurător CNE;)

Responsabil de teme de cercetare în programul „Orizont 2000" (

Metode de discriminare statistica în câmpuri de radiații ionizante;

Elaborare de Standarde Romane în domeniul Nuclear)

Director Proiect MENER 2002-2004 „Monitor Portabil Inteligent de Tritiu" (Contract 212/2002)

Director Proiect CEEX Modul I 2006-2008 Contract 747/2006 „Cercetări privind Cartarea Națională a Riscului de Radon... program național."

Ultimele lucrări publicate în reviste de specialitate:

Purghel L. Calin R.C., Bartos D. …"Portable Intelligent Tritium în air Momitor"; **Fusion Science and Technology**; International Journal of the American Nuclear Society; Vol. 48, Nr 1, Fuste (1) 1-806 (**2005**), p 390-392, ISSN 1536-1055;

Purghel L., Valcov N.; Portable tritium în air monitor; Proceeding of International Conference on Tritium Science and Technology. **Acceptata ptr. prezentare orala**. Nov. 11-16. **2001** Tsukuba, **Japonia.**

C. Cosma, **L. Purghel** „Romanian Radon measurement history and proposal for a național Radon Mapping" Proceeding of The 8-th International Workshpp on Radon Risk Mapping – Prague, Joint Research Center IES REM Ispra – **2006**.

Conferința Națională de fizică aplicată 2006 Galați:

secțiunea 10 L. Purghel „Modernizarea sistemelor de detecție cu camere cu ionizare"

secțiunea 11 L. Purghel, T Ponta „Cai de comunicare între Cercetarea de Fizica Nucleara Aplicata și Sistemul Educațional"

L. Purghel „Intelligent Method of discrimination of alfa and beta emmiters in air" Environment & Progress 6 / **2006**, Cluj Napoca, p. 390-394.

Ogrutan L., Suciu L., **Purghel L.**, Cosma C. „Metoda Integrativa pentru Măsurarea Radonului în aer Influenta mediului electromagnetic" ECO-TERA Nr. 12, an IV, pg.34-35, **2007**, ISSN 1584-7071.

Ogrutan L., Suciu L**., Purghel L.**, Cosma C. „Measurement of Radon Concentration in air by Counting Impulses" ECO-TERA Nr. 13, an IV, pg.34-35, **2007**, ISSN 1584-7071,

Ogrutan L., Suciu L., **Purghel L.**, Cosma C. „Sistem pentru măsurarea în timp real a concentraţiei de Radon în aer şi transmisia datelor din locaţii multiplet" ECO-TERA Nr. 14, an V, pg., **2007**, ISSN 1584-7071.

Purghel, L.; Georgescu, M.; Gheorghiu, D.; Diaconescu, M.; Moldovan, I.A.; Placinta, A.O.; Popescu, E, „Measurement of radon emanation along three surface faults from Dobrogea (Eastern Romania)" European Geosciences Union, Vienna, Austria, 13 – 18 April 2008

Colaborare ca expert în CEI -TC45 la elaborarea și revizia de standarde internaționale (ANUAL începând din 1996):

- 60 050 Electrotehnic Vocabulary, Vol. 393 și Vol. 394;
- 62 342 Management of ageing of NPP Instrumentation;
- 62 302 Equipment for monitoring radioactive noble gases;

62 303 Equipment for tritium monitoring

60761 Radiation Protection Instrumentation – Equipment for continuouslymonitoring Radioactivity în Gaseous Effluents. Part 1,2,3,4,5.

61577-1 – Ed. 2: **Radon and radon** decay product measuring instruments – Part 1: General principles

61577-2 Ed. 2**: Radon and radon** decay product measuring instruments – Part 2 Specific requirements for radon measuring instruments (Published)

61577-3 Ed. 2: **Radon and radon** decay product measuring instruments – Part 3 Specific requirements for radon decay products measuring instruments (Published)

61577-4 Ed. 2: **Radon and radon decay product measuring instruments** – Part 4 Specific requirements for Instruments for rapid measurement of potential alpha energy in mines

61577-5 Ed 2 **Radon** and radon decay product measuring instruments – Part 5 – **Technical guide concerning the measurements methods of radon and radon decay products** (RnDP)

IEV 60050 Vocabular electrotehnic –Aparatura Nucleară Vol. 395 în lucru

Colaborare la un volum din cartea „Radon Handbook" editată sub egida WHO, 2008;

13. Membru al asociaţiilor profesionale:

- Comisia Electrotehnică Internațională (CEI), Comitetul Tehnic TC45 Aparatură nucleară – Expert international
- ASRO Președinte CT16 Aparatură Nucleară
- CENELEC CLC/TC45 – expert reprezentant Romania
- Comisia Electrotehnică Română –Secretar TC45 Aparatură nucleară
- Expert evaluator național și în PC6 al UE
- Societatea Română de Fizică (SRF);
- Societatea Română de Radioprotecție (SRRP);
- Societatea Internaţională de Radioprotecţie (IRPS)
- Societatea Română de Biomateriale (SRB)

14. Limbi străine cunoscute: engleza, germana, franceza, rusa

15. Alte competenţe (de ex. Informatica, etc.):

- Utilizare PC(Word, Excel, LATEX, Power Point, etc.);

Metrologia radiațiilor;

Auditor în Asigurarea Calității – RENAR;

- Evaluator Programe Naționale: RELANSIN, MENER, CEEX și PC6

16. Specializări şi calificări (pentru detalii a se vedea Tabel anexat):

- Proiectare și asistenta tehnica ptr. aparatura dozimetrica în CNE;
- Asigurarea Calităţii – Auditor
- Metrolog autorizat pentru aparatura de măsurare gaze radioactive.
- Bursa ştiinţifică acordată de Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică de la Viena în cadrul unui proiect de asistenţă tehnică în: Germania și Franța (1990); Anglia (1993) pentru măsurarea tritiului.

- Participare ca expert în metrologia aparaturii nucleare în CNE, la workshop IAEA, Halden Norvegia oct 2004.

- Participare, ca expert în echipele de lucru ale CEI (WG1; WGA10; WGB5; WGB10; WGB13, la **şedinţele anuale** (1996-Stokholm, 1998-Houston; 2000- Helsinki, 2001-Toulouse Fr.; 2002 Beijing; Aix an Provence Fr. 2003); SUA (2005, 2006); Londra 2008.

- Participare ca expert Ro la CENELEC 2007 Puteaux Fr; 2008 Berlin –Ge;

17. Experienţa acumulată în programe de cercetare

Programul/Proiectul	Funcţia	Perioada:de la… (luna, anul) până la… (luna,anul)
Orizont 2000	Responsabil teme	ian. 1995 – dec. 1999
Proiect asistenţă tehnică IAEA	executant	febr. 1986 – aprilie 1990 noiembrie1993
PNCDI – MENER	Director Proiect	2002-2004
CEEX – MENER	Director Proiect	2006 -2008

18. Alte menţiuni

Membru în Consiliul Ştiinţific IFA- 1996

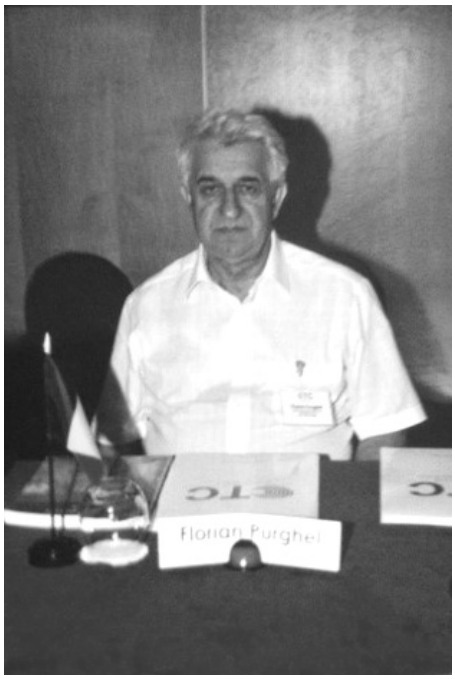
Membru în Consiliul Ştiinţific IFIN-HH 2001-2004

în 2005 am fondat un **Consorțiu național de cercetare RADROM** ptr. măsurarea Radonului in-door; în sol, apa şi pe falii seismice ca factor precursor Consorţiul este format din 9 parteneri (2 Univ., 5 Inst de cercetare, 2 IMM) din care 7 am realizat un proiect CEEX Modul 1 Contr. 747/2006.

Data: 10.11.2008

Prof. univ. dr. Florian Purghel

Prof. Univ. Dr. Purghel Florian s-a născut la Braşov în 29.03.1946 intr-o familie modesta, mama ardeleanca harnica, tatăl, regăţean din Moroeni-Dâmboviţa, var primar cu Prof. Ciorănescu şi nepot al istoricului Ciorănescu. Are un frate medic stomatolog, Purghel Th. Mircea şi a mai avut un frate Purghel Radu, decedat.

Copilăria şi anii de şcoala şi-i petrece la Braşov unde se evidenţiază prin rezultate excepţionale. În perioada liceului are preocupări extra şcolare în domeniul matematicii şi sportului (atletism şi fotbal). În Atletism a avut rezultate foarte bune obţinând titluri naţionale.

Urmează cursurile Facultăţii de Medicina şi Farmacie „Iuliu Haţieganu" din Cluj Napoca pe care o absolvă de asemenea cu rezultate foarte bune. În paralel cu studiile universitare practica în continuare atletismul la Clubul „U" Cluj cu rezultate deosebite, campion naţional la probe de demifond şi la nivel mondial participa în 1969 la Universiada Mondiala de la Torino, Italia, unde se clasează pe locul 5. În cadrul antrenamentelor de la complexul sportiv „Parcul Babeş" o cunoaşte pe Lidia Cristea, din Bistriţa, studenta la Fac. de Fizica, cu care se va casatori după terminarea facultăţii. La repartiţie alege sa urmeze stagiul ca medic în Comuna Parva, în munţii Rodnei, sa fie mai aproape de Cluj (mai aproape de soţie, care mai avea 3 ani de facultate) şi de Bistriţa (de socrii şi

bunica Ravica din Joseni, pentru care avea o deosebita afecțiune).
Perioada de medic la Parva ii aduce multe satisfacții profesionale. Reușește să reducă substanțial mortalitatea infantila, fapt pentru care este felicitat și răsplătit cu o gradație de către Direcția Sanitara Județeană.

În 1973 soția sa termina facultatea de fizică și specializare în Fizica Atomică și Nucleară, și este repartizată la București ISPE Centrale Nucleare.
La Parva doctorul Purghel învață, uneori și la lampa cu petrol, pentru a reuși la secundariat. În 1974 reușește la concurs și devine medic secundar în specialitatea chirurgicala de ortopedie și traumatologie la Spitalul Clinic Municipal București. După perioada de secundariat primește post de medic specialist în chirurgie ortopedica și traumatologie la Spitalul Județean Brașov. După 2 ani de naveta săptămânală la București se înscrie la doctorat și în 1979 devine, prin concurs, Asistent Univ. la catedra de Ortopedie a Univ. de Medicina și Farmacie „Carol Davila" București. Tot în 1979 se naște fiul, Purghel Daniel Florian care actualmente este medic stomatolog la București, este căsătorit și are un băiat, Purghel Alexandru Florian. Împreună cu familia a petrecut nenumărate concedii cu părinții de la Bistrița, cu fratele soției, prof. Cristea Gheorghe Adrian, la Joseni și Piatra Fântânele.

În 1989 Purghel Florian devine doctor în medicina în specialitatea Ortopedie Traumatologie. Trece treptat prin gradele didactice de lector, conferențiar. În 1993 participa la un schimb internațional de experiența în Italia la Bologna, specializându-se în chirurgia coloanei vertebrale și proteze de sold.

În 1993 Spitalul de Neurochirurgie Berceni se transforma în Spital Clinic de Urgenta „Bagdasar-Arseni" iar doctorul Purghel este numit Seful Secției de Ortopedie Traumatologie, secție pe care o înființează de la zero.

În 2003 devine profesor universitar și conduce Catedra de Ortopedie-Traumatologie din Spitalul Clinic de Urgență „Bagdasar Arseni" până în 2011.

Profesorul Purghel, în decursul carierei a făcut parte din multe Organizații naționale și internaționale specificate în Anexa (CV). În 2004 înființează Societatea AIOD Romania (a cărui președinte a fost până în 2008), societate afiliata societății internaționale AIOD (ce promovează osteosinteza moderna – fixarea fragmentelor osoase cu tije blocate și tehnici miniminvazive). A efectuat peste 150 de lucrări științifice prezentate la manifestări științifice în țară și străinătate din care 60 au fost publicate în reviste de specialitate.

A efectuat 4 studii clinice internaționale, a realizat proiecte de cercetare în colaborare cu IFIN-HH și Univ. Politehnica București, a fost director de proiect la un proiect european de cercetare, a condus nenumărate lucrări de diploma și doctorat, a participat în comisii de doctorat în specialitatea Ortopedie –Traumatologie.

După pensionarea soției hotărăsc să se mute în Județul Bistrița-Năsăud, unde moștenesc, în Josenii Bârgăului, grădina bunicii soției. Își construiesc o casă în Joseni și se mută din București. La Bistrița lucrează din 2014 la Spitalul Județean de Urgență și la „Policlinica Nouă Sanovil".

La spital, în cadrul secției de Ortopedie Traumatologie a introdus cele mai moderne tehnici de operație pentru rezolvarea fracturilor. A introdus artroplastia totală a soldului, efectuând între 2014-2016 peste 20 de implanturi de endoproteze. A efectuat o serie de operații în premiera pentru Bistrița. Dorința dânsului este de a transforma ortopedia bistrițeana intr-o ortopedie moderna cu rezultate chirurgicale finale mult superioare tratamentelor cu ghips. Participa cu lucrări științifice la manifestări ca Zilele Medicale Bistrițene în 2015 și 2016 și seminarul Medicina și Religie, ediția a 15-a (2016) și Zilele Medicale Sanovil.

CURRICULUM VITAE

1. Nume: PURGHEL
2. Prenume: FLORIAN
3. Data şi locul naşterii: 29.03.1946 BRASOV
4. Cetăţenie: română
5. Stare civilă: căsătorit
6. Studii:

Instituţia	Perioada: de la – până la (luna, anul)	Grade sau diplome obţinute
Facultatea de Medicină Generală. Cluj – Napoca	Oct.1964-iunie 1970	Doctor medic – medicină generală
Ministerul Sănătăţii Centrul de perfecţionare	1973 – 1977	Medic specialist în Traumatologie şi Ortopedie
International Society for the Study of the Lumbar Spine Chicago USA	mai 19-24 1992	Certificat absolvire
Istituti Ortopedici Rizzoli Bologna Italy	1993 august-octombrie	Diploma de absolvire
Universitatea Catolică Leuven Belgia	1991 1 lună	Certificat
INCDS București	2004-2005	Diploma Management Sanitar
AIOD International Zagreb Croația	2006	Diploma
AIOD International Nisa Franța	2006	Diploma

7. Titlul ştiinţific: Doctor în științe medicale – Ortopedie şi Traumatologie 1987

8. Experienţa profesională:

Instituţia	Perioada	Locul	Funcţia	Descriere
Circumscripţia Sanitară	1970-1973	Com. Parva Jud. B-N	Medic med. Generală	
Centrul de perfecţionare	1973-1977	Bucureşti	Medic rezident ort. & trauma.	Perfecţionare
Spitalul. Judeţean	1977-1978	Braşov	medic specialist	Chirurgie ort.
Spitalul Clinic Municipal	1979-1993	Bucureşti	Asistent Univ.	medic primar
Spitalul Clinic de Urgenţă „Prof. Dr.Bagdasar-Arseni”	1993 – 2000	Bucureşti	Sef Lucrări Sef secție	Ortopedie-Traumatologie
Spitalul Clinic de Urgenţă „Prof. Dr.Bagdasar-Arseni”	2000 – 2003 Bucureşti	Bucureşti	Conf. Univ. Sef secție	Ortopedie-Traumatologie
Spitalul Clinic de Urgenţă „Prof. Dr.Bagdasar-Arseni”	2003-2006	Bucureşti	Prof. Univ. Sef secţie	Chirurgie ort - traumatologie
Spitalul Clinic de Urgenţă „Prof. Dr.Bagdasar-Arseni”	2006 – 2012	Bucureşti	Director Medical	Manager Medical

9. Vechime la locul de muncă – Spitalul Clinic de Urgenţă „Prof. Dr. Bagdasar-Arseni” 32 ani
10. Vechime la locul de muncă – Spitalul Județean Bistrița: 2 ani
11. Brevete şi invenţii – 1998 Propunere de fixator extern ptr. antebraț și cot.
12. Lucrări realizate şi / sau publicate:

- Teză doctorat: „Reacţii adverse la implante metalice”, 1987 - Lucrări ştiinţifice: 160 - Lucrări publicate Autor principal 53 Monografie publicată: „Căi de abord în chirurgia ortopedică”, 1996 – Monografii publicate – colaborator: – 3 în 1983; – 2 în 1999; – 1 în 2001; -1 în 2006 – 1 în 2008 – Curs studenţi UMF 1999 –publicat – Curs studenţi U Politehnica Buc. 2001 – publicat – Conducător Științific Lucrări de diplomă 36 studenţi 13. Membru al asociaţiilor profesionale: – SOROT 1990, – SICOT 1995, – Gerhard Küntscher Kreise – Germania 2000; – AOLF 1995; – EFORT 1993; – BIOMAT 2002; membru Consiliul National – AIOD- Romania 2004 fondator și Președinte 14. Limbi străine cunoscute: engleza, franceza, italiana 15. Alte competenţe (de ex. Informatica, etc.): – Profesor asociat Universitatea Politehnică Bucureşti – Catedra Metalurgie Fizică – Management Sanitar 2005- INCDS 16. Specializări şi calificări:

- 1977 Medic specialist –Ort. –Traumatologie -1989 Medic primar Ort.-Traumatologie

- 2005 Competenta în Management Sanitar 17. Experienţa acumulată în alte programe (relevantă în cadrul proiectului):

Programul/Proiectul	Funcţia	Perioada:de la... (luna, anul) până la... (luna, anul)
Academia Română de Științe Medicale Studiul ligamentelor articulare de dacron	Executants	1983-1986
Academia Româna de Științe Medicale Studiu –proteză parţială de şold din stelit românesc	executant	1984-1987
PNCDI – RELANSIN Stud. Fixator ext.	colaborator	2000-2003

PNCDI – RELANSIN Material Osteosinteză OL-Inox medical	executant - Resp. partener	2001-2004
„Metode complementare de testare a biomaterialelor utilizate în artroplastie, în vederea limitării testelor în vivo" – MECOTEST – contract de finanțare CEEX nr. 269/12.09.2006 încheiat cu AMCSIT- Politehnica.	Prof. Dr. Purghel Florian – director proiect Subcontractul nr. 2745/11.09.2006 încheiat între Institutul National de Fizica şi Inginerie Nucleara „Horia Hulubei" (IFIN-HH) în calitate de beneficiar și Spitalul Clinic de Urgenta „Bagdasar Arsenie"- SCUBA în calitate de executant	2006 – 2008
Proiect – Program INOVARE – „Produse noi din otel destinate implantului medical cu caracteristici superioare de biofuncționalitate și biocompatibilitate „ – Acronim – OSTEOMET **Contract de finanțare nr. 35/25.09.2007**	Prof. Dr. Purghel Florian – responsabil proiect	2007-2009

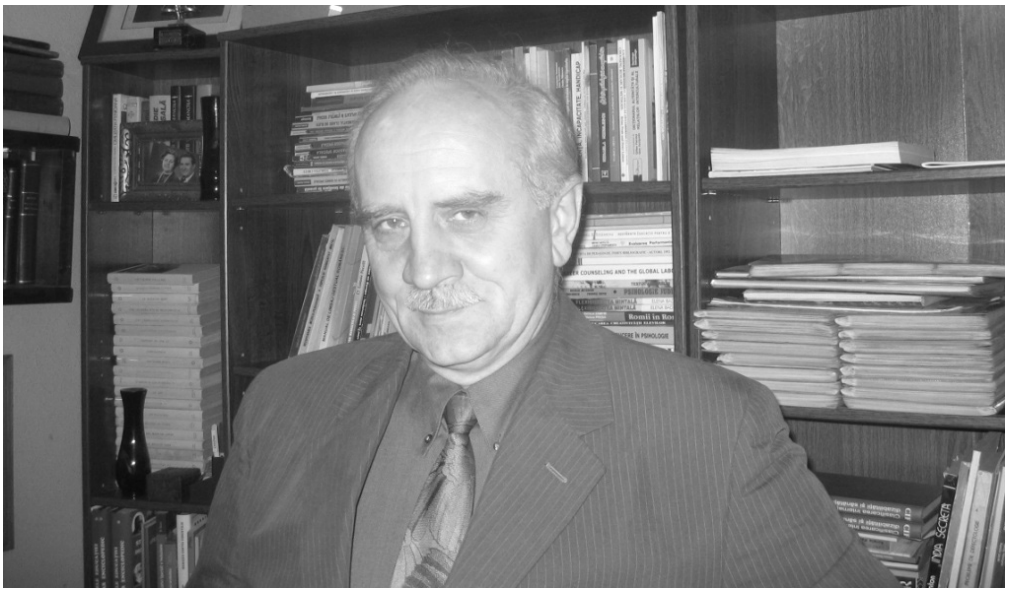
18.Alte menţiuni: Participări la Sesiuni de comunicări ştiinţifice Internaționale:
1991 Anaheim SUA. Chicago SUA, Paris Franţa, Bologna Italia, 1996 Amsterdam, Olanda, 1997 Salonic Grecia, 2001 Paris Franţa; Maastricht-Olanda; Nisa Franţa, 2003, Budapesta Ungaria GKK, 2004 Graz Austria GKK, 2004 Helsinki SICOT, 2005 Lisabona Portugalia, 2005 Hamburg GKK, 2006 – aprilie – Fribourg (Elveția), – mai – Conferința AIOD Zagreb, – iunie – Conferința AIOD Nisa, august – Congres SICOT Buenos Aires, 2007 – SICOT – Marakhesh, – Congres Reunit GKK – AIOD Strasbourg
– EFFORT – mai – Florența (Italia), 2008 – SICOT – Hong Kong, 2009 – Nice, France – Întâlnirea Mondiala a Președinților OTC-AIOD, 2010 – Al 7-lea Congres ICOT/SIROT, Goteborg, Suedia, 2015-2016 Conferința „Zilele Medicale Bistrițene" participare cu lucrări prezentate oral.
15. Studii clinice:

Investigator principal în 3 studii clinice faza III (Octombrie 2008 – Decembrie 2009 – *A Multinational, Multicenter, Randomized, Double-blind Study Comparing the Efficacy and Safety of AVE5026 with enoxaparin for the Prevention of Venous Thromboembolism in Patients Undergoing Hip Fracture Surgery; A Multinational, Multicenter, Randomized, Double-blind Study Comparing the Efficacy and Safety of AVE5026 with enoxaparin for the Prevention of Venous Thromboembolism în Patients Undergoing Elective Knee Replacement Surgery; A Multinational, Multicenter, Randomized, Double-blind Study Comparing the Efficacy and Safety of AVE5026 with enoxaparin for the Prevention of Venous Thromboembolism în Patients Undergoing Total Hip Replacement Surgery*)

Investigator principal 1 studiu clinic faza II (Mai 2008 – Mai 2010 – „*Studiu de fază II randomizat, controlat, deschis (orb faţă de doză), de stabilire a dozei, siguranţei şi eficacităţii produsului I-040202 în tratamentul pacienţilor cu fracturi acute deschise ale diafizei tibiale"*)

Data, 15 mai 2016

Prof. univ. dr. Traian Vrăsmaş[406] *(13 mai 1951 -)*

În această lucrare – ca prezentare separată – numele **Vrăsmaş** apare pentru a treia oară. În ordinea vârstei mai întâi a fost **Teo**, după care a urmat **Niculae.** Acum este rândul fratelui următor, **Traian Vrăsmaş.**

Revin spre a arăta că în familia lui Nicolae şi Florica Vrăsmaş din Prundu Bârgăului se născuseră 4 fii: Teo, Niculae, Macedon şi Traian. Teo şi Niculae au pornit pe drumul cărţii (primul profesor, al doilea geolog, ambii devenind şi oameni ai scrisului), fiind model pentru ceilalţi doi. Macedon a făcut pregătire în domeniul economic (fiind contabil şef la Primăria din Prund) iar Traian dedicându-se profesiei didactice.

Să urmărim evoluţia meritorie a acestui „vrăsmaş" (ce poate fi şi prieten, aşa cum spuneam în altă parte).

Traian Vrăsmaş s-a născut la data de 13 mai 1951. Ca şi fraţii săi a început anii de învăţătură la Prund (şcoala generală şi liceul), după care a urmat Facultatea de Filosofie (Universitatea Bucureşti) obţinând **licenţă** în pedagogie-română. Astfel după absolvire, în 1974, dorind să rămână „la centru", acceptă mai întâi un post de învăţător la Şcoala Generală nr. 6 din Bucureşti, până când reuşeşte titularizarea pe un post de profesor la Şcoala Specială nr. 10 din Bucureşti, ca profesor director. Aici „serveşte" acest domeniu deosebit al învăţământului în perioada 1977-1990, câştigând o bogată experienţă. Parcurge toate treptele de perfecţionare didactică specifice învăţământului preuniversitar: definitivat, gradul II şi gradul didactic I.

În anul 1983 a beneficiat, sub egida Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii (OMS) de o bursă în Marea Britanie (6 săptămâni) pe tematica „*Reabilitarea în comunitate a copiilor cu dizabilităţi".*

*

Datorită experienţei pentru domeniul său de calificare, Traian Vrăsmaş este încadrat, începând cu 1990, în structura Ministerului Învăţământului ca inspector de specialitate, iar din 1991 ca **şef serviciu educaţie specială.**

Activitatea desfăşurată în cadrul ministerului, şi ulterior, îl ridică pe bârgăuanul Traian Vrăsmaş la rangul unui intelectual de înaltă ţinută.

A câştigat o bogată experienţă managerială, profesională şi ştiinţifică în educaţia copiilor cu dizabilităţi şi alte cerinţe educative speciale, în educaţie integrată şi educaţie incluzivă, în ştiinţele educaţiei, în protecţie şi asistenţă socială.

[406] Preluare din *Bârgăuani de top*, 2011, de Titus Wachsmann-Hogiu

Ca şef se serviciu la Ministerul Învăţământului a contribuit la reforma necesară domeniului său de activitate. Pentru aplicarea ideilor sale în susţinerea procesului de reformă a reuşit o colaborare foarte bună cu Reprezentanţa UNICEF în România precum şi cu sectorul de educaţie specială din cadrul UNESCO-Paris.

Pentru o mai bună pregătire, cunoscător al limbilor engleză şi franceză, Traian Vrăsmaş a beneficiat de stagii de documentare şi specializare (1-4 săptămâni) şi de participări la prestigioase conferinţe şi seminarii internaţionale (Austria, Marea Britanie, Franţa, Olanda, Spania, Germania, Danemarca, Finlanda, Islanda, Ungaria, Slovacia, SUA, Kenya, Noua Zeelandă.

Parcurge stagiul necesar de pregătire (1996-2002) şi obţine **doctoratul în Ştiinţele Educaţiei,** la Universitatea Bucureşti.

În perioada1999-2002 îl găsim la **Reprezentanţa UNICEF,** în calitate de **consultant proiecte** pentru educaţia copiilor cu dizabilităţi şi **coordonator proiecte educative** pentru alte grupuri dezavantajate. Din această calitate a participat ca membru al unui grup de lucru internaţional organizat de UNESCO (cu locaţii în Portugalia, Spania şi România), activităţi concretizate prin mai multe rapoarte şi publicaţii. Tot acum a realizat un studiu privind situaţia şcolilor pentru copii cu dizabilităţi din Republica Moldova şi a coordonat procesul de editare şi publicare a mai multor lucrări din domeniul educaţiei şi protecţiei copilului.

În 1998 a fost preşedinte fondator al Asociaţiei RENINCO din România, asociaţie în care, în 2003, devine **coordonator naţional de proiecte** şi colaborator al Consiliului Europei pentru Legea Educaţiei Speciale din Muntenegru.

Între anii 2003-2006 specialistul Traian Vrăsmaş a fost Coordonator pentru România, din partea Forumului European pentru Dizabilităţi (EFD) cu sediul la Bruxelles, pentru proiectul european de întărire a capacităţii organizaţiilor neguvernamentale care reprezintă dizabilitatea, din ţările candidate la aderarea la Uniunea Europeană (din perioada respectivă); pe această temă a participat la mai multe vizite de studiu, întruniri şi conferinţe ce s-au desfăşurat la Bruxelles, Roma, Varşovia şi Budapesta.

Şi nu în ultimul rând, Traian Vrăsmaş a participat ca **persoană resursă** din România în problematica educaţiei pentru persoane cu dizabilităţi la două conferinţe şi trei sesiuni de formare organizate de „SOS Children Villages", în Norvegia şi Rusia.

*

Bogata activitate desfăşurată de Traian Vrăsmaş în ţară şi în alte ţări s-a concretizat în publicarea unui număr de peste 25 articole, studii precum şi foarte multe lucrări (în calitate de coautor şi/sau coordonator sau consultant). Cum numărul acestora este foarte mare (şi interesează doar specialiştii), voi selecta doar câteva.

I. <u>Cărţi de autor:</u>

- Învăţământul integrat şi/sau incluziv pentru copiii cu cerinţe educative speciale (teza de doctorat), Editura Aramis, 2001;
- Şcoala şi educaţia pentru toţi, Editura Miniped, 2004.

II. <u>Coautor, coordonator, consultant:</u>

- Elemente de medicină a orientării şcolare şi profesionale, Editura Medicală, Bucureşti, 1986 (coautor);
- Integrarea în comunitate a copiilor cu cerinţe educative speciale, Ministerul Învăţământului &UNICEF, 1996 (coautor);
- Educaţia integrată a copiilor cu handicap (coautor – 3 capitole şi coordonare tehnică), RENINCO & UNICEF, Multiprint, Iaşi;
- Cartea Albă RENINCO (coordonator), UNICEF & RENINCO, Editura Pro Humanitate, 1999; ***lucrarea a fost tradusă în anul 2007 în limba rusă;***
- Dezvoltarea practicilor incluzive în şcoli; Ghid managerial (consultant), Ministerul Educaţiei Naţionale & UNICEF, Editura Marlink, 1999; coordonare generală, împreună cu prof.univ.dr. Mel Ainscow de la Universitatea din Manchester, a casetei video cu acelaşi titlu;

- Un deceniu de tranziţie. Analiza situaţiei familiei şi copilului în Romania (coautor), UNICEF, 2000;

- Including the excluded: Meeting diversity in education. Example from Romania, UNESCO, 2001 (coautor);

- Changing teaching practices. Using curriculum differentiation to respond to students diversity, UNESCO, 2004 (consultanţă);

- Ghid pentru cadrele didactice de sprijin (CDS), coordonare de grup, RENINCO şi UNICEF, 2005;

- Paşi spre educaţia incluzivă în România, coordonare de grup, RENINCO şi UNICEF, 2008.

*

Din anul 2005 Traian Vrăsmaş este **conferenţiar universitar** la Universitatea „Ovidius" din Constanţa, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, titular cursuri psihopedagogie specială, pedagogie, protecţie specială şi asistenţă socială, **şef catedră** pentru aceste discipline.

Din 2006 este membru al Asociaţiei Psihologilor din România Filiala Constanţa.

Merită să consemnăm faptul că biografia lui Traian Vrăsmaş a fost publicată (2007) în **Enciclopedia Personalităţilor (Who is Who).**

Traian Vrăsmaş reprezintă un cadru didactic meritoriu şi de mândrie pentru familia din care provine şi pentru bârgăuani…

*

Traian Vrăsmaş este căsătorit, soţia sa Ecaterina Vrăsmaş este prof. univ. la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei.

Au doi copii: Lucian Maxim, absolvent al facultăţii de Filologie şi Ana maria, studentă.

În prezent prof. univ. dr. Traian Vrăsmaș este Director de departament – Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic și membru în Consiliul Științific al Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, la Universitatea OVIDIUS Constanța.

Prof. univ. dr. Ecaterina Vrăsmaș, Universitatea București,
Facultatea de Psihologie și Științele Educației,
Președinte Asociația RENINCO România

Conferința Națională „Parteneriatul Educațional Școală-Familie, exemple de bună practică incluzivă în școala românească”[407]

La București, în 14 Iunie 2014, a avut loc Conferința Națională „Parteneriatul Educațional Școală-Familie, exemple de bună practică incluzivă în școala românească” organizată de Fundația World Vision Romania în colaborare cu Asociația RENINCO Romania și Universitatea București prin Facultatea de Psihologie și Științele Educației, o acțiune cu scopul de a atrage atenția asupra unor aspecte definitorii pentru dezvoltarea educației incluzive în România.

La eveniment au participat 70 de persoane: profesioniști din domeniul educației, părinți și copii, organizații non-guvernamentale, incluzând și asociații ale părinților copiilor cu dizabilități (Fundația Motivation, Fundația de Abilitare Speranța-Timișoara, Institutul de Politici Publice, Alternativa 2003, Asociația Autism Baia Mare, Asociația Puzzle România). Conferința a reunit specialiști în educație de masă și specială – profesori, specialiști logopezi, psihologi, directori de școli și grădinițe, specialiști în protecția copilului din administrație, părinți ai copiilor cu dizabilități și ong-uri, din diverse regiuni ale țării, universitari în domeniul social și educațional, precum și studenți de la facultățile de profil, Universitatea București și Universitatea Ovidius Constanta.

Evenimentul a fost prezidat de către Universitatea București prin Facultatea de Psihologie și Științele Educației prezenta prin d-nul Decan Prof. univ. Dr. Lucian Ciolan, Ministerul Educației Naționale a fost prezent prin d-na Liliana Preoteasa – Subsecretar de Stat și d-na Viorica Preda — Inspector general, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopției a fost prezenta prin d-na Adina Codres – Consilier superior, Asociația RENINCO România prin d-na

[407] Asociația RENINCO România

Prof.univ.dr. Ecaterina Vrăsmaș –Președinte și Fundația World Vision Romania prin d-na Drd. Mariana Arnăutu – Manager Protecția Copilului.

*„ Din puținele cercetări și studii realizate în ultimii 20 de ani, putem observa cu tristețe că suntem încă departe de a construi punți solide de legătură între familii și școli și că este încă dificilă școlarizarea copiilor cu dizabilități și/sau alte CES. De multe ori familiile care au copii cu dizabilități și/sau alte CES se găsesc în imposibilitatea de a face față situațiilor de risc și a problemelor care trebuie rezolvate în cadrul școlarizării copiilor lor. Profesorii nu au suficiente informații și sprijin pentru a comunica eficient și corect cu toți părinții. Deși ne aflăm într-un moment de stagnare a promovării educației inclusive, sunt semne că schimbările în bine vor continua, și poate sub influența politicilor europene ne vom mobiliza mai bine. Astfel de întâlniri, precum conferința noastră de astăzi are deja implicații asupra acțiunilor noastre viitoare***,"* **a declarat d-nul Prof. univ. dr. Traian Vrăsmaș, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei – Universitatea Ovidius, Constanța.**

„Ne angajăm să sprijinim în continuare implementarea modelului educației incluzive în România prin asociațiile noastre, prin profesioniștii și părinții care lucrează împreună, prin GREI (Grupul Român pentru Educație Incluzivă) în care sunt reprezentanți din 5 universități, și vom organiza în continuare proiecte care să argumenteze nevoia de schimbare a întregului sistem educațional, de la focalizarea excesivă pe competiție, la încurajarea și promovarea solidarității și coeziunii sociale, a cooperării și colaborării între copii/elevi, între elevi și profesori și între părinți și educatori, pentru o școală și o societate mai echitabile, mai pline de justiție socială, mai deschise, prietenoase și respondente la particularitățile și necesitățile tuturor... și ale fiecărui om în parte. Într-o țară care își respectă copiii și familia, toate școlile trebuie să fie școli bune și să își facă datoria. Școlile și profesorii trebuiesc sprijiniți, la fel ca și părinții în a-și duce la îndeplinire misiunea de a crește și forma oameni. Este important să celebrăm fiecare mic pas făcut până acum și să împărtășim acest lucru cu voi." **a afirmat d-na Prof. univ. dr. Ecaterina Vrăsmaș, *Președinte Asociația RENINCO România***, *unul dintre organizatori.*

NOI CETĂȚENI DE ONOARE AI COMUNEI PRUNDU BÂRGĂULUI

General de brigadă dr. Virgil-Ovidiu Pop[408]

R e f e r a t
privind conferirea titlului de „Cetățean de onoare" al comunei Prundu Bârgăului d-lui general de brigadă dr. Virgil –Ovidiu Pop

Întemeiat pe dreptul constituțional al inițiativei cetățenești, și ca urmare a faptului ca subsemnatul sunt consilier local al Comunei Prundu Bârgăului, vin în fata Consiliului Local și a Primăriei Prundu Bârgăului și va sugerez sa fiți de acord cu demersurile legale privind acordarea titlului de CETATEAN DE ONOARE al Comunei Prundu Bârgăului a domului GENERAL DE BRIGADA DR. VIRGIL-OVIDIU POP, fiu al localității noastre, descendent dintr-o familie de intelectuali și dascăli model, și cetățeni mai mult decât onorabili, aducând în susținerea acestei sugestii câteva frânturi din bogata biografie și activitate militara, și nu numai, a susnumitului.

D-l VIRGIL OVIDIU POP s-a născut la Bistrița în data de 27 MARTIE 1970, urmând cursurile școlii generale clasele I-VIII la Prundu Bârgăului, unde părinții erau profesori. Urmează liceul Militar la CAMPULULG MOLDOVENESC, școala Militara de Ofițeri activi „Nicolae Bălcescu" Sibiu, continuând cu Academia de Înalte Studii Militare, licențiat în Științe Militare și apoi Doctorand în Științe Militare, lector Universitar la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu" Sibiu.

Îndeplinește aproape toate funcțiile posibile și imposibile ale unui militar de cariera; Comandant de Pluton vânători de munte; Comandant de Companie: Comandant de Comanda și Stat Major; Ofițer 1 în cadrul Biroului de Conducere Operații; Comandant de Batalion; Comandantul Regimentului 30 Garda „ Mihai Viteazu „ București (Garda Preşedintelui Statului); Comandant al Brigăzii 282 „ INFANTERIE MECANIZATA „ Unirea Principatelor „ FOCSANI. Este de remarcat faptul ca a fost timp de 5 ani Comandantul Gărzii Naționale și a prezentat onorul tuturor șefilor de stat sosiți în Romania. Are o activitate didactica susținută, și a participat timp de 3 ani la misiuni internaționale ale militarilor Romani în Afganistan și Kosovo ca și Comandant de Batalion și Comandant al Contingentului National.

Are o activitate publicistica susținută printr-o sumedenie de lucrări și cărți legate de apărarea națională și activitatea militară.

Ca o încununare a acestor activități a fost distins cu cca 20 ORDINE, MEDALII, PREMII și DIPLOME toate legate de activitatea militara.

Acestea sunt doar câteva considerente pe care le-am amintit succint, dar anexat alătur CURRICULUM VITAE, așa cum arata el la aceasta data până ce se va putea înscrie și titlul de CETATEAN DE ONOARE al COMUNEI PRUNDU BARGAULUI, daca cumva v-am stârnit interesul și aprecierea dvs. față de d-l. GENERAL DE BRIGADĂ DR. VIRGIL –OVIDIU POP, fiu al comunei noastre.

PRUNDU BÂRGĂULUI, 03.03.2015

[408] Propunerea a fost făcută de către Aurel Badiu, consilier local al comunei Prundu Bârgăului

CETĂȚEAN DE ONOARE AL COMUNEI PRUNDU-BÂRGĂULUI
General de brigadă dr. VIRGIL-OVIDIU POP
COMANDANTUL BRIGĂZII 282 INFANTERIE MECANIZATĂ
„UNIREA PRINCIPATELOR”

Data naşterii – 27 martie 1970

Locul naşterii – Bistriţa, jud. Bistriţa-Năsăud

Cetăţenia – Română

Starea civilă – necăsătorit, o fiică

Studii:

2013 – Program de formare şi conştientizare în asigurarea calităţii în învăţământul la distanţă, Universitatea Spiru Haret în parteneriat cu Academia Comercială din Satu Mare şi TUV Austria România, Bucureşti

2012 – Curs post universitar de perfecţionare în domeniul securităţii şi apărării naţionale, Probleme actuale ale securităţii naţionale, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, Bucureşti

2008 – Curs post universitar pentru pregătirea personalului didactic, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, Universitatea Bucureşti

2006 – Doctorat în Ştiinţe Militare, Universitatea Naţională de Apărare „*Carol I*”, Bucureşti

2005 – Curs avansat de operaţii multinaţionale întrunite JOINT, Centrul regional de pregătire NATO/PfP din cadrul Colegiului de Management al Crizelor şi Operaţii Multinaţionale al Universităţii Naţionale de Apărare „*Carol I*”, Bucureşti

2002 – Academia de Înalte Studii Militare, Licenţiat în Ştiinţe Militare cu specializarea *Conducere interarme – trupe de uscat*, Bucureşti

2000 – Curs de limbi străine (engleză) şi integrator de stat major, Academia de Înalte Studii Militare, Bucureşti

1999 – Curs de stat major *ofiţeri activi*, Şcoala de Aplicaţie pentru Vânători de Munte, Predeal

1997 – Curs de iniţiere în utilizarea *microcalculatoarelor*, Braşov

1995 – Curs de comandanţi companie, Centrul de pregătire montană, Predeal

1991 – Curs integrator de vară în specialitatea de *vânători de munte*, Şcoala de Aplicaţie pentru Vânători de Munte, Predeal

1991 – Şcoala Militară de Ofiţeri activi *„Nicolae Bălcescu”*, Sibiu

1988 – Liceul militar *„Ştefan cel Mare”,* Câmpulung Moldovenesc

1980 – Şcoala Generală, clasele I- XIII Prundu – Bârgăului, jud. Bistriţa

Activitate didactică:

2012 – Lector universitar, Academia Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

Funcţii îndeplinite:

2014 – Comandant al Brig. 282 Infant. Mecanizată „*Unirea Principatelor”,* Focşani;

2009 – Comandantul Regimentului 30 Gardă „Mihai Viteazul”, Bucureşti;

2004 – Comandant Batalion de 30 Vânători de Munte „Dragoslavele”, Câmpulung Muscel, jud. Argeş;

2002 – Ofiţer 1 în cadrul Biroului Conducere Operaţii, Comandamentul Corpului 1 Armată Teritorial „General Ioan Culcer”, Bucureşti;

2000 – Ofiţer student la Academia de Înalte Studii Militare, Bucureşti;

1998 – Comandant de Companie Comandă şi Stat Major, Batalionul 22 Vânători de Munte „Cireşoaia”, Sfântu-Gheorghe, jud. Braşov;

1996 – Comandant de Pluton Mitraliere Antiaeriene, Batalionul 22 Vânători de Munte „Cireşoaia”, Sfântu-Gheorghe, jud. Braşov;

1993 – Comandant de Pluton Aruncătoare 82 mm, Batalionul 22 Vânători de Munte „Cireşoaia”, Sfântu-Gheorghe, jud. Braşov;

1992 – Comandant de Pluton Armament, Batalionul 22 Vânători de Munte „Cireşoaia”, Sfântu-Gheorghe, jud. Braşov;

1991 – Comandant Pluton Vânători de Munte, Batalionul 24 Vânători de Munte, Miercurea Ciuc, jud. Harghita;

Misiuni internaţionale:

2006 – Comandant al Contingentului Naţional şi comandantul Detaşamentului RO FND XII – Kosovo

2008 – 2009 – Comandantul Batalionului 30 Manevră „Dragoslavele”, Qalat, Afganistan

Ordine, medalii, premii şi diplome:

- Emblema de Onoare a Medicinei Militare, 19 august 2013;
- Emblema de Onoare a Forţelor Navale, 6 august 2012;
- Titlul onorific de „Militar Veteran” pentru militari, 23 iulie 2012;
- Emblema de merit „Acţiuni Umanitare” clasa I, 10 aprilie 2012;
- Semnul onorific „În Serviciul Patriei” pentru 20 ani de activitate, 29 noiembrie 2011;
- Medalia „Crucea comemorativă pentru misiuni de menţinere a păcii – Kosovo” a Republicii Italiene, 13 aprilie 2011;
- Emblema de Onoare a Logisticii, 30 noiembrie 2010;
- Emblema de merit „În Slujba Păcii” clasa I a, 1 iulie 2010;
- Ordinul „Virtutea Militară” în grad de Cavaler cu însemn pentru militari, 22 octombrie 2009;
- Emblema de Onoare a Forţelor Aeriene, 20 iulie 2009;
- Insigna „Participant la Misiuni în străinătate” (ISAF III), 10 februarie 2009;
- Medalia NATO non article 5 (ISAF III),16 ianuarie 2009;
- Emblema de Onoare a Logisticii, 1 decembrie 2008;
- Emblema de merit „În Slujba Păcii” clasa a II a, 17 octombrie 2008;
- Emblema de Onoare a Forţelor Terestre, 1 iunie 2008;
- Emblema de Onoare a Statului Major General, 12 noiembrie 2007;
- Medalia NATO non article 5 (RO FND XII – Kosovo), 4 septembrie 2006;
- Semnul onorific „În Serviciul Patriei” pentru 15 ani de activitate, 1 noiembrie 2006.

Limbi străine cunoscute:

Engleză, rusă

Cărţi, Lucrări

- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Corelaţia apărare naţională-apărare colectivă*. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, 2006.
- **Pop Virgil – Ovidiu,** *Charisma liderului: curs leadership***,** Sibiu, Editura Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, 2013.
- **Pop Virgil –Ovidiu,** *Consideraţii privind charisma liderului,* Sibiu**,** Editura Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, 2013

- **Pop Virgil – Ovidiu,** *Afganistan, ţara conflictelor fără sfârşit,* Editura Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu" Sibiu, 2014.

Coautor:

- **Cican Eugen, Pop Virgil-Ovidiu**, *Apărarea depresiunilor intramontane*, Bucureşti, Editura AISM, 2003.
- **Bălăceanu Ion, Palaghia Mihai, Pâlşoiu Ion, Tudosie Emil, Văduva Dumitru, Pavel Gheorghe, Flutur Liviu, Pop Virgil-Ovidiu, Rotariu Gheorghe, Pantazi Stelian, Dragomirescu Valentin, Stanciu Marian**, *Direcţii de perfecţionare a comandamentelor din cadrul Forţelor Terestre*. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare [Facultatea de Comandă şi Stat Major], 2004.
- **Pâlşoiu Ion, Alexiu Dumitru, Grecu Petre, Geantă Ioan, Bălăceanu, Ion Dumitru Daniel, Grigore Laurenţiu, Pavel Gheorghe, Moroşan Marilena, Iordache Gheorghe, Olteanu Sorin, Rotariu Gheorghe, Moşoiu Ovidiu, Dragomirescu Valentin, Stancu Marian, Pantazi Stelian, Pop Virgil-Ovidiu, Roşu Eugen, Anghel Gabriel, Sandu Eugen, Bordei Valentin, Vlad Ion, Dumitru Aurel, Moldovan Marius, Crăciun Mircea**, *Câmpul de luptă modern sub impactul tehnologiilor contemporane* [Proiect de cercetare-dezvoltare]. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2005.
- **Ilie Marin, Pop Virgil-Ovidiu,** *Opinii privind apărarea teritoriului naţional concomitent cu participarea la acţiunile militare în afara acestuia.* Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2006.
- **Zisu Cătălin, Pop Virgil-Ovidiu, Nedelcu Nicolae, Perdun Adrian,** *Regimentul 30 Gardă „Mihai Viteazul"1860-2010***,** Bucureşti, Editura Fundaţiei „General Ştefan Guşă", 2010.

Articole şi comunicări

- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Unele aspecte privind conflicte militare contemporane*. În: Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI. Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională – 14-15 aprilie 2005. Secţiunea: Tactică. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Dinamica modalităţilor de manifestare a globalizării*. În: Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI. Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională – 14-15 aprilie 2005. Secţiunea: Apărare şi securitate naţională. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Particularităţile luptei de apărare în teren muntos împădurit*. În: Apărarea naţională şi apărarea colectivă – corelaţii şi determinări. Sesiunea de comunicări ştiinţifice 21-23 septembrie 2005. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I" [Facultatea de Comandă şi Stat Major], 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Consideraţii privind forţarea cursurilor de apă mijlocii de către unităţile şi marile unităţi din Forţele Terestre*. În: Apărarea N.B.C. Nr.9 [1/2005]. Câmpulung, Editura Şcolii de Aplicaţie pentru Apărare N.B.C., 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Consideraţii privind forţarea cursurilor de apă mijlocii de către unităţile şi marile unităţi din Forţele Terestre*. Simpozion: 175 de ani de la înfiinţarea Infanteriei Române Moderne – Făgăraş 27 aprilie 2005. În: Revista Infanteriei şi Vânătorilor de Munte Nr. 1-2/2005. Făgăraş, Editura Şcolii de Aplicaţie pentru Infanterie şi Vânători de Munte, 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Apărare naţională – apărare colectivă; corelaţii, intercondiţionări şi evoluţie*. Referat de cercetare ştiinţifică nr.1, Bucureşti, Editura Unitatea Militară 01044 Câmpulung, 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Acţiuni militare desfăşurate la mare distanţă de teritoriul naţional în*

cadrul alianţei şi coaliţiilor. *Suportul logistic al acestora*. Referat de cercetare ştiinţifică nr. 2. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2005.

- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Opinii privind măsurile de protecţie a forţelor şi a habitatului*. În: Apărarea N.B.C. Nr. 10 [2/2005]. Câmpulung, Editura Centrul de Pregătire pentru Apărare N.B.C., 2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *The Correlation Between National Defense – Collective Defense în the Conditions of the Romania's NATO Member New Status. / Corelaţia apărare naţională-apărare colectivă în condiţiile României de nou membru NATO*. În: Actualitate şi perspective în societatea înalt tehnologizată. Sesiune de comunicări ştiinţifice, 10.01.2006 [Articol în limba engleză], Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I" [Colegiul de Război], 2006.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Apărarea pe teritoriul naţional concomitent cu participarea la acţiuni militare în afara acestuia. Rolul forţelor şi mijloacelor din apărarea naţională şi apărarea colectivă*. Referat de cercetare ştiinţifică Nr. 3, Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2006.
- **Pop Virgil-Ovidiu,** *Variante ale desfăşurării apărării pe teritoriul naţional,* Sesiune de comunicări ştiinţifice 12-13 septembrie 2007, Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I" [Facultatea de Comandă şi Stat Major], 2007.
- **Pop Virgil-Ovidiu**, *Corelaţia apărare naţională – apărare colectivă*. În Apărare N.B.C. nr. 15 [1/2008]. Câmpulung, Editura Centrul de Pregătire pentru Apărare N.B.C., 2006.
- **Pop Virgil –Ovidiu,** *Înalte virtuţi ale oştenilor gardişti,*în Revista Gândirea Militară Românească nr.3/2010, Bucureşti, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2010.
- **Pop Virgil –Ovidiu,** *Carisma Liderului,* în Revista Gândirea Militară Românească nr.4/2012, Bucureşti, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2012.

Coautor:

- **Cican Eugen, Pop Virgil-Ovidiu**. *Acţiunile de prevenire – punctul forte al noii strategii de securitate naţională a României*. În: Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare Nr. 2/2005. Bucureşti, Editura Universitatea Naţională de Apărare, 2005.
- **Cican Eugen, Pop Virgil-Ovidiu**. *Consideraţii privind angajarea Armatei României la acţiuni în afara teritoriului naţional. În: Securitatea şi apărarea spaţiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III*. Sesiunea anuală de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională:Strategii XXI/2006 – 13-14 aprilie 2006, Bucureşti. Secţiunea 6: Tactică. Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2006.
- **Stăncilă Lucian, Pop Virgil-Ovidiu**, *Consideraţii privind asigurarea acţiunilor în conflictele armate moderne*. Simpozion: 175 de ani de la înfiinţarea Infanteriei şi Vânătorilor de Munte nr. 1-2/2005.
- **Pop Virgil-Ovidiu, Dima Ioana-Alina,** *Corelaţia apărare naţională-apărarea colectivă***.** În: Apărarea N.B.C. Nr.1 [1/2008]. Câmpulung, Editura Centrul de Pregătire pentru Apărare N.B.C., 2008.

Omul de știință, cercetător, prof. univ. doctor Sebastian Wachsmann-Hogiu, Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului[409]

Dintre oamenii care s-au ridicat din comuna Prundu Bârgăului și s-au afirmat în mod special în plan profesional am remarcat pe **Dl. prof. univ. dr. cercetător științific Sebastian Wachsmann-Hogiu,** devenit unul dintre cei mai valoroși oameni de știință, cercetător și inventator, conducător de doctorate, fiind recunoscut mai mult în străinătate (Germania, Anglia, China, Japonia) decât în România.

I. <u>Datele sale biografice</u> și câteva extrase despre activitatea lui profesională (luată de pe internet):

1. - Născut la data de 1.02.1968 în com. Prundu Bârgăului, în familia unor cunoscute și apreciate cadre didactice (prof. Titus Wachsmann-Hogiu și educatoare Gica Wachsmann-Hogiu);

2. - Studii: <u>clasele primare</u> la Școala Generală din Susenii-B., (având-o ca învățătoare pe d-na Ana Pleșca); <u>gimnaziul</u> la Prundu B. (printre profesori având pe George Vlad, Ștefan Vlad, Ioan Cernucan, Titus Wachsmann-Hogiu…); <u>clasele IX-XII</u> la Liceul „Liviu Rebreanu" Bistrița (printre profesori având pe Andrei Cosma, Corina Ponoran…); <u>facultatea</u> la Universitatea București, secția Fizică Atomică, cu lucrarea „*Conversia energiei luminoase în fotosinteză și în dispozitive fotovoltaice cu clorofilă"*- (coordonator prof. dr. Laura Țugulea/*1992)*;

II. <u>Parcursul de serviciu și cariera profesională:</u>

1. - prof. de fizică la Grupul Școlar „Radu Petrescu" din **Prundu B**. (1992-1993);

2. - asistent apoi cercetător științific la Institutul de Fizică Atomică-Departamentul Laseri din **București** (1993-1996);

3. - cu o bursă științifică DAAD (1996-2000), devine cercetător științific la MAX BORN INSTITUT pentru optică nonlineară și spectroscopie cu laser de unde ultrascurte din **Berlin**, unde, la Universitatea Humbold, a obținut și un **doctorat** cu tema „ *Vibronic coupling and ultrafast*

[409]Propunere făcută de prof. George Vlad, consilier local Prundu Bârgăului

*electron transfer studied by picosecond time-resolved resonance Raman and Cars spectroscopy"/*cu calificativul **Summa cum laude, -2000-,** cu prof. Thomas Elsaesser, doctorat care l-a ajutat să progreseze rapid, urmând un parcurs favorabil în SUA;

4.- cercetător ştiinţific la Universitatea Carnegie Mellon din Pitsburg-Pensilvania (2000-2002);

5. - cercetător ştiinţific şi profesor univ. la Cedars-Sinai Medical Center **Los Angeles-California CA** (2002-2007);

6. - director facility Center for Biophotonics, Science and Technology, University of California, Davis, 2007-2012;

7. - profesor rezident asociat Department of Pathology and Laboratory Medicine, University of California, Davis – 2008-2014;

8. - Department of Pathology and Laboratory Medicine, University of California, Davis; 2013- 2015 **Chief Science Officer** Center for Biophotonics, UC Davis; 2012 – Faculty Comparative Pathology Graduate Group, UC Davis; 2012-2013 Chief Science Officer Center for Graduate Group, University of California, Davis; 2010 – Faculty Biomedical Engineering Graduate Group, Universitatea California; 2012 – Faculty Comparative Pathology Graduate Group, UC Davis;

9. - Chief Science Officer Centrul pentru Biofotonică UC Davis-California (2013-2015);

10. - Professor în Residence Departament of Pathology and Laboratory Medicine, şi conducător de doctorate – Universitatea Davis-California (2014);

11. - din 2015 şi în prezent a ajuns **Senior Manager** şi **Principal Investigator** la Intellectual Ventures, Bellevue – Seatle Washington (cercetător la corporaţia renumitului Bill Gates în domeniul IT, calculatoare cu aplicaţii în biochimie şi medicină);

12. - completăm şi cu faptul că a publicat sute de articole, rezultat al cercetărilor ştiinţifice, atât individual cât şi în echipă, după cum a realizat şi numeroase invenţii foarte utile în domeniul folosirii telefoanelor mobile în biologie;

13. - a susţinut conferinţe în Germania, Anglia, China, Japonia, deci este cunoscut în toată lumea;

14. – este afiliat şi membru al următoarelor societăţi profesionale:

- Societatea Americană de Biofizică;
- Societatea Americană de Fizică;
- Societatea Americană de Chimie;

14. - vorbeşte fluent limbile: franceză, germană şi engleză;

15. - Starea civilă: căsătorit cu o românca (prof. Luminiţa Cristea, fiica preotului bârgăuan-clujean Simion Cristea); are doi copii: Albert (clasa a VIII-a) şi Robert (clasa a VI-a).

Concluzie:

Pentru toate cele arătate, în extras, consider că merită respectul şi aprecierile consătenilor lui şi am propus să i se acorde Titlul de **Cetăţean de onoare al comunei Prundu Bârgăului.**

Sebastian Wachsmann-Hogiu este un om de ştiinţă prundean care duce cu cinste şi cu performanţe deosebite, în lumea largă, numele locului în care s-a născut. El a fost şi a rămas un adevărat bârgăuan.

P.S. Voi prezenta, pentru informare, documentare şi edificare, câteva extrase luate de pe internet care se referă la personalitatea omului de ştiinţă Sebastian Wachsmann-Hogiu

Sebastian Wachsmann-Hogiu, doctorat, post-doc

Titlu: Profesor Asociat

Departament: Patologie şi Medicina de Laborator

Diviziunea: Patologie

Adresă / Telefon: Centrul pentru Biophotonics, Ştiinţă şi Tehnologie

2700 Stockton Blvd., Suite 1400 Sacramento, CA 95817

Alte limbi: Franceză, germană, română

Educaţie: Post-Doc, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, 2002

Ph.D., Universitatea Humboldt, Charite, Berlin, 2000

B.Sc. |. M.Sc, Universitatea Bucureşti din România, 1992

Surse de cercetare: Max-Born-Institutul pentru Nonlinear Optică şi Ultrafast Spectroscopie, Berlin, 1997

Apartenența profesională: American Chemical Society

Societatea Americana fizică Societatea biofizică

Date biobibliografice (Sursa internet)

- Născut la data de 1.02.1968 în com. Prundu Bârgăului, în familia unor cunoscute şi apreciate cadre didactice (prof. Titus Wachsmann-Hogiu şi educatoare Gica Wachsmann-Hogiu);

- Studii: clasele primare la Şcoala Generală din Susenii-B., (având-o ca învăţătoare pe d-na Ana Plesca); gimnaziul la Prundu B. (printre profesori având pe George Vlad, Ştefan Vlad, Ioan Cernucan, Titus Wachsmann-Hogiu…); clasele IX-XII la Liceul „Liviu Rebreanu" Bistriţa (printre profesori având pe Andrei Cosma, Corina Ponoran…); facultatea la Universitatea Bucureşti, secţia Fizică Atomică, cu lucrarea „*Conversia energiei luminoase în fotosinteză şi în dispozitive fotovoltaice cu clorofilă"*- (coordonator prof. dr. Laura Ţugulea/*1992)*;

- prof. de fizică la Grupul Şcolar „Radu Petrescu" din **Prundu B**. (1992-1993);

2. - asistent apoi cercetător ştiinţific la Institutul de Fizică Atomică-Departamentul Laseri din **Bucureşti** (1993-1996);

- cu o bursă ştiinţifică DAAD (1996-2000), devine cercetător ştiinţific la MAX BORN INSTITUT pentru optică nonlineară şi spectroscopie cu laser de unde ultrascurte din **Berlin**, unde, la Universitatea Humbold, a obţinut şi un **doctorat** cu tema „ *Vibronic coupling and ultrafast electron transfer studied by picosecond time-resolved resonance Raman and Cars spectroscopy"/*cu calificativul **Summa cum laude, -2000-,** cu prof. Thomas Elsaesser, doctorat care l-a ajutat să progreseze rapid, urmând un parcurs favorabil în SUA;

- cercetător ştiinţific la Universitatea Carnegie Mellon din Pitsburg-Pensilvania (2000-2002);

- cercetător ştiinţific şi profesor univ. la Cedars-Sinai Medical Center **Los Angeles-California CA** (2002-2007);

- director facility Center for Biophotonics, Science and Technology, University of California, Davis, 2007-2012;

- profesor rezident asociat Department of Pathology and Laboratory Medicine, University of California, Davis – 2008-2014;

- Department of Pathology and Laboratory Medicine, University of California, Davis; 2013-2015 **Chief Science Officer** Center for Biophotonics, UC Davis; 2012 – Faculty Comparative Pathology Graduate Group, UC Davis; 2012-2013 Chief Science Officer Center for Graduate Group, University of California, Davis; 2010 – Faculty Biomedical Engineering Graduate Group, Universitatea California; 2012 – Faculty Comparative Pathology Graduate Group, UC Davis;

- Chief Science Officer Centrul pentru Biofotonică UC Davis-California (2013-2015);

- Professor în Residence Departament of Pathology and Laboratory Medicine, şi conducător de doctorate – Universitatea Davis-California (2014);

- din 2015 şi în prezent a ajuns **Senior Manager** şi **Principal Investigator** la Intellectual Ventures, Bellevue – Seatle Washington (cercetător la corporaţia renumitului Bill Gates în domeniul IT, calculatoare cu aplicaţii în biochimie şi medicină);

-completăm şi cu faptul că a publicat sute de articole, rezultat al cercetărilor ştiinţifice, atât individual cât şi în echipă, după cum a realizat şi numeroase invenţii foarte utile în domeniul folosirii telefoanelor mobile în biologie;

- a susţinut conferinţe în Germania, Anglia, China, Japonia, deci este cunoscut în toată lumea;

– este afiliat și membru al următoarelor societăți profesionale:

- Societatea Americană de Biofizică;
- Societatea Americană de Fizică;
- Societatea Americană de Chimie;
- vorbește fluent limbile: franceză, germană și engleză;
- Starea civilă: căsătorit cu o româncă (prof. Luminița Cristea, fiica preotului bârgăuan-clujean Simion Cristea); are doi copii: Albert (clasa a VIII-a) și Robert (clasa a VI-a).

Selecție Publicații recente:

Chu K, Smith ZJ, Wachsmann-Hogiu S, Lane S. Super-rezolvat microscopie de interferență de lumină spațială. *J Opt Soc Sunt opt Image Sci Vis.* 1 martie 2012; 29 (3): 344-51. doi: 10.1364 / JOSAA.29.000344.

Knorr F, Yankelevich DR, Liu J, Wachsmann-Hogiu S, Marcu L. Două fotoni excitat măsurători de fluorescenta durata de viață printr-o fibra de cristal fotonic dublu placate sau dublate pentru țesutul micro-endoscopie. *J Biophotonics.* 2012 Jan; 5 (1): 14-9. doi: 10.1002 / jbio.201100070. Epub 2011 02 noiembrie.

Smith ZJ, HUSER TR, Wachsmann-Hogiu S. Raman scattering in patologia. *Pathol Cell Anal* (Amst). 2012; 35 (3): 145-63.

Smith ZJ, Knorr F, Pagba CV, Wachsmann-Hogiu S. Respingerea de fond de fluorescență în rezonanță și microspectroscopy Raman spontană. *J. Vis Exp.* 2011 May 18; (51). PII: 2592. doi: 10.3791 / 2592.

Smith ZJ, Strombom S, de calcul optice Wachsmann-Hogiu S. multivariată a cu ajutorul unui dispozitiv digital de micromirror pentru fluorescenta și spectroscopie Raman. *Opt Express.* 29 august 2011; 19 (18): 16950-62. doi: 10.1364 / OE.19.016950.

Smith ZJ, Chu K, Espenson AR, Rahimzadeh M, Gryshuk A, Molinaro M, Dwyre DM, Lane S, D Matthews, Wachsmann-Hogiu S. Platforma cell-phone-based pentru aplicații de dezvoltare dispozitiv și educație biomedicale. *PLoS One.* 2011 02 martie; 6 (3): e17150.

Pagba CV-uri, Lane SM, Cho H, detectare directă Wachsmann-Hogiu S. de legare prin spectroscopie Raman suprafața îmbunătățită. *J Biomed Opt* aptamer-trombină. 2010 Jul-august; 15 (4): 047006.

Pagba CV-uri, Lane SM, Wachsmann-Hogiu S. conformațională modificări în structurile de oligonucleotide quadruplex sondate prin spectroscopie Raman. Biomed Opt Express. 23 decembrie 2010; 2 (2): 207-17.

Knorr F, Smith ZJ, Wachsmann-Hogiu S. Dezvoltarea unui sistem de dependente de timp pentru spectroscopie Raman de probe biologice. *Opt Express.* 13 septembrie 2010; 18 (19): 20049-58. doi: 10.1364 / OE.18.020049.

T. Săptămâni, S. Wachsmann-Hogiu, T. HUSER, rezonant cu patru De două ori a undei de amestecare (DR-FWM), microscopie cu două rezonanțe Raman, *Opt. Expres,* Voi. 17, Issue 19, 2009, pp. 17044-17051.

Thompson DL, Pearson F, Thomas C, Rao R, Matthews D, Albala JS, Wachsmann-Hogiu S, Coleman MA. O, cititor adaptabil portabil microarray pentru biodetecție. *Senzori* (Basel). 2009, 9 (4): 2524-37. Epub 2009 14 aprilie.

4. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

NUNTA BÂRGĂUANĂ

Emilia OMETIȚĂ, *La 47 de ani de la prima sa ediţie... Festivalul Judeţean de Folclor „Alaiul Nunţilor de pe Bârgău” – evocă măreţia nunţii tradiţionale româneşti*[410]

„Alaiul Nunţilor de pe Bârgău” este o sărbătoare a bârgăuanilor, organizată an de an de Centrul Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud în colaborare cu Primăriile de pe Valea Bârgăului, reprezentând o manifestare emblematică pentru această zonă şi pentru judeţul Bistriţa-Năsăud.

Acest proiect cultural judeţean a debutat sâmbătă, 12 martie, prin organizarea simpozionului cu tema ***Ceremonialul nunţii – de la obicei la spectacol***, dezbatere la care a participat activul cultural din judeţul Bistriţa-Năsăud: coregrafi, directori de cămine culturale, responsabili culturali sau coordonatori de asociaţii folclorice, referenţii de specialitate ai CJC BN. Au susţinut prezentări la acest simpozion invitaţii de onoare: prof. dr. Mircea Cîmpeanu – Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Cluj-Napoca; Prof. dr. Zamfir Dejeu – Academia de Muzică „Gh. Dima” – Cluj-Napoca; Silvestru Petac – cercetător coreolog – Muzeul Etnografic al Transilvaniei – Cluj-Napoca, Dr. Gavril Ţărmure – managerul Centrului Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud, etnologul Menuţ Maximinian – directorul cotidianului „Răsunetul” și scriitorul Niculae Vrăsmaș.

Duminică, 13 martie, în comuna Prundu Bârgăului s-a desfăşurat Festivalul Judeţean de Folclor „Alaiul Nunţilor de pe Bârgău”, care a cuprins o paradă a alaiurilor din comunele de pe Valea

[410] Emilia Ometiţă – coordonator proiect CJC B-N, Răsunetul, Vineri, 01.04. 2016

Bârgaielor, reunind falnici călăreţi-stegari, de altfel această zonă fiind renumită în ţară pentru zestrea sa cabalină, pe drum înşiruindu-se în jur de 20 de care alegorice, acestea purtând nuntaşii participanţi (aproximativ 250 de persoane), totul încununat de un amplu spectacol folcloric ce a evocat nunta bârgăuană.

Deschiderea festivalului s-a realizat în prezenţa oficialităţilor judeţene: Emil Radu Moldovan – Preşedintele Consiliului Judeţean BN şi Florin Moldovan – administratorul judeţului Bistriţa-Năsăud, alături de conducătorii comunelor reprezentate: Doru Crişan – primarul comunei Prundu Bârgăului; Tudorel Ciotmonda – primarul comunei Josenii Bârgăului, Vasile Laba – primarul comunei Bistriţa Bârgăului, Vasile Dologa – primarul comunei Tiha Bârgăului, cu toţii salutând reluarea festivalului şi publicul spectator, remarcând frumuseţea costumelor populare şi valoarea obiceiurilor de pe Valea Bârgaielor.

Ediţia anului 2016 a reunit alaiuri de nuntă din comunele Prundu Bârgăului (gazda evenimentului), Josenii Bârgăului, Bistriţa Bârgăului şi Tiha Bârgăului (Tureac). Nuntaşii au fost numeroşi pentru că şi dorinţa de a fi prezenţi la acest eveniment cultural a fost una mare, iar forţa cu care fiecare alai a participat la *spectacolul nunţilor* s-a văzut şi auzit cu adevărat la intrarea alaiurilor în Parcul cu castani, căci răsuna întreg văzduhul de strigăturile şi cântecele lor, iar atmosfera creată şi emoţia transmisă au fost cu adevărat înălţătoare! Aici s-a resimţit dorul bârgăuanilor pentru acest festival de obiceiuri pe care l-au reluat după şase ani de întrerupere, ediţia precedentă fiind cea din anul 2009, de la Josenii Bârgăului. Remarcabilă a fost şi interpretarea scenică a momentelor de nuntă fiindcă a demonstrat trăirea autentică a artiştilor populari bârgăuani, care au reprezentat cu cinste şi respect tradiţiile locale legate de momentul fundamental din viaţa omului care este nunta.

Festivalul este o reconstituire a nunţii româneşti de pe Valea Bârgăului, şi oferă participanţilor o imagine asupra măreţiei ceremonialului de nuntă celebrată în această zonă de către locuitori cu mult fast. Despre însemnătatea acestui festival, Niculae Vrăsmaş, o personalitate marcantă a culturii de pe Valea Bârgăului, a subliniat: „Obiceiurile şi tradiţiile nunţilor bârgăuane sunt printre cele mai vechi, avându-şi originea în „alae-le" romane, dovada vie până astăzi fiind însăşi prezenţa călăreţilor cu clopuri simbolizând coifurile de luptă, steagul cu zurgălăi al „stegarilor" care dă tonul, urmat de cântecul druştelor şi al ceteraşilor, dar mai ales poziţia „în picioare" a nuntaşilor în carele de nuntă, ce formează *Alaiul nunţilor de pe Bârgău*."

Acest valoros festival de obiceiuri oferă publicului spectator o alăturare de secvenţe din ceremonialul nunţii, costumele populare specifice zonei, toate îngemănate cu poezie, cântec şi joc popular. Momentele prezentate scenic de cele patru alaiuri de nuntă au fost: „Tocmala"; Chematul la nuntă; Făcutul steagului; „Datul cămăşii" la mire; „Colacu" la soacră; Alaiul de nuntă (constituirea alaiului, gătirea mirilor, a nănaşilor); Rotitul pe după masă; Strigatul în prag; Stărostitul (oraţiile de nuntă, iertăciunile, urări); Datu' găinii; Strânsu' în colac; Jocu' miresei; Joc popular.

Reuşita acestei acţiuni culturale judeţene, precum şi reluarea festivalului sunt rezultatul conlucrării dintre responsabilii culturali din comunele participante, oameni minunaţi şi respectaţi de întreaga comunitate, care s-au implicat în acest proiect cu mare dăruire: Ioana Suciu – director al Căminului Cultural din Prundu Bârgăului; Florin Flămând renumit coregraf şi instructor artistic pentru comuna Bistriţa Bârgăului şi Camelia Hulpe – responsabil cultural; Maria Moldovan Gavri – director al Căminului Cultural şi instructorul artistic pentru Josenii Bârgăului; vestitul rapsod popular şi instructor artistic Sanda Cioanca pentru Tiha Bârgăului (Tureac) şi specialiştii Serviciului Cultură Tradiţională şi Multimedia din cadrul Centrului Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud: Emilia Ometiţă – şef-serviciu, Ioan Simionca – maestru dans, Cristina Bălan – referent muzică, Smaranda Mureşan – referent etnologie, Cristian Vrăzmaş – referent multimedia, Paul Fabi – referent; Gheorghe Morari şi Mircea Cornea– operatori sunet, Vasile Ardelean.

La Prundu Bârgăului publicul numeros a demonstrat faptul că locuitorii de pe această vale îşi doresc acest festival, pentru că el le aduce în memorie *istoria* familiilor lor, se bucură să se revadă şi să rememoreze vârsta părinţilor. Aici puterea exemplului funcţionează!

Valea Bârgăului rămâne o zonă înzestrată cu o forţă de conservare extraordinară şi cu virtuţi inegalabile din punct de vedere al culturii populare.

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

PRIMĂRIA
PRUNDU BÎRGĂULUI
JUDEȚUL
BISTRIȚA NĂSĂUD
CĂMIN CULTURAL
ALAIUL NUNȚILOR de pe BÂRGĂU
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

PRIMĂRIA PRUNDU BÎRGĂULUI
JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD
CĂMIN CULTURAL
BÂRGĂU
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD

CĂMIN CULTURAL
BÂRGĂU
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD

PRIMĂRIA PRUNDU BÎRGĂULUI
JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD
CĂMIN CULTURAL
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD

CĂMIN CULTURAL
ALAIUL NUNTILOR
BÂRG
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

FARMACIA URANIA
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

ALMA
express market
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

STAȚIA SECU
© CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ
BISTRIȚA-NĂSĂUD

Ioana HANGAN, *Despre druştele de la mireasă*[411]

Druştele sunt fetele tinere, prietene sau verişoare de-a miresei, cele care o ajută la pregătirea şi cusutul hainelor şi până la ceremonia nunţii, care au loc în satele de pe Valea Bârgăului.

Acum îmi aduc aminte, pentru că la vremea tinereţilor am fost şi eu druşcă pe Pietroasa, la Florica Mogogii, cea mai văzută fată din sat.

Nu orice fată se ducea de druşcă, ci doar cele tinere, din neam ales şi o purtare morală bună. Şi, bineînţeles, să fie ieşite-n sat la horă, dar şi jucate de către feciori. Aceea care stătea lângă perete şi nu o jucau feciorii nici nu avea norocul de a fi druşcă.

Şi aşa că, înainte de stabilirea nunţii, cu vreo două luni înainte, mireasa se pregătea să-şi invite druştele, pentru a o ajuta la cusutul hainelor, dar şi la treburi prin gospodărie.

Druştele vin pe rând, câte două la casa miresei, doar câte o zi din săptămână şi o ajută să coase la cămăşile miriteilor, timp în care se povesteşte de cum va fi la nuntă, dar şi repetă cimpoiturile (strigături) la mire şi mireasă.

Mireasa îşi poate alege cam 12 druşte, dar şi 18, depinde de starea ei materială. Druştele au multe alte atribuţii până la nuntă, dar şi în ziua ceremoniei, de a fi asistentele ei, dar şi domnişoare de onoare.

După ce este anunţată nunta prin vestirile de la Biserică şi data când se cunună mirii la starea civilă, în săptămâna ceremoniei are loc, într-o zi de joi, petrecerea steagului şi umblatul druştelor ca şi chemătoare de a veni oamenii la nuntă.

Aceste fete îmbracă portul popular, cu haine ţărăneşti de pe Bârgău, iar peste gât îşi prind un cindeu (ştergar) lung de bumbac şi cusut cu flori de trandafir sau ţesut şi ales în motive maro-roşu şi negru. Ele sunt împărţite de către mireasă în grup de câte 6 fete (druşte), din care una era şefă şi i se predă un colac pe care-l poartă sub cindeu pentru a fi descântat la fiecare casă, acolo unde au de chemat oamenii la nuntă.

La fel, acest colac frumos împletit este ţinut ascuns sub ştergar pentru a nu-l fura feciorii din sat. Care druşcă merge seara la casa miresei fără colac va rămâne de ruşine şi vor vedea şi sătenii aflaţi la ceremonia petrecerii steagului de la mire.

Bună ziua oameni buni
Ce voi spune nu-s minciuni
Ce voi da eu, să primiţi
Şi frumos să-mi mulţumiţi
Face-ţi bine şi tăceţi
Vorbă multă nu făceţi
Noi de cin suntem trimise
De la înalta împărătească
Şi înălţatu împărat

[411] Răsunetul,Vin, 02/05/2016

Care dimineaţă s-o sculat
Pe ochi negri s-a spălat
Poale albe o sufulcat
Şi prin sat o alergat
Ca pe duminică seara
Să n-aveţi altă cale şi cărare
Până la înălţatu mare
La un scaun de hodină
Şi un pahar de băutură
Cu mirele şi cu mireasa de-mpreună
Faceţi bine şi veniţi
Ca încă sunteţi poftiţi!

Druştele umblă din casă în casă, iar şefa lor descântă colacul şi cheamă la nuntă pe neamuri, prieteni de-ai mirilor, dar şi pe oficialităţile din sat, pe dascăli, popă şi primarul, ce le primeşte cu drag şi le îmbie cu jinars şi cu alte cofeturi.

Pe drum şi pe uliţe druştele strigă şi cimpoaie pe texte satirice adresate mirilor, dar şi de părere de rău după drăguţii şi drăguţele lăsate.

Druştele di la mireasă
Au mâncat cărniţă grasă
Iar druştele de la mire
Au mâncat carne de câine
Mirele s-a lăudat
C-are o casă şi-un palat
Da noi bine am văzut

Că n-are nici aşternut
Mireşucă, mirese
Lasă, lasă că şi vede
Măritatul nu-i aşe
Măritatul nu-i noroc
Că bărbatu-i bici de foc
Măritatu nu-i ticneală
Că bărbatu-i foc şi pară.

Spre seară, când druştele sosesc la casa miresei, sunt aşteptate de către aceasta cu zamă fierbinte de găină, plăcintă cu brânză şi jinars.

Mireasa este ajutată să se îmbrace cu un rând de haine ţărăneşti şi laolaltă cu druştele pornesc în alai pe uliţa satului chiuind până la casa mirelui, unde-i duce cămaşa şi are loc cusutul steagului.

Ioana Hangan, *Stegarii-s ai mirelui*[412]

Stegarii sunt feciorii tineri, prieteni buni, cu care mirele a mers la fete şi seara pe uliţe, au făcut jocurile vara la şură sau iarna la berea din cămin.

Ei sunt băieţii de nădejde ai mirelui, care-l ajută înaintea nunţii la pregătiri şi îl conduc în alai la ceremonia de la biserică.

Feciorii, mândri şi făloşi, care trebuie să aibă cai şi căruţă sau cocie (sanie) pentru a-i duce pe miri şi nuntaşi la cununie.

Şi ei diferă ca număr, dar sunt cam 6-7, până la 9, unul fiind şeful (colăcar), cel care va purta steagul şi-l va scutura în ziua nunţii.

La fel ca şi la druşte, stegarii se adună în săptămâna nunţii la casa mirelui, unde are loc cusutul steagului, nelipsit din ceremonialul de nuntă. Steagul este simbolul bogăţiei şi prosperităţii tinerilor care vor începe o viaţă nouă împreună.

Stegarii aduc fiecare câte ceva pentru a face un steag mare şi frumos împodobit cu de toate, falnic şi să arate bine.

La capătul unei bote de lemn din brad bine cioplit, se bagă o traistă sau o bucată de procut, ţesut în stative cu flori şi motive.

Pe creste se prind cu aţă diferite ornamente, precum clopoţei, care tingăluiesc (sună fain), pene de asparagus, cărdecei roşii – albi din lâniţă, dar şi câteva batiste. Se mai pot lega şi năfrămi de păr sau petale (panglici) ce acoperă mai toată bota steagului.

Printre ornamente sunt crenguţe mici de tuie şi brad, care simbolizează hărnicia, o viaţă sănătoasă şi înţelegere în căsnicie.

Bota de la steagul de nuntă este înfăşurată într-un brâu în trei culori, la fel ca steagul României.

Stegarii (feciorii) de la steag îşi repetă şi ei compoziţiile pe care le vor striga pe seară, la întâlnirea cu druştele. Şi ei îs îmbiaţi să guşte din bunătăţi de viitorul mire şi soacra mare (mâncare şi vin) pentru a rezista pe timpul nopţii, la petrecere.

Sărace mire frumos
Cum ţi-a cădea struţu jos
Pentru o floare din grădină
Pentru o tânără copilă
Pentru o floare din fereastră
Pentru o tânără nevastă
Mire rău te-ai înşelat
Când te-ai dus la însurat
Ai pus 4 boi la car
Ţi-ai adus hâda în prag

[412] Răsunetul, Dum, 02/14/2016

Ţi-ai pus caii la căruţă
Şi ţi-ai adus o mândruţă
Nice fainã, nici bogatã
Numa mâne-ta să-i placă
Ţie să nu-ţi fie dragă
Ai crezut că are avere
Fără o ţâră de plăcere

Textele de cimpoituri îs alese după starea mirilor, dar nu numai, ci mai mult satiric, care s-au zis din moşi-strămoşi.

Stegarii şi druştele trebuie să fie pregătiţi la această întâlnire de la steag pentru a face faţă şi a-şi răspunde unii altora prin diverse strigături.

Prin ele se aduc la iveală unele trăsături negative, dar inventate şi la adresa mirilor, soacrei, naşilor, şi drăguţilor din sat, care au fost părăsiţi.

Tot la casa mirelui va fi o petrecere a steagului şi descântecului cămeşii de către druşca-şefă.

Dar până să se adune cu toţii, soacra mare, ajutată de neamuri, va pune mesele pe margine şi va aşeza pe ele blidele cu plăcintă umplută cu brânză iute şi ceapă, copturi, cozonaci cu nucă şi mac, bere de casă, vin şi jinars cu secăre, să fie pentru tinerii care vin pe seară la steag, oamenii din sat ce se vor uita la acest obicei, druştele şi stegarii, dar şi ceteraşii care trebuie să zică câte una de joc.

Ioana Hangan: *Ursita fetelor de Sf. Andrei*[413]

Era un obicei pe care mi-l povestea buna mea bătrână (căreia i se zicea în sat Irena lui Simionu Bădioanei), pentru că până şi mie îmi rămase numele aşa, adică porecla mi se trăgea de la familia Bădenilor.

Deci, buna, de Sfântul Andrei, ungea toate colţurile uşilor cu usturoi (ai) pentru a alunga duhurile rele din casă. Legăturile de usturoi se legau cu aţă roşie şi se prindeau la intrarea în odaie ca să fugă strigoii şi să ne apere de rele.

Când eram fată, laolaltă cu buna, puneam într-un blid mare de lut un mănunchi de busuioc, uscate şi grăunţe de grâu udate cu aghiasmă păstrată de la Bobotează. Pe urmă, blidul era acoperit cu un merindari până a doua zi pentru înmiresmare, ca bucuria noastră să fie divină. Până la Sfântul Andrei trebuie să fie gata meliţatul cânepii, când deja se începea cu torsul din şezătoare. În această zi sfântă nu se lucrează nimic pentru a nu veni lupii să ne strice vitele şi caprele. De asemenea, nu ne pieptănăm, pentru că se spunea că ne aduce nenorocire.

În seara de Sf. Andrei, fetele îşi caută ursita prin diferite vrăji de peţire, de noroc şi dragoste. Unele mai fac şi bozgoane cu coceni de porumb legaţi cu aţe şi crengi spinoase pentru a le arunca la poarta vreunei duşmance care le fură drăguţul.

Fetele credincioase postesc din seara de Sf. Andrei până la Sf. Nicolae pentru ajutor de la Dumnezeu.

Toate aceste obiceiuri şi datini sunt legate de venirea pe pământul românesc a Sfântului Andrei. El a fost întâiul chemat de Iisus Hristos, rânduit de la ziua Rusaliilor, ca să propovăduiască pe plaiurile noastre. El este apostolul românilor care a venit în ţinuturile Dobrogei şi a Mării Negre pentru a ne încreştina.

Această sărbătoare se leagă de credinţa obiceiurilor păstrate din moşi-strămoşi.

„Aşa cum bobul de grâu oglindeşte simbolul jertfei şi aduce bogăţie, tot aşa gândul nostru are şi alte gânduri bune, bucuria noastră fiind senină, iubirea este divină” – Din vorba părintelui Galeriu.

[413] Răsunetul, Luni, 12/01/2014

Ioana SUCIU,
Activitățile culturale desfășurate în cadrul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului

Activitățile culturale desfășurate în cadrul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, în decursul ultimului an, au fost multiple şi diversificate.

După sărbătorirea zilelor de 15-24 ianuarie, conform tradiţiei, în ultima duminică din câşlegi şi începutul postului „Sf. Paşti”, mai precis în data de 22 februarie 2015, bârgăuanii îmbrăcaţi în straie de sărbătoare s-au adunat cu mic, cu mare la Căminul Cultural din comuna Prundu Bârgăului la manifestarea „Joc şi cântec bârgăuan”, organizată de Primărie, Consiliul Local şi Căminul Cultural, partener media Radio Balada – Bistriţa.

Pentru reuşita acestei sărbători şi pentru ca bârgăuanii să nu uite această zi, ne-au fost alături binecunoscuţii soliști de muzică populară Nicolae Cioanca, Mirela Petruş, Cosmina Cucură, Neluţu Moldovan, Ionel Dejan, Nelu Cucură, Roberta Opre, Cristina Livia Scurtu, invitat special Răzvan Pop, conducerea muzicală Rareş Grigore.

După cum era firesc ca la aşa sărbătoare să fie prezenţi şi membrii ansamblului „Plaiurile Bârgăului” care au deschis jocul, în aplauzele bârgăuanilor, instructor coregraf – Valentin Ciurea cu instrumentiştii de pe Valea Bârgăului: Furcea Mihai – acordeon, Furcea Mihai jr. – contrabas, Gordon Florin, Grigore Borgovan, Toader Țigăroi și Pavel Monda – vioară, Dănuț Axente – clarinet, Florin Sas – taragot, conducerea muzicală Dumitru Ciupa şi solistele: Florina Bălan, Anuţa Sălăgean, Andreea și Maria Pavelean și Ioana Monda.

Îndemnul la joc şi voie bună a bârgăuanilor s-a făcut prin vocea inconfundabilă a binecunoscutului redactor de la Radio Balada, Marian Gruştor şi astfel petrecerea a continuat până târziu în noapte deoarece bârgăuanii s-au simţit bine pentru că în mijlocul acestei manifestări a fost

primul gospodar al comunei primarul Crişan Doru Toader, viceprimarul Cioncan Ioan şi consilieri locali.

În data de 8 martie 2015 a avut loc spectacolul „Un cântec pentru tine mamă”, alături de Primărie, Cămin Cultural, creierul acestei manifestări pentru al VI-lea an a fost Centrul Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud, a cărui manager este Prof. dr. Gavril Ţărmure.

La acest spectacol au participat: Eugen Raita – tenor, Cristian Lepădatu – pian, Cristina Bălan – soprană, Izabela Miron – muzică uşoară, „Doruri Bistriţene” – Ansamblul de muzică tradiţională şi taraful tradiţional al Liceului de muzică „Tudor Jarda” – Bistriţa conduşi de Prof. Cristina Bălan şi Mihai Spân cu soliştii: Ioana Leonte, Mălina Moldovan, Adelina Dumbrăvean, Larisa Bozbici, Andreea Spân, Ancuţa Galben, Mălina Pop.

Ansamblul „Plaiurile Bârgăului”, cu soliştii: Florina Bălan, Anuţa Sălăgean, Ioana Monda, Mariana Condrea, Andreea şi Maria Pavelean şi instrumentiştii: Grigore Borgovan – vioară, Florin Gordon – vioară, Toader Ţigăroi – vioară, Nicuşor Rus – vioară, Cornel Vrîncean – acordeon, Adrian Flămând – acordeon, Mihai Furcea – contrabas, Florin Sas – taragot, Dănuţ Axente – clarinet, conducerea muzicală – Dumitru Ciupa, dans de societate – instructor – Maria Beşa.

Pentru reuşita acestei manifestări, ca de fiecare dată ne-au fost alături şef serviciu – Emilia Ometiţă, referent – Cristina Bălan, Nelu Simionca – coregraf, Anca Simionca şi cei care de fiecare dată se străduiesc ca sonorizarea să fie ireproşabilă – Morar Gelu şi Cornea Mircea şi ceilalţi angajaţi ai centrului cărora le mulţumim şi de această dată.

Pe lângă spectacolul oferit şi pentru ca femeile de la Prundu Bârgăului să se simtă cu adevărat răsfăţate, primarul Crişan Doru Toader şi viceprimarul Cioncan Ioan, cu braţele pline de flori, au oferit câte o floare, felicitându-le în acelaşi timp.

În perioada 7-9, aprilie în sala Căminului Cultural, elevii Liceului „Radu Petrescu” au desfășurat activități în cadrul programului „Școala altfel”.

– 10 aprilie a avut loc spectacolul pentru copii „Dănilă Prepeleac”.

– 17-18 aprilie, Căminul Cultural a găzduit desfășurarea concursului Enduro – Heniu 2015.

– 19 aprilie în sala Căminului Cultural s-a desfășurat spectacolul de muzica folk „Bârgăuanii cântă folk”.

- În 14 iunie, pe scena Căminului Cultural, copiii de la grădinița „Radu Petrescu” au prezentat spectacolul cu ocazia sfârșitului de an, coordonator – Nadia Ciornodolea.

- În 27 iunie a avut loc Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, ediția a 44-a.

- În perioada 14-18 august au avut loc „Zilele Comunei”, în cadrul cărora s-a desfășurat Festivalul Internațional de Folclor „Regele Brazilor”, în anul 2015 fiind a 25-a ediție.

Festivalul urmărește respectarea, promovarea și prețuirea valorilor cultural-artistice ale țărilor participante, adresându-se iubitorilor de folclor muzical-coregrafic, național și internațional. Originalitatea acestui festival constă în promovarea bradului drept simbol emblematic al Văii Bârgăului, sub denumirea de regele pădurii.

În data de 15 august 2015, la ora 11 a avut loc primirea formațiilor participante la sediul Primăriei, la ora 13:00 parada portului popular și deschiderea oficială a festivalului, cu prezentarea fiecărei formații participante, urmate de un scurt program artistic. La orele 19, „Zilele Comunei” Prundu Bârgăului au debutat cu un concert extraordinar susținut de formații și soliști de renume: Compact, Prefix 990, Alina Eremia, Trupe Dance, Cumetrii, seara încheindu-se cu un grandios foc de artificii.

Duminica 16 august 2015 a avut loc Gala Folclorului Internațional, participând ansambluri folclorice din: Grecia, Bulgaria, Serbia, Ungaria, Polonia, Turcia și România, Prundu Bârgăului și Ansamblul folcloric„Pandelașul „ din Tulcea.

Pentru desfășurarea impecabilă a acestui festival, Centrul Județean pentru Cultură, prin șef serviciu Emilia Ometiță, împreună cu ceilalți colegi, au coordonat întreaga activitate, cu luni de zile înainte de începerea festivalului. Pe parcursul acestor zile, în care locuitorii din Prundu Bârgăului au

trăit cu adevărat zile de sărbătoare, primarul Doru Toader Crișan și viceprimarul Ioan Cioncan, împreună cu consilierii locali au avut grijă ca aceștia să se simtă răsfățați.

În data de 6 septembrie, Ansamblul,,Plaiurile Bârgăului" a fost invitat la zilele comunei Monor, alături de Ansamblul Folcloric „Baltagul „ și de nume sonore ale muzicii populare românești.

În 16 septembrie a avut loc, în sala Căminului Cultural, spectacolul pentru copii,,Fata moșului și fata babei".

În 13 noiembrie, un grup de elevi de la Liceul „Radu Petrescu" au prezentat un spectacol cu secvențe din nunta de pe Bârgău – coordonator prof. Catană Elena.

În 8 noiembrie a avut loc Festivalul Folcloric ,,Toamna Bârgăuană", organizat de Primărie – Cămin Cultural, în colaborare cu Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud. În deschiderea acestei manifestări au evoluat: Fundația Culturală,,Doina Dornelor", din Vatra Dornei, instructor Groza Liliana și Candrea Dumitru. Un moment aparte a fost prezentat de Cristina Bălan, cu un program de romanțe, fiind acompaniată la pian de Lavinia Cigu.

Ansamblul,,Plaiurile Bârgăului", reprezentat prin instrumentiștii: Florin Sas, Furcea Mihai, Pavel Monda, Borgovan Grigore, Florin Gordon, Cornel Vrâncean, Dănuț Axente, Toader Țigăroi, dirijor Dumitru Ciupa și dansatorii: Vlad Ionuț, Bodașcă Alexandra, Beșa Nicolae, Beșa Florica, Beșa Mihai, Tomuța Crina, Pavalean Cosmin, Pavalean Raluca, Ruscău Ionica, Rus Andreea, Ruscău Vasilica, Pavalean Ionela, instructor Ciurea Valentin, soliștii: Anuța Sălăgean, Florina Bălan, Andreea și Maria Pavelean, Ioana Monda, Ancuța Galben, Emil Vlad și Mariana Condrea, au prezentat un spectacol de excepție locuitorilor din Prundu Bârgăului.

La 1 decembrie instrumentiștii și soliștii Ansamblului,,Plaiurile Bârgăului" au susținut un spectacol folcloric dedicat Zilei Naționale a României, în fața Monumentului Eroilor din centrul comunei Prundu Bârgăului.

Grupul de datini și obiceiuri de iarnă ,,Plaiurile Bârgăului", împreună cu Ansamblul de muzică tradițională ,,Doruri Bistrițene" al Liceului de muzică „Tudor Jarda" din Bistrița a participat la cea de-a VI –a ediție a Festivalului de Colinde și Obiceiuri de Crăciun,,Florile Dalbe", organizat de Asociația Culturală Umanitară,,Speranța," împreună cu Primăria și Consiliul Local Coșna, desfășurat la Căminul Cultural din localitate.

În perioada 19-21 decembrie, Grupul de datini și obiceiuri de iarnă,,Plaiurile Bârgăului" a participat la Festivalul Interjudețean de Datini și Obiceiuri de Iarnă,,Din Străbuni din Oameni Buni", ediția a 41-a, care s-a desfășurat în orașul Botoșani.

Între 21-22 decembrie, la inițiativa primarului Crișan Doru Toader, a avut loc un concert de colinde ,,Vin colindătorii", la care au participat: grupul de colindători ,,Miroslava" de la Bistrița Bârgăului, coordonator Mariana Condrea, grupul de datini și obiceiuri de iarnă „Cetinița" din Tiha Bârgăului, coordonator Tinuț Cornea, corul bisericii,,Sfântul Nicolae" din Prundu Bârgăului, coordonator Albu Marioara, grupul de datini și obiceiuri de iarnă,,Măgura Șieului", din comuna Șieu, coordonator Viorica Gherasim, însoțiți de primarul comunei Olimpiu Iuga Napeu.

De remarcat faptul că și de această dată sunt prietenii bârgăuanilor, prin prezența la această manifestare cu un spectacol de bună calitate prezentat de grupul de colindători din Susenii Bârgăului, grupul de datini și obiceiuri de iarnă,,Plaiurile Bârgăului „.

În 27 decembrie a avut loc spectacolul de muzică folk ,,Folk de Nea".

Ca în fiecare an, vreau să mulțumesc tuturor celor care s-au implicat și ne-au fost alături, la realizarea acestor, manifestări, colegilor de breaslă din județ, pentru buna colaborare, sponsorilor care ne-au susținut în anumite ocazii dintre care amintim: Brutăria Alcees, Magazinul Profi, SC Ardealul, Brutăria Pan Delice, Magazinul Oana Daria, SC Dansing Club, SC Petrostar, tuturor membrilor Ansamblului,,Plaiurile Bârgăului", care prin evoluția lor reprezintă cu cinste comuna Prundu Bârgăului. Menționez faptul că cele menționate, în mare parte, au fost realizabile cu sprijinul nemijlocit al Primăriei și Consiliului Local din Prundu Bârgăului și nu în ultimul rând prin Centrul Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, cărora le mulțumim și în continuare, cu speranța bunei colaborări în anul 2016.

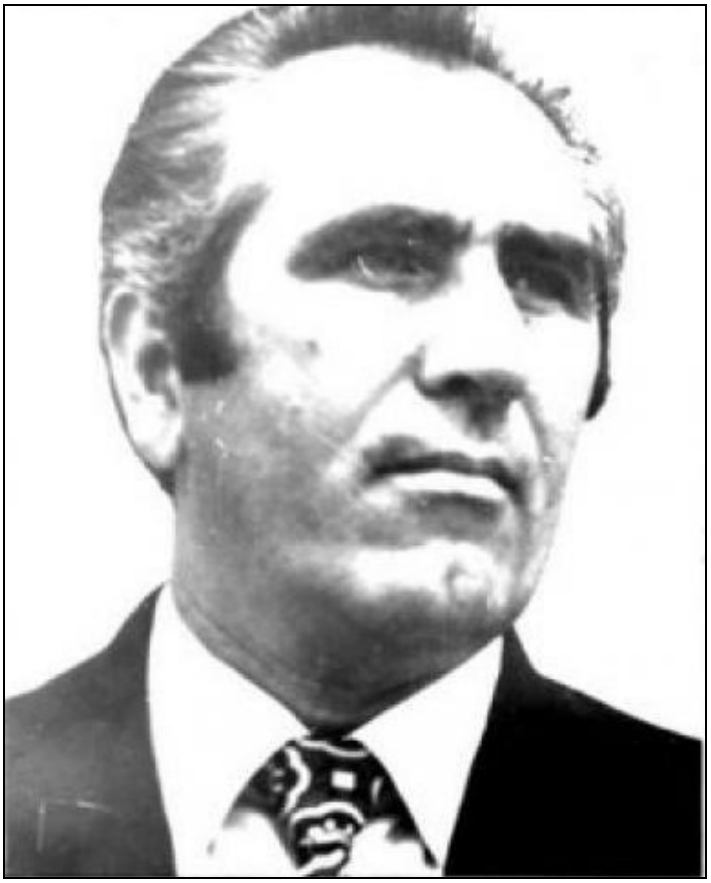

Manifestările culturale care vor continua în decursul anului 2016 sper că vor avea suport moral și financiar din partea forurilor competente, respectiv: Primăria și Consiliul Local al comunei Prundu Bârgăului, Consiliul Județean Bistrița – Năsăud, Centrul Județean pentru Cultură și alți factori care contribuie pentru buna desfășurare a activităților culturale de la nivelul comunei și nu numai, cărora le mulțumesc anticipat.

Director Cămin Cultural
Ioana Suciu

5. EVOCĂRI

Teo Vrăsmaș
Rafila MUREȘAN, *Ceasul lui s-a oprit într-un aprilie...*[414]

Propun un scurt popas, în acest aprilie parfumat, în memoria profesorului şi poetului Teodor Vrăsmaş, de la moartea căruia se împlinesc 18 ani (n.1931-d.1998), ademenit de minunea florilor gingaşe şi lăsând lumea aceasta zbuciumată pentru liniştea pe care şi-o dorea de multe ori.

Nava inimii sale era „gravă, cu pânzele ţesute din gânduri/ Plutea legănându-se pe apele sufletului”... într-o derută. Tot căutând şi adunând a dat viaţă naturii, apelor, munţilor, văilor, luncilor şi oamenilor, purtând un dialog imaginar permanent.

La vârsta sa a lăsat o activitate didactică bogată, în care a pus pasiune şi responsabilitate, fiind măsurată prin aprecierea foştilor elevi, atât în cadrul orelor la catedră, cât şi a numeroaselor expediţii şi excursii realizate cu aceştia („Dăscălie” ori „Adio excursii cu Teo ca ghid”). Spectacolul naturii îl fascina („Cântecul pădurii”, „Pe planeta Terra”, sentiment ce-l transmitea elevilor săi.

Doresc, doar să marchez momentul acesta ca o comemorare verbală a anilor ce au trecut, în semn de respect pentru ce a făcut bine şi nu a intra în detalii, despre care am mai scris şi s-a mai scris.

Activitatea ca animator cultural, aptitudini pentru desen, pentru darul cântului, spontaneitatea în a crea versuri populare, daruri primite de la Dumnezeu, erau cunoscute de colegi şi de cei din jur.

[414] Rafila Mureșan, Răsunetul, Luni, 04/25/2016

Pasiunea pentru poezie o ţinea protejată de discreţie, nici membrii familiei nu au ştiut pentru că fraţii au trăit departe de Bârgău.

Când, la rugămintea lui, am reuşit să-i public cele 2 volume: „De dragoste şi dor” şi „Drumeţie şi poezie” (încă nelansat), la Ed. Karuna, a fost un adevărat şoc. Tematica poeziei sale este foarte bogată şi variată. Amintesc în treacăt câteva din sursele de inspiraţie: copilăria, natura, familia, peregrinările sale în toate formele de relief (volum „Drumeţie şi poezie”), poezii cu simţire patriotică, dorurile sale, dedicaţii personalităţilor culturii. Poezia sa poartă un mesaj emoţional puternic. Descoperim în unele versuri un umor, care place, uşor comestibil, mai ales în epigrame.

Refugiul în natură şi poezie i-a dat energie, putere de a reziste în marea învolburată a vieţii, compensând suferinţele, de care n-a fost scutit.

Recunoaşterea valorii operei sale este încă o recompensă, de aceea poate „Să se odihnească în pace”.

Ioan VIRAJ,
Teo Vrăsmaș, un profesor ca nu oricare

Atunci când timpul și menirea fiecăruia dintre noi sosește, în etapele cele mai importante ale vieții, în alegerea drumului își au rolul lor opțiunile și alternativele.

Pentru o singură meserie, profesie sau ocupație (oricum i-am spune) se cere cel mai mult, acel „ceva”…., atunci când ai lăsat în urmă anii de școală și, ajungând „răscrucea”, stai îngândurat. Aceasta este menirea de dascăl.

De ce? Pentru că profesia de dascăl cere ceva ce în toate celelalte meserii se poate dobândi într-un fel sau altul, în exersarea lor. Acest ceva este VOCAȚIA, iar aceasta se află numai în GENA iubirii pentru copii.

A fi dascăl este o chemare ce pornește din inimă pentru inimă și nu o soluție de moment, este alegerea dificilă, pentru că știi sigur care este motivația de „a fi” și „a exista”, este o provocare permanentă cu tine, cu adultul de astăzi, versus copilul de ieri în sufletul căruia, ți-ai oglindit și spălat minunata etapă a vieții.

A fi dascăl este o profesie de suflet, este o artă ce dăltuiește viitorul prin truda prezentului, este o călătorie în lumea dorințelor, plină de aventurile palpitante ale efervescenței micii și marii copilării, ale atâtor generații.

Cred că în nimic altceva nu se regăsește mai bine și mai mult, decât în cele spuse mai sus, fostul meu coleg, Teo Vrăsmaș, un profesor ca nu oricare.

Titus WACHSMANN-HOGIU,
Teo Vrăsmaş – un intelectual cu talent

Viaţa majorităţii intelectualilor care trăiesc şi îşi desfăşoară activităţile profesionale în localităţi rurale este, în cele mai multe cazuri, una intensă dar destul de uniformă, ca o linie continuă, cu foarte puţine ondulaţiuni şi variaţiuni.

Nu este cazul cu profesorul Teodor Vrăsmaş, cunoscut de oameni, -apropiaţi sau nu- prin diminutivul Teo.

Numele Teodor este forma romanizată a grecescului Theodoros, nume purtat de câţiva sfinţi şi doi Papi, provenind de la cuvintele *theos* (zeu) şi *doron* (dar), deci Darul zeului (al Domnului).Totodată *Teos* (Τεως) este şi numele unui înfloritor port antic grec.

Etimologia, sonoritatea şi respectul pentru acest nume s-a transferat în timp, aproape firesc, asupra „darului" pe care familia Vrăsmaş din Prundu Bârgăului l-a primit la 4 noiembrie 1931 prin venirea pe lume a întâiului lor fiu-cel pe care l-au numit Teodor şi l-au apelat scurt – Teo, cel care nu a fost *zeu,* dar a exprimat cu forţă calităţi intelectuale ce au depăşit cu mult viaţa, prea adesea uniformă şi anostă, a trăitorilor din mediul rural ce lucrează cu…mintea.

Când am intrat eu în viaţa profesională, socială şi culturală a Bârgăului, Teo Vrăsmaş era deja un nume cunoscut, şi unii, ca mine, doritori de afirmare, îl priveau cu respect. Profesorul Teo nu s-a limitat doar la catedră. După amiezele şi serile era în mijlocul tineretului pregătind programe artistice, participări la diverse festivaluri şi competiţii artistice. Totul pornea din talentul său inepuizabil: cânta, recita, interpreta roluri, compunea texte şi regiza spectacole. Nu mai puţin importantă era şi munca de cercetare etno-folclorică şi istorică a Văii Bârgăului, adunând o mare cantitate de informaţii pentru a putea contura o monografie interesantă şi utilă. O multitudine de calităţi ce transcend simpla exprimare artistică, fiind vorba despre talent autentic.

În timp am descoperit şi o altă latură a personalităţii sale artistice: aceea de creator liric, de poet. Versurile sale au putut vedea lumina tiparului, postum, prin activitatea fratelui său Niculae (acest nume provenind tot din greacă, din *nikolaos* care înseamnă *oameni victorioşi)*, cel care a făcut gestul de impunere, editorială, la neuitare a valorii lui Teo.

Prin locurile prin care a trecut, prezenţa – ori absenţa – lui Teo Vrăsmaş a rămas remarcată şi remarcabilă. A iubit elevii, tineretul, oamenii satelor. A iubit geografia şi istoria locurilor.

A iubit viaţa, aşa cum a fost – cu bune şi rele – trăind cu intensitate atât clipele de activitate didactică şi extradidactică, precum şi momentele de relaxare, de petrecere, fiind un foarte bun conviv şi comesean.

Ca unul dintre cei care l-au cunoscut şi l-au apreciat, consider că gestul de omagiere pe care îl primeşte acum Teo Vrăsmaş, intelectualul de talent şi acţiune, este meritat, mai ales că vârsta de 80 de ani, pe care ar împlini-o, l-ar fi putut găsi în viaţă şi încă într-o prodigioasă preocupare de creaţie literară şi cultural-artistică.

Radu IVAN, *În amintirea prietenului meu, scriitorul Ion Moise*

CEASUL DE NISIP

Migrează din clepsidră timpul
Şi clopotele par hilare,
Cădelniţând spre anotimpul
Cu veşnicile nopţi polare.
Dintr-un amurg cu multe nume
Străfulgerează un elogiu,
Că toate orele din lume
Încremenesc în OROLOGIU.
Deschidem templul, şi-n cuvinte,
Îngheaţă clipa de durere,
Când doar adio-ţi vine-n minte
În loc să zici la revedere...
Se scurg secundele-n clepsidră,
Colindele devin mai grele,
Iar diamantele din HIDRĂ
Transcend spre alte mii de stele.
Vin fete mari la scăldătoare,
La râul cu adânci meandre,
Cireşii-nzăpeziţi de floare
Se întrupează în misandre.
Mă-ncheagă vremea în secundă,
Cu buni prieteni, peste ani,
În sângele ce ne inundă
Am fost o ZI contemporani.
Prin urbea noastră seculară
Trec menestrelii cu lăute,
Cu ochii mirosind a ceară,
Spre ceasul fără de minute...

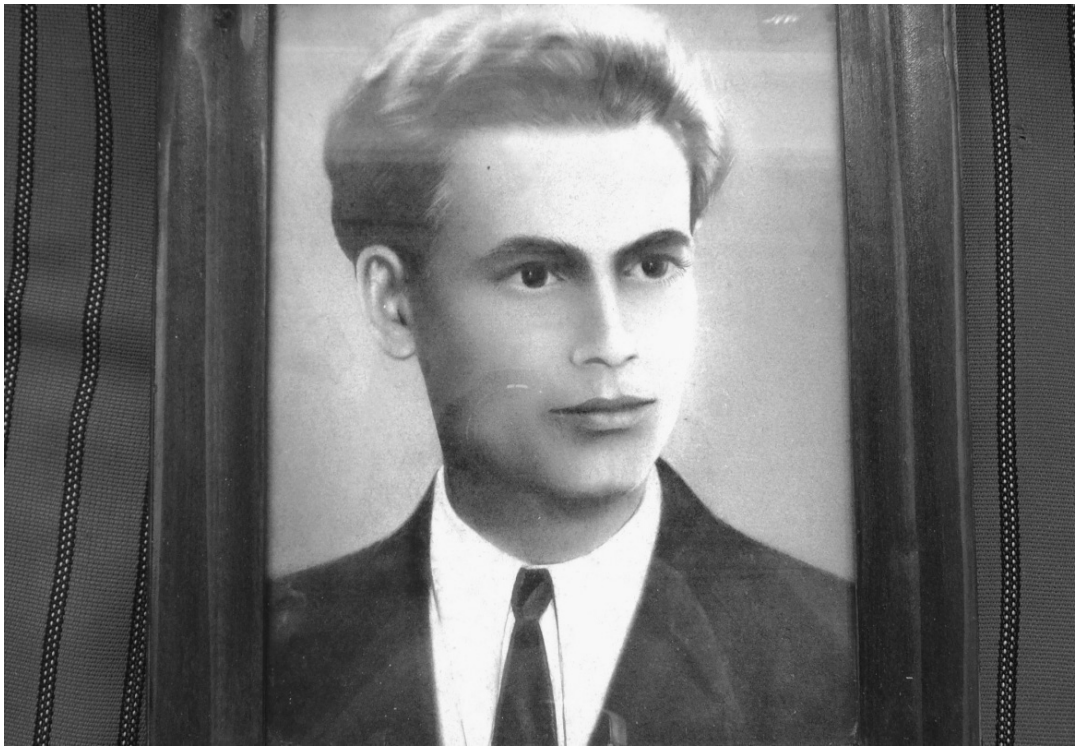

Radu IVAN

Gheorghe Mereuță

Gheorghe Mereuță, economist, cunoscut de prieteni cu numele de Jorj, s-a născut la 1 august 1924 pe malul stâng al Prutului, la câțiva km de Stânca Costești, în localitatea Duruitoarea Veche din județul Bălți, Basarabia, din părinții Gheorghe și Ileana, fiind al 4-lea copil din 6 (unul a murit la câteva luni), Andrei, Vladimir, Victor, Gheorghe și Tatiana, alintați în familie cu numele de Dușa, Vologhea, Vichia, Iura și Tania.

Școala primară o face în satul natal și orașul Bălți. Familia are o gospodărie înfloritoare, două case cu anexe și peste 15 ha teren arabil, viță de vie și multe animale. Copiii sunt trimiși la școală, doar unul singur, Vladimir, rămâne acasă cu părinții, mai târziu toți 4 devin licențiați în Romania.

Calvarul începe odată cu cedarea Basarabiei prin Pactul Ribbentrop-Molotov. Astfel, în anul 1940, când în mare grabă, într-o noapte, împreună cu părinții și ceilalți frați, își încarcă într-o căruță câteva lucruri necesare refugiului, trec în ultima clipă Prutul în Romania, urmând un drum de câteva săptămâni, într-un convoi de refugiați, până la Râmnicu Vâlcea (Tatăl meu îmi spunea că tot acest drum l-a făcut mergând pe o bicicletă, în fruntea convoiului, iar prin localitățile pe unde treceau, erau bine primiți de autorități și cu multă milă la oamenii de rând care le asigurau hrana pentru ei și animale).

Dintre cei care au ezitat să se refugieze în acele momente, mulți dintre ei au fost deportați în Siberia, sau arestați și nu s-a mai auzit nimic de ei.

Aceste lucruri le-a aflat tata în 1978, când după 38 de ani dorește să revadă locurile copilăriei, iar în locul unde erau casele totul era demolat, o stradă trecea prin acel loc. Mai are puterea ca în acea excursie, seara, împreună cu alți români din grup, într-un local din Chișinău, să cânte și câteva cântece patriotice, lucru ce a deranjat autoritățile și ulterior nu a mai primit viză pentru Republica Moldova.

De la Râmnicu Vâlcea, Centrul de Refugiați ii repartizează în Banat, în localitatea Sandra, unde autoritățile le repartizează o parte dintr-o casă părăsită de o familie de sași, care la rândul lor s-

au refugiat în Germania, primind și o suprafață de 5 ha teren arabil, începând să-și reconstruiască viața după ce au pierdut totul în Basarabia.

După o întrerupere, tata începe liceul la Târgu Mureș, unde este repartizat în calitate de refugiat.

Odată cu instalarea regimului comunist, in1945, începe alt calvar pentru toate familiile refugiate în 1940, care sunt socotite ca trădători ai Statului Sovietic, unii sunt reținuți, alții sunt trimiși înapoi și deportați în Siberia.

Tatăl meu reușește să fugă din internat, înainte de a fi prins de Siguranță și ajutat de alți confrați basarabeni (Familia Bravareaco), negând că mai știe ceva de familie, ajunge să termine Liceul la Bistrița, unde o cunoaște pe Sanda Hortensia Croitoru, viitoarea lui soție.

După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de filozofie din Cluj, în anul 1948, unde îi are ca profesori pe Lucian Blaga și D.D. Roșca.

Printr-un ordin al ministrului de interne, familia din Banat este anunțată în anul 1950, să-și ia lucrurile de strictă necesitate și să se prezinte la gară, unde le este repartizat un vagon de transportat animale și urmează să fie deportați.

În acel an acțiunile de deportare au început vara și au durat până toamna târziu. Au fost etichetați Titoiști, dușmani ai poporului, trădători din Basarabia, împreună cu alte familii de basarabeni. Tot Titoiști și dușmani ai poporului au fost etichetate familii de sași, mici negustori, meseriași, sârbi, care au avut aceeași soartă fiind deportați în Bărăgan unde au fost înființate 17 localități cu acești deportați.

Familia Mereuță a fost deportată, toamna târziu, în localitatea Fundata, unde și-au făcut în prima iarnă un bordei în pământ, urmând ca în anii următori să-și construiască o casa din chirpici acoperită cu stuf.

În anul 3 de facultate, datorită faptului că este refugiat cu părinții deportați în Bărăgan, cu dosar la securitate, este exmatriculat.

Se întoarce pentru un timp la părinți, dar având o situație grea, revine la Bistrița și se angajează la secția financiară din Năsăud, răspunzând de Nimigea.

În anul 1952 se căsătorește cu Sanda Croitoru și li se naște primul copil, Mircea, în anul 1953. Se angajează la Fabrica de Hârtie, ca revizor contabil, iar în anul 1959 se înscrie la Academia de Studii Economice din București, la cursuri fără frecvență.

Copil fiind în clasa a 2-a, în data de 14 februarie 1962, am văzut în fața casei cum se opresc mai multe mașini de la securitate și miliție, sunt chemați doi vecini ca martori, badea Neculai Vrăsmaș și badea Simion Beșa, apoi începe o percheziție ca să găsească documente prin care să fie incriminat, conform denunțătorilor (pe care nu vreau să-i amintesc). Au fost scrisori de familie, nimic compromițător, singurul lucru pe care l-au găsit a fost o fotografie cu Regele Carol, dar care avea capul rupt.

Spre dimineață a fost arestat și dus la sediul securității din Cluj, colonelul de securitate Zapa spunându-i mamei mele, care era învățătoare, că dacă fotografia cu Carol avea capul nerupt o aresta și pe ea.

Datorită acestui fapt, tatăl meu pierde serviciul de la Fabrica de Hârtie iar după ce este liber pleacă la părinți, în Bărăgan, unde se angajează la CAP Andrețești ca și contabil, fiind necesar să fie în câmpul muncii, pentru a-și termina studiile.

Cu diploma de economist se angajează la șantierul de îndiguire a Marii Bălți a Brăilei, iar în 1966 este numit șef serviciu planificare la Raionul Hârșova (Singurul din țară șef serviciu planificare, nemembru de partid).

În tot acest timp dosarul de securitate îl urmărește, dar a avut șansa să ocupe aceste funcții datorită faptului că în acea perioadă erau puțini economiști cu studii superioare.

Odată cu reorganizarea administrativă și apariția județelor i se asigură un post la Consiliul Județean Constanța, dar îl refuză din dorința de a se apropria de familie, în 1967 născându-i-se al doilea copil, Ileana.

Se angajează la Combinatul de Celuloză și Hârtie Zărnești, iar în 1971, după aproape 10 ani departe de familie, revine acasă la Prundu Bârgăului și se angajează la Combinatul de Utilaj Greu din Bistrița, ca șef serviciu personal, lucrând până la pensionare, în 1989, de la Fabrica Mecanica. Moare la 3 octombrie 2015, înconjurat de cei dragi, care nu-l vor uita.

În perioada când am fost senator am avut acces la CNSAS, unde am văzut Dosarul de urmărire operativă a securității, a lui Mereuță Gheorghe și marea surpriză a fost, pe lângă faptul că o serie de prieteni de familie erau turnători la securitate, era cuplat cu dosarul meu de urmărire. Practic erau două volume arhivate într-un singur dosar, paginile din dosar alternau pentru tată și fiu.

Dr. vet. Mircea MEREUȚĂ,
fost senator

În memoria veteranilor Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, care au trecut în veșnicie

La inițiativa profesorului Ioan Liviu Cernucan, a luat ființă, în 11 iunie 1972, Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, denumit ulterior de către Titus Wachsmann-Hogiu, drept „sărbătoarea de suflet a bârgăuanilor", care a ajuns, în 2016, la cea de a 45-a ediție, neîntreruptă. Redăm în continuare, în ordinea participării lor cu primele lucrări științifice, lista principalilor participanți la această importantă manifestare culturală, care au trecut în veșnicie: Ioan Liviu Cernucan, Eudochia Ghița, Șt. Dănilă, Șt. Vlad, I. Bureacă, Ana Florescu, Octavian Costinaș, Mircea Eliade Platon, G. V. Rațiu, Traian Bălan, Pompei Boca, Virgil Zamfir, Nicolae Fonogea, Valentin Raus, Andrei Neuc, Constantin Andrițoiu, Dumitru Șes, Ioan Titieni, T Ghițan, Ioan Lăpușneanu, George Gavriluțiu, Eugenia Vonica, Ion Clopoțel, Ion Th. Ilea, Ion Oarcăsu, Vasile Netea, Lazăr Ureche, Dumitru Andrașoni, Virel Nemeș, Cornel Țăranu, Lucian Valea, Alex. Nistor, Teodor Vrăsmaș, Ioan Ilieș, Victor Coșbuc, Mircea Șoneriu, Eleonora Costea-Buzdug, Nicolae Moldovan, Al. Cristea, Matei Albu, George Mănarcă, Simion Popandron, Teodor Paveleanu, Traian Jacotă Bârgău, Ioan Cot, Ion Moise și cel de pe urmă, mult regretatul Titus Wachsmann-Hogiu.

Să fie veșnic în paza lui Dumnezeu.

(Niculae Vrăsmaș)

6. COMEMORĂRI

Preotul iconom stavrofor Augustin Pop
30 de ani de la trecerea la cele veșnice (1985-2015)
Comemorare – 8 octombrie 2015 la biserica Mijlocenii Bârgăului

„Din zei de-am fi scoborâtori / C-o moarte tot suntem datori”

scrie pe crucea mormântului Pr. A. Pop așa cum a afirmat poetul nostru năsăudean G. Coșbuc. În seara de 10 octombrie 1944 moartea l-a păsuit dar ni l-a răpit, pentru totdeauna, într-o zi geroasă de 8 octombrie 1985.

P.C. Părinte Protopop, P.C. Părinți, Onorat auditoriu,

Ne-am adunat și astăzi în sfânta noastră biserică să ne rugăm împreună pentru odihna sufletului Părintelui nostru Augustin și a celorlalți șase, uciși în acea nefastă seară de octombrie, de acum 71 de ani, să rememorăm acele vremi.

Pentru că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat ca anul 2015 să fie declarat Anul omagial al misiunii parohiei și mărturisirii azi și Anul comemorativ al Sfântului Ioan Gură de Aur și al marilor păstori de suflete din eparhii, m-am gândit că la comemorarea aceasta, de 30 de ani de la trecerea la cele veșnice a Pr. A.Pop, ar fi potrivit să ne reamintim în acest spirit, realizările celor 47 de ani de păstorire în parohia Mijloceni, sat pe care l-a iubit, de care s-a atașat, pe care nu l-a părăsit nici în vremuri de răstriște și nici după moarte.

„În timpul din 1926-1940- citez din Amintirile lui, consemnate la 1 decembrie 1980- a fost o epocă de aur pentru mine și parohia mea că mi-am putut desfășura activitatea mea religioasă și național-patriotică după cum am dorit, pentru ridicarea parohiei și a neamului nostru. Dar ne-a venit și un răstimp greu și cu multe suferințe în anii 1940-1944 sub ocupația vremelnică și nedreaptă a hortiștilor unguri. A trebuit să răbdăm multe suferințe și umiliri. În acești 4 ani a trebuit să stagnez activitatea mea, reducând-o strict numai la cele religioase, dar și acelea mai reduse.

Am fost mereu hărțuit și batjocorit că am fost prea mare român și că nu le-am dat prea mare atenție lor și la acțiunile lor. Din cauza aceasta am fost pedepsit cu domiciliul forțat la casa parohială. Nu aveam voie să plec de la locuința mea prin sat, pe la bolnavi, decât cu gardă de învățători unguri, ca mai târziu să fiu arestat și deportat cu mai mulți intelectuali și țărani la Bistrița în închisoare, mai pe urma la Prundul Bârgăului în închisoarea cazărmilor.”

Ce a urmat se știe. După război și-a continuat activitatea până în 31 octombrie 1973 când a fost pensionat, Cât timp i-a mai permis sănătatea șubrezită a participat la Sfânta Liturghie și la înmormântări unde era mereu invitat, alături de ceilalți preoți.

Am găsit în arhiva personală câteva documente

Alografe care se referă la activitatea lui de preot, structurată în patru capitole, pe care le voi respecta și eu în cele ce urmează:

I. Activitate religioasă-morală. Citez: „…am săvârșit Sf. Liturghie cu cea mai mare evlavie, urmată totdeauna de o Sf. Predică de învățătură după textul Sf. Evanghelii. Am botezat în timp și fără timp pe toți copii nou născuți în acest interval, cu fastul cuvenit. Am cununat perechile doritoare de a întemeia noi familii, explicându-le însemnătatea Sfintei Taine. Am cercetat pe toți bolnavii suferinzi pe pat, împărtășindu-i cu Sfintele taine și mângâindu-i prin rugăciuni. Am îngropat prin ruga Sf. Prohod pe toți cei chemați la Tatăl Ceresc, de la leagăn până la cei mai bătrâni, urmată cu predica funebrală de mângâiere și întărire în dreapta credință pe cei rămași în urma lor. Am ieșit în țarini pentru a le sfinți după obiceiul locului… Am sfințit Troițe… arătând

credincioşilor însemnătatea Crucii şi puterea ei şi jertfa mare a lui Dumnezeu, aduse pe cruce pentru noi."

Pentru ridicarea vieţii religio-morale a satului a înfiinţat, în 1929, Reuniunea de femei Sf. Maria şi Oastea Domnului în 1931. Cu concursul soţiei, învăţătoarea Rafila Pop, a aranjat multe şezători religioase, culturale şi naţionale. A predat religia în şcoală, insuflându-le copiilor dragostea de Dumnezeu şi ţară. Putem adăuga tot aici şi instruirea practică a şcolarilor din clasele mari în altoirea şi pomilor, în creşterea şi înmulţirea stupilor, dându-le acestora lecţii teoretice şi practice.

II. Activitatea administrativă. A întocmit registre şi matricole, înregistrând, în mod cronologic, toate actele necesare, atât în Mijloceni cât şi în Suseni, unde a fost administrator doi ani (1927,1928) şi a edificat casa parohială în roşu. A gestionat aceiaşi situaţie în Joseni, între 19 ianuarie 1942 şi 15 februarie 1944, cât timp preotul Ioan Buzdug a fost în detenţie. Împreună cu Ionel Pahome, epitrop şi Toader Galben, consilier, s-a ocupat de achitarea datoriei pentru construirea şcolii, înlăturând un mare proces.

Cu concursul credincioşilor(să nu uităm că era în plin război) a dotat şi a împodobit biserica, înlocuind lucrurile vechi şi uzate prin donaţii.

III. Activitatea epitropească. În parohia Mijloceni primii ani de preoţie i-a dedicat renovării şcolii, 1928 şi schimbării majore a formei bisericii, adăugându-i patru turnuri mici şi înălţând pe cel mare. Tencuiala a fost schimbată complet în exterior iar în interior a fost pictată după posibilităţile de atunci, dina nul 1930.

A fost preşedintele comitetului şcolar şi membru în consiliul comunal, implicându-se în tot ceea ce ţinea de bunul mers al şcolii şi comunei (în acei ani Mijloceniul era comună de sine stătătoare). A conlucrat şi cu centrul premilitar, instruind corul tinerilor, ţinând servicii divine şi conferinţe. Şi-a dat concursul la efectuarea recensămintelor din 1930, 1941 şi 1947. După război a participat la construirea Căminului cultural cu braţul şi cu mintea, de asemenea, la înfiinţarea cooperativei de consum, unde era acţionar. De câte ori a fost necesar a muncit alături de săteni pentru a ridica diguri care să apere biserica şi casa parohială de viiturile puternice.

IV. Activitatea culturală. Dispunând de voci excepţionale, în 1927 a înfiinţat în parohie primul cor bisericesc pe 4 voci din care, ulterior s-au desprins alte formaţii: corul tineretului, al premilitarilor, al Reuniunii. Corul din Mijloceni a cântat în această biserică la toate Sf. Liturghii până la adânci bătrâneţe, a participat la sfinţiri de biserici (Catedrala din Bistriţa, bisericile din Cuşma, Livezile, Viile Tecii, Sângeorz Băi, Năsăud, Bistriţa-Bârgăului), la adunări preoţeşti, la depunerea jurământului regimentului de grăniceri(1935), la concursuri şi spectacole cu caracter patriotic, la colindat, la sfinţirea Troiţei martirilor din Prind, în 1945. Ca o încununare a valorii şi activităţii bogate a fost invitat să cânte la radio Bucureşti în 1940 dar războiul şi ocupaţia Ardealului le-a oprit ascensiunea. Şi în Joseni, în condiţiile grele din timpul războiului, a înfiinţat şi instruit un cor pe 4 voci. Sub directa lui îndrumare s-au format cel puţin 10 tineri cântăreţi la strană din Mijloceni, Joseni, Suseni şi alte sate ale judeţului.

Recunoscându-i meritele P.S. Episcop N.Colan l-a distins în 1947 cu brâu roşu iar P.S. Episcop Teofil Herineanu, în 1963, i-a acordat titlul de iconom stavrofor cu cruce. A mai fost distins şi cu medalia jubiliară de 30 de ani de la eliberarea Patriei, în 1974.

Celor 4 capitole în care şi-a împărţit activitatea eu aş adăuga un al 5-lea pe care l-a omis, cred eu, din modestie, donaţiile pentru biserică.

Începând cu 1928 sunt menţionate în Cartea de aur, aproape anual donaţii de: icoane, cărţi de cult, pentru strană şi bibliotecă, odăjdii, ştergare pentru icoane, feţe de masă, covoare. I-a îndemnat şi pe credincioşi să facă donaţii şi le-a facilitat cumpărarea de cărţi religioase: Biblia, Psaltirea, Ceaslovul, Vieţile Sfinţilor, etc.

După război biserica a rămas cu un singur clopot funcţional. Împreună cu părinţii mei, în 1954, a refăcut clopotul cel mic, de 75 kg. Care era spart, adăugându-i încă 56 de kilograme.

În 1959 a donat singur clopotul cel mare de 360 de kilograme. Ambele clopote au fost urcate în turn cu ajutorul sătenilor, sub directa lui îndrumare, după sfinţirea lor, în biserica arhiplină, de către un sobor de preoţi, avându-l în frunte pe Părintele Protopop de atunci. La una din sfinţiri a participat şi Pr. Liviu Galaction Munteanu, fost Profesor şi Rector al Academiei Teologice din Cluj, întemniţat, ulterior, de regimul comunist la Gherla şi Aiud, de unde a plecat la Domnul în 1961. A donat şi tot materialul necesar zugrăvirii bisericii, în 1963.

„Ceea ce am făcut – citez din Darea de seamă din 15 februarie 1944 – n-am făcut din dorul de laudă şi mărire, ca după lozinca dată nouă, la absolvirea Academiei Teologice din Sibiu, de fostul nostru de atunci şi mult iubit profesor Nicolae Colan «SLUJBA TA FĂ-O DEPLIN»".

În încheiere aş adăuga cuvintele Apostolului Pavel din Epistola a II-a către Timotei, capitolul 4 versetele 7 şi 8:

7. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârşit, credinţa am păzit.
8. De acum mi s-a gătit cununa dreptăţii, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, el Dreptul Judecător, şi nu numai mie, ci şi tuturor celor ce au iubit arătarea lui.
(BIBLIA, 1968, Institutul biblic şi misionar ortodox a B.O.R.)

8 octombrie 2015, Mijlocenii Bârgăului

Prof. pens. Maria Holbură

IN MEMORIAM

Titus Wachsmann-Hogiu:
Ne-a părăsit Mircea Platon, un profesor de excepție[415]

Profesorul Mircea Platon s-a născut la data de 25 mai 1942 în satul Susenii Bârgăului, în familia Ravecăi și al lui Toma Platon, învățător de elită și director al școlii acelor timpuri. De mic s-a dovedit a fi inteligent și iubitor de carte. A învățat la școala din sat, gimnaziul la Prundu Bârgăului și apoi liceul la Bistrița. Studiile universitare la Facultatea de Filologie din Cluj, calificându-se pentru activitatea didactică. Imediat după absolvire a fost repartizat ca profesor la liceul din Prund unde a funcționat pe o catedră de limba și literatura română până la pensionare, în anul 2005. S-a căsătorit, în anul 1968, cu Maria Bulea din Chiuza, profesoară de matematică la aceeași școală. Astfel, cei doi soți, cu româna și matematica, au devenit și au reprezentat o adevărată forță didactică și intelectuală în liceu, dar și în comună și în județ, primind numeroase distincții, premii și onoruri meritate. Au avut doi copii: Radu (inginer silvic, plecat din viață la o vârstă dureros de tânără, ceea ce le-a provocat o rană ce nu s-a putut vindeca niciodată) și Diana, profesoară de engleză la Cluj, căsătorită cu Mihai Tudoran, de la care au și doi nepoți, Mălina și Matei, aceștia fiind lumina și bucuria vieții lor.

Profesorul Platon Mircea-Eliade a fost în toată cariera sa un model de dascăl. A condus multe generații de elevi ca diriginte și avea o regulă, ca la absolvire să pregătească un spectacol de teatru, imprimând elevilor săi dragostea față de cultură, colegialitatea și respectul.

A fost și director al Clubului Elevilor din Prund, unde a înființat Ansamblul folcloric „Datina" care a dus și continuă să ducă faima cultural-artistică a locurilor natale.

A fost un activ intelectual, publicând numeroase articole pe teme literare, fiind bine cunoscut în mediul didactic bistrițean. Împreună cu alți intelectuali a fost membru fondator și redactor al primei ediții a ziarului local „Gazeta de Bârgău".

După o grea suferință a cedat în lupta vieții lăsând un imens gol.

Duminică 13 decembrie 2015, în curtea casei sale din Susenii Bârgăului s-a adunat o mare mulțime de foști colegi de serviciu, de actuali dascăli, de foști elevi, prieteni și săteni care l-au cunoscut și l-au apreciat. Mai mulți preoți au săvârșit serviciul religios de înmormântare, aducându-i omagii și recunoștință.

În aceste condiții am crezut de cuviință să intervin și să formulez, din suflet, următoarele fraze: „Nu mi-am putut reprima dorința și datoria (datoria este tot o constrângere, dar una interioară) de a vorbi acum când ne părăsește Mircea Platon. Am rememorat o listă foarte lungă a dascălilor care ne-au părăsit mult prea repede, ajungând la un număr de aproape 40, doar din Suseni și Prund. Singurul la care ne raportăm cu nostalgie în privința vârstei este profesorul Matei Albu, cel care a depășit 100 de ani.

Mulți dascăli s-au mulțumit deja cu mult-mult mai puțini, ceea ce înseamnă că munca noastră este una de uzură, de efort, de dăruire, dar nu ne plângem. La înmormântarea multora dintre ei am vorbit, aducându-le omagiul cuvenit. Și mi se pare absolut normal s-o fac și în aceste momente triste.

[415] Titus WACHSMANN-HOGIU, Răsunetul, Luni, 12/14/2015

Aproape 40 de ani de a vecinătate cu locuințele, de colegi la serviciu, de prietenie. Mircea și Măriuța Platon ne-au botezat pe unul dintre fii, pe Sebastian, aflat acum în SUA și care transmite prin mine condoleanțe. Cum poți să nu încerci să-ți exprimi sentimentele și emoțiile?

Mircea Platon a fost un distins intelectual, un om care și-a îndeplinit cu demnitate profesia, un model de competență și eficiență, motiv pentru care a fost și a rămas prețuit și respectat pe Valea Bârgăului și în județ.

Am văzut pe multele coroane de flori scris „Un ultim omagiu”! Cred că nu este „un ultim”, ci un sincer și meritat omagiu. Cu siguranță Mircea Platon nu v-a fi uitat. Despre el se va mai vorbi și se va mai scrie. Se vor aduce multe și dese omagii.

Am văzut cadre didactice în activitate și un grup de elevi îmbrăcați frumos (așa cum erau pe vremea tinereții noastre) care au făcut de gradă la sicriu. Cu ani în urmă obișnuiam ca noi, dascălii, să facem de gardă. Acum însă am îmbătrânit, puterile ne-au mai slăbit și în plus ne-am cam…rărit rândurile. Felicit conducerea școlii, pe dascălii care sunt prezenți, conducerea școlii care au organizat aceste ultime clipe ale profesorului Mircea Platon pe pământ. Înseamnă că există respectul și prețuirea pe care le merită dascălii merituoși!

Dumnezeu să-l aibă în grijă pe Mircea Platon, iar noi promitem să nu-l uităm.

Dumnezeu să-l ierte!

Rafila MUREŞAN, *Divina chemare în veşnicie*[416]

Intrarea şi ieşirea omului din viaţă, cele două extreme ale existenţei sale sunt taina lui Dumnezeu, neînţeleasă, dar acceptată cu smerenie.

Profesorul Mircea Eliade Platon şi-a încheiat călătoria pământească la o vârstă biblică de 73 de ani şi duminică, 13 decembrie 2015, a fost condus spre casa de veci din cimitirul localităţii Susenii Bârgăului, unde s-a născut într-o familie de intelectuali. Acum este o stea care îşi caută locul în eternitate. Mircea Eliade al Ţării Bârgăului, nume predestinat, a făcut din nobila profesie de dascăl un apostolat, considerând şcoala o a doua familie.

După terminarea facultăţii a preferat să rămână printre ai săi şi a ales o catedră de română la Liceul „Radu Petrescu" din Prundu Bârgăului. În toată perioada activităţii didactice a vegheat, cu responsabilitate, pregătirea celor 40 de generaţii de discipoli, în care a investit tot ce a acumulat mai bun profesional, cultural şi intelectual. I-a încurajat şi le-a descoperit vocaţii pe care ei nu le bănuiau. Răspunsul lor n-a întârziat.

A confirmat încă o dată adevărul că „veşnicia s-a născut la sat".Citea şi scria, numărându-se printre cei care susţineau comunicări în cadrul „Simpozioanelor Văii Bârgăului" sau în diferite reviste. Este unul dintre fondatorii „Gazetei de Bârgău", în care a şi publicat. Cartea sa de vizită este bogată, cuprinzând activităţi şi acţiuni profesionale, culturale, istorice şi sociale, organizate de el sau în colaborări.

Colegă de breaslă şi câţiva ani buni colegi la Liceul „Radu Petrescu" din Prund, am remarcat la Mircea o solidă pregătire, seriozitate şi pasiune profesională, echilibru sufletesc, tărie morală, bucurându-se de consideraţiile colegilor şi ale elevilor. Îmi amintesc că, într-un an, la liceu, a venit Ana Blandiana, cu un grup de studenţi, pentru practică pedagogică şi l-a ales pe Mircea, iar la final, foarte încântată, i-a adresat multe laude.

Era o fire tăcută, dar ochiul său sesiza efortul celor din jur. A rămas plăcut surprins de muzeul pe care l-am amenajat la şcoala din Rus, de comemorarea poetului Vasile Fabian Bob, întâlniri cu veteranii de război, şezători şi alte acţiuni televizate la şcoala pe care am condus-o. Păşim tulburaţi în curtea lui Mircea, marcaţi de momentul plecării sale. Viaţa sa frumoasă a fost prezentată în cuvinte minunate, care pot fi considerate o „diplomă de excelenţă" acordată de cei şase preoţi, între care s-a remarcat cuvântul deosebit al preotului paroh Pugna şi semnată de cei prezenţi şi onorurile elevilor liceului.

Acum, când întregul univers îmbrăcat în haina bucurie se pregăteşte de sărbătoarea Naşterii Domnului, regretăm că pentru familia Platon este o sărbătoare îndoliată omeneşte. Creştineşte, cerul şi-a deschis poarta ca să-l primească în veşnicie, unde să-l întâlnească pe fiul său drag, Radu, pe care-l purta în suflet.

Filozofia vieţii este simplă, uşoară, aducătoare de biruinţă în faţa crucii vieţii. Pentru creştinii adevăraţi, scopul scurtei călătorii pământeşti nu este de a aduna comori materiale, ci desăvârşirea spirituală pentru a intra în veşnicie.

Înveşnicirea omului se face prin rugăciune şi numai prin biserică. Rătăcirile, prin labirintul vieţii, maturizează, dezamăgesc, dar înţelepţesc învăţând, în cele din urmă, să mori frumos. Mulţimea celor prezenţi a confirmat că Mircea a murit frumos, aşa cum a trăit.

Dumnezeu să-l odihnească!

[416] Răsunetul, Mie, 12/16/2015 - 15:32

Rafila MUREŞAN, *Învierea se dobândeşte prin moarte*[417]

Cu strângere de inimă, dar cu respect, îmi adun gândurile pentru a scrie câteva rânduri despre plecarea în veşnicie a lui Titus, un intelectual de înaltă ţinută profesională, morală şi socială. Această despărţire este o mare pierdere pentru familia sa, dar şi pentru marea familie a bârgăuanilor din mijlocul cărora s-a ridicat, ca şi pentru cultura Bârgăului.

Moartea este viaţă, spune biserica şi doar cine moare poate învia. Jertfa lui Hristos, prin care a mântuit lumea, este adevărata dovadă.

I-a fost scris să plece în Săptămâna Luminată, în luna Maicii Domnului şi a florilor. Îngeri nevăzuţi l-au însoţit în marea trecere. Prieteni, cunoştinţe, colegi, vecini şi rudenii au fost alături de familia sa.

Trecerea anilor şi praful adunat peste amintiri nu pot şterge copilăria, cea mai frumoasă şi nevinovată parte a vieţii. Nu voi depăna amintiri, nu voi vorbi despre realizările vieţii sale, pentru că sunt cunoscute.

Se cuvine, însă, să împlinesc o datorie de suflet faţă de un bârgăuan de „top", de un consătean, de un coleg de breaslă la liceul din Prundu Bârgăului. Am copilărit ani buni cu „băiatul doamnei Mărioara din cooperativă". Mama lui era vânzătoare în magazinul din Rusu Bârgăului, care a fost trambulina de lansare pentru viitorul învăţător, apoi profesor de filozofie şi limba germană, ca descendent al unei familii de saşi, după tată, de la care şi-a adăugat, apoi numele de Wachsmann.

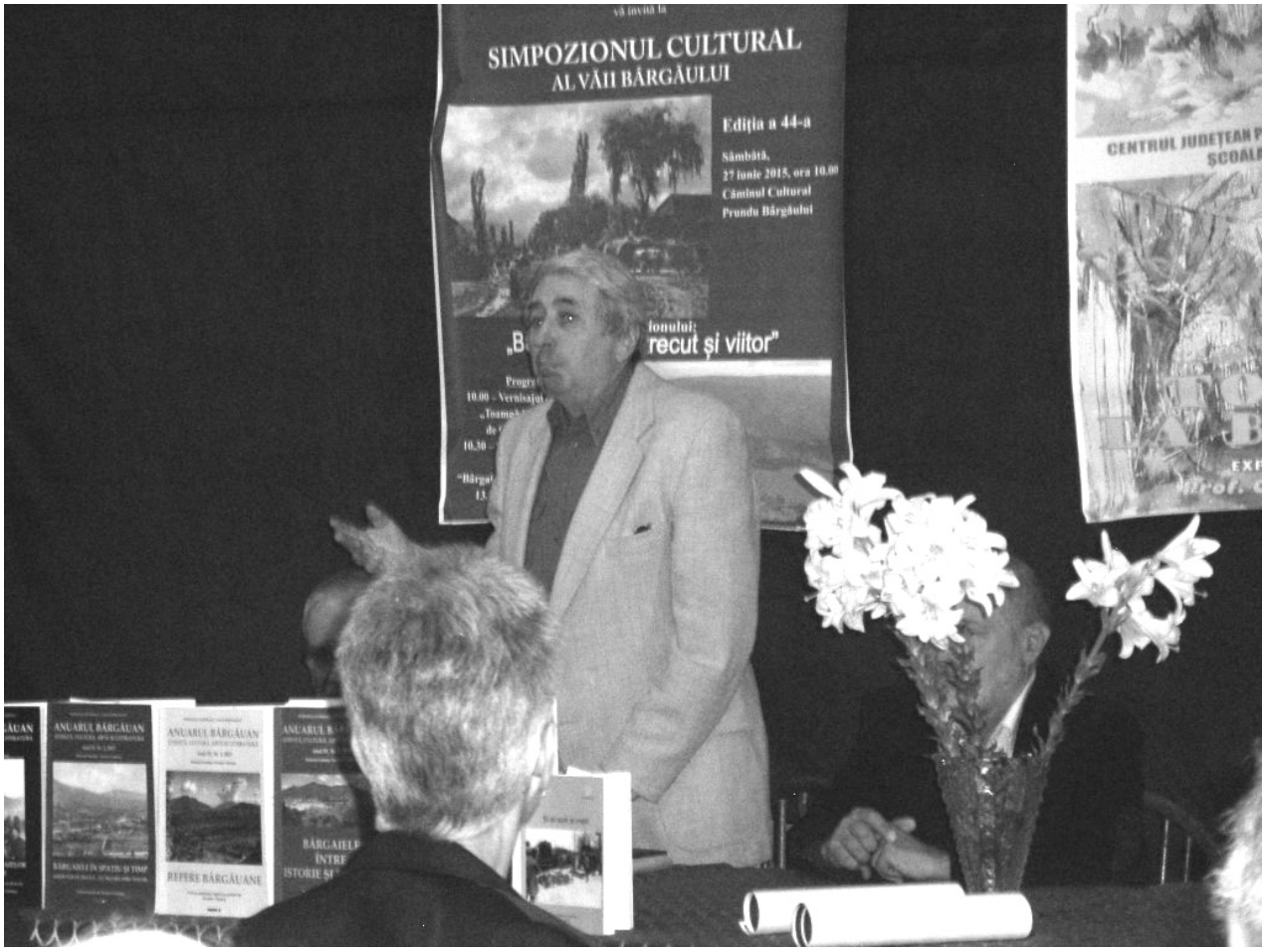
[417] Rafila MUREŞAN, Răsunetul, Vineri, 05/13/2016

Chiar dacă toate împlinirile lui îi ridică prestigiul personal, eu le consider contribuţii, care au dus faima bârgăuanilor. De aceea au ţinut să-mi exprim un gând de sinceră consideraţie pentru cel care a dat valoare literară acestui colţ de ţară.

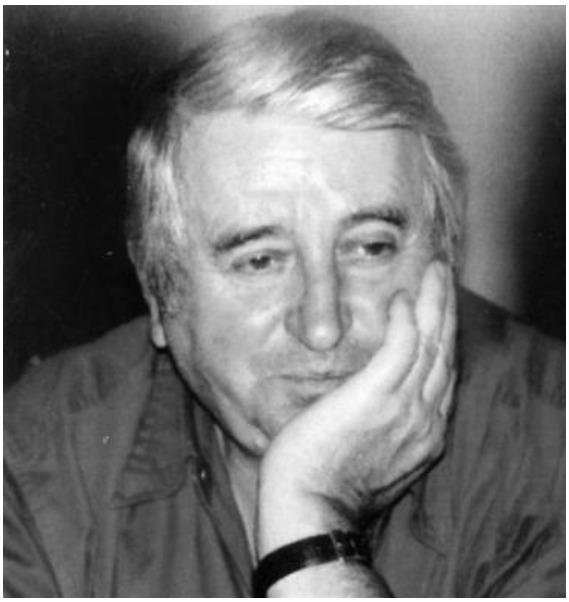
Încă din adolescenţă purta pecetea tainică a ascensiunii omului în devenire dovedită profesional, dar şi ca scriitor. Treptat a înţeles că nu elogiile te salvează, ci credinţa. Era un om profund, echilibrat, cu multă demnitate şi foarte realist în relaţiile cu ceilalţi. Era un dascăl apreciat şi un familist de admirat.

În calitate de director al Şcolii din Rusu Bârgăului, în repetate rânduri, m-am bucurat de vizitele şi laudele sale ca inspector şcolar pentru responsabilitatea, pasiunea şi eforturile învestite în a da şcolii imaginea unui spaţiu de cultură, în care am amenajat un muzeu etnografic unic acum 26 de ani.

În semn de apreciere şi admiraţie, în 1992 a organizat un schimb de experienţă cu directorii din Bârgău, Valea Budacului şi a Şieului, care a fost o probă de foc, pentru mine, dar şi elogiile au fost pe măsură. Au urmat apoi cercuri pedagogice, alte acţiuni şi activităţi care-l bucurau şi-i creau emoţia nostalgiei şcolii în care a învăţat. Pentru cuvintele frumoase ce le-ai avut pentru mine, eu zic: Dumnezeu să te odihnească în pace!

Menuţ MAXIMINIAN, *Titus Wachsmann Hogiu a trecut porţile Raiului în Săptămâna Luminată*[418]

Cunoscutul profesor şi scriitor Titus Wachsmann Hogiu a trecut în această dimineaţă, când credincioşii încă mai serbează Paştele, la cele veşnice. Se spune că doar cei aleşi se înalţă la Domnul în Săptămâna Luminată, atunci când porţile raiului sunt deschise. După o grea suferinţă, din cauza unei boli necruţătoare, cel care a educat zeci de generaţii, nemurind în acelaşi timp ca nimeni altul plaiurile bârgăuane în cărţile sale, Cetăţean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, Titus Wachsmann Hogiu ne aşteaptă în aceste zile la Capela de pe str. Tărpiului pentru a ne lua „La revedere" de la el, înmormântarea urmând a avea loc joi, de la ora 12.

Ne amintim cum, la aniversarea a 70 de ani de viaţă, am fost împreună atunci când a lansat volumul „Ceva de şi despre un septuagenar". Apoi, în livada casei, scriitorul Titus Wachsmann Hogiu împreună cu doamna Gica au organizat un eveniment aparte în peisajul literar bistriţean, sub genericul „Un Pic de Picnic de cultură", prilej cu care a fost lansat volumul „Septimius W. despre neliniştile metafizice ale unui neştiutor". Şi tot la 70 de ani l-am aniversat într-o emisiune la AS TV. Tatăl a doi copii care l-au făcut mândru – Titus fiind inginer zootehnist, iar Sebastian doctor în fizică nucleară, cercetător în America, cu patru nepoţi – Titus Wachsmann Hogiu va rămâne nu doar în amintirea acestora ci şi a întregii Văi a Bârgăului, dar şi a Bistriţei, prin urmele frumoase pe care le-a lăsat pe pământ.

Multă lume îl cunoaşte pe Titus Wachsmann – Hogiu, din Bârgău, Bistriţa, Cluj, Germania, California, prin bogata lui activitate, ca profesor la Liceul „Radu Petrescu" şi director la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector şcolar, director al Casei Corpului Didactic – Bistriţa, sau ca principal militant cultural, fondator şi preşedinte al Fundaţiei Culturale „Valea Bârgăului". Este descendent al unei vechi şi importante familii săseşti – familia Wachsmann – străbunicul său Albert Wachsmann fondând prima farmacie pe Valea Bârgăului în 1874, cu numele „Zum Schutzengel" – „La îngerul păzitor", acesta fiind unul dintre cei mai mari pomicultori ai vremii, un producător de medicamente şi de numeroase soiuri de fructe fiind apreciat cu diplome de către mai multe Academii (Berlin, Viena, Londra, Atena, Budapesta), a fost cuprins în importante lucrări de specialitate (Pomologia maghiara, Pomologia română).

Născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistriţa Bârgăului Titus Wachsmann-Hogiu, a studiat la Şcoala Pedagogica de Învăţători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultăţilor de Filosofie şi Filologie (română – germană) la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj. A publicat numeroase articole didactice, dar şi cărţi: Ghid prin Ţara Bârgăului, Prorocul Găbriş din Bârgău, Morala ruşinii – dezbateri etice pe înţelesul tuturor, Nodul din gât, roman autobiografic, Câteva înţelesuri şi interpretări ale omului şi sensului vieţii, Jurnalu di pe front al lui Leon Tănase, Bârgăuani de top, Cartea cu poze a neamului meu, Între atunci şi acum – Confesiunile unui trecător prin politica locală, Sabia lui Johann W., şi volumul de poezie Încercări literare timpurii – şi câteva mai târzii. Apropiat al redacţiei noastre, fiind printre fondatorii suplimentului „Gazeta de Bârgău".

Ne rugăm bunului Dumnezeu să-l aşeze de dreapta sa unde cei dragi lui se odihnesc, iar familiei greu încercate să-i dea putere şi alinare pentru a depăşi această dureroasă încercare. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

[418] Menuţ MAXIMINIAN, Răsunetul, Mar, 05/03/2016

Menuţ MAXIMINIAN, *Lacrimi din cer pentru Titus Wachsmann-Hogiu. Mulţime de lume l-a condus pe ultimul drum*[419]

Cerul a plâns. Când ropote de ploaie, când soare, azi, în timpul înmormântării cunoscutului profesor şi scriitor Titus Wachsmann Hogiu. În Săptămâna Luminată, când porţile raiului sunt deschise, mulţime de lume a fost alături de familia îndoliată la slujba de înmormântare a celui care a fost unul dintre cei mai îndrăgiţi dascăli.

După o grea suferinţă, din cauza unei boli necruţătoare, cel care a educat zeci de generaţii, nemurind în acelaşi timp ca nimeni altul plaiurile bârgăuane în cărţile sale, Cetăţean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, Titus Wachsmann-Hogiu, şi-a luat „La revedere" de la noi. Preoţii Simion Cristea – Cluj, Liviu Şugar – Bistriţa, Gabriel Pugna – Susenii Bârgăului, Ioan Jauca – Prundu Bârgăului, Ioan Fontul – Tiha Bârgăului au înălţat rugăciune Celui de Sus, însoţite de cuvinte de consolare familiei. Discursuri despre personalitatea lui Titus Wachsmann Hogiu au avut şi fostul inspector Leon Hogiu şi scriitorul Zorin Diaconescu. Au fost prezenţi inspectorul şcolar general Camelia Tabără, primarul din Prund-Doru Crişan, scriitorul Niculae Vrăsmaş, omul de radio Gelu Furdui, colegi profesori, foşti elevi.

Împreună cu soţia Gica au avut peste 50 de ani de căsătorie, fiind părinţii a doi copii care i-au făcut mândri – Titus fiind inginer zootehnist, iar Sebastian doctor în fizică nucleară, cercetător în America, şi a patru nepoţi.

A publicat numeroase articole didactice, dar şi 16 cărţi: Ghid prin Ţara Bârgăului, Prorocul Găbriş din Bârgău, Morala ruşinii – dezbateri etice pe înţelesul tuturor, Nodul din gât, roman autobiografic, Câteva înţelesuri şi interpretări ale omului şi sensului vieţii, Jurnalu di pe front al lui Leon Tănase, Bârgăuani de top, Cartea cu poze a neamului meu, Între atunci şi acum – Confesiunile unui trecător prin politica locală, Sabia lui Johann W., Încercări literare timpurii – şi câteva mai târzii ş.a.. Apropiat al redacţiei noastre, fiind printre fondatorii suplimentului „Gazeta de Bârgău".

[419] Menuţ MAXIMINIAN, Răsunetul, Joi, 05/05/2016

Ne rugăm bunului Dumnezeu să-l aşeze de dreapta sa unde cei dragi lui se odihnesc, iar familiei greu încercate să-i dea putere şi alinare pentru a depăşi această dureroasă încercare.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Leon HOGIU, *Îndoliată familie și întristată asistenţă*

Vestea încetării din viaţă a D-lui Titus a întunecat cerul Heniului și inimile noastre, aşternând în întreaga vale a Bârgăului doliul care s-a răspândit cu iuţeala fulgerului în rândul tuturor slujitorilor şcolii și a celor care ne-am reunit azi pentru a-l conduce pe drumul din urmă pe cel care a fost timp de o viaţă, profesor, director de şcoală, inspector şcolar, director al casei Corpului Didactic, animator al vieții culturale, şi coleg de muncă.

În viaţa obişnuită, prin firea şi înţelepciunea sa, iradia o tăcere impunătoare încărcată de chemări. El însuşi reprezenta parcă un stâlp de înaltă tensiune prin trupul căruia se scurgeau spre pământ vibraţia marilor curenţi, el însuşi reprezenta parcă un cuvânt încă nerostit. L-a preocupat o viaţă întreagă devenirea, dovadă stau numeroasele ore de lectură în care căuta nu limita ci deschiderea spre sensurile adânci ale existenţei umane în marea noastră trecere prin timp, specifică numai celor ce doresc să se cucerească pe sine, să se descopere, să se descotorosească de toate plusurile informe şi inutile ca îngerul lui Leonardo Da Vinci din blocul de marmură.

Avem dreptul să suferim la moartea unor astfel de oameni a căror viaţă n-am înţeles-o întotdeauna. Câţi am înţeles cu adevărat viaţa şi tăcerea celui ce ne-a înţeles întotdeauna. Pentru că el era atât de bun încât a ştiut să asculte cu răbdare atât pe mai marii lui, dar mai ales pe cei cu care lucra, considerându-i nu mai mici ci egalii săi, pe care ascultându-i i-a studiat, i-a înţeles, i-a îndrăgit, i-a sfătuit şi îndrumat şi cât a fost posibil i-a ajutat.

Din suita de atribute care ne-au mai rămas, ca un plăcut prilej de evocare, nu pot lipsi reveria calmă, contemplaţia senină, simplitatea expresiei, puritatea şi aspiraţia spre idealuri majore, delicateţea simţirii, duioşia, decenţa, discreţia, limpezimea stilului, sensibilitatea, inteligenţa şi luciditatea. Care din marile personalităţi ale şcolii îşi pot revendica mai mult?

De aceea am venit azi atât de mulți să-i spunem și să-i arătăm dragostea noastră, să-i exprimăm cu sinceritate prețuirea noastră, să-i spunem ceea ce poate nu i-am spus când ar fi trebuit, să ne mărturisim nouă înșine și lui, că iată a fost pentru noi un chip de lumină, care ne va lipsi cu adevărat, dar și să ne promitem nouă și lui că nu-l vom uita, că amintirea lui va dăinui printre noi și că vom transmite și celor de după noi, în duhul acelei solidarități care dincolo de toate barierele dintre viață și moarte face din noi un tot, un întreg, o familie, o umanitate.

Legat cu toate fibrele fiinţei sale de şcoală, de elevi, de colegi, de aceste meleaguri, iubitor şi riguros, sever şi drept, modest şi cutezător, preţuit şi iubit de elevi şi colegii de muncă, prin amintirea care ne-a lăsat-o, la acest pios şi venerabil moment, primeşte din partea tuturor colegilor de muncă de la Liceul „Radu Petrescu" din Prundu Bârgăului cu care a lucrat, omagiul, veneraţia şi recunoştinţa noastră şi a tuturor celor cărora de-a lungul anilor le-a dăruit câte o părticică din sufletul său generos.

Și dacă din toate aceste frânturi de icoană pe sticlă spartă de durere şi înmărmurire în faţa misterului trecerii şi simţămintelor dureroase care s-au spus astăzi am reuşit să refacem împreună portretul sufletesc al domnului Titus aşa cum a fost, adăugând fiecare ce mai are în suflet nespus, sperăm să obţinem de la dânsul, acum, acel zâmbet şi cuta de bunătate cu care ne întâmpina întotdeauna, zâmbet de îngăduinţă supremă, de răbdare, de judecată numai de el ştiută, dar niciodată rea, zâmbet cu care deşi coboară în mormânt, urcă în inimile noastre pentru a nu-l uita niciodată.

Și iată-l acum exprimându-se pe sine cu acel zâmbet care ne spune parcă întocmai ca Alioşa Karamazov din cunoscutul roman a lui Dostoievski, ca un testament către noi toţi: „*v-am iubit profund dar tainic aşa cum sunteţi cu tot ceea ce e curat şi viu în rosturile voastre. Voi sunteţi partea mea de viaţă şi veţi rămâne partea mea de eternitate."*

Iar noi, ce-i mai putem răspunde decât omeneşte, să lăsăm lacrimile să curgă şi să vorbească în limba lor ceea ce în aceste clipe de sfâşietoare durere nu pot spune cuvintele.

Îl vom petrece pe ultimul său drum, pe pământ, în tăcere, pentru că pe astfel de oameni trebuie să-i petrecem în tăcere, după care îşi va începe o nouă viaţă DINCOLO. Fie ca drumul pe care-l conducem, pe cel care pleacă dintre noi, să ajungă ACOLO. Şi pentru toate câte va fi greşit ca un om, unora dintre noi şi cerului, să zicem toţi după rânduiala strămoşească şi cu iubire mai multă decât i-am putut arăta în viaţă – Dumnezeu să-l ierte şi să-l numere cu drepţii în împărăţia Sa.

Adio bunul nostru prieten şi coleg de muncă.

Să-i fie ţărâna uşoară.

Bistrița, 5 mai 2015 Prof. Leon HOGIU

Gica W. Hogiu,
Fără iubirea ta

Într-o seară frumoasă de vară,
Ne-am cunoscut prima oară.
Dintr-o privire am simțit un fior
De mare dragoste și dor.

Trecut-au anii rând pe rând,
Mulți, puțini, dar într-un gând,
Să fim mereu împreună,
Mereu, mereu mână în mână.

Ce-o mai fi de-acum-nainte,
Nici nu-mi trece prin minte…
Tu, fără flori, fluturi și albine,
Eu, fără iubirea ta lângă mine.

Casa cu greu ai părăsit-o,
Iarba ai lăsat-o necosită,
Florile abia îmbobocite,
De mâna ta cu migală-ngrijite.

Au rămas cărările bătătorite
De pașii tăi și gândurile răvășite,
Aceasta a fost într-o noapte de florar
Lăsând în urmă jale și amar.

Cu lacrimi în ochi și mâini tremurând
Cu bocete prelungi și câinele urlând,
Ai plecat ! Dar nu ca altădată…
Să te întorci grăbit pe poartă.

Te-ai grăbit să pleci, să nu mai vii,
Chiar de te aștept eu zi de zi…
M-ai lăsat fără iubirea ta
Cu sufletul profund îndurerat.

Cu nopți albe și zile-ntunecate
Gândurile sumbre cu greu alungate.
M-ai lăsat cu lacrimi ce ard,
Cu dor, ce doare tare. De ce oare?

Nu mai e nimic ca altă dată
Așa e viața… cu jale presărată?

Fără iubirea ta, soarele nu mai răsare
Fără iubirea ta, nimic n-are culoare
Fără iubirea ta, tristețea-i tot mai mare,
Fără iubirea ta, e greu tare!

Familia, prietenii…te regretă profund,
Rămâi în inimile noastre și în gând.
Îmi pun următoarea întrebare:
Cine-mi va mai da zilnic o floare ?
(Așa îmi spuneai când mi-o dăruiai)
O floare cu drag îngrijită,
O floare, cu iubirea ta, nemărginită,
Îți mulțumesc! Îți mulțumim, pentru IUBIREA TA.

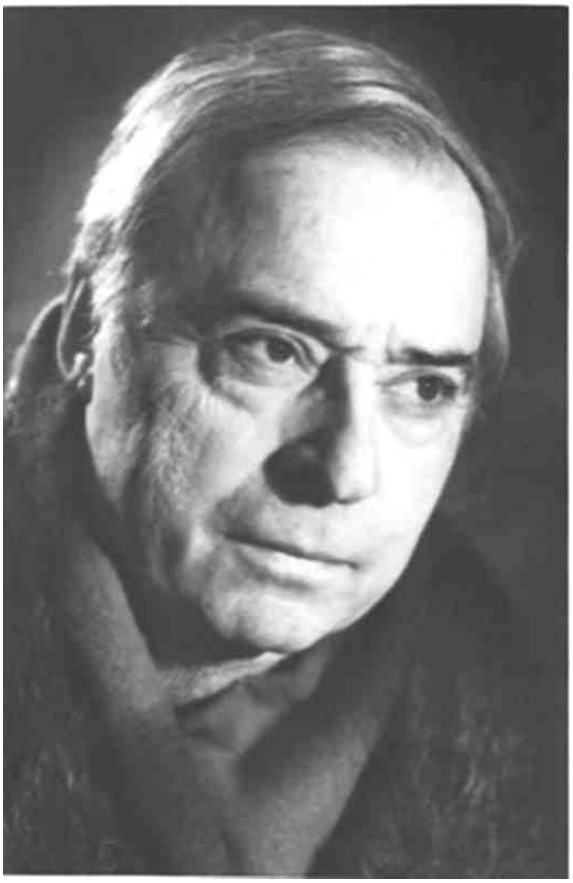
P.S.
A căzut CORTINA, și tot ce-a fost frumos
S-a sfârșit!
Un drum cu flori să ai,
Spre infinit!

7. ANIVERSĂRI

AUREL RĂU – 85

Nicolae Manolescu, *Efigie*[420]

Deși se spune că traducerea trădează, ea în fond apropie: poezia adevărată nu cunoaște granițe. Poetul latin Ovidiu este și întâiul poet român. Orfeu avea origine tracă. Marea Neagră și Marea Mediterană au fost dintotdeauna comunicante și ca mări ale imaginației lirice. În versiunea lui Kostas Asimakopoulos (bine știut cititorului român ca romancier și printr-o splendidă antologie a eseului grecesc), Aurel Rău face azi cunoștință cu limba lui Kavafis și Seferis; după ce le-a făcut, el însuși, cunoștință cu limba lui Tudor Arghezi și Ion Barbu. Lumea modernă visează o poezie care să se poată dispensa de pașaport.

Puțini poeți au lucrat la noi, mai consecvent decât Aurel Rău, în sprijinul acestei idei. Intelectual cultivat și subtil, a scris eseuri despre mulți din marii poeți ai lumii; a tradus din Machado, Seferis, Saint-John Perse, Kavafis și Blok. A relatat într-o carte recentă întâlnirile lui cu scriitorii. Lăsând la o parte magnetofonul, a încercat să se pătrundă (și să ne-o transmită) de vraja personalității fiecăruia.

El însuși poet, e stăpânit de poezia ce emană din ființa și din lucrurile poeților. A evocat clar-obscurul locuinței singuratice a lui Saint-John Perse de la Hyères, ori duhurile pădurii germane care asaltează, ca pe un alt schit Rauten, casa lui Ernst Jünger de la Wilflinger über Riedlinger. A fost fascinat de silueta delicată, ca o figurină de porțelan, a lui Kawabata, din grădina casei din Kamakura, și de retorica intempestivă a lui Andrei Voznesenski, rostindu-și versurile de la înălțimea mesei unui restaurant moscovit. S-a regăsit în spiritul inteligent și instruit, superior burghez, al lui Seferis și în neliniștea adaptării la o întreagă lume a lui Ilya Ehrenburg. Cine i-a intrat în casa din Cluj, situată pe o colină care domină vechiul oraș transilvănean, a putut constata cum spiritual artistic al poetului a strâns în ea comori de artă națională și străină, sinteză de folclor autohton și de finețe europeană. Elegant, distins, subtil, Aurel Rău s-a consacrat de mult poeziei: ambianța lui familiară îi indică gusturile. „Natura" lui este o formă de cultură. O regăsești în casa-muzeu din Cluj; dar și purtată cu sine, de poetul călător, în sumarul bagaj de care nu se desparte niciodată. Volumul *Cuvinte deasupra vămii* din 1976 e un jurnal liric de călătorie. Impresia e filtrată livresc, natura se dezvăluie ca o formă de cultură. Imaginația poetului are *locurile* ei predilecte pretutindeni: spații artificial-muzeale, grădini japoneze, interioare de catedrale. Spații închise ce se deschid spre lume. Acest „poeta erans" e un iubitor de albume, luându-și parcă cu sine viziunile de acasă, confirmându-se în descoperire, repetându-se în revelații.

[420] Articol preluat din revista „Steaua", anul LXVI, nr.11,2015

Născut în 1930, aparține celei mai strălucite generații de poeți români de după al doilea război mondial. Temperament contemplativ, clasic prin echilibru, a evocat la început locurile natale, o Transilvanie care a aprins fantezia multora dintre confrați. Poeziile lui au devenit curând o hartă lirică a țării, născută din confruntarea cu peisajele cele mai variate. Pastelist, ochi de pictor, scrie icoane fermecătoare și stilizate. E un stilist înainte de a fi un observator. Cu trecerea timpului, peisajele se mută în interior. Volumul *Turn cu ceas* din 1971 cuprinde meditații melancolice, reticente și solemne, afectivitatea e mereu cenzurată intelectual. Emoția transportă obiectele concrete – numite sau invocate cu tandrețe – în spirit. Peisajul are aură metafizică. Peste liniile mereu ferme, nete, ale desenului, pâlpâie focul sacru al spiritualității. Anxietatea sau jubilația sunt deopotrivă de stăpânite. Retorica gestului poetic se resoarbe în delicate ritualuri interioare. Spunerea lirică are o încordare abia sezisabilă, metaforele sunt rare, sclipind în aparenta banalitate a discursului ca niște pietre scumpe. O experiență interesantă o reprezintă *Micropoemele* din 1975, epurate de lestul cuvintelor de prisos, sugestive ca niște definiții și rotunde ca niște embleme. Aproape intraductibile, par ermetice ca poeziile lui Ungaretti. Vin după o îndelungă experimentare a poemului fals-descriptiv, în fond incantație, și sunt cu atât mai expresive cu cât au surprins prin caracterul lor de epură a sentimentului. Traseul liricii lui Aurel Rău începe cu poemul social, istoric-evocator, al unei Transilvanii străvechi, bântuită de focurile războaielor, și ajunge – deocamdată – la intimismul reflexiv al micropoemelor. Într-un fel, Aurel Rău rezumă destinul generației lui: prin interiorizare treptată și redescoperire a vocației pentru lirismul pur. Descrierea devine fantezie și vizionarism: dar poezia nu părăsește nici o clipă țărmul lumii reale, al obiectului material și iluzoriu, concret și visător, familiar și straniu. Realismul poetic se convertește în suprarealism, la fel de plin însă de concretețea misterioasă a lucrurilor ce ne împrejmuiesc și care-și proiectează umbra tremurătoare pe pereții sufletului. (1978)

Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan

Despre primul anuar poetul Aurel Rău scria: „Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan (Anul 1, Nr. 1, 2011), volum cu un cuprins bogat şi divers, grupând un număr mare de colaborări şi semnatari, oameni de cultură, scriitori, profesori, cercetători în arhive, texte acoperind domenii ca istorie, etnografie, învăţământ, economie, literatură şi arte, topografie, creaţie populară, unele dintre ele foste comunicări ştiinţifice sau abordări cu alte prilejuri publice, totul preluat în cunoştinţă de cauză, realizat sub îngrijirea şi cu o mare dăruire sufletească şi cu un Cuvânt înainte de Niculae Vrăsmaş.

Acest gest editorial e unul reprezentativ şi prin recurs la modalităţi şi forme revuistice şi publicistice diverse, studiul ştiinţific sau monografic, articolul aniversar sau evocativ, profilul de scriitor, interviul şi reportajul, recenzia, fotografia cu portrete şi port popular şi formaţii artistice şi peisaj.”…( )… „Evident, un astfel de început ar trebui continuat. Cu o preocupare sporită pentru o construcţie concertantă şi o problematică specifică. Eventual cu fixări pe rubrici (câteva s-au şi conturat), care să permită o cuprindere mai conformă cu exigenţele şi cerinţele unei publicaţii periodice. Situaţie în care şi-ar avea rostul ei şi constituirea unui comitet de redacţie, care să se implice atât în arhitecturarea sumarelor, cât şi în lărgirea cercului de colaboratori, inclusiv la personalităţi din întreaga ţară, care au o tangenţă cu istoria sau locurile fostei plase Bârgău, cum şi ale întregului judeţ Bistriţa - Năsăud. Poate atunci ar fi justificată şi o schimbare de titlu, prin preluarea sintagmei propuse, într-un elan, de Vasile Netea, dar cu acest plural, de Ţara Bârgaielor – ca pentru o publicaţie a tuturor locuitorilor de pe un sistem de „axe geografice” atât de frumos dăruit de natură şi de forţe de peste vieţi.”

8. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC

Restituiri:
Vasile Fabian Bob Reu (Rău)
(31.12.1795-7.04.1836)

Moldova la anul 1821

S'au întors maşina lumei, s'au întors cu capu'n jos,
Şi merg toate dimpotrivă, anapoda şi pe dos.
Soarele de-acum răsare dimineaţa la apus,
Şi apune despre seară către răsărit în sus.

Apele schimbându-şi cursul dau să'ntoarcă înapoi,
Ca să bată, fără milă, cu izvoarele război.
S'au smintit, se vede, firea lucrurilor, ce la cale
Aflându-se din vecie, urma pravilelor sale.

Şi-au schimbat se vede încă şi limbile graiul lor,
Că tot una va să zică di mă sui sau mă pogor.
Toate pân'acuma câte se părea cu neputinţă
Eşind astăzi la iveală, vor putea avea credinţă.

Vreme multă n'a să treacă, şi-a ara plugul pe mare
La uscat corăbierii nu s'or teme de 'nnecare.
Ce-a să zică-atunci pescariul, când în ape curgătoare
Îi va prinde mreja vulturi şi dihănii sburătoare?

Ce-a să zică vânătoriul, când în loc de turturele,
Ne-văzând nici câmp nici codru, va puşca zodii şi stele?

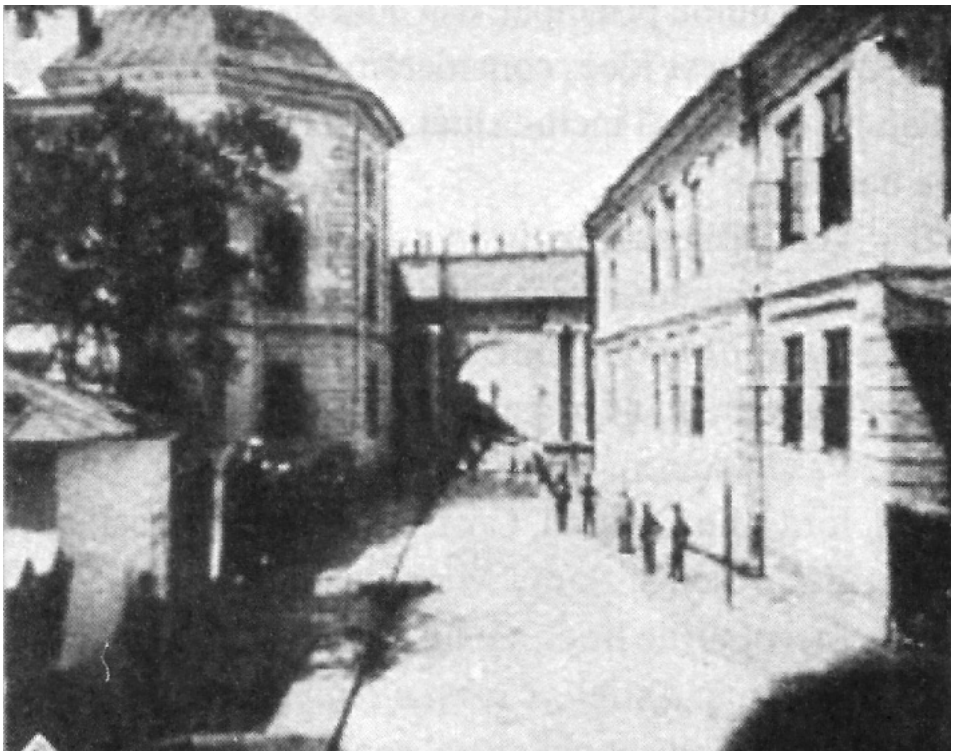
Nătărăule, ce umblii pe a ceriului faţadă,
Zisu-mi-au ieri noapte luna, tâlnind'o la promenadă,
Suma veacurilor scrise pentru tine'nacest loc
S'au deşirat de pe crugul Soarelui cel plin de foc.

Iară di eşti vre-o comită, rătăcită dintre stele
Şi umbli fără de noimă eşită din rânduele,
Ce zăbavă peste vreme te ţine'ncalea cerească
De îngâni cu migăele Armonia îngerească?

Daca eşti plănită nouă şi nu ţii tovărăşie
Colindând pe lângă soare în sistema ce să ştie,
La depărtare căzută te întoarce pe o cale
Şi nu eşi nebuneşte pe hotarul sferei tale.
Cutezătoriu mai aproape, vei fi ars de multă pară
Vei să degeri dimpotrivă de te vei depărta iară.

Iată Aurora vine cu veşminte luminate
Alungând spaimele nopţei peste clime depărtate.
Iară steaua Afroditei vărsând rouă şi răcoare
Deschide cu-a sale raze porţile sfântului Soare.
Era nu-s ce se mai zică, şi deabia numa'ncepură,
Când un nor venind cu ploaie îi spălă vorba din gură.

Vasile Fabian

Rafila MUREŞAN, *Memoria istoriei*[421]

Au trecut peste 17 decenii de când o chemare tainică, venită parcă dintr-un adânc de istorie, a rupt firul vieţii poetului Vasile Rău Bob Fabian, născut în 1795 în comuna grănicerească Borgo de Jos (azi Rusu Bârgăului), jud. Bistriţa-Năsăud.

A fost fiul caporalului Petru Rău, în Regimentul Grăniceresc, lăudat pentru faptele sale de arme, iar mama Anisia, fiica preotului Toader Bob din Maieru, văr cu episcopul Transilvaniei. Este înfiat de către bunicul dinspre mamă, care-i oferă o situaţie materială nesperată.

Călătoria sa la şcolile din Maieru, Năsăud, Blaj şi la Cluj, unde face studii juridice şi filozofice este o ascensiune ce stârneşte uimirea pentru că s-a dovedit a fi un strălucit elev şi eminent student între toţi „conşcolarii", după cum mărturiseşte fostul său coleg Ioan Marian, viitorul vicar al Năsăudului.

Format la „Academia" familiei şi comunităţii bârgăuane, cu demnitate, în credinţă sfântă în Dumnezeu şi puternice sentimente patriotice moştenite de la vitejii grăniceri, care au murit apărând credinţa, şcoala şi libertatea, nu acceptă compromisuri şi trădări de aceea este nevoit să părăsească Clujul, în ultimul an de studii.

Peregrinările sale prin Transilvania, ca să-şi termine studiile, ori să ocupe un post la Năsăud sau în Bârgău, i-au fost zadarnice – ai săi l-au refuzat…

Dezamăgit, în 1820, pleacă în Moldova, la propunerea lui Gh. Asachi, pentru a contribui la dezvoltarea învăţământului. Foarte repede i se recunoaşte solida pregătire, dar şi vocaţia sa poetică şi scriitoricească, pe care o practică cu plăcere şi uşurinţă, aşa cum îşi însuşise atâtea limbi străine, dovadă sunt preocupările literare care culminează cu poezia „Moldova la 1821"…

Este asistentul lui Gh. Asachi, devine paharnic, apoi profesor particular şi profesor de geografie, matematică, latină, la Academia Mihăileană din Iaşi. A dus o viaţă modestă şi foarte discretă. Bucuria vieţii lui se stinsese deja –, „adânc mistuit de jalea şi dorul meleagurilor natale", dar şi pentru că „avea iubire către naţiune şi omenire", după cum mărturiseşte fostul coleg, Vasile Pop, şi elevul Vasile Popescu Scriban, primul său biograf.

Sfârşitul său timpuriu a survenit în anul 1836, în luna aprilie. Natura i-a împodobit mormântul cu flori. Numele şi epitaful i-au fost scrise pe o hârtie. Acesta i-a fost sfârşitul celui mai vechi poet al nostru.

Din datorie morală şi profundă recunoştinţă pentru ambasadorul Bârgăului şi al Transilvaniei am făcut un prea modest gest de a-l aduce în locul de baştină, punându-i numele pe o placă de marmură comemorativă, aşezată pe frontispiciul şcolii şi în 1998, ziua de 28 mai, a fost o sărbătoare a localităţii, cu fiii satului, reprezentanţi ai ISJ, ai centrului cultural al judeţului, puterea locală etc.

Am pregătit, cu elevii, un recital din lirica poetului şi un program artistic cu obiceiuri şi tradiţii locale. În partea a II-a au fost prezentate comunicări din partea IŞJ, scriitorul Vasile Raţiu, directorul şcolii – Rafila Mureşan, scriitorul Teodor Tanco – principalul naş la botezul şcolii, care a apreciat şi felicitat iniţiativa, menţionând că aşa se cinstesc valorile trecutului.

Fiind Sf. Mare Post, aş îndrăzni o ideea nu chiar potrivită: Fiul lui Dumnezeu a fost batjocorit şi răstignit de către ai Săi, din ambiţii şi interese, iar poetul a fost condamnat tot de către ai săi să trăiască umilit, departe de locurile natale, tot din ambiţii şi interese, când acest sclipitor creier putea lucra pentru Ardealul nostru. Ce nedreptate!

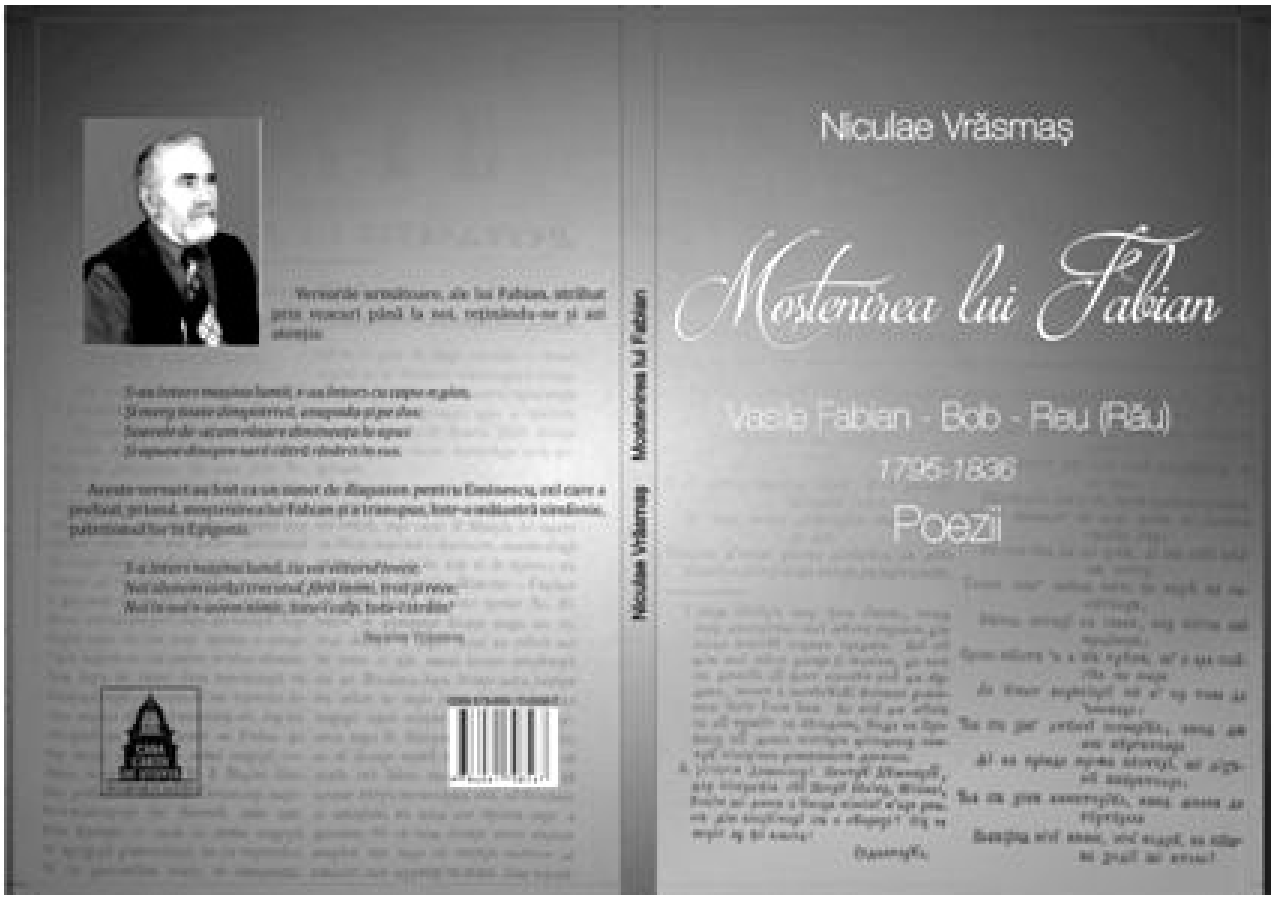
Acum este momentul să se repare această nedreptate a istoriei, ca să nu-l mai dezamăgim şi răstignim încă o dată, vină de care ne-ar condamna istoria şi Dumnezeu, să-i restituim ce i se cuvine – clădirea din centrul localităţii – aparţinând strămoşilor şi locuitorilor acestei aşezări, care a fost sediul primăriei fostei comune Borgo Rus, veche de peste 200 de ani, căreia să i se dea o dublă funcţionalitate – Muzeu al satului şi Casa poetului.

Aşa vom da viaţă istoriei şi culturii ca să ne reprezinte în viitor comunitatea. Este poruncă sfântă a strămoşilor noştri.

[421] Răsunetul, Mar, 04/23/2013 - 12:48

Moștenirea lui Fabian

„Moștenirea lui Fabian”, de Niculae Vrăsmaș, a primit Premiul pentru Istorie și Critică Literară „Gavril Scridon”, al Societății Scriitorilor Bistrița-Năsăud, pe anul 2015[422]

Cartea „Moștenirea lui Fabian”, scrisă de Niculae Vrăsmaș, la împlinirea a 220 de ani de la nașterea poetului, Vasile Fabian Bob Reu (Rău), a apărut la Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015, cu sprijinul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”, director Ioan Pintea și a obținut Premiul pentru Istorie și Critică Literară „Gavril Scridon”, pe baza cărților nominalizate pentru anul 2015, oferit de Societatea Scriitorilor Bistrița-Năsăud, președinte Andrei Moldovan.

Versurile următoare, ale lui Fabian, străbat prin veacuri până la noi, reținându-ne şi azi atenţia:

„S-au întors maşina lumii, *s-au întors cu capu-n gios,*
Şi merg toate dimpotrivă, anapoda şi pe dos:
Soarele de-acum răsare dimineaţa la apus
Şi apune dinspre sară către răsărit în sus”.

[422] **Răsunetul, Mie, 03/30/2016**

Aceste versuri au fost ca un sunet de diapazon pentru Eminescu, cel care a preluat, primul, moştenirea lui Fabian şi a transpus, într-o măiastră simfonie, patetismul lor în *Epigonii*:

„S-a întors maşina lumii, *cu voi viitorul trece;*
Noi sântem iarăşi trecutul, fără inimi, trist şi rece;
Noi în noi n-avem nimic, totu-i calp, totu-i străin!”

Cu toate că Fabian, unul dintre primii noştri poeţi, a fost aproape uitat (nu se mai cunoaşte nici locul de la Iaşi unde a fost înmormântat, se mai păstrează doar epitafurile) bârgăuanii şi-au reamintit de el. Prin grija profesoarei de limba şi literatura română, Rafila Mureşan, director al Şcolii Generale din Rusu Bârgăului în 31 decembrie 1997, a fost atribuit numele şcolii în memoria poetului Fabian.

Niculae Vrăsmaş

CRONICI LITERARE

Ion BUZAȘI, *Acești poeți uitați…*[423]

Acești poeți uitați, cum este și Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), 1795-1836, au câteodată norocul, ca un publicist de obârșie comună să se aplece și dintr-o prețuire afectivă asupra vieții și operei lor. Un asemenea publicist cu preocupări de istorie culturală locală este bistrițeanul Niculae Vrăsmaș, originar din Prundul Bârgăului, care în urmă cu câțiva ani ne-a dat o frumoasă evocare a scriitorului Radu Petrescu, profesor de limba și literatura română, după terminarea facultății, în ținuturile bistrițene, la Petriș și Prundu-Bârgăului; a editat cinci volume din *Anuarul bârgăuan*, o crestomație de studii pe teme literare ce configurează o istorie culturală locală.

Din aceeași pasiune pentru istoria culturală locală s-a născut și această restituire literară a puțin cunoscutului poet și cărturar Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), născut în Rusu Bârgăului, școlit în Ardeal, la Năsăud, Cluj și Blaj, strănepot al episcopului Ioan Bob, știut de cei mai mulți numai ca prigonitor al reprezentanților Școlii Ardelene, care ar fi vrut ca strănepotul său să se preoțească. În Transilvania întâmpină greutăți în obținerea unei cariere corespunzătoare pregătirii sale, și atunci când Gheorghe Asachi vine la Blaj să recruteze dascăli pentru școlile din Iași, Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău) este bucuros să-i asculte îndemnul, devenind unul dintre primii cărturari blăjeni care răspândesc în Moldova ideile naționale ale Școlii Ardelene. Este profesor la Gimnaziul Vasilian, apoi la Academia Mihăileană și colaborator la „Albina românească", publicație editată de Asachi, dar a publicat frecvent și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", suplimentul literar al „Gazetei de Transilvania" de la Brașov, al cărei redactor era George Barițiu, plecat în orașul de la poalele Tâmpei din Blajul Școlii Ardelene.

Despre viața și activitatea lui au scris mai întâi, cărturari din ținuturile în care a trăit: năsăudeanul Ioan Marian, primul său biograf, urmat tot de un năsăudean, Iuliu Moisil, blăjeanul Ioan Rațiu, care redactează o micromonografie consacrată acestui cărturar, contribuțiile biografice ale ieșeanului Filaret Scriban ș.a.

Care este meritul acestei restituiri literare? În primul rând stabilirea numelui corect și complet. El se numea Reu sau Rău,- nume frecvent în zona Bârgăului, dar înfiat de bunicul său, după mamă, vărul episcopului blăjean, primește numele de Bob; însă în timpul studiilor superioare la Liceul Regesc Academic din Cluj, refuză să se supună unei pedepse corporale, părăsește școala și își latinizează numele prin traducerea celui pe care îl are: Bob (lat.faba-bob).

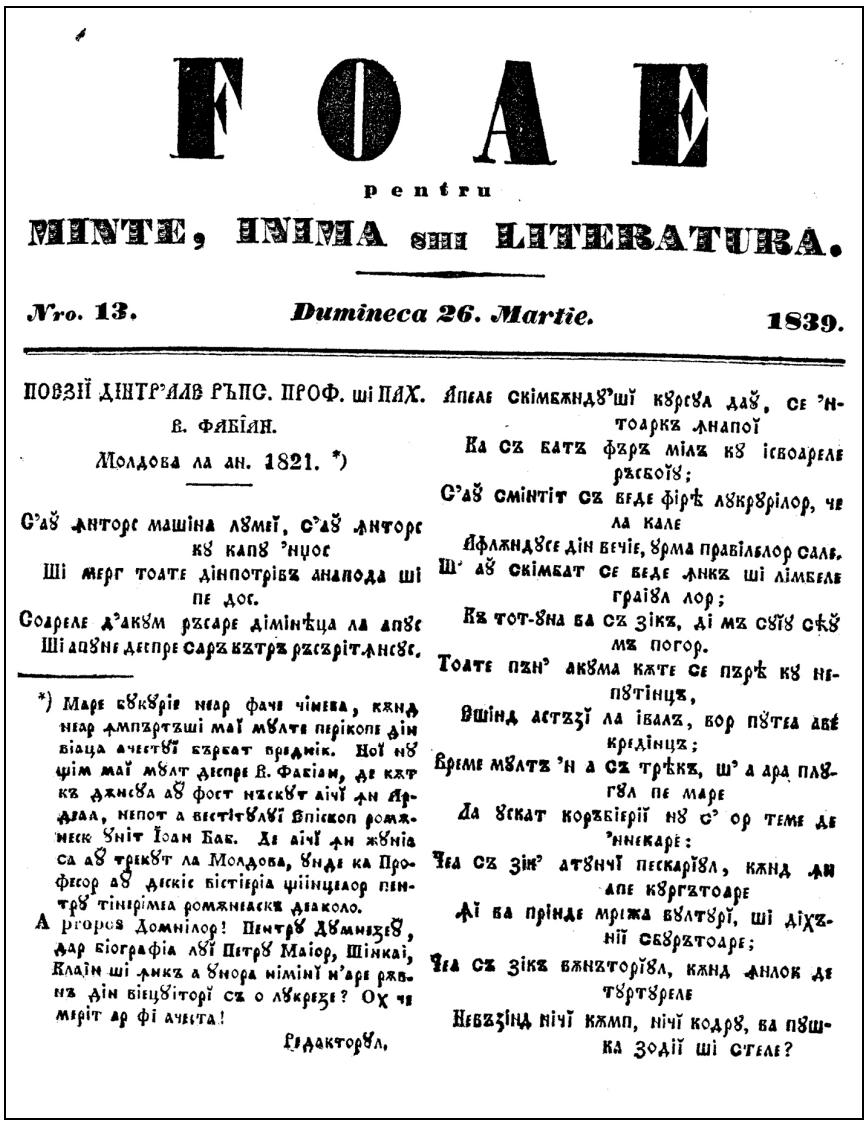
Așadar numele lui corect și complet ar fi Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău). Cam lung, și n-am vrea să-l dezamăgim pe autor, cu puține șanse de a se impune: să fim mulțumiți dacă pasionații de începuturile poeziei românești (sau paleopoezia românească, după cum zice dl. Niculae Vrăsmaș), ar reține acest nume: Vasile Fabian-Bob, care pe lângă manualele didactice scrise în perioada profesoratului la Iași, (Geografie elementară, o gramatică româno-latină și o aritmetică), a compus și câteva poezii, publicate postum în „Foaia pentru minte, inimă și literatură". Versuri filosofice și elegiace în maniera lui Antioh Cantemir și Vasile Cârlova, așa cum remarca încă Aron Pumnul în prima istorie a literaturii române, însoțită și de reproducerea unor poezii, *Lepturariul românesc.*

Dintre acestea merită să fie readuse în atenția iubitorilor de poezie: *Moldova la anul 1821* (în „F.p.m.i.l., 1839, nr. 13) care începe cu versul: „S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n jos" – din care primul stih „S-au întors mașina lumii…" este reluat de Eminescu în *Epigonii* într-un context poetic ce luminează sensul antitezei eminesciene. Însă expresia „mașina lumii"apare și în postuma *La moartea lui Neamțu*, scrisă tot în 1870, ca *Epigonii,* a cărei ultimă strofă are un timbru poetic asemănător cu partea a doua a cunoscutei poeme eminesciene:"În zadar ne batem capul, triste firi vizionare,/ Să citim din cartea lumei semne ce noi nu le-am scris,/ Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă

[423] Nicolae Vrăsmaș, *Moștenirea lui Fabian.*Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), 1795-1836. *Poezii,* Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015

oarecare,/ Măsurăm <u>maşina</u> lumei cu acea măsurătoare/ Şi gândirile-s fantome şi viaţa este vis"/. A doua poezie, *Glasul viitorului*, reprodusă, spune autorul, după cea de-a doua, în ordine cronologică, istorie a literaturii române, *Conspect asupra literaturii române*....(1875-1876) de V. Gr. Pop, a fost atribuită timp de aproape un secol şi jumătate lui Vasile Fabian-Bob; dar care, aşa cum a dovedit istoricul literar ieşean N.A. Ursu, aparţine unui poet din generaţia postpaşoptistă, George Creţeanu, cunoscut mai ales prin durerosul *Cântecul străinătăţii*. *Glasul viitorului* este o poezie care prin unele accente şi particularităţi artistice (invocaţii şi interogaţii retorice, încrederea în puterea de viaţă a naţiunii române etc.) se aseamănă cu cea mai cunoscută poezie a generaţiei paşoptiste române: *Un răsunet* de Andrei Mureşanu publicată în „F.p.m.i.l.", nr. 25, din 21 iunie 1848, şi, spune Niculae Vrăsmaş că a reprodus-o alături, „pentru a demonstra diferenţa, cât şi pentru a scoate în evidenţă posibila sursă de inspiraţie a versurilor *Imnului Naţional*" (p.47). Dar pentru a accepta această opinie, trebuie să probezi *anterioritatea* poeziei lui Creţeanu, faţă de *Răsunetul* lui Andrei Mureşanu, altminteri *Glasul viitorului* este, aşa cum cred, un „ecou poetic" al celebrei poezii.

Dl. Niculae Vrăsmaş, cărturar bârgăuan, harnic şi pasionat de trecutul istoric şi literar local, a adunat între coperţile acestei micromonografii tot ce s-a păstrat din lăsământul poetic al lui Vasile Fabian-Bob, alcătuind şi o amănunţită cronologie, reproducând opinii critice ale istoricilor literari, în facsimil poeziile din „F.p.m.i.l." tipărite, evident, cu litere chirilice, precum şi semnele cinstirii sale postume în ţinutul Bârgăului.

FOAE

pentru

MINTE, INIMA ŞIII LITERATURA.

Nro. 13. Dumineca 26. Martie. 1839.

ПОВЪЇ ДІНТР'АЛЪ РЪПС. ПРОФ. ШІ ПАХ. Ѧ. ФѦБІѦН.

Молдова ла ан. 1821. *)

С'аў ѧнторс машіна лѹмєї, с'аў ѧнторс кў капў 'нцос
Ші мерг тоате дінпотрівѫ ѧнапода ші пе дос.
Содреле д'акѹм рѫсаре дімінѣца ла апўс
Ші апўне дєспре сарѫ кътрѫ рѫсърітѧнсўс.

*) Маре бѹкўріе нєар фаче чінева, кѧнд нєар ѧмпъртъші маї мѹлте перікопе дін віаца ачєстўї бърбат прєдмік. Ноі нў ўшім маї мѹлт дєспре Ѧ. Факіан, де кът кѫ дѫмєца аў фост нъскѹт аічї ѧн Ардѧл, нєпот а вєстітѹлўї Епіскоп ромѧнєск Ѹніт Іоан Бак. Дє аічї ѧн жўніа са аў трєкѹт ла Молдова, ѹнде ка Профєсор аў дєскіс бістєріа ўіінцілор пентрў тінєрімєа ромѧнєаскѫ дѫаколо.

А propos Домнілор! Пентрў Дѹмнєзєў, дар біографіа лўї Петрў Маіор, Шінкаі, Клаїн ші ѧнкѫ а ѹнора німінї н'аре рѫвнѫ дін віецўіторї сѫ о лѹкрезе? Ох чї мєріт ар фі ачєста!

Рєдакторѹл.

Ѧпєлє скімбѧндў'шї кўрсѹа даў, сє 'нтоаркѫ ѧнапої
Ка сѫ батѫ фѫрѫ мілѫ кў ісвоарєле рѫсбоїў;
С'аў сміntіт сѫ вєде фірѣ лѹкрўрілор, чє ла кале
Ѧфлѧндўсє дін вечіе, ўрма правілєлор сале.
Ш' аў скімбат сє вєде ѧнкѫ ші лімбєле граїѹл лор;
Кѫ тот-ѹна ба сѫ зікѫ, дї мѫ сўіў сѣў мѫ погор.
Тоате пзн' акѹма кътє сє пърѣ кў непътінцѫ,
Вшінд дєтєзї ла ібалѫ, бор пътєа авє крєдінцѫ;
Време мѹлтѫ 'н а сѫ трєкѫ, ш' а ара плѹгѹл пе маре
Да ѹскат коръбієрії нў с' ор темє де 'ннєкаре:
Чєа сѫ зік' атѹнчї пескарїѹл, кѧнд ѧн апє кўрґътоаре
Ѧї ба прінде мрєжа бѹлтўрї, ші діхѫнії сєбрътоаре;
Чєа сѫ зікѫ вѧнъторїѹл, кѧнд ѧнлок де тўртўрєле
Небъзінд нічї кѫмп, нічї кодрў, ба пѹшка зоділ ші стєле?

Icu CRĂCIUN, *Niculae Vrăsmaș și Vasile Fabian Bob*[424]

Din câte știu, doar doi autori de seamă din județul Bistrița-Năsăud nu și-au revăzut locul nașterii nici după ce au început a merge pom, nici în tinerețe și nici la maturitate. Este vorba de Vasile Fabian Bob și Liviu Rebreanu. Destinul a făcut însă ca amândoi să fie legați sufletește mai mult de satul Maieru decât de localitățile lor natale. Se cunosc zecile de consemnări ale lui Rebreanu referitoare la Maieru (e suficient să amintim cea pusă de corpul redacțional al revistei „Cuibul visurilor" pe frontispiciul acesteia: „În Maieru am trăit cele mai frumoase și fericite clipe ale vieții mele").

Grație d-lui Niculae Vrăsmaș, prin cartea sa „Moștenirea lui Fabian" (editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015), veți avea ocazia de a afla multe date biografice despre această personalitate care s-a născut la Rusu Bârgăului în 31 decembrie 1795, din familia lui Petru Reu, caporal în Regimentul II grăniceresc român din Năsăud, și a Anisiei, fiica preotului Bob, din Maieru, care, încă de la botez l-a înfiat și crescut, astfel că nu întâmplător se va numi Bob și nu Reu și și-a început studiile primare la Maieru (aidoma lui Rebreanu), continuându-le apoi la școala nemțească din Năsăud (3 ani), unde l-a avut coleg de clasă pe Ioan Marian, primul său biograf, apoi încă trei ani la Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj, după care a urmat, în paralel, Facultatea de Filozofie și Facultatea de Drept din Cluj. În toată această perioadă a fost un elev și student eminent, și-a însușit o vastă cultură și a ajuns un mare poliglot, cunoscând limbile: latină, greacă veche, germană, ebraică, franceză, rusă și maghiară. Din păcate, în ultimul an de studii va încălca regulamentul academic și, neacceptând pedeapsa corporală, este nevoit să părăsească facultatea. A încercat să-și termine anul la Oradea, dar nu a reușit, după cum a eșuat și când a încercat să-și găsească un post de auditor (judecător) la Regimentul II din Năsăud.

În anul 1820, Gheorghe Asachi a trecut Carpații, în Transilvania, pentru a căuta tineri intelectuali pentru învățământul românesc de la Iași. Însoțit de Asachi, Fabian va călători în Moldova împreună cu: Vasile Popp, Ion Costea și Iosif Manfi. Tulburările din anul 1821 îi determină pe colegii săi să revină în Ardeal, dar Fabian Bob va rămâne, îndeplinind timp de 7 ani diverse munci, inclusiv institutor în case boierești. În 1 ianuarie 1828 a fost numit profesor de matematică, geografie și latină la Gimnaziul public-național din Iași, iar din 1829 devine colaborator și redactor la „Albina românească" din același oraș. În anul 1834 a publicat manualul de „Geografie elementară". Tot acum se înființează Academia Mihăileană, de învățământ superior, unde este numit profesor de filozofie și i se acordă titlul onorific de paharnic. Altruistul, onestul și iubitorul de neam Fabian Bob, la moartea căruia, prietenul său Vasile Pop afirma: „era un geniu peste veacul său, așa că dacă ar fi avut o viață mai îndelungată, de care era vrednic, ar fi făcut epocă în literatura națională", s-a stins din viață prematur, în 7 aprilie 1836, la 41 de ani, în Iași, unde a și fost înmormântat.

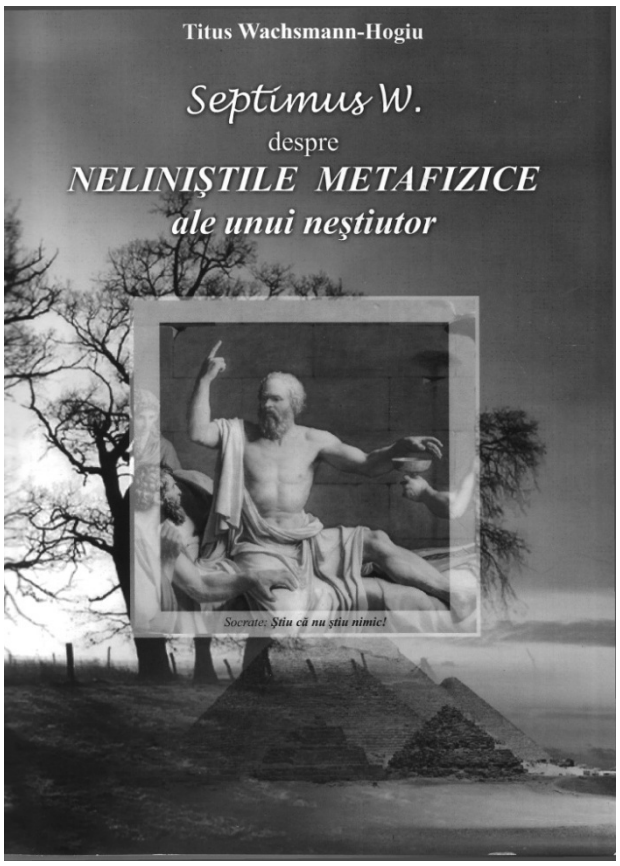
Primele versuri le-a scris în latină, cum a fost acel „Carmen onomasticon" (1820), dedicat domnitorului Mihail Sturza, sau alt text intitulat „Alussio", cu prilejul restabilirii domniilor pământene. Dintre poeziile sale cele mai citate și reproduse în cartea d-lui Vrăsmaș atât în scrierea chirilică, dar și în grafie latină, amintesc: „Moldova la anul 1821" (din care însuși Eminescu, în „Epigonii", va prelua vestita sintagmă: „S-a întors mașina lumii"…) și „Moldova la anul 1829", publicate postum în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (anul II, Brașov, 1839, nr. 13, 14 și 15).

Deși are doar 84 de pagini, consider că această carte epuizează cam tot ce s-a scris despre viața și opera unuia dintre primii poeți ai literaturii române, personalitate marcantă nu numai a județului nostru, ci și a României, dovadă – așa cum bine arată autorul ei – s-au pronunțat: Ioan Marian, Ioan Rațiu, Popescu-Scriban, Iuliu Moisil, Titu Maiorescu, Ovid Densușianu, George Călinescu, Teodor Tanco, Sever Ursa etc.

[424] **„**Răsunetul Cultural", Supliment realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud și USR Cluj-Napoca, Răsunetul, Mar, 04/12/2016

Vasile V. FILIP, *Despărţirea de Titus Wachsmann-Hogiu*

Să scrii despre *ultima carte* a cuiva, a unui prieten, este, de o vreme încoace, o formulă, un fel de a spune, precum întrebările de întâmpinare la care americanii nu răspund (sau răspund prin aceeaşi întrebare). Formulă care primeşte, în condiţiile de faţă, o conotaţie de gravă autenticitate: *Septimus W. despre Neliniştile metafizice ale unui neştiutor (Bistriţa, 2014)* **este** ultima carte a lui Titus Wachsmann-Hogiu[425], care a plecat pe calea fără de întoarcere chiar în zilele în care, departe de casă şi fără s-o ştiu, începusem să scriu aceste rânduri despre cartea sa. Stilul însuşi al cărţii mă avertiza asupra acestei inevitabile încheieri (ca un vis premonitor, fără precizie şi fără termene, dar de o implacabilă, copleşitoare forţă a sentimentului). Încât azi, când introduc aceste „plombe", după ce realitatea faptelor, ca un tăvălug al fatalităţii, confirmă presentimentele vagi (de parcă timpul, cum ne avertiza Kant, n-ar fi despărţit între trecut-prezent-viitor decât în mintea noastră, nu în realitatea propriu-zisă), azi – zic – îmi vin în minte versurile lui Coşbuc: *Aşa mi-a spus Ion să-ţi scriu / Iubească-ţi-l pământul / Şi-am tot lăsat, pân-a fost viu / Şi-mi ţin acum cuvântul...*

Acum un deceniu scriam despre *o carte rară*, la propriu şi la figurat. Era vorba despre *Nodul din gât* (2006). Azi, după un deceniu (diferenţa de vârstă dintre noi), scriu cu *nodul din gât* (pe care nu pot şi nici nu vreau să-l ascund) despre ultima carte, la figurat şi (*horribile dictu!*) la propriu, a lui Titus Wachsmann-Hogiu: *Neliniştile metafizice ale unui neştiutor (Bistriţa, 2014).*

E o carte prin care Titus Wachsmann-Hogiu se întoarce asupra lui însuşi. Nu ca parte a unui neam, nici ca locuitor al unui anume spaţiu, nici ca literat aspirant sau ca agent al unei anume morale, al unei anume vârste etc... Pe toate acestea le-a experimentat în cărţile anterioare (treisprezece la număr, dacă nu mă înşel). Ci ca individ, ca fiinţă gânditoare, unică şi irepetabilă. În care, tocmai de aceea (anume, datorită sincerităţii quasi-absolute a celui ce ne vorbeşte, datorită epurării lui de orice circumstanţe) ne putem recunoaşte fiecare sinele adânc. Care oglindeşte şi în care se oglindeşte întregul univers, cu nemărginirea lui. Cel care ne vorbeşte este (formal şi fictiv) Septimus W; adică, etimologic (dar mai ales pentru cine-i cunoaşte cărţile anterioare) *al şaptelea* din neamul său, cel prin care acest neam îşi rotunjeşte ciclul mitico-simbolic, îşi conştientizează şi-şi asumă rădăcinile, îşi contemplă ciclicitatea. Dar, tocmai pentru că a coborât mai întâi în fântâna

[425] De fapt, este penultima. Ultima, din 2015 (a 16-a, în 2015 mai apărând şi *Blazonul familiei W.W.*) poartă un titlu asemănător: *Neliniştile moral-etice ale unui nemoralist – Morala ruşinii* (Editura Mesagerul, Bistriţa, 2015). În graba pregătirii bagajelor pentru o călătorie în SUA, am vrut să iau cu mine ultima carte dăruită de Titus, pe care-l ştiam bolnav, cu perspective incerte. Dar asemănarea titlurilor mi-a jucat o festă, luând-o cu mine pe cea anterioară, despre care am şi început să scriu acolo, peste ocean, finalizând textul după sosire..., dar şi după dispariţia prietenului Titus W. Greşeala mi-a semnalat-o un alt prieten, al lui Titus şi al meu, editorul *Anuarului,* Nicu Vrăşmaş. Îi mulţumesc, îi cer scuze, lui, familiei lui Titus şi tuturor cititorilor acestor rânduri, foarte probabil buni cunoscători ai operei lui Titus Wacsmann-Hogiu. Dar las acum lucrurile cum sunt. Voi reveni, în numărul viitor, cu o recenzie a propriu-zis ultimei cărţi a regretatului nostru prieten, întregind un ciclu de comentarii ale ultimelor sale *Nelinişti.*

istoriei neamului său, cartea – precum orice basm – nu mai e doar a lui... (*Mai mincinos cine nu crede!*)

Cartea de faţă nu e doar una din cele 14, ci sinteza lor, *Cartea* însăşi (cum ar spune Mircea Cărtărescu), a lui T.W-H. Şi – cum ziceam – nu doar a lui. Aşa cum ne avertizează şi fragmentul de text extras pentru coperta a IV-a: *Cartea aceasta nu e a celui care o semnează. Este cartea îndoielilor sale de-o viaţă. Este cartea, exprimată la persoana I, prin care încearcă* ***Septimus W.*** *să se confeseze. Pentru că nu a reuşit să găsească, nici spre finalul vieţii, un răspuns clar, cert.*

Şi, dacă nu a reuşit să găsească răspunsuri, ce ţi-ar putea spune, transmite, o carte, un om, o viaţă – s-ar putea întreba cei mai mulţi. (Pentru că suntem ahtiaţi de răspunsuri şi certitudini; adică – s-ar putea spune, cu o anume, poate necesară, duritate – *falsificaţi* de o cultură pozitivist-raţionalistă, din ce în ce mai unilaterală.) Aşa cum se sugerează încă din titlu, ţi s-ar putea transmite neliniştea, întrebarea. Căci întrebarea nu e doar – logic şi cronologic – anterioară răspunsului, ci şi – axiologic – prioritară în raport cu el. Şi asta nu doar pentru filosof, teolog, umanist, ci şi pentru adevăratul om de ştiinţă. (Nu doar poetul şi filosoful Lucian Blaga exaltă orizontul misterului, ca singurul generator de *Creaţie,*infinit prioritară cunoaşterii, ci şi Albert Einstein formulează, altfel, *aceeaşi* idee: *Imaginaţia este mai importantă decât cunoaşterea. Cunoaşterea este limitată. Imaginaţia înconjoară lumea* – conform unui citat dintr-o anexă oferită de autor). Răspunsurile sunt întotdeauna parţiale, limitate, relative; generatoare, în schimb, de prea multe ori, de suficienţă, de dogmatism şi, prin asta, de conflicte. Valoarea cărţii lui T.W-H nu e, aşadar, atât ştiinţifică (deşi nu-i lipseşte această dimensiune), cât ontologică: e documentul onest al unei minţi ascuţite, după o viaţă de nelinişte intelectuală şi căutare, un document ce valorifică *întrebarea, neliniştea* (deci omul, spiritul cunoscător), înaintea *răspunsului*, de atâtea ori fals sau limitat, dar mai ales falsificator şi limitativ în ordine umană, a relaţiilor interumane. (Căci războaiele şi toată gama de intoleranţe n-au fost niciodată generate de întrebări, ci de răspunsurile la ele, sau – mai bine zis – de ceea ce părea, la un moment dat, răspuns infailibil.) T.W-H. ne oferă prilejul unei dezanchilozante gimnastici intelectuale şi totodată al unei sinteze a celor mai provocatoare, mai problematice informaţii. Care nu mai sunt ascunse sub preş (ca de atâtea ori în mediile oficiale), ci oferite cititorului cu onestitate şi încrederea că o minte deschisă, suplă, nu va intra niciodată în panică în confruntarea cu misterul, ci în starea de înţeleaptă contemplare, sau chiar de creativitate (fie ea şi infimă, cum autorul are modestia să ne sugereze c-ar fi a acestei cărţi, dar şi a operei sale în general).

Titlul propriu-zis, *Neliniştile metafizice ale unui neştiutor*, ne trimite, pe de o parte (prin primii doi temeni) la un mod existenţialist (adică nemijlocit legat de existenţă, implicat afectiv) de a filosofa, dar situat alături şi deasupra problemelor materialist-economice ale lumii fizice, sociale şi materiale, în care trăim; pe de altă parte (prin ultimul termen), suntem trimişi la „neştiutorul" Socrate care, prin al său „Ştiu că nu ştiu nimic" este adesea invocat drept cap al direcţiei moderne a „agnosticismului" (adică al neputinţei de a cunoaşte durabil şi esenţial); ambele direcţii – neagreate de filosofia oficială prin care a trecut generaţia noastră. Să înţelegem, aşadar, cartea lui T.W-H. ca pe un gest de revoltă faţă de şcoala filosofică în care s-a format? Nu ştiu, poate e prea mult spus, dar – cu siguranţă, ca pe un gest de gândire autentică, pe cont propriu (căci modelele sunt alese şi asumate în deplină libertate).

Compoziţional, cartea este alcătuită din 12 capitole (număr simbolic, nou posibil argument al caracterului ei holistic, integrator, de oglindă a personalităţii profunde a autorului, caracter despre care vorbeam mai sus): *1. Cui îi mai pasă de metafizică?; 2. Întrebări fireşti; 3. Cunoaşterea: perceptivă* ***şi/sau*** *raţională,* ***şi/sau*** *extrasenzorială; 4. Spiritul* ***sau*** *Materia?; 5. Ordine* ***şi*** *Entropie; 6. Univers* ***sau*** *Multivers?; 7. Zei* ***sau*** *Oameni?; 8. Zei* ***sau*** *Extratereştri,* ***sau*** *Civilizaţii pământene dispărute?; 9. Politeism* ***şi*** *Monoteism* ***şi****... Ateism; 10. Muritori* ***şi/sau*** *Nemuritori? 11. Destin* ***şi/sau*** *Hazard?; 12. Trecut-Prezent-Viitor.* La toate acestea se adaugă nu doar o *Încheiere* (fără orgoliul unor „concluzii"), lista *Surse(lor) bibliografice* şi chiar o pagină special dedicată *Notiţe(lor) şi observaţii(lor): opinii(lor) cititorului* – lucru ce atestă o dată în plus (acum, şi la nivel

formal) imperioasa dorinţă de comunicare din care a izvorât această carte; care se încheie cu câteva, foarte sumare, date despre autor, ce includ şi lista cărţilor publicate de el.

Mi-am asumat, în aliniatul de mai sus, riscul meticulozităţii descriptive (care ştim cu toţii că plictiseşte, mai ales în această prea grăbită contemporaneitate) nu doar pentru imaginea „orizontală" (necesară şi ea) a cărţii lui T.W-H., ci şi pentru a atrage atenţia asupra unei tehnici asumate a prezentării, ce include o „viziune": majoritatea titlurilor constau într-o întrebare. (Textul însuşi este adeseori structurat de întrebări: incomode, inconfortabile, pentru că lasă frecvent impresia învârtirii în cerc închis, vicios.) Întrebare care, la rândul ei, conţine un **şi**, un **sau**, dar mai cu seamă un **şi/sau,** nu întâmplător evidenţiate, toate, prin îngroşare. Asta pentru că lumea, în ansamblu, se compune din antinomii, din contraste, pe care mintea noastră, structurată didactic şi liniar de o milenară cultură raţionalistă (mai cu seamă europeană, a lui *terţium non datur*), tinde să le asimileze unor contrarii ce se exclud. Uităm, sugerează autorul, că tranşarea între termenii unei alternative (gândirea de tip **sau... sau**, cum Soeren Kierkegaard îşi subintitula una din cărţile sale) este modul de funcţionare al minţii noastre, care împarte pentru a cunoaşte, nu de fiinţare a ceea ce există în afara ei (a onticului, cum spun filosofii); aşa cum Kant avertiza despre categoriile cunoaşterii – spaţiu, timp, cauzalitate – că sunt ale minţii noastre (*apriorice,* zice el), nu ale lumii (*lucrului în sine*); aşa cum încă Heraclit din Efes (şi întreaga lui şcoală filosofică) avertiza, acum aproape 2500 de ani, că avem tendinţa de a opri râul lumii (în care „nu te scalzi de două ori în aceeaşi apă"), pentru a-l cunoaşte; de a îngheţa devenirea, pentru a-i exihiba contrastele. Dar atunci obţinem imaginea *altei* lumi (în care Achile nu mai ajunge niciodată din urmă broasca ţestoasă), imagine evident falsă, la care ajunseseră eleaţii, prin Zenon din Alexandria. Altfel spus, au trecut 2500 de ani, şi noi tot mai facem legături între subiect şi predicat (cum constata Iona al lui Marin Sorescu), închipuindu-ne că şi Dumnezeu face la fel. Pentru el, se pare, terţul (exclus doar pentru noi, prizonieri ai unui timp liniar şi ireversibil), este totdeauna inclus (anume, în orizontul temporal al unui prezent etern).

Necunoscuta (x) din titlurile-ecuaţie pe care ni le propune T.W-H. este, de aceea şi de obicei, **şi... şi**. Format însă la şcoala unei filosofii greu compatibile cu această soluţie, autorul pare, la sfârşitul cărţii, conştient de limitele formaţiei sale, declarând cu indicibilă nostalgie în ultimul capitol: „După cum am arătat încă de la începutul acestei lucrări, contrariile guvernează existenţa, viaţa, realitatea. De cele mai multe ori am spus... **sau.**... şi foarte rar am spus... **şi.**.." (p. 262-263). Şi totuşi, a spus de multe ori **şi;** iar atunci când nu a făcut-o explicit, măcar l-a sugerat. Inclusiv formal, **şi** există de atâtea ori alături de **sau**, ori chiar îi ia locul. Ca în atât de eleganta (şi convingătoarea) demonstraţie din capitolul *11. Destin **şi/sau** hazard*, în care T.W-H., pornind de la celebra tragedie a lui Sofocle, *Oedip rege* (dar trecând şi prin *Legendele şi miturile Greciei antice*, repovestite de N. A. Kun, şi prin alte exemple), ajunge la o concluzie nuanţată, din care spicuiesc: „Mi-aş permite să încerc rezolvarea relaţiei Destin-Libertate folosindu-mă de un compromis. Un compromis admisibil, acceptabil, care constă în acceptarea atât a Destinului, cât şi a Libertăţii. Ca parte a naturii, omul este supus determinismului natural. El există ca specie în virtutea celor 46 de cromozomi. (...) Dar combinaţia genelor în actul procreării este absolut întâmplătoare. (...) După ce s-a produs combinaţia genelor în cadrul procesului de procreaţie, aceasta va însemna o anumită (*altă* – n.n.) realitate. (...) Pe fondul diversităţii şi al întâmplării (deci al Destinului – n.n.) apare o temă foarte apropiată: Libertatea. Ce vom face şi cum vom face? Cum vom fi propriul plăsmuitor de cinste? Cum va fi comportamentul nostru, căci moralitatea va depinde de noi! Şi vom răspunde de ceea ce facem. Trebuie să răspundem! (...) Clădim comportamente pe o componentă înnăscută şi apoi devenim oameni." (p. 249-251)

Problema societăţii contemporane, mai cu seamă româneşti, nu e aceea a lipsei libertăţii, ci aceea de a pune problema acesteia fără corolarul ei necesar: responsabilitatea. Lucru general valabil, ne linişteşte întrucâtva autorul, citându-l pe Kant: „experienţa arată (la om) o dorinţă activă de ilicit... adică de rău, înclinaţie care se trezeşte în mod infailibil îndată ce omul începe să facă uz de libertatea sa" (p. 264).

În acelaşi spirit, al sintezei contrariilor aparent ireconciliabile (poate doar cu un plus de curaj), modestul comentator (şi autor al rândurilor de faţă) cere permisiunea să abordeze, pentru

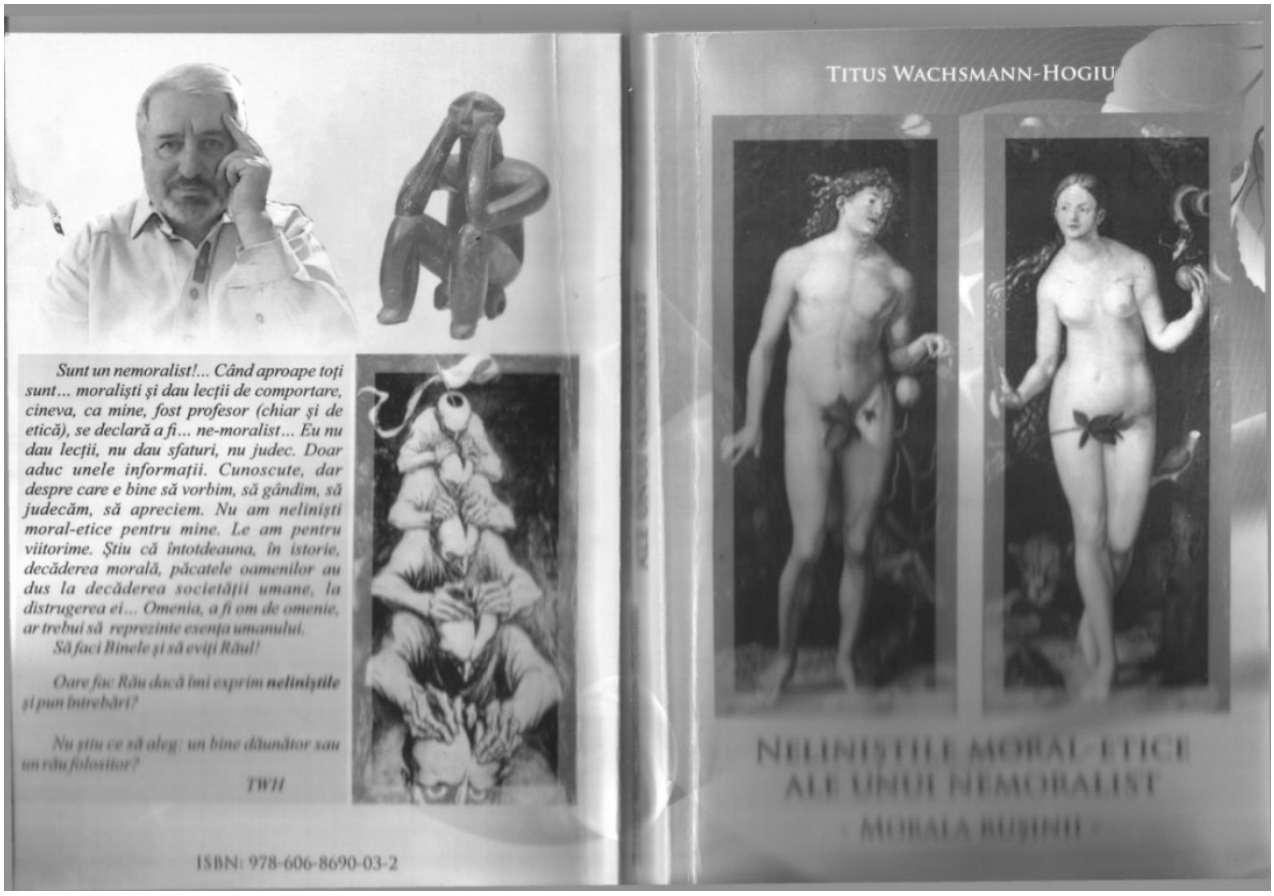
relevanţa ei, o problemă pe care cartea lui T.W-H. o pune adeseori, cu o anumită iritare, dar căreia nu-i dă o rezolvare explicită (cea implicită fiind, totuşi, foarte clară). Este vorba de un imperativ care, în ochii multora, sintetizează viziunea teologică asupra lumii: „Crede, şi nu cerceta!". Pun virgulă după primul verb pentru că, evident, acesta se află într-o poziţie de adversativitate cu cel de-al doilea, şi nu de copulaţie. (Gramatica vorbeşte de **şi**-ul adversativ.) De fapt, aceasta este şi problema de conţinut a afirmaţiei, în care o adversitate, creată „didactic" (adică artificial), se cere nuanţată, chiar răsturnată în copulaţie. (Gramatica, are, totuşi, atingere cu filosofia.) Mai întâi că, deşi am citit cu atenţie, nu-mi amintesc – şi nu cred – ca în Biblie să scrie undeva aşa ceva. Aşa că, s-ar putea afirma dintru început, problema nu există. Ea a fost creată artificial, probabil de către clerici sau de către susţinătorii cei mai înfocaţi (or, în focul luptelor, se sacrifică de obicei nuanţele) ai punctului de vedere teologal, care au formulat imperativ şi au radicalizat în expresie ceea ce, în spirit, nu a fost – foarte probabil – decât sugestia unei priorităţi. Şi iată creată o problemă, generatoare de contradicţie şi tensiune. Dacă cei care ne-au vrut credincioşi s-ar fi mărginit, cu onestitate şi temperanţă, la a ne arăta **cum** să credem, şi n-ar fi devenit retorici şi radicali, arătându-ne **ce** să facem/credem şi ce nu, problema n-ar fi existat. Căci autentica gândire filosofico-religioasă (dar, după cum am văzut, nu numai ea, ci şi cea ştiinţifică, de la un anume nivel în sus) nu se face în termeni de *terţium non datur*, deci de **sau... sau,** ci de **şi... şi.** Altfel spus, trebuie să înţelegem spiritul acestei afirmaţii în sensul că nu poţi cerceta decât pe un fond de credinţă; cum nu poţi căuta decât ştiind ceea ce cauţi; cum nu poţi înţelege ceva ce nu iubeşti.

La urma urmei, asta face şi T.W-H.: cercetează – adică întreabă şi se întreabă – pe un fond de credinţă. Şi de iubire a lumii, cu toate ale ei: bune şi rele, plăcute şi neplăcute, ale vieţii, dar şi ale morţii: *deci m-am obişnuit şi cu ideea propriei morţi, şi cu ideea morţii termice a universului, adică ceea ce se numeşte în limbajul comun a fi „sfârşitul lumii"* (p. 69). *Să ne întrebăm, să căutăm, să luptăm: aici este sensul vieţii. Care este* ***sensul vieţii?*** *Să-i găsim un sens, cum frumos şi scurt spunea Mircea Eliade.* (p. 265). Iar pe ultima pagină: *Septimus W. crede că e bine să avem o credinţă (...) Important este să căutăm, şi să permitem şi altora să caute, să existe...* (p. 268).

Cine a fost, deci, omul Titus Wachsmann-Hogiu? Acelaşi, sau foarte mult din scriitorul ce ni se dezvăluie în această ultimă carte, care continuă să existe, să ne comunice şi să ni se comunice. Un spirit liber (acum, şi la propriu), un liber-cugetător în înţelesul originar, autentic, al termenilor, a cărui viaţă şi carieră didactică s-a consumat în principal pe fondul dogmatismului ideologic comunist. Ce-a rezultat din acest impact? O şi mai ascuţită curiozitate, o mai largă şi mai pasionată deschidere interioară spre non-convenţional şi non-oficial. Un zbor al gândului spre ultimele orizonturi ale posibilului tehnologic, zbor matur (de Dedal, nu de Icar), ghidat mereu de repere raţional-ştiinţifice, chiar dacă acestea par a se atinge şi întrepătrunde uneori cu fantasticul. (Dar cine a putut trasa vreodată o limită sigură şi definitivă între acestea?). Pe scurt, septuagenarul T.W-H., aflat în chiar pragul porţii „marii treceri", este interesat exact de aceleaşi lucruri ca şi adolescenţii şi elevii săi, de ieri, de azi şi de totdeauna. Doar că vine spre ele cu o informaţie adunată de-a lungul unei vieţi, dar şi de ultimă oră (- în cea din fizică şi astrofizică, şi fiul, Sebastian, profesor universitar în S.U.A., ar fi putut avea un rol –), vine – ziceam – cu un echilibru, o cumpănire ce nu mai e adolescentină, scoţând lucrurile de sub prezumţia funcţionării gratuite a imaginaţiei. Idealul său uman este *homo sapiens sapiens.*

Iată de ce scriitorul Titus Wachsmann-Hogiu ar putea fi citit – ar trebui să fie – şi de către adolescenţi, şi de către toate categoriile de vârstă. Cei interesaţi de disciplinele umaniste (literatura universală, filosofia, istoria religiilor) vor putea găsi în această carte analize şi referinţe la *Biblie* (prima sursă bibliografică citată!), la miturile şi legendele Olimpului, la comentariile vedice din *Upanişade*, la epopeile hinduse *Ramayana* şi *Mahabharata,* la cea sumero-akkadiană a lui *Ghilgameş*, la basmul românesc *Tinereţe fără bătrâneţe...,* la Hesiod, cu ale sale *Munci şi zile*, la Sofocle, cu *Oedip rege,* la Publius Ovidius Naso, cu *Metamorfozele,* la Toma din Aquino, cu *Summa theologica,* la Pico della Mirandola (*Despre demnitatea omului*), la W. Shakespeare (*Hamlet, Romeo şi Julieta*), la mitul occidental al lui Don Juan, la Immanuel Kant, la Simone de Beauvoir (*Toţi oamenii sunt muritori*), la puţin cunoscuta, marginalizata ultimă lucrare a lui Bogdan

Petriceicu Hasdeu, *Sic cogito* (acolo unde raţionalismul nostru, oficial şi standardizat, nu-l mai putea urma pe primul nostru mare enciclopedist); şi, nu o singură dată şi nu în ultimul rând, la Eminescu. Şi la mulţi alţii, care pot fi spicuiţi din lista bibliografică finală. Adică la aproape tot ce cultura universală are mai valoros şi mai semnificativ. La tot ce **trăieşte** veşnic în spiritul lumii. În care, cu cele cincisprezece cărţi ale sale, dar mai ales cu aceasta din urmă, s-a resorbit şi **trăieşte** veşnic şi scriitorul Titus Wachsmann-Hogiu.

Coperta ultimei cărți a lui Titus Wachsmann-Hogiu

Elena M. CÎMPAN, *Poezia Văii Bârgăului*

Trecerea simplă ori „marea trecere” îl însoţesc de fiecare dată pe călător, de la Ţara Dornelor la Ţara Bistriţei, străbătând mai întâi Pasul Tihuţa şi apoi Valea Bârgăului, plină de contradicţii, primitoare şi reţinută, comună şi neobişnuită, cântată şi ne-cântată încă, pe cât ar merita, dar singura care are un „Anuar” al ei. Aşa am simţit-o eu pe această vale, ca oricare şi ca nici o alta. Cu o poezie a ei. Am căutat să desluşesc taina acestei văi şi cred că ea constă în fuga din cale, în ascunzişul după alte taine, mai mici, şi se pierde în spatele unei aparenţe actuale, cu rădăcini în trecutul adânc.

Este o vale cu doruri şi, de aceea, nu poate fi uşoară. Este o vale cu cântece şi, de aceea, nu poate trăi singură.

La o primă privire printr-un geam curat de maşină, observ combinaţia dintre rustic şi cult, dintre vechi şi nou. Marginile se atrag, istoric şi geografic, se adună, iar centrul se dilată, poate fi oriunde, într-un detaliu chiar.

Unitatea Văii Bârgăului constă în diversitate.

Ţinut liber, dintotdeauna, sursă de inspiraţie pentru oamenii scrisului, loc de linişte pentru fiinţe intelectuale, refugiu al visătorului ce-şi părăseşte urbea în schimbul farmecului patriarhal, de neînlocuit, Valea Bârgăului e un anotimp greu de cuprins în cuvinte, ambiguu şi explicit, epic şi liric, prezent şi absent, trăit şi povestit, acelaşi, dar mereu altul.

De-a lungul râului Bârgău, valea se întinde de-o parte şi de cealaltă, ca şi cum ar fi clasică şi modernă, simbolistă şi expresionistă, influenţată de ape limpezi, de razele soarelui, de muzica valurilor mici, foşnind ca foile de hârtie.

RECENZII

Adrian ONOFREIU: *Liviu Maior, Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016[426].

Distinsul profesor universitar doctor Liviu Maior ne propune în lucrarea de față conturarea întregului unei serii a preocupărilor Domniei Sale referitoare la trecutul românilor ardeleni. Nu este aleatoriu acest demers, deoarece investigațiile au avut ca început cataclismul evenimentelor din „viforoșii" ani 1848-1849, au continuat cu analiza perioadei care a debutat o dată cu încheierea Auβgleich-ului din 1867, a conturării ideologiei naționale a românilor ardeleni și materializarea practică, prin crearea Partidului Național Român și s-au apropiat de perioada premergătoare Marelui Război. În tot acest efort, concentrat în direcția deslușirii comportamentului atitudinal al românilor ardeleni – de la nivelul elitelor, implicate în crearea și promovarea conștiinței naționale – și până la cel al oamenilor de rând, „actanți" în provocările timpului, străbate constant efortul propriu de a-l investiga și a-i pătrunde resorturile de manifestare.

De asemenea, nu în mod întâmplător, deoarece meandrele atitudinale ale românilor au fost definite de sintagma atât de înrădăcinată de-a lungul secolelor, a „mitului bunului împărat". De aceea, autorul își definește dintru început abordarea prin stabilirea mai multor obiective/ținte: cum au evoluat românii spre decizia de la Alba-Iulia, despre abandonarea loialismului dinastic în favoarea celui național, despre viață și moarte, dimensiunile cataclismului, prezența pe front sau în „tranșeele socio-economice de acasă" și faptul că românii, indiferent de tabăra din care au făcut vremelnic parte, nu s-au numărat printre învinși.

Pentru a-și realiza aceste obiective, și-a structurat lucrarea în capitole care se completează și se determină unele, pe altele. Considerațiile referitoare la receptarea Marelui Război în istoriografie, de la lucrările contemporane sau imediate conflictului armat și până în actualitate impun concluziile autorului că interesul față de subiect a fost constant. În prima etapă, cea interbelică, dezbaterea s-a desfășurat între cele două mari categorii, a învinșilor și a învingătorilor. În perioada mai recentă, această modalitate dual de interpretare a fost „topită" în creuzetul propunerii franco-germane de reconciliere, care a debutat în anul 1984. În această tendință generală s-au înscris și preocupările

[426] Text prezentat de dr. Adrian Onofreiu în cadrul evenimentului „Lansare de carte: Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război 1914-1916,* Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, la Biblioteca Județeană „George Coșbuc", Bistrița, marți, 17 mai 2016, ora 17.

istoriografiei române, fie prin publicarea memoriilor celor implicați, fie prin lucrări de sinteză sau volume de documente.

În continuare, analiza se derulează începând cu momentul atentatului de la Sarajevo (28 iunie 1914), fapt ce a determinat pretextul punerii în practică a rezultatelor febrilei curse a înarmărilor, declanșată cu mulți ani în urmă, ca și a unei neverosimile iresponsabilități colective, concretizată în susținerea, cel puțin în spațiul vest-european, a conflictului la nivelul maselor. În acest context, poziția românilor ardeleni, atât la nivel ideologic, cât și al acțiunii practice a trebuit să țină cont de realitățile din spațiul apropiat lor. De aceea, pe de o parte, ei s-au raportat la poziția și atitudinea României, pe de alta, au trebuit să-și redimensioneze modelul atitudinal și în funcție de „ceilalți". Oricum, declanșarea războiului i-a surprins nepregătiți, de aceea, demersurile lor au vizat capitalele importante ale beligeranților, Viena, Budapesta, Berlin, ca și București.

Mobilizarea generală din august 1914 a fost receptată în Transilvania ca o datorie, determinată de credința generală a românilor, ungurilor și sașilor în durata scurtă a războiului și în durabilitatea monarhiei dualiste. În timp ce spațiile din sudul și vestul provinciei erau orientate spre monarhie, cele din proximitatea granței cu Rusia așteptau „eliberarea" din partea acesteia. De aceea, fiecare din grupurile etnice a căutat să se poziționeze cât mai favorabil, în contextul raporturilor interne din imperiu.

Analiza impactului conflictului asupra lumi rurale, cea care a și avut cel mai mult de suferit, ne dezvăluie aspecte interesante, mai puțin cercetate până acum. Astfel, în această zonă s-a creat un al „doilea front" – l-am numi noi, cel „din spatele tranșeelor" – în care au fost angrenate instituțiile fundamentale de aici, comunitatea rurală, școala și biserica. Iar efortul a fost pe măsură, fie, prin bărbații înrolați, fie prin consecințele care au urmat în acest spațiu. Lumea rurală, închisă într-un autarhism ancestral, a fost supusă „provocărilor" războiului, de la contactul cu alte orizonturi spațiale – prin intermediul prizonierilor, al celor întorși de pe fronturi – a susținerii materiale a efortului de război sau a numărului mare al orfanilor. Toate acestea au produs mutații importante în viața satului, care au determinat o altă formă de raportare la drama în care devenea un „actor", fără propria-i voință.

Considerațiile referitoare la atitudinea decidenților de la București în anii neutralității ne relevă modalitățile de acțiune, definite prin binomul propagandă și contra-propagandă, fiecare din componentele acestuia, punctată în formele specifice de manifestare.

Un capitol căruia i se alocă un spațiu substanțial analizează – în continuarea preocupărilor autorului pe această direcție – componenta românilor, soldați și ofițeri, în cadrul armatei imperiale. Ei au fost supuși rigorilor războiului, au format, procentual, 52,27% din numărul transilvănenilor mobilizați, au trebuit să depășească bariera lingvistică a comunicării, să atenueze clivajul dintre ofițeri și trupă, să suporte epidemiile, ca și relocarea unităților – după intrarea României în război, în 1916 – în alte teatre de luptă. Tot ei au dat tributul concretizat în morți, dispăruți, răniți sau prizonieri, cu consecințe care au dus în final, la dezintegrarea unităților militare, în toamna anului 1918.

Nu ar fi fost completă analiza dacă autorul nu s-ar fi concentrat și asupra celorlalte teritorii locuite de români, unde s-a pus aceeași întrebare fundamentală, definită prin teama de fratricid, rămasă doar ca o formă interogativă, în cadrul războiului. Atât Bucovina, cât și Basarabia, au suferit consecințele conflictului militar, fie prin cei înrolați, fie, a celor rămași acasă, de prea multe ori, nevoiți să suporte rigorile impuse de „stăpânii" vremelnici, în plan tactic și strategic.

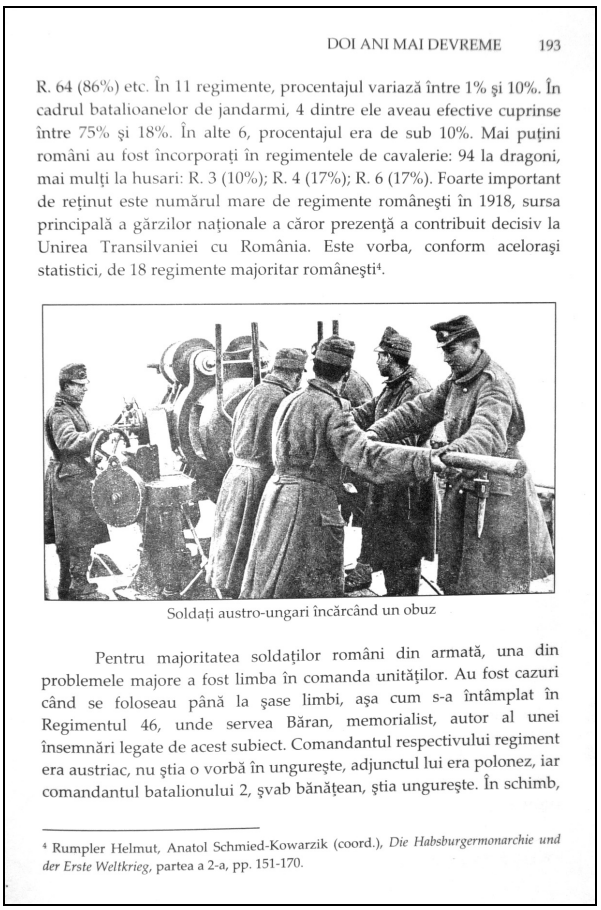
Pentru a încheia în nota întregii analize, capitolul ultim conține câteva considerați generale despre impactul războiului și conturează portretele câtorva comandanți ai ostilităților din Transilvania și de pe frontul de est, din partea Puterilor Centrale, generalii Erich von Falkenhayn, Arz von Straussenburg, Hindenburg, August von Mackensen, Erich Ludendorff, reținând mărturisirea celui din urmă, potrivit căreia „noi am învins armata română; neutralizarea ei s-a dovedit imposibilă", ca și rezultatul extrem de important pentru România, al colaborării dintre David Lloyd George și Winston Churchill.

Întregul demers restitutiv se încheie cu sublinierea colapsului Puterilor Centrale pe frontul de est, datorat frontului intern, în care românii – în principal, ardeleni – la care s-au adăugat bucovinenii şi basarabenii, s-au simţit dezlegaţi de jurământul faţă de monarh – în momentul decesului lui Franz Josef, la 21 noiembrie 1916 – şi au reuşit să-şi asigure, din postura de învinşi, pe aceea de învingători. Alături de intrarea în război a României, s-a creat astfel creditul necesar pentru realizarea, la sfârşitul lui, a statului naţional unitar.

Scrisă în stilul caracteristic autorului, dominat de concizie şi sinteză, cu un aport important al utilizării surselor bibliografice – lucrări de sinteză, colecţii de documente, presa, mărturii ale actanţilor – şi sugestive reprezentări iconografice, lucrarea se constituie într-o contribuţie importantă la tematica Marelui Război.

Prin însuşi titlul generic, ea provoacă la aplecarea cu mai multă determinare asupra perioadei celor doi ani mai devreme, care au marcat destinul românilor din monarhia austro-ungară. În acelaşi timp, devine un etalon şi îndrumar al cercetărilor viitoare, cu deosebire, pentru a descifra resorturile interne ale atitudinii comportamentale a acestora, care s-a finalizat prin momentul 1 decembrie 1918, la Alba Iulia.

Adrian ONOFREIU

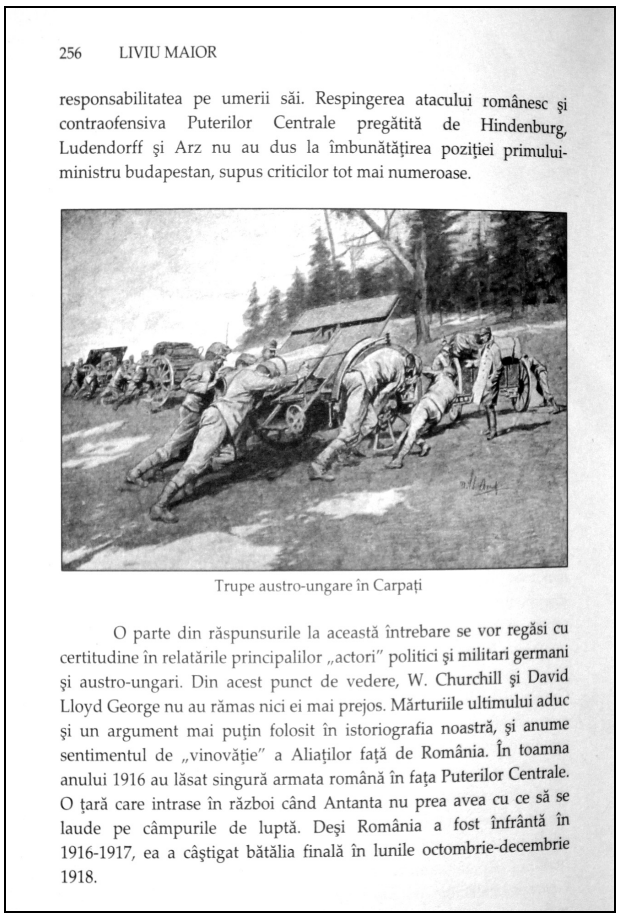
DOI ANI MAI DEVREME 193

R. 64 (86%) etc. În 11 regimente, procentajul variază între 1% şi 10%. În cadrul batalioanelor de jandarmi, 4 dintre ele aveau efective cuprinse între 75% şi 18%. În alte 6, procentajul era de sub 10%. Mai puţini români au fost încorporaţi în regimentele de cavalerie: 94 la dragoni, mai mulţi la husari: R. 3 (10%); R. 4 (17%); R. 6 (17%). Foarte important de reţinut este numărul mare de regimente româneşti în 1918, sursa principală a gărzilor naţionale a căror prezenţă a contribuit decisiv la Unirea Transilvaniei cu România. Este vorba, conform aceloraşi statistici, de 18 regimente majoritar româneşti[4].

Soldaţi austro-ungari încărcând un obuz

Pentru majoritatea soldaţilor români din armată, una din problemele majore a fost limba în comanda unităţilor. Au fost cazuri când se foloseau până la şase limbi, aşa cum s-a întâmplat în Regimentul 46, unde servea Băran, memorialist, autor al unei însemnări legate de acest subiect. Comandantul respectivului regiment era austriac, nu ştia o vorbă în ungureşte, adjunctul lui era polonez, iar comandantul batalionului 2, şvab bănăţean, ştia ungureşte. În schimb,

[4] Rumpler Helmut, Anatol Schmied-Kowarzik (coord.), *Die Habsburgermonarchie und der Erste Weltkrieg*, partea a 2-a, pp. 151-170.

256 LIVIU MAIOR

responsabilitatea pe umerii săi. Respingerea atacului românesc şi contraofensiva Puterilor Centrale pregătită de Hindenburg, Ludendorff şi Arz nu au dus la îmbunătăţirea poziţiei primului-ministru budapestan, supus criticilor tot mai numeroase.

Trupe austro-ungare în Carpaţi

O parte din răspunsurile la această întrebare se vor regăsi cu certitudine în relatările principalilor „actori" politici şi militari germani şi austro-ungari. Din acest punct de vedere, W. Churchill şi David Lloyd George nu au rămas nici ei mai prejos. Mărturiile ultimului aduc şi un argument mai puţin folosit în istoriografia noastră, şi anume sentimentul de „vinovăţie" a Aliaţilor faţă de România. În toamna anului 1916 au lăsat singură armata română în faţa Puterilor Centrale. O ţară care intrase în război când Antanta nu prea avea cu ce să se laude pe câmpurile de luptă. Deşi România a fost înfrântă în 1916-1917, ea a câştigat bătălia finală în lunile octombrie-decembrie 1918.

Virgil RAȚIU,
Asociaţia „Conexiuni”, poezie şi proză, cu Dumnezeu care a coborât din OZN[427]

La „Casa cu Lei” din Bistriţa (o clădire de patrimoniu) s-au întâlnit, sâmbătă, scriitori din Bistriţa grupaţi sub pălăria Asociaţiei Scriitorilor „Conexiuni”. Elena M. Cîmpan a moderat întâlnirea. Au fost prezentate cărţi apărute recent, iar autorii au citit câte un fragment de poezie sau proză.

Natalia David a citit versuri din volumul, apărut la Karuna, „Aştept”. Maria Oltean a publicat cartea pentru copii „Carnavalul florilor” (Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj). Melania Cuc a citit un fragment din romanul „Roşu cardinal” (Ed. Karuna, Bistriţa). Lucreţia Bucur a citit fragmente de proză şi poezie din volumele „Drama la vânătoare” şi „Iarăşi plâng ninsorile”. Iulia Paţiu a citit versuri dintr-o carte aflată în pregătire la tipar. Liviu Ioan Mureşan a citit de pe „smart” poezii notabile, închegate. Gheorghe Mizgan a citit ceva dintr-un manuscris confecţionat recent, dar descoperit acum 2.000 de ani. Victoria Fătu-Nalaţiu a citit poezii din volumul „Vedeniile călătorului”. Niculae Vrăsmaş a prezentat „Anuarul Bârgăuan” pe 2015. Poetul Al.C. Miloş a adus extratereştrii în „Casa cu Lei”, ameninţându-ne că de nu ne băgăm minţile în cap, au să vină reptilienii şi-au să facă munca asta, cu minţile, la modul profesionist. Volumul „Dumnezeu a coborât din OZN” a apărut recent, la Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă din Cluj.

O carte mai aparte a fost prezentată de Natalia David, „Frânturi din viaţa unui om”, de Constantin Popa (Ed. Karuna), un jurnal trist al unui om de ispravă (născut în 1915 la Trifeşti, judeţul Roman), în care scrie despre anii de şcoală, despre începerea celui de-Al Doilea Război Mondial – ajungând cu armata până în Crimeea, despre familia sa. A scris şi publicat câteva poezii. Însă războiul şi crimele din acei ani l-au marcat crunt.

[427] Virgil RAȚIU, Răsunetul, Dum, 23/08/2015

Dan POPESCU, *Cartea pe roţi a Ligii Scriitorilor din Năsăud*[428]

Muzeul Grăniceresc din Năsăud a găzduit un eveniment deosebit, organizat de Liga Scriitorilor din România, filiala Năsăud. În prima parte a programului, preşedintele Ligii, prof. Ioan Mititean a prezentat un raport privind activitatea scriitorilor năsăudeni pe anul 2015, precum şi proiectele de activitate pentru anul 2016.

Liga Scriitorilor din România, filiala Năsăud, are o vechime de doi ani şi jumătate şi a desfăşurat o intensă şi bogată activitate culturală. Caravana „Cartea pe roţi"a poposit în multe localităţi, Cluj, Alba-Iulia, Oradea, Dej, Bistriţa, Braşov, Iaşi, Năsăud, Rebrişoara, Nepos, Poiana Ilvei, Maieru, Cristeşti Ciceu, Chiuza, Telciu, Valea Telcişorului, Fiad. Această caravană a luminii spiritului a adus multă preocupare şi bucurie pe unde a trecut şi poposit. Liga Scriitorilor năsăudeni a participat, de asemenea, la Târgul de carte de la Cluj, unde a fost susţinută de scriitorii Ligii din Cluj, prof. univ. Teodor Tanco şi colonelul Patca. Împreună cu ASTRA năsăudeană, condusă de preşedintele ei prof. Ioan Seni, Liga Scriitorilor năsăudeni se implică, în mod remarcabil, în propagarea actului de cultură printre români, devenind astfel, o necesitate pentru noi toţi. Au fost multe expoziţii cu cărţile Ligii. „Să sărbătorim fiecare carte ca pe o mireasă", spunea preşedintele Ioan Mititean. „Să apărem în media cu cărţile noastre, fiecare carte este un început spre bine", a continuat profesorul Mititean. Liga are în vedere, în viitorul imediat, naşterea unui cenaclu literar cu participare diversă, a tuturor care au dragoste de literatură. Se preconizează a se scrie o Antologie a scriitorilor Ligii.

[428] **Răsunetul, Vin, 12/11/2015**

În partea a doua a programului s-au desfăşurat lucrările sub egida „Scriitorul zilei”, acum în lumina reflectoarelor au fost soţii Valeria şi Romulus Berceri, cu cărţile „Suntem mândri cu anii tinereţii noastre” şi „Laudatio”. În prima, autorii dezbat aspecte ale vieţii economico-sociale din zilele noastre şi aduc aspre acuzaţii pentru cei care distrug locurile de muncă, pădurile, economia şi speranţa noastră. Prof. dr. col. Vasile Tutulea a prezentat cartea, cu un amplu comentariu şi am reţinut indignarea sa pentru devastările materiale şi spirituale la care asistăm prea pasivi. La rândul său dl. Berceni spune că atunci „educaţia se făcea în şcoală, iar şcoala a fost declarată prioritate naţională,” iar „istoria trebuie asumată”. „Laudatio” prezintă corul parohiei ortodoxe nr.2 din Năsăud, preot dr. Gh. Celsie. Dl. Ioan Seni a prezentat această carte. A mai fost prezentată şi salutată revista „Ecologistul” care a împlinit 20 de ani de existenţă. S-au exprimat mulţumiri faţă de Primăria şi Consiliul Local Năsăud.

Săptămâna trecută Liga a prezentat la Cercul Militar din Bistriţa, prin scriitorii Ligii, Ioan Cordovan şi Vasile Măgeruşean, „Monografia regimentului 221 mecanizat Bistriţa”.
Au fost 50 de persoane, lume bună, iubitoare de literatură. Au luat cuvântul mulţi, profesori, medici, doctori în ştiinţe, universitari, militari, jurişti, ingineri, jurnalişti – colega Olga Lucuţa – toţi fiind scriitori mai mult sau încă puţin cunoscuţi. De la Uniunea Scriitorilor din România, Liga a fost salutată de scriitorul Cornel Cotuţiu. Au mai vorbit, Mihai Cucoş, Ştefan Ghieac, Floarea Pleş, Lucreţia Mititean, Liviu Păiuş, împreună am reprezentat Rodna, Mircea Daroşi – remarcabil statutul său de profesor – Nadia Urian, Ioan Cordovan, Vasile Măgeruşan, Rodica Fercana, prof. dr. Viorel Hodiş, de la Cluj, care ne-a spus, „Limba română este un organism care se naşte, se dezvoltă, ajunge la apogeu şi este vulnerabilă la anumite conexiuni.”

De-acum Liga Scriitorilor din România, filiala Năsăud, are 22 de membri. La mai mare! În încheiere, îmi dau târcoale cuvintele profesorului Ioan Seni, „Poate că acceptăm mai greu bătrâneţea. Găsim noi motive de a scrie.” Domnule Seni, bătrâneţea vine când o chemi. Dacă acceptăm noi motive pentru a scrie, atunci, cu siguranţă, acceptăm şi noi motive pentru a trăi. Tineri.

Ioan LAZĂR, *Tovarăşii împotriva Coroanei*[429]

Un deosebit eveniment cultural şi literar a avut loc la librăriile „Aletheia" Bistriţa în parteneriat cu cunoscutul şi apreciatul Club al Monarhiştilor Bistriţeni, condus cu profesionalism, dăruire, entuziasm şi competenţă ideologică de preşedintele său, dr. Marius Nicolae Pop, medic stomatolog, care a fost iniţiatorul acestei activităţi spirituale pro-Monarhie, desfăşurată în 19 ianuarie, unde au participat un număr impresionant de membri ai clubului, simpatizanţi, invitaţi, mass-media.

Sensibilul şi provocatorul eveniment a fost prilejuit de lansarea unui inedit, incitant şi lămuritor volum de comentarii critice şi interviuri intitulat „Tovarăşi împotriva Coroanei, Ideologie şi Propagandă în România comunistă", aparţinând istoricului oral clujean Cornel Jurju, apărut la prestigioasa Editură „Argonaut" din Cluj-Napoca.

La emoţionanta întâlnire cu autorul şi opera sa de la Casa Cărţii N. Steinhardt au fost prezenţi şi au opinat, cu argumente pro şi contra, dr. Tiberiu Podani – medic, vicepreşedinte al Clubului Monarhiştilor Bistriţeni, Virgil Raţiu – membru al clubului, Radu Copăceanu – preşedintele Clubului Monarhiştilor din Cluj-Napoca, dr. Marius Nicolae Pop – preşedintele Clubului Monarhiştilor Bistriţeni, Al. Olteanu, prof. Simona Simionca Retegan şi autorul – istoricul oral Cornel Jurju, purtându-se un benefic dialog cu cei prezenţi despre minciunile din cărţile de istorie proliferate de tovarăşii comunişti împotriva Casei Regale a României, neadevăruri istorice care s-au prelungit şi după 1989 şi în prezent.

În finalul fructuoasei şi sensibilei întâlniri, autorul a acordat numeroase autografe. A fost o zi de o sensibilitate aparte pentru aflarea adevărului istoric despre Monarhia din România.

[429] Răsunetul, Mie, 01/20/2016

Diana TODORAN PLATON, Mircea PLATON, *Cui şi de ce nu-i place denumirea de „Radu Petrescu” dată liceului din Prundu-Bârgăului?*[430]

Articolul de faţă se vrea a fi în primul rând un omagiu adus unui mare scriitor, Radu Petrescu, care la 31 august 2015 ar fi împlinit 88 de ani şi, în al doilea rând, un protest împotriva acelora care ar dori să schimbe numele liceului din Prundu Bârgăului, din „Radu Petrescu” în „Constantin Pavel”.

Ca unul care am lucrat la liceul din Prundu Bârgăului ca profesor de limba şi literatura româna timp de aproape 45 de ani, de la terminarea Facultăţii de Filologie din Cluj-Napoca până la pensionare, subsemnatul Platon Mircea fiind şi cel ce a propus acordarea numelui lui Radu Petrescu acestui liceu sau a titlului de „Cetăţean de onoare” al comunei Prundu Bârgăului ilustrului scriitor, iar Diana Todoran Platon, ca fostă elevă timp de 8 ani a acestei prestigioase instituţii de învăţământ, actualmente profesoară la Colegiul Naţional „Emil Racoviţă” din Cluj-Napoca, am rămas profund impresionaţi citind în „Mesagerul” din 28 august anul curent articolul domnului profesor Andrei Moldovan, preşedintele Societăţii scriitorilor din Bistriţa-Năsăud, în care exprimă atitudinea de dezaprobare a scriitorilor din judeţul nostru privitoare la schimbarea numelui liceului din Prundu-Bârgăului din „Radu Petrescu” în „Constantin Pavel”.

Auzind de asemenea maşinaţiuni puse la cale de nişte persoane (despre care ne rezervăm dreptul de a vorbi mai pe larg într-un articol viitor), ne-am gândit să intervenim şi noi pentru a demonstra de ce, după 1990, am militat pentru acordarea numelui lui Radu Petrescu acestui liceu şi de ce vom susţine în continuare acest lucru.

Deci se împlinesc la sfârşitul lui august a.c., 88 de ani de la naşterea unuia din cei mai originali şi mai rafinaţi scriitori români, a unui intelectual de vastă cultură, a unui dascăl cu reale disponibilităţi pedagogice şi a unui om de o rară modestie şi discreţie, dar, din păcate, atât de puţin cunoscut chiar şi aici, pe meleagurile judeţului nostru unde a trăit şi a lucrat timp de trei ani (1951-1954), ca profesor de limba şi literatura română, unde există un liceu şi o librărie cu numele său, unde a existat un cerc literar „Radu Petrescu”, precum şi o revistă a elevilor cu nume semnificativ „Ocheanul întors”, dar şi cercetători pasionaţi ai vieţii şi operei sale (regretaţii Ioan Ilieş, George Vasile Raţiu, precum şi cei aflați în plină activitate, Olimpiu Nușfelean, Niculae Vrăsmaș ș.a.)

Nu credem că autorităţile locale, aşa cum se zice (s-ar putea totuşi cineva din Consiliul Local), în nici un caz primarul, care s-a dovedit nu numai un excelent gospodar, ci şi un om de onoare, caracterizat prin cinste şi corectitudine, să se fi implicat în asemenea treburi greu de definit, cum ar fi schimbarea numelui unei instituţii, numai pentru a satisface orgoliile cuiva.

În 1992, când s-au cerut propuneri pentru denumirea liceului, am venit cu această variantă, aducând argumente serioase, ştiinţifice şi de bun simţ, în aşa fel încât autorităţile judeţene au optat pentru denumirea de „Radu Petrescu”. Încă de atunci s-au găsit opozanți, unii optând

[430] Prof. Mircea Platon, pensionar, Prof. Diana Todoran Platon, Col. Naț. „E. Racoviță”, Cluj-Napoca

pentru numele unor personalități locale (învățători, profesori, scriitori), noi neavând nimic împotriva acestora, ci dimpotrivă, stimându-i și prețuindu-i la adevărata lor valoare. Numai că punând în cumpănă numele acestor oameni demni de toata lauda, cu numele unui scriitor de prestigiu național, așezat în manuale școlare, prin care Valea Bârgăului e cunoscută în toata țara, și nu oricum, ci printr-o operă de înaltă ținută artistică, am înclinat spre varianta a doua.

S-a mers până acolo încât adversarii propunerii noastre au vrut să dea jos placa de marmură de pe peretele liceului pe care am scris un citat din „Ocheanul întors", prin care era evidentă intenția lui de a integra în spațiul național o zonă mărginașă a țării și de a face cunoscute lumii valorile geografice și umane ale acestui spațiu.

Nu avem nimic nici împotriva numelui lui Constantin Pavel, mare muzician, întemeietor al Operei Române din Cluj, originar din Bistrița-Bârgăului. De multe ori, mergând la teatrul sau la opera din Cluj, am arătat cu mândrie însoțitorilor noștri inscripția de pe peretele din holul instituției, prin care se spune lumii că unul din întemeietorii operei din Cluj este un concetățean de-al nostru. Ne mirăm că nu se fac demersuri pentru ca numele lui Constantin Pavel să fie dat Operei Române din Cluj, pentru a sta alături de numele Teatrului National din Cluj, „Lucian Blaga". Numele cunoscutului tenor ar putea fi dat școlii din Bistrița-Bârgăului, unde a învățat, unui centru cultural de pe Valea Bârgăului și nu liceului din Prund, de care nu îl leagă nici o amintire.

Așadar, Radu Petrescu, deși nu e bârgăuan, a lucrat doi ani la Prundu-Bârgăului ca profesor de limba și literatura româna și a scris cărți de o valoare artistică recunoscută de toți criticii literari și nu numai, dintre aceste cărți, una („Ocheanul întors") fiind închinată în întregime celor trei ani de profesorat, unul la Petriș și doi la Prundu-Bârgăului. Din acest jurnal reiese că Radu Petrescu s-a integrat total în lumea Văii Bârgăului de la începutul deceniului șase, iubind sincer elevii talentați, natura splendidă, oamenii cu frumusețea lor fizică și morală, obiceiurile și tradițiile de aici. Avem mulți scriitori de valoare de pe Valea Bârgăului, la care ne-am gândit atunci când am propus numele liceului (Ion Th. Ilea, Aurel Rău, Dinu Flămând, Valentin Raus, Ion Oarcăsu ș.a.), dar nici unul n-a dedicat o carte întreagă acestei zone geografice, umane și artistice, scriitorul bucureștean dovedindu-se a fi mai bârgăuan decât mulți bârgăuani care se laudă cu originea lor.

În continuare, vom argumenta cele spuse cu citate din „Ocheanul întors":

Astfel, luându-și licența în filologie în 1951, în același an își va începe scurta sa carieră didactică în Transilvania, așa cum el însuși mărturisește, la solicitarea sa, pentru a fi departe de București, undeva unde să se poată bucura de liniștea propice lecturilor, meditației și scrisului. Va ajunge astfel mai întâi la Petriș, în fosta regiune Rodna, unde va funcționa un an (1951-1952), de aici mergând deseori, pe jos sau cu autobuzul, la Dipșa, unde se afla Ea, adică soția sa, Adela Petrescu.

În următorii doi ani îl găsim pe Radu Petrescu, împreună cu soția sa, profesor de limba română, la Școala elementară de șapte clase din Prundu-Bârgăului.

Deși la începutul șederii sale la Prund e frământat de gândul reîntoarcerii la București, pentru a se putea realiza ca scriitor, treptat se convinge că visurile sale se pot împlini și în acest colț de țară: „Dar nu regret (venirea la Prund-n.n.) traiectul care m-a adus aici (și nu-i cea mai proastă soluție, la urma urmelor!) are frumusețea și prețurile lui, sunt încredințat… Nimic n-am pierdut. Cezanne a trăit toata viața în fundul unei provincii și nici el nu a fost diminuat".

Din notele jurnalului său reiese că sentimentul dominant este cel al încrederii în posibilitatea realizării vocației sale de scriitor și de dascăl la Prundu Bârgăului:

„…eu stau lângă Heniu, munte frumos, sub ceruri luxoase pe care trebuie să le interpretez; sunt ocupat și refuz să mă gândesc la ce nu este ocupația aceasta a mea… Sunt actualmente un om de 25 de ani, profesor lângă Năsăud, aproape de granița nordică a țării, care poate fi văzut în fiecare seara la șase tăind satul alături de o tânără frumoasă și purtând în mână o oală cu lapte. Mă gândesc la Homer, la un pasaj din Madame Bovary pe care li l-am tradus și scris pe tablă astăzi elevilor dintr-a cincea B, la pagini ale mele din 1946…- și dincolo de acestea nu este decât o pulbere colorată."

Lecțiile și alte activități cu elevii constituie minunate prilejuri de bucurie și satisfacție, ele oferindu-i posibilitatea de a se considera util unor elevi capabili, talentați, receptivi și sensibili, de care este de-a dreptul entuziasmat.

Pe Radu Petrescu îl impresionează în special compunerile unor elevi, cărora le dă și numele. Nu numai compunerile, ci și desenele acestor elevi îl entuziasmează, ducându-le la București pentru a le arăta prietenilor săi. Dragostea față de copiii talentați îl face să viseze lucruri utopice:

„Cu acești copii aș putea face o altă literatură, o altă pictură, luând totul de la început, departe de rânjete".

Proiectează în gândurile sale „un muzeu care să păstreze desenele și textele geniului infantil" sau o școală în care un ins ca el să aibă posibilitatea să se ocupe exclusiv de acești copii, însă e convins că aceste previziuni sunt utopice.

Din „Ocheanul întors" am reținut și alte aspecte ale activității de dascăl a lui Radu Petrescu: asista la lecțiile colegilor, e preocupat de modernizarea metodelor de predare, participă activ la cercuri pedagogice, duce muncă de convingere cu părinții pentru a-și trimite copiii la școală, este prezent la acțiunile de alfabetizare, face recensământul copiilor, umblă după căruțași să aducă lemne la școală, lucrează la Sfatul Popular (unde președinte era un muncitor care în loc de „economiști" zicea „nomocociști"), participă la întocmirea registrului agricol, activează cu soția în formația de cor a căminului etc. etc.

În „Ocheanul întors" găsim și excepționale descrieri ale naturii Văii Bârgăului, accentul căzând de cele mai multe ori pe elementul cromatic. Este preocupat și de viața locuitorilor din comună, oprindu-se de multe ori asupra obiceiurilor și tradițiilor din aceasta zonă.

Astfel, aproape fără să ne dăm seama, din totalitatea acestor aspecte ale muncii și vieții sale, se conturează chipul unui personaj literar viu, cu trăsături distincte, reprezentând dascălul de țara de la începutul deceniului șase.

Opera lui Radu Petrescu este vastă și se compune din jurnale și opere de ficțiune. Astfel, în ceea ce privește prima categorie, menționăm că Radu Petrescu a ținut un jurnal din 1942 până în ultima zi a vieții sale. Momentul dispariției lui Radu Petrescu e consemnat cu emoție de Mircea Iorgulescu: „în data de 30 ianuarie 1982, inima acestui *mare, cu adevărat mare scriitor contemporan,* n-a mai rezistat și s-a oprit pentru totdeauna din tot mai neritmica ei, de la o vreme, pulsație: destinul a vrut ca, după doar ceva mai mult de un deceniu de la întârziatul său debut, Radu Petrescu să treacă hotarul neființei. A pornit pe ultimul drum din camera sa de lucru într-o zi de februarie atât de luminoasă, încât natura părea să aducă un ultim omagiu celui care socotea arta o eliberare nu de neguri, ci de lumini".

Din jurnalul său au fost publicate de-a lungul anilor 8 volume, începând cu „Ocheanul întors" din 1978, după care a urmat: „Părul Berenicei", „A treia dimensiune", etc.

În 2014, Adela Petrescu scoate ediția integrală a Jurnalului lui Radu Petrescu cu o prefață de Ion Bogdan Lefter, o carte monumentală, ce întrece în dimensiuni și greutate „Istoria literaturii…" a lui George Călinescu.

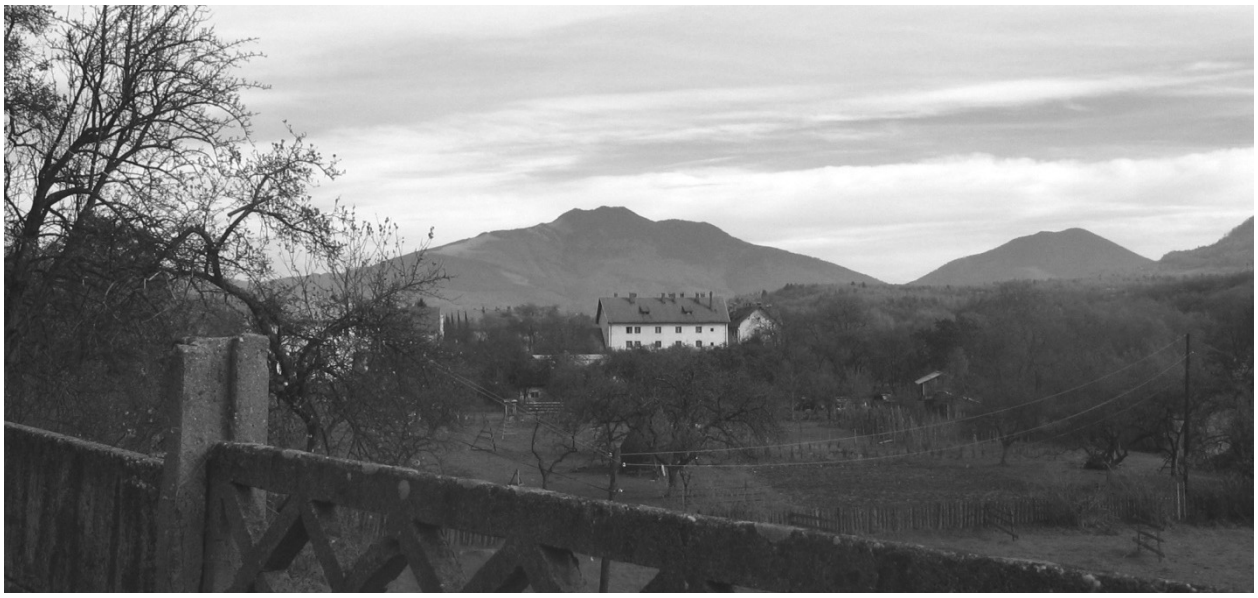
Operele de ficțiune sunt: „Matei Iliescu", roman apărut în 1970, la 43 de ani, conform înțelegerii cu ceilalți scriitori din grupul de la Târgoviște (Mircea Horea Simionescu, Costache Olăreanu s.a.), că vor publica numai după 40 de ani, vârsta maturității artistice.

Alte scrieri: „Proze", „Didactica Nova", „Sinuciderea în Grădina Botanică", „O singură vârstă", „Ce se vede" s.a. În critica literară contemporană este unanimă opinia că Radu Petrescu este unul dintre cei mai mari scriitori. Astfel, N. Manulescu îl considera „un mare artist", Ion Vlad, „un prozator autentic în linia lui Camil Petrescu", iar Marian Papahagi, „un extraordinar scriitor", „unul dintre cei mai rafinați artiști al literaturii române moderne" și exemplele ar putea continua. Scriitorul Mihai Sin merge mai departe, situându-l pe Radu Petrescu pe culmea cea mai înaltă a prozei românești, alături de Marin Preda: „Două mi se par valorile de vârf ale prozei postbelice: Marin Preda și Radu Petrescu. Într-un fel, cei doi pot fi comparați cu Rebreanu și Camil Petrescu, amândoi deschizând două tendințe distincte în proza românească în condițiile total diferite de cele antebelice. Comparată cu proza lui Rebreanu, proza lui Marin Preda e mai patetică, mai

existențialistă, iar proza lui Radu Petrescu e mai discretă, mai secretă (aproape monahal cronicărească decât aceea a lui Camil Petrescu).

În încheiere, redăm superba imagine rotundă a patriei, în centrul căreia Radu Petrescu situează tocmai Prundu Bârgăului, ca un veritabil centru al universului: „De aici, de lângă pădurile în care un om singur ascultă pulsația cerului întunecat, aproape de capătul nordic al pământului nostru, ai putea zări toata țara, Porțile de Fier, Putna, lunga paranteză deschisă a țărmului mării”.

Notă: Nu putem încheia aceste gânduri ale noastre fără a face un apel la foștii și actualii profesori și elevi ai Liceului Radu Petrescu, la toți cei care au cunoscut școala noastră și pe oamenii ei, fie în treacăt, fie mai temeinic, la toți oamenii de cultură, scriitori, care știu să aprecieze valoarea unei opere literare, pentru a-și exprima opinia pro sau contra în legătură cu păstrarea numelui Liceului sau înlocuirea lui cu altul.

SOCIETATEA SCRIITORILOR DIN BISTRIŢA-NĂSĂUD – COMUNICAT

Societatea Scriitorilor din Bistriţa-Năsăud, în reuniunea sa din 24 august 2015, a luat la cunoştinţă, cu îngrijorare, de intenţia autorităţilor locale din comuna Prundu Bârgăului de a retrage numele de „Radu Petrescu" liceului din localitate şi de a-l înlocui cu acela al tenorului Constantin Pavel (1884-1945), născut la Bistriţa-Bârgăului, ctitorul Operei Române din Cluj. Fireşte, până la un punct, nu ar fi de resortul nostru să împiedicăm ca autorităţile locale să-şi denumească instituţiile din comună aşa cum doresc, dacă asta nu s-ar face prin întinarea memoriei unui mare scriitor român.

Amintim publicului mai puţin avizat că Radu Petrescu (1927-1982) a fost şi este considerat unul dintre cei mai importanţi prozatori români de după război. În „Istoria literaturii române. 5 secole de literatură" (Editura Paralela 45, 2008), criticul Nicolae Manolescu, preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România, îi rezervă aproape cinci pagini (p.1168-1172) pe două coloane şi afirmă, printre altele: „Calitatea lui literară este, înainte de orice, remarcabilă. Autorul e un om fin şi cultivat care are, pe lângă instinctul artei, discernământul ei…" De curând, Adela Petrescu, soţia scriitorului, a îngrijit o ediţie integrală a „Jurnalului" lui Radu Petrescu (Editura Paralela 45, 2014), cu peste o mie de pagini, în format mare, „carte apărută cu sprijinul financiar al Consiliului Judeţean Bistriţa-Năsăud (preşedinte Emil Radu Moldovan) prin Biblioteca Judeţeană George Coşbuc Bistriţa-Năsăud (director Ioan Pintea), spre cinstea lor. Prefaţatorul acestui impresionant volum, cunoscutul critic şi istoric literar Ion Bogdan Lefter, după ce afirmă că autorul este „unul dintre cei mai importanţi prozatori români dintotdeauna", spune în final că „Radu Petrescu ne oferă tuturor şansa întâlnirii cu o capodoperă impunătoare şi cu gândirea creativă a unuia dintre cei mai profunzi şi mai subtili scriitori români."

Nu este întâmplător că forurile judeţene din Bistriţa-Năsăud au finanţat apariţia unei astfel de cărţi, după cum nu este întâmplător că o importantă librărie din Bistriţa poartă numele prozatorului sau că societatea noastră a instituit un premiu anual pentru literatură „Radu Petrescu". Mai mult, nu este o întâmplare că liceului din Prundu Bârgăului i s-a dat numele scriitorului, pentru că este şcoala la care el a lucrat o vreme ca profesor de limba şi literatura română. Nu doar atât, ci oamenii şi locurile se oglindesc în opera sa care dăinuie şi va dăinui peste timp. În „Ocheanul întors" scrie despre frumuseţea ţinutului, inteligenţa nativă, talentul de excepţie şi ţinuta morală ale elevilor săi. Ale elevilor săi din Prundu Bârgăului! Prin scrierile sale le-a făcut să nu piară nicicând.

În astfel de condiţii, să retragi numele scriitorului din titulatura şcolii, o dată ce i-a fost atribuit. seamănă cu o execuţie publică. Pentru ce?!

Dorim să se înţeleagă faptul că noi nu suntem contestatari ai meritelor lui Constantin Pavel. Apreciem personalitatea sa repusă în valoare în ultimii ani în cadrul unor reuniuni ştiinţifice şi artistice sau prin publicarea unor studii şi volume, toate realizate prin eforturi demne de toată lauda, atât din partea cercetătorilor, cât şi din partea autorităţilor care, pe bună dreptate, le-au susţinut demersurile. În schimb, nu credem că este nevoie să fie două personalităţi concurente, punerea în lumină a uneia să se facă în detrimentul celeilalte, printr-un gest care se face doar în cazul trădătorilor de ţară sau a criminalilor de război. Există şi alte instituţii de învăţământ, spre exemplu la Bistriţa-Bârgăului unde este o şcoală remarcabilă, sau culturale (cămine sau centre culturale) care ar putea fi înnobilate cu numele lui Constantin Pavel, fără să fie nevoie de un gest reprobabil faţă de memoria unui mare scriitor.

Noi credem că o judecată dreaptă în acest caz este încă posibilă şi se poate evita o pată de neşters pentru autorităţile care vor decide. În cazul unor hotărâri considerate de noi nedrepte, ne rezervăm dreptul de a protesta, cu mijloacele noastre, în primul rând adresându-ne Uniunii Scriitorilor din România.

Preşedinte al Societăţii Scriitorilor
din Bistriţa-Năsăud
Andrei Moldovan

Secretar al Societăţii Scriitorilor
din Bistriţa-Năsăud
Menuţ Maximinian

EPIGRAMĂ

Schimbarea numelui liceului din Prundul Bârgăului, din Radu Petrescu în Constantin Pavel

Au soluții nu v-ascund

Și dilema s-ar sfârși

Faceți operă la Prund

Pavel ea se va numi!

Ioan Olteanu

Ioan LAZĂR,

O lecţie de înaltă ţinută patriotică, inclusiv prin versuri, la Clubul pentru Neam şi Ţară – „Regăsirea Daciei”[431]

O sensibilă şi emoţionantă activitate s-a desfăşurat la Cercul Militar Bistriţa, în cadrul Clubului pentru Neam şi Ţară „Regăsirea Daciei”, din cadrul Asociaţiei „Cultul Eroilor” BN, unde românismul, patriotismul, dragostea pentru neam şi ţară, mândria de a fi român au fost evocate într-o splendidă lecţie de patriotism de către cei care simt şi gândesc românește, în faţa unui numeros public avizat, inclusiv prezenţa numeroasă a astriştilor năsăudeni şi membri în Liga Scriitorilor din Năsăud.

Preşedintele Clubului pentru Neam şi Ţară, prof. Adrian Liviu Mănarcă, senior-editor, a făcut o pertinentă prezentare a necesităţii de a ţine vie conştiinţa şi flacăra patriotismului românesc în actuala conjunctură internaţională şi internă şi de a transmite generaţiilor tinere sentimentul patriotic pentru valorile românești.

[431] Ioan Lazăr, Răsunetul, Vin, 05/20/2016 - 13:08

Despre originile noastre valoroase, dăinuirea pe aceste meleaguri, importanţa şi respectul care i se cuvin poporului român a expus, cu argumente bine documentate şi justificări, PC preot paroh prof. şi scriitor Nicolae Feier, care a făcut o pertinentă incursiune şi un feed-back privind originile, valorile şi importanţa strategică a poporului român în istorie şi în Europa de astăzi.

În partea a doua a evenimentului a fost sărbătorită, cum se cuvine, poeta Rodica Fercana, o deosebită luptătoare, cu versul, pe altarul patriotismului românesc, o româncă telceancă care simte şi trăieşte româneşte, un profesor pentru inimă şi minte care ne încântă cu versurile sale de o mare profunzime şi acurateţe.

Despre valoarea creatoarei de versuri de un înalt şi sensibil patriotism, cât şi despre fenomenul patriotic, au vorbit, cu argumente şi exemplificări, prof. Adrian Mănarcă, prof. Ioan Seni – preşedintele Astra Năsăud, prof. Ioan Mititean – preşedintele Ligii Scriitorilor Năsăud, care a cântat şi cântece patriotice, col. (r.) Vasile Măgeruşan – preşedintele Cultului Eroilor BN, care i-a înmânat revista România Eroică, unde Rodica Fercana are publicată o poezie, Florica Pleş – preşedinta Cerc Oraş Astra Năsăud, prof. Romulus Berceni, care a recitat şi un poem din creaţia sa, dascălul Leon Catarig, PC preot paroh Nicolae Feier, prof. Mircea Daroşi din Nepos – redactor şef Astra Năsăudeană, ec. Cornelia Horobeţ, un excelent interpret de cânţonete şi romanţe, care a încântat asistenţa şi sărbătorita prin microrecitalul susţinut, jurnalistul Ioan Lazăr, care a scos în evidenţă faptul că Rodica Fercana are trei premii internaţionale şi unul naţional, având o putere de creaţie şi sinteză deosebite, iar noi românii să demonstrăm în Europa că suntem o naţiune de gradul unu care trebuie respectată şi stimată.

În finalul deosebitului eveniment, autoarea Rodica Fercana a mulţumit emoţionată auditoriului, precizând că va scrie româneşte şi versuri patriotice, a acordat numeroase autografe pe cele două volume de versuri reeditate.

A fost o zi de mare încărcătură patriotică de înălţătoare simţire românească.

Victor ȘTIR: *Anuarul Bârgăuan 2015 – semnele perenității*[432]

Harnicul scriitor și publicist Niculae Vrăsmaș, inițiatorul publicației,,Anuarul Bârgăuan", a ajuns în acest an să ofere cititorilor săi cel de-al cincilea volum al așteptatului tom. Subintitulat ,,Bârgaiele între trecut și viitor", Anuarul a apărut la Editura ,,Școala Ardeleană" din Cluj-Napoca sub egida Fundației Culturale ,,Valea Bârgăului", în cadrul unui proiect editorial girat de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud (președinte Emil Radu Moldovan) prin Centrul Județean pentru Cultură, director dr. Gavril Țărmure. Sumarul întins pe aproape 350 de pagini, format A4, este bogat, divers, structurat în zece părți, prima intitulându-se ,,Cadrul natural al Țării Bârgaielor" cu semnăturile lui Teo Vrăsmaș și Lia-Maria Cioanca; secțiunea de istorie include texte semnate de Dorin Dologa, dr. Adrian Onofreiu, Ioan Seni, Adrian Mănarcă, Ioan Cordovan și alții, acoperind o largă tematică privitoare la Valea Bârgăului și nu numai, în conexiunile relațiilor din mai multe perioade istorice.

Secțiunea,,Repere" este dedicată vieții religioase, panteonului personalităților bârgăuane și Casei regale a României. Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta semnează,,Vlăstarul unei familii ilustre, pr. prof. Andrei Buzdug (1891-1939), Titus Wachsmann-Hogiu – ,,Viața unui medic bistrițean deportat în URSS", iar Ioan Cordovan – ,,Povestea lui Carol al II-lea. De pe frontul din Ungaria, Carol ajunge în garnizoana Bistrița". Densă și cu texte cuprinzând referiri la sărbători și activități culturale, secțiunea,,Etnografie și folclor", în care semnează dr. Vasile V. Filip (Teatrul popular-religios în județul Bistrița-Năsăud), Liviu Păiuș, Menuț Maximinian (,,Țesătoarea din Bârgău"), Ioana Hangan, Emilia Ometiță (șef serviciu la Centrul Județean pentru Cultură).

În trei texte ale secțiunii,,Evocări" se scrie despre profesorul cu multe haruri care a fost Teo Vrăsmaș, iar în,,Comemorări", Alin Cordoș semnează,,70 de ani de la asasinarea de către hortiști a celor 7 martiri de sub Heniu". Despre cei 230 de ani de,,funcționare" neîntreruptă a târgului săptămânal al Văii Bârgăului scrie Nicolae Vrăsmaș, care abordează și afinitățile lui Rebreanu cu Bârgăul.

În secțiunile următoare, sunt prezente semnături binecunoscute în județul nostru și nu numai, îi numim pe Aurel Podaru, Olimpiu Nușfelean, Cornel Cotuțiu, Jenița Naidin, Ioan Mititean, Ioan P. Alexa, Al. C. Miloș, despre o suită de teme pentru care Anuarul merită cercetat. Sunt evocate în secțiunea dedicată literaturii personalitățile lui Vasile Fabian Bob Reu (Rău), Ioan Oarcăsu și George Vasile Rațiu.

De subliniat, interviul realizat de Maximinian Menuț cu artista Florica Budușan care a înscris Bistrița pe planiglobul dansului sportiv. Prin prezentarea carierei științifice a prof. univ. dr. Mircea Bejan de la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice a României, ni se oferă încă un exemplu al vredniciei oamenilor Văii Bârgăului ajunși la cele mai înalte instituții ale consacrării.

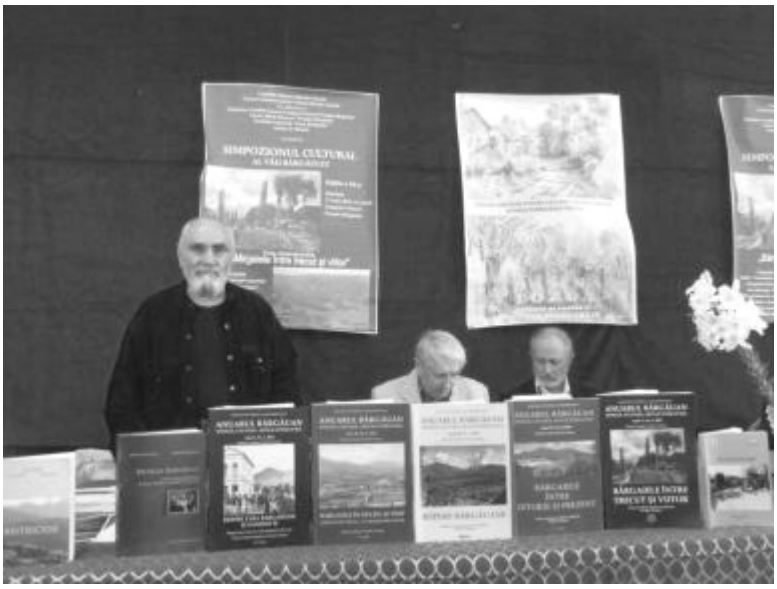
Apariția recentă a Anuarului, tematica, modul de tratare, forma grafică, sunt semne că publicația s-a impus și va merge mai departe sub,,bagheta" lui Niculae Vrăsmaș

[432] Victor ȘTIR, Mesagerul, Joi, 24/09/2015

Menuţ MAXIMINIAN,
Reperele bârgăuane, între trecut şi viitor, în simpozion[433]

Consiliul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Centrul Judeţean pentru Cultură, în colaborare cu Primăria, Consiliul Local şi Căminul Cultural Prundu Bârgăului, Fundaţia Culturală „Valea Bârgăului” şu Gazeta de Bârgău au organizat, la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, cea de-a 44-a ediţie a Simpozionului cultural al Văii Bârgăului.

Sub genericul „Bârgaiele între trecut şi viitor”, manifestarea, la care au participat intelectuali de pe Valea Bârgăului şi nu numai, a debutat cu vernisajul expoziţiei „Toamnă la Bozgani”, conţinând lucrări semnate de prof. Gheorghe Toxin, despre care a vorbit scriitoarea Marilena Toxin. Seria comunicătorilor a început cu Titus WACHSMANN-HOGIU: „Mircea Bejan, un bârgăuan de top, membru al Academiei de Ştiinţe Tehnice a României”. Au urmat apoi comunicările, Adrian MĂNARCĂ, „Teritoriul României mereu râvnit. Ieri, azi, poate mâine”, Dorin DOLOGA, „Viaţa religioasă în Valea Bârgăului”, Ioan CORDOVAN, „Pe văile, Bistriţa şi Someş, de la flinta cu cremene la arma cu laser”, Vasile DOBRESCU, „Elitele bancare din fosta graniţă năsăudeană”, Lia-Maria CIOANCA, „Pe traseul fostei linii ferate benzino–electrice Dornişoara-Tihuţa-Prundu Bârgăului”, Călin MUSTEAŢĂ, „100 de ani de la construcţia Liniei trenului benzino-electric Dornişoara–Prundu Bârgăului, unică în România, Simona SIMIOANCA RETEGAN, „Un erou din Al Doilea Război Mondial – Toader Cerceja din Bistricioara”, Simion CRISTEA, „Vasile Hasnăş (1915-2000) – vestitul diac al Cuşmei”, Vasile V. FILIP, „Teatrul popular-religios în judeţul Bistriţa-Năsăud”, Zorin DIACONESCU, „Tradiţii bârgăuane, între istorie şi literatură”, Elena M. CÎMPAN, „Poezia în Ţara Bârgaielor”, Menuţ MAXIMINIAN, „Gazeta de Bârgău, trecut, prezent şi viitor”, Niculae VRĂSMAŞ: „Nostradamus de Borgo şi viitorul”.

Lansările de carte au început cu „Flori şi tradiţii din Ţara Bârgăului”, a poetei populare Ioana Cioncan, prezentă în frumoase straie populare, care a vorbit despre importanţa poeziei în viaţa ei, despre cum creează, recitind, în acelaşi timp, în aplauzele publicului. Emoţii au avut şi fiul, viceprimarul Ioan Cioncan, precum şi nepoata, tânăra artistă Oana Cioncan. Volumul „Strunior”, de Ioan Bâca, Ioan Ştеff şi Remus Bude a fost prezentat de Ioan Ştеff, Mihai Bîltag şi-a prezentat cartea Neam de neam, iar George Vlad, Descendenţi ai familiei Vlad.

În acest cadru a fost lansat „Anuarul Bârgăuan”, apărut la Editura „Şcoala Ardeleană”. Publicaţia, unică în peisajul rural, a ajuns în al cincilea an de existenţă, aducând în faţa cititorilor repere ale acestor plaiuri din varii domenii – geografie, turism, istorie, etnografie, literatură, dar şi administraţie prin prezentarea proiectelor edililor din cele cinci comune bârgăuane.

Volumul, coordonat, îngrijit şi prefaţat de Niculae Vrăsmaş surprinde prin multitudinea de teme abordate, dar şi prin numărul mare de colaboratori, printre cei care semnează amintindu-i pe Lia Maria Cioancă, Dorin Dologa, Călin Musteaţă, Mihai Georgiţă, Adrian Onofreiu, Ioan Seni, Adrian Mănarcă, Ioan Cordovan, Rafila Mureşan, Jeniţa Naidin, Mircea Gelu Buta, Titus

[433] Răsunetul, Luni, 06/29/2015

Wachsmann Hogiu, Simion Cristea, Simona Simioanca Retegan, Vasile V. Filip, Ioana Hangan, Emilia Ometiţă, Gavril Moldovan, Aurel Podaru, Olimpiu Nuşfelean, Cornel Cotuţiu, Ioan Mititean ş.a.

Pentru modul în care an de an aceste manifestări sunt organizate merită felicitări în primul rând Niculae Vrăsmaş, cel care în ultimii ani s-a ocupat de bunul mers al părţii culturale, venind pe Valea Bârgăului personalităţi importante din varii domenii, de la scriitori la ingineri, de la preoţi la profesori, cu toţii susţinând comunicări despre plaiurile Bârgăului.

În acelaşi timp, an de an, gazdă bună a fost Ioana Suciu, directorul Căminului Cultural, care i-a primit întotdeauna pe oaspeţi aşa cum se face la casele de gospodari.

Şi de această dată, Prundu Bârgăului a dovedit că poate fi Capitala ţinutului bârgaielor în ceea ce priveşte cultura, temele prezentate, lansările de carte şi expoziţia conturând un eveniment frumos, în componenta activităţilor culturale coordonate de CJC la nivel de judeţ.

Victor ȘTIR, *Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, ediția a 44-a*[434]

Organizat sub egida Consiliului Județean, prin Centrul Județean pentru Cultură, în colaborare cu Primăria, Consiliul local, Căminul Cultural şi Liceul „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului, Fundația Culturală „Valea Bârgăului” și Gazeta de Bârgău, Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, ediția a 44-a, s-a desfăşurat sâmbătă, începând cu ora 10.00, la Căminul Cultural Prundu Bârgăului.

Tema ediţiei din acest an a fost „Bârgaiele între trecut şi viitor” şi a fost moderată de scriitorul şi jurnalistul Niculae Vrăsmaş. Programul a început la ora 10.00, cu vernisajul expoziției „Toamnă la Bozgani”, acuarele de Gheorghe Toxin, prezentate de Marilena Toxin. În continuare, sesiunea de comunicări a început cu Titus Wachsmann-Hogiu: „Mircea Bejan, un bârgăuan de top, membru al Academiei de Ştiințe Tehnice a României”; au urmat Timea Melinda Darlaczi – „Repartiția teritorială a populației din Ținutul Bârgăului”, Adrian Mănarcă – „Teritoriul României mereu râvnit. Ieri, azi, poate mâine”, Dorin Dologa – „Viața religioasă în Valea Bârgăului”, Ioan Cordovan – „Pe văile Bistrița și Someș, de la flinta cu cremene la arma cu laser”, Vasile Dobrescu – „Elitele bancare din fosta graniță năsăudeană”, Lia-Maria Cioanca – „Pe traseul fostei linii ferate benzino–electrice Dornişoara-Tihuţa-Prundu Bârgăului”, Călin Musteaţă – „100 de ani de la construcția liniei trenului benzino-electric Dornişoara-Prundu Bârgăului, unică în România”, Simona Simioanca Retegan – „Un erou din Al Doilea Război Mondial – Toader Cerceja din Bistricioara”, Simion Cristea – „Vasile Hasnăș (1915-2000) – vestitul diac al Cușmei”, Vasile V. Filip – „Teatrul popular-religios în județul Bistriţa-Năsăud”, Zorin Diaconescu – „Tradiții bârgăuane, între istorie și literatură”, Mircea Platon, Diana Todoran – „Radu Petrescu în interviuri”, Elena M. Câmpan – „Poezia în Țara Bârgaielor”, Menuț Maximinian – „Gazeta de Bârgău, trecut, prezent și viitor”, Niculae Vrăsmaş – „Nostradamus de Borgo și viitorul”.

În cadrul secţiunii „Lansări de carte” au fost prezentate: „Anuarul Bârgăuan” nr. 5/2015, prezentat de Menuț Maximinian; „Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru biserică, şcoală şi naţiune” de prof.univ.dr. Mircea Gelu Buta și prof.dr. Adrian Onofreiu, prezentată de Niculae Vrăsmaș; „Flori și tradiții din Țara Bârgăului” a poetei populare Ioana Cioncan, prezentată de Titus Wachsmann-Hogiu; „Strunior” de Ioan Bâca, Ioan Șteff, Remus Bude, prezentată de Ioan Șteff.

Au mai fost semnalate următoarele cărți semnate de autori bârgăuani: Mihai Bîltag – „Neam de neam”, Editura Karuna 2015, şi George Vlad – „Descendenți ai familiei Vlad”, Editura Karuna, 2015, despre cărţi exprimând opinii şi alţi participanţi.

A moderat cu precizie şi nuanţe Niculae Vrăsmaş, cel care s-a îngrijit integral de apariția şi a numărului 5 al „Anuarului Bârgăuan”, conţinând texte valoroase, originale, într-o frumoasă ţinută grafică. O ediţie „de top”, cum le place bârgăuanilor să spună, cu moderată mândrie.

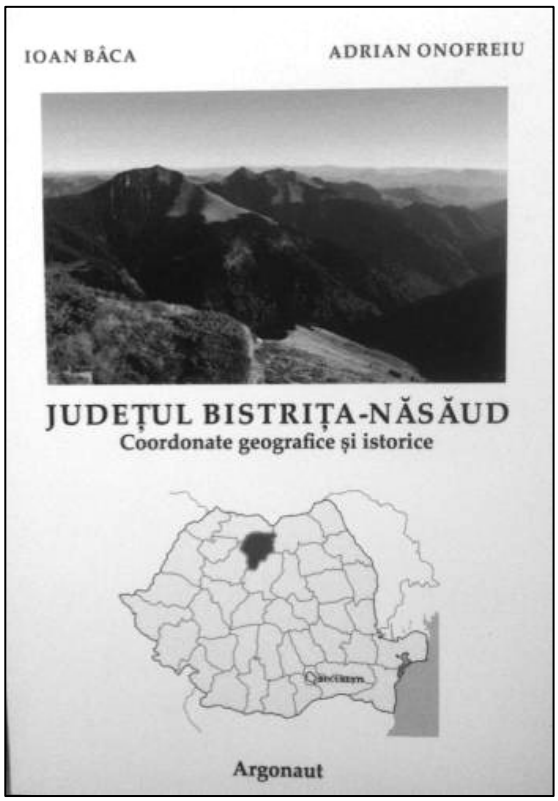
[434] Victor ȘTIR, Mesagerul, Mie, 06.24.2015

Ioan P. ALEXA[435], *Semnal editorial: Geografia şi administraţia publică a judeţului Bistriţa-Năsăud*

La bibliografia locală a culturii judeţului nostru, dr. Ioan BÂCA, şef de lucrări la Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Geografie – Extensia Bistriţa şi dr. Adrian ONOFREIU, cercetător la Direcţia Judeţeană Bistriţa-Năsăud a Arhivelor Naţionale, au adăugat recent un nou titlu: „*Judeţul Bistriţa-Năsăud: Coordonate geografice şi istorice*" (Cluj-Napoca: Argonaut, 2016).

De fapt, este vorba despre o sinteză actualizată într-o carte distinctă a unor studii din reviste de specialitate ce analizează ştiinţific şi istoric două aspecte importante privind judeţul nostru: geografia fizică şi administraţia publică.

În capitolele dedicate geografiei fizice locale, prof. dr. Ioan Bâca enumeră ordonat, logic şi argumentat date esenţiale despre judeţul Bistriţa-Năsăud: aşezare, roci, resurse minerale, relief (cu unităţile majore de munţi şi dealuri), climă, hidrografie (ape), vegetaţie, animale, pedologie (soluri) şi arii protejate prin lege.

Într-un spaţiu editorial mai larg, istoricul Adrian Onofreiu prezintă evoluţia administrativ-teritorială a spaţiului ocupat de judeţul Bistriţa-Năsăud, judeţ care în istoria Transilvaniei, a avut, în principal, ca puncte de convergenţă, două centre de populaţie, cea săsească, de la Bistriţa şi cea românească, de la Năsăud. Până la forma actuală de administraţie publică, din punct de vedere istoric (românesc şi transilvănean, în mod special), sub diferite ocupaţii (maghiară, austro-ungară, habsburgică, horthystă, sovietică sau regimul comunist) judeţul nostru a avut mai multe forme politico-administrative: obşti săteşti, cnezate, comitate, districte, prefecturi, raioane, regiuni şi judeţe. Toate aceste forme de administraţie publică au evoluat într-un complex divers de factori istorici, politici, ideologici, etnografici, social-economici, geografici şi culturali.

Demersurile celor doi autori sun încheiate cu o amplă bibliografie legislativă, arhivistică şi ştiinţifică din care, cei interesaţi, pot să afle, prin lectură şi studiu, mai multe amănunte şi alte aspecte asupra subiectelor din carte.

Lucrarea în sine se doreşte să atragă atenţia specialiştilor sau formatorilor de opinie din diferite domenii de activitate (politică şi administraţie locală, vânătoare şi pescuit, arhitectură, învăţământ, transporturi, turism, istorie, alimentaţie, balneologie, organizare de evenimente sociale şi culturale, etc.), asupra potenţialului social-economic şi a gradului mare de atractivitate şi diversitate existente în judeţul nostru, elemente ce pot genera investiţii şi dezvoltări durabile pentru prezent şi viitor.

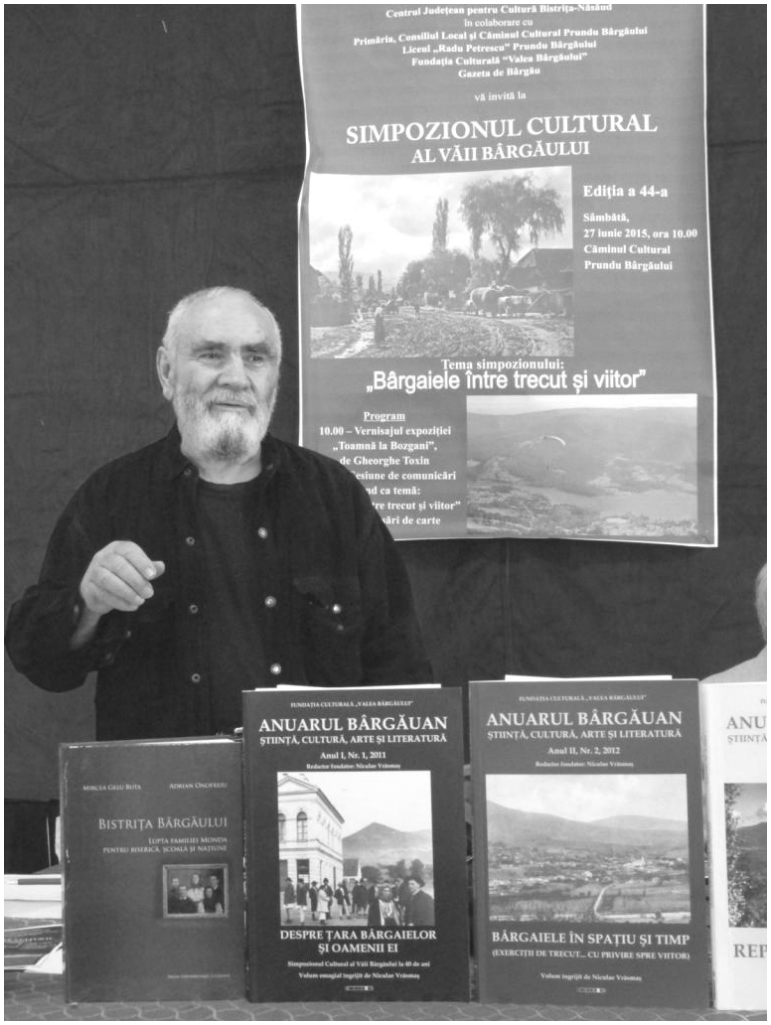
Ioan BÂCA, Adrian ONOFREIU, *Judeţul Bistriţa-Năsăud: Coordonate geografice şi istorice,* Editura Argonaut, Cluj-Napoca: 2016, p. 183.

[435] Răsunetul, Joi, 03/31/2016

9. INTERVIU

Încă ne bântuie legendara figură a lui Găbriş – supranumit şi Nostradamus de Borgo (din Bârgău)[436]

Legendara figură a Profetului Găbriş a fost, nu demult, tema unei conferinţe susţinute de scriitorul Niculae Vrăsmaş – o rudă îndepărtată a faimosului prezicător de pe Valea Bârgaielor şi unul dintre ultimele persoane care l-au şi văzut în viaţă, stând pe prispa casei, cufundat în gânduri. „Aproape toţi l-au comparat cu Nostradamus...”

Niculae Vrăsmaş a ales să prezinte, la Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului (întâlnirea de suflet a bârgăuanilor ajunsă la cea de a 44-a ediție) o lucrare cel puţin incitantă, intitulată „***Nostradamus de Borgo și viitorul!***”. Practic, toate comunicările de la această sesiune ar fi trebuit să se încadreze în tema „*Bârgaiele între trecut și viitor*”, a precizat scriitorul, dar cum trecutul rămâne încă predominant și atrăgător, câștigă mereu în fața prezentului, în timp ce viitorul rămâne neabordat...

„Așa se face că am ales ca temă viitorul – devenit, în mare parte și el trecut – verificat prin prevederile unui bârgăuan care s-au întâmplat în marea lor majoritate, altele urmând de acum înainte, prezicerile realizate dovedind puterea unui adevărat „Nostradamus de Borgo”, după numele de atunci al comunei, Borgo Tiha, în care s-a născut și a trăit prorocul „Găbriș”.

Cum l-aţi defini pe „profetul Găbriş”…?

„Profetul Găbriș” a fost și va rămâne un fenomen petrecut cu adevărat și poate fi încadrat alături de altele asemenea, cunoscute în țara noastră sau în afara ei, fapt pentru care a fost comparat, de aproape toți cei care au scris despre el, cu Nostradamus.

Cred că se poate spune fără să greşim – că sunteţi printre ultimele persoane care l-au văzut în viaţă pe „profetul” din Bârgău...

Nici vorbă, sunt încă multe persoane, în viață, contemporane cu Găbriș, în primul rând câțiva bătrâni din familie, nonagenari, precum Florica (92 ani) și Dumitru Trișcă (93 ani), din Tiha Bârgăului, Ioana Vlad (92 ani), din Prundu Bârgăului, mătușa mea, născută Sucilea și mulți alții dintre urmașii săi, care ar mai putea fi identificați.

[436] Ioana BRADEA, Bistrițeanul, 18/10/2015

Ce vă mai amintiţi despre el…?

Amintirea mea despre Găbriș este foarte vagă, încă nu împlinisem 5 ani și nu reţin decât figura unui bătrân încărunţit care stătea pe un scaun, în târnaţul casei părinteşti, de pe ulița din vale, fără a realiza importanța întâlnirii de atunci, care a rămas multă vreme legată mai mult de bunica, pe care o urmam aproape tot timpul și aproape peste tot. Bunica mea, Paraschiva, născută Bozga și căsătorită Sucilea, a fost nepoata prin înfiere („luată de suflet") a lui Găbriș, fiind sora mai mică a lui Gafina, femeia acestuia.

Care vi se par cele mai importante profeţii ale sale…?

Toate profețiile lui Găbriș au fost importante prin faptul că multe dintre ele s-au întâmplat, după trecerea sa în veșnicie, iar cele care nu au avut loc până acum se vor produce în viitor.

Printre cele petrecute aș menționa următoarele: şi-a prevăzut ziua morţii, l-a prevenit pe fratele său Ion, care i-a întrerupt cu forța postul de 40 de zile, dezvăluindu-i mistuirea viitoare a casei într-un incendiu, a prevăzut şi că sicriul fratelui nu va avea linişte şi va fi scos din pământ în urma unor puternice inundații. A mai fost povestea cireșului plantat în grădină de Găbriș, despre care profetul a avertizat că atunci când va fi retezat se vor produce mari inundaţii, şi – într-adevăr, după ce oamenii l-au tăiat, au urmat inundațiile catastrofale din 1970...

A spus despre o casă din centrul comunei Tiha că va ajunge magazin cu produse doar pe cartelă („pe ţâdulă"), dar și că pe Balta Fântânii din Suseni (lângă gară), se va face casă de comerț. A prevestit cumva apariţia radioului, afirmând că se vor instala difuzoare în toate casele, de unde „*va cânta dracu'*„, sau că pe drumul de pe Valea Tureacului, impracticabil pe atunci, „*oamenii vor merge pe roată*", prevestind astfel bicicletele, mult folosite și astăzi, pentru că pe această frumoasă vale nu au circulat niciodată mijloace regulate de transport în comun.

A prevăzut sfârșitul războiului, despre care Găbriș spunea că „*ne-om culca cu unii și ne-om scula cu alții*", dar și faptul că după aceea „*vor fi jăndari în cănţălărie*".

În timpul construcţiilor la cazărmile militare, dintre Prund și Tiha, pe locul unde au fost înainte depourile de locomotive și vagoane ale „roibanului" (trenul benzino electric, despre care nu am aflat dacă Găbriș ar fi amintit ceva), prorocul le-a spus lucrătorilor să se grăbească și i-a avertizat că nu vor mai sta mult pe aici unde vor reveni românii „*îmbrăcaţi în haine asemănătoare*", la care aș adăuga, în completare din informațiile mele, faptul că discuția s-a purtat chiar cu un comandant maghiar, în sediul acestuia din „Casa cu turn", existentă și azi și descrisă și de Radu Petrescu în *Ochianul întors – o* fostă locuință a familiei preotului Iuliu Suceavă, unde prorocul se pare că ar fi fost amenințat, însă l-au lăsat în pace, având peste 80 de ani. Dar spusele moșului s-au împlinit, după decesul acestuia.

La povestea construirii bisericii din centrul Tureacului, care a avut loc în mai multe etape, așa cum prevăzuse prorocul, pot să adaug faptul spus de Găbriș că „*biserica se va face în cel mai spurcat loc*", unde era un fel de șatră și o șură veche, în care se adăposteau drumeții și consumau băuturi într-o crâșmă cunoscută ca „Ștalăul Burloaiei", administrate de o evreică astfel poreclită.

În același centru al Tureacului, a existat un stâlp de oțel înfipt în pământ, despre care nimeni nu știa cine și când l-ar fi pus, și care nici cu mașinile cu cabluri ale ungurilor nu a putut fi scos, dar care într-o noapte, pur și simplu, a dispărut, așa cum prevăzuse Găbriș.

Dar cum nici Găbriș nu știa cine este autorul acestei opere, totul rămâne un mister. Se poate însă presupune că stâlpul ar fi un rest din indicatoarele Drumului Împărătesc (Iosefin), sau și mai vechi al unui drum roman, dacă nu mergem mult mai departe, în gândire, admițând că a fost un semnal divin care să îndrume construirea bisericii, tocmai în locul cel mai „spurcat", transformându-l într-unul de sfântă însemnătate.

O dovadă actuală a „sfinţirii locului", în centrul Tureacului, sunt noile și modernele realizări urbanistice realizate în ultimii ani, care vor fi, în viitor, un posibil centru al comunei Tiha Bârgăului.

După cunoștințele mele, prezicerile lui Găbriș s-au realizat așa după cum „prorocul o zâs", dar multe din cele cu bătaie îndelungată și adesea exprimate prin adevărate metafore, nu au fost înțelese... Sau nu erau crezute, motiv pentru care multe s-au risipit și s-au uitat.

Dar au mai rămas unele care încă se mai pot întâmpla în viitor, cum ar fi construcția, reluată în prezent, a „Drumului Blajului", unde alunecările de teren vor continua și nu vor putea fi oprite, dar și „erupția" (n.n.) Muntelui Oala, posibilă într-un timp geologic îndepărtat... Dacă se va produce, ar însemna că viziunile bârgăuanului le depășesc pe cele ale lui Nostradamus.

Despre „Drumul Blajului" Găbriș a prezis că „*se va face un drum peste Blaju, dar nu va rezista. Tot îl vor face și drumul se va tot surupa*". În varianta aflată de la mama mea și reținută de mine întocmai, Găbriș ar fi adăugat că „*ceea ce vor face ziua, se va dărâma noaptea iar drumul nu se va termina, până când cineva o să găsească acolo o oală, după care vor urma vremuri foarte bune*". O descoperire geoarheologică? Totul este posibil...

*

Vorbeşte lumea că profetul Găbriş ar fi spus că în România va fi bine doar atunci când la conducerea ţării va veni un străin. Iar unii şi-au amintit această profeţie când a ieşit învingător preşedintele Klaus Iohannis...

Profețiile lui Găbriș nu au fost păstrate integral, iar multe din cele rămase, deși au suferit parțiale modificări, și-au menținut tâlcul lor, rămas enigmatic, urmând a fi analizat și interpretat în viitor, însă cu mare atenție, fără adăugări neîntemeiate ale unora care fac afirmații ce nu aparțin, în mod sigur, profetului bârgăuan, așa cum acceptarea ideii cu Președintele Iohannis, poate fi considerată o interpretare actuală, care, dacă se va realiza, înseamnă că va fi bine, iar eu voi fi primul care mă voi bucura.

Cum l-au privit contemporanii pe vizionarul Găbriş...?

Fenomenul Găbriș nu a fost luat în seamă în timpul vieții sale, dar spusele lui au fost înregistrate oral, de neamuri și localnici, devenind interesante odată cu producerea unora dintre preziceri. Acestea au stârnit atenția celor care le auziseră și au fost readuse în prim plan, mulţi

remarcând uneori „*A avut dreptate Găbriș*” sau „*Așa o zâs Găbriș*”... Iar cele afirmate de profet au fost incluse într-un inventar oral al prorocirilor, care au intrat în atenția bârgăuanilor. Unele dintre ele au fost trunchiate, adăugate sau uitate...

Sunt multe alte întâmplări, revelatoare pentru Ținutul Bârgăuan, rămase încă în conul de umbră, despre care foarte puțini au scris, iar singura carte apărută, având ca subiect fenomenul Găbriș, realizată în urma investigațiilor profesorului Titus Wachsmann-Hogiu, urmată de unele articole în presă, trebuiesc apreciate ca un important pas înainte, care ar trebui să fie continuat.

Se povesteşte că şi-a cam neglijat familia, care l-a ignorat sau nu l-a prea înţeles…

Găbriș era originar dintr-o importantă familie din Borgo Tiha. Pentru cei din familie, purtarea lui ciudată nu pica bine în ochii consătenilor, mulți îl considerau nebun, mai ales după viața izolată, dusă iarnă-vară, într-o căsuță veche din Podereiul de peste apă, unde avea o mică gospodărie de animale, împreună cu Gafina, o bătrânică despre care se spune că umbla prin sat cu oala de groştior, într-o trăistuță şi pe care îl vindea. După moartea ei, prorocul a coborât în casa părintească din ulița de către vale, astăzi renovată de urmași. Bunica mea dinspre mamă, a fost soră cu nevasta lui Găbriș, fiind înfiată de acesta.

În planurile mele sunt foarte multe teme de finalizat, dar sper să mai găsesc și date noi, autentice, privitoare la Nostradamus de Borgo pentru o viitoare carte despre această personalitate a Văii Bârgăului...

E adevărat că nu se cunoaşte exact locul în care a fost înmormântat…?

Locul mormântului său nu cred să-l mai știe, acum, cineva. Moş Găbriş a prezis la un moment dat că va muri într-o zi de sărbătoare şi că nu va avea cine să-l îngroape. Într-adevăr, prorocul s-a stins în 1944 de Ispas, iar preotul era plecat din localitate, deci a fost înmormântat fără preot, foarte probabil în Cimitirul din Deal, de la Tiha Bârgăului...

Ne mai putem aştepta la surprize din partea profetului Găbriş? Credeţi că mai există amănunte de spus sau de descoperit în privinţa lui...?

Cu siguranță. Profețiile lui Găbriș au fost abordate, în scris, destul de târziu și nu toate s-au mai păstrat, din păcate. Dar mai sunt unele de care nimeni nu a pomenit și vă fac, în premieră, o prezicere inedită, aflată acum recent de la un tafist, pe nume Costan Coșarcă, originar din Piatra Fântânele, un om de mare încredere, care mi-a mărturisit următoarea prezicere a prorocului: „*Vor fi care fără boi, care vor urca în vârful muntelui și vor scoate piatra și copacii cu rădăcini cu tot...!*” După numai două decenii, escavatoare uriașe au retezat Munții Călimani...

10. BÂRGAIELE LA RĂSCRUCE

Niculae VRĂSMAȘ, *Bârgaiele la răscrucea vremii*

Trecerea dintre cele două milenii a produs o mare cotitură istorică, intens marcată în întreaga lume și adânc resimțită și în România, mai ales după 1989, când țara noastră a început să-și reorienteze direcțiile dezvoltării, în plan politic, economic și cultural, după modelul occidentului. Lumea întreagă și odată cu ea și Romania se află la răscruce, căutându-și țelurile prioritare și încercând realizarea acestora prin noi proiecte de țară, pe termen lung, evitând creșterea crizelor și stoparea descreșterii nivelului de trai, printr-un mod de guvernare democratic și coerent, nu doar în raport cu perioada comunistă cât mai ales prin corectarea greșelilor tranziției și luarea unor decizii strategice cu impact pe termen lung.

Mersul înainte al societății, pe lângă o bună funcționare a statului, pleacă de la evoluția morală a comunității, în care un factor decisiv este conduita și capacitatea individuală, care contribuie la o mai bună alegere și a cărei orientare poate conduce, întreg sistemul, spre riscul pășirii pe un drum către zona a treia, în locul unuia spre țările occidentale, mult avansate sub aspect economic și cultural, aceasta fiind marea dilemă a evoluției în actuala răscruce a vremii. Problemele majore care frământă societatea românească sunt: protejarea mediului înconjurător, educația, creșterea natalității, sănătatea, locurile de muncă și reducerea exodului populației, prin dezvoltarea producției autohtone și în primul rând a agriculturii, zootehniei și turismului cultural istoric. Întreg județul Bistrița-Năsăud, care include și Bârgaiele noastre, se află într-o intensă transformare, sub toate aspectele, prin care tendința generală constă în a face ca toate lucrurile să fie din ce în ce mai bune, printr-o judicioasă aplicare a bugetelor locale și o bună gospodărire, strict necesare pentru alegerea drumului bunei dezvoltări, în această perioadă de răscruce.

Modernizarea societății din mediul rural a condus la subdezvoltarea agriculturii și zootehniei, produsele naturale și ecologice, realizate în plan local, aproape au dispărut, cele necesare consumului se procură astăzi din puzderia de magazine care s-au construit pe locul vechilor grădinuțe și livezi ale satelor bârgăuane, în timp ce bunătățile din cămara și pivnița bunicilor au rămas o legendă, cauza fiind nu doar dispariția satului tradițional, ci chiar distrugerea clasei țărănești, situație pe cale de a deveni dramatică, din cauza întârzierii apariției micilor fermieri, a căror subvenții sunt insuficiente, terenurile agricole rămân nelucrate, în schimb pădurile sunt crunt exploatate, resursele naturale, precum pietrele de carieră, nu sunt rațional exploatate, apele nu sunt utilizate, fântânile vechi ale satelor cu adevărată apă platã sunt părăsite sau desființate, izvoarele nu sunt amenajate în totalitate, fiind posibile captări ale unor pâraie cu mici baraje, realizându-se acumulări pentru agrement, pescuit, apă menajeră, vâltori și mori tradiționale, fântâni arteziene, prin cădere liberă și chiar mici hidrocentrale pentru electricitate, precum și realizarea unor bazine cu apă sărată și construcții pentru tratament balnear permanent, dar nu în ultimul rând, problema vitală a viitorului, indiferent cât ar costa și dura, rămâne introducerea gazului metan, o resursă care zace în subsolul de la poarta județului, dar se tace chitic, în această problemă, în loc să fie prima luată în seamă pe un proiect rezonabil.

Bârgaiele sunt situate într-o zonă de răscruce naturală, cu un relief încântător, între văile Someșului, Dornei și creasta Călimanilor, aproape de limesul roman, la întretăierea fostelor imperii cărora lucuitorii le-au făcut față și au avut o evoluție aparte, care a luat-o cu mult înaintea prezicerilor profetului Găbriș, aflându-ne astăzi într-o lume total schimbată în ultimele decenii. Această schimbare, în cea mai mare parte binefăcătoare, s-a produs într-un timp relativ scurt, iar planurile și proiectele de viitor încep să se apropie de o lume a fantasticului, dar nu lipsită de posibile pericole, nebănuite, care stau la pândă.

BISTRIȚA BÂRGĂULUI

Vasile Laba: *Că voi fi eu primar, că va fi altcineva primar, proiectele trebuie duse până la capăt*[437]

Reabilitarea şi modernizarea străzilor, amenajarea unor rigole, achiziţionarea unor utilaje, intabularea unor străzi şi drumuri forestiere sunt câteva dintre obiectivele pe care administraţia locală din Bistriţa Bârgăului şi le-a propus să le finalizeze în acest an. Primarul Vasile Laba ne-a declarat că vrea să îşi ducă proiectele la bun sfârşit, indiferent de ce va alege să facă în 2016: să candideze sau nu pentru un nou mandat de primar al comunei Bistriţa Bârgăului.

„Prin GAL Bârgău-Călimani am realizat asfaltări de străzi în comună, vorbim de patru străduţe; avem făcută achiziţia tot prin GAL, prin grupul de acţiune locală Bârgău-Călimani, pe achiziţionare utilaje, un buldoexcavator şi un cilindru; mai lucrăm la un proiect pentru asfaltare stradă principală, un proiect de 71 de miliarde de lei. Lucrăm prin PNDR, să depunem un proiect, prin care dorim să intabulăm unele străzi. De asemenea, avem făcute măsurători să facem intabularea pe drumuri forestiere”, a precizat primarul Vasile Laba.

[437] Carmen Bulz, Răsunetul, Mar, 09/29/2015

Avem un proiect comun cu Prundu Bârgăului, un proiect de modernizare şi reabilitare străzi

Edilul ne-a mai spus că alături de conducerea Primăriei Prundu Bârgăului urmează să demareze un proiect de modernizare şi reabilitare străzi, proiect ce va fi derulat prin Asociaţia Bârgăul.

„De asemenea, avem un proiect comun cu administraţia din Prundu Bârgăului, un proiect de modernizare, reabilitare străzi, deoarece împreună putem face un punctaj mult mai bun şi, astfel, am făcut Asociaţia Bârgăul. În perioada următoare depunem hârtiile, deoarece numai printr-o asociaţie ai şanse reale să obţii punctajul necesar şi să câştigi proiectul”, a subliniat primarul Vasile Laba.

Baza sportivă a fost prima cerere a oamenilor din comună. Radu Moldovan: Îl felicit pe Vasile Laba

La începutul lunii septembrie, alături de preşedintele Consiliului Judeţean, Radu Moldovan, primarul Vasile Laba a participat la inaugurarea bazei sportive construite în comună.

„Vreau să îl felicit pe Vasile Laba, primarul comunei Bistriţa Bârgăului, pentru modul în care reuşeşte să unească comunitatea locală. Alături de tinerii din localitate, a fost inaugurat terenul de fotbal şi baza sportivă din Bistriţa Bârgăului. M-am bucurat să întâlnesc aici prieteni şi oameni dragi şi, înainte de toate, o comunitate unită care îşi cunoaşte foarte bine nevoile şi care ştie cum să le rezolve”, scria pe Facebook, preşedintele CJ Radu Moldovan.

Mai vedem dacă voi intra sau nu în bătălia electorală din 2016

În vara acestui an, primarul Vasile Laba a fost ales în fruntea organizaţiei PSD Bistriţa Bârgăului. În structura de conducere au fost cooptaţi viceprimarul Sorin Nuşfelean şi fostul lider al organizaţiei, Lucian Halostă. De asemenea,. dr. Nistor Rus a fost ales vicepreşedinte, Ioan Nimigean – secretar, Dumitru Tomoroga – trezorier, iar Gavril Sereţan, Dumitru Neuc, Ionică Ştef, Niculina Bodaşcă şi Tudor Borta sunt membri în biroul politic local.

Întrebat dacă va candida pentru un nou mandat în 2016, primarul Vasile Laba a spus că mai are timp să se pronunţe dacă va intra sau nu în competiţia electorală, dar vrea să îşi ducă la bun sfârşit lucrările şi investiţiile începute. *„Că voi fi eu primar, că va fi altcineva primar, proiectele trebuie duse până la capăt”*, a precizat primarul Vasile Laba.

Vă pregătiţi să intraţi, din nou, în bătălia electorală, în 2016?

Vasile Laba, primarul comunei Bistriţa Bârgăului: *Mai este până atunci, dar aş vrea în mare parte să finalizez lucrările şi investiţiile pe care le-am început. Avem baza sportivă, care a fost prima cerere a oamenilor din comună, proiect pe care l-am finalizat. Lucrurile nu pot decât să mă bucure. Mai vedem dacă voi intra sau nu în bătălia electorală din 2016, pentru că de mult ori nu am avut familie, nu am avut copii, a trebuit să mă dedic, efectiv, administraţiei.*

Care sunt promisiunile electorale pe care vreţi să le duceţi la capăt până în 2016? La un raport de activitate, cu ce vreţi să veniţi în faţa alegătorilor din comuna Bistriţa Bârgăului?

Vasile Laba, primarul comunei Bistriţa Bârgăului: *Vă spun la modul cel mai sincer, eu nu am mers la nimeni în casă să cer votul, nu am cerut nimănui să mă voteze pentru că eu o să fac un drum sau nu ştiu ce altceva, nu am promis nimănui nimic, le-am spus: acesta e bugetul, am putea face asta, în funcţie de cum gestionăm banii. Primăria e ca o familie, dacă pui sarea şi piperul unde trebuie, consider că toate pot fi rezolvate şi, bineînţeles, e importantă colaborarea cu cei din Consiliul Local, cu angajaţii primăriei. Eu nu promit nimic, pot spune doar că avem multe proiecte. Că voi fi eu primar, că va fi altcineva primar, proiectele trebuie duse până la capăt.*

TIHA BÂRGĂULUI

24 ani de la primele alegeri locale libere. Vasile Dologa (Tiha Bârgăului): În 1992, am fost inconştient când am candidat. E o uzură psihică fantastică[438]

Primele alegeri locale, din România, după Revoluția din decembrie 1989, au avut loc în februarie 1992, în zilele de 9 (primul tur de scrutin) și 23 februarie (al doilea tur de scrutin), fiind, totodată, primele alegeri locale libere după mai bine de jumătate de secol (după 1937).

În ianuarie 1992, nu mai puţin de 128 de formațiuni politice înregistrate legal în România au început campania electorală. Pentru cele 2 951 de fotolii de primari și 40 174 de posturi de consilieri locali au depus liste 84 de partide politice, la care s-au adăugat numeroase alianțe și mișcări, uniuni și convenții, precum și candidați independenți, scrie Agerpres, într-un documentar dedicat acelui eveniment politic.

Potrivit rezultatelor definitive date publicității de către Biroul Electoral Central la 18 februarie 1992, la primul tur de scrutin au participat aproximativ 65% dintre cele 16,6 milioane de alegători. În al doilea tur de scrutin organizat la 23 februarie 1992, prezenţa de-abia a ajuns spre 50 de procente.

După primul tur din 9 februarie, în Bistriţa-Năsăud au fost aleşi 20 primari. Printre ei, se numără şi Iosif Gabor, de la Milaş, Vasile Găurean de la Galaţii Bistriţei, Nicolae Bodiu – Rebrişoara (n.n. – decedat). Ulterior, în turul al doilea, la Tiha Bârgăului era ales în funcţia de primar Vasile Dologa, iar la Parva – Gheorghe Stelian (n.n – decedat).

[438] Gabriela Ciornei, Răsunetul, Mar, 02/09/2016

Nu cred că se gândeau că vor rămâne 24 de ani (n.n. – cu excepția celor care au plecat dintre noi, cu doar 20 ani) în fruntea unor localităţi. Au trăit şi bune şi rele, şi-au asumat şi bune şi rele, iar acum privesc spre un alt mandat.

Vasile Dologa (Tiha Bârgăului): În 1992, am fost inconştient când am candidat. E o uzură psihică fantastică

Vasile Dologa a fost numit primar în '90, iar în 1992 a candidat pentru primul mandat. A ieşit primar în turul al II-lea, iar de atunci nu a mai pierdut alegerile locale. „*În 1992, când am candidat am fost inconştient. Aveam 30 de ani. Dacă ar fi să o iau de la capăt, nu cred că aş mai candida. E o uzură psihică fantastică, iar într-o comună mare, cu multe probleme, cu investiţii, nu e simplu*", ne-a declarat Vasile Dologa.

Potrivit acestuia, primele trei mandate şi le-a adjudecat ca independent, apoi s-a înrolat în rândurile PNL. Pentru 2016, dacă va merge în echipă cu viceprimarul, va candida din partea ALDE.

„În cele şase mandate aproape încheiate am avut şi multe bucurii. Am avut investiţii serioase. Am construit în fiecare sat şcoală, dispensar, farmacie, cabinet stomatologic, cămin cultural, care sunt funcţionale", preciza edilul din Tiha Bârgăului.

Centrul de informare turistică de la Mureşenii Bârgăului, Centrul educaţional – cultural pentru cetăţenii de etnie romă şi cei nevoiaşi, modernizarea pieţei agroalimentare, edificarea grădiniţei de la Tureac, modernizarea unor drumuri comunale sunt doar câteva dintre investiţiile realizate de administraţia din Tiha Bârgăului numai în ultimii 3 ani.

„Avem proiecte şi pentru perioada următoare. Dacă oamenii vor vrea aceeaşi echipă la conducerea comunei, vom rămâne cu plăcere", ne-a declarat Vasile Dologa.

Vasile Dologa: *În cei peste 20 de ani, de când sunt primar, am avut mai multe bucurii*[439]

Avem nevoie de o rectificare bugetară serioasă

Rep: – Este pentru prima dată când comuna Tiha Bârgăului nu primeşte niciun leu din sumele pentru echilibrarea bugetelor locale. Cum a influenţat această măsură luată de Guvern bugetul local, pentru anul 2015?

Vasile Dologa: – Aşa cum citeam într-un ziar, această măsură a fost ca „o haiducie de prin anii 1700", când luam de la bogaţi pentru săraci. Pentru Tiha Bârgăului, această măsură înseamnă un minus de 22 miliarde lei, care afectează în special partea de investiţii. Asigurăm salariile, eventual utilităţile le mai putem asigura din bugetul local. În rest, investiţiile trebuie să le oprim.

Avem investiţii pe fonduri europene pe care riscăm să le pierdem, pentru că nu putem plăti TVA-ul. Avem, de exemplu, Piaţa Agroalimentară, un proiect accesat prin GAL Bârgău – Călimani, în valoare de 60.000 euro, la care am de plătit contribuţia proprie, TVA-ul. În mod normal, proiectul ar fi trebuit încheiat, iar piaţa ar fi trebuit să fie dată în funcţiune. Este o piaţă rustică, care va fi compartimentă pentru produse din carne, lapte etc.

De asemenea, avem o investiţie importantă şi pe drumurile forestiere prin Măsura 125..... Proiectul se va încheia în acest an, dar acolo nu avem probleme, ne descurcăm, TVA-ul va fi dedus din ultima factură.

În schimb, mai am o investiţie, mică, în Centrul de Informare Turistică, tot un proiect european prin Măsura 313, de la Mureşenii Bârgăului. Şi în acest caz, este vorba despre contribuţia proprie, iar proiectul cofinanţat prin PNDR trebuie închis în acest an.

Rep.: – Indiferent de greutăţile financiare pe care le întâmpinaţi, finalmente, aceste proiecte cu finanţare europeană sunt convinsă că vor fi duse la bun sfârşit. Ce alte investiţii importante ar putea fi puse în pericol de lipsa banilor?

V.D.: – Avem în implementare un proiect pentru un Centru Social, care va fi construit la Tureac, acolo unde avem o comunitate mai importantă de romi. În acest proiect ne condiţionează cu tranşa a doua şi e vorba de 4 miliarde lei vechi. Este vorba despre un proiect cofinanţat prin Mecanismul SEE, cunoscutele granturi norvegiene. Condiţiile sunt foarte stricte, este foarte greu de implementat. L-am început în toamna anului trecut, am lansat procedura de achiziţii publice.

Rep.: – Ce presupune, în fapt, acest proiect?

V.D.: – Valoarea proiectului este de 1 milion lei – 10 miliarde lei vechi. Practic, vom construi o clădire nouă, cu patru săli de clasă pentru cursuri şi o sală de mese. O şcoală mai mică, destinată comunităţilor sărace, defavorizate. De ce vă spun că e complicat acest program? Pentru că avem 85 copii săraci cărora le vom asigura masa de prânz pe parcursul a cinci ani. Apoi, în proiect sunt incluşi 40 de tineri care vor fi alfabetizaţi, vor învăţa să scrie şi să citească. Nu în ultimul rând, sunt cuprinşi şi 80 de adulţi, persoane mai în vârstă. În plus, avem de plătit profesori, zece cadre didactice care vor lucra 2-3 ore, psiholog, învăţători, logopezi etc. În primul an, aceste cheltuieli vor fi suportate prin proiect, din granturile norvegiene, iar în următorii patru ani va trebui să susţinem acest proiect din bugetul local.

Normal, după ce vom susţine acest proiect din banii noştri, vom pune şi nişte condiţii, măcar prin prisma rezultatelor şcolare. Nu poţi să le asiguri condiţii bune, să le dai şi de mâncare, să ai cheltuieli, iar aceştia să nu vină la şcoală sau să aibă rezultate slabe.

Rep.: – Când ar trebui să fie finalizată construcţia?

V.D.: – Clădirea ar trebui să fie gata la mijlocul lunii aprilie. Noi aşteptăm să primim rezultatul licitaţiei, deoarece suntem o comună monitorizată de Finanţe. Ne mai ţin şi ei două săptămâni în plus, dar într-un fel ne pare bine că suntem monitorizaţi, pentru că ai siguranţa că

[439] Gabriela CIORNEI, Răsunetul

procedurile au decurs corect. Tocmai de aceea, pentru că termenele sunt uşor depăşite, am făcut o notificare prin care am solicitat să ne permită ca proiectul să debuteze într-o altă sală de clasă pe care o vom pune la dispoziţie. Practic, noi, din 15 aprilie, ar trebui să începem deja să oferim acea masă caldă pentru copiii dezavantajaţi, în baza unui contract cu o firmă de catering.

Rep.: – Există pericolul să se blocheze acest program?

V.D.: – Da, dacă nu vom primi fonduri la rectificarea bugetară.

Rep.: – Acum o lună, parlamentarii anunţau că, Guvernul a solicitat, pe plan local, de la toate primăriile, o situaţie cu privire la centralizarea fondurilor necesare pentru cofinanţarea unor proiecte.

V.D.: – Da, am transmis acele date, dar deocamdată nu am primit niciun semnal.

Rep.: – Practic, aveţi nevoie de cele 22 miliarde lei pe care nu le-aţi mai primit la începutul anului?

V.D.: – Da, noi am pierdut 22 miliarde lei vechi. Dacă se respecta formula de calcul, cum a fost până acum, lucrurile stăteau altfel. Tiha Bârgăului e o comună cu o suprafaţă de peste 24.000 hectare, cu aproximativ 7.000 locuitori, unde avem 10 şcoli, 3 grădiniţe, 5 parohii, şi nu îţi niciun leu cineva.

Sunt capitole în bugetul local pe care nu le-am putut acoperi. De exemplu, iluminatul public, undeva prin luna iunie, se închide. Pentru reparaţii la drumurile de interes local am alocat 0 lei. La asistenţă socială, vor fi probleme mari de la jumătatea anului. Sunt multe alte probleme.

Rep.: – Lipsa fondurilor se va resimţii şi în decontarea navetei profesorilor?

V.D.: – Pentru naveta profesorilor am prevăzut banii, pentru că aici sindicatele din învăţământ ne dau în judecată şi nu avem ce face.

În concluzie, efectiv s-a blocat activitatea primăriei de la jumătatea anului. Avem nevoie de o rectificare bugetară serioasă, nu aşa, să se acopere nişte găuri. Dacă nu, mai în glumă, mai în serios, închidem uşa, aşa cum a făcut colegul de la Vrancea.

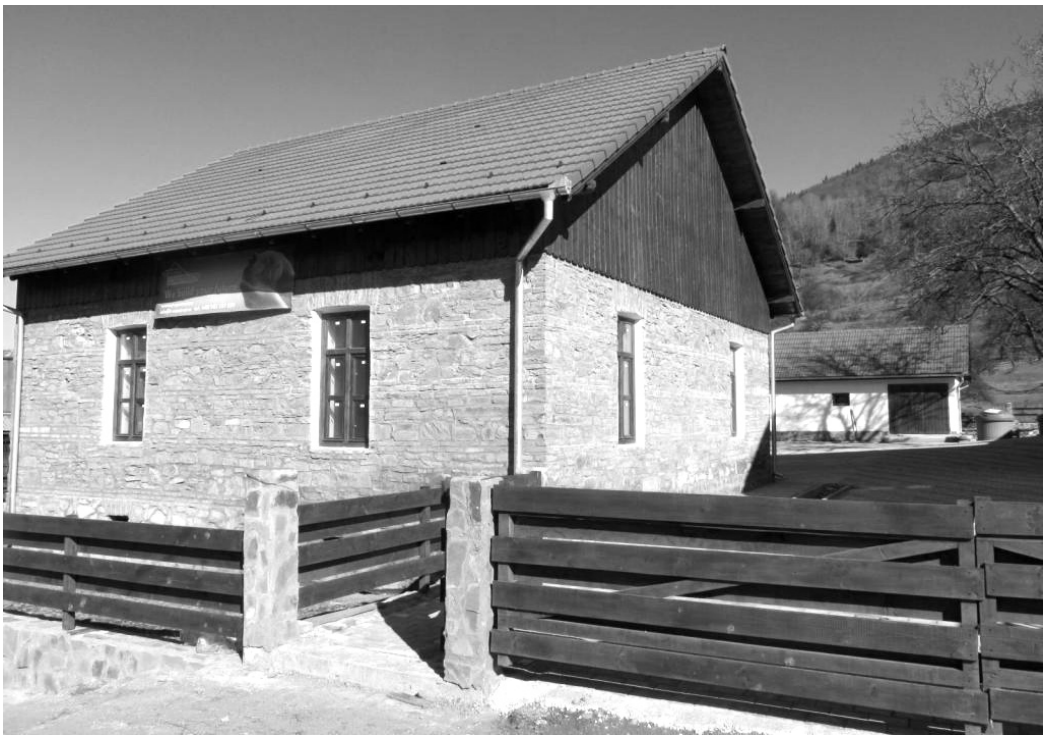
Parcul de aventuri Dracula, proiectul cel mai căutat de investitori

Rep.: – În ceea ce priveşte investiţiile finanţate prin Programul Naţional de Dezvoltare Locală în baza OG 28/2013, care este stadiul proiectelor?

V.D.: – Comuna Tiha Bârgăului a fost inclus în acest program guvernamental cu două drumuri. Până la acest moment a fost făcută licitaţia, sunt stabilite firmele câştigătoare. În prezent, se lucrează la elaborarea proiectelor tehnice, pentru că contractul include atât proiectare cât şi execuţia efectivă a lucrărilor de modernizare. Din câte am înţeles, proiectarea este aproape definitivată şi ar trebui să înceapă execuţia. Per total, ar urma să fie modernizaţi 14 km, valoarea totală a celor două obiective de investiţii fiind de aproximativ 16 milioane lei, inclusiv TVA.

Rep.: – Şi pentru aceste proiecte aveţi de asigurat cofinanţare?

V.D.: – Da, dar este vorba de sume mai mici, pentru sume considerate neeligibile, precum dirigenţie de şantier, obţinere de avize, autorizaţii etc.

Rep.: – Ce alte investiţii sunt puse oarecum în pericol din cauza acestei subfinanţări?

V.D.: – Avem în execuţie şi o reţea de canalizare, pe un tronson de 3 km. După cum ştiţi, nu mai pot fi realizate lucrări de asfaltare a drumurilor, dacă nu este rezolvată problema reţelelor de apă/canalizare, pentru a nu se mai ajunge la situaţia ca atunci când drumul este gata, să îl spargem pentru reţeaua de canalizare. Pentru unul dintre drumurile incluse pe Ordonanţa 28, canalizarea este în lucru, chiar dacă eu nu pot lega acea reţea de nimic. Este vorba despre drumul de pe Valea Tureaculuі. Valoarea lucrărilor pentru acest tronson de canalizare este de 200.000 euro, bani pe care la momentul de faţă nu îi avem.

Rep.: – În ceea ce priveşte investiţiile în infrastructura de apă şi apă uzată, sunteţi prinşi în Masterplan...

V.D.: – Da, nu ştiu când se vor realiza acele proiecte pentru comuna noastră, pentru că ne-au tot dus la periferia programului. Suntem prinşi în etapa a doua, însă observ că se bagă apă tot în sate depopulate şi nu unde ar fi mare nevoie.

În comună, avem un km de reţea de apă realizat din fonduri guvernamentale, prin acel program Solel Boneh, şi mai am şi alţi km realizaţi prin parteneriatul realizat prin primărie şi cetăţeni, însă fără canalizare. Este reţeaua primăriei.

Rep.: – La Valea Străjii aţi făcut nişte amenajări pentru turiştii care tranzitează localitatea, zona fiind binecunoscută de bistriţenii dornici de picnic. Ce vă propuneţi pentru perioada următoare?

V.D.: – Ne gândim să accesăm eventual un proiect prin GAL Bârgău Călimani, în exerciţiul financiar 2014-2020. Din bugetul local nu mai putem susţine investiţii.

Rep.: – Iar la Piatra Fântânele?

V.D.: – La Piatra Fântânele ştiţi că avem propus ca prin „ADI Turism în Bistriţa-Năsăud" să realizăm Parcul de aventuri Dracula. Am înţeles că acest proiect ar fi cel mai căutat de investitori, ar avea şanse de realizare. Iniţial s-ar fi dorit un amplasament aflat în proprietatea comunei Coşna, din judeţul Suceava, o păşune de 18 hectare, însă nu am ajuns la o înţelegere cu ei. Acum avem o altă locaţie pentru acest parc de aventuri.

Eu aş fi vrut să preluăm prin ADI Turism şi telescaunul de la Piatra Fântânele, unde Primăria Tiha Bârgăului este acţionar, de asemenea, este acolo şi pista de bob, care nu a fost folosită vreodată, care acum s-a degradat, de care nu pomeneşte nimeni şi pe care nimeni nu vrea să o preia. De mai trăia Ceauşescu 3 luni de zile, o dădea în funcţiune. Acum au început să fure de acolo. E păcat, pentru că se putea face un minilac lac de acumulare, cu tunuri de zăpadă şi aveam o pârtie de schi mai aproape de Bistriţa, pentru că eu nu cred în pârtiile de la Colibiţa. Domeniul schiabil e un proiect în care eu chiar nu cred. Să fim serioşi, cine dă bani? Pârtiile se fac de la 2000 m în sus, noi avem o altitudine de 1700 m, nu este drum, nu este curent, nu avem nimic.

Am construit în fiecare sat şcoală, dispensar,
farmacie, cabinet stomatologic, cămin cultural

Rep.: – Sunteţi primar din 1992. Care a fost cel mai greu mandat pe care l-aţi avut la cârma comune Tiha Bârgăului?

V.D.: – Acest mandat mi se pare cel mai greu, strict din punct de vedere financiar. Altfel circulau banii înainte, făceai o adresă, primeai repede răspuns. Lucrurile s-au schimbat. Îmi pare că administraţia este dusă pe o râpă. Sunt termene foarte lungi. De exemplu, pe Ordonanţa 28, dacă am trimis o adresă la Minister, am primit răspuns după trei luni. E destul de greu.

Rep.: – Mă gândesc că aţi avut şi satisfacţii pe parcursul celor şase mandate aproape încheiate, de primar...

V.D.: – Da, sunt mai multe bucurii. Sigur, am avut unele rezultate, am avut investiţii serioase. Eu am construit în fiecare sat şcoală, dispensar, farmacie, cabinet stomatologic, cămin

cultural, care sunt funcţionale. Până acum nu aveai unde face o nuntă, acum avem patru locaţii – la Mureşenii Bârgăului, Tureac, Tiha Bârgăului, inclusiv în sala de sport, pe care au solicitat-o localnicii.

Rep.: – În ceea ce priveşte localităţile aparţinătoare mai îndepărtate, precum Ciosa, Iliuţa Bozghii, acolo ce perspective sunt?

V.D.: – Acum avem în lucru drumurile de care vorbeam. Despre electrificare nu ştiu ce să spun, de când fac demersuri. Pentru lucrarea de electrificare de la Ciosa am făcut demersuri timp de 10 ani, până am obţinut cei 25 miliarde lei, atât cât a costat lucrarea. În fiecare an am refăcut devizul tehnic şi l-am tot trimis pe la toate ministerele, care tot şi-au schimbat denumirea. Până la urmă ne-au aprobat, însă doar pentru Ciosa. Acum nu mai putem face nimic, costurile au crescut extraordinar. Investiţiile în extinderile de reţele electrice sunt cele mai scumpe. Nicio autoritate publică nu-şi permite. Am şi eu solicitări din partea localnicilor, pentru anumite grupuri de case, dar nu putem face nimic, pentru că un km de reţea costă 1,5 miliarde lei vechi, iar dacă nu ai transformator, costurile cresc. Ce este mai grav este faptul că după ce faci lucrarea trebuie s-o predai la Electrica. Când am avut bani am făcut extinderi de genul acesta pe un tronson de 5 km. Acum nu ne mai permitem să facem nici 200 m de reţea.

Rep.: – Care credeţi că este viitorul acestei comune?

V.D:: – Turismul şi micii întreprinzători, făbricuţe de prelucrare a laptelui, a cărnii. Am avut ceva investiţii, mai timide, din păcate au renunţat, din cauza birocraţiei. Era un proiect finanţat tot prin Grupul de Acţiune Locală Bârgău-Călimani.

În ceea ce priveşte turismul, până în prezent nu prea s-au ocupat bârgăuanii de acest domeniu. Acum sunt o sumedenie de case de vacanţă, pensiuni, unităţi de alimentaţie publică. A început să se dezvolte turismul. Totuşi, încasările cele mai mari vin de la Hotelul Dracula, aproximativ un miliard lei vechi anual.

Rep.: – Pe final, ştiu că aveţi un of legat şi de Autostrada Nordului. Dumneavoastră credeţi că ar trebui, totuşi, să fie făcută pe acest itinerariu?

V.D.: – Da, pentru că pe aici a şi fost gândită în 2006, pe dealurile astea de aici. Sunt costuri mult mai mici decât pe partea aceea de la Borsec – Neamţ. Au fost alte interese acolo, se ştie. Cred că se va prinde, totuşi, acest proiect în Master Planul General de Transport.

PRUNDU BÂRGĂULUI

Investiţii de peste 6 milioane euro, la Prundu Bârgăului, în ultimii ani. Proiecte curajoase, pentru 2016

„Stimaţi cetăţeni!

La început de an, doresc să vă supun atenţiei obiectivele de investiţii pentru care au fost alocate şi utilizate sume din bugetul comunei noastre în anul 2015, în folosul cetăţenilor din cele două sate aparţinătoare, Susenii Bârgăului şi Prundu Bârgăului, pentru creşterea nivelului de confort şi totodată pentru intrarea într-o stare de normalitate pentru secolul XXI”, spune primarul Doru Crişan.

LUCRĂRI FINALIZATE ÎN SUSENII BÂRGĂULUI

Reţea de canalizare la Susenii Bârgăului – Principală – legătura cu Sărata

Reţea de canalizare la Susenii Bârgăului – de la pod DN 17 – Bulbuc

Reţea de apă Susenii Bârgăului – ieşire de la Bulbuc – până la calea ferată şi Sărata de sus.

Asfaltare Susenii Bârgăului – legătura cu Mijlocenii-Bârgăului – tronson 2.

Construire Unitatea Medico-Socială – Susenii Bârgăului.

Reabilitare Cămin Cultural Suseni Bârgăului.

Amenajare maluri pe râul Bistriţa şi acces la proprietăţi private în Susenii Bârgăului.

Acordare sprijin financiar pentru Biserica din Susenii Bârgăului,

LUCRĂRI FINALIZATE ÎN PRUNDU BÂRGĂULUI

Intabulare terenuri proprietatea comunei Prundu Bârgăului pe teritoriul comunei Bistriţa Bârgăului.

Construire garaje blocuri RAAL.

Amenajare curte Liceul Teoretic „Radu Petrescu”

Amenajare locuri de joacă pentru copii în comună

Achiziție materiale de dezinsecție

Construire sală sport Baltă

Construire piaţă agroalimentară

Cumpărare clădire BÂCA

Reabilitare clădire BÂCA

Construire Centru Multifuncţional

Renovare clădire stadion

Amenajare drumuri agricole

Reabilitare şi amenajare drumuri forestiere Măsura 125B – proiect fonduri europene

Canalizare uliţă Coloanei (Tiha) – până la Unitatea Militară.

Asfaltare drum Pătărie – legătura cu Brujeni I

Amenajament silvic

Reţea electrică Valea Ciorii

Acordare de sprijin material pentru persoanele nevoiaşe

Acordare sprijin financiar pentru Biserica din Prundu Bârgăului

CULTURĂ

Organizare Zilele Comunei

Festivalul Internaţional „Regele Brazilor”

Festivalul „Enduro” Heniu

Sprijinirea organizării de spectacole cu diferite ocazii şi teme

PROIECTE ÎN DERULARE

Achiziţionare de utilaj multifuncţional.

Construire şcoala generală cls. V-VIII.

Amenajare parc în comuna Prundu Bârgăului.

Construire grădiniță 120 locuri.

Construire blocuri ANL- în licitaţie

Construire Centru Cultural – în licitaţie (CNI)

Construire adăpost silvic Şendroaia

Reţea electrică Sărata

Demersuri PUG comuna Prundu Bârgăului

Reabilitare termică blocuri Susenii Bârgăului şi Prundu Bârgăului

Din 2012 încoace, la nivelul comunei Prundu Bârgăului au fost realizate investiţii de aproximativ 6,5 milioane euro, în urma unor eforturi susținute ale primarului Doru Crișan și ale echipei sale, viceprimarul Ioan Cioncan și Consiliul Local Prundu Bârgăului.

„Eu unul sunt foarte atașat de comuna Prundu Bârgăului, pentru că aici am găsit oameni de administrație foarte harnici și serioși care știu cum să dezvolte cu resurse minime, această comunitate! Îi asigur pe ei și pe toți locuitorii comunei Prundu Bârgăului, de prietenia și suportul meu în toate proiectele care le vor derula și de acum înainte”, declara Moldovan, în urma unei vizite în comuna de pe Valea Bârgăului.

Pentru 2016 şi perioada ce va urma, pentru că vorbim de un buget multianual, proiectele sunt la fel de curajoase, însă fondurile sunt limitate. *„Anul acesta, avem un buget redus, iar speranţele de suplimentare nu sunt foarte mari, mai ales că vorbim de un Guvern tehnocrat. Ne vom orienta spre fonduri europene şi bugetul local*”, ne-a declarat primarul Doru Crişan.

* * *

Faptic, în ultimii ani, vorbim despre realizarea a 11 km de străzi asfaltate, 15 km drumuri forestiere asfaltate, 30 km rețele de apă curentă și 13 km rețele de canalizare, Unitate Medico-Socială modernizată, sală de sport, amenajare piață agro-industrială, centru multifuncțional, o grădiniță nouă.

Numai pentru modernizarea reţelei stradale, pe o lungime de 11 km, finanţarea de circa 4 milioane de lei (1 milion de euro) a fost asigurată de Guvernul României.

Tot cu bani guvernamentali, prin Programul Naţional de Dezvoltare Locală al Ministerului Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice, au fost asigurate fondurile – 1,3 milioane lei – pentru construirea unei grădinițe cu 120 de locuri în centrul comunei Prundu Bârgăului, proiect care se încheie în acest an.

„*Clădirea este gata, cursurile ar putea începe imediat. Avem deja comandat mobilierul. Fiind o investiţie finanţată prin OG 28/2013, nu am putut prinde bani pentru o serie de lucrări ce ţin de eliminarea riscului la incendii. Căutăm fonduri pentru amenajările necesare, în vederea obţinerii avizelor de la Inspectoratul pentru Situaţii de Urgenţă Bistriţa-Năsăud”*, ne-a explicat edilul comunei.

La aceste investiţii se adaugă şi reţeaua de 30 kilometri de apă şi 13 km de apă uzată, plus colectorul stradal menajer din Susenii Bârgăului, valoarea totală a investiției fiind de 1,4 milioane de lei (350.000 euro).

Modernizarea Unităţii Medico-Sociale Susenii Bârgăului, un proiect european de 4 milioane lei

Prin accesarea unui proiecte cu finanţare europeană, a fost modernizată Unitatea Medico-Socială Susenii Bârgăului, cu o valoare de aproximativ 1 milion euro, noua unitate devenind funcţională.

Proiectil a fost finanţat prin Programul Operaţional Regional 2007-2013, Axa prioritară 3: Îmbunătăţirea Infrastructurii Sociale, domeniul de intervenţie 3.2: Reabilitarea /modernizarea/dezvoltarea şi echiparea infrastructurii serviciilor sociale, valoare totală fiind de 3.998.831,83 lei. În luna decembrie a anului trecut, se făceau ultimele verificări la instalaţii termice, sanitare, electrice, de semnalizare şi de protecţie împotriva incendiilor. De serviciile UAMS Susenii Bârgăului vor beneficia 60 de persoane, asistaţi de 30 de angajaţi pe diverse specialităţi.

Centru multifuncţional şi achiziţia unui utilaj multifuncţional, prin GAL Bârgău-Călimani

Prin intermediul GAL Bârgău-Călimani, autorităţile locale au implementat un proiect care a vizat construcţia centrului multifuncțional din centrul comunei Prundu Bârgăului, Aici este amenajat un centru de informare turistică, spații de socializare pentru tinerii din comună, sală de conferințe și alte servicii de interes public. Proiectul finanţat prin Programul Naţional de Dezvoltare Rurală 2007-2013 are o valoare de 970.000 lei (200.000 euro).

De asemenea, autorităţile locale au derulat şi un proiect în valoare de 1,5 milioane euro, prin care au fost modernizaţi 15 km de drumuri forestiere.

În acest an, se încheie un alt proiect prin GAL Bârgău-Călimani. Este vorba despre achiziţionarea unui utilaj multifuncţional, pentru care procedura de achiziţie publică s-a finalizat. Este vorba despre un camion Man, cu o capacitate de 12 tone, care va fi folosit atât pentru activitatea de salubrizare (măturat străzi, curăţat arbori etc.), deszăpezire (lamă, sărăriţă), cât şi pentru alte lucrări edilitar-gospodăreşti pe raza comunei.

* * *

Din bugetul local, Primăria şi Consiliul Local Prundu Bârgăului au alocat bani pentru o sală de sport, în fostul punct termic. Investiția de circa 100.000 euro va fi finalizată în vara acestui an. Practic, mai trebuie făcute doar dotările. Şi amenajarea pieței agro-industriale din centrul comunei este realizată cu fonduri locale (100.000 euro). Electrificarea unui grup izolat de case pe Valea Ciorii și construirea unei clădiri pentru garaje și birouri sunt alte proiecte finanțate din bugetul local.

Locuinţe ANL şi Centru Cultural, prin Compania Naţională de Investiţii

Cu bani de la Guvern, prin Agenția Națională pentru Locuințe, va fi construit şi un bloc cu locuințe pentru tineri, în regim de închiriere. Valoarea totală a acestei investiții este de 3,5 milioane de lei (900.000 euro). Procedura de achiziţii publice pentru construcţia locuinţelor este spre final, o companie din judeţul Botoşani adjudecându-şi, se pare, contractul de lucrări.
Tot în procedură de achiziţie este şi construirea unui Centru Cultural Ultramodern, în centrul comunei Prundu Bârgăului, o investiție finanțată de Guvernul României prin Compania Națională de Investiții, în valoare totală de 3,5 milioane de lei (900.000 euro).

**Edificarea unei şcoli, reabilitarea termică a blocurilor,
proiecte cu aspiraţii la fonduri europene**

„Primăria Prundu Bârgăului a predat amplasamentul pentru edificarea unei şcoli destinate elevilor din clasele V-VIII. Este vorba despre o clădire nouă, în spatele Primăriei. Finanţarea acestui proiect este din bugetul local, dar sperăm să putem accesa un proiect.

În planurile noastre este şi amenajarea parcului, tot din bugetul local, amplasat lângă Centrul multifuncţional. Vrem să avem locuri de joacă pentru copii, pentru tineret.

În ceea ce priveşte reabilitare termică a blocurilor din Susenii Bârgăului şi Prundu Bârgăului, avem documentaţia tehnică gata, însă aşteptăm deschiderea sesiunilor de depunere a proiectelor”, ne-a precizat primarul Doru Crişan.

Potrivit acestuia, construirea unui adăpost silvic la Şendroaia, extinderea reţelei electrice la Sărata, dar şi o serie de demersuri, destul de costisitoare, pentru Planul Urbanistic General al comunei Prundu Bârgăului sunt priorităţi ale administraţiei locale bârgăuane.

**Investiții de peste 6 milioane euro, la Prundu Bârgăului.
Preşedintele CJ: Am găsit aici oameni de administraţie foarte harnici**

Din 2012 încoace, la nivelul comunei Prundu Bârgăului au fost realizate investiţii de aproximativ 6,5 milioane euro, în urma unor eforturi susținute ale primarului Doru Crișan și ale echipei sale, viceprimarul Ioan Cioncan și Consiliul Local Prundu Bârgăului, spune preşedintele Consiliului Județean.

„Eu unul sunt foarte ataşat de comuna Prundu Bârgăului, pentru că aici am găsit oameni de administrație foarte harnici și serioși care știu cum să dezvolte cu resurse minime, această comunitate! Îi asigur pe ei și pe toți locuitorii comunei Prundu Bârgăului, de prietenia și suportul meu în toate proiectele care le vor derula și de acum înainte”, transmite Radu Moldovan, în urma unei vizite în comuna de pe Valea Bârgăului.

Faptic, vorbim despre 11 km de străzi asfaltate, 15 km drumuri forestiere asfaltate, 30 km rețele de apă curentă și 13 km rețele de canalizare, Unitate Medico-Socială modernizată, centru multifuncțional, sală de sport, amenajare piață agro-industrială, o grădiniță nouă, bloc de locuințe pentru tineri (ANL).

Pentru modernizarea reţelei stradale, pe o lungime de 11 km, finanţarea de circa 4 milioane de lei (1 milion de euro) a fost asigurată de Guvernul României, condus la acea dată de Victor Ponta, precizează şeful administraţiei judeţene. Tot cu bani guvernamentali, prin PNDL, au fost

asigurate fondurile – 1,3 milioane lei – pentru construirea unei grădinițe cu 120 de locuri în centrul comunei Prundu Bârgăului, proiect care se va finaliza anul viitor.

Cu bani de la Guvern, prin Agenția Națională pentru Locuințe, va fi construit şi un bloc cu locuințe pentru tineri, în regim de închiriere. Valoarea totală a acestei investiții este de 3,5 milioane de lei (900.000 euro), în prezent derulându-se licitaţia pentru contractul de lucrări. Tot în procedură de achiziţie este şi construirea unui Centru Cultural Ultramodern, în centrul comunei Prundu Bârgăului, „o investiție finanțată de Guvernul României prin Compania Națională de Investiții, în valoare totală de 3,5 milioane de lei (900.000 euro)".

La aceste investiţii se adaugă şi reţeaua de 30 kilometri de apă şi 13 km de apă uzată, plus colectorul stradal menajer din Susenii Bârgăului, valoarea totală a investiției fiind de 1,4 milioane de lei (350.000 euro).

Prin accesarea unor proiecte europene, a fost modernizată Unitatea Medico-Socială Susenii Bârgăului, cu o valoare de aproximativ 1 milion euro, noua unitate urmând să devină funcţională la începutul lui 2016.

În schimb, prin intermediul GAL Bârgău-Călimani a fost finalizată construcţia centrului multifuncțional din centrul comunei Prundu Bârgăului, unde va fi amenajat un centru de informare turistică, spații de socializare pentru tinerii din comună, sală de conferințe și alte servicii de interes public. Proiectul finanţat din fonduri europene are o valoare de 970.000 lei (200.000 euro). De asemenea, autorităţile locale au finalizat şi implementarea unui proiect prin vechiul PNDR, în valoare de 1,5 milioane euro, prin care au fost modernizaţi 16 km de drumuri forestiere.

Din bugetul local, Primăria şi Consiliul Local Prundu Bârgăului au alocat bani pentru o sală de sport, în fostul punct termic. Investiția de circa 100.000 euro va fi finalizată în vara anului viitor. Şi amenajarea pieței agro-industriale din centrul comunei este realizată cu fonduri locale (100.000 euro), în prezent lucrându-se la pavaje și la clădirea pentru produsele alimentare. Electrificarea unui grup izolat de case pe Valea Ciorii și construirea unei clădiri pentru garaje și birouri sunt alte proiecte finanțate din bugetul local, în valoare de un sfert de milion de euro.

O modernă Unitate Medico-Socială a fost inaugurată la Susenii Bârgăului, în prezenţa a numeroase oficialităţi[440]

În urma implementării unui proiect cu finanţare europeană, prin intermediul POR, s-a realizat o europeană, modernă, necesară şi utilă Unitate Medico-Socială la Susenii Bârgăului, din comuna Prundu Bârgăului, care va fi dată în folosinţă efectiv la data de 1 martie. La evenimentul din 19 februarie, organizat la Primăria Prundu Bârgăului, au onorat cu prezenţa senatorului Ioan Deneş, deputaţii Doina Pană şi Daniel Suciu, vicepreşedintele CJ – Alexandru Pugna, primarul Becleanului – Nicolae Moldovan, gazda manifestării – Doru Crişan, primar al comunei Prundu Bârgăului, invitaţi şi mass-media.

Primarul comunei a făcut un pertinent expozeu privind istoricul acestei instituţii şi a modului de implicare a Primăriei în realizarea acestui obiectiv, mulţumind în mod special preşedintelui CJ BN – Radu Moldovan, DSP BN, Consiliul Local Prundu Bârgăului, directorului aceste unităţi – Gavril Bruj, precizând faptul că această deosebită investiţie şi reabilitare a fost în valoare de 4.000.000 lei, iar aici vor fi cazaţi 60 de persoane care au nevoie de îngrijiri, cu perspectiva măririi capacităţii la 70 sau 75 persoane cazate.

Directorul unităţii, Gavril Bruj, a făcut o prezentare profesionistă a acestui edificiu denumit „Centru social pentru găzduirea pe perioadă determinată a persoanelor în vârstă de pe raza comunei Prundu Bârgăului", proiect care face parte din subprogramul „Investiţii în servicii sociale" lansat de Ministerul Dezvoltării şi Prognozei şi hotărât de CL Prundu Bârgăului pentru participare la cofinanţarea proiectului prin HCL nr. 95 din 29.05.2003.

Unitatea de Asistenţă Medico-Socială din Susenii Bârgăului a ţinut permanent legătura cu ADR N-V pentru a putea fi realizată şi în data de 05.03.2015, prin scrisoarea OI s-a notificat

[440] Ioan LAZĂR, Răsunetul, Vin, 02/19/2016

aprobarea pentru finanţarea proiectului, fiind finalizat în 2016 cu ajutorul Ministerului Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice şi Guvernul României.

UAMS Susenii Bârgăului este dotată cu aparatură performantă de recuperare, inclusiv în urma unor accidente vasculare, kinetoterapie etc., care vor face ca viaţa celor internaţi să fie mai bună, inclusiv de resuscitare în caz de stop cardiac.

Monica Mureşan a prezentat serviciile oferite de acest centru, precizând că s-au creat 31 locuri de muncă pentru cei din Susenii Bârgăului, este o unitate modernă, europeană. Primarul comunei a mulţumit presei pentru modul cum a mediatizat şi mediatizează evenimentele din localitate.

Obiectivul general al proiectului îl reprezintă sprijinirea dezvoltării economice şi sociale durabile a comunei Prundu Bârgăului prin îmbunătăţirea calităţii infrastructurii şi serviciilor sociale rezidenţiale şi ridicarea acestora la standarde europene în vederea ameliorării situaţiei socio-economice precare a categoriilor şi grupelor de vârstă defavorizate ale populaţiei judeţului Bistriţa-Năsăud şi Regiunii de Dezvoltare Nord-vest.

Prin implementarea proiectului se vor putea satisface parţial şi necesităţile de asistenţă socială ale regiunilor limitrofe, spre exemplu Regiunea de Dezvoltare Nord-Est, zonele de S-V ale judeţului Suceava, contribuind la obţinerea rezultatelor urmărite prin Strategia Naţională de Dezvoltare a serviciilor sociale şi anume: asigurarea unei reţele naţionale de servicii sociale, echitabil distribuită, performantă, accesibilă tuturor potenţialilor beneficiari.

Prefectul Ovidiu Frenţ, după vizita de la Unitatea Medico-Socială din Susenii Bârgăului: Ziua Europei a avut sens pentru mine![441]

Prefectul Ovidiu Frenţ a vizitat luni, de Ziua Europei, un obiectiv realizat printr-un proiect cofinanţat din fonduri europene. Este vorba despre Unitatea Medico-Sociale din Susenii Bârgăului (comuna Prundu Bârgăului), unde în urma unui proiect de 900.000 euro finanțat prin POR 2007-2013, în doar 6 luni, a fost extinsă și modernizată o structură care poate interna peste 60 de pacienți.

„Am vizitat astăzi această unitate și am fost plăcut impresionat de calitatea lucrărilor, de dotări dar mai ales de implicarea autorităților publice locale și dedicarea personalului medical care au reușit să mențină și să îmbunătățească viața celor suferinzi care sunt internați aici.
Iată un exemplu pozitiv și încurajator a ceea ce înseamnă bună administrație, iar aceste exemple sunt numeroase în județul nostru.

Felicitări primarului Doru Crișan, Consiliului Local Prundu Bârgăului, directorului Ovidiu Bruj și personalului medical condus de dr. Ovidiu Udrescu! Ziua Europei a avut sens pentru mine astăzi!", transmite, pe o pagină de socializare, prefectul Ovidiu Frenţ.

În context, acesta a remarcat că prin tenacitate și profesionalism, în județul nostru au fost absorbite din fonduri europene doar în ultimii patru ani peste 183 milioane de euro, care au schimbat calitatea vieții locuitorilor din toate orașele și comunele, la care s-au adăugat circa 550 milioane euro din fonduri guvernamentale și județene.

În opinia sa, Ziua Europei nu este doar o sărbătoare a celor care sunt proeuropeni și care și-au dorit mulți ani ca România să fie stat membru U.E., nu înseamnă doar *„manifestări publice, discursuri frumoase și Oda Bucuriei".*

„Cred că în această zi trebuie să ne întrebăm dacă fiecare dintre noi suntem cu adevărat cetățeni europeni și dacă împreună constituim o țară europeană în accepțiunea criteriilor actuale. Trebuie să fim sinceri cu noi înșine și să recunoaștem că mai avem multe, foarte multe lucruri de făcut pentru a prinde cel puțin plutonul de mijloc al Uniunii Europene. Dar pentru a reuși acest lucru e nevoie ca majoritatea dintre noi să ne integrăm într-un mecanism care să funcționeze bine, în sensul progresului României, indiferent de guverne, crize economice, provocări geo-strategice, valuri de emigranți sau amenințări teroriste.

Știu că neîncrederea este foarte mare după atât de multe dezamăgiri provocate de conducătorii ultimilor 26 de ani, de clasa politică, de jefuirea sau înstrăinarea a ceea ce am avut mai valoros, de sentimentul că țara noastră nu ne mai aparține sau, cel mai adesea, că nu se mai poate face nimic.

Eu mă încăpățânez să fiu optimist și să caut puncte de sprijin ale convingerii că, deși foarte ezitant și cu multe greșeli, România a progresat mult după Revoluție și aparține deplin U.E., o structură unică, cu potențial formidabil", spune Ovidiu Frenţ.

[441] Menuţ MAXIMINIAN, Răsunetul, Vin, 02/19/2016

JOSENII BÂRGĂULUI

Tudorel Ciotmonda (primar Josenii Bârgăului): După 23 ani la primărie, în viaţă trebui să ştii când şi cum să te opreşti. Noi am făcut administraţie, nu politică[442]

După mai bine de două decenii în administraţia comunei Josenii Bârgăului, sub diferite forme, Tudorel Ciotmonda a decis să nu mai candideze pentru un nou mandat de primar. Puţină lume ştie că Tudorel Ciotmonda a fost viceprimar şi în perioada 1987-1989, asta pentru că, o spune cu mândrie, a făcut Şcoala de partid la Iaşi.

În 1996, a fost ales consilier local, pentru ca, din 2000 să fie viceprimar al comunei. Din 2004 este primar al comunei Josenii Bârgăului, comunitate pentru care a reuşit să facă o sumedenie de lucruri.

Rep.: – De ce renunţaţi la a mai intra în cursa electorală pentru funcţia de primar?

Tudorel Ciotmonda: În viaţă trebuie să ştii când şi cum să te opreşti. Am spus lucrul acesta şi la lansarea candidaţilor PSD. Mai în glorie ca acum nu am fost vreodată. Dacă nu te retragi cu fruntea sus, am îmbătrânit degeaba, nu am învăţat nimic de la viaţă. Vine vremea când trebuie să conducă şi tineretul, atunci lor când le vine rândul?

Rep.: – Ce veţi face după 6 iunie? Nu veţi candida nici măcar pe lista de consilieri locali?

Tudorel Ciotmonda: Ba da, pe lista de consilieri locali mă duc. Dacă voi fi întrebat, o să le mai dau nişte sfaturi din experienţa pe care o am acumulat-o de-a lungul anilor. Nu mă rup de viaţa politică, în limita posibilităţilor o să le dau o mână de ajutor la toţi cei care mă vor solicita şi normal că mă voi implica şi în viaţa comunei pentru că am şi o experienţă administrativă bogată.

[442] Menuţ Maximinian, Răsunetul, Mie, 03/30/2016

Mă voi ocupa mai mult de familie, de businessul familiei. Aşa cum se ştie, am refăcut cabana de la Piatra Fântânele, care va fi deschisă după 15 mai. Am şi trei nepoate, de 1 an, 2 ani jumătate şi cinci ani, una mai scumpă decât cealaltă. Am pentru cine munci.

Rep.: – Revenind la activitatea dumneavoastră, cum a început totul, aţi avut vreun model?

Am învăţat foarte mult de la Vasile Hogiu, fostul primar al comunei

Tudorel Ciotmonda: – Sunt 23 de ani de Primărie, cei trei ani înainte de 89, plus cei actuali. De perioada de dinainte de Revoluţie se leagă momentul când a fost construită clădirea primăriei din Josenii Bârgăului. Era tovarăşul Buşui prim-secretar şi am demolat o clădire a ICIL-ului de pe str. Eminescu din Bistriţa. Cu bârgăuanii, cu căruţele, cu IMS-urile am demolat-o cărămidă cu cărămidă şi am adus-o la Joseni şi am făcut Primăria care este şi astăzi, într-un an de zile, prin contribuţie în muncă. Primar era doamna Lucica Monda, Cotul Adrian – un contabil deosebit, Eugen Rusu – secretar. De asemenea, mai era domnul Hogiu Vasile, fost viceprimar, un om deosebit. Am învăţat foarte multe de la acesta, un om de ţinută, un om de înaltă probitate morală, frate cu Leon Hogiu de la Bistriţa Bârgăului. Era o genă de oameni născuţi pentru a conduce. Acel Vasile Hogiu era frate şi cu bunicul actualului nostru viceprimar, Alin Trişcă.

În ţară se închideau spitale, la Joseni am deschis Complexul Medical

Rep.: – Aţi fost viceprimar la Revoluţie, apoi aţi făcut o pauză. Ce a urmat în cei 12 ani de la conducerea Primăriei Josenii Bârgăului?

Tudorel Ciotmonda: – A venit Revoluţia, m-a prins viceprimar. Am rămas un pic aici, apoi m-am dus la ferma de la Livezile, la Gostat. Prima dată am candidat de primar în 1996, când am pierdut cu Mititean (n.n. – ing. Valentin Pop Mititean).

A fost o perioadă destul de grea, am fost, prin prisma partidului pe care l-am reprezentat, şi la putere şi în opoziţie. Ca peste tot, am avut realizări. Am făcut administraţie, nu am făcut politică.

Rep.: – Nu ar fi lipsit de interes să punctăm câteva din investiţiile realizate până în 2012.

Tudorel Ciotmonda: – Într-adevăr, din fonduri europene, a fost extinsă reţeaua de apă şi canalizare în comună, în cadrul Programului ISPA. Reabilitarea sediului primăriei, amenajarea parcului din localitate, refacerea şarpantei la blocul de locuinţe, amenajarea piaţă agroalimentară la Mijloceni, parcul auto (tractor cu semiremorcă, două buldoexcavatoare, două autobasculante cu braţ), amenajarea pieţei agroalimentare, achiziţionarea unei maşini de intervenţie la incendiu cu instalaţie de descarcerare sunt doar câteva dintre realizările din perioada 2004-2012.

Administraţia comunei a investit şi în educaţie, şi mă refer la reparaţia capitală a clădirii unde sunt clasele primare şi sala de sport. Am realizat şi dotat CDI-ul la şcoala de centru, de asemenea, au fost instalate sisteme de încălzire centrală în mai multe unităţi şcolare şi grădiniţe, au fost amenajate spaţii de joacă la toate şcolile şi grădiniţele de pe raza comunei. Şcoala de la Strâmba a fost reabilitată parţial şi extinsă. Nu în ultimul rând, vreau să amintesc de înfiinţarea Grădiniţei cu Program Prelungit de la Mijlocenii Bârgăului şi de dotarea cu mobilier nou. Din acest an, foarte probabil vor fi două grupe cu program prelungit.

În domeniul cultural

În ultimii cinci ani au fost organizate Zilele comunei Josenii Bârgăului, în 14 octombrie, când este Cuvioasa Parascheva. De asemenea, le-am sărbătorit pe familiile care au împlinit 50 de ani de căsnicie. Am înfiinţat şi Ansamblul „Flori Bârgăuane”, instruit de coregraful Ioan Simionca. Alaiul nunţilor de pe Bârgul, Sângeorzul, Balul Ionilor sunt alte manifestări artistice. În ceea ce priveşte infrastructura, a fost reabilitat Căminul Cultural din Rusu Bârgăului.

Primăria nu a neglijat nici cultele

Vreau să vă spun că numai în 2009, am alocat peste 5 miliarde lei vechi pentru bisericile de pe raza comunei. Erau primării în zona de Câmpie care aveau tot bugetul estimat la 5 miliarde. A fost atunci o situaţie deosebită, o doborâtură de vânt în pădurile noastre şi am avut de unde da. Am putut sprijini şi populaţia cu material lemnos, câte 15 mc de lemn la fiecare familie, la preţ „de protecţie socială”. Ar mai fi multe de spus din investiţii, de la iluminat public, drumuri comunale, domeniul silvic etc.

În ţară se închideau spitale, la Joseni am deschis Complexul Medical

Rep.: – Una dintre realizările cele mai importante este şi Complexul Medical, în care funcţionează şi acum acest Centru de Permanenţă.

Tudorel Ciotmonda: – În acea perioadă, în ţară se închideau spitale, dar la Josenii Bârgăului sănătatea era prioritară. Noi am deschis acest Centru, în care avem farmacie, cabinete pentru medici de familie, cabinet stomatologic, centru de permanenţă (urgenţe), apartamente pentru medici.

Nu în ultimul rând, la parterul Centrului avem şi săli de fitness, dotate corespunzător unde vine tineretul din comună pentru a se întreţine, sub supravegherea unui profesor de sport. Funcţionează foarte bine. La început, accesul a fost gratuit, pe parcursul unui an. Acum preţurile sunt modice, undeva la 25 de lei pentru un abonament lunar, pentru elevi şi studenţi. Pentru copii şi tineret am făcut-o, nu în interes economic. Şi eu m-am dus vreo doi ani la sală.

Rep.: – Din 2012 încoace, aţi pomenit de această muncă în echipă.

Tudorel Ciotmonda: – Da, pentru toată această perioadă trebuie să remarc faptul că a fost vorba de munca în echipă, Consiliul Local a susţinut aceste proiecte. Toate aceste realizări nu sunt făcute de mine ca primar, este o muncă în echipă. Repet, noi am făcut administraţie, nu am făcut

politică, decât atunci când au fost campanii electorale, înainte de alegeri. În rest, nici nu am pus la suflet politica, nu au fost nici duşmănii, care cum a votat. Acele lucruri au trecut şi noi ne-am văzut de administraţie.

Rep.: – Mulţi dintre primari consideră că perioada 2012-2016 a fost una dintre cele mai bune, din punct de vedere al bugetului avut la dispoziţie şi al investiţiilor finalizate. Este şi cazul comunei Josenii Bârgăului?

Tudorel Ciotmonda – Nu a fost rău niciun mandat din punct de vedere financiar. Am făcut ce am putut, dar am mişcat în fiecare perioadă. Într-adevăr, au fost mai multe fonduri atrase prin proiectele europene sau guvernamentale, dat şi din bugetul local.

Lucrări de reabilitare a Şcolii Gimnaziale

Rep.: – Aţi beneficiat şi de o finanţare pentru Şcoala Gimnazială Josenii Bârgăului?

Tudorel Ciotmonda: – Da, este un proiect terminat, cel de reabilitare, de reparaţie capitală şi modernizare la Şcoala Gimnazială Josenii Bârgăului. Este vorba de o investiţie de 1,8 milioane lei, la care am contribuit şi noi cu 300.000 lei. Lucrările sunt gata, vineri este programată recepţia. Este o lucrare foarte frumoasă, cu lucrări de calitate.

Rep.: – Concret, ce proiecte aveţi acum în derulare?

Tudorel Ciotmonda: – M-aş referi, în primul rând la proiectul de modernizare a unor străzi în Mijlocenii Bârgăului. Este un proiect finanţat prin Programul Naţional de Dezvoltare Locală, în valoare de 4,7 milioane lei. Sunt 4,16 km de reţea care va fi asfaltată, plus rigole şi podeţe. Lucrarea este în execuţie şi sperăm să o finalizăm anul acesta.

Am finalizat un alt proiect de modernizare a 3 km de străzi, la Rusu Bârgăului şi Joseni, asta din bugetul local.

De asemenea, am depus un proiect pentru modernizare străzi la Ministerul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice. Sunt şi acolo prinşi 6 km, la o valoare de 5,1 milioane lei. Pentru Căminul Cultural de la Mijlocenii Bârgăului, am fost din nou la Bucureşti, la Compania Naţională de Investiţii, şi am primit asigurări că se va reface proiectarea şi va fi demarată procedura de licitaţii. Poate, din toamnă vor începe efectiv lucrările de execuţie.

Tot prin PNDL am depus un proiect pentru Căminul Cultural de la Josenii Bârgăului plus reabilitarea şi extinderea sediului Primăriei, o investiţie de aproximativ 2,8 milioane lei.

Într-adevăr, am depus multe proiecte la Ministerul Dezvoltării, am cerut şi ni s-a dat.

Avem un loc de picnic la Strâmba cum nu mai este în judeţ

Rep.: – Ce aţi reuşit să faceţi din fonduri europene?

Tudorel Ciotmonda: – Avem ce nu are nimeni realizat, pentru o comună din judeţ. Am amenajat un loc de picnic la Strâmba. Acolo ar fi un loc excepţional pentru organizarea Festivalului Usturoiului. Sunt doar puţin peste 3 km de la drumul naţional 17, la ieşirea din satul Strâmba, spre Dumbrava. Lângă păşunea comunală, unde am început şi baza sportivă, am amenajat acest loc, unde ar încăpea, mă refer la mese, peste 400 de persoane.

Rep.: – Practic, ce a fost realizat prin acest proiect?

Viceprimarul Alin Trişcă: – Este un proiect de aproximativ 100.000 euro, plus TVA, finanţat prin GAL „Bârgău – Călimani”. Sunt 16 filigorii cu o capacitate de peste 20 de persoane, unde oamenii pot să-şi pregătească grătarele şi să servească masa. Avem alte două construcţii acoperite, unde turiştii îşi pot face grătarul, în condiţii meteo mai puţin favorabile, dar şi o construcţie care ar putea fi folosită şi pentru scenă. Mai avem parcări, grupuri sanitare, un spaţiu cu o groapă de nisip pentru copii. Lucrarea a fost recepţionată, mai avem de depus o tranşă pentru recuperarea banilor.

Deocamdată, cel puţin pentru un an, nu vom percepe o taxă pentru accesul turiştilor. Avem un om care se ocupă, care păzeşte acest spaţiu. Oamenii pot să vină deja să se bucure de acest loc, mai avem de făcut mici retuşuri, inclusiv amplasarea unor pubele. În timp, trebuie să rezolvăm reţeaua electrică etc.

Rep.: – Tot prin fonduri europene aţi edificat Centrul de Informare Turistică.

Viceprimarul Alin Trişcă: – Prin Măsura 3.1.3. al fostului Program de Dezvoltare Rurală, am realizat Centrul de Informare Turistică, un proiect în valoare de 200.000 euro. Mai avem de făcut dotările, plus partea de site, de promovare efectivă. Avem angajate două persoane, care deocamdată au primit alte sarcini.

Rep.: – Nu în ultimul rând, vorbim despre modernizarea infrastructurii silvice tot printr-o finanţare europeană.

Viceprimarul Alin Trişcă: – Da, este vorba de un proiect prin Măsura 125 B, în valoare de aproximativ 1,5 milioane euro, prin care au fost modernizaţi peste 18 km de drum forestier. Pe partea stângă a lacului Colibiţa, pe un tronson de 2 km a fost realizat un tratament dublu bituminos, inclusiv amplasarea de parapeţi, în rest fiind executat un pietriş cu înnoroire, de la Miţa spre Tăul Zânelor.

Tot prin fonduri europene au fost făcute şi dotările pentru Căminul Cultural din Joseni, şi mă refer la 300 de scaune şi costumaţie pentru 12 perechi de dansatori, un proiect de 25.000 euro, finanţat tot prin GAL „Bârgău Călimani”.

Rep.: – Pentru exerciţiul financiar actual, ce proiecte aveţi pregătite?

Viceprimarul Alin Trişcă: – Avem pregătit un proiect pentru drumuri forestiere. Este vorba despre un drum din situl Natura 2000 Cuşma. Documentaţia este la Agenţia pentru Protecţia Mediului, pentru că avem nevoie de un studiu de impact. De asemenea, în lucru este şi un proiect pentru drumurile agricole. În prezent se fac ridicările topo, şi apoi se va trece la intabulare. Problema este că, pentru a avea o lăţime de 6 m, avem nevoie şi ca unii proprietari să ne cedeze teren.

Primarul Tudorel Ciotmonda despre colaborarea cu viceprimarul Alin Trişcă

Rep.: – Cum a fost colaborarea dintre primar şi viceprimar, referindu-ne la acest ultim mandat?

Viceprimarul Alin Trişcă: – A fost o colaborare foarte bună.

Tudorel Ciotmonda: – A fost foarte bine. Mi-aş mai fi dorit, dacă se putea un asemenea mandat. Sincer. Domnul Trişcă face parte dintr-o familie, Hogiu, care sunt născuţi pentru a face ceva pentru comunitate.

Rep.: – Poate iese domnul viceprimar... primar. Nu aţi accepta să faceţi o rocadă?

Tudorel Ciotmonda: – La asta nu m-am gândit, dar n-ar fi exclus.

Rep.: – Cu ce credeţi că rămâneţi în istoria comunei? Acum, la final, care este mesajul dumneavoastră pentru cel care vă va urma la conducerea Primăriei Josenii Bârgăului?

Tudorel Ciotmonda – Lucrurile bune se uită repede. Nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită. Îi sfătuiesc pe viitorii primari să fie cât mai aproape de oameni.

După mai bine de două decenii în administraţia comunei Josenii Bârgăului, sub diferite forme, Tudorel Ciotmonda a decis să nu mai candideze pentru un nou mandat de primar.

LIVEZILE

Comuna Livezile, un parc de poveste[443]

La iniţiativa primarului Traian Simionca, comuna Livezile are un parc de poveste, în care locuitorii se pot bucura de clipe de relaxare. Amenajat cu un buget mult mai mic decât cel prevăzut iniţial, adică cu 2 miliarde lei în loc de 9 miliarde, parcul este finalizat dând o altă înfăţişare centrului comunei, prin situarea lui între primărie şi biserica evanghelică – monument istoric. „Situat lângă un drum european, parcul este realizat cu costuri minime, deoarece forţa de muncă a fost gratuită. Costurile pentru dotarea cu bănci, instalaţii de iluminat, pavajul a fost susţinut din bugetul local. Am lucrat cu oameni cărora le-am transformat amenzile în muncă în folosul comunităţii, iar rezultatele ne bucură, având, cu siguranţă, unul dintre cele mai frumoase parcuri din judeţ", ne-a declarat Traian Simionca.

În momentul de faţă avem în derulare proiecte de peste 100 miliarde de lei

Aflat la primul mandat în fruntea administraţiei locale, primarul Traian Simionca spune că modernizarea comunei Livezile a fost una dintre priorităţile sale, prin investiţii în infrastructura rutieră, în infrastructura unităţilor de învăţământ. Potrivit edilului, în momentul de faţă, în comună, sunt în derulare proiecte de peste 100 miliarde de lei.

„În momentul de faţă pe raza comunei Livezile avem proiecte în derulare de peste 100 miliarde de lei, cum ar fi:

- centrul de informare turistică, o lucrare în valoare de aproape 9 miliarde de lei;

[443] Carmen Bulz, Răsunetul, 7/28/2015

- grădiniţa cu program prelungit, care va fi finalizată peste o lună, lucrare realizată pe Ordonanţa 28 pentru care am primit 5 miliarde de lei;

- drumul care duce de la Livezile la Dumbrava, un drum comunal, pe 2,2 km, circa 20 miliarde de lei;

- drumuri forestiere pe o lungime de 16 km, lucrare care se ridică la 70 d miliarde de lei;

- sala de sport, lucrare care a fost abandonată, de câţiva ani buni, din cauza litigiului dintre primărie şi constructor, dar lucrarea a fost scoasă la licitaţie de către CNI, iar restul execuţiei lucrărilor se ridică undeva la 10 miliarde de lei;

- la Dorolea, am terminat o grădiniţă cu acoperiş, cu tencuieli şi cu zugrăvelile exterioare;

- lucrez la un proiect de capelă în comuna Livezile, dacă apare o oportunitate vom depune proiectul pe fonduri europene, dacă nu, din bugetul local, fiindcă clădirea există, vom face o reparaţie la acoperiş, geamurile există, schimbăm doar sticla, tot cu forţă de muncă proprie", a precizat primarul comunei Livezile.

O comună cu datorii

Primarul comunei Livezile,Traian Simionca, spune că şi-a propus să facă o altfel de administraţie, dar lucrurile se mişcă mult mai încet decât şi-ar dori, în ciuda faptului că a reuşit să achite datoriile lăsate de fostul primar.

„Comuna Livezile cu tot ce a avut de plătit a depăşit suma de 50 miliarde de lei, dar noi, acum doi ani de zile, am luat un împrumut din bancă de 13, 2 miliarde lei, pentru care am plătit din bugetul local, tot la trei luni, o tranşă de 700 de milioane de lei, au mai rămas 10 miliarde care au fost plătiţi de Guvern.

Acum am luat, din nou, un împrumut bancar de 10 miliarde de lei pe 15 ani, deoarece o parte din drumurile forestiere, mai bine de 3 km, au fost prinşi la neeligibile. A fost o prostie la vremea aceea, deoarece 3,5 km au fost prinşi ca drum de hotar. Am vrut să renunţ la proiect cu totul, dar nu mai puteam accesa fonduri doi ani, iar în urmă cu 2 luni am luat creditul pentru a duce la bun final proiectul. E foarte greu să şi plăteşti, să şi construieşti", ne-a declarat Traian Simionca.

Cu siguranţă voi candida pentru un al doilea mandat

Traian Simionca mai vrea un mandat la primăria Livezile şi se declară mulţumit de ceea ce a realizat până acum. Spune că a reuşit să se descurce şi să demareze câteva investiţii importante, dar să şi rezolve, în mare parte, problemele existente.

„Cu siguranţă voi candida pentru un al doilea mandat. Sunt foarte mulţumit de ceea ce am realizat până acum. De multe ori, stai şi te gândeşti că eşti pus în slujba cetăţeanului, dar în zilele noastre, tot mai puţini oameni apreciază lucrurile care se fac, dar Primăria Livezile a fost preluată cu datorii. Să plăteşti şi datorii, să şi construieşti, este foarte greu", a concluzionat primarul comunei Livezile, Traian Simionca.

Caruri alegorice, dans, muzică şi focuri de artificii la Zilele comunei Livezile

În acest sfârşit de săptămână, livezenii s-au bucurat de un program special pregătit de autorităţile locale de zilele comunei. Primăria şi Consiliul Local Livezile s-au gândit la o serie de evenimente pe toate gusturile, de la muzică uşoară la muzică populară, discotecă, concursuri de şah şi remi, şi nu în ultim rând, focuri de artificii.

„Manifestările au debutat, sâmbătă seara, când am defilat prin toată localitatea şi pe străzile componente cu fanfara, cu un car alegoric. Într-o altă maşină au fost fetele de la Reborn, au fost circa 150 de tineri cu torţe aprinse în mâini. Jumătate au purtat tricouri albe, jumătate în ţinute populare, au purtat ie. Defilarea cu torţe aprinse s-a încheiat în parcul din centrul localităţii, după care a urmat un foc de artificii. Spectacolul de sâmbătă seara a fost deschis de trupa Reborn,

iar mai apoi atmosfera a fost întreţinută de Codruţ Bistriţeanul”, ne-a declarat telefonic Traian Simionca, primarul comunei Livezile.

Nu mai puţin de trei ansambluri folclorice au evoluat duminică seara. Spectacolul a fost deschis de ansamblul„Cununa Mureşeană” din Târgu Mureş şi ansamblul „Nunta Zamfirei” al comunei Livezile, în cadrul căruia evoluează peste 50 dansatori, din două generaţii. Alături de aceştia au fost soliştii ansamblului livezean – Olimpia Deneş, Ileana Melean, Cosmina Cucură, Nelu Cucură. Invitaţi speciali au fost artiştii Ionela Moruţan şi Cristian Pomohaci.

*„Duminică, a doua zi de sărbătoare, totul a început cu un concurs de remi şi de şah. A urmat mai apoi un meci de fotbal între echipele din Livezile şi Maieru. A fost ziua folclorului. Spectacolul a fost deschis de ansamblul Cununa Mureşeană din Târgu Mureş. Pe scenă a urcat apoi ansamblul Nunta Zamfirei din Livezile cu două generaţii de dansatori, cu soliştii Olimpia Deneş, Ileana Melean, Nelu Cucură şi Cosmina Cucură. A mai fost invitat şi ansamblul Inima ţiganilor din Sâncraiu de Mureş. Au cântat Ionela Moruţan şi Cristian Pomohaci. La scenă au fost prezente în jur de 2.000 de persoane, lume venită de pe Bârgău, de prin Bistriţa. Lumea a fost mulţumită. Cristian Pomohaci a făcut un spectacol minuna*t”, ne-a precizat primarul Traian Simionca.

Un foc de artificii a pus punct ediţiei din 2015 a Zilelor comunei Livezile, manifestare la care au fost invitate şi oficialităţile judeţene. Au răspuns invitaţiei de a fi alături de comunitatea din Livezile, prefectul Ioan Ţintean, vicepreşedintele Consiliului Judeţean Dorin Popescu şi consilierul judeţean Mircea Mereuţă.